SBN

THEOLOGIA UNIVERSA

AD USUM

SACRÆ THEOLOGIÆ CANDIDATORUM

AUCTORE

R. P. THOMA EX CHARMES

PROVINCIÆ LOTHARINGIÆ CAPUCCINORUM DEFINITORE,
CUSTODE GENERALI
NECNON ANTIQUO SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORE

TOMUS QUARTUS,

CONTINENS TRACTATUS DE ACTIBUS HUMANIS, LEGIBUS, STATUTIBUS, ET PECCATIS.

EDITIO NEAPOLITANA

Super sextam Venetam adamussim composita sine ulla additione, aut detractione, numeris omnibus absoluta

Omnibus, quae ab ipso AUCTORE vel addita, vel emendata sunt, locupletata.

NEAPOLI,
APUD FRATRES REALE
MDCCCXXXVII.

PRÆFATIO

AD SACRÆ THEOLOGIÆ CANDIDATOS.

In hâc Theologia conscribenda, nunquam mihi ex animo excidistis, dilectissimi Candidati, vestri profectus studio indesinenter accensus, utilitatem vestram (quae summa votorum est) unice quaesivi, non nova tradendo, sed jam a doctissimis viris tradita, ac faciliorem, ac, semota omni caligine, et nitidiorem scholae methodum deducendo, ut inde mens sublevetur, et veritates Theologicae in memoria altius infigantur.

Prolixitatem et nimiam concisionem sedulo declinavi; in scholis enim non semel expertus sum, nimiam prolixitatem veritates implicare potius et obscurare, quam elucidare, atque Theologiae Candidatis, etiam oculatoribus, creare fastidium, eosque a studio avocare; nimiam vero concisionem tam modicum lumen afferre, ut tyrones, post emensum cursus Theologici stadium, in densissima quandoque versentur inscitia. Quare,

1. Varias quaestiunculas mere philosophicas, vanas et inanes tricas, ad mores informandos omnino inutiles, scientiamque supernaturalem deturpantes potius, quam orantes, omisi.

2. Unam aut alteram ex firmioribus ac validioribus tum sacrae Scripturae, tum traditionis Patrum, tum etiam ra-

tionis probationibus, selegi; caeteras praetermisi, ut operi ex una parte nihil desit necessarii, nihil ex altera redundet; quo tyrones ab incepto opere deterreantur.

3. *Citationes obvias ac magis necessarias in operis corpore inserui, caeteras ad calcem paginae remisi; ut qui felici valent memoria, eas in suo loco collocare facili possint negotio: qui vero labili ac fluxa sunt memoria, earum multitudine non obruantur.*

4. *A methodo plurium Theologorum, qui circa quaestiones practicas, aliorum opiniones coacervare contenti, vix suam mentem aperiunt, me continui; harum enim multiplex enumeratio sine difficultatis resolutione, animos recens Confessariorum ita tenet suspensos et ancipites, ut qua via incedere debeant, vix possint judicare; cui incommodo occurrens, post accuratam meditationem opinionum a melioris notae Theologis traditarum, eas, quas reperi probabiliores, tenui ac statui, et sic quaestiones de moribus experimento simul et doctorum Magistrorum meorum laboribus edoctus, resolvi.*

Porro, cum tam meus, quam vester progressus, dilectissimi Candidati, *laborum meorum sit terminus, eximiorum Theologorum opiniones, sive contractas, sive etiam uberius explicatas, usurpare, religioni non duxi; plene persuasus, quod qui materias egregie tractatas aliter vellet pertractare, pene inevitabili illas perperam tractandi periculo sese committeret; omnium ergo laboribus gratanter et reverenter usus sum; omnibus me debitorem agnosco, etiam adversantibus, in illis tamen citandis parcus fui, ne Lectori fierem importunus.*

Hoc ergo qualecumque munusculum, quod ad vos suapte natura non tam currit quam volat, dilectissimi Candidati, *indulgentes, accipite, et si quid minus politum, minusve solidum occurrerit, meae tenuitati imputantes, ignoscite, et orate pro me, ut delicta mea et ignorantias meas non meminerit Dominus; si quid vero gratum arriserit, Deo adscribete, a quo bona cuncta procedunt, cui sit sempiterna laus et gloria.*

— 2 —

TOTIUS

THEOLOGIÆ MORALIS

LUCULENTA AC DILUCIDA ELUCUBRATIO

TRACTATUS PRIMUS
DE
ACTIBUS HUMANIS.

Hunc Tractatum in duas partimur Dissertationes, quarum prima erit de *Actibus Humanis* secundum se; secunda de conscientia, quae est regula interna Actuum humanorum.

DISSERTATIO PRIMA.

De Actibus Humanis secundum se.

Nota. Cum omnes nostrae actiones fiant propter finem, agemus hic primo de fine: secundo de natura; tertio de moralitate Actuum Humanorum.

CAPUT PRIMUM

DE FINE ACTUUM HUMANORUM.

Nota 1. Finis definit: *id cujus gratia aliquid fit.*

Dicitur 1. *id*; id est, bonum aliquod, sive verum sive apparens, cum voluntas non possit amare malum qua malum.

Dicitur 2. *cujus gratia*: idest, cujus et amore et fruendi desiderio agens operatur.

Dicitur 3. **aliquid fit:** id est, assumitur medium quod ad finis assecutionem inservire posse judicatur: ex quo patet finem esse primam omnium causarum.

1. Dividitur in finem *qui*, *cui*, et *quo*.

Finis *qui* est objectum quod per media consequi intendimus; unde dicitur etiam finis objectivus.

Finis *cui* est suppositum, cui appetitur finis *qui*, sic proxime appetitur sanitas, beatitudo.

Finis *quo* est actio qua finis *qui* seu *objectivus* possidetur, sic Deus est finis objectivus hominis, visio beatifica est finis *quo* seu formalis.

2. Dividitur in finem *operis* et finem *operantis*.

Finis *operis* est res illa ad quam opus ex se ordinatur; sic sublevatio pauperis est finis eleemosynae; vocatur etiam finis *intrinsecus*, quia est idem cum ipso objecto.

Finis *operantis* est ille quem sibi proponit operans: sic finis dantis eleemosynam est aliquando vanitas, aliquando aliquid aliud, vocatur etiam finis *extrinsecus*.

3. Dividitur in finem *ultimum*, et *non ultimum*.

Finis *ultimus*, est is qui ita intenditur, ut in eo sistatur.

Finis *non ultimus*, est is qui ita intenditur, ut ad ulteriorem finem referatur, sic pharmacum intenditur propter sanitatem; vocatur etiam *finis intermedius*.

4. Finis ultimus dividitur in respective ultimum, et absolute ultimum, seu ultimatum.

Finis *respective ultimus*, est is qui ita intenditur ut in certo rerum ordine ulterius non referatur.

Finis *ultimatus*, est is ad quem omnia referuntur, ipse vero ad aliud referti nequit; talis est solus Deus.

Nota 2. Multa de fine in communi quae in Philosophia pertractari solent, hic praetermittimus, ut ad ulteriora progrediamur et paucas difficultates resolvamus; 1. de fine ultimo in communi; 2. de beatitudine quae est verus et ultimus finis hominis; ideo,

QUÆSTIO I.

De fine ultimo hominis in communi.

Hic tria quaeruntur, 1. An et quot sint effectus finis. 2. An quidquid deliberate vult homo, illud velit propter finem ultimum 3. An homo possit agere propter plures fines ultimos, tribus articulis.

ARTICULUS I.

De effectibus finis.

Nota: Effectus finis, dicuntur actus quibus voluntas tendit in finem; unde,

Quaeres 1. Quot et quinam sint effectus finis?

Resp. Sunt octo, quorum tres, nempe *volitio, intentio, et fruitio* versantur circa finem; et quinque, nempe *consilium, consensus, electio, imperium et usus* versantur circa media conducentia ad finem.

- *Dices.* Imperium non est actus voluntatis, sed intellectus, ergo non est actus finis.

Resp. nego ant. Nam triplex est tantum actus intellectus, apprehensio scilicet, judicium et discursus: atqui imperium non est apprehensio ut patet; nec est judicium aut discursus, nam judicium aut discursus sic exprimuntur: *hoc vel illud est faciendum*, imperium autem sic; *fac hoc*: ergo non est actus intellectus. Restat ergo ut sit actus voluntatis praesupponens actus intellectus proponentis quid agendum vel omittendum sit; unde D. Thomas (*a*) ait: *voluntas movet alias potentias animae ad suos actus, utimur autem aliis potentiis cum volumus.*

Inst. 1. Illius est imperare cujus est leges condere, easque subditis intimare; sed leges condere easque subditis intimare pertinet ad intellectum; ergo, etc.

Resp: dist. maj. Illius est imperare praesuppositive et secundum quid, cujus est leges condere, *conc. maj.* Illius est imperare efficienter et absolute, *nego maj.* et similiter ad conseq.

Itaque recta ratio imperat *praesuppositive*, quatenus est lumen quod proponit voluntati quid agendum vel omittendum sit; et *secundum quid*; quatenus voluntatem movet, eamque ordinat tamquam regula cui debet conformari; sed voluntas efficienter movet intellectum, eique absolute imperat opus, v. g. meditationem; hinc intellectus habet rationem suadentis, et voluntas habet rationem imperantis ut agatur.

Inst. 2. Saltem consilium est actus intellectus; sed actus intellectus non est effectus finis; ergo consilium non est effectus finis. *Resp. nego min.*

Prob. min. Actus illius potentiae quae non movetur a fine, non est effectus finis: atqui intellectus non movetur a fine; ergo actus intellectus non est effectus finis. *Resp. nego min.*

Prob. min. Quod non habet pro objecto bonum, non movetur a fine; finis enim non movet nisi per bonitatem; atqui intellectus non habet pro objecto bonum; ergo.

Resp. dist. maj. Non movetur a fine immediate, *conc. maj.* mediate, id est, mediante imperio voluntatis, *nego maj.* voluntas itaque bonitate finis delinita imperat intellectui ut media quibus finem assequi possit, inquirat, ipsumque applicat ad ponderanda quae ex praecogitatis sint ad finem assequendum aptiora, ipsumque acuit ad confutanda quae a proposito eam avocare possent.

(*a*) 1. 2, q. 9. *art.* 1. *in corp.*

Quaeres 2. Quem ordinem inter se servent hi omnes actus?

Resp. Servant sequentem;

1. Objecti bonitate voluntati proposita statim exurgit *volitio*, seu amor simplex et complacentia, quae est *actus elicitus voluntatis respiciens bonum ut in se amabile*, abstraendo ab ejus possibilitate vel impossibilitate, unde nullum dicit ordinem ad media. Hic actus se solo non sufficit ut agens sibi aliquod bonum actu proponat tamquam finem, quia bonum quod placet, potest considerari ut impossibile, v. g. regia dignitas respectu plebeii, bonum autem apprehensum ut impossibile non habet rationem finis quantumcumque placeat, cum nihil illius obtinendi causa fiat; unde praeter volitionem requiritur.

2. *Intentio*, estque *actus elicitus voluntatis efficaciter et absolute tendentis in bonum per media consentanea.* Porro qui efficaciter finem intendit, is statim sollicite inquirit media quibus obtineri possit; quare,

3. *Consilium*, seu *deliberatio* sequitur, estque *actus mentis inquirentis media et ponderantis eorum cum fine proportionem.* Hic actus est quidem elicitus ab intellectu, sed ab intentione efficaci voluntatis imperatus ut supra dictum est, et ideo est effectus finis.

Porro monet Habert consilium hoc non esse quaerendum a peccatoribus, quia cum *unusquisque judicet prout affectus est*, juxta effatum, et peccatores circa finem ultimum pessime sint affecti, non aliter quam secundum perversum suum sensum possunt consulere, hinc Eccli. 8. dicitur: *cum fatuis consilium non habeas, non enim poterunt diligere nisi quae eis placent.*

4. *Consensus* subsequitur, qui est *actus elicitus voluntatis efficaciter approbantis et acceptantis media ab intellectu ad finem consequendum proposita.*

5. *Electio* succedit, estque *actus elicitus voluntatis quo ex pluribus mediis per consensum approbatis unum prae alio libere ad finis consecutionem amplectitur.*

6. *Imperium* advenit, estque *actus elicitus voluntatis imperantis usum mediorum quae post debitam deliberationem electa sunt*, tamquam ad finem magis idonea.

7. *Usus* procedit qui active sumptus definitur: *actus elicitus voluntatis applicantis seipsam vel alias potentias ad medii electi executionem*; sumptus vero passive est ipsa medii electi executio, estque actus imperans.

8. Demum exurgit *fruitio*, quae est *actus elicitus voluntatis suaviter quiescentis in boni amati possessione.*

Dixi, *actus voluntatis*: quia illa quies licet sit cessatio motus quo tenditur in finem, non est tamen cessatio ab omni operatione: est enim vitalis actus voluntatis in possessione boni amati et obtenti suaviter conquiescentis.

De his sat conveniunt Theologi, sed aliquae disputationes de electione et fruitione moventur, quae ut solvantur, sit,

§. I. *De Electione.*

Quaer. 1. ***An possit voluntas e duobus mediis eligere minus idoneum, relicto magis idoneo?***

Resp. affirm. Quia in tali casu neutrum medium proponitur ut necessarium, cum utrumque ad finem deducere possit; ergo voluntas quae est de se libera, potest relicto magis idoneo, minus idoneum eligere, patet experientia, qua videmus infirmos quibus ad sanitatem recuperandam proponuntur duo pharmaca, unum prae alio salubrius, sed acerbius, quotidie eligere minus acerbum, salubriori relicto.

Objicies 1. Voluntas non agit libere nisi ut est rationalis; sed si eligeret medium minus idoneum relicto magis idoneo, non ageret ut est rationalis; ergo voluntas non potest e duobus mediis, eligere minus idoneum.

Resp. dist. maj. Voluntas non agit libere nisi ut est rationalis, id est, nisi praeeunte rationis advertentia et motivo, *conc. maj.* id est, nisi secundum rectam rationem operando, *nego maj.* et sic distincta minore, *nego cons.*

Inst. Atqui medium minus bonum in concursu medii melioris, non potest movere voluntatem; ergo voluntas eligens medium minus bonum agit absque motivo.

Prob. ant. Malum quo malum non potest movere voluntatem ad assecutionem; atqui medium minus bonum meliori collatum, est malum; ergo, etc.

Resp. nego min. Bonitas enim non consistit in divisibili, unde major bonitas alicujus medii non tollit bonitatem alterius minorem.

Objicies 2. Voluntas non potest eligere medium minus bonum, nisi repudiet medium melius, cognitum ut tale: atqui voluntas non potest repudiare medium melius cognitum ut tale, nam voluntas non repudiat nisi malum; atqui medium melius cognitum ut tale nec est, nec judicatur malum; ergo.

Resp. dist. min. Voluntas medium melius cognitum ut tale, non potest repudiare, positive per odium nempe et detestationem, *conc. min.* negative, id est, non amplecti, *nego min.* Voluntas enim quibuslibet positis mediis remanet libera et indifferens; ergo potest omittere id omne quod sibi proponitur ut bonum privatum, quia nullum bonum privatum ex se voluntatem necessario determinare potest, quod solius boni increati est proprium.

Queres 2. *Quid requiritur ut electio sit recta et honesta?*

Resp. Requiritur ut medium quod eligitur, sit efficacius et magis idoneum ad finis consecutionem; nam ut electio sit honesta, debet prudenter fieri, cum prudentia sit recta ratio agibilium; at-

qui ut electio prudenter fiat, debet eligi medium magis idoneum; ergo ut sit honesta, debet eligi medium magis idoneum; quod est verum praesertim in moralibus.

Dices. Consilia Evangelica sunt media magis idonea ad salutem: atqui non peccat contra prudentiam qui ea non eligit; ergo prudentia non praecipit ut medium magis idoneum eligatur.

Resp. dist. maj. Sunt media magis idonea in se et absolute, *conc. maj.* relative ad singulos homines, *nego major.* ait enim Apostolus (a): *melius est nubere quam uri.* Dist. etiam minore, non peccat contra prudentiam qui consilia Evangelica non eligit, cum ad eorum observantiam non est a Deo vocatus, *conc. min.* cum est vocatus, *nego min.*

Itaque quisque attendere debet id ad quod vocatur a Deo, illud que eligere; alias peccat contra prudentiam, si vocationi suae non respondet.

Quaeres 3. Utrum posita efficaci et absoluta finis intentione, electio sit libera, cum unicum occurrit medium ad finem obtinendum?

Resp. Non est libera in se, sed tantum in causa; ratio est quia homo non potest voluntate efficaci velle impossibilia: atqui si posita intentione finis efficaci nollet eligere medium quod est unicum, et sine quo finis obtineri non potest, vellet voluntate efficaci aliquid impossibile; ergo non potest homo, supposita intentione efficaci finis, rejicere medium unicum, sed ad illud necessitatur.

Dices. Voluntas ad exercitium necessitari non potest nisi a bono increato; ergo est libera in electione unici medii ad finem.

Resp. dist. ant. Voluntas ad exercitium non potest necessitari, in sensu diviso intentionis efficacis, *conc. ant.* in sensu composito ejusdem, *nego ant.*

Inst. 1. Talis necessitas non potest peti nec a fine, nec a medio, cum utrumque sit finitum; ergo est fictitia.

Resp. nego cons. Equidem talis necessitas non petitur a fine vel medio solitarie spectatis, sed petitur ex necessaria connexione medii illius cum fine efficaciter intento, quia ita non potest intendi absque efficaci volitione medii absolute necessarii.

Inst. 2. Ergo reus non peccat qui vitae conservationem efficaciter intendens, nec valens illam aliter conservare quam perjurio, pejerat: falsum consequens.

Resp. nego sequelam maj. Quia perjurium est liberum in causa; nempe in intentione conservationis vitae quam potuit omittere; libertas autem in causa sufficit ad meritum vel demeritum.

(a) 1. Corinth. 7.

§. II. *De Fruitione.*

Quaeres* 1. *In quo actu consistat fruitio proprie dicta?

Nota. Ad fruendum aliqua re haec tria esse necessaria, amare, possidere, et gaudere se delectari: nam si quis amat et nullo modo possidet, desiderat, sed non fruitur re quam diligit; similiter qui amat et possidet aliquid, et de ejus possessione non delectatur, illo non fruitur; quaeritur ergo in quonam ex his tribus formaliter et essentialiter consistat fruitio, pro cujus solutione.

Resp. Fruitio proprie nec est amor, nec possessio, sed est delectatio ex amore et praesentia rei amatae causata. Ratio est, quia ut ait D. Thomas, (*a*) *fruitio et fructus ad idem pertinere videntur, et unum ex altero derivari*; ergo sicut fructus est id quod ab arbore ultimo expectatur et cum quadam dulcedine percipitur; ita fruitio est quid ultimum quod in re expectamus; et quod cum quadam suavitate percipimus; atqui delectatio est ultimum quod in re expectamus; prius siquidem est quod rem amemus, postea quod illam consequamur, et tandem in ejus possessione quiescamus et delectemur; ergo fruitio consistit essentialiter in delectatione.

Dices 1. D. August. (*b*) ait: *frui, est amore inhaerere alicui rei propter se ipsam.* Ergo fruitio consistit in amore.

Resp. dist. conseq. Consistit in amore causaliter, *conc.* formaliter, *nego conseq.* Aug. enim loquitur in sensu causali, non formali; amor autem est causa delectationis in qua fruitio consistit; unde idem Aug. (*c*) ait: *frui est cum gaudio uti.*

Quaeres* 2. *An fruitio sit semper circa finem?

Resp. affirm. Nam fruitio est semper circa illud quod per se est appetibile: atqui solus finis est per se appetibilis; ergo.

Dices. Fruitio est aeque circa media ac circa finem: quod sic probo: actus virtutum sunt media ad ultimum finem; atqui justus prudenter fruitur et conquiescit in actibus virtutum; ergo fruitio est aeque circa finem.

Resp. dist. ant. ad prob. *dist. maj.* Actus virtutum sunt media non pura, *conc. maj.* sunt media pura, *nego maj.* sunt enim media simul et fines quibus licitum est frui.

Itaque duplex est medium, purum scilicet et non purum.

Medium purum, est res quae per se nullatenus appetibilis est: talia sunt omnia quae naturam rationalem nec perficere, nec meliorem reddere possunt ut sunt omnia temporalia, nempe fama, honor, divitiae, quibus duntaxat uti licet, nullatenus frui.

(*a*) D. Thomas 1. 2. q. 11. art. 1. in corp.
(*b*) D. August. lib. 1. de doctrina Christiana.
(*c*) D. August. lib. 10 de Trinit. cap. 11.

Medium non purum, est res quae licet ad finem ulteriorem conducat (sub quo respectu habet rationem medii) per se tamen appetibilis est; et sub hoc respectu habet rationem finis intermedii.

Porro actus virtutum sunt media non pura quibus uti licet tamquam mediis juxta illud (*a*) ; *si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Et frui seu delectari tamquam fine ut docet Regius Psaltes (*b*) his verbis : *Judicia Domini vera. . . . desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum et dulciora super mel et favum*.

ARTICULUS II.

An quidquid deliberate vult homo , illud velit propter finem ultimum ?

Nota 1. Ultimum finem dupliciter considerari posse ;

1. *Confuse* et sub ratione communi , quomodo spectatur ab iis qui hoc unum sciunt quod felices esse velint , nec satis sciunt , an in divitiis , honoribus , etc. felicitatem reperturi sint.

2. *Distincte et determinate*, ut si quis rem determinatam, v. g. Deum, vel divitias sibi proponat tanquam summum bonum, et ad illud assequendum tendat.

Nota 2. Humanam voluntatem dupliciter ferri in finem ultimum.

1. *Explicite*, dum quis v. g. eleemosynam dat expresso retributionis aeternae intuitu.

2. *Implicite et virtualiter*, dum quis operatur, nihil de beatitudine, sed de sola appetitus sui expleti ne cogitans. His praemissis.

Dico. *Quiquid homo deliberate vult, illud vult implicite saltem et virtualiter , propter ultimum finem confuse et in communi spectatum, non autem spectatum in particulari et determinate*.

Prob. 1. *pars*. Ille in omnibus actibus deliberatis agit propter finem ultimum, seu beatitudinem, qui semper operatur ut bene sibi sit ; Atqui etc. ergo etc.

Prob. min. Ille semper operatur ut bene sibi sit, qui nihil vult nisi quatenus bonum sibi: atqui homo nihil vult nisi quatenus bonum sibi ; alioquin posset velle malum qua malum sibi , quod est impossibile , cum malum qua malum nihil habeat quod voluntatem illicere possit ; ergo homo semper operatur ut bene sibi sit.

Hinc D. August. (*a*) ait : *Verum est quod omnes homines esse beati velint, idque unum ardentissimo amore appetant, et propter hoc caetera quaecumque appetant*.

Prob. 2. *pars*. Finis ultimus determinate sumptus est ipse Deus, in quo solo sita est beatitudo nostra : atqui quidquid deliberate vult homo , illud non vult propter Deum , quia plura vult quibus se avertit a Deo , et convertit ad creaturam ; ergo quidquid deli-

(*a*) *Matth* . 19. (*b*) *Psalm*. 18.

vult homo, illud non semper vult propter finem ultimum in ılari et determinate spectarum.

jicies 1. Nihil volitum quin praecognitum; atqui homo inendum plerumque de fine ultimo non cogitat; ergo plerumısum non appetit.

ıp.dist.maj. Nihil volitum expresse quin praecognitum *conc.* nihil volitum confuse et sub ratione communi, quin praecom, *nego maj.* et concessa minor. *dist. cons.* Ergo homo plene non appetit finem ultimum,expresse et in particulari,*con.* se et sub ratione communi, *nego cons.* ad hoc autem sufficit homo in omnibus actibus suis deliberatis quodammodo sibi ıcere quaerat, quod est quidpiam ad beatitudinem spectans, ısi ejus effluvium.

st. Si omnis actio humana tendat in beatitudinem in commuulla dabitur actio humana otiosa, falsum conseq. *Resp. nego l. major.*

ob. seq. maj. Actio otiosa illa dicitur quae ad nullum finem atur: at si omnis actio humana respiciat beatitudinem in com-, nulla erit quae ad aliquem finem non ordinetur: ergo nulla iosa.

sp. dist. maj. Actio otiosa illa dicitur quae ad nullum finem rticulari ordinatur, *conc. maj.* quae ad nullum finem spectaın communi, *nego maj* et sic distincta min. *nego cons.* Itaque ıctio dicitur otiosa quod careat fine aliquo particulari et inedio ab operante intento.

bjicies 2. Justus vult aliquando peccatum veniale; atqui non illud propter ultimum finem; non enim illud vult propter n ad quem ordinari non potest, nec propter creaturam; alias ıret mortaliter ponendo finem ultimum in creatura; ergo id : quod vult homo, non illud vult propter finem ultimum.

:sp. dist.min. Non illud vult propter finem ultimum determiet in particulari sumptum, *conc. min.* confuse et in comı sumptum, *nego min.* Itaque appetere finem ultimum in nuni nihil aliud est quam velle esse beatum, porro ex D.Au- (*a*) *beatum esse, tam magnum est bonum.ut hoc et boni ve-:t mali.* Dum enim peccant, id unum quaerunt ut fiant beati; quilibet homo hoc sensu appetit finem ultimum confuse et tincte. •

bjicies 3. Voluntas hominis est libera; ergo potest quaedam, et eadem nolle propter finem ultimum.

:sp.dist.ant. Voluntas est libera quoad exercitium, *conc. ant.* d specificationem, *subdisting.* respectu finium particularium, , Dei vel creaturae, in quibus ultimum finem constituere po-

---

Div. Aug. lib. 13. *de Trinit. cap.* 5.

test, *conc.* respectu finis ultimi generaliter apprehensi; *nego ant.* Unde nihil potest velle, nisi referatur saltem implicite ad beatitudinem in communi.

ARTICULUS III.

Utrum homo possit simul intendere plures fines ultimos?

Nota. Finis ultimus, alius est adaequatus; alius inadaequatus.

Finis adaequatus, est is qui totus et scorsim ab alio, sufficienter movet ad agendum, ut divitiae respectu avari tantum.

Finis inadaequatus, est ille qui simul cum alio fine voluntatem movet ad agendum, sic respectu avari simul et ambitiosi, divitiae et honores sunt duo fines ultimi inadaequati; his notatis,

Dico, homo non potest agere simul et semel propter plures fines ultimos adaequatos et totales.

Prob. 1. ratione D. Thomae (*a*); ultimus finis adaequatus et totalis debet totaliter dominari voluntati; sed implicat duos esse fines qui totaliter voluntati dominentur, juxta illud Christi (*b*) *nemo potest duobus dominis servire*; ergo repugnat dari plures ultimos fines totales et adaequatos.

Prob. 2. De ratione finis simpliciter ultimi totalis et adaequati est, quod omnia ad ipsum, ipse vero ad aliud non referatur; atqui repugnat simul dari duo ultima hujusmodi; nam vel unum ordinaretur ad aliud, vel non; si ordinaretur, jam esset bonum subordinatum, non ultimus finis; si non ordinaretur ad aliud, istud jam non esset finis ultimus, utpote non subjiciens omnia suae ordinationi; ergo repugnat duplex ultimus finis simpliciter et adaequatus,

Dices 1. Gentiles sibi proponebant plures Deos; Ergo et plures fines ultimos.

Resp. dist. cons. Ergo sibi proponebant plures fines ultimos partiales et inadaequatos, *conc.* totale et adaequatos, *nego cons.*

Itaque Gentiles rationem ultimi finis inter suos deos confictos dividebant, et unum pro uno bono largiendo, alium pro alio colebant, v. gr. Martem pro re militari, Apollinem pro scientia, Venerem pro foecunditate, etc. et ideo omnes dii distributive sumpti, erant eorum finis inadaequatus, et collectio deorum erat finis adaequatus et totalis.

Dices 2. Idem homo potest intendere simul diversa peccata mortalia inter se disparata, v. gr. furtum, fornicationem, superbiam, etc. in quibus finem suum ultimum, saltem interpretative constituat; ergo plures fines simpliciter ultimos saltem interpretative potest habere.

Resp. nego cons. Finis enim ultimus peccantis mortaliter est pro-

(*a*) *Matth.* 7. (*b*) *D. Thom.* 1. 2. *qu.* 1. *art.* 3. *in arg. sed contra est.*

sua delectatio, quae in omnibus peccatis etiam disparatis una per et eadem est; ergo semper unum et eundem finem ultimum ndit. Illa vero creatura propter quam peccat mortaliter, est taxat finis proximus ad quem tendit, et a quo ejus actus speciitur, unde licet illa possit esse multiplex, non tamen propterea est habere plures fines ultimos simpliciter adaequatos. Solutio est Thomae (a).

Instab. Voluntas ex hoc quod constituit suum ultimum finem in iquo, non amittit suam libertatem: ergo postquam constituit iquis suum finem in aliquo puta voluptate, potest simul constituere suum finem in alio, puta divitiis.

Resp. nego cons. Cum D. Thom. (b) dicente; *quod potestas voluntatis non habeat ut faciat opposita esse simul, quod contingeret, si tenderet in plura disparata, sicut in ultimo fine.*

QUAESTIO II.

De vera hominis beatitudine.

Nota 1. Beatitudo alia est viae, alia patriae.

Beatitudo viae, est *Status bonorum aggregatione dodatus, sed non plene perfectus.*

Beatitudo patriae definitur; *Status omnium bonorum aggregatione perfectus.*

Dicitur 1. *Status*, id est vitae conditio stabilis; beatitudo enim inamissibilis est aeterna; juxta illud, *Justi in perpetuum vivent* (c).

Dicitur 2. *Omnium bonorum etc.* id est, summi boni quod dicitur *omne bonum*, *Exodi*.33.

Nota 2. Beatitudo alia est objectiva, alia formalis.

Beatitudo *objectiva*, est objectum, cujus possessione satiatur appetitus hominis.

Beatitudo *formalis*, est actio, qua cum summo voluptatis sensu possidetur objectum beatitudinis; his praemissis agemus,

1. De beatitudine objectiva; 2. De beatitudine formali; 3. de dotibus animae beatae; 4. De dotibus corporis beati.

ARTICULUS I.

De beatitudine hominis objectiva.

Dico; beatitudo objectiva hominis sive in via, sive in patria est solus Deus.

Prob. 1. *ex script.* dicente (d): *Haec est vita aeterna ut cognoscant te solum Deum, et quem misisti Jesum Christum*: unde D. Aug. (e) asserit: *ut vitae carnis anima est, ita vita beata hominis Deus est.*

(a) *D. Thom. in* 4. *dist.* 42. *qu.* 2. *art.* 1.
(b) *D. Thom.* 1. 2. *qu.* 1. *art.* 5. *ad* 3. (c) *Sap.* 5. *vers.* 19.
(d) *Joann.* 17. (e) *D. August. lib.* 19. *de Civit. Dei cap.* 26.

Prob. 2. *ratione:* In eo solo posita est beatitudo hominis, quod solum potest hominis animam ita satiare, ut nihil amplius ipsi desiderandum supersit; atqui solus Deus est talis, juxta illud Divi Augustini (*a*) *Fecisti nos ad te, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te*; Ergo in solo Deo posita est hominis beatitudo objectiva.

Prob. min. Anima hominis non potest satiari, quin perfecte satietur utraque ejus potentia, intellectus scilicet et voluntas; atqui solus Deus potest intellectum hominis satiare quantum ad cognitionem veri; et voluntatem ejus quantum ad fruitionem boni; ergo solus Deus potest animam hominis ita satiare, ut nihil ipsi desiderandum supersit.

Prob. min. Nam objectum intellectus est universale verum, et objectum voluntatis est universale bonum; atqui verum et bonum universale in solo Deo reperitur, non vero in aliqua creatura quae solum habet veritatem et bonitatem participatam et ordinatam ad Ipsum Deum; ergo solus Deus potest appetitum hominis satiare quantum ad cognitionem veri et fruitionem boni; ergo solus Deus est beatitudo hominis objectiva.

Hinc sequitur res terrenas, nimirum divitias, honores, voluptates, scientias, etc. animam occupare posse, nullatenus satiare

Objicies 1. Bona creata appetitum hominis satiare possunt; ergo possunt esse beatitudo hominis objectiva; ergo non solus. Deus. *Resp. nego ant.*

Prob. ant. Appetitus finitus potest satiari per finiti boni possessionem; atqui appetitus hominis est finitus; ergo.

Resp. dist. maj. Appetitus finitus tam intrinsece quam extrinsece potest, etc. *conc. maj.* Appetitus finitus intrinsece et finitus extrinsece et objective, *nego maj.* atqui hominis appetitus est finitus intrinsece et quoad entitatem, *conced. minor.* extrinsece et objective, *nego minor.* versatur enim circa omnem veritatem et omne bonum, sive circa verum et bonum infinitum, unde *nego consequentiam.*

Inst. 1. Atqui appetitus hominis non est infinitus objective; ergo.

Prob. sub. Ille appetitus qui non potest versari circa objectum infinitum, non est infinitus objective; atqui appetitus hominis non potest versari circa objectum infinitum; ergo. *Resp. nego min.*

Prob. minor. Appetitus hominis non potest possidere objectum infinitum; ergo non potest circa illud versari.

Resp. dist. ant. Appetitus hominis non potest possidere objectum infinitum possessione civili, *conc. ant.* possessione naturali et physica, *nego ant.*

Possessio civilis, est detentio rei quoad dominium directum.

(*a*) D. *August. lib.* 1. *Confess. cap.* 1.

Possessio naturalis, est gratissima creatae mentis cum summo bono conjunctio; atqui mens humana sic cum Deo potest con-gi; ergo.

Inst. 2. Ut possemus Deum possidere possessione naturali, et ysica, deberet esse quaedam proportio inter facultatem quae ssidet, et objectum quod possidetur; atqui Deum inter et facultem creatam hominis nulla est proportio; ergo.

Resp. *dist. minor.* Nulla est proportio entitatis, *conc. min.* haitudinis, *nego min.*

Proportio entitatis est similitudo in natura, qualis est inter duos culos.

Proportio habitudinis, est relatio essentialis unius ad aliud, qualis est inter oculum et colores; atqui inter Deum et mentem humanam est relatio essentialis, cum mens humana cognoscere possit et amare; Deus vero cognosci et amari; ergo inter utrumque est proportio habitudinis.

Inst. 3. Mens humana non potest attingere objectum infinitum; ergo inter Deum et mentem humanam nulla est proportio habitudinis.

Resp. dist. ant. Non potest attingere objectum infinitum, infinito modo, *conc. anteced.* finito modo, *nego anteced.* finita enim actione mens humana versatur circa Deum, alias solus Deus seipsum cognosceret.

Instab. 4. Atqui mens humana non potest attingere objectum infinitum, vel si illud attingat, attingit modo infinito; ergo nulla solutio. *Respond. nego anteced.*

Prob. ant. Facultas quae objectum infinitum exigit, non exigit illud nisi ut plene satietur; atqui plene satiari non potest, nisi objectum infinitum attingat modo infinito; ergo; *Resp. nego min.*

Prob. min. Ideo ex nobis facultas, seu appetitus satiari non potest per bona creata, quia post cujuslibet boni creati adeptionem semper superest aliquid quod voluntas appetere possit, nempe bonum infinitum; atqui si voluntas exigat objectum infinitum, et illud non nisi modo finito attingat, supererit etiam aliquid quod voluntas appetere possit, nempe idem objectum perfectiori modo cognoscibile; ergo non satiabitur voluntas, nisi, etc.

Resp. nego minor. Quia etsi appetitus finitus exigat objectum infinitum, non tamen exigit eidem uniri, nisi quantum potest; atqui non potest ei uniri nisi finito modo; ergo nihil amplius exigit, et consequenter perfecte satiatur.

Objicies 2. Deus naturali instinctu non expetitur; ergo non est summum hominis bonum. *Respond nego ant.*

Prob. ant. Quod viribus naturae non possumus obtinere, naturali desiderio non expetimus; atqui naturae viribus Deum obtinere non possumus; ergo.

Resp. nego major. Ut enim aliquid naturali instinctu appetamus, satis est quod sit summum nostrum bonum, et voluntatem nostram ad se rapiat, quocumque modo illud assequi valeamus.

Inst. Appetitus naturalis non est homini concessus ad rem impossibilem; ergo naturali desiderio non expetimus id quod naturae viribus consequi non possumus.

Resp. dist. ant. Non est concessus ad rem omnimode impossibilem, *conc. ant.* ad rem impossibilem tantummodo naturae viribus; *nego ant.* quamvis ergo naturae viribus aeternam felicitatem assequi non valeamus, non tamen dici potest absolute impossibilis, siquidem ejus per gratiam adipiscendae sumus naturaliter capaces.

Resolves, hominem teneri singula sua opera ad Deum tamquam ad suum ultimum finem, et objectum suae beatitudinis determinatum referre, non quidem actuali intentione cujus non est capax, sed virtuali, docente Apostolo (*a*); *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi facite.*

ARTICULUS II.

De Beatitudine formali hominis.

Quaestio procedit de beatitudine formali tum viae, tum patriae.

§. I. *De beatitudine formali viae.*

Quaeres 1. *Utrum in praesenti vita sit aliqua beatitudo?*

Resp. 1. Non datur perfecta; nam is non potest esse perfecte beatus qui repletus est miseriis; atqui ex Job. 14. *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseris*; ergo etc.

Resp. 2. Datur in praesenti statu aliqua beatitudo inchoata et imperfecta. Nam qui summum bonum imperfecte possidet, ille est imperfecte beatus; atqui homo in praesenti vitae statu summum bonum imperfecte possidere potest, nam *qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo*; ait D. Joann. (*b*) ergo potest esse imperfecte beatus; unde scriptura dicit, *beati immaculati in via.* (*c*) et *beatus vir qui timet Dominum* (*d*).

Quaeres 2. *In quo consistit praesentis vitae beatitudo formalis?*

Resp. Consistit in Dei amore; nam in eo consistit hujus vitae beatitudo per quod Deo unimur, ipsumque possidemus; atqui unimur Deo, ipsumque possidemus per solum amorem, juxta illud; *qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* (*e*). Ergo praesentis vitae beatitudo consistit in amore.

Dices, 1. Fides Deum immediatius attingit quam charitas; ergo in fide sita est hujus vitae beatitudo.

Resp. nego ant. Nam fides versatur quidem circa Deum bonum summum, sed quatenus est absens, charitas vero circa Deum prae-

(*a*) 1. *Joann.* 4. (*b*) *ad Colos.* 3. (*c*) 1. *Joan.* 4.
(*d*) *Psalm.* 118. (*e*) *Psalm.* 111.

em versatur, *qui enim manet in charitate, in Deo manet, et* *us in eo.* Ergo immediatius et perfectius Deum attingit quam s quae destituta charitate, est plane informis, reperiturque in catoribus, quos nemo dixerit beatos.

nst. Fides prior est charitate, ergo immediatius Deum attingit m charitas.

Resp. nego conseq. Non enim a prioritate operationis, sed ab ejus nitate et perfectione desumitur possessio Dei, actus autem charitis actu fidei perfectior est dicente Apost. (*b*) *Nunc autem ma-* *it fides, spes, charitas, tria haec: major autem horum est* *iritas.*

Dices 2. Ex sanctis Patribus, beatitudo hujus vitae consistit in ntemplatione; ergo non in amore.

Resp. dist. antec. Consistit in contemplatione speculativa et inrmi, *nego ant.* affectiva et formata charitate, *conc. ant. Haec* *t ultima perfectio activae vitae*, ait D. Thom. (*c*) *ut scilicet* *n solum divina veritas videatur, sed etiam ut ametur.*

§. II. *De Beatitudine formali patriae.*

Nota: Circa essentiam beatitudinis formalis multiplex est senntia.

Prima est Hugonis Victorini qui docuit hominem beatificari per isionem Dei increatam ipsi unitam; quae sententia est falsa; nam eatitudo formalis est operatio vitalis qua beatus in actu 2. vivit, uxta illud (*a*); *Haec est vita aeterna, ut cognoscant te Deum* *verum etc.* Atqui visio Dei increata non est operatio vitalis hominis eati, cum sit ipsi extrinseca, et omnis operatio hominis sit creata t finita; Ergo, etc.

Secunda est Henrici Gandavensis, qui docuit beatitudinem consistere in illapsu speciali Dei in essentiam animae, quo anima substantialiter deificetur, et quodammodo in Deum transformetur sicut ferrum candens in ignem; verum haec opinio rejicitur ab omnibus aliis; nam operatio illa in qua beatitudo formalis consistit, est actus vitalis, procedens a principio intrinseco et vitali; atqui illapsus Dei in substantiam animae non est actus vitalis hominis, cum sit actus solius Dei; ergo, etc.

Nec dicas de ratione praemii esse, quod procedat a solo praemiante; hoc enim verum est de praemio objectivo, id est de re quae datur in praemium; falsum autem de praemio formali, id est de possessione praemii; haec enim cum sic actio nostra, debet effective a nobis procedere.

Tertia sententia est caeterorum Theologorum qui beatitudinem

(*a*) 1. *Cor.* 13. (*b*) 2. 2· *q*· 180. *art.* 7. *ad* 1.
(*c*) *Joann.* 17.

formalem reponunt in operatione animae; verum cum triplex sit talis operatio, inter se quoque hi dividuntur.

Thomistae enim eam reponunt in visione Dei intuitiva, quae est *cognitio qua Deus videtur facie ad faciem ut in se est.*

Scotistae eam reponunt in solo amore fruitivo, qui est; *Ille quo summo bono tanquam praesenti et possesso adhaeremus.*

Bonaventuristae eam reponunt in visione simul et amore.

Plurimi tandem in gaudio beatifico, quod est; *intimus ac suavissimus creatae mentis sensus quo mens adeo sibi conscia est se bene esse, ut nihil ultra expetat.* Cum quibus.

Dico: beatitudo formalis essentialiter consistit in summo gaudio quo beati de Deo viso et amato perfunduntur.

Prob. 1. ex Script. et Patribus, ex quibus licet nihil colligi possit quo praesens controversia dirimatur, ut ipse fatetur Gonet Thomista, tamen in nostram propendunt sententiam; dicitur enim Matth. 27. *intra in gaudium Domini tui.* Et Psalm. 35. *Torrente voluptatis tuae potabis eos.* Unde D. August. (*a*) ait: *Beata vita est gaudium de veritate.*

Nec dicas cum adversariis gaudium esse beatitudinem integralem, non vero formalem, nam D. Doctor asserit beatitudinem esse solum gaudium, *Domine*, inquit (*b*), *Ipsa est vita beata gaudere de te, ad te, propter te: ipsa est, non altera.*

Prob. 2. Beatitudo formalis est status beati quo in summo bono clare viso et amato tamquam in suo fine ultimo omnimode satiatus, suavissime conquiescit; atqui talis status formaliter habetur per gaudium, cum gaudium nihil aliud sit quam suavissimus ille sensus, quo posito mens ita contenta est, ut nihil amplius appetat, sed in ipso conquiescat; ergo in summo illo gaudio formaliter consistit beatitudo.

Objicies 1. In eo quod solum est proprietas beatitudinis, non consistit formaliter beatitudo; atqui gaudium est solum proprietas beatitudinis; ergo, etc. *Resp. nego min.*

Prob. min. Quod ex visione et amore fluit, est tantum proprietas beatitudinis; atqui gaudium ex visione et amore fluit; ergo.

Resp. nego min. Equidem visio et amor sunt veluti conditio sine qua beati non gauderent; sed non sunt principium essentiale a quo fluat gaudium, cum illa ex natura sua non producant gaudium, sed ex eo solum producitur quod beatus conscientiam habeat, se nihil amplius habere expetendum.

Prob. min. Illud fluit ab amore vel visione, quod positis amore et visione, supponit beatitudinem essentialiter completam; atqui gaudium, positis visione et amore, supponit beatitudinem essentialiter completam; ergo, etc. *Resp. nego min.*

(*a*) *D. August. l.* 19. *Confess. cap.* 2. (*b*) *L.* 10. *Confess. cap.* 23.

Prob. min. Illud supponit beatitudinem essentialiter completam, quod supponit possessionem Dei adaequatam; atqui gaudium, positis visione et amore, supponit possessionem Dei adaequatam; ergo.

Resp. nego maj. Nam possessio Dei est quasi materia beatitudinis, gaudium vero quod ex illa possessione percipitur, est quasi ejus forma; atqui res non potest in suo esse formali constitui nisi per ejus formam; sic v. g. Avarus quantumvis ingentes divitias possideat, non intelligetur beatus nisi intelligatur degustare pecuniae suae voluptatem; ergo beatitudo formalis non potest concipi in possessione Dei nisi ei addatur intimus ille et suavissimus voluptatis et latitiae sensus.

Inst. 1. Miseria damnatorum formaliter consistit in privatione Dei ab ipsis nec visi nec amati; ergo a pari beatitudo formaliter consistit in possessione Dei.

Resp. nego ant. Nam miseria damnatorum non consistit praecise in tali privatione Dei, sed insuper requiritur tristitia ex illa privatione orta; sic Martyres qui non erant tristes, imo qui superabundabant gaudio, non erant miseri; ergo a contrario formaliter beati non sunt qui de bono possesso non gaudent.

Inst. 2. Amor est forma beatitudinis, ergo non gaudium. *Resp. nego ant.*

Prob. ant. Amor est summi boni fruitio; atqui fruitio est beatitudinis forma; ergo.

Resp. nego maj. Amor enim est solum actus quo amatur summum bonum; fruitio vero est ipsum gaudium, seu suavis animae voluptas resultans ex summi boni possessione per visionem et amorem, fruitio enim est actus voluntatis suaviter in boni amati possessione quiescentis.

Inst. 3. Ergo amor fruitivus est forma beatitudinis.

Resp. dist. illatum: Amor fruitivus praecise quatenus est amor, est forma beatitudinis, *nego*; quatenus est fruitio, *conc.* fruitio enim idem est ac ipsum gaudium.

Objicies 2. Cum Thomistis; beatitudo formalis consistit in visione intuitiva; ergo non in gaudio.

Prob. ant. Beatitudo formalis consistit in eo quod satiat appetitum hominis; atqui talis est visio, dicente Scriptura: (*a*) *Satiabor cum apparuerit gloria tua*: ergo etc.

Resp. dist. maj. Beatitudo consistit in eo quod satiat appetitum hominis formaliter, *conc. maj.* praesuppositive, *nego maj.* atqui visio satiat appetitum hominis praesuppositive, *conc. min.* formaliter, *nego min.* Itaque beatitudo formalis praesupponit visionem eo fere modo quo species praesupponit genus quod contrahit et determinat; sed quemadmodum genus non constituit rem formaliter, ita nec visio constituit beatitudinem formaliter.

(*a*) *Psalm.* 16.

Inst. 1. Beatitudo formalis in eo consistit quod constituit vitam aeternam: atqui visio constituit vitam aeternam dicente Christo (*a*); *Haec est vita aeterna ut cognoscant te Deum*, *etc.* ergo etc.

Resp. dist. maj. Quod constituit vitam aeternam formaliter, *conc. maj.* praesuppositive et causaliter, *nego maj.* et sic ad minorem. Nec aliter intelligi debet textus citatus.

Inst. 2. Beatitudo sita est in operatione hominis praestantissima; atqui cognitio est operatio hominis praestantissima; ergo, etc.

Resp. dist. maj. Beatitudo sita est in operatione hominis praestantissima in genere plenae appetitus satietatis, *conc. maj.* in genere entis, *nego maj.* atqui cognitio est operatio praestantissima in genere entis, *conc. min.* in genere appetitus satietatis, *nego min.* talis est sola voluptas quam mens percipit ex Dei possessione.

Inst. 3. Illa operatio est praestantissima, quae est quid primum in re; atqui visio est quid primum in beatitudine, est enim prior tum amore, tum gaudio, ergo, etc.

Resp. nego maj. Essentia enim beatitudinis (sicut praestantia operationis beatificae) non desumitur ab illa naturae prioritate, sed a perfecta appetitus quietatione quae habetur formaliter per solum intimum sensum quo beatus ita sibi conscius est se esse bene; ut nihil amplius appetendum habeat.

Inst. 4. Sublata visione tollitur beatitudo; ergo essentia beatitudinis consistit in visione.

Resp. Retorqueo: Sublata animalitate tollitur homo; ergo essentia hominis consistit in animalitate. Ratio est quia sublata parte, tollitur totum; inde itaque sequitur tantum visionem praesupponi ad beatitudinem formalem; verum inde non sequitur ipsam esse beatitudinem formalem.

ARTICULUS III.

De Dotibus animae beatae.

Nota. Dotes animae beatae sunt tres, nempe inamissibilitas gloriae; impeccabilitas; et modus quo Deum diligit, circa quos.

Quaeres 1. *An beatitudo sit inamissibilis?*

Resp. affirm. Nam beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus; atqui si non esset perpetua et inamissibilis, non esset talis status, quia cum timore possideretur: ergo; etc. hinc scriptum est: (*b*) *Justi in perpetuum vivent*, et (*c*) *ibunt hi in supplicium aeternum*, *justi autem in vitam aeternam.*

Quaeres 2. *An beati sint impeccabiles?*

Resp. Sunt impeccabiles, et quidem ab intrinseco.

Prob. 1. *pars.* Summa miseria non est compatibilis cum summa et aeterna gloria; atqui peccatum est summa miseria; beatitudo

(*a*) *Joann.* 17. (*b*) *Sap.* 5. (*c*) *Matth.* 25.

summa et aeterna gloria; ergo simul non possunt esse in eodem jecto; ergo beati sunt impeccabiles.

Prob. 2. *pars*. Beatitudo necessario includit amorem beatificum; ui peccatum cum amore beatifico compati non potest ex ipsa ura status gloriosi beatorum; uam peccatum est aversio a Deo, or vero beatificus est intima unio cum Deo; atqui repugnat aliem esse simul aversum a Deo, et cum Deo intime unitum; ergo ati sunt impeccabiles ab intrinseco.

Dices. Peccatum veniale non est aversio a Deo; ergo cum amore atifico potest conjugi.

Resp. nego conseq. Etsi enim peccatum veniale non *avertat* a eo ut ultimo fine, *divertit* tamen ab ipso; sed cum amore beatico est incompossibilis nedum aversio a Deo, sed etiam diversio; um enim amor beatificus sit continuus et nunquam interruptus, mnia quae beatus diligit, refert et ordinat in divinam bonitatem amquam in ultimum finem; ergo cum illo nedum aversio, sed nec tiam diversio a Deo, compossibilis est.

Quaeres 3. *An beati libere ament Deum?*

Resp. negat. Sed illum amant necessario tum necessitate specificationis, ita ut non possint ipsum odisse; tum necessitate exercitii, ita ut non possint ab ejus amore cessare.

Prima pars a nemine negatur: cum enim in Deo clare viso nulla apparere possit ratio mali, nullo pacto voluntas quae est appetitus boni, ipsum odio potest habere, ideo.

Prob. secunda pars. Contra Scotistas; voluntas cum sit appetitus rationalis, non potest cessare ab aliquo actu, nisi in illo intellectus concipiat aliquam rationem mali, vel in ejus cessatione aliquam rationem majoris boni: atqui neutrum horum potest judicare beatus de amore Dei; *non primum*, si enim posset beatus concipere rationem mali in exercitio amoris Dei, vel esset defatigatio, vel fastidium: atqui nulla est defatigatio in exercitio amoris Dei, cum non dependeat ab organo corporeo; nullum etiam fastidium, cum talis actus infinitae sit suavitatis et dulcedinis; ergo, etc. *non etiam secundum*: nullum enim est majus bonum intima cum Deo conjunctione; atqui beatus concipit se per exercitium amoris intime conjungi cum Deo; ergo etc.

Dices, Charitas viae et charitas patriae sunt ejusdem speciei; atqui tamen charitas viae non est necessaria quoad exercitium; ergo nec charitas patriae.

Resp. dist. maj. Sunt ejusdem speciei et habent diversum modum operandi, *conc. maj.* et habent eundem modum operandi, *nego maj.* Modus itaque operandi charitatis sequitur principium quo regulatur: atqui charitas patriae regulatur per lumen gloriae et claram visionem quae Deum ut summum bonum necessario proponunt, ergo ut necessario diligendum; econtra charitas viae re-

gulatur per fidem et cognitionem obscuram quae non repraesentat Deum clare ut est in se; ergo non ut necessario diligendum.

Inst. Omnis actus potentiae liberae, est liber; sed voluntas est potentia libera; ergo amor beatus est liber, saltem quoad exercitium.

Resp. dist. maj. Est liber quoad bonum commutabile, *conc. maj.* quoad bonum incommutabile et infinitum, *subdist.* per speciem visum, ut videtur per fidem in via, *conc.* visum clare ut est in se, *nego maj.* Circa illud enim sic clare visum voluntas non gaudet nisi libertate coactionis, quia in suis actibus vim pati non potest.

ARTICULUS IV.

De Dotibus corporis beati.

Nota. Cum dotes corporis beati supponant resurrectionem, ideo agemus 1. contra Saducaeos (*a*) de resurrectione corporum; 2. de dotibus corporum beatorum.

Dico 1. *Futura est omnium hominum resurrectio.*

Prob. 1. ex Script. Job. 19. *Scio quod redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum; et rursum circumdabor pelle mea, etc.* et ex Apost. dicente: (*b*) *canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti.*

Prob. 2. Ex fidei nostrae symbolis Apostolico et Constantinopolitano expresse confitentibus corporum resurrectionem, *Credo carnis resurrectionem; expecto resurrectionem mortuorum, etc.*

Objicies 1. Eccl. 3. dicitur: *unus interitus est hominis et jumentorum, et aequa utriusque conditio*; atqui jumenta non resurgent; ergo nec homo.

Resp. dist. textum. Est aequa utriusque conditio ex parte miseriarum hujus vitae, potissimumque mortis, quae cumulus est miseriarum, *conc.* ex omni parte, *nego.* Hic est verus Eccl. sensus.

Instab. 1. Job 14. dicitur: *Homo cum dormierit, non resurget donec atteratur caelum:* sed caelum numquam atteretur: ergo, etc.

Resp. dist. min. Numquam caelum atteretur, quoad substantiam, *conc.* quantum ad effectum virtutis per quam movet ad generationem et corruptionem inferiorum, *nego.* Hoc enim sensu Apost. (*c*) ait: *praeterit figura hujus mundi.*

Inst. 2. Psalm. 1. dicitur, *non resurgent impii in judicio*: ergo saltem resurrectio non erit omnium.

Resp. nego conseq. Sensus enim textus est impios non ad judicium, sed ad poenam resurrecturos; vel *dicendum* cum D. Thom. (*d*) *quod Psalmista loquitur de spirituali resurrectione*,

(*a*) *Matth.* 12. (*b*) 1. *Cor.* 15. (*c*) 1. *Cor.* 7.
(*d*) *Div. Thom. in supp. quaest.* 75. *art.* 2. *ad* 1.

qua impii non resurgent in judicio discussionis conscientiae, quo boni seipsos dijudicant, ut non judicentur.

Instab. 3. Per resurrectionem homines conformantur Christo resurgenti, juxta Apostolum dicentem : *quod si Christus resurrexit, et nos resurgemus.* Atqui peccatores non possunt conformari Christo resurgenti ; ergo. *Resp. nego min.*

Prob. min. Illi possunt conformari Christo resurgenti, qui portaverunt imaginem Christi; atqui impii non portaverunt imaginem Christi ; ergo, etc.

Resp. dist. min. Non portaverunt imaginem Christi, in his quae pertinent ad gratiam, *conc.* In his quae ad naturam speciei pertinent, *nego min. et ideo omnes Christo conformabuntur in reparatione vitae naturalis, non autem in similitudine gloriae*, sed soli boni, ait D. Thomas citatus.

Objicies 2. Juxta fidem resurrectionis anima debet idem numero corpus resumere quod habuit in terris ; atqui plerumque hoc est impossibile ; ergo, etc. *Resp. nego min.*

Prob. min. Suppono Petrum esse filium alicujus antropofagi, qui non nisi carnibus humanis nutritus sit, adeo ut ipsum semen unde Petrus genitus est, ex aliorum hominum carnibus prodierit; suppono pariter Petrum non nisi aliorum hominum carnibus vesci, hac facta hypothesi, sic argumentor.

Impossibile est ut Petrus in illa hypothesi resurgat in eadem carne quam in terris habuit, cum illa caro pertineat ad alios homines qui cum ea resurgere debent; ergo plerumque impossibilis est resurrectio.

Resp. Etiam in hac hypothesi *nego ant.* nam ad resurrectionem sufficit ut identitas materiae aliquo modo servetur; et ideo tam Petrus quam alii homines ex quorum carnibus formatum esset ejus corpus (cum servent eandem aliquo modo materiam) resurgerent, Deo aliunde supplente id quod deesset, quemadmodum supplebitur eis qui statim ut nati sunt moriuntur, et qui tamen resurgent in aetate perfecta, nempe triginta aut triginta trium annorum, juxta illud Apostoli (*a*) *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi.*

Dico 2. *Quatuor erunt dotes corporis beati*, Scilicet impassibilitas, subtilitas, agilitas et claritas.

Prob. ex Apost. Has dotes significante (*b*) his verbis : *Seminatur corpus in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute ; seminatur corpus animale, surget corpus spirituale.*

Impassibilitas, est *qualitas supernaturalis dimanans ab anima beata in corpus gloriosum, ab eo excludens omnem passionem*

(*a*) *Ephes.* 4. (*b*) 1. *Cor.* 15.

corruptivam; non vero perfectivam, nam sensus corporis beati exquisitissimis delectationibus afficientur.

Subtilitas, est *qualitas supernaturalis dimanans ab anima beata in corpus gloriosum quod reddit alterius corporis penetrativum;* sic corpus Christi resurrexit clauso sepulcro.

Agilitas est *qualitas supernaturalis dimanans ab anima beata in corpus gloriosum illud reddens imperceptibiliter et celerrime mobile*, sine lassitudine et labore.

Claritas, est *qualitas supernaturalis dimanans ab anima beata in corpus gloriosum qua redditur luminosum ac simile crystallo.*

Quaer. Quid et quotuplex sit aureola?

Resp. ad primum; Aureola corona, est animae beatae gaudium accidentale de excellenti victoria sua, in corpus speciali fulgore redundans.

Resp. ad secundum: Tres sunt aureolae; nam tot sunt aureolae quot sunt insignes victoriae adversus salutis nostrae hostes; mundum scilicet, carnem et diabolum reportatae; atqui tres sunt insignes illae victoriae, prima est martyrum qui de mundo; secunda est virginum qui de carne; tertia doctorum qui de diabolo triumpharunt; ergo, etc.

CAPUT II.

DE NATURA ACTUUM HUMANORUM.

Nota. 1. Actus qui ab homine procedunt, sunt actus hominis, et actus humanus.

Actus *hominis*, est ille qui naturaliter procedit ab homine absque rationis advertentia et libertate; tales sunt motus *primo primi*. Unde spectatur secundum suum *esse naturale*.

Actus *humanus*, est ille qui procedit ab homine cum rationis advertentia et libertate; unde spectatur secundum suum *esse morale*. Porro;

Actus humanus duplex est, *elicitus*, nimirum et *imperatus*.

Actus voluntatis elicitus, est is qui immediate a voluntate procedit absque imperio voluntatis, talis est amor, odium.

Actus voluntatis imperatus, est is qui immediate producitur a potentia ad agendum mota ex imperio voluntatis.

Dicitur *a potentia*: nempe vel ipsa voluntate sibimet imperante, et tunc est actus imperatus et elicitus, ut actus contritionis; vel alia potentia, et tunc est actus voluntatis imperatus tantum, elicitus autem ab alia potentia, ut meditatio, deambulatio, etc.

Nota 2. Cum prima conditio actuum humanorum sit ut a voluntate procedant libere, agemus hic 1. de voluntario; 2. de voluntario libero, seu de libertate; 3. de involuntario et ejus causis.

QUÆSTIO I.

De voluntario.

Quaer. 1 *Quid est voluntarium?*

Resp. Voluntarium est, *id quod est a principio intrinseco cum* [co]*gnitione singulorum in quibus est actio.*

Dicitur 1. *id*: hoc est actio, vel passio, vel omissio.

Dicitur 2. *quod est a principio intrinseco*: nempe a voluntate, ut [d]istinguatur a violento, quod a principio extrinseco prodit.

Dicitur 3. *cum cognitione*: ut distinguatur a motu naturali, cu[ju]s principium est quidem internum, sed a nulla praelucente co[gn]itione dirigitur.

Dicitur 4. *singulorum in quibus est actio*: id est finis et circum[st]antiarum quae ad actionem pertinent; quia quidquid est vere vo[lu]ntarium, debet qua tale esse praecognitum. Hinc si una circum[s]tantia agentem lateat, actio quoad illam, non erit voluntaria; [u]nde qui percutit Clericum, nesciens esse Clericum, *injustitiae*, [n]*on autem sacrilegii peccatum admittit.*

Quaer. 2. *Quotuplex sit voluntarium?*

Resp. Voluntarium dividitur multipliciter.

1. In voluntarium necessarium et liberum.

Voluntarium necessarium, est illud quod ita procedit a volun[t]ate, ut positis omnibus ad procedendum praerequisitis, non pos[s]it non procedere; talis est amor beatificus, ad quem voluntas est determinata.

Voluntarium liberum, est illud quod ita procedit a voluntate, ut positis omnibus praerequisitis, adhuc possit non procedere: quia est indifferentia ad opposita; tales sunt omnes actiones nostrae deliberatae.

2. *Dividitur* in voluntarium perfectum et imperfectum.

Voluntarium perfectum, est quod procedit a voluntate ex perfecta cognitione singulorum in quibus est actio.

Voluntarium imperfectum, est quod procedit a voluntate ex imperfecta cognitione finis, et mediorum ad finem.

3. *Dividitur* in positivum et negativum.

Voluntarium positivum est illud, quod procedit a voluntate per actum ejus positivum.

Voluntarium negativum, est illud quod procedit per meram voluntatis omissionem absque actu positivo; de hoc commodius agemus in tractatu de peccato omissionis.

3. *Dividitur* in expressum et tacitum.

Voluntarium expressum, est illud quod distincte verbo aut alio signo declaratur.

Voluntarium tacitum, est illud quod distincte non declaratur, sed ex quodam facto, aut facti omissione colligitur, juxta hanc regulam juris: *qui tacet, consentire videtur*: Circa quod,

Quaeres, Quandonam taciturnitas consensui aequivalere censeatur?

Resp. Id dignosci ex duplici tantum capite:

1. Dum aliquid favorabile proponitur, non vero dum quod proponitur est odiosum; ratio est: quia nemo censendus est recusare quod commodum est, bene autem quod onerosum.

Hinc si quis pro te praesente nec contradicente, fidejubeat, censeris ratum habere, quia beneficium tibi contulit.

2. Dum qui tacet, loqui tenetur, non vero cum loqui non tenetur.

Hinc 1. Pater, Dominus, Superior qui subditos quos vident delinquere, non corripiunt cum facile possunt, eorum vitia approbare censentur; non autem si taceant, quia prudenter timent ne ex sua correptione graviora exurgant mala aut scandala, quia in primo casu loqui tenentur, non in secundo.

Hinc 2. Reus qui a legitimo judice interrogatus tacet, fateri censetur; quia legitime interrogatus, respondere tenetur.

4. *Dividitur* in directum seu in se, et indirectum seu in alio.

Voluntarium directum, est illud quod est in se ipso volitum, ut si quis inimicum suum pugione mactet.

Voluntarium indirectum, est illud quod non quidem in seipso, sed tantum in sua causa est volitum: id est in aliquo actu, vel actus omissione ex quibus sequitur aliud. Eo sensu volita est occisio illius qui libere se inebriat, praevidens se, cum ebrius erit, homicidii capacem fore.

Circa voluntarium directum et indirectum.

Quaer. 1. *Quotuplex est voluntarium directum?*

Resp. triplex, nempe actuale, virtuale et habituale.

Voluntarium directum actuale, est ipsummet actuale exercitium voluntatis, quod fieri potest dupliciter, 1. *per actum signatum*, dum quis per reflexionem signat actum quem exerciturus est dicens: *volo hoc facere*, v. g. consecrare. 2. *Per actum exercitum*, cum quis sine tali reflexione super suum actum, attente agit. Sic Sacerdos consecraturus, qui sine reflexione super suum actum, attente et cum plena sui cognitione profert verba consecrationis, vult consecrare *in actu exercito*.

Voluntarium directum virtuale, est voluntarium actuale quod praecessit, ac moraliter perseverat in agente quandiu non fuit revocatum per contrariam volitionem; talis est intentio in Sacerdote qui ex voluntate actuali consecrandi, missam inchoat, sed paulo post ita distrahitur, ut amplius non advertat ad id quod facit; nihilominus consecrat virtute intentionis quam habuit et quae moraliter perseverat.

Voluntarium habituale, est illud quod fuit actu elicitum, nec fuit revocatum, sed est vel somno, vel vino, vel notabili temporis mora interruptum, ita ut non influat in actum humanum nec per se, nec per virtutem a se relictam. Sed de his plura dum agemus de intentione Ministri sacramentorum, ubi mentem nostram commodius explicabimus.

Quaeres 2. *Circa voluntarium indirectum, quot requirantur ut effectus, qui ex aliqua causa sequitur, sit voluntarius et moralis*, id est ut ad meritum vel demeritum imputetur?

Resp. Tria requiruntur, quorum

Primum ut operans praevideat aut praevidere possit et debeat, effectum hunc ex causa secuturum esse, quia quod nullatenus potest esse cognitum, nullatenus potest esse voluntarium, juxta commune effatum, *scire et debere scire sunt paria.*

Hinc qui saepius expertus est rixas, blasphemias, pollutiones ex ebrietate sua ortas fuisse, licet de his dum vino indulgebat, non expresse cogitaverit, ipsi censentur voluntariae, quia facile potuit et debuit advertere.

Secundum, ut operans effectum hunc impedire possit, ejus causam auferendo; quia ut docet D. Aug (*a*) *nemo peccat in eo quod vitare non potest*: *peccatur autem*; *vitari igitur potest.*

Hinc graviter peccat mulier quae etiam sine prava intentione, et ut morem sequatur, aperto sinu incedens, aliis est occasio ruinae spiritualis, quia hanc peccati occasionem auferre potest.

Tertium, ut operans hanc causam auferre teneatur, aut saltem nullum jus habeat eam ponendi, quia nempe nulla subest eam ponendi necessitas aut utilitas.

Hinc mulier elegantis formae, sed modestae quae incedens aliis est occasio ruinae spiritualis, non peccat, quia non tenetur auferre hanc causam domi manendo; nam incedendo utitur jure suo circa rem de se licitam et honestam.

Hinc Chirurgus licite mulierem in necessitate curat in secretioribus, licet ex eorum necessario aspectu, et tactu praevideat, se turpes carnis motus passurum: modo absit periculum consensus. Ratio est, quia non tenetur actionem illam non ponere, aut positam omittere, cum eam ponendi justam habeat causam.

QUÆSTIO II.

De voluntario libero, seu de libertate.

Nota 1. Libertas secundum vim nominis, idem est ac immunitas a servitute, et ideo totuplex est libertas, quotuplex est servitus, atqui quadruplex est servitus, peccati scilicet, miseriae, coactionis et necessitatis simplicis; ergo, etc.

Libertas a peccato habetur per gratiam, redditque hominem sanctum . . . libertas a miseria habetur per gloriam, redditque hominem beatum . . . libertas a coactione habetur per spontaneitatem, redditque hominem sponte volentem . . . libertas a necessitate simplici habetur per indifferentiam voluntatis redditque hominem perfecte liberum: de duobus ultimis hic agimus; ideo sit.

(*a*) *D. August. l.* 3. *de lib. arb. cap.* 18.

Libertas a coactione, seu *spontaneitatis*, est immunitas ab omni violentia contra voluntatis propensionem ab extrinseco illata. Haec dicitur *essentialis*, quia est inseparabilis ab homine cujus voluntas non potest cogi quoad actus suos internos, et convenit omni qui non coacte, sed sponte agit, etiamsi necessario agat; hoc sensu pater in divinis libere generat filium.

Libertas a necessitate simplici; quae etiam *electionis*, *indifferentiae et arbitrii* dicitur, eo quod per illam unum prae alio eligi possit, et *accidentalis*, eo quod in homine esse et abesse possit, vulgo definitur: *potentia activa quae positis omnibus ad agendum praerequisitis potest ex se agere, vel non agere, aut hoc agere vel ejus contrarium*; explico.

Dicitur 1. *potentia activa*: voluntas nempe, quae *a Deo mota et excitata cooperatur assentiendo Deo vocanti et excitanti*, ut definivit Concilium Tridentinum (*a*).

Dicitur 2. *quae positis omnibus*, *etc.* si enim unum ex praerequisitis ad agendum desit, profecto in actuum potentia prorumpere nequit.

Dicitur 3. *potest ex se*: id est non ab alio determinante, sed ex sua propria determinatione, cum voluntas sit potentia suorum actuum domina et arbitra.

Dicitur 4. *potest agere vel non agere*; v. g. amare vel non amare, et est libertas *contradictionis et exercitii*.

Dicitur 5. *aut hoc agere vel ejus contrarium.* v. g. eligere bonum vel malum, virtutem vel vitium, et est libertas *contrarietatis* seu *specificationis*.

Nota 2. Libertati opponitur necessitas quae est determinatio ad unum, et multipliciter dividitur:

1. In necessitatem antecedentem seu absolutam quae etiam *consequentis* dicitur; et in necessitatem consequentem seu conditionatam, quae etiam *consequentia* dicitur.

Necessitas antecedens, est ea quae vel rationis et voluntatis usum antecedit, ut fit in motibus primo primis, et dicitur involuntaria seu indeliberata; vel quae licet fiat ex plena rationis advertentia, sic tamen voluntatis consensum indeclinabiliter antecedit, ut eum invincibiliter et insuperabiliter exprimat, sive *immutabiliter*, qualis est necessitas amandi Deum intuitive visum; sive *mutabiliter et transitorie* qualis in sententia Jansenii inducitur ex delectatione relative superiori sive ad bonum, sive ad malum, cui voluntas nec unquam vult, vel velle potest resistere relative, id est in his quibus versatur circumstantiis.

Necessitas consequens, est ea quae liberam voluntatis determinationem sequitur; tali necessitate necesse est me loqui, si ad loquendum me determinaverim.

(*a*) *Sess.* 6. *can.* 4.

2. Dividitur in necessitatem specificationis, et exercitii.

Necessitas specificationis, est determinatio facultatis ad objectum, ita ut in oppositum ferri non possit, sic Christus ita ad bonum erat determinatus ut non potuerit peccare.

Haec necessitas *specificationis* ad unum, non impedit libertatem *exercitii*, circa idem; sic Christus qui ratione suae impeccabilitatis determinatus erat ad bonum, liber tamen fuit quoad exercitium in hoc vel illo bono prosequendo.

Necessitas exercitii, est determinatio facultatis ad actum, ita ut ab isto actu non possit abstinere, sic Deus ab amore sui non potest abstinere.

Haec necessitas exercitii circa unum, non impedit libertatem circa aliud, sic Deus libere amat creaturas.

3. Dividitur in necessitatem physicam et moralem.

Necessitas physica, est antecedens et naturalis ad unum determinatio, qua voluntas ita vult unum ut aliud hinc et nunc velle non possit.

Necessitas moralis, est summa difficultas vel operandi bonum, vel abstinendi a malo, quae tamen actu et de facto vinci potest, qualis ex inveteratis habitibus contrahitur.

Nota 3. Totam et integram servari libertatem arbitrii cum sola indifferentia contradictionis, dempta indifferentia contrarietatis ad malum quae ad naturam et perfectionem libertatis non pertinet, imo potius ad ejus defectum et imperfectionem, juxta illud D. Thom. (a) *quod liberum arbitrium eligat divertendo ab ordine finis, hoc pertinet ad defectum libertatis.* Nam Deus est liber erga creaturas, quamquam malum agere non possit. Unde cum apud scripturam et Patres liberum arbitrium describitur per indifferentiam ad bonum et malum, tunc non describitur per id quod est essentiale illi generatim sumptae prout Deo, Angelis et hominibus convenit, sed per merum statum illi accidentalem, quem scilicet habet in omnibus viatoribus, quorum voluntas ad bonum et malum est flexibilis.

Nota 4. Subjectum libertatis aliud esse *mediatum*, seu denominationis, et est omnis et sola natura intellectualis, cum liberum arbitrium supponat eminentem quemdam cognoscendi modum qui non reperitur nisi in naturis intellectualibus. Aliud *immediatum*, et est sola voluntas; nam liberum arbitrium ad illam facultatem pertinet cujus est eligere, cum actus proprius liberi arbitrii sit electio; atqui solius voluntatis est eligere, cum eligere nihil aliud sit quam unum velle prae alio, vel unum velle potius quam nolle; ergo.

Post tamen dici quod libertas arbitrii sit in intellectu, non qui-

(a) *D. Thom.* 1. *p. q.* 62. *art.* 8. *ad* 3.

dem *formaliter*, cum intellectus non sit facultas electiva et actuum suorum domina, sed *radicaliter*, quatenus ad actum liberum requiritur indifferentia judicii, hoc est tale rationis judicium quo voluntati objectum proponitur ut non necessario, sed libere et indifferenter amandum, nempe propter varias boni et mali species, quae nobis in propositis objectis permixtae in hac vita repraesentantur, juxta D. Thom. (*a*) dicentem: *ex hoc enim voluntas libere potest ad diversa ferri, quia ratio potest habere diversas conceptiones boni.* Sed.

Quaerunt hic Theologi: *Utrum voluntas a judicio intellectus practico determinetur?* ad quod,

Resp. nego Nam ideo voluntas est libera, quia positis omnibus ad agendum praerequisitis potest agere vel non agere, sed unum ex praerequisitis ad agendum, ipsum est judicium practice practicum; nam absque praevia objecti cognitione non solum voluntas non operatur, sed nec operari potest; ergo vel voluntas non est libera, vel posito judicio practice practico dictante conveniens esse hic et nunc objectum amare, vel suspendere actum amoris, potest amare, vel non amare.

Nec dicas. Voluntas nunquam agit contra judicium intellectus practice practicum; ergo ab illo determinatur.

Resp. nego ant. Posito enim quocumque antecedente judicio, voluntas semper manet libera in eligendo.

Inst. Si voluntas posset quidquam eligere contra judicium intellectus practice practicum, peccatum esset in voluntate sine errore in intellectu; atqui falsum consequens ex isto Proverb. *Errant qui operantur malum*; et ex isto effato, *Omnis peccans est ignorans.* Ergo.

Resp. nego min. Ad Textus *dist.* qui operantur malum, errant male judicando, *nego*, male eligendo, *conc.* textum, qui aperte loquitur de errore *malae electionis*, ut ait D. Thom. (*b*).

Nota 5. Multi circa humanam libertatem erraverunt, nam.

1. Ex Veteribus, Stoici qui ex fato, Astrologi qui ex syderum influxu, Manichaei, qui ex concreata animae duplici bonitate vel malitia, omnia fieri docuerunt, hominibus liberum arbitrium ademerunt.

2. Ex Novatoribus, humanae libertati bellum praecipue indixerunt Lutherus, Calvinus, Bajus et Jansenius, qui omnes in eo consentiunt, quod rejiciant libertatem indifferentiae, et solam agnoscant libertatem a coactione, quam libertatem sufficere ad liberum arbitrium contendit Jansenius dicens (*c*). *Satis est quod*

(*a*) *D. Thom.* 1. 2. q. 17. *art.* 1. *ad* 2.
(*b*) *D. Thom.* 1. 2. *quaest.* 6 *art.* 8. *in corp.*
(*c*) *L.* 4. *de statu nat. lapsae cap.* 24.

ena voluntate feratur in malum, sive ab ista diligendi mali necessitate se expedire possit, sive non possit; et sic liberum arbitrium voce tenus retinet, rem vero ipsam et dogma catholicum rei:, qui errores ut statim conflingantur, quaerendum nobis est.

1. Utrum ad liberum arbitrium sufficiat libertas a coactione?

2. Utrum ad merendum vel demerendum in statu naturae lapsae, requiratur libertas a necessitate etiam simplici, seu invincibili ad unum determinante?

3. Utrum homo lapsus habeat libertatem a necessitate, et indifferentiam ad utrumlibet? his positis.

Dico 1. *Ad liberum arbitrium non sufficit libertas a coactione, sed requiritur libertas a simplici necessitate.* Est contra Jansenium (a).

Prob. 1. Auctoritate summorum Pontificum Pii V. Gregorii XIII. et Urbani VIII. a quibus damnatae sunt hae propositiones Baji: *Quod voluntarie fit etiamsi necessario fiat libere tamen fit. Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.* Ergo liberum arbitrium non consistit in solo voluntario, seu quod idem est, ad libertatem arbitrii ad merendum vel demerendum necessariam, non sufficit sola libertas a coactione.

Prob. 2. Quia ea sola potentia est libera libertate arbitrii, quae positis omnibus ad agendum praerequisitis potest agere et non agere; ergo ea potentia libera non est libertate arbitrii quae positis omnibus ad agendum praerequisitis non potest actum suum suspendere, sed invincibili necessitate ad unum determinatur; nec refert quod illa necessitas sit fluxa et transiens, quia perinde reddit suspensionem actus impossibilem ac si esset perpetua et immutabilis.

Prob. 3, Liberum arbitrium ex D. Tom: (b) est *vis electiva mediorum*; sed vis electiva non potest subsistere cum antecedenti necessitate, et intrinseca ad unum determinatione; ex eodem D.Thom. dicente (c); *cum electio sit praeceptio unius respectu plurium quae eligi possunt, et ideo in his quae sunt determinata ad unum, electio locum non habet*; ergo liberum arbitrium non potest subsistere cum necessitate antecedente, etiam simplici et voluntaria.

Prob 4. Ad libertatem arbitrii essentialiter requiritur ut agens sit Dominus suorum actuum, juxta illud Apostoli (d): *Non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis*: atqui per solam libertatem a coactione voluntas non est domina suorum actuum, cum sit ad unum determinata; nam ex Div. Thom. (e) *Dominium quod habet voluntas supra suos actus, per quod in ejus potestate est velle vel non velle, excludit determinationem vo-*

(a) *L.* 6. *de grat. Christi per totum*
(b) 1. *p. q.* 61, *art.* 8.
(c) 1. 2. *q.* 13. *art.* 2.
(d) 1. *Cor.* 7.
(e) *l.* 1. *contra gent cap.* 68.

luntatis ad unum, *et violentiam causae exterius agentis.* Et ex D. Aug. (*a*) *Hoc quisque habere in potestate dicitur*, *quod si vult facit*, *si non vult non facit*.

Objicies 1. Cum Jansenio, liberi arbitrii ratio in eo consistit quod actus nostros habeamus in nostra potestate; atqui actus pure spontanei, seu a sola coactione immunes, sunt in nostra potestate; ergo sunt liberi; ergo liberum arbitrium salvatur in sola spontaneitate.

Resp. nego. min. Prob. ex Aug. (*b*) dicente: *Illud nos habere in potestate dicimus*, *quod cum volumus facimus*; sed actus pure spontaneos et necessarios facimus cum volumus; ergo sunt in nostra potestate.

Resp. dist. maj. Illud habemus in potestate quod cum volumus facimus, ita ut possit non fieri, *conc. maj.* ita ut non possit non fieri, *nego maj.* atqui actus necessarios facimus cum volumus, ita ut non possimus ipsos non facere, *conc.* ita ut possimus ipsos non facere, *nego min.* Itaque ad liberam volitionem non satis est quod fiat cum volumus, sed requiritur ut possit non fieri, seu potestas ad oppositum, patet ex ipso August. (*c*) dicente: *hoc quisque habere in potestate dicitur*, *quod si vult facit*, *si non vult non facit*. Favet etiam communis et usitatus loquendi modus secundum quem cum dicimus facere aliquid *cum volumus* aut *si volumus*, subintelligi solet, *et non facere cum volumus*, aut *si volumus*, ita ut sit in nostra potestate facere prout libet; hinc apprime dicimus Deum posse creare alterum mundum *cum volet* aut *sit volet*; sed male prorsus diceremus Deum patrem posse generare filium *si vult*, aut *cum vult*, quia nempe iste modus loquendi significat potestatem ad oppositum quae in praedicto exemplo deest, nam ut ait D.Th. (*d*) *Actus naturales non sunt in potestate naturalis agentis*, *cum natura sit determinata ad unum*.

Observa. Ad solutionem objectionum multos Patres ac etiam Theologos qui ante exortos Baji et Jansenii errores scripsere, has voces: *necessitas et coactio*; *voluntarium spontaneum et liberum*; *cogi et necessitari*; saepius confundere et pro eodem sumere; sed tunc per *coactionem* intelligunt *necessitatem* etiam simplicem nec violentam; per tò *cogi*. intelligunt *necessitarii* aliquando violente per coactionem; aliquando non violente per necessitatem simplicem. Per tò *voluntarium et spontaneum*, intelligunt *liberum*; imo quandoque sumunt *liberum*, pro voluntario necessario; quare voces illae pro subjecta materia ad illorum mentem sunt exponendae.

Inst. 1. D. Aug. (*e*) asserit: *Nihil tam esse in nostra potestate*

(*a*) *August. l. de Spiritu et littera cap.* 31.
(*b*) *D. August. lib. de lib. arbitr. cap.* 3.
(*c*) *August. l. de Spiritu et Litt. cap.* 31.
(*d*) *D. Th.* 1. 2. *q.* 21. *art.* 2. *ad* 2. (*e*) *Ibidem.*

quam ipsam voluntatem; ergo actus est in nostra potestate eo ipso quo est actus voluntatis; sed actus necessarius est actus voluntatis; ergo, etc.

Resp. dist. ant. Nihil tam est in nostra potestate quam ipsa voluntas sumpta formaliter ut est voluntas; *conc. ant.* sumpta ut est natura, *nego ant.* et sic ad consequens.

Itaque voluntas formaliter sumpta ut est voluntas, est potentia sui ipsius determinativa per electionem; voluntas ut est natura, est eadem potentia quatenus est appetitus ad unum determinatus; utrumque distinquit Div. Aug. agens cum Felice Manichaeo: *cum Dominus dicit*, inquit, *aut hoc facit*, *aut illud*, *potestatem* (id est voluntatem) *indicat*, *non naturam*: et D. Thom. (*a*) *eorum voluntas est principium quae possunt sic vel aliter esse; eorum autem quae non possunt nisi sic esse*, *natura est principium.*

Inst. 2. Voluntas nunquam agit per modum naturae: ergo libera est in omnibus actibus suis etiam necessariis.

Resp. nego ant. Prob. Voluntas differt a natura et contra illam distinguitur a SS. Patribus. Ergo.

Resp. dist. ant. cum D. Thom. (*b*) voluntas reduplicative sumpta differt a natura, et contra illam distinguitur formaliter, sicut animalitas hominis distinguitur a rationalitate ejusdem, *conc. ant.* voluntas realiter sumpta differt a natura, et contra illam distinguitur realiter, *nego ant. et conseq.*

Itaque voluntas et appetitus naturalis sunt una et eadem realiter potentia volendi, quae ratione distinguitur propter duplicem operandi modum naturae ad unum determinatae, alterum per modum facultatis activae indifferentis ad opposita, quae voluntas proprie et stricte dicitur, ac proinde falsum est quod voluntas late dicta, seu potentia volendi nunquam agat per modum naturae.

Objicies 2. Sancti Patres asserunt solam coactionem officere libertati; ergo, etc.

Prob. ant. 1. ex Div. Augustin. (*c*) definiente libertatem, *motum animi cogente nullo* 2. Ex D. Bernardo (*d*) qui rationem reddens cur consensus voluntatis sit liber libertate arbitrii, *quia*, ait *non cogitur*, *non extorquetur*. 3. ex D. Thom. (*e*) dicente: *liberum arbitrium dicitur ex eo quod cogi non potest.* Ergo ex Patribus sola coactio officit libertati arbitrii.

Resp. nego conseq. Quia Sancti Patres has voces, *cogi et coactio:* non sumunt stricte pro violentia proprie dicta quae repugnat

(*a*) *D. Th.* 1. *p. q.* 41, *art.* 2.
(*b*) *D. Thom. q.* 22. *de verit. art.* 5. *ad* 6.
(*c*) *D. Aug. l. de duab. animab. cap.* 10.
(*d*) *D. Bern. l. de grat. et lib. arb.*
(*e*) *D. Thom. in* 2. *dist.* 25. *q. unica art.* 4.

actibus a voluntate elicitis, sed late pro quacumque necessitate antecedente ad unum insuperabiliter determinante; quod vero haec interpretatio sit legitima.

Constat 1. ex D. August. qui disput. 1. contra Fortunatum Manichaeum ait: *quomodo habemus peccata, si natura contraria nos cogit facere quod facimus; qui enim cogitur necessitate aliquid facere, non peccat; ubi* tò *cogitur* ex ejus interpretatione, pro tò *cogitur necessitate*, seu necessitatur; sumitur.

Constat 2. ex textu allato D. Bernardi; ait enim: *aliud est voluntarius consensus, aliud naturalis appetitus, hunc communem habemus cum bestiis, consensus voluntarius nos discernit, est enim habitus liber sui secundum quod non cogitur, non extorquetur*: atqui si per consensum voluntarium qui *non cogitur, non extorquetur*, intelligeret solam libertatem a coactione, nos non discerneret a bestiis; ergo per consensum voluntarium intelligit libertatem a simplici necessitate. Constat 3. ex D. Th. (a) qui verbum *cogitur* evidenter sumit pro *necessitatur* dicens: *intellectus demonstrationis vi cogitur*, id est necessitatur ad assentiendum.

Inst. D. Thom. (b) ait: *Necessitas naturalis non aufert libertatem voluntatis*. Ergo non censet necessitatem repugnare libertati arbitrii, sed duntaxat coactionem.

Resp. dist. ant. Necessitas naturalis non aufert libertatem voluntatis ut est natura, *conc. ant.* ut est facultas sui ipsius determinativa per electionem, *nego ant.* loquitur itaque D. Thom. de libertate spontaneitatis cui itique sola coactio et violentia opponitur; nam huic objectioni ex D. August. (c) desumptae: *quod si aliquid est necessarium, non est voluntarium*, respondet: *Dicendum quod verbum Augustini est intelligendum de necessario necessitate coactionis; necessitas enim naturalis non aufert libertatem voluntatis.*

Objicies 3. Omnis actus perfecte voluntarius, tametsi necessarius, est liber libertate arbitrii; ergo sola coactio repugnat libero arbitrio.

Resp. nego ant .... Prob. Actus perfecte voluntarius fit a voluntate ex plena rationis advertentia et perfecta intellectus cognitione; ergo, etc.

Resp. nego conseq. Hoc enim non sufficit ut actus voluntatis sit liber libertate arbitrii, sed requiritur ut fiat a voluntate active indifferente, et consequenter ut dirigatur judicio rationis indifferenter proponentis objectum, hoc est neque ut necessario prosequendum, neque ut necessario fugiendum, sed tale ut voluntas pro sua indifferentia activa possit illud vel prosequi, vel non prosequi.

(a) *In* 2. *dist.* 25. *art.* 2.
(b) *D. Thom.* 1. 2. *p. q.* 82. *art.* 1. *ad* 1. (c) L. 5. *de Civit. Dei*.

Inst. 1. Voluntas in actibus perfecte voluntariis se ipsam movet; ergo actus illi sunt liberi libertate arbitrii.

Resp. nego ant. Nam ex D. Thom. voluntas stricte loquendo non movet seipsam nisi cum est domina sui actus; atqui voluntas non est domina sui actus, nisi cum potest illum pro arbitrio exercere; ergo non movet se ipsam proprie, nisi cum agit sine ulla necessitate antecedente.

Inst. 2. Actus perfecte voluntarius etiam necessarius, est actus humanus; ergo est liber.

Resp. dist. ant. Est actus humanus late dictus, *conc. ant.* stricte et proprie dictus, *nego ant.* nam ut docet D. Thom. (*a*) illae solae actiones vocantur proprie humanae quarum homo est dominus, et quae ex voluntate deliberata procedunt; atqui homo non est dominus eorum actuum quos producit ex necessitate et sine praevia deliberatione; ergo.

Inst. 3. Actus voluntatis necessarii, sunt in nostrâ potestate; ergo sumus eorum domini.

Resp. nego ant. Illi enim soli actus sunt in nostra potestate quos possumus pro arbitrio ponere vel non ponere; atqui non possumus pro arbitrio ponere vel non ponere eos actus, quos ex antecedenti et ineluctabili necessitate intrinseca producimus; ergo, etc.

Inst. 4. Amor beatificus quo beatus necessario diligit Deum, est in potestate beati; ergo et actus nostri necessarii.

Resp. nego ant. . . . *Prob.* Voluntas beati potest suspendere amorem beatificum: ergo amor beatificus est in potestate beati.

Resp. nego ant. . . . *Prob.* Si beatus non vellet amare Deum, non amaret; ergo potest suspendere amorem beatificum.

Resp. nego ant. Beatus enim non potest non velle amare Deum, cum a diligendo Deo, temperare se felici necessitate non possit; illudit ergo Jansenius cum (*b*) dicit: *quod possint illi* (beati) *volitionem suam mutare si vellent.*

Objicies 4. Si libertas arbitrii posita esset in indifferentia agendi vel non agendi, habitus boni vel mali tollerent libertatem arbitrii; nam tollerent indifferentiam et inclinarent in unam partem contradictionis aut contrarietatis; falsum consequens; ergo.

Resp. nego seq. maj. Quia habitus boni vel mali non tollunt nisi indifferentiam propensionis; liberum autem arbitrium non consistit in indifferentia propensionis qua fit ut facultas sit in quodam aequilibrio, nec magis propendeat in unam partem quam in aliam; sed consistit in indifferentia activa ad agendum vel non agendum, quam facultatem non tollunt, nec minuunt habitus, quia sic inflectunt in unam partem, ut non determinent ad unum; ergo non tollunt, nec minuunt libertatem arbitrii.

(*a*) *D. Thom.* 1. 2. *q.* 20 *art* 10. *in corp.*
(*b*) *L.* 6. *de grat. Christi cap* 35.

Dico 2. *Ad merendum vel demerendum in praesenti statu naturae lapsae requiritur libertas indifferentiae, seu simplici necessitate, nec sufficit libertas a coactione.*

Est de fide contra Jansenium cujus haec propositio: *ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione:* damnata est ab Innocentio X. ut haeretica; ergo nostra propositio huic contradictoria est de fide. Praeiverant summi Pontifices Pius V. Gregorius XIII. et Urbanus VIII. qui damnarunt hanc Baji prop. *Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit.*

Prob. 1. Ex Script. Eccl. 31. *Beatus . . . qui potuit transgredi et non est transgressus, facere mala et non fecit; ideo stabilita sunt bona illius in Domino.* Hic exprimit Script. libertatem requisitam ad laudabilitatem et rationem meriti, et illam constituit in eo quod quis non transgrediatur mandata, cum posset transgredi, nec mala faciat, cum posset facere: hoc est in eo quod sine antecedenti necessitate mandata servandi, et mala vitandi, mandata servet et mala vitet; ergo ad merendum requiritur libertas indifferentiae.

Prob. 2. Ex Patribus, maxime ex D. August. quem unum pro caeteris omnibus habent Jansenius et Disciputi; prob. inquam sic: D. August. excludit ab homine lapso omnem necessitatem ad bonum vel ad malum determinantem; ergo.

Prob. ant. 1 D. Aug. (*a*) haec verba D. Hier. (*b*) referens: *liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutem nec ad vitia necessitate trahimur; alioquin ubi necessitas est, nec damnatio, nec corona est.* Illa approbat dicens: *quis non agnoscat? quis non toto corde suscipiat? quis aliter conditam humanam neget esse naturam? sed in recte faciendo ideo nullum est vinculum necessitatis.*

2. D. August. contra Faustum (*c*) ait: *Liberum arbitrium quo vel bene, vel male vivitur, propter justum judicium Dei, ab omni necessitatis vinculo vindicamus.*

3. Lib. de gratia et lib. arb. cap. 4. ait: *si dixerit* (homo) *volo servare praecepta, sed vincor a concupiscentia mea: respondet scriptura libero ejus arbitrio, noli vinci a malo, sed vince in bono malum.*

4. Lib. 3. de lib. arb. cap. 18. *Quaecumque*, inquit, *ista causa est voluntatis, si non ei potest resisti, sine peccato ei* (causae) *ceditur: si autem potest* (resisti), *non ei cedatur et non peccabitur; quis enim peccat in eo quod nullo modo caveri potest? peccatur autem: caveri igitur potest.*

Porro in citatis testimoniis D. August. a libertate arbitrii exclu-

(*a*) *D. de nat. et grat. cap.* 65.
(*b*) *L.* 2. *contra Jovin.*
(*c*) *Contra Faust. l.* 2. *cap.* 5.

dit omnem prorsus necessitatem, ac proinde illam simplicem quam Jansenius ex motione indeliberata vel dominantis gratiae, vel dominantis cupiditatis oriri arbitratur.

Prob. 3. Ex D. Thom. quem ideo addo Augustino, quia Janseniani eum perpetuo adjungunt ipsi Augustino. Itaque.

Quaest. 6. De malo, art. unico ait; *Quidam posuerunt quod voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant quod voluntas cogeretur; non enim omne necessarium est violentum, sed solum id cujus principium est extra. Haec autem opinio est haeretica, tollit enim rationem meriti et demeriti in humanis actibus; non enim videtur esse meritorium vel demeritorium quod aliquis sic ex necessitate agit, quod vitare non possit; est etiam annumeranda inter extraneas Philosophiae opiniones; quia non solum contrariatur fidei, sed subvertit omnia principia Philosophiae moralis. Si enim non sit liberum aliquid in nobis, sed ex necessitate movemur ad volendum; tollitur deliberatio, exhortatio, praeceptum et punitio, et laus et vituperium.*

Integrum hunc textum ideo retuli quia decretorium prorsus est adversus errorem Jansenii; manifeste enim distinguit sanctus Doctor simplicem necessitatem a coactione, contenditque esse haeresim admittere in voluntate talem necessitatem qua fiat ut homo vitare aliquid non possit: sic enim omnis meriti vel demeriti ratio tollitur.

Prob. 4. *ratione.* Quia ut quis mereatur vel demereatur, debet habere dominium suae actionis, et de ea disponere prout vult; atqui agens ex necessitate etiam simplici, non habet dominium suae actionis, nec de ea potest disponere prout vult, tamquam dominus; ergo agens ex necessitate etiam simplici non potest mereri nec demereri.

Objicies 1. Ad merendum vel demerendum in statu naturae lapsae non requiritur libertas indifferentiae, sed libertas a simplici necessitate, etc.

Prob. ant. D. Aug. agnoscit in homine lapso peccandi necessitatem; ergo ad merendum, etc.

Resp. nego ant. Prob. L. 1. operis imperfecti contra Julianum, cap. 105. ait: *cogitare te existimo quid appetendum, quid vitandum sit in agenda vita, quanto labore dicatur. Qui autem hoc nesciunt, ipsa boni appetendi malique vitandi ignorantia, patiantur peccandi necessitatem*; ergo D. Aug. agnoscit, etc.

Resp. dist. cons. Agnoscit necessitatem peccandi consequentem, *conc.* antecedentem, *nego*: nam loquitur D. Doctor de peccatis quae fiunt ex ignorantia culpabili, quae per diligentiam potuit vinci, nec tamen victa est, et ex qua qui peccat, necessitate peccat, non quidem antecedente, sed consequente liberam positionem causae peccati, nempe ignorantiae; atqui necessitas consequens non

officit libertati, cum supponat liberam ipsius determinationem, et ex ea oriatur.

Inst. 1. D. August. ibi agit de ignorantia invincibili, ergo agnoscit in homine lapso peccandi necessitatem antecedentem.

Resp. nego ant. . . . *Prob.* D. August. ibi agit de ignorantia quae est poena peccati; atqui talis ignorantia est invincibilis; ergo.

Resp. dist. maj. Quae est poena peccati simul et peccatum; *conc. maj.* quae est poena peccati tantum; *nego maj.* atqui ignorantia quae est poena peccati, est invincibilis, si sit poena tantum; *conc. min.* si sit poena simul et peccatum; *nego min. et conseq.* Loquitur itaque D. August. de ignorantia sicut (a) loquitur de cupiditate, quae *jam ita est peccatum, ut sit etiam poena peccati.*

Inst. 2. August. l. de natura et gratia cap. 17. ait: *aliud est non curasse scire, quae negligentiae peccata etiam per sacrificia quaedam legis videbantur expiari; aliud intelligere velle et non posse; et facere contra legem non intelligendo quid fieri velit*; ergo ex Aug. homo peccat non solum per ignorantiam vincibilem, sed etiam per invincibilem.

Resp. dist. cons. Homo peccat per ignorantiam invincibilem peccato materialiter sumpto, *conc.* peccato proprie et formaliter dicto; *nego cons.* nam ex D. Aug. (b) *Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis quaerere quod ignoras*; ergo ut ignorantia imputetur ad culpam, debet esse cum negligentiae labe conjuncta.

Inst. 3. L. 1. operis imperfecti cap. 106. ait: *Non est igitur impunitatis securitas in necessitate peccandi*; ergo ad demeritum non est necessaria libertas a necessitate.

Resp. dist. cons. Non requiritur libertas a necessitate morali, *conc.* a necessitate antecedenti physica, *nego cons.* Nam D. August. loquitur de necessitate morali quae vinci potest per gratiam Christi; addit enim: *sed non ut obsit ista necessitas, donat ille cui dicitur: de necessitatibus meis erue me.*

Objicies 3. D. Thom. ait (c) *liberum arbitrium Christi etiamsi esset determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum Deum (quod non facere non potest) tamen ex hoc non amittit libertatem aut rationem laudis sive meriti, quia in illud non coacte, sed sponte tendit, et ita est actus sui dominus.* Ergo ex Div. Thom. ad meritum sufficit libertas a coactione.

Resp. nego cons. Nam D. Thom. per tò: *Non coacte sed sponte* intelligit immunitatem a quacumque necessitate antecedenti, etiam ea quae simplex dicitur, et hoc aperte colligitur ex his ejus

(a) *August. l. 1. retrac. cap. 15.*

(b) *Lib. 3. de lib. arbitr. cap. 19.*

(c) *Div. Thom. in 3. distinct. 18. quaest. 1. 2. 2, art. 2. ad finem.*

verbis : *et ita est sui actus dominus;* Certum est autem dominium in actum stare non posse cum simplici necessitate, cum D. Thom. dicat : *Sumus domini nostrorum actuum, secundum quod possumus hoc vel illud eligere . . . unde appetitus ultimi finis non est de his quorum domini sumus.*

Inst. 1. Quaerendo quo sensu D.Thom. dicat voluntatem Christi licet fuerit antecedenter determinata ad amandum Deum,tamen ex hoc non amisisse libertatem,neque rationem laudis et meriti circa actum diligendi Deum ?

Resp. Quia Christus ex actus diligendi Deum imperio potuit ad placendum Deo hos vel illos actus exercere pro arbitrio, et absque antecedenti ad unum potius quam ad alium determinatione , et ita non *coacte sed sponte* : id est non ex necessitate , sed ex electione tendebat in Deum quem non poterat non amare;et sic voluntas Christi cum amore necessario quo diligebat Deum, retinebat libertatem arbitrii, et rationem laudis et meriti ; haec responsio est Div.Thomae dicentis(a) : *Licet anima Christi esset determinata ad unum secundum genus moris, scilicet ad bonum , non tamen erat determinata ad unum simpliciter ; poterat enim hoc vel illud facere et non facere , et ideo libertas in illo remanebat quae requiritur ad merendum.*

Instab. 2. D. Thom. (b) sic ait : *Laus et vituperium consequuntur actum voluntarium secundum perfectam voluntarii rationem, qualis non invenitur in brutis;* ergo ad laudem et vituperium sufficit libertas a coactione.

Resp. nego cons. Quia per *voluntarium secundum perfectam voluntarii rationem*, intelligit illud quod fit ex praevia deliberatione ; sic enim mentem suam explicat in corpore ejusdem articuli : *Perfectam cognitionem finis sequitur voluntarium secundum rationem perfectam, prout scilicet apprehenso fine , aliquis potest deliberans de fine, et de his quae sunt ad finem, moveri in finem, vel non moveri* : Quod autem fit ex deliberatione , fit sine antecedenti determinatione ad unum, ut docet ibidem ad secundum. *Ex hoc quod ratio deliberans se habet ad opposita,voluntas in utrumque potest.*

Objicies 3. Saltem in statu naturae lapsae ad peccatum mortale et demeritum sufficit illa libertas quae reperitur in causa, nimirum in peccato originali, et voluntate Adami peccantis; ergo licet homo lapsus a sua concupiscentia necessitetur ad peccandum, vere imputabiliter peccat ac demeretur.

Resp. nego ant. Quia peccata personalia debent procedere a voluntate et libertate quae sit physice nostra, non autem a voluntate

---

(a) *D. Thom. q.* 29. *de veritate , artic.* 6. *ad* 1.
(b) *D. Thom.* 1. 2. *q.* 6. *art.* 2. *ad* 3.

et libertate quae sit tantum nostra moraliter; nam cum omne peccatum sit essentialiter liberum, peccatum personale debet esse liberum libertate personali et physice propria peccantis. Hinc Alex. VIII. (*a*) damnavit hanc prop. *in statu naturae lapsae ad peccatum mortale et demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium fuit in causa sua, peccato originali et voluntate Adami peccantis.*

Objicies 4. Christus circa mortem subeundam non fuit liber a necessitate, cum non potuerit transgredi praeceptum a patre acceptum de morte subeunda; atqui tamen Christus per mortem meruit sibi quidem *nomen quod est super omne nomen* (*b*) nobis vero gratiam et gloriam; ergo.

Resp. nego maj. Et dico Christum in morte subeunda fuisse liberum (*c*) *Ego pono animam meam ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso;* nec tamen potuisse transgredi mandatum patris. Ut enim vere fuerit liber absque eo quod praeceptum transgredi posset, satis est quod mandati hujus dispensationem petere potuerit: atqui dispensationem hanc petere potuit Christus juxta illud (*d*) *An putas, quia non possum rogare patrem meum, et exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum?*

Dico 3. *Homo lapsus est liber ad bonum et malum, non solum libertate a coactione, sed etiam a necessitate simplici, antecedente.*

Est contra Jansenium qui docet in praesenti statu naturae lapsae hominem numquam bonum aut malum operari ex propria determinatione, sed solum sponte et non coacte prout a delectatione caelesti ad bene, vel a delectatione terrena ad male agendum praedeterminatur. Idem prius docuerant Lutherus et Calvinus; itaque.

Prob. 1. Ex Script. Genes. 4. ubi Deus sic Cain alloquitur: *Quare iratus es? et cur concidit facies tua? nonne si bene egeris recipies?* (mercedem boni operis) *sin autem male, statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus ejus*, scilicet peccati, *et tu dominiaberis illius;* certe appetitus. Quid clarius pro arbitrii libertate dici potuit? unde Targum Jerosolymitanum ita vertit: *in manum tuam tradidi potestatem concupiscentiae tuae, et tu dominaberis ei, sive ad bonum, sive ad malum.*

Eccl. 15. *Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata et praecepta sua: si volueris mandata servare, conservabunt te ... apposuit tibi aquam et ignem; ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita et mors, bonum et malum; quod placuerit ei, dabitur illi.* Eo

(*a*) *Decreto dato* 7. *Septemb. ann.* 1690. (*b*) *Philipp.* 2.
(*c*) *Joann.* 10. (*d*) *Matth* 26. *v.* 53.

loci vera exprimitur libertas a necessitate, etiam simplici et voluntaria; atqui hic locus non debet restringi ad Adam ante lapsum, ut restringitur a Calvino; nam Ecclesiasticus Judaeos tunc viventes increpat quod dicerent, per Deum stare quominus ipse bene ac sapienter vitam instituerunt; *nam dixerit*, inquit, *per Deum abest: quae enim odit, ne feceris*. Unde S. Aug. (*a*) post relata Ecclesiastici verba statim addit: *Ecce apertissime videmus expressum liberum humanae voluntatis arbitrium*.

Deuter. 30. Moyses Israelitas sic alloquitur: *Testes invoco hodie caelum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem; elige ergo vitam ut et tu vivas et semen tuum*. Ex quo sic argumentor: homo lapsus potest eligere vitam vel mortem; ergo est liber ab omni necessitate antecedente, etiam simplici et voluntaria. Dicat enim Jansenius quomodo potest vitam vel mortem eligere qui alterutrum necessitate ex delectatione superiori eaque indeliberata profluente, determinatur?

Prob. 2. Ex Aug. (*b*) dicente: *Esse liberum arbitrium, atque inde peccare quemque si velit, non peccare si nolit... audi Dominum dicentem*: aut facite arborem bonam et fructum ejus bonum; aut facite arborem malam et fructum ejus malum; *cum ergo dicit, aut hoc facite aut illud facite, potestatem* (id est libertatem) *indicat, non naturam... habet unusquisque in voluntate aut eligere quae bona sunt et esse arbor bona, aut eligere quae mala sunt et esse arbor mala*. Quid clarius?

Prob. 3. Ex Conc. Trid. sess. 6. can. 5. definiente: *Si quis liberum hominis arbitrium post Adae peccatum amissum et extinctum esse dixerit... anathema sit*; quo Can. percellitur sententia Lutheri et Calvini; atqui Lutherus et Calvinus asserebant amissam esse libertatem a necessitate simplici, nec unquam negarunt inesse homini lapso libertatem a coactione, ut constat ex Luthero (*c*) dicente; *mera lubentia, pronitate, ac sponte sua vult et facit voluntas nostra*; et Calvino (*d*), *Si coactioni apponitur libertas, liberum esse arbitrium et fateor et constanter assero; si hoc, inquam, sensu liberum vocetur, quia non cogatur, et violenter trahatur externo motu, sed sponte agatur sua, nihil moror*. Ergo liberum arbitrium quod Concilium definit non esse amissum, est libertas ab omni necessitate simplici antecedente intrinseca, etiam voluntaria, non autem libertas a coactione.

Confirmatur ex praecedenti conclusione; si enim ad merendum vel demerendum in statu naturae lapsae necessaria est libertas indifferentiae cum aliunde certum sit fide divina quod homo in statu

(*a*) *Aug. l. de grat. et lib. arb. cap.* 2.
(*b*) *D. Aug. l.* 2. *de actis cum Felice Manich. c.* 3.
(*c*) *Luther. l. de servo arb. fol.* 434.
(*d*) *Calv. l.* 2. *contra Pighium*

praesenti possit mereri et demereri, et reipsa mereatur et demereatur, ut fatentur adversarii, sequitur quoque esse certum fide divina quod homo in praesenti statu habeat libertatem indifferentiae.

Objicies 1. Ille non est liber libertate indifferentiae qui non habet in potestate vias suas: atqui homo lapsus non habet in potestate vias suas, juxta illud Jerem. 10. *Scio Domine quia non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet, et dirigat gressus suos*; ergo.

Resp. dist. min. Homo lapsus non habet in potestate vias suas, quoad executionem et successum suarum actionum; *conc. min.* quoad productionem operum salutarium; *subdist.* non habet, etc. solus et sine Dei auxilio; *conc. min.* cum auxilio et gratia Dei, *nego min. et conseq.* ratio est, quia homo ad opera gratiae debet excitari praeveniente gratia Dei.

Inst. 1. Ille nullo sensu vias suas habet in potestate qui captivatur sub lege peccati: atqui homo captivatur sub lege peccati juxta illud (*a*): *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati.* Ergo.

Resp. dist. min. Homo captivatur sub lege peccati seu concupiscentiae, quoad sensum; *conc. min.* quoad consensum: *nego min.* loquitur itaque Apostolus de motibus concupiscentiae indeliberatis quos necessario quidem experimur, et sic sub eis captivamur; sed eis non necessario obsequimur, et sic non necessario peccamus.

Inst. 2. Ille captivatur etiam quoad consensum qui non facit quod vult, facit vero quod non vult: atqui homo lapsus non facit quod vult, juxta illud Apost. (*b*) *Non enim quod volo bonum facio, sed quod nolo illud hoc ago.* Ergo.

Resp. dist. min. Homo non facit quod vult quoad sensum; *conc.* sentit enim motus concupiscentiae quos sentire nollet; non facit quod vult quoad consensum id est consentit necessario; *nego min.* addit enim Apostolus: *si quod nolo illud facio, jam non ego operor illud.* Unde patet motus illos non imputari ad peccatum.

Inst. 3. Ille non facit quod vult etiam quoad consensum, cujus non est velle, nec currere; atqui ex Apost. (*c*) *Non est volentis neque currentis*; ergo.

Resp. dist. min. Non est volentis neque currentis solius, *conc. min.* non est volentis cum gratia Dei, *nego min.* equidem homo eget gratia Dei ad bonum supernaturale, at huic gratiae potest consentire vel dissentire si velit, ut definivit Conc. Trid. (*d*)

Objicies 2. D. August. multis locis docet arbitrium voluntatis post peccatum, ex libero factum esse concupiscentiae praedomi-

(*a*) *Rom.* 7. *v.* 23. (*b*) *Ibidem.* (*c*) *Rom.* 11.
(*d*) *Sess.* 6. *can.* 4.

nantis servum, *quomodo libera est voluntas*, ait (a) *cui dominatur iniquitas?* Ergo homo lapsus non est liber.

Resp. dist. conseq. Non est liber libertate a servitute peccati; *conc.* non est liber libertate arbitrii opposita necessitati; *nego conseq.* fatemur ultro ab ista libertate nos excidisse, qui servi sumus peccati, neque posse nos ab ea servitute liberari nisi per gratiam medicinalem redemptoris, qua praesente ac monente stat libertas arbitrii ad faciendum bonum vel malum. Itaque his locis D. Aug. gratiae necessitatem recte demonstrat adversus Pelagianos, sed indifferentiam arbitrii sub gratia minime laedit.

Inst. 1. D. Aug. Enchiridii cap. 30. ait: *libero arbitrio male utens homo et se perdidit et ipsum.* Et in Epist. ad Vitalem, *liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus;* Ergo ex D. Aug. per peccatum primi parentis amissum est liberum arbitrium.

Resp. dist. conseq. Per peccatum amissum est liberum arbitrium sumptum pro libertate a peccato et miseria, *conc.* sumptum pro libertate indifferentiae, *subdist.* amissum est quoad modum illum perfectionis quem habebat in statu integritatis et innocentiae *conc.* quoad substantiam, seu facultatem agendi vel non agendi; *nego conseq.*

Itaque quando D. Aug. dicit liberum arbitrium primi parentis peccato periisse, non intelligit libertatem arbitrii quoad substantiam; sed intelligit.

1. Libertatem a servitute peccati, a miseria, aliisque infirmitatibus hujus status quibus caruit status innocentiae; nam ex August. eodem modo homo perdit liberum arbitrium quo seipsum perdidit; atqui non perdidit seipsum quoad substantiam, ita ut desieret esse homo; sed tantum quoad plenam cum immortalitate justitiam quam habuit in illo statu felicitatis, et quae consistebat in dono integritatis, in immunitate a morte, a concupiscentia inordinata, et ab ignorantia; ergo etc. ita seipsum exponit D. August. (b) dicens: *Quis nostrum dicat quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? libertas quidem periit per peccatum, sed illa quae in Paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate justitiam, propter quod natura humana divina indiget gratia;* ut libertas aliquid boni supernaturalis eligere possit.

2. Per liberum arbitrium quod primi parentis peccato fuit amissum, intelligit D. Aug. libertatem sanam ac robustam, qua summa cum facilitate poterat homo innocens bonum operari, quod liberum arbitrium dicit amissum quoad illam facilitatem; ideo *nunc* addit D. Doctor. (c) *postea quam illa magna peccati merito est*

(a) *Epist.* 98. *ad Hilarium*, *nunc* 157.
(b) *Lib.* 1. *ad Bonifacium cap.* 2.
(c) *L. de correp. et grat. c.* 12.

amissa libertas, *etiam majoribus donis adjuvanda remansit infirmitas.*

Inst. 2. Atqui homo per peccatum amisit libertatem quoad substantiam; ergo.

Prob. subst. Libertas quoad substantiam importat indifferentiam ad bonum et malum in homine lapso; atqui homo per peccatum hanc amisit indifferentiam ex Augustino; ergo.

Resp. nego min... Prob. Ille ad bonum et malum non est indifferens, qui per peccatum duram contraxit necessitatem peccandi; atqui ex Aug. (a) *Homo quia peccavit, secuta est peccantem peccandi dura necessitas*; ergo.

Resp. dist. minor. Homo ex Aug. per peccatum contraxit duram necessitatem peccandi peccato materialiter dicto; *conc.* peccato formaliter dicto, *iterum dist.* vago et indeterminato *conc.* hoc vel illo singulari peccato; *subdist.* contraxit necessitatem peccandi ante gratiam; *conc.* cum gratia, *iterum subd.* peccandi necessitatem moralem; *conc.* necessitatem physicam et absolutam; *nego min. et conseq.*

Ut haec distinctio recte concipiatur, pensanda est controversia quam Div. Aug. habuit cum Pelagianis.

1. Pelagiani docebant hominem nascendo non contrahere peccatum originale, quos ut refelleret D. Aug. contrahi peccatum originale probat ex effectibus, ignorantia nempe et concupiscentia, quibus necessario subjicimur, et quas peccata vocat; 1. quia sunt poenae peccati originalis quod supponunt, et hoc sensu vocantur ab Aug. peccata necessaria, quia eis carere nobis non est liberum in hac vita; *multum erras*, ait D. Aug. alloquens Julianum (b), *qui vel necessitatem nullam putas peccandi*, *vel eam non intelligis illius peccati esse paenam*, *quod nulla necessitate commissum est*; *si enim nulla necessitas peccandi est... quid patiebatur quaeso* (Apostolus)*ut diceret*:*non quod volo bonum hoc facio*,*sed quod nolo malum hoc ago*?2.Quia sunt causae peccatorum et quatenus tales, dicuntur ab Aug. inducere quandam necessitatem peccandi, non quidem physicam, sed moralem, hoc est summam difficultatem quam homo lapsus inter tot et tantas tentationes patitur ut a peccato abstineat, qua difficultate caruit homo innocens; ita se explicat Aug. (c) dicens. *Potest ei causae*, *quaecumque illa sit*, *resisti*? *potest plane. Nam ad hoc*, *adjutorium postulamus dicentes*, *et ne nos inducas in tentationem*, *quod adjutorium non posceremus*, *si resisti nullo modo posse*, *crederemus.*

Item quatenus ignorantia et concupiscentia sunt causae peccato-

---

(a) *Aur. l. de perfect. justitiae cap.* 5.
(b) *L.* 1. *oper. imperf. c.* 105.
(c) *Aug. lib. de nat. et grat. c.* 67.

rum, dicuntur ab Augustino inducere quamdam necessitatem peccandi vagam et indeterminatam, quia fieri moraliter non potest, ut habita ratione infirmitatis humanae inter tot et tantas tentationes, homo non peccet, licet nullum sit in particulari peccatum quod vitare libere non possit, quae peccata merito pronuntiat August. (*a*) a Deo imputari, quia nempe singula caveri possunt, et omnino libere committuntur. Ita nodum solvit D. Thom. (*b*) qui cum sibi objecisset quaedam peccata esse necessaria juxta illud Psalm. *De necessitatibus meis erue me Domine*; sic respondet: *Dicendum quod peccata dicuntur necessaria, in quantum non possunt vitari omnia, quamvis possint vitari singula.*

2. Pelagiani rejecta necessitate gratiae docebant hominem lapsum tam liberum esse ad omnia vitanda peccata quam fuerat Adamus innocens; contra probat S. Aug. ex peccato primi parentis inductam esse quamdam peccandi necessitatem, quae non nisi per gratiam mediatoris reparari potest; *non est igitur*, ait D. Doctor (*c*), *impunitatis securitas in necessitate peccandi: sed ut non obsit ista necessitas, donat ille cui dicitus: de necessitatibus meis erue me.*

QUÆSTIO III.

De involuntario et ejus causis.

Nota. Cum ex dictis ad voluntarium duo requirantur, scilicet principium intrinsecum, nempe voluntas ex inclinatione operans, et cognitio dirigens operationem, oportet quod oppositum ejus nempe involuntarium proveniat vel a principio extrinseco, ut contingit in his quae ex violentia vel metu fiunt; vel ab intrinseco quidem, sed sine cognitione, cum nempe tollitur aut turbatur cognitio, prout contingit in his quae fiunt per passionem aut ignorantiam.

Involuntarium duplex est, scilicet involuntarium simpliciter, et involuntarium secundum quid.

Involuntario simpliciter, est id quod fit totum a principio extrinseco, vel sine cognitione, et cui voluntas nullatenus consentit. Talis est motus concupiscentiae qui voluntate toto affectu renitente, insurgit.

Involuntarium secundum quid, est illud quod voluntas repudiat in se consideratum, acceptat vero circumstantiis vestitum Ejusmodi est projectio mercium facta a mercatore metu naufragii, quae est secundum quid involuntaria: nam secundum se displicet; sed spectata ut necessaria ad vitam conservandam, magis et efficaciter placet; unde voluntarium secundum quid vocatur proprie voluntarium mixtum involuntario, quia voluntas illud efficaciter vult, sed cum displicentia.

(*a*) *Aug. l.* 1.° *oper imperf. c.* 105.
(*b*) *D. Thom. q.* 24. *de verit. art.* 12. *ad* 7.
(*c*) *Aug. l. oper. imp. c.* 106.

Nunc sigillatim proseqnendae sunt involuntarii causae, quæ quatuor recensentur, nimirum violentia, metus, passio seu concupiscentia, et ignorantia.

ARTICULUS I.

An et quomodo violentia causet involuntarium ?

Nota. Violentum ut sumitur indiscriminatim pro coacto, definitur : *id quod est a principio extrinseco , in contrarium resistente passo.* Quod si passum extrinseco agenti totis viribus resistat, prout hic et nunc potest et debet, dicitur *pati volentiam absolutam ;* si vero resistat aliquo modo , sed non omnino quantum potest et debet, dicitur *pati violentiam secundum quid.*

Dixi ; *ut sumitur indiscriminatim pro coacto:* quia licet violentum et coactum confundi soleant, tamen in hoc distinguuntur quod coactum dicitur de solis agentibus animatis cognitione praeditis , et opponitur spontaneo ; violentum vero dicitur etiam de inanimatis , sic motus lapidis sursum projecti dicitur violentus , non vero coactus.

Dicitur 1. *Id quod est a principio extrinseco* : nemo enim sibimet ipsi vim infert proprie dictam, alioquin simul vellet et nollet, quod est impossibile.

Dicitur 2. *In contrarium renitente passo* : quia non sufficit ad violentum ut quis se mere negative habeat , alioquin justificatio parvulorum foret violenta , sed requiritur ut actualiter aut virtualiter reluctetur. Hinc si mulier oppressa mere passive se gerat, nec probando nec reprobando stuprum illatum , non dicitur vim pati , et peccati rea tenebitur. Itaque.

Dico **1.** *Violentia absoluta voluntarium omnino tollit* ; *violentia vero secundum quid , minuit duntaxat.*

Prob. 1. *pars* : Quia actio quae fit a principio extrinseco contra voluntatis resistentiam , est penitus involuntaria ; atqui actio quae fit per violentiam absolutam, fit a principio extrinseco contra omnem voluntatis resistentiam ; ergo est penitus involuntaria.

Prob. 2. *pars* : Quia cum voluntas non omnimode resistit, remanet in ea aliqua ratio voluntarii ; atqui cum violentia non nisi secundum quid infertur , voluntas non resistit omnimode ; ergo.

Hinc, Si mulier interius exteriusque pro viribus resistens stupretur , non peccat ; si vero interius resistat , actum nempe reprobando , sed non resistat exterius quantum potest et debet , nempe fugiendo , repugnando , clamando , peccandi rea efficitur ; sed.

Dico **2.** *Voluntas cogi non potest quoad actus elicitos* , *bene vero quoad actus imperatos.*

Prob. 1. *pars* , Actus elicitus voluntatis , est essentialiter voluntarius ; ergo non potest esse coactus. *Prob. conseq.* Voluntarium

et coactum ex natura rei opponuntur ; ergo actus voluntarius non potest esse coactus. *Prob. ant.* Id quod est a principio intrinseco, juxta inclinationem patientis, ex natura rei opponitur ei quod est a principio extrinseco contra inclinationem patientis ; atqui voluntarium est a principio intrinseco, juxta inclinationem voluntatis, coactum vero est a principio extrinseco contra inclinationem voluntatis ; ergo voluntarium et coactum ex natura rei opponuntur ; ergo actus essentialiter voluntarius non potest esse coactus.

Prob. 2 *pars*, Experientia qua constat aliarum potentiarum actus posse vel exerceri vel impediri contra inclinationem voluntatis ; v. g. homini nolenti videre, possunt oculi per vim aperiri, in quo casu visio illa esset violenta respectu voluntatis quae illi renileretur.

Dices 1. Deus in voluntate Petri omnino inclinata in odium inimici, potest producere ejusdem inimici amorem; atqui in hac hypothesi voluntas Petri cogitur ad amorem inimici ; ergo.

Resp. nego min.....Probat. Ille cogitur ad amorem inimici, qui inimicum amat contra inclinationem suam ; atqui Petrus amat inimicum contra inclinationem suam ; ergo.

Resp. dist. maj. Ille cogitur ad amorem qui amat inimicum contra inclinationem suam praesentem ; *conc. maj.* praeteritam ; *nego maj* et sic distincta min. *nego conseq.*

Cum igitur Deus voluntatem immutat, ait D. Thomas (a), *facit ut praecedenti inclinationi succedat alia inclinatio, ita ut prima auferatur, et secunda maneat ; unde illud ad quod inducit voluntatem, non est contrarium inclinationi jam existendi, sed inclinationi quae prius inerat;unde non est violentia, nec coactio.*

Dices 2. Actus peccati est violentus homini ; ergo homo patitur violentiam in aliquo actu elicito.

Resp. nego ant....Prob. Quod est contra naturalem hominis inclinationem, est violentum homini ; atqui actus peccati est contra naturalem hominis inclinationem ; ergo.

Resp. dist. maj. Quod est contra naturalem hominis inclinationem adaequatam, est violentum homini; *conc. maj.* inadaequatam et partialem ; *nego maj.* atqui actus peccati est contra hominis inclinationem partialem ; *conc.* adaequatam ; *nego min.*

Itaque voluntatis inclinatio partialis, est ea quam ut rationalis est, habet ad bonum honestum et rationi consonum; inclinatio vero adaequata est ea quam habet voluntas ad bonum in communi, prout abstrahit a bono vero vel apparenti ; equidem voluntas potest aliquid velle contra inclinationem suam partialem, et sic vult peccatum sed non ideo vim patitur quia tunc vult peccatum sub ratione boni apparentis, quod est intra ejus objectum totale et adaequatum, et ideo non repugnat ejus inclinationi.

(a) *D. Thom. q.* 22. *de verit. art.* 8.

ARTICULUS II.

An et quomodo metus causet involuntarium?

Nota 1. Definitio et divisio metus tradentur utilius in Tractatu de contractibus ubi quaerendae sunt.

Nota 2. Haec duo distingui: *Fieri ex metu*, et *fieri cum metu*. Fieri *ex metu*, est metum causam esse aliquid faciendi; talis est metus mortis, ad quam vitandam viator dat latroni pecuniam suam. Fieri *cum metu*, est metum non causare, sed tantum comitari actionem: talis est metus suspendii in latrone, quo non obstante furatur.

Nota 3. Nulli dubium est quin ea quae fiunt cum metu, vel ex metu tam absolute quam relative levi, sint plene voluntaria; et ideo quaestio debet intelligi de iis quae fiunt ex metu gravi, saltem relative; hinc.

Dico. Quae fiunt ex metu, sunt per se loquendo simpliciter et absolute voluntaria, et involuntaria secundum quid, si fiant ex metu naturali.

Prob. Quod est volitum efficaciter et absolute, nolitum vero inefficaciter et conditionate solum, est voluntarium simpliciter, et involuntarium secundum quid; atqui opus factum ex metu est volitum efficaciter et absolute, et nolitum inefficaciter et conditionate solum, ut patet in praedicto exemplo projectionis mercium; ergo est voluntarium simpliciter et involuntarium secundum quid.

Dixi 1. *Per se loquendo*: quia aliquando, raro tamen evenit ut actio ex metu facta, sit penitus involuntaria, cum nempe malum imminens ita hominem perturbat ut tollat cognitionem ex parte mentis, et electionem ex parte voluntatis, quod ex circumstantiis dijudicandum est.

Dixi 2. Quae fiunt ex metu, esse involuntaria secundum quid, *si fiant ex metu naturali*; quia qui ex supernaturali metu gehennae vult abstinere ab omni peccato, vult etiam, si metus sit efficax, abstinere ab omni affectu ad peccatum, et sic vitatio peccati ex metu supernaturali gehennae est ita voluntaria, ut nullo modo sit involuntaria propter affectum inefficacem ad oppositum.

Nec dicas Metus naufragii quamvis efficax, non excludit affectum inefficacem retinendi merces, ad quarum projectionem determinat; ergo similiter metus gehennae non excludit affectum inefficacem non abstinendi a peccatis, quamvis efficaciter determinet ad illorum detestationem.

Resp. nego conseq. Disparitas est, quod naufragium vitari possit retento affectu inefficaci non projiciendi merces, cum depositio talis affectus non sit medium necessarium ad obtinendum finem. Econtra malum gehennae vitari non possit retento affectu ad peccatum, quia ejusmodi affectus est peccatum, et ideo metus gehen-

nae non potest efficaciter determinare ad evitandam gehennam, quin determinet etiam efficaciter ad deponendum omnem affectum ad peccatum: non enim potest esse voluntas efficax circa finem, nisi sit etiam efficax circa media ad finem obtinendum necessaria.

Objicies 1. Matrimonium et votum solemne ex metu gravi celebrata, sunt invalida; ergo quae sunt ex metu, non sunt voluntaria simpliciter.

Resp. dist. ant. Sunt invalida jure ecclesiastico; *conc. ant.* jure naturali; *nego ant. et conseq.* nam non ideo sunt invalida quod sint involuntaria, sed quia lex ecclesiastica ea irritat.

Objicies 2. Quod excusat a culpa, tollit voluntarium; atqui metus gravis excusat a culpa eum qui legem Dei vel Ecclesiae transgreditur; ergo.

Resp. dist. min. Metus gravis excusat a tanta culpa, *conc. min.* a tota culpa; *nego min. et conseq.* itaque metus gravis non excusat a tota culpa cum id quod ex eo fit, sit voluntarium simpliciter, sed excusat a tanta culpa, quia quod fit ex metu, fit cum minori voluntatis propensione; gravitas autem aut levitas peccati a majori vel minori voluntatis propensione ortum habet.

Inst. Qui metu praesentis mortis, sabbati legem non observat, immunis est a peccato: ergo metus gravis excusat a toto peccato.

Resp. 1. *retorq.* Qui metu praesentis mortis mentitur, fornicatur, etc. non est immunis a peccato; ergo metus gravis non excusat a toto peccato: ideo.

Resp. 2. *dist. ant.* Qui metu praesentis mortis sabbati legem non observat, immunis est a peccato, ex eo quod metus tollat voluntarium et sufficientem consensum; *nego*: ex eo quod praecepta affirmativa non obligent cum adest metus gravis; *conc. ant.* et *nego conseq.* neque enim fuit mens Dei et hominum cum tanto incommodo obligare ad observationem praeceptorum affirmativorum.

ARTICULUS III.

An et quomodo concupiscentia causet involuntarium?

Nota. Concupiscentia hic non sumitur pro peccati fomite qui demeritorie ortus est ex peccato originali, sed sumitur pro qualibet passione, quales sunt desiderium, spes, dolor, amor, odium; ira, etc. et definitur: *Motus appetitus sensitivi bonum sensibile prosequens, vel malum sensibile fugiens.* Concupiscentia sic desumpta est vel antecedens, vel consequens.

Concupiscentia *antecedens*, est ea quae praecedit voluntatis consensum quem allicit.

Concupiscentia *consequens*, est ea quae excitatur seu imperatur a voluntate.

Dico 1. *Concupiscentia antecedens ex una parte auget, et ex altera minuit voluntarium.*

Prob. Ad voluntarium perfectum duo requiruntur, nimirum propensio voluntatis in objectum, et cognitio singulorum in quibus est actio; id est, cognitio finis ad quem actus tendit, et circumstantiarum quae illum comitantur; atqui concupiscentia antecedens auget propensionem voluntatis in objectum, ut videre est in homine qui mulierem insequitur; minuit vero cognitionem eorum in quibus est actio: impedit enim ne mens ab objecto in quod tendit, rapta et illecta consideret turpitudinem et injustitiam actus, etc. Ergo concupiscentia antecedens ex una parte auget, et ex altera minuit voluntarium.

Dices 1. Quod ex omni parte et simpliciter minuit liberum, ex omni parte et simpliciter minuit voluntarium; atqui concupiscentia antecedens ex omni parte et simpliciter minuit liberum, ut dicetur infra; ergo etc.

Resp. nego maj. Nam ratio voluntarii sita est in propensione voluntatis, ratio vero liberi sita est in indifferentia voluntatis; atqui potest minui indifferentia voluntatis, etsi non minuatur ejusdem propensio in objectum; ergo.

Probat. major. Quod minuit speciem, minuit et genus; atqui concupiscentia minuit simpliciter liberum, quod est species voluntarii; ergo minuit simpliciter voluntarium.

Resp. nego maj. Nam cum species constet genere et differentia, potest minui secundum rationem differentialem, absque eo quod minuatur secundum rationem genericam; sicut igitur paries albus, qui est species colorati, potest minui secundum rationem colorati, ita etiam liberum, quod est species voluntarii contracti per indifferentiam, potest minui ex parte indifferentiae, nec tamen minui ex parte voluntarii.

Objicies 2. Communis est sententia Theologorum, concupiscentiam antecedentem simpliciter et absolute augere voluntarium; ergo ex nulla parte illud minuit.

Resp. nego conseq. Theologi enim illi considerant voluntarium tantum secundum propensionem voluntatis in objectum delectabile cognitum ut tale, quae propensio augetur per concupiscentiam; non vero illud considerant secundum cognitionem eorum in quibus est actio, quae cognitio cum minuatur per concupiscentiam, ita et voluntarium. Porro cum propensio voluntatis in objectum sensibile sit id quod principem locum tenet in voluntario, ideo recte asserunt concupiscentiam ex hac parte simpliciter et absolute augere voluntarium.

Dic. 2. *Concupiscentia antecedens semper minuit et aliquando tollit liberum et peccatum.*

Prob. 1. *pars.* Quod minuit indifferentiam fortiusque determinat ad unam partem contradictionis, minuit liberum; atqui passio antecedens semper minuit indifferentiam, fortiusque determinat

ad unam partem contradictionis; ergo . . . . *Prob. min.* Quod minuit cognitionem requisitam ad libertatem, minuit indifferentiam, fortiusque determinat ad unam partem contradictionis; atqui concupiscentia antecedens minuit cognitionem requisitam ad libertatem, nempe considerationem finis et circumstantiarum; ergo. Hinc.

Resolves, Peccata quae fiunt ex iis motibus qui *secundo primi* dicuntur, quia ad eos advertit ratio, et iis consentit voluntas, leviora esse iisquae fiunt ex malitia, cum minus habeant liberi: *peccatum* enim, ait D. Thom: (*a*) *essentialiter consistit in actu liberi arbitrii*; ordinarie tamen adhuc superest ad peccatum mortale sufficiens libertas; juxta illud Apostoli (*b*) *cum essemus in carne, passiones peccatorum*, id est, incitantes ad peccata, *operabantur in membris nostris ut fructificarent morti*; id est, fructus peccatorum parerent qui nos ducerent ad mortem aeternam atqui solum peccatum mortale fructificat morti aeternae; ergo.

Dixi *ordinarie:* Quandoque enim contingere potest ut erga concitatos concupiscentiae motus *secundo primos* perfecta non subsit advertentia, plenusque consensus, quo casu peccatum erit tantum veniale, vel minus grave in genere peccati mortalis.

Prob. 2. *pars.* Quod totaliter aufert usum rationis, totaliter tollit liberum et peccatum; atqui concupiscentia antecedens quandoque ita est vehemens, ut totaliter auferat usum rationis, *ut patet in his qui propter amorem, vel iram insaniunt*, ut ait Div. Thom.(*c*) ergo concupiscentia antecedens quandoque totaliter tollit liberum, *et per consequens totaliter a peccato excusat*, addit D. Thom. cit. Hinc.

Resolves. Motus eos qui *primo-primi* dicuntur, quia sine rationis advertentia et voluntatis consensu exurgunt, non esse peccata: unde merito damnata est Baji propos.(*d*) *Motus pravi concupiscentiae sunt pro statu hominis vitiati, prohibiti praecepto, non concupisces: unde homo eos sentiens et non consentiens, transgreditur praeceptum*, non concupisces, *quamvis transgressio in peccatum non imputetur.*

Dico 3. *Concupiscentia consequens auget voluntarium et liberum, saltem moraliter, et consequenter aggravat peccatum.*

Prob. Concupiscentia quam voluntas de industria et ex electione vult et imperat, ut majori nisu, pravo quod sibi proponit objecto fruatur, auget voluntarium et liberum; atqui concupiscentia consequens est ea quam voluntas vult et imperat, ut majori nisu, pravo quod sibi proponit objecto fruatur; sive velit concupiscentiam in se, eam nimirum impellendo in pravum objectum, sive

(*a*) *Div. Thom.* 1. 2. *quaest.* 77. *art.* 6. *in corp.*
(*b*) *Ad Rom.* 7.
(*c*) *Div. Thom.* 1. 2. *quaest.* 77 *art.* 7. *in corp.*
(*d*) *Propos. Baji damnata a Pio V. Gregor. XIII, et Urbano VIII.*

eam velit in causa, fovendo nempe pravos habitus quibus impellatur in pravum objectum; ergo concupiscentia consequens auget voluntarium et liberum. Unde D. Th. (*a*) ait: *Passio autem consequens non diminuit peccatum, sed magis auget, vel potius est signum magnitudinis ejus, in quantum scilicet demonstrat intensionem voluntatis ad actum peccati; et sic verum est quod quanto aliquis majori libidine vel concupiscentia peccat, tanto magis peccat.*

Dices. Passio etiam quae a voluntate imperatur, actus indifferentiam aliqualiter minuit; ergo minuit liberum et peccatum.

Resp. dist. ant. Indifferentiam actus minuit physice; *conc. ant.* nam fortius determinat ad unam partem; moraliter seu secundum morale judicium; *nego ant.* quia effectus voluntatis quae in semetipsa sponte, libere, praevidens aut praevidere debens, ardorem mali inflammavit.

Resolves. Peccatum ex pravo habitu perpetratum, esse gravius eo quod semel tantum perpetratum fuit, ex quo sequitur peccatorem teneri pravum habitum confiteri, unde proscripta est a Clero Gallicano (*b*) haec propos. *non tenemur Confessario interroganti, fateri alicujus peccati consuetudinem.*

ARTICULUS IV.

De involuntario per ignorantiam.

Nota 1. Ignorantia stricte est; *carentia cognitionis debitae.*

Dixi, *debitae*: quia carentia cognitionis eorum quae quis non tenetur scire, non est ignorantia stricte, sed late, et dicitur *nescientia* seu *ignorantia negativa*, talis est ignorantia Theologiae in rustico. Ignorantia multipliciter dividitur.

1. *Ratione rei quae ignoratur*, dividitur in ignorantiam juris et facti.

Ignorantia juris, est ea qua lex seu praeceptum ignoratur; v. g. si quis nesciat affinitatem dirimere matrimonium. Haec pro legum diversitate, diversa est; unde alia est juris naturalis, alia juris positivi tum divini, tum humani.

Ignorantia facti, est ea qua ignoratur aliquod factum particulare esse legi contrarium; v. gr. si quis sciens affinitatem matrimonium dirimere, ignoret eam cui nubit sibi esse affinem.

2. *Ratione subiecti in quo est*, dividitur in vincibilem et invincibilem.

Ignorantia vincibilis, est ea quae potuit ac debuit vinci.

Ignorantia invincibilis, est ea quae adhibita sufficienti diligentia non potuit vinci.

(*a*) *D. Th.* 1. 2. *q.* 77. *art.* 6. *in corp.*
(*b*) *Anno* 1700.

3. *Ratione actionis quae fit ex ignorantia*, dividitur in antecedentem, concomitantem et consequentem.

Ignorantia antecedens, quae eadem est cum invincibili, est ea quae omnino antecedit consensum voluntatis, ita ut nullo modo sit volita, et tamen sit causa volendi id quod alioquin ignorans non vellet; talis fuit ignorantia Jacob, cum accessit ad Liam sibi obtrusam, quam putabat Rachelem, non facturus si scivisset esse Liam.

Ignorantia concomitans, est ea quae licet comitetur actionem, non est tamen causa illius, quia adhuc fieret, si habesset ignorantia; talis est ignorantia illius qui hostem occidit putans esse feram; ita dispositus ut quamquis scivisset esse hostem, nihilominus occidisset.

Ignorantia consequens, quae eadem est cum vincibili, est ea quae a voluntate *directe vel indirecte* est volita.

Dixi 1º *Directe est volita*: quando scilicet voluntas expresse vult aliquid ignorare ut liberius peccet, juxta illud (*a*) *Noluit intelligere ut bene ageret.* Et haec ignorantia dicitur *affectata*.

Dixi 2. *Indirecte volita*, quando nimirum voluntas exprèsse quidem non vult ignorare, non tamen curat ea addiscere quae potest et tenetur scire; et haec ignorantia vocatur *crassa seu supina*.

Nota 2 Antequam exponamus, utrum Ignorantia causet involuntarium, exponendum est circa quae detur ignorantia invincibilis; duplici Paragrapho.

§. I. *Circa quae detur ignorantia invincibilis.*

Certum est 1. dari posse ignorantiam facti invincibilem et inculpabilem; siquidem nec scriptura nec Patres damnant Jacob qui ad Liam, loco Rachelis obtrusam, accessit.

Certum est. 2. dari ignorantiam invincibilem et inculpabilem juris positivi etiam divini; id patet ex Joann. 15. ubi Christus ait: *Si non venissem et locutus fuissem eis, peccatum non haberent*; quem locum exponens Div. August. (*b*) ait: *illos ad quos Christus non venit et quibus non est locutus, excusationem habere, non de omni peccato suo, sed de illo quo in Christum non crediderunt.* Unde Pius V. hanc propos. damnavit: *infidelitas pure negativa in iis quibus Christus non est praedicatus, peccatum est..*

Itaque de sola ignorantia legis naturalis potest esse difficultas, quae ut solvatur.

Nota Praecepta legis naturalis ad tria genera posse revocari.

1. Est eorum quae sunt legis naturalis prima et universalissima principia, cujusmodi sunt ista: *bonum est amandum, malum est*

(*a*) *Psalm.* 35. (*b*) *Tract.* 89. *in Joann.*

fugiendum. Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Deus est colendus, etc.

2. *Genus* est eorum quae ex primis principiis per facilem discursum deducuntur, cujusmodi sunt ista: *non furaberis, non occides;* et alia Decalogi praecepta.

3. *Genus*. est eorum quae ex primis principiis nonnisi longo et difficili discursu deducuntur, qualia sunt praecepta quae prohibent aliquos contractus qui revera usurarii sunt, at tales evidenter non apparent, sed de iis controversia est inter Doctores. His positis,

Dico 1. *Non datur ignorantia invincibilis juris naturalis circa prima principia, nec circa proximas eorum conclusiones.*

Prob. tota proposit. Illud invincibiliter non ignoratur cujus cognitio tam evidens est, ut sine difficultate haberi possit; atqui talis est cognitio primorum juris naturalis principiorum, et proximarum eorum conclusionum, ergo. Nullus enim est qui non videat veritatem hujus principii: *quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*, ex quo facili negotio concludit, *ergo non est furandum, etc.* Unde Apostolus (*a*) dicit, Gentiles qui contra ista peccant, esse *dignos morte;* cujus rationem reddens (*b*) ait: *cum enim gentes quae legem non habent, naturaliter ea quae legis sunt faciunt: ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex.*

Objicies 1. Potest dari ignorantia invincibilis juris positivi excusans a peccato; ergo et juris naturalis quoad conclusiones proxime ex principiis deductas.

Resp. nego conseq. Disparitas est, quod illae conclusiones continentur in principiis primariis, in cordibus nostris a natura inscriptis, a quibus facili negotio deducuntur; at vero praecepta juris positivi cum pendeant a sola voluntate Legislatoris humani vel divini, nullam habent cum principiis lumine naturali notis connexionem, et ideo de illis possumus habere ignorantiam invincibilem et inculpabilem.

Prob. conseq. Ex Apost. (*c*) dicente: *peccatum non cognovi nisi per legem*, nempe scriptam continentem praecepta Decalogi; atqui lex scripta potest ignorari; ergo et lex naturalis quoad proximas conclusiones.

Resp. dist. minor. Lex scripta continens praecepta Decalogi potest ignorari quoad peccata interna; *conc. min.* quoad peccata externa; *nego. min. et conseq.* Itaque homines ante legem scriptam ex hoc legis naturae principio: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris* concludebant actus externos quibus solis alteri nocetur, esse peccata; sed non concludebant actus internos voluntatis et deside-

(*a*) *Rom.* 1. (*b*) *Rom.* 2. *Charmes Theol. Schol.* T. IV.
(*c*) *Rom* 7. *vers.* 7.

rii quibus non infertur nocumentum proximo, et qui consequenter remote tantum deducuntur ex primis naturalis legis principiis, esse peccata, quos ut corriget Deus, praeceptis *non macchaberis, non furtum facies;* addit praeceptum, *non concupisces.* Hanc esse mentem Apostoli patet ex contextu, ait enim, *peccatum non cognovi nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, non concupisces.*

Objicies 2. Licet non possit dari ignorantia invincibilis circa praecepta naturalia secundi generis secundum se absolute spectata; saltem potest dari, si considerentur ut vestita finis apparenter boni circumstantia: v. g. *mentiri ad vitam conservandam. Seipsum occidere ad tuendam castitatem*; ergo saltem in aliquo casu potest dari, etc.

Resp. nego ant. Ignorantia enim in praedictis etiam casibus potest facile expelli per istud principium lumine naturali notum: *Non sunt facienda mala ut eveniant bona.*

Inst. Plures mulieres ad tuendam castitatem innoxie in flammas se praecipites dederunt, ut legitur de santa Apollonia; atqui in hoc non fuerunt innoxiae nisi quia invincibiliter ignorabant suicidium in hoc casu esse prohibitum: ergo.

Resp. nego min. Sed ideo innoxiae fuerunt quia non sibi intulerunt mortem nisi ex speciali instinctu Spiritus sancti. *Hoc fecerunt* ait D. August (*a*) *non humanitus deceptae, sed divinitus jussae, nec errantes sed obedientes: sicut de Sansone nobis fas non est aliud credere*, cum enim Apostolus (*b*) Sanctis annumeret.

Resolves. A mortali non excusandos parvulos qui in seipsos, vel in socios, turpitudines exercent, nec conjugatos qui jure matrimonii turpiter abutuntur: multo minus eos qui pollutionem sibi promovent, quantumvis protestentur se penitus ignorasse haec et similia esse illicita; nam ad peccatum mortale non requiritur explicita mali cognitio, ut definivit Clerus Gallicanus anno 1700. in damnatione prop. contrariae; sed sufficit ut gravis quaedam turpitudo in tali actione confuse apprehendatur, quam adolescentulos apprehendere constat ex eo quod in actionibus inhonestis exercendis, studiosissime sese occultet.

Dico 2. Datur ignorantia invincibilis juris naturalis quoad conclusiones a principiis magis remotas.

Prob. Experientia qua constat Theologos etiam doctissimos ac sanctissimos veritati, ac orationi addictissimos inter se circa res ad jus naturale pertinentes, dissidere; Sic Div. Thom. docet judicem posse ad mortem damnare eum quem innocentem novit quod S. Bonaventura negat; ergo alteruter cum ordinariis naturae et gratiae auxiliis erravit in materia legis naturalis; ergo datur ignorantia; etc.

(*a*) *Lib.* 1. *de civit. Dei*, *cap.* 26. (*b*) *Hebr.* 11.

Confirmat hanc propositionem S. Antonin. 1. p. tit. 3. cap. 10. §. 10. dicens: *quod sint contrariae opiniones inter Doctores sanctitate et scientia maximos, in materia morali aliquando etiam ad salutem necessaria patet per exempla. Nam B. Thom. in quartum tenet, quod post lapsum in mortale non oportet aliquem statim confiteri sub praecepto, habita copia confessoris, nisi in paucissimis casibus, qui ibi ponuntur dist. 17. et cum eo tenet Richardus. Sed Hugo de S. Victore, et B. Bonaventura sunt in hoc contrariae opinionis, etc. neutra opinio illorum reprobatur, etsi B. Thomae opinio communius teneatur, quae tamen minus tuta videtur . . . Raymundus decretista et Sanctus in summa tenet, quod participare cum excommunicatis excommunicatione majori in loquela, in cibo et hujusmodi, in casu non concesso, sit mortale universaliter, sed B. Thomas in quartum, et Joann. Andreas Archidiaconus tenet contrarium; et sic exempla innumera possunt poni.* Quis porro asseruerit, Doctores ita praestantes, et sanctos post adhibitam sedulam industriam, postque oblatas Deo preces pro assequenda Veritate, culpam perpetrasse, quod eam non invenerint? aut quis negaverit, licitum esse sequi sententiam, quam Doctores summa in Ecclesia auctoritate praediti docent?

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. Scriptura sacra perspicue docet nullam omnino dari ignorantiam invincibilem in his, quae sunt de jure naturali; ergo etc.

Prob. ant. Sapient. 6. vers. 13. *Dicitur; Clara est, et quae nunquam marcescit sapientia, et facile videtur ab his, qui diligunt eam, et invenitur ab his, qui quaerunt illam. Qui de luce vigilaverit ad illam, non laboravit: assidentem enim illam foribus suis inveniet.* Et Jacobi 1. vers. 5. *Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat, et dabitur ei: postulet autem in fide, nihil haesitans, etc.* ergo nulla omnino datur ignorantia invincibilis in his, quae sunt de jure naturali.

Resp. nego conseq. Nulla datur ignorantia invincibilis circa prima legis principia, nec circa proximas eorum conclusiones, *conc.* circa conclusiones a principio magis remotas, *nego conseq.* Porro auctoritates S. Scripturae intelligendae sunt de primis legis naturae praeceptis, deque illis, quae facili ratiocinio ex iisdem deducuntur, non vero de conclusionibus remotis, abstrusis, cognituque difficillimis etiam ab ipsis Doctis.

Inst. Div. Augustin. lib. *de quantitate animae* c. 14. ait, *magna crede mihi, magna, sed sine ulla mole de animo cogitanda sunt ... fieri autem non potest quadam divina Providentia, ut religiosis animis, se ipsos, et Deum, suum*, id est, *Veritatem pie, juste, et*

diligenter quaerentibus inveniendi facultates desint ; ergo nulli pie, ac diligenter quaerenti facultates desunt, quamcumque juris naturalis, etiam remotioris a primis principiis, veritatem inveniendi.

Resp. nego conseq. Tum quia D August. ibi loquitur de cognitione existentiae Dei, quae est summa Veritas in omnium hominum cordibus inscripta, et est primarium legis naturalis principium; tum si quid argumentum evinceret, aeque concluderet, vincibilem esse omnem juris positivi, et facti ignorantiam, ac illam, quae est juris naturae, quod nullus unquam asserere ausus est.

Objicies 2. Homo omnem ignorantiam cujuscumque juris naturalis vinceret. si vellet; ergo nulla est invincibilis. *Resp. nego ant.*

Prob. ant. Ex isto Theologico effato : *facienti quod est in se, Deus non denegat gratiam* ; ergo si homo ista gratia uti vellet, orando, psallendo, etc. quamcumque ignorantiam juris naturalis vinceret.

Resp. dist. Axioma : Facienti, quod est in se, Deus non denegat gratiam ordinariam, *conc.* extraordinariam, *nego Axioma* : Itaque in hac tenebrarum valle gratia ordinaria, quae facienti, quod est in se ex viribus gratiae, non denegatur et sufficit ad cognoscenda praecepta legis naturae intimata, et promulgata : sed non sufficit ad omnes difficultates, quae oriri possunt ex legibus et praeceptis naturalibus, cognoscendas; ad harum difficultatum notitiam comparandam necessaria saepe foret gratia extraordinaria, et miraculosa, quam Deus juxta ordinem providentiae suae conferre non decrevit etiam justis in Oratione perseverantibus, ut patet de SS. Thoma et Bonaventura, quorum alter aliquid ad jus naturae spectans ignoravit, licet orationem assiduam non praetermiserit.

Inst. 1. Ignorantia invincibilis aliquarum difficultatum legis naturae abstrusarum consequitur ignorantiam invincibilem ipsarum legum et praeceptorum naturalium; atqui absurdum est, dicere, aliqua praecepta legis naturae intimata et promulgata posse invincibiliter ignorari; Ergo.

Resp. nego maj. Cujus falsitas manibus contrectatur in legibus humanis, quae, quando sufficienter promulgatae sunt, omnibus innotescunt, aut innotescere debent, licet difficultates, quae super iisdem a peritioribus moventur, plures lateant; similiter Deus leges et praecepta omnibus intimavit; verum difficultates, et conclusiones eorum abstrusas, et remotiores non omnibus denuntiavit, ob fines sibi notos; quod sic explicat D. Thom. 1. 2. q. 100. art. 1. dicens : *quaedam sunt in humanis actibus adeo explicita, quod statim cum modica consideratione possunt approbari, vel reprobari per illa communia, et prima principia. Quaedam vero sunt,*

ad quorum judicium requiritur multa consideratio diversarum circumstantiarum , quas considerare diligenter , non est cujuslibet, sed sapientum: sicut considerare particulares conclusiones scientiarum non pertinet ad omnes, sed ad solos Philosophos. Et paulo infra subdit: *quaedam enim sunt , quae statim per se ratio naturalis cujuslibet hominis dijudicat , esse facienda, vel non facienda , sicut honorare Patrem tuum , et Matrem : etc, non occides, non furtum facies : et hujusmodi sunt absolute de jure naturae. Quaedam vero sunt , quae subtiliori consideratione rationis a sapientibus judicantur esse observanda : et ista sic sunt de lege naturae , ut tamen indigeant disciplina , qua minores a sapientibus instruantur.*

Inst. 2. Deus facienti , quod est in se ex viribus gratiae, non denegat gratiam ad vitandum peccatum; atqui quaelibet actio contra difficultates legis naturae magis abstrusas , et conclusiones a principiis magis remotas , peccatum est ; ergo etc.

Resp. dist. maj Non denegat gratiam ad vitandum peccatum formaliter sumptum , *conc.* ad vitandum peccatum materialiter sumptum , *nego maj.* et sic *distincta minore* , *nego consrq.* Itaque ad illius effati Theologici verificationem non est necesse , ut Deus det gratiam ad removendos salutis obices ; peccatum autem materiale, quod ex ignorantia prorsus invincibili committitur , non est obex salutis.

Inst. 3. Ergo mandata Dei plerumque sunt impossibilia ; adimplere quippe non possumus, quod invincibiliter ignoramus; falsum consequens ; ergo etc.

Resp. nego illatum. Debet enim distingui praeceptum a consectariis , quae ad hoc praeceptum revocari possunt. Deus equidem legem suam , et omnia praecepta clare , et sigillatim promulgavit , explicuit , lumen , quo illa dignoscantur , infudit, et principia indidit , quibus facile ea cognosci valeant. Verum hinc non sequitur Deum debere communicare notitiam omnium conclusionum , et difficultatum , quae ex tali lege , et praecepto oriri possunt ; alias ordinem providentiae ordinariae transilire deberet , et non raro miracula patrare. Quando autem dicitur , Deum impossibilia non jubere, intelligitur respectu illorum praeceptorum,quae secundum legem ordinariam et citra miraculum cognosci possunt.

Objicies 3. Homo omnem ignorantiam cujuscumque juris naturalis vinceret si vellet ; ergo nulla est invincibilis.

Resp. nego ant. . . . . . *Prob.* Ex isto Theologico effato : *Facienti quod in se est , Deus non denegat gratiam* ; ergo si homo illa gratia vellet uti , orando , pulsando , etc. quamcumque vinceret ignorantiam juris naturalis.

Resp. dist. effatum. Facienti quod in se est , Deus non denegat gratiam , qua vitet peccatum formaliter; *conc.* qua vitet peccatum

materialiter, *nego*. Porro ad illius effati verificationem, non necesse est ut Deus det gratiam ad quodlibet, sed sufficit quod det gratiam ad removendos salutis obices: peccatum vero materiale quod ex ignorantia prorsus invincibili committitur, non est obex salutis.

§. II. *An et quomodo ignorantia causet involuntarium?*

Nota. Lutherus (*a*) negavit ignorantiam etiam invincibilem juris naturalis excusare a peccato; *Scholastici dicunt*, inquit, *ignorantiam invincibilem reddere excusabiles; tanta est cecitas in Papae scholis et Ecclesiis.*

Jansenius (*b*) docet ignorantiam invincibilem júris positivi, non vero ignorantiam juris naturalis invincibilem excusare a peccato; ratio discriminis juxta eum haec est; quod ignorantia Juris naturalis, non vero ignorantia juris positivi, a peccato originali fluxerit, et in Adamo nobis voluntaria fuerit, quod ad peccatum actuale sufficere existimat. Idem docet Nicolius (*c*): his positis.

Dico 1. *Ignorantia antecedens et invincibilis etiam juris naturalis, causat involuntarium simpliciter, et ab omni culpa eximit.*

Prob. 1. *pars:* Quod fit absque cognitione singulorum in quibus est actio, et contra voluntatis propensionem, est involuntarium simpliciter; sed quod fit ex ignorantia antecedente, fit absque cognitione singulorum, etc alias non esset invincibilis; fit etiam contra voluntatis propensionem, cum operans censeatur ita dispositus, saltem habitualiter, ut si ignorantia abesset, opus non praestaret, ut patet exemplo Jacob supra adducto dicentis Laban (*d*), *Quid est quod facere voluisti? quare imposuisti mihi?* ergo.

Prob. 2. *pars*: Nullum est peccatum nisi sit voluntarium, juxta illud D. Aug. (*e*) *Usque adeo peccatum voluntarium est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium, et hoc ita manifestum est, ut nulla doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat*. Et illud D. Thomae (*f*). *Nulla ignorantia invincibilis, est peccatum.* Quae particula, *nulla*, omnem prorsus cujuscumque juris ignorantiam invincibilem, a ratione peccati excludit. Atqui quod fit ex ignorantia invincibili, est prorsus involuntarium; ergo non est peccatum.

Unde Alex. VIII. damnavit hanc propos. *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa, non excusat a peccato formali.*

(*a*) *In cap.* 12. *Genes.*
(*b*) *Jansen. Lib.* 2. *de statu naturae lapsae, cap.* 2. *et seq.*
(*c*) *Nicol. sub ementito nomine Wendrochii Salisburgensis in disser. de probabil. quam ad finem* 5. *Montaltii Epit. adjecit.*
(*d*) *Genes.* 29. *vers.* 25.
(*e*) *August. lib. de vera relig. cap.* 4.
(*f*) *D. Thom.* 1. 2. *quaest.* 76. *art.* 2. *in fine corp. art.*

Confirmatur; Erroneum est, et a Conc. Trid. damnatum quod Deus hominibus impossibilia praecipiat; atqui si ignorantia invincibilis non excusaret a peccato, Deus hominibus impossibilia praeciperet; nam cum voluntas nostra sit potentia caeca, non potest in objectum ferri nisi illud ipsi ab intellectu exhibeatur; ergo ignorantia invincibilis excusat a peccato.

Objicies 1. Jansenius, Ignorantia invincibilis juris naturae est voluntaria in sua causa, nempe in peccato originali et voluntate Adami totius naturae humanae capitis: at hoc sufficit ut illa sit mala et culpabilis; ergo.

Resp. nego min. Prob. Ad peccatum originale sufficit quod sit voluntarium in capite; scilicet in Adamo; ergo et ad peccatum actuale, seu personale.

Resp. nego conseq. cum D. Thom. (a) dicente: *Ad culpam personae requiritur voluntas personae*, *sicut patet in culpa actuali*; *ad culpam vero naturae* (id est, ad originale peccatum) *non requiritur nisi voluntas in illa natura*, hoc est in capite illius naturae. Ergo ad rationem peccati personalis requiritur actus a propria voluntate peccantis elicitus; alias motus indeliberati concupiscentiae, et quidquid fit in phrenesi et amentia, essent peccata cum illa omnia ex peccato originali proveniant.

Hinc Alex. VIII. Hanc prop. damnavit: *In statu naturae lapsae ad peccatum mortale et demeritum sufficit illa libertas*, *qua voluntarium ac liberum fuit in causa sua, peccato originali*, *et voluntate Adami peccantis.*

Objiciet 2. Jansenius. Nonnulla facta ex ignorantia invincibili; in scriptura appellantur peccata; ergo ignorantia invincibilis non excusat.

Resp. nego ant. Prob. Nam Genes. 20 actio Regis Abimelech accipientis in uxorem Saram, quam invincibiliter ignorabat esse conjugem Abrahae, dicitur *grande peccatum.* Item Lucae 12. dicitur quod *servus qui non cognovit*, voluntatem Domini sui, *et fecit digna plagis*, *vapulabit paucis*; *etc.* Ergo.

Resp. dist. ant. Quoad primum actio Abimelech vocatur grande peccatum materialiter, quia erat illicita ex natura rei, *conc.* formaliter, *nego ant.* nam ob defectum cognitionis et scientiae, non erat culpabilis; praeterea ignorantia Abimelech erat facti.

Resp. dist. ant. Quoad secundum, servus qui non cognovit voluntatem Domini vincibiliter, vapulabit paucis; *conc. ant.* invincibiliter; *neg. anteced.* cum Div. Thom. (b) qui haec verba Theophilacti refert: *Cur punitur ignorans voluntatem Domini? quia cum*

(a) *D. Thom. in 2. disc. 30. quaest. 1. art. 2.*
(b) *D. Th. in catena in Luc. c. 12.*

ipse scire potuisset, noluit. Sed pigritans ipse fuit ignorantiae suae causa.

Inst. 1. Concil. Diospolitanum teste Aug. (*a*) damnavit hanc Pelagii sententiam: *Oblivio et ignorantia non subjacent peccato, quoniam non secendum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem.* Ergo ignorantia est peccatum etiam quando evenit secundum necessitatem, et est invincibilis.

Resp. 1. Sic concludendo; ergo ignorantia juris positivi etiam quando evenit secundum necessitatem et est invincibilis, est peccatum, quod tamen negant Jansenius et Nicolius.

Resp. 2. *nego conseq.* Patres enim illius concili loquuntur de ignorantia vincibili si non viribus naturae. saltem viribus gratiae, contra Pelagium qui contendebat eam solam ignorantiam culpae imputari quae solis naturae viribus expelli potest: aliam vero quae nonnisi beneficio gratiae, (cujus necessitatem rejiciebat) depelli potest, contendebat esse invincibilem.

Resp. 3. *dist. conseq.* Ignorantia invincibilis est peccatum sumptum pro poena, et effectu peccati, *conc.* sumptum pro offensa Dei; *neg. conseq.* Quae Responsio ut clare constet, notandum est, errorem capitalem Pelagianorum fuisse, negare peccatum originale, quem errorem necessario consequebatur alter, nullam scilicet ignorantiam subjacere peccato, id est, esse foetum originalis peccati. Contendebant ergo, ita necessario ignorantiam consequi conditionem naturae humanae, ut, etiam Adamo non peccante, homines ignorantiae tenebris obvoluti forent. Patres autem Diospolitani, ut ab imis radicibus hunc Pelagianorum evellerent errorem, docuere, ignorantiam quamcumque etiam invincibilem subjacere peccato, id est, esse poenam, et effectum peccati originalis. Et ne gratis hanc Responsionem dare videar, affero textum Div. Aug. qui lib. 3. de libero arb. c. 19. haec scribit; *nam illud, quod ignorans quisque non recte facit, et quod recte volens facere non potest, ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberae voluntatis ducunt originem, illud enim praecedens meruit ista sequentia.* Et infra: *non solum peccatum illud dicimus, quod proprie vocatur peccatum, libera enim voluntate, et asciente committitur;* sed etiam illud, quod jam de illius supplicio consequatur, necesse est. Sed etiam ipsam naturam aliter dicimus (cum proprie loquimur) naturam hominis, in qua primus in suo genere inculpabilis factus est; aliter istam, in qua ex illius damnati poena et mortales et ignari et carni subditi nascimur.

Instab. 2. Ex reg. juris: *Ignorantia facti, non juris, excusat.* Ergo non omnis ignorantia excusat a peccato.

Resp. 1. Retorqueri posse argumentum de juris positivi ignorantia.

(*a*) *Aug. lib. de gestis Pel cap.* 36.

Resp. 2. *dist. Reg.* Ignorantia facti, non juris, excusat, in foro externo; *conc.* Sic enim excusatur qui hominem occidit, putans esse feram; in foro interno; *nego.* Ratio est, quod in foro externo quis non praesumitur ignorasse inculpabiliter quod debuit scire.

Inst. 3. Div Aug. (*a*) *Illa ignorantia quae non est eorum qui scire nolunt, sed eorum qui tamquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credit, quia non audivit omnino quod crederet, sed fortassis ut minus ardeat; non enim sine causa dictum est: effunde iram tuam in gentes, quae te non noverunt*; Atqui ignorantia eorum qui simpliciter nesciunt, est ignorantia omnis juris invincibilis ergo ignorantia invincibilis juris naturalis non excusat a peccato; ergo etc.

Resp. nego min. Divus enim Aug. eo loco adversus Pelagianos loquitur de ignorantia vincibili legis Evangelicae, quam docet, non excusare a toto peccato infidelitatis. Immediate enim ante laudatum a Jansenio ait: *aliud est enim nescisse, aliud scire noluisse. Voluntas quippe in eo arguitur de quo dicitur: noluit intelligere, ut bene ageret, sed et illa ignorantia, quae non est eorum, qui scire nolunt etc.* ut supra. Distinguit ergo duplicem ignorantiam vincibilem, aliam affectatam, et haec illorum est, qui lumen positive respuunt, de quibus dicitur; *noluerunt intelligere, ut bene agerent.* Alteram *simplicem*; eorumque est, qui desidia omittunt addiscere praecepta alioquin sibi obvia: et propter hanc asserit Div. Aug. damnandos esse, qui legem Evangelicam ignorant: qua id nesciunt negligentia, quod adhibita diligentia scire potuissent. Ita hunc locum interpretatus Magister sententiarum in 2. dist. 22. quam interpretationem confirmat tum exemplum servi nescientis voluntatem Domini, quod Div. Aug. ante verba relata adducit: tum particula: *tamquam simpliciter*: quae satis indicat, sermonem non esse de ignorantia prorsus invincibili: tum quod c. 11, *ejusdem Libri* dicit: *ipsa divina praecepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium quo ea faciens, ad promissa praemia perveniret: sicut Dominus dicit de Judaeis, si non venissem, etc.* ergo excusationem habuissent, si promulgata non fuissent praecepta. Quapropter inexcusabilis asseritur eorum ignorantia, quod promulgatam legem addiscere per superbiam neglexerint, ut immediate *ibidem* addit: *quomodo dicit* (Apostolus) *inexcusabilis, nisi de illa excusatione, qua solet dicere humana superbia: si scivissem, fecissem, ideo non feci, quia nescivi, aut si scirem, facerem; ideo non facio, quia nescio. Haec eis excusatio tollitur, quando praeceptum datur, vel scientia non peccandi manifestatur. Sed sunt homines, qui etiam de ipso Deo se excusare conantur.*

(*a*) *L. de gr. et l. arb. c.* 3.

Inst. 4. D. Aug. ibi loquitur de ignorantia in genere ; ergo tam comprehendit ignorantiam invincibilem, quam vincibilem.

Resp. nego ant. D. enim Augustinus agit de sola ignorantia vincibili, nam disputat contra Pelagianos, qui contendebant, nulla esse ignorantiae peccata ob defectum libertatis: *quae enim ignorantur*, inquiebant, *libere non eliguntur.* Quos arguit D. August. docens, ignorantias esse peccata, eo quod voluntarie, et libere scientia legis respuitur : ait enim c. 11. ibidem. *Si volueris, conservabis mandata . . . apposuit tibi ignem, et aquam, ad quod volueris, porrige manum tuam . . . ecce apertissime videtur expressum liberum humanae libertatis arbitrium.* Si disputatio cum Pelagianis de invincibili, et antecedenti ignorantia fuisset, vana, ac futilis esset argumentatio Divi Augustini; nam planum est, ipso fatente Jansenio, ignorantiam invincibilem esse peccatum. Perspicue ergo D. Aug. in hoc libro evincit, nullum esse peccatum actuale absque libertate propria personae peccantis, quae libertas non reperitur in eo, qui agit ex ignorantia invincibili.

Instab. 5. Atqui Div. August. pluribus locis ignorantiam etiam invincibilem vocat peccatum ; ergo, etc.

Resp. dist. ant. Vocat peccatum improprie, quatenus est poena, et effectus peccati originalis, *conc.* proprie, quatenus est culpa imputabilis, *nego ant. et conseq.* sese explicat D. August. *lib.* 3. *de lib. arb.* c. 19. ubi haec scribit: *nam illud quod ignorans quisque non recte facit, et quod recte volens facere non potest, ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberae voluntatis ducunt originem : illud enim praecedens meruit ista sequentia . . . non solum peccatum illud dicimus, quod proprie vocatur peccatum, libera enim voluntate, et a sciente committitur ; sed etiam illud, quod jam de hujus supplicio consequatur necesse est ;* Docebat ergo D. Augustinus cum aliis Patribus, ignorantiam quamcumque, etiam invincibilem, esse peccatum, idest poenam, et effectum peccati, ut inde funditus evelleret errorem Pelagianorum, qui, ut facilius negarent peccatum originale, contendebant, ignorantiam ita necessario consequi ipsius naturae conditionem ; ut etiam Adamo non peccante, homines ignorantiae tenebris circumfusi forent.

Resp. nego conseq. Ibi enim loquitur Div. Doctor de ignorantia vincibili legis Evangelicae ; quam docet non excusare a toto peccato infidelitatis; ita hunc locum interpretatur Magister Sentent. (*a*) quam interpretationem confirmat, tum exemplo servi nescientis voluntatem Domini quod Augustinus ante verba relata adducit ; tum particula, *tamquam simpliciter*, quae satis indicat sermonem non esse de ignorantia prorsus invincibili.

Inst. 6. D. Thom. (*b*) ait : *In iis quae pertinent ad fidem et*

(*a*) *Magister in* 2. *dist.* 22.
(*b*) *D. Thom. quodlib.* 3. *q.* 4. *art.* 2.

bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus Magistri; ergo ignorantia invincibilis non excusat.

Resp. nego conseq. Loquitur enim D. Thomas de eo qui sequitur opiniones manifeste repugnantes Scripturae, aut Ecclesiae auctoritati; addit enim, *qui assentit opinioni alicujus magistri contra manifestum Scripturae testimonium, aut contra id quod publice tenetur secundum Ecclesiae auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari.* Talis autem erronea opinio est evidenter vincibilis et culpabilis.

Dico 2. Ignorantia consequens affectata voluntarium et peccatum auget; ignorantia vero non affectata facit opus simpliciter voluntarium, et involuntarium secundum quid, unde minuit peccatum.

Prob. 1. pars: Illud auget voluntarium et peccatum quod procedit ex majori quadam deliberatione et affectu liberius peccandi; atqui ignorantia consequens procedit ex majori deliberatione et affectu liberius peccandi; cum sit peccatorum cum contemptu formali Deo dicentium: *Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus* (a). Ergo auget voluntarium et peccatum, quod ideo est peccatum ex malitia.

Prob. 2. pars: Qui vult causam alicujus effectus, vult in illa causa eumdem effectum; sed qui agit ex ignorantia consequente non affectata, vult ipsam ignorantiam quae est causa peccati; ergo vult peccatum.

Prob. 3. pars: Quod fit contra aliquam voluntatis inclinationem, est involuntarium secundum quid; sed effectus proveniens ex ignorantia pure consequente, fit contra aliquam voluntatis inclinationem; ergo est involuntarius secundum quid.

Prob. min. Qui operatur ex ignorantia pure consequente, ita affectus esse censetur, ut si adesset scientia, non poneret effectum, unde adveniente scientia post illum effectum positum, tristatur: ut patet in eo qui non facta sufficienti diligentia putans occidere feram occidit amicum; ergo effectus proveniens ex ignorantia pure consequente, fit contra aliquam voluntatis inclinationem.

Dices contra secundam partem: Malitia effectus ex ignorantia pure consequente positi, non fuit cognita; ergo non fuit volita.

Resp. dist. cons. Non fuit volita, directe et in se, *conc.* non fuit volita indirecte in negligentia addiscendi, *nego conseq.* Talis enim negligentia potuit ac debuit vitari, unde merito imputatur voluntati quod illam non vitaverit adhibendo diligentiam debitam et possibilem ad discendum ea quae homo scire tenetur: hinc.

Resolves, Ignorantem quae ad judicis munus recte obeundum necessaria sunt, peccare graviter non solum cum suscipit munus ju-

(a) *Job.* 21.

dicis, sed toties quoties propter ignorantiam legum particularium sui officii, fert sententiam injustam, quamvis putet esse justam; nam suae sententiae injustitiam potuit et debuit cognoscere, et sic ea ipsi merito imputatur; idem dicendum de Advocato, Medico, Confessario, Opifice; etc.

Dico 3. *Ignorantia concomitans nec voluntarium, nec involuntarium facit, ideoque nec accusat, nec excusat.*

Prob. Quia nihil potest dici voluntarium, quod non est cognitum; nec involuntarium quod non fit contra voluntatis inclinationem; atqui quod fit cum ignorantia concomitante, non est cognitum, alias esset ignorantia consequens; nec fit contra voluntatis inclinationem; imo potius fit cum magna saltem habituali voluntatis propensione, ut patet in eo qui credens se feram occidere, hostem suum occidit, quemque occidisse gaudet, ut rescivit; ergo.

Hinc, Qui cum ignorantia concomitante occidit inimicum, non est reus homicidii, nec subjacet poenis contra homicidas latis; licet propter affectum inordinatum reus existat.

Dices: Ignorantia concomitans non causat voluntarium; ergo causat involuntarium; nam inter duo contradictoria non datur medium; atqui voluntarium et involuntarium sunt duo contradictoria; ergo.

Resp. nego conseq. Et minorem probationis; nam inter voluntarium et involuntarium positive, datur *involuntarium negative*, seu, ut ait D. Thom. *non voluntarium.*

Caeterum quod de ignorantia dictum est, idem dicendum 1. de *inadvertentia*, quae est privatio attentionis actualis; 2. de *inconsideratione*, quae est privatio debitae inspectionis; 3. de *oblivione*, quae est privatio recordationis rei alias notae. Quare inadvertentia (idem dic de aliis) excusat a toto peccato si sit invincibilis; excusat vero a tanto, sed non a toto, si sit vincibilis.

Porro inadvertentia est *invincibilis*, quando non potuit nec debuit vitari: talis est inadvertentia illius qui habens cognitionem habitualem est distractus, nec ullam suae distractioni dedit causam.

Est *vincibilis*, 1. *in seipsa*, cum agens advertit opus quod aggreditur plus mereri considerationis, nec tamen vult majorem adhibere. 2. *In alio*, cum agens vult aliud quod cum seria rei faciendae consideratione cohaerere non potest, v. g. sequi passionem; vel cum non exuit se defectu quodam qui advertentiam tollit, v. g. praecipitatione in agendo, negligentia in attendendo, etc.

CAPUT III.

DE MORALITATE ACTUM HUMANORUM.

Nota. 1. Actus humanus potest spectari secundum duplex *esse*, scilicet *esse physicum* et *esse morale*.

Actus humanus secundum suum *esse physicum*, est actus a voluntate hominis deliberate procedens; de actibus humanis sub eo respectu hucusque egimus.

Actus humanus secundum suum *esse morale*, est ejusdem actus ad regulas morum relatio, vel conformitatis, vel difformitatis, vel indifferentia objectivae; unde.

Actus moralis recte definiri potest, *Actus humanus conformis, vel difformis regulis morum, aut ab eis permissus.* Ex qua definitione.

Sequitur moralitatem non consistere in sola libertate, cum actus concipiatur liber antequam sit moralis;est enim liber prout deliberate a voluntate procedit; moralis vero prout elicitur consentanee, vel dissentanee ad regulas morum.

Nec dicas. In eo sita est moralitas, quo posito ponitur, et quo sublato, tollitur: atqui posita libertate ponitur moralitas, et ea sublata tollitur: v. g. posita libertate actus imputatur in malum, qui, eadem sublata, desinit imputari; ergo.

Resp. dist. maj. In eo sita est moralitas quo posito tamquam rei essentia; ponitur, *conc.* quo posito tamquam praerequisito; *nego maj.* Itaque ad morale praerequiritur liberum, unde sublato libero, tollitur morale; sicut sublato voluntario tollitur liberum, quia ad liberum praerequiritur voluntarium; non magis tamen morale in solo libero consistit, quam liberum in solo voluntario; quia sicut voluntarium et liberum diversis conceptibus objectivis concipiuntur, sic liberum et morale diversis repraesentantur ideis; unde remanente eadem libertate, potest variari moralitas; v. g. si actus qui in primo instanti erat bonus, quia permissus, in secundo fiat malus; quia adveniente lege, est prohibitus.

Nota 2. De moralitate sic explicata quaeri potest.

1. Quot et quaenam sint species moralitatis.
2. Quot et quaenam sint moralitatis principia.
3. Quaenam sint ejusdem affectiones.
4. Quaenam sit moralitatis primaria regula.

QUÆSTIO I.

Quot et quaenam sint species moralitatis.

Nota. Tres vulgo distinguuntur moralitatis species scilicet *indifferentia* quam lex permittit; *bonitas* quam imperat; et *malitia* quam prohibet; circa indifferentiam quaeritur, an reperiatur in actibus humanis; circa bonitatem et malitiam simul, an augeantur per actum externum; itaque sit.

ARTICULUS I.

Utrum detur actus humanus indifferens, id est, qui nec bonus, nec malus sit moraliter.

Nota. Actus deliberatus, de quo solo hic agitur, potest considerari vel *in specie*, vel *in individuo*.

Actus humanus *in specie*, est actus spectatus in ordine ad solum objectum, ad quod ex se tendit.

Actus humanus *in individuo*, est actus spectatus non solum in ordine ad objectum, sed etiam in ordine ad circumstantias et ad finem operantis.

Dico. 1. *Dantur actus humani indifferentes in specie.*

Prob. Tales sunt actus in specie spectati, quale est objectum ad quod tendunt: siquidem actus speciem suam ab objecto sumit; atqui varia sunt objecta quae ex se intrinsece nec bona sunt, nec mala, sed plane indifferentia ad bonitatem vel malitiam, ut sunt *ambulare*, *levare festucam*, *etc.* Ergo actus humani spectati in ordine ad objecta illa sola, sunt indifferentes in specie.

Dices. 1. Inter privative opposita non datur medium; sed actus bonus et actus malus ex objecto, sunt privative opposita, ergo.

Resp. nego minor. Nam privatio est absentia formae in subiecto capace illius formae; sic homo dicitur caecus, non vero lapis, qui dicitur simpliciter *non videns*; atqui objectum indifferens ex se non est capax bonitatis vel malitiae; ergo non dicitur illis privari, sed simpliciter dicitur esse *non bonum*, *non malum*.

Dices. 2. Si datur actus indifferens in specie, nunquam poterit esse bonus vel malus; falsum consequens; ergo.

Resp. nego sequelam . . . . *Prob.* Quod est essentialiter tale, non potest non esse tale; quia essentiae rerum sunt immutabiles; atqui quod est indifferens secundum suam speciem, est essentialiter indifferens; ergo quod est indifferens secundum suam speciem, non potest non esse indifferens; et consequenter numquam poterit esse bonus vel malus.

Resp dist. maj. Quod est essentialiter tale, non potest non esse tale, secundum illud per quod est essentialiter tale; *conc.* secundum illud quod potest illi advenire, *nego maj.* et concessa minore *dist. conseq.* quod est indifferens secundum speciem, non potest non esse indifferens secundum speciem, *conc.* secundum aliquam circumstantiam ei advenientem, *nego conseq.*

Itaque actus indifferens ex objecto, non potest non esse ex objecto indifferens; sed actus ex objecto indifferens potest esse bonus vel malus ex aliqua nova superveniente circumstantia bona vel mala.

Dico 2. *Nulli dantur actus indifferentes in individuo* (a).

Prob. 1. Actio indifferens, est ea quae nec bona est, nec mala moraliter; atqui nulla hujusmodi actio debet admitti in individuo, imo ex Augustin. (b) *Cavendum est ne, sicut Philosophi, facta*

(a) *Ita D. Thom. et Thomistae: Suarez, Bellarmin Valentia, Tournely, Paulus a Lugd. Contra Scotum. D. Bonavent. Vasq. etc.*

(b) *August. Epist.* 82.

quaedam hominum media dicamus inter recte factum et peccatum, quae neque in recte factis, neque in peccatis numerantur. Ergo.

Prob. min. Actus humanus sumptus in individuo, includit non tantum objectum ad quod proxime tendit, sed etiam finem quem operans sibi proponit, atqui nullus actus spectatus secundum finem quem operans sibi proponit, est indifferens; ergo actus humanus sumptus in individuo non est indifferens.

Prob. min. Finis cujuslibet actus deliberati est bonum, vel jucundum, vel honestum; nam bonum utile cum propter se non appetatur, non habet rationem finis; atqui si finis actus sit bonum honestum, actus est bonus; si finis sit bonum jucundum, actus est malus, neque enim licitum est homini in suis actibus deliberatis propter solam delectationem operari, ut definivit Innoc. XI. in damnatione hujus prosp. (*a*) *Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.* Id est, conquiescere in actibus suis, non referendo illos ad finem honestum: ergo quilibet actus consideratus secundum finem est bonus, vel malus; ac proinde nullus est indifferens.

Prob. 2. Ratione D. Thom. (*b*) quae sic proponi potest: omnis actio otiosa est moraliter mala: siquidem de verbo otioso *reddent homines rationem in die judicii*, ait Christus (*c*); atqui omnis actio quae ad debitum finem non ordinatur, est otiosa; ergo est mala.

Prob. min. Quia actio non dicitur otiosa eo quod malum finem habeat; ergo ideo solum otiosa dicitur eo quod careat debito fine; nam ut ait D. Bernardus (*d*), *otiosum verbum est, quod nullam rationabilem causam habet.* Ergo pariter actio otiosa est ea quae debito fine caret.

Objicies. 1. D. Hieronym. (*e*) ait: *Bonum est continentia, malum est luxuria, inter utrumque indifferens est ambulare* ergo.

Resp. dist. ant. Ambulare consideratum *in specie*, est indifferens; *conc.* consideratum in individuo; *nego ant.* Div. enim Hieron. sumit tò *ambulare*, prout abstrahit tum a fine, tum a circumstantiis.

Inst. Div. Hieronym. addit: *Sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis nec injustitiam.* Ergo loquitur de ambulatione sumpta *in individuo.*

(*a*) *Propos.* 8. *inter* 65. *damnat.*
(*b*) *D. Thom.* 1. 2. *qu.* 18. *art.* 9. *in arg. sed contra est*
(*c*) *Matth.* 12.
(*d*) *D. Bern. lib. de triplici custodia.*
(*e*) *D. Hieronym epist.* 89. *ad August. quae est* 11. *inter epistol. Augustini.*

Resp. dist. min. Sive feceris, sive non feceris, nec justitiam nec injustitiam habebis ex tali actione spectata ratione objecti, *conc.* ratione finis, *nego*. Hanc esse mentem Divi Hieronymi patet ex ejus epistol. ad Ctesiph. ubi his Pelagii verbis: *Audite quaeso, audite sacrilegium: si voluero curare dignitum, stare, ambulare.... semper auxilium Dei mihi necessarium erit.* Sic respondet: *audi ingrate, imo sacrilege, Apostolum praedicantem: sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Ergo vult sanctus Doctor, ut omnia opera ad Dei gloriam referantur.

Objicies 2. Datur actus indifferens in specie; ergo et in individuo.

Resp. nego conseq. .... *Prob.* Nulla datur species sine individuo rationem speciei participante; ergo si dantur actus indifferentes in specie dantur etiam in individuo.

Resp. nego conseq. Quia non datur species actuum indifferentium; aliud enim est dari speciem actuum indifferentium; aliud dari actus indifferentes in specie; nam.

Dari speciem actuum indifferentium, est dari naturam communem actuum liberorum qui neque boni, neque mali sunt moraliter sub ullo respectu, qualis nulla esse potest.

Dari vero actus indifferentes in specie est dari actus qui neque boni neque mali sunt praecise ratione objecti, licet boni vel mali sint ratione finis et circumstantiarum.

Inst. 1. Actus qui fiunt praecise ad sublevandam levem naturae indigentiam, ut ambulare ad juvandam digestionem, alvum purgare, spuere, ad ignem frigoris abigendi causa accedere, etc. nullam neque ex objecto, neque ex fine, contrahunt bonitatem, vel malitiam; ergo sunt indifferentes in individuo.

Resp. nego antec. Vel enim illi actus, qui sunt media, fiunt propter solam voluptatem, et tunc sunt venialiter mali quia homo utpote rationalis, operari tenetur propter finem excellentiorem quam bruta; vel fiunt ad sanitatis conservationem, debitam sustentationem, et rectam corporis consistentiam, et tunc sunt moraliter boni; quod enim est conforme naturae rationali qua rationali, est honestum; atqui debite conservare ac sustentare corpus, est conforme naturae rationali qua tale cum sit actus charitatis nobis a Deo ipso commissus; ergo.

Inst. 2. Delectatio moderata corporis vel animi non est mala moraliter; ergo potest esse finis licitus.

Resp. nego conseq Delectatio moderata non est quidem malum objectum cum licite percipi possit; sed est malus finis, quatenus agens rationale non potest licite delectationem appetere propter se, sed tantum propter finem honestum, v. g ut corpus functionibus suis magis habile fiat, et ideo mens promptius ea quae

officii sui sunt, peragat, et tunc sortitur bonitatem a fine quem operans ultimate intendit.

Inst. 3. Sunt aliquae operationis per se tantum ordinatae ad oblectandum, v. g. visio pulchri ad oculos oblectandos, olfactio odoris ad oblectandas nares, etc. Ergo saltem istae poterunt propter solam delectationem licite exerceri.

Respond. nego ant. Nulla enim operatio ad solam delectationem ut ad ultimum finem ordinatur; sed ultra semper tendit ad finem ulteriorem, nimirum ad operationes humanas exercendas; sic olfactio odoris ordinatur finaliter ad cerebrum confortandum; visio pulchri ad excitandos spiritus qui deserviunt ad operationem humanam rite exercendam, etc.

Instab. 4. Nemo tenetur ad impossibile; atqui in nostro statu naturae corruptae impossibile est omnes actus nostros deliberatos ad Deum tamquam ad ultimum finem referre: ergo.

Resp. dist. min. In statu naturae lapsae impossibile est omnes actus nostros deliberatos ad Deum referre actualiter, *conc. min.* virtualiter, *nego min.* Neque enim opus est ut finem honestum actu intendamus in singulis actibus, sed sufficit ut illum intendamus virtualiter, qualiter censetur intendere ut plurimum qui ordinate et christiane vivit; *Hoc ipsum*, ait Div. Thom. (a) *quod aliquis agit ordinate ad sustentationem vel quietem sui corporis, ad bonum virtutis ordinatur, in eo qui corpus suum ordinat ad bonum virtutis, et idem patet in aliis.*

Inst. 5. Si praedicti actus possent esse boni, possent voveri, item si possent esse mali, posset Sacerdos illis impendere absolutionem qui tantum se accusant, quod praedictos actus in finem honestum non retulerint; absurdum utrumque consequens; ergo et antec.

Resp. 1. *neg. conseq.* Quia non omne bonum voveri potest, sed id tantum quod est melius porro licet bona sit ambulatio v. g. ad sublevandam levem naturae indigentiam, tamen ejus omissio non est melior; ergo non potest voveri.

Resp. 2. *dist.* 2. *partem min.* Absurdum est Sacerdotem absolutionem impendere illis qui solum se accusant quod praedictos actus deliberatos in finem honestum non retulerint, quando non constat quod non retulerint, *conc.* quando certo constat, *nego.* Ita respondet Gonet his verbis: *Quia similes actus ut plurimum sine deliberatione ex sola imaginatione fiunt, et si fiant cum deliberatione rationis, ad sanitatem vel honestam recreationem, vel naturae quietem et solatium, virtualiter referuntur, regulariter sunt materia dubia, et ideo prudens Sacerdos raro debet his*

(a) *D. Th.* 1. 2. *q.* 18. *art.* 9. *ad* 3.

solum absolutionem impendere, sed monere poenitentem ut de aliis, licet jam confessis, quae certo sunt peccata, se accuset.

Objicies 3. Nullum est praeceptum obligans hominem ad referendum omnes suas actiones deliberatas in finem honestum; ergo non extat talis obligatio.

Respond. nego ant. . . . *Prob.* Si datur tale praeceptum, vel est naturale, vel positivum; neutrum dici potest; ergo.

Resp. nego min. Et dico illud praeceptum esse naturale, nam lumen naturale dictat ut agens rationale in omnibus suis actibus deliberatis tendat ad bonum consonum naturae rationali qua rationali, quod est bonum honestum.

Inst. 1. Praeceptum naturale est notum omnibus saltem eruditis; atqui praeceptum referendi omnes suas actiones deliberatas in finem honestum non est notum omnibus, etiam piis et eruditis, cum D. Bonav. Scotus etc. illud negent; ergo.

Resp. dist. maj. Praeceptum naturale quod habet rationem primi principii, vel conclusionis immediate ex principio deductae, est notum omnibus, *conc.* praeceptum naturale quod est conclusio a primo principio remota, *nego maj.* Porro tale est praeceptum de quo hic.

Inst. 2. Praecepta naturalia in Decalogo continentur; atqui illud praeceptum referendi, etc. non continetur in Decalogo; ergo, etc.

Resp. dist. maj. Praecepta naturalia quae a principiis immediate deducuntur, continentur Decalogo, *conc.* quae remote deducuntur, *nego maj.* Itaque praeceptum referendi, etc. remote deducitur ex praecepto dilectionis Dei super omnia, vi cujus tenemur habere Deum pro fine ultimo, et consequenter referre in ipsum omnes nostras actiones, saltem mediate, quod fit ordinando eas ad aliquem finem honestum.

Inst. 3. Praeceptum illud, si extet, est affirmativum; ergo non obligat pro semper.

Resp. dist. ant. Est affirmativum pure, *nego ant.* est affirmativum non pure, *conc. ant.* Continet enim implicite praeceptum negativum, quo scilicet prohibemur ne creaturis fruamur. Unde in hoc Decalogi praecepto: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, etc.* istud negativum implicite continetur. *Non sistes ultimate in creatura; eamque si diligas, amorem illius in Dei dilectionem saltem mediate referas.*

Objicies 4. Concilium Constantiense damnavit hanc propos. Joannis Hus; *Nulla sunt opera indifferentia, sed haec est divisio immediata humanorum operum: quod sint vel virtuosa, vel vitiosa.* Atqui si non darentur actus indifferentes in individuo, illa propos. immerito damnata fuisset; ergo dantur.

Resp. nego min. . . *Prob.* Si non sint aliqui actus indifferentes

in individuo, quaelibet humana opera erunt vel virtuosa vel vitiosa in individuo; ergo.

Resp. dist. ant. Quaelibet opera humana erunt vel virtuosa, vel vitiosa in individuo, in sensu Joannis Hus, *conc. ant.* in sensu Catholicorum et Patrum Concilii, *nego ant.*

Itaque haec prop. non fuit in se et absolute damnata, sed tantum relative ad sensum Joannis Hus, qui contendebat, omnia quae fiunt ab homine in statu peccati mortalis existente, esse peccata; quae vero a justo, esse virtutis actus, ut patet ex verbis propositionem immediate sequentibus: *Quia* inquiebat Joann. Hus, *si homo est vitiosus, et agat quidquam, tunc agit vitiose: et si est virtuosus, et agat quidquam, tunc agit virtuose; quia sicut vitium quod crimen dicitur, sive peccatum mortale, inficit universaliter actus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi*, quod est falsum; certum est quippe justos non amissa justitia peccare venialiter, et impios in statu peccati remanentes, actus informes fidei et spei posse elicere.

ARTICULUS II.

Utrum actus externus, interni bonitatem vel malitiam augeat; ita ut melior sit actio illius qui eleemosynam dat de facto, quam ejus qui eam dare vult, et non potest defectu facultatis vel occasionis.

Dico: actus externus per se non auget bonitatem aut malitiam actus interni efficacis; sed auget per accidens (a).

Prob. 1. pars: Argumento deducto ex Script. et Patribus: si actus exterior *per se* augeret bonitatem vel malitiam moralem, voluntas efficax bene vel male agendi numquam reputaretur pro facto; atqui apud Deum voluntas pro facto reputatur; ergo.

Prob. min. Abrahamo mactare filium parato, licet sacrificium opere non compleverit, dixit Deus (*b*): *Quia fecisti hanc rem et non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi.* Et Matth. 5. dixit Christus: *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam maechatus est eam in corde suo.* Quae verba expendens D. Bernardus ait (c): *Quid planius quod voluntas pro facto reputatur, ubi factum excludit necessitas?* Ergo.

Prob. 2. Ratione Theologica: illud *per se* non auget bonitatem aut malitiam actus interni, quod *per se* nullam habet bonitatem, nullam malitiam; atqui actus externus *per se* nullam habet bonitatem, nullam malitiam; ergo, etc.

Prob. min. Ratio bonitatis vel malitiae moralis sumitur a liber-

(*a*) *Ita Thomistae contra Scotistas.*
(*b*) *Gen.* 22.
(*c*) *Div. Bernard. epist.* 77.

tate; atqui actus externus, *per se* ut distinctus ab actu interno, nullam habet libertatem, alias et dormiens per actus suos mereretur vel demereretur; ergo actus externus nullam *per se* habet bonitatem vel malitiam, sed totam moralitatem habet ab actu interno efficaci.

Probat. 2. pars. Illud *per accidens* auget malitiam actus interni, quod non nunquam actum internum reddit intensiorem aut diuturniorem: atqui actus externus experientia operis nonnunquam actum internum reddit intensiorem aut diuturniorem; sic v. g. actualis voluptas quae ex fornicatione misere percipitur, fornicationis affectum intensiorem efficere solet; ergo, etc.

Praetera ex actu exteriori malo multoties generatur scandalum; incurritur excommunicatio, vel irregularitas, aut obligatio ad restitutionem, quae per solum actum interiorem non inducuntur; ergo actus externus *per accidens*, ratione scilicet illorum malorum, quae ex eo nonnunquam sequuntur, auget malitiam actus interni.

Objicies contra primam partem: 1. Illud August. dicentis: *mala voluntate vel sola quisque miser efficitur; sed miserior potestate qua desiderium malae voluntatis impletur.* Atqui non ob aliud fit miserior per actum externum, quam quod actus externus augeat malitiam actus interni; ergo.

Resp. nego min. Ideo fit miserior quia actus externus hominem de malum propensiorem facit, generat scandala, ingenii acumen obtundit, et mentem magis ineptam reddit ad operum spiritualium saporem; quod non praestat actus interior.

Objicies 2. Actus internus et actus externus mali diversis praeceptis prohibentur, nempe *non maechaberis. Non concupisces.* Ergo actus externus diversam habet malitia actus interni.

Resp. nego conseq. Non enim ideo ponuntur diversa praecepta de actibus interioribus et exterioribus, quod in exterioribus sit diversa malitia, cum propter idem motivum prohibeantur; sed ideo ponuntur quia periculum erat, ne homines carnales legem observasse sibi viderentur, si a solis actibus externis abstinerent, quamvis interioribus praeberent consensum; sicut quidam ex Judaeis asseruerunt, quos redarguit Christus his verbis: *Audistis quia dictum est, non maechaberis: ego autem dico vobis: omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam maechatus est eam in corde suo.*

Inst. 1. Qui martyrium reipsa subit, qui sacramenta realiter suscipit, majorem recipit gratiam, et consequenter magis meretur, quam qui efficaciter ista desiderat; ergo actus externus auget bonitatem et meritum actus interni.

Resp. disting. major. Majorem gratiam recipit *ex opere operato*, conc. *ex opere operantis*, nego ant. Hic autem loquimur de merito producto ex opere operantis, quod tantum potest esse

in eo qui martyrium vel sacramenta efficaciter desiderat, quantum in eo qui actu martyrium subit, vel sacramenta re suscipit: imo potest esse majus si ex majori charitatis affectu desideret.

Inst. 2. Si opus externum novam malitiam non adderet, sequeretur 1. frustranea esse opera externa; 2. nos non teneri actus externos confiteri, quia declarato actu interiori, tota actus malitia sufficienter declararetur; atqui absurdum et falsum conseq. Ergo.

Respond. nego utramque antecedentis sequelam; 1. Etenim opera externa non sunt frustranea, tum quia si non fiant dum adest facultas, tunc actus interni non sunt efficaces; tum quia opus externum plerumque est praeceptum; tum quia opus externum est satisfactorium, non vero opus internum quod non est poenale.

2. Tenemur confiteri actus externos, tum quia ex ipsis colligitur voluntatis efficacia; tum quia saepe augent internos per accidens; tum quia actus exterior facit unum per se peccatum cum interno.

QUÆSTIO II.

Quot et quaenam sint moralitatis principia.

Nota. Nomine principiorum moralitatis ea omnia intelliguntur per quae actus humanus habet ut sit bonus, vel malus, vel indifferens, et tria sunt, scilicet objectum, finis, et circumstantiae, de quibus agemus distinctis articulis.

ARTICULUS I.

An et quomodo actus humanus moralitatem desumat ex objecto?

Nota 1. Objectum hic non sumitur pro eo omni quod voluntati objicitur, sic enim comprehenderet etiam finem et circumstantias; sed sumitur stricte pro omni re aut persona quae primo et per se attingitur ab actu; hoc sensu res aliena, est objectum furti; proximus homicidii.

Nota. 2. Objectum potest dupliciter concipi, nempe vel secundum *esse physicum*; vel secundum *esse morale.*

Objectum secundum *esse physicum*, est objectum secundum se materialiter spectatum.

Objectum secundum *esse morale*, est objectum prout ab agente attingitur modo rectae rationi consentaneo vel dissentaneo. Porro manifestum est objectum a quo actus moralitatem suam desumit, non accipi secundum *esse physicum*, sed secundum *esse morale.* Sic v. g. objectum a quo adulterium suam malitiam sumit, non est femina praecise ut femina, cum ut sic possit esse objectum adulterii et actus conjugalis. sed est femina prout cognoscitur contra prohibitionem rectae rationis.

Nota 3. Per objectum a quo quaerimus utrum actus humanus

desumat moralitatem, intelligimus objectum quod de se bonum est vel malum; nam si objectum sit indifferens, non potest conferre bonitatem aut malitiam, cum neutram habeat; sed repetenda est vel a fine, vel a circumstantiis quae objectum formaliter determinant ad rationem boni vel mali objectivam. His positis;

Dico: specifica actuum humanorum moralitas, et quidem primaria, desumitur ab objecto secundum esse morale spectato.

Prob. 1. pars: Ab eo sumitur specifica moralitas actuum humanorum, ratione cujus quaedam virtutes, et quaedam vitia a se invicem specie differunt; atqui quaedam virtutes, quaedam vitia a se invicem specie differunt ratione objecti circa quod versantur; sic virtutes Theologicae, specie differunt a moralibus, quod Theologicae habeant Deum pro objecto, non autem morales; sic etiam homicidium et adulterium specie differunt, eo quod eorum objecta specie differant; ergo specifica actuum humanorum moralitas desumitur ex objecto. Hinc dicit Oseas (a). *facti sunt abominabiles sicut ea quae dilexerunt.*

Prob. 2. pars: Illa est primaria actus humani moralitas, sine qua actus humanus non potest concipi; atqui actus humanus non potest concipi sine moralitate ab objecto sumpta, licet possit concipi sine aliis: sic v. g. furtum quod quis in loco sacro committit ad se inebriandum, licet possit concipi sine malitia sacrilegii et intemperantiae, non potest tamen concipi sine malitia injustitiae: ergo primaria actus humani moralitas desumitur ab objecto.

Dices, Actus humanus primam suae moralitatis speciem desumit ab eo quod primo respicit: sed finis est id quod primo respicit, cum objectum non sit volitum nisi propter finem; ergo actus humanus primam suae moralitatis speciem non ab objecto, sed a fine desumit.

Resp. dist. maj. Actus humanus primam moralitatis speciem desumit ab eo quod primo respicit intrinsece et essentialiter, *conc.* extrinsece et accidentaliter, *nego.* Itaque actus humanus intrinsece et essentialiter respicit finem operis qui dicitur *intrinsecus*, quia coincidit cum objecto; sed extrinsece tantum et accidentaliter respicit finem operantis qui dicitur *extrinsecus*, quia tendentia ad hunc vel illum finem operantis accidit actui humano, puta quod eleemosyna v. g. fiat propter vanam gloriam, vel ad satisfaciendum pro peccatis.

Inst. Odium Dei est actus pessimus; atqui habet objectum optimum, nempe Deum: ergo actus odii Dei non desumit moralitatem ab objecto.

Resp. dist. min. Odium Dei habet objectum optimum si spectetur secundum esse physicum, *conc.* si spectetur secundum esse

(a) *Cap. 9. Oseae.*

morale, *nego min.* Sic enim spectatum, est Deus prout attingitur per odium, qui modus tendendi in Deum est rectae rationi quam maxime dissonum.

ARTICULUS II.

An et quomodo actus humanis moralitatem desumat a fine operantis?

Nota. Dupplex est finis, intrinsecus scilicet seu operis, et extrinsecus seu operantis.

Finis intrinsecus, est is in quem tendit opus ex natura sua; sic finis intrinsecus eleemosynae est sublevatio pauperis.

Finis extrinsecus, est is in quem tendit agens, seu est id propter quod aliquid fit . . . dicitur *extrinsecus*, quia sublato tali fine actio adhuc manet integra Itaque.

Dico moralitas actuum humanorum desumitur etiam a fine extrinseco operantis.

Prob. Ab eo desumitur moralitas actus, quod actum facit ex indifferente bonum vel malum; ex malo pejorem; ex bono meliorem, vel malum; atqui finis facit actum, 1. ex indifferente bonum vel malum sic studium ad vanam gloriam est malum, et studium ob lucrum animarum est bonum; 2. facit actum ex malo pejorem, ut si quis furetur ad moechandum: 3. facit actum ex bono malum, ut si quis dat eleemosynam ob vanam gloriam; 4. facit actum ex bono meliorem, ut si quis det eleemosynam ad redimenda peccata; ergo moralitas actus desumitur etiam a fine extrinseco operantis hoc certum est apud omnes, sed.

Quaeres utrum actus ad finem extrinsecum ordinatus desumat moralitatem specificam et essentialem a fine extrinseco? pro cujus resolutione.

Nota. Actus ad finem extrinsecum ordinatus potest spectari dupliciter; 1. ut est imperatus a fine extrinseco, proceditque ab intentione efficaci finis; 2. ut est elicitus a voluntate; v. g. volitio dandi eleemosynam ad satisfaciendum pro peccatis est actus imperatus a poenitentia, et actus elicitus misericordiae. Hoc praenotato.

Resp. Actus a fine extrinseco imperatus, spectatus reduplicative ut imperatus, essentialem et specificam moralitatem desumit a fine operantis; spectatus vero ut elicitus eandem desumit ab objecto.

Prob. Actus essentialem et specificam moralitatem desumit ab eo quod praecipue et essentialiter respicit; *atqui* actus spectatus prout est imperatus, praecipue et essentialiter respicit finem operantis: siquidem voluntas ex efficaci finis intentione movetur ad objectum, spectatus vero ut elicitus, praecipue et essentialiter respicit solum objectum: illi enim in esse specifico jam constituto

advenit finis extrinsecus operantis; *ergo* actus spectatus reduplicative, ut imperatus essentialem et specificam moralitatem desumit a fine operantis; spectatus vero ut elicitus essentialem et specificam moralitatem ab objecto desumit.

Dices, Plures actus habent speciem essentialem a solo fine extrinseco; ergo eam non habent ab objecto quatenus sunt eliciti, et a fine extrinseco quatenus imperati.

Resp. nego ant. . . . Prob. Actus quo amatur Deus propter se et actus quo amatur proximus propter Deum, sunt actus ejusdem speciei, nempe charitatis; atqui non sunt ejusdem speciei nisi quia specificantur a solo fine extrinseco; ergo.

Resp. nego min. In qua assignatur pro fine extrinseco operantis, illud quod est revera finis intrinsecus et operis: cum enim objectum et finis intrinsecus charitatis sit amare Deum propter se, et proximum propter Deum, manifestum est intentionem operantis pertinere ad objectum charitatis.

Resolves 1. Unicum actum posse pertinere ad virtutes specie diversas; potest enim ab una elici, et imperari ab altera; ut patet in exemplo adducto eleemosynae datae ad satisfaciendum pro peccatis; quae eligitur a misericordia et imperatur a poenitentia.

Resolves. 2. Posse in uno eodemque actu reperiri duplicem moralitatem ejusdem speciei, unam quidem ex parte operis, seu objecti; alteram autem ex parte operantis: moralitas ex parte objecti magis est praecipua, si actus prout est externus, consideretur; moralitas vero ex parte operantis principem locum tenet, si actus prout est internus, perpendatur: quo sensu dixit Aristoteles (*a*) *qui furatur ad maechandum, est magis moechus, quam fur.*

ARTICULUS III.

An et quomodo actus humanus moralitatem desumat ex circumstantiis.

Nota 1. Circumstantia actus definitur, *Accidens quoddam moraliter afficiens actum humanum jam constitutum in suo esse tum phisico, tum morali.*

Dicitur 1. *accidens*, quia est quid extrinsecum entitati actus quae sine tali accidente concipi et subsistere potest, talis est circumstantia loci sacri in furto.

Dicitur 2. *moraliter afficiens*, id est modificans actum in conformitate, vel difformitate ad rectam rationem; et ideo conferens ipsi aliquid bonitatis, vel malitiae accidentalis; alioquin poterit quidem esse circumstantia actus humani qua physicus est, non qua moralis; sic v. g. eleemosynam dare inimico est circum-

(*a*) *Arist.* 5. *Ethicorum, cap.* 2.

stantia moralis quae actionem facit magis Deo acceptam; sed dare eleemosynam manu dextra vel sinistra est circumstantia actus qua physicus est; quae nihil ad mores confert.

Dicitur 3. *Actum humanum jam constitutum in suo esse morali:* quia objectum actus dat ipsi primam moralitatem, et idcirco circumstantia *qua talis* non nisi secundum et accidentalem dare potest,

Dixi: *Circumstantia qua talis*: quia aliquando circumstantia transit in ipsum objectum, seu est praecipuum operantis objectum, quando nimirum primario et per se intenditur ab operante, et tunc dat actui primam essentialem moralitatem; id patet in eo qui determinatus ad sacrilegium, in loco sacro furatur ut impium consilium executioni mandet; eo enim in casu malitia quae ex loci sacri circumstantia oritur, est actui essentialis; tunque furtum est circumstantia medii, seu *quibus auxiliis.*

Nota 2. Circumstantia alia est formalis, alia objectiva.

Circumstantia *formalis*, est ea quae se tenet ex parte actus, tales sunt *intentio*, *duratio*, *libertas*, *etc.*

Circumstantia *objectiva* est ea quae se tenet ex parte objecti, tales sunt circumstantiae, loci temporis, personae, majoris vel minoris quantitatis, etc. de his solis hic agitur, cum certum sit actum a circumstantiis formalibus aliquam moralitatem bonitatis vel malitiae sumere. Itaque,

Dico. Moralitas actuum humanorum desumitur etiam a circumstantiis.

Prob. Circumstantiae subjacent regulis morum: vel enim ab eis praecipiuntur, vel prohibentur; atqui quae subjacent regulis morum, actibus humanis moralitatem conferunt; ergo circumstantiae actibus humanis moralitatem, bonitatis vel malitiae conferunt circa quod.

Quaer. 1. *Quamnam moralitatem actibus humanis circumstantiae conferant?* Ante responsionem.

Nota. Alias esse circumstantias quae speciem mutant, alias quae aggravant vel minuunt.

Circumstantia *mutans speciem*, est ea quae actum humanum trahit in speciem diversam ab ea quam ab objecto suo immediate desumit; sic furtum in loco sacro, circumstantia loci mutat speciem.

Circumstantia *aggravans vel minuens speciem*, est ea quae minuit vel auget bonitatem aut malitiam actus intra eamdem speciem; ut incestus in 1. vel 4. gradu; furtum majoris vel minoris quantitatis; ubi tamen diligenter adverte quod circumstantia quae transfert peccatum de veniali in mortale, licet non mutet speciem moralem, mutat tamen speciem Theologicam et demeritoriam; sic furtum grave non mutat quidem speciem moralem furti levis,

cum eidem virtuti justitiae opponatur, sed mutat speciem Theologicam et demeritoriam, quatenus furtum grave meretur gratiae et gloriae privationem, non autem furtum leve. Hoc praenotato.

Resp. Circumstantia mutans speciem, non vero circumstantia solum aggravans speciem, confert actui humano moralitatem specie diversam a moralitate quae provenit ex objecto.

Prob. Circumstantia quae importat ordinem convenientiae, vel disconvenientiae ad rectam rationem, diversum ab eo quem importat objectum, confert actui humano moralitatem specie diversam ab ea quae provenit ex objecto; *atqui* circumstantia mutans, non vero aggravans tantum speciem, hoc praestat: non enim solum est disconveniens rectae rationi furari, sed etiam furari in loco sacro: *ergo* circumstantia mutans speciem, non vero aggravans confert actui humano moralitatem specie diversam ab ea quae provenit ex objecto.

Dices. 1. Circumstantia moraliter afficiens objectum, transit in rationem objecti; ergo nulla circumstantia qua talis dat bonitatem vel malitiam actui.

Resp. nego antec. ... *Prob.* Quod est volitum habet rationem objecti; atqui nulla circumstantia dat moralitatem actui nisi sit volita; ergo.

Resp. dist. maj. Quod est volitum per se, immediate, et primario, habet rationem objecti, *concedo*, quod est volitum fecundario tantum et per modum accessorii *nego maj.* Circumstantiae autem morales non sunt volitae nisi secundario et per modum accessorii supervenientis: unde sunt tantum quid circumstans objectum, seu objectum secundarium; et sic intelligendus est D. Thom. (*a*) dicens: *bonitas et malitia voluntatis non dependent ex circumstantiis, sed ex solo objecto.*

Dices. 2. Circumstantiae et plurimum sunt extrinsecae actui humano, ut locus et tempus; ergo non possunt illi dare moralitatem intrinsecam.

Resp. nego conseq. Nam objectum dat actui moralitatem intrinsecam, et tamen est actui extrinsecum; ergo quemadmodum actus humani desumunt ab objecto bonitatem vel malitiam intrinsecam, quia ordo quem ad illud dicunt, est intrinsecus, ita similiter desumunt bonitatem vel malitiam intrinsecam a circumstantiis propter ordinem intrinsecum quem habent ad circumstantias.

Quaeres. 2. *Quandonam circumstantia speciem mutet?*

Resp. Ut id perfecte cognoscatur, traduntur duae regulae.

1. *Regula*: Quando circumstantia efficit ut actus opponatur alicui virtuti cui alioquin non opponeretur, aut efficit ut ei sit conformis, mutat speciem actus humani, ut patet in furto quod

(*a*) D. Thom. 1. 2. q. 29. art. 2. in argum: *sed contra est.*

quis in loco sacro perpetravit. Ratio est quia ubi est conformitas aut difformitas ad plures virtutes, ibi sunt plures conformitates vel difformitates cum recta ratione.

Resolves: Qui sacrum omittit die Dominica in qua incidit festum, unum tantum peccatum committit, quia una est tantum oppositio ad virtutem religionis propter quam Missa est audienda: econtra qui sacrum omittit die Dominica in qua auditio Missae a Confessario fuit imposita, duo peccata committit; quia est oppositio ad virtutem religionis et poenitentiae.

2. *Regula*: Quando circumstantia efficit ut actus diverso modo eidem virtuti sit conformis vel difformis, mutat speciem actus humani; quia ubi est diversus modus conformitatis vel oppositionis cum eadem virtute, tunc sane diversa est conformitas vel disconvenientia cum recta ratione.

Resolves: Qui jejunium perfringit per duplicem coenam, et per carnium comestionem, duplex peccatum committit; quia licet hic actus uni temperantiae virtuti opponatur, diverso tamen modo opponitur; ergo duplex est peccatum.

Quaeres 3. Utrum circumstantiae debeant esse cognitae et volitae, ut ad peccatum imputentur?

Resp. Circumstantiae quae se tenent *ex parte objecti*, ut res sacra in furto, debent esse cognitae et volitae saltem interpretative, ut ad peccatum imputentur; hoc est, quod agens illas cognoscere debuerit ac potuerit; ratio est quia alias actus non esset deliberatus quoad circumstantiam incognitam.

Dixi: *Circumstantiae quae se tenent ex parte objecti*: quia eae se tenent *ex parte actus*, ut intentio, duratio, libertas, etc. vel *ex parte qualitatis agentis*, per ipsummet actum deliberate elicitum satis superque cognitae sunt et volitae, proindeque peccaminosae.

Quaeres 4. Quot sint circumstantiae actuum humanorum in particulari, et quomodo ab ipsis suam moralitatem desumant?

Resp. Sunt septem hoc versu contentae:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo quando.

Quis: denotat qualitatem et conditionem accidentalem personae operantis, v. g. quod operans sit Sacerdos, conjugatus, voto obstrictus, ad aliquid ex officio vel justitia obligatus, etc.

Haec circumstantia mutat speciem quoties efficit ut actus impugnet diversas virtutes, sic luxuria ultra propriam malitiam impugnat in religioso Religionem unde est sacrilegium, in conjugato impugnat justitiam, unde est adulterium.

Aggravat vero speciem quoties causat majorem ad eandem virtutem oppositionem; sic gravior est incestus in secundo quam in tertio gradu.

Quid: denotat qualitatem aut quantitatem objecti: v. gr. an persona quae fuit objectum luxuriae, sit consanguinea, vel voto castitatis obstricta.

Haec circumstantia mutat speciem quoties efficit ut objectum ratione specifice diversa, sit prohibitum: hinc diversum a fornicatione crimen committit qui cum conjugata, religiosa, consanguinea fornicatur.

Aggravat verò quoties causat majorem oppositionem ad eamdem virtutem; sic gravius peccat qui tres aureos furatur, quam qui unum.

Ubi: denotat qualitatem loci: v. g. si locus sit publicus, vel sacer.

Haec circumstantia mutat speciem, 1. cum peccatum commissum est in loco publico, habet enim rationem scandali. 2. Cum peccatum in loco sacro commissum, ipsum polluit, nam actus ultra propriam malitiam, habet malitiam sacrilegii. Polluitur autem locus sacer per voluntariam sanguinis et seminis effusionem, etiam occultam.

Aggravat vero quodcumque aliud peccatum sive externum, sive internum in loco sacro commissum, quia qui Deum in loco ejus nomini dicato offendit, majorem ipsi injuriam infert.

Quibus auxiliis: denotat media et instrumenta quibus operans usus est ad operandum.

Haec circumstantia mutat speciem quando media specialem habent cum aliqua virtute repugnantiam; v. g. si quis ope daemonis expresse vel tacite invocati, aliquid consequi voluerit.

Aggravat vero duntaxat, si media sint ejusdem speciei cum fine intento; ut si quis scalam unius furetur, ut alterius pecuniam furetur.

Cur: denotat finem extrinsecum operantis, de quo sufficienter egimus articulo praecedenti.

Quomodo: denotat accidentalem modum quo fit actio.

Haec circumstantia mutat speciem quando modus est specie diversus ab actione; sic furtum cum violentia factum habet rationem rapinae.

Aggravat verò duntaxat, quando modus est ejusdem rationis cum actione: ut actus intensio, duratio, consuetudo, etc.

Quando: denotat durationem et qualitatem temporis accidentariam.

1. Duratio temporis non mutat speciem, sed potest esse tanta, ut eam notabiliter aggravet: v. g. si distractio voluntaria per totum officium duret:

2. Qualitas temporis aggravat speciem; ut cum quis die communionis ebrietatibus, vel fornicationibus vacat: sed an mutet speciem? est quaestio controversa, quae commodius expendetur in dissertatione de praeceptis Ecclesiae.

QUÆSTIO III.

Quaenam sint affectiones moralitatis.

Nota: Praecipua moralitatis affectio est ejus multiplicatio in eodem actu, de qua variae instituuntur quaestiones paucis solvendae; itaque:

Quaeres 1. *An actus ex objecto malus in finem bonum relatus, desinat esse malus?* v. g. an peccet qui mentitur ad vitam innocentis conservandam.

Resp. 1. *Hunc actum esse simpliciter malum*; ratio est, quia ad malitiam moralem satis est ut desit vel unicum eorum quae debentur actui, secundum istud Theologiae effatum: *Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu*; ergo ubi medium est malum, actus simpliciter malus est. Unde Apost. (*a*) docet: *non esse facienda mala, ut veniant bona.*

Dices Matth. 6. dicitur: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit*; ubi per oculum intelligitur intentio, per corpus vero actio; ergo si finis sit bonus, tota actio erit bona.

Resp. dist. conseq. Erit bona si objectum sit bonum, vel saltem indifferens, *conc.* si objectum sit malum, *nego*. Alias Christus (*b*) eos non damnasset qui Apostolos persequebantur *obsequium se praestare Deo.*

Resp. 2. *ad quaest. Malitia actus ex objecto mali minuitur per se, cum ad finem bonum ordinatur.* Ratio est, quia gravitas peccati desumitur ex affectu ad peccatum; atqui qui actum ex objecto malum ordinat in finem bonum, minorem ad peccatum habet affectum; ergo minus peccat. Unde D. Thom. (*c*) ait: *quanto bonum intentum est melius, tanto magis minuitur culpa mendacii.*

Dixi *per se*: Quia per accidens potest fieri ut qui furatur v. g. ad dandam eleemosynam, novum peccatum actui adjiciat: tum quia periculo numquam restituendi se committit: tum quia in peccatum inducit eum cui bona furatus est; hoc sensu dixit Aug. (*d*) *etiamsi fur totum pauperibus tribuat, quod abstulerit, addit potius peccatum quam minuit.*

Quaeres 2. *An unus idemque actus*, v. g. eleemosyna propter vanam gloriam, *possit esse bonus ex objecto bono, et malus ex sine malo?*

Resp. negative. Sed est simpliciter malus.

Prob. 1. Ex Script. Matth. 6. *Attendite ne justitiam vestram*, id est opera vestra bona, *faciatis coram hominibus ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui*

(*a*) *Rom.* 3. *v.* 8. (*b*) *Joann.* 16.
(*c*) *D. Th.* 2. 2. *q.* 110. *art.* 2.
(*d*) *D. Aug. hom.* 7. *inter* 50.

in caelis est. Atqui si illa opera remanerent bona, non forent absque mercede; ergo.

Prob. 2. Si actio illius qui ob vanam gloriam dat eleemosynam pauperi, esset bona, utique ratione objecti; atqui haec actio nequidem ratione objecti est bona; ergo.

Prob. min. Illa actio non est bona ratione objecti, cujus objectum est malum; atqui objectum eleemosynae ob vanam gloriam erogatae est malum; ergo.

Prob. min. Quod consideratur reduplicative ut ordinatum ad malum est malum; atqui objectum eleemosynae ob vanam gloriam erogatae, non est eleemosyna simpliciter, sed eleemosyna prout ad malum finem ordinata; ergo, etc. Unde D. Thom. (*a*) ait: *Cum aliquis vult dare eleemosynam propter inanem gloriam; hic est unus actus voluntatis, et hic actus totus est malus, licet non ab eo omni quod in eo est malitiam habeat.*

Objicies 1. Qui dat eleemosynam indigenti ob vanam gloriam, implet praeceptum charitatis; atqui implere praeceptum est bonum opus; ergo, etc.

Resp. dist. maj. Implet praeceptum charitatis materialiter, *conc. maj.* formaliter et in ratione objecti specificantis, *nego maj.* Atqui implere praeceptum formaliter et in ratione objecti specificantis, est bonum opus, *conc. min.* materialiter et in esse entis, *nego min. et conseq.*

Itaque qui ex malo sine dat eleemosynam indigenti, non facit satis praecepto formaliter, quia non facit actum justitiae, sed satisfacit praecepto materialiter; quia subtrahitur praecepti materia ex qua nascebatur ejus obligatio, et ideo manet liber ab obligatione praecepti.

Inst. 1. Qui dat eleemosynam ex malo fine, melius facit quam qui nihil dat; atqui si eleemosyna ejus ex malo fine vitiaretur, non melius ageret quam alter; ergo.

Resp. dist. maj. Melius facit comparative, id est minus peccat, *transeat*; melius facit absolute, quasi faceret bonum formaliter, *nego maj.*

Dixi *transeat*: quia cum neuter faciat bonum formaliter, comparativum *melius* est de non supponente.

Inst. 2. Malitia finis non destruit objecti bonitatem; ergo non impedit quominus actio sit bona quoad objectum.

Resp. nego ant. Prob. Quod est extrinsecum objecto, non destruit objecti bonitatem; atqui finis est quid extrinsecum objecto; ergo, etc.

Respond. dist. min. Finis est quid extrinsecum objecto in genere entis, *conc.* in genere moris, *nego minor.* Quod enim transit

(*a*) *D. Thom. in 2. dist.* 38. *q.* 1. *art.* 4.

in rationem objecti specificantis, non est extrinsecum objecto atqui finis transit ratione objecti specificantis, nam objectum intenditur ut medium, adeoque ut habens ordinem ad malum finem.

Objicies 2. Ex opinione nostra sequitur hominem justum qui martyrium ex vanae gloriae motu subiret, omni cariturum esse merito, imo peccaturum; absurdum consequens; ergo.

Resp. nego min. Talis enim non est vere martyr, juxta illud D. Hieron. (*a*) *Martyrium ipsum, si ideo fiat ut admirationi et laudi habeamur a fratribus, frustra sanguis effusus est.* Ratio est quia verum martyrium est effusio sanguinis propter Christum fideive aut alterius virtutis defensionem.

Quaeres 3. *An circumstantia venialiter mala actui bono adveniens totam ejus bonitatem auferat, et meritum?*

Dixi *Actui bono adveniens*: cum nempe circumstantia non est finis et intentio agentis, sed irrepit dumtaxat in decursu operis de se boni, et in bonum finem directi: v. g. si quis inchoato bonum in finem jejunio, gloriam inanem inter jejunandum concipiat, vel aliquo veniali taedio, impatientia, etc. afficiatur. Itaque.

Resp. negative. Ratio est, quia circumstantia de qua loquimur, nullo modo influit in actum bonum, neque ut causa efficiens, neque ut causa finalis, sed eum tantummodo extrinsece comitatur; atqui quod nullo modo influit in actum bonum, illum vitiare non potest; ergo circumstantia actui adveniens totam ejus bonitatem non potest auferre.

Dices: Idem actus non potest esse meritorius simul et demeritorius; atqui si circumstantia adveniens actui bono, totam illius bonitatem non auferret, idem actus esset meritorius et simul demeritorius; ergo circumstantia adveniens actui bono, totam illius aufert bonitatem.

Resp. nego min. Quia hic sunt duo actus, circumstantia enim de qua loquimur, non tam est circumstantia, quam actus plane diversus, qui secundum se malus est, dum alter secundum se bonus est, licet hocce consortio minuatur ejus bonitas, meritum autem stare potest cum veniali.

QUÆSTIO IV.

Quaenam sit moralitatis prima regula.

Nota 1. Duae sunt regulae bonitatis et malitiae actuum humanorum, scilicet primaria seu remota, et secundaria seu proxima quae vel est interna, et est conscientia; vel externa, et est lex; de conscientia et legibus agemus infra.

Nota 2. Cum actus humanus ut sit bonus, debeat esse conformis, tum naturae rationali prout rationalis est, id est prout est intelle-

(*a*) *D. Hieron. in c.* 1. *Epist. ad Galat.*

ctiva et volitiva cum libertate; tum lumini rationis ab aeterna ratione nobis caelitus derivato ad justum ab injusto secernendum; tum voluntati divinae et legi aeternae, quae est ratio Dei dirigens omnes creaturas in suum finem; curiosius inquirunt Theologi quodnam ex his assignari debeat pro regula primaria et remota actuum nostrorum; verum cum haec quaestio sit pure speculativa, in ipsa discutienda non immorabimur ut ad utiliora et practica progrediamur, et resolvamus utrum et quomodo homo teneatur voluntatem suam conformare voluntati divinae, pro cujus solutione:

Nota 3. Duplex est in Deo volitum, materiale scilicet et formale.

Volitum *materiale*, est objectum quod Deus vult.

Volitum *formale*, est motivum quo Deus vult objectum materiale.

Porro voluntas creata potest conformari voluntati divinae,

1. *In volito materiali tantum*: sic Deus et Judaei mortem Christi intendebant; sed Deus ex charitate, Judaei ex odio.

2. *In volito formali tantum*: sic parens vult vivere infantem suum ut salvetur, quem Deus vult mori ob idem motivum, nempe *ne malitia mutet intellectum ejus*.

3. *In volito materiali et formali simul:* sic.

Deus voluit pati Christum ad redimendum genus humanum, et Christus voluit pati ob eandem rationem.

Nota 4. Voluntatem nostram posse voluntati divinae conformari dupliciter; 1. *positive*, per actum expressum; 2. *negative*, per non repugnantiam, seu per approbationem. His notatis.

Dico 1. *Tenemur voluntatem nostram voluntati divinae, tam in volito materiali quam in formali conformare positive dum agitur de praecepto, negative vero dum agitur de consilio.*

Prob. simplici expositione: Tenemur positive diligere proximum, quod est materiale volitum; et diligere proximum propter Deum, quod est formale; sed non tenemur velle positive, seu amplecti virginitatem quam Deus nobis tantum consulit: bene quidem tenemur eam velle negative, id est, tenemur eam approbare, esseque dispositi illam amplecti, si Deus vellet, et sub eodem quo vellet motivo; ergo, etc.

Dico 2. *Semper et in omnibus tenemur negative voluntatem nostram voluntati divinae conformare in volito formali; non tamen semper in volito materiali.*

Probat. 1. *pars*: Homo non potest non approbare motivum agendi aequissimum; atqui motivum agendi in Deo est aequissimum; nempe manifestatio suae gloriae, justitiae, et aliorum attributorum; ergo homo non potest non approbare tale motivum; quod est negative se conformare Deo in volito formali.

Prob. 2. *pars*. Voluntati divinae non tenemur conformari con-

tra voluntatem divinam; atqui plura vult Deus quae non vult nos velle, saltem voluntate conditionata, nempe: *si Deus voluerit:* v. gr. Deus ut causa prima et universalis vult bella, pestes, mortem parentem, damnationem peccatorum; etc. quae tamen non vult nos velle, et quae sunt mala respective ad nos, ad quos non pertinet communis ordo universi, aut divinae justitiae manifestatio; ergo non tenemur nos conformare Deo in volito materiali. Unde D. August.(a) ait: *aliquando bona voluntate homo vult aliquid, quod Deus non vult; tamquam si bonus filius patrem velit vivere, quem Deus bona voluntate vult mori.*

Dices. Dicimus in oratione dominica: *fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra*; atqui in caelo beati conformantur voluntati divinae, non solum in volito formali, sed etiam in materiali, ergo et in terra viatores id debent praestare.

Resp. dist. ant. Petimus ut fiat voluntas Dei *sicut in Caelo, et in terra,* quoad praecepta, *conc.* quoad omnia a Deo volita, *nego* Itaque per eam orationem petimus a Deo ut in omnibus in terra divinis obtemperemus praeceptis, sicut beati in caelo semper obediunt Deo in omnibus; ita ex Aug. exponit D. Thom. (b).

DISSERTATIO II.

De Conscientia.

Nota 1. Licet aliqui conscientiam cum sinderesi confundant, differunt tamen tamquam actus ab habitu: synderesis enim est habitualis cognitio et conservatio primorum principiorum moralium; conscientia vero est eorumdem actualis applicatio alicui materiae particulari; unde.

Conscientia definitur: *Actus intellectus practici dictantis quid in particulari sit faciendum, vel omittendum.*

Dicitur 1. *Actus:* non vero potentia, nec habitus non potentia: quia est invariabilis; conscientia vero saepe mutatur de bona in malam: non habitus, quia habitui non conveniunt conscientiae proprietates, nimirum *testificari, accusare, remordere, dirigere, etc.* restat ergo ut sit actus applicans synderesеos ad actionem particularem.

Nec dicas, In dormientibus non remanet actus, et tamen remanet conscientia; ergo non est actus.

Resp. dist. 2. part. antec. In dormientibus remanet conscientia radicaliter in suo principio, nempe synderesi, et virtualiter, nimirum virtute praecedentis actus per actum contrarium non revocati, *conc.* formaliter et actu, *nego.*

(a) D. *August. in Enchirid. cap.* 101.
(b) D. *Thom in catena super haec verba: et* 22. *quaest.* 83. *art.* 9. *ad* 1.

Dicitur 2. *Actus intellectus*; quia conscientia ad eam facultatem pertinet cujus est de agendis, vel non agendis judicare, atqui solius est intellectus de agendis judicare; ergo, etc.

Dices cum Durando, conscientia dicitur bona vel mala; ergo pertinet ad voluntatem.

Resp. dist. ant. Dicitur bona vel mala directive et regulative, *conc. ant.* formaliter, *nego ant.* Habere autem bonitatem vel malitiam directive ad intellectum, non ad voluntatem pertinet quae utpote potentia caeca debet dirigi, nec dirigere potest.

Dicitur 3. *Intellectus practici*: quia conscientia non versatur circa actiones humanas, ut eas cognoscat, sed ut eas dirigat, non solum in genere ut facit prudentia generalis, sed in particulari, ideo vocatur judicium *practice practicum*, ut distinguatur a prudentia generali cujus judicium vocatur *speculative practicum*.

Dicitur 4. *Dictantis quid in particulari, etc.* per quod iterum differt, tum a synderesi quae versatur circa prima morum principia; tum a prudentia generali quae ex primis principiis deducit conclusiones generales, abstrahentes scilicet a circumstantiis; conscientia vero prima principia applicat ad hoc aut illud in particulari, hoc est cum omnibus suis circumstantiis consideratum, v. g. synderesis dictat: *quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*; ex quo prudentia generalis concludit generaliter: *ergo non est retinendum id quod est alterius*; idemque lex docet; unde conscientia subsumit: *atqui haec pecunia quam casu inveni, est aliena; ergo eam retinere non debeo.* Inde conscientia vocatur a D. Antonino *concludens scientia*.

Nota 2. Conscientia dividitur 1. in veram et erroneam; 2. in certam et dubiam; 3. in scrupulosam et latam; 4. in probabilem, et improbabilem, de quibus agemus totidem capitibus.

CAPUT PRIMUM.

DE CONSCIENTIÂ VERA ET ERRONEA.

Nota 1. Conscientia *vera* seu recta, *est ea quae dictat aliquid esse licitum vel illicitum, quod revera licitum est vel illicitum*; quia est legi conforme vel difforme.

Conscientia *erronea* seu falsa, *est ea quae dictat aliquid esse licitum vel illicitum, quod revera non est tale*; et duplex est scilicet invincibiliter et vincibiliter erronea.

Conscientia invincibiliter erronea, *est ea quae est ex errore qui depelli non potuit, aut non debuit.*

Conscientia vincibiliter erronea, *est ea quae est ex errore qui depelli potuit et debuit*; et haec vel est affectata, vel crassa pro ratione scilicet ignorantiae quam importat et ex qua nascitur.

Nota 2. Nemini dubium esse potest quin conscientia vera sit certissima morum regula, cum sit recta tum sinderesis, tum legis sive naturalis, sive positivae, applicatio ad actum particularem hic et nunc agendum; et consequenter quemcumque qui contra illam operatur, peccare, est absque ullo dubio. Sed

Dubium est utrum conscientia erronea sit morum regula, et peccet qui contra eam operatur; quod ut solvatur.

Dico 1. ***Conscientia erronea non est per se morum regula; est tamen per accidens, si sit invincibiliter erronea.***

Prob. 1. *pars.* Morum regula *per se*, est debita synderesi et legis applicatio ad actum particularem; atqui conscientia erronea non est *per se* debita legis et synderesis applicatio ad actum particularem; imo falsa est omnino; ergo.

Prob. 2. *pars.* Regula morum *per accidens*, est id quod inculpate et firmiter, hoc est, sine formidine partis oppositae, existimatur verum; atqui talis est conscientia invincibiliter erronea; ergo, etc.

Dixi: *Si sit invincibiliter erronea.*

Quia conscientia vincibiliter erronea, est peccaminosa, cum possit et debeat deponi, et consequenter non potest esse morum regula, nequidem per accidens; econtra conscientia invincibiliter erronea, cum non possit, atque adeo nec debeat deponi, est inculpata, et consequenter regula morum per accidens.

Dices. Conscientia vincibiliter erronea est sequenda juxta illud D. Thomae, q. 17. de veritate, art. 4. *quamvis ergo talis conscientia, quae est erronea, deponi possit; nihilominus tamen, dum manet, obligatoria est: quia transgressor illius de necessitate peccatum incurrit*; ergo est regula morum per accidens.

Resp. nego conseq. Quia, ut dictum est, debet, et potest deponi; Unde Doctor *ibidem* addit: *Conscientia erronea non ligat nisi secundum quid, et sub hac conditione, si talis conscientia duret.*

Inst. Debitum deponendi conscientiam vincibiliter erroneam, et debitum eam, si persistat, sequendi, sunt duo pugnantia; ergo si sit debitum eam persistentem sequendi, non est debitum eam deponendi; et consequenter non minus est morum regula per accidens, quam conscientia invincibiliter erronea.

Resp. nego ant. Haec duo enim ex diversis oriuntur principiis; debitum enim deponendi conscientiam vincibiliter erroneam oritur ex praecepto naturali adhibendi necessariam diligentiam ad abigendum errorem, et veritatem inveniendam. Debitum vero sequendi conscientiam vincibiliter erroneam, proficiscitur ex ipsius conscientiae dictamine proponente legem exequendam; unde D. Thomas quaest. 17. *de veritate* concludit: *Si contrarium, tali conscientia manente, agere disponat (homo) ex hoc ipso habet voluntatem, legem Dei non observandi: unde mortaliter peccat.*

Dico 2. *Qui agit contra conscientiam erroneam dictantem, aliquid hic et nunc esse praeceptum, vel prohibitum, peccat, sive error sit vincibilis, sive invincibilis.*

Prob. 1. Ex Apost. Rom. 14. qui loquens de iis qui ex errore conscientiae putabant, non licere sibi vesci cibis lege vetitis, ait: *beatus, qui non judicat semetipsum in eo, quod probat* (id est, ait D. Thom. hic Lect. 3. cujus conscientia eum non reprehendit, vel condemnat) *qui autem discernit* cibum quasi illicitum a licito, *si manducaverit*, id quod discernit quasi illicitum, *damnatus est, quia non ex fide*, manducat; *omne autem quod non est ex fide*, id est ex dictamine conscientiae, et persuasione, quod liceat, *peccatum est.* Ergo omnis actio vel omissio, quae est contra conscientiam erroneam, est peccatum. Hinc cap. litteras, de restitutione spoliatorum, dicitur: *quidquid fit contra conscientiam, aedificat ad gehennam*, ratio Divi Thomae 1. 2. qu. 19. art. 5 ad 2. est, quia, *quando ratio errans proponit aliquid, ut praeceptum Dei, tunc idem est contemnere dictamen rationis, et Dei praeceptum.*

Prob. 2. *Ratione:* Velle peccatum, est semper peccatum; sed qui agit contra conscientiam etiam erroneam, vult peccatum, cum id facit quod judicat esse peccatum: objectum enim voluntatis est bonum vel malum non quomodocumque, sed prout ab intellectu proponitur: ergo qui agit contra conscientiam etiam erroneam, peccat.

Objicies, 1. Actio operantis contra Conscientiam erroneam dictantem aliquid esse malum, quod tamen est bonum, est conformis legi aeternae; ergo non est peccatum.

Resp. nego ant. Haec enim actio est difformis dictamini rationis, quod est legis naturalis expressio, et intimatio. Ut docet D. Thomas in 2. dist. 39. q. 3. art. 3. ad 3. *jus naturale continetur primo in lege aeterna; secundario vero in naturali judicatorio rationis humanae.*

Prob. ant. Lex aeterna dictat praedictam actionem esse bonam et licitam; ergo illa actio est conformis legi aeternae.

Resp. dist. ant. Lex aeterna dictat actionem, istam esse bonam et licitam, si secundum se consideretur, *conc. ant.* si consideretur ut est actio operantis contra conscientiam erroneam, *nego ant.* Lex enim aeterna dictat omnem actionem quae non fit ex persuasione quod sit bona et licita, malam esse et illicitam.

Inst. 1. Actio specificatur ab objecto; ergo si objectum agentis contra conscientiam erroneam sit intrinsece bonum, quantumvis judicetur malum, actio erit bona.

Resp. dist. ant. Actio specificatur ab objecto, prout ab intellectu proponitur, *conc.* prout est in se, *nego ant.* Ideo cum ille qui agit contra conscientiam erroneam non depositam; feratur in

objectum, quod ab intellectu proponitur **tamquam malum**, sequitur quod actio ejus sit mala.

Inst. 2. Licet agere contra conscientiam quae nec est vera nec recta; atqui conscientia erronea nec est vera nec recta; ergo, etc.

Resp. dist. maj. Licet agere contra conscientiam quae nec vera, nec recta est tam practice, quam speculative, *conc.* quae nec vera, nec recta est speculative, est tamen recta et vera practice, *nego maj.* atqui conscientia erronea nec est vera, nec recta speculative, *conc.* practice, *nego min. et conseq.* Porro ut conscientia sit vera et recta practice, sufficit ut ejus objectum inculpate ac firmiter existimetur verum, ut advenit in eo qui conscientia laborat erronea; sic qui invincibiliter putans diem jejunii, non esse diem jejunii, manducat carnes, habet conscientiam veram practice, quia bene concludit, se hic et nunc posse manducare carnem, ex suppositione speculative falsa non esse diem jejunii.

Resp. dist. ant. Deus non potest esse auctor conscientiae erroneae, quatenus dictat, prohiberi a Deo, quod ab eo non est prohibitum, *conc.* quatenus dictat parendum esse legi sive verae, sive falso apprehensae ut verae et a Deo latae, *nego ant.* itaque duo cum Salmanticensibus tract. 17. de fide disp. 11. num. 48 distinguenda sunt judicia in conscientia erronea: unum quo judicatur, a Deo prohiberi quod ab eo non est prohibitum: alterum quo judicatur obtemperandum esse legi sive verae, sive falso apprehensae ut verae, et a Deo latae. Primum judicium falsum est, et consequenter in Deum, qui est summa veritas, referri non potest. Secundum judicium verum est, et in Deum refertur ut praecipientem obedientiam suae legi tamquam propositae per intellectum practicum, qui est veluti praeco intimans, ac promulgans legem quamlibet: Quo sensu D. Thomas 1. 2. q. art. 5. ad 2. dicit: *Si aliquis cognosceret, quod praeceptum Proconsulis esset praeceptum imperatoris, contemnendo praeceptum Proconsulis, contemneret praeceptum Imperatoris.*

Quaeres 1. *In qua specie erit peccatum agentis contra conscientiam erroneam?*

Resp. Erit in ea specie, et contra illam virtutem ex cujus motivo actio putatur praecepta vel prohibita; sic qui falso existimans tali die esse obligationem jejunii, non jejunat, peccat mortaliter contra temperantiam; et ratio est quia vult interpretative malitiam formalem oppositam temperantiae.

Quaeres 2. *Si conscientia ex errore dictet aliquid esse praeceptum vel prohibitum sub aliqua censura, an operans contra ejusmodi conscientiam incurrit censuram?*

Resp. nego: Quia poena humanae non imponuntur nisi ob transgressionem legis de facto existentis; sic qui percutit Laicum, putans esse Clericum, non incurrit excommunicationem.

Dico 3. Qui operatur secundum conscientiam erroneam qua judicat aliquid hic et nunc licitum esse, quod revera illicitum est, non peccat si error sit invincibilis; peccat vero, si sit vincibilis.

Prob. 1 *pars*: Quia conscientia invincibiliter erronea sicut ignorantia invincibilis quam importat, excusat operantem ex ea; ergo non peccat qui sequitur conscientiam invincibiliter erroneam; hoc certum est, sed:

Quaeres an teneamur sequi conscientiam invincibiliter erroneam?

Resp. Tenemur eam sequi in iis quae dictat esse praecepta vel prohibita; ratio est quia cum deponi nequeat, ageremus contra illam, quod non licere supra probavimus. Hinc qui per errorem judicat diem Jovis, jam esse diem Veneris in qua est obligatio jejunii, non minus tenetur jejunare, quam si revera esset dies Veneris.

Prob. 2. *pars*: Qui error vincibilis excusare non potest operantem ex eo, sicut nec ignorantia vincibilis ex qua nascitur, cum utrumque sic saltem indirecte et in causa, nempe in negligentia inquirendi veritatem, voluntarium.

Hinc cum quis peccet sequendo conscientiam vincibiliter errantem, peccet etiam contra eam agendo, sequitur quod deponi debeat.

Dices: Si laborans conscientia vincibiliter erronea peccet eam sequendo, peccet etiam eam non sequendo, et necessario peccabit; absurdum consequens; ergo.

Respond. disting. sequelam major. Necessario peccabit necessitate hypothetica, si nimirum conscientiam erroneam non deponat quam debet et potest deponere, utpote vincibilem, *conc.* necessitate simplici et absoluta, *nego*. Tota ergo quae huic homini incumbere videtur peccandi necessitas, plane est voluntaria, quia sedulius perpendere, doctiores consulere ut errorem vinceret, minime dignatus est.

Quod si praeceptum urgeat, et non suppetat satis temporis ad consulendum et inquirendum, tunc eliciendus est actus contritionis de priori ignorantiae peccato, eaque pars eligenda in qua minus apparet esse mali, et sic culpa ulterior non imputabitur: quia error e vincibili fiet invincibilis, cum causa ejus retractata fuerit, et quantum fieri potest, a peccato discedatur.

Inst. Qui ita perplexus est, ut utrumque oppositorum putet esse peccatum, seque ex tali errore expedire nequeat, judicat eligendo se peccare; ergo peccat.

Resp. nego conseq. Nam peccatum non consequitur ad judicium intellectus tantum, sed ad actum liberae voluntatis, perplexus autem hujusmodi non est liber.

Urgebis, Talis perplexus unum libere eligit; ergo est liber.

Resp. dist. conseq. Est liber libertate physica, ratione actus,

conc. est liber libertate morali, ratione peccati, *nego conseq.* licet enim iste homo cognoscat objectum ut malum, non peccat, quia non cognoscit ut vitabile. Porro licet ad libertatem physicam satis sit, quod homo valeat illud objectum exequi, vel omittere; tamen ad libertatem moralem necesse est, ut voluntas possit in hoc genere moris vitare objectum, quia ad peccatum, cum sit in genere moris, requiritur libertas in eodem genere moris: talis autem libertas non reperitur, ubi est ignorantia omnino invincibilis in hoc genere moris, ut fit in casu proposito.

Hinc qui graviter aegroto assistens putat se mortaliter peccare contra charitatem, si infirmum deserat ut Missam audiat die festo; putat simul se mortaliter etiam peccare contra praeceptum Ecclesiae si Missam non audiat, neque ullum habet quem consulat, non peccat quidquid agat; ex quo plures similes casus solvi possunt.

Quaeres: *Utrum gravius sit agere contra conscientiam vincibiliter erroneam, quam eam sequi?*

Resp. Gravius est absolute, et caeteris paribus agere contra; quam sequi conscientiam vincibiliter erroneam. Ratio est, quia, qui contra conscientiam agit, scienter operatur: qui eam sequitur, peccat ex ignorantia; ignorantia vero minuit peccatum, inquit Div. Thom. 1. 2. q. 19. art. 8.

Resolutio aliquarum difficultatum circa conscientiam erroneam.

Quaeres 1. Quale sit peccatum contra conscientiam agere, an mortale, an veniale?

Respond. Tale esse quale a conscientia existimatur; ratio est quia hujusmodi peccata specificantur non ab objecto ut est in se, sed ab objecto ut apprehenditur; ergo si voluntas feratur in actum quem intellectus proponit tamquam mortalem, erit peccatum mortale; si proponat ut actum venialem, erit peccatum veniale; si proponat ut peccatum mortale dubium, erit etiam peccatum mortale, quia qui voluntarie se committit periculo peccandi mortaliter, mortaliter peccat; atqui, etc.

Quaeres 2. Quale sit peccatum agere contra conscientiam erroneam, quae dictat quidem aliquid esse malum, sed non determinat sitne mortaliter malum, an venialiter duntaxat?

Resp. cum dist. Is qui contra talem conscientiam agit, vel est ita dispositus, ut absolute vellet agere, sive de re gravi agatur, sive non; vel est sic dispositus ut nollet agere, si dubium occurreret quod actio possit esse mortalis.

Si primum, peccat mortaliter: quia habet affectum ad mortale; sed qui habet affectum ad mortale, peccat mortaliter; ergo.

Si secundum, peccat tantum venialiter, quia non censetur habere affectum ad mortale; unde a mortali excusantur simplices et

idiotae, qui nonnulla peragunt opera quae sub ratione generali mali apprehendunt, nec discernunt an mortalia sint, vel venialia.

Quaeres 3. *Utrum poenitens teneatur obedire Confessario, Parocho, Superiori, cum praecipiunt ut conscientiae dictamen tamquam erroneum contemnatur?*

Resp. Ordinarie teneri; ii enim sunt lumen a Deo concessum, quod deficiente rationis nostrae lumine, sequi debemus, juxta illud *Vos estis lux mundi* (a).

Dixi *ordinarie*; quia si poenitens timoratae sit conscientiae, et aliunde noverit se scientiam habere, scientiae Confessarii, Superioris, etc. parem aut superiorem, non tenetur, nec debet sententiam illico mutare, sed debet actionem suspendere donec studio, oratione, et plurimorum consilio rem diligentius indagaverit.

Quaeres 4. *An Confessarius monere teneatur poenitentem, qui conscientia laborat vincibiliter erronea?*

Resp. semper tenetur. Ratio est quia erga poenitentem duplex munus peragit, Doctoris nimirum et Medici; quatenus Doctor, ipsum erudire tenetur; quatenus Medicus, morbos ejus praesentes curare, et futuros quantum potest, praecavere debet; atqui nisi Confessarius moneat poenitentem, neutrum praestabit; nam si poenitens non moneatur, semper peccabit ex ignorantia vincibili, quae a peccato non excusat; ergo. Et hoc verum est, etiamsi Confessarius praevideat monitionem suam poenitenti profuturam non esse; quia eadem etiam urget ratio, quod non monitus semper peccabit ex ignorantia vincibili.

Hinc debet moneri poenitens 1. cum interrogat Confessarium an talis actio sit peccatum, necne: quia qui Confessarium interrogat, aliquod habet de licitate actionis dubium, ac proinde laborat ignorantia tantummodo vincibili.

2. Debet moneri si error versetur circa prima juris naturalis principia, vel circa eorum proximas conclusiones, quia circa ea ignorantia est tantum vincibilis, ut supra probatum est.

Quaeres 5. *Utrum Confessarius teneatur monere poenitentem qui conscientia invincibiliter erronea laborat?*

Respond. Aliquando debet eum monere, aliquando non debet.

1. Debet eum monere, si error invincibilis in boni communis dispendium vergat, quidquid sit de monitionis successu; ratio est quia bonum publicum particulari praeferendum est.

2. Debet eum monere, si error sit de necessariis ad salutem necessitate medii; v. g. si quis erronee judicet solam confessionem sine dolore sufficere ad obtinendam remissionem peccatorum; ratio est, quia sine horum observatione poenitens non potest salvari.

3. Debet eum monere, si spes emendationis affulgeat; quia

(a) *Matth.* 5. *v.* 14.

Confessarius tamquam Doctor poenitentem debet, quantum potest, ab erroris via ad semitam veritatis revocare; et tamquam Medicus debet eum a peccatis etiam materialibus retrahere.

4. Debet eum monere, si error sit in praejudicium tertii particularis, v. g. si per ignorantiam retineat pecuniam alienam, quia nocenti stricta obligatio incumbit, innocentem reddere indemnem. Praeterea vix potest quis invincibiliter ignorare, se contractus injustos, vel usuras etc. exercuisse.

Non debet vero eum monere, si monitio nociva magis quam utilis futura esse praevideatur; quia nempe periculum est ne poenitens qui hactenus materialiter tantum peccavit; formaliter postea sit peccaturus, monitionem Confessarii spernendo. Hinc,

Resolves, Non esse monendum poenitentem de nullitate matrimonii, 1. Si subsit legitimus timor, ne ea cognita dispensationem non petat, sed pergat maritaliter habitare cum ea quam uxorem suam non esse cognoscit. 2. Si sit fundamentum praesumendi eum non sine prolis periculo, et proximi offensione, ab uxore sibi invisa, discessurum esse (*a*).

Nota. Circa opinionem non monendi poenitentem de Matrimonii nullitate, quod si necessitas non urgeat suscipiendi Sacramentum; tunc potest poenitens, non revelato impedimento, remitti, donec, impetrata dispensatione, matrimonium perficiatur juxta modum, quem cum omnibus Theologis tradidi in fine tractatus de Matrimonio. Haecque praxis, quae est magis tuta, et facilis (cum gratis haec dispensatio contineatur a sacra poenitentiaria) plures mihi prospere successit in sacro tribunali.

Dixi; ***Si necessitas suscipiendi Sacramentum non urgeat.*** Quia, cum urget, confessarius his pressus angustiis, post requisitum a poenitente propositum universale observandi omnia mandata, poterit eum absolvere, si aliunde sit dispositus.

Quaeres. 6. ***Ex quibus signis colligere potest Confessarius, conscientiam poenitentis erroneam esse invincibiliter, aut vincibiliter?***

Resp. Conscientiam esse erroneam invincibiliter, potest Confessarius colligere ex quinque signis.

1. Si poenitens sit vir probus, ac timoratae conscientiae.

2. Si advertens, se per ignorantiam violasse praeceptum, dolet atque tristatur.

3. Si numquam scrupulus, aut dubium aliquod praecessit.

4. Si res ignorata sit juris humani, vel positivi.

5. Si res ignorata sit quidem juris naturalis, sed difficillima vel inter ipsos Doctores. Tales sunt conclusiones, quae remote ex primis principiis naturalibus deducuntur. Econtra si homo sit la-

(*a*) *Vide collat. Andegav. de matrim. Tom. 1. pag. 168. edit. novae*

tae conscientiae, ac criminibus deditus, si scrupulus, aut dubium aliquod praecessit; si res ignorata sit primorum principiorum naturalium, aut conclusionum immediate ex eis deductarum; tunc prudenter judicare poterit Confessarius, conscientiam fuisse vincibiliter erroneam.

CAPUT II.

DE CONSCIENTIA SCRUPULOSA ET LATA.

Nota. 1. Conscientia scrupulosa dicitur a *scrupulo*, quia sicut scrupulus est lapillus asper itinerantis pedem laedens, et obsistens progredienti, ita conscientia scrupulosa anxietatem animi sine fundamento parit, et animi paci reluctatur; unde.

Conscientia scrupulosa *est ea qua mens levibus nixa fundamentis cum anxietate judicat aliquid subesse mali; vel timet ne aliquid mali subsit in actione bona vel indifferenti.*

Conscientia lata *est ea qua mens ex levissimis, et quidem cupiditati faventibus rationibus, licitum esse putat quod malum esse facile deprehendi potest, ut cum pro levi peccato habet quod grave communiter reputatur*: haec utraque conscientiae species ad erroneam pertinet.

Nota. 2. Nomine scrupulosi illum a nobis non intelligi qui salutis suae sollicitus et timore filiali ductus cum Job 9. *veretur omnia opera sua*, ne forte in aliquo Deum offendat, vel offenderit; ille enim non scrupulosus, sed timoratus dicendus est; sed is solum scrupulosus judicandus est qui ex motivo parvi vel nullius momenti judicat aliquid prohibitum esse vel praeceptum, quod tale non est, adeoque qui *illic* trepidavit *timore ubi non erat timor*. Psalm. 3. his positis.

Quaeres 1. *An conscientia scrupulosa et lata sint morum regula?*

Resp. negative; Nam conscientia improbabilis non est morum regula; atqui conscientia scrupulosa et lata, sunt conscientiae improbabiles, cum vanis et futilibus nitantur rationibus; ergo non sunt regula morum.

Hinc. Scrupulosus debet conscientiam scrupulosam deponere, non quidem disputando, aut rationes intrinsecas opponendo, sic enim nunquam finire posset, sed utendo rationibus extrinsecis, quae scilicet auctoritate Confessarii, Pastoris, Doctoris, etc. desumuntur; atque id eo verius est, quod supradictorum error, (si quis irreperet) non imputaretur scrupuloso qui obediendo facit quod in se est, quodque Deus ab eo exigit, ut definivit Innocentius III. *cap. inquisitioni, de sent. excomm.* Sed.

Quaeres 2. *An scrupulosus possit ac debeat contra scrupulos agere?*

Resp. cum dist. Vel per scrupulum intelligitur verum judicium de malitia operis, tametsi futilibus innixum rationibus, vel intelligitur timor ne aliquid mali subsit in opere junctus cum judicio absoluto et practico de licitate actionis;

Si primum, Non potest scrupulosus contra scrupulum non depositum agere; quia non licet agere contra conscientiam practice erroneam actu retentam; atqui scrupulus sic sumptus est conscientia practice erronea; ergo non licet contra eum non depositum agere; ergo debet deponi.

Si secundum, Potest scrupulosus et debet contra scrupulos operari, ipsos contemnendo ac negligendo, quia potest et debet scrupulosus operari contra timorem vanum et improbabilem de illicitate actionis, ut obtemperet judicio vero et certo de licitate ejusdem; atqui timor ne aliquid mali subsit in opere, junctus cum judicio practico de licitate actionis, est improbabilis et vanus; ergo potest et debet contra scrupulos sic intellectos, etiam non depositos, operari.

Dices. Scrupulosi rationes suas magni faciunt; ergo non possunt contra agere.

Resp. dist. conseq. Non possunt contra agere, si scrupulus sit tantum timor de illicitate actionis, junctus cum judicio practico de licitate ejusdem, *nego; si sit verum judicium de illicitate actionis; subdist.* quandiu non est depositum, *conc.* quando est depositum, *nego*. Porro scrupulosi tenentur hoc judicium deponere ex judicio Confessarii, vel alterius prudentis; et tunc licet agant contra judicium speculativum, non tamen agunt contra judicium practicum; quia judicant se posse contra suum judicium sequi judicium alterius.

Quaeres 3. *Quaenam sunt causae scrupulorum?*

Resp. Aliae sunt ab intrinseco, aliae ab extrinseco.

Causae *ab intrinseco* sunt:

Ignorantia et defectus judicii tentationem a consensu, veniale a mortali, non secernentis.

2. Frigida et melancholica, ideoque formidolosa complexio.

3. Cerebri infirmitas vel naturalis, vel ex morbo, vel ex immoderatis jejuniis et vigiliis contracta.

4 Est superbia occulta, et obstinatio mentis quae abjectis saniorum consiliis non putat posse esse directorem sui magis idoneum, quam seipsum, cum tamen sanctus Bernardus (a) dicat: *qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum subdit.*

Causae scrupulorum *ab extrinseco* sunt.

1. *Conversatio* cum scrupulosis.

2. *Lectio librorum* aliquid terribile continentium.

(a) *Epist.* 85. *ad Ogerium.*

3. *Astutia daemonis* qui jugum Dei suave, aggravare studet, ut illud penitus excutere scrupulosis persuadeat, illosque conjiciat in amentiam, et desperationem.

4. *Permissio Dei*, qui peccata hominis praeterita plectere, futura augere praemia, superbiam ex talentis nascituram moderari, curat.

Quaeres 4. Quaenam sunt scrupulorum remedia?

Resp. Multa assignari.

Primum est se scrupulosum agnoscere; quod inde cognoscet si contra commune timoratorum judicium, vel etiam ipsius Confessarii, inquietus sit; si sapientum consilio non nisi cum timore et anxietate acquiescat; si in confessionibus sincere factis, semper aliquid defuisse credat; si variis inquietetur cogitationibus circa fidem, castitatem, religionem, et alias virtutes, contra quas data occasione peccare nollet.

Secundum est cavere otium, et labori sedulo incumbere; labor enim a similibus inutilibus speculationibus distrahit.

Tertium est directoris pii ac periti consilium sequi sine examine; item eum non mutare facile; neque alios interrogare an bene, an male causam solverit.

Quartum est resistere scrupulis, non quidem positive contra eos disputando; sed negative, eos nempe contemnendo, et contra illos utpote contemptibili motivo nixos, efformando prudens ac rectum judicium de licitate actionis oppositae.

Quintum est sentire de Deo in bonitate; quia licet sit justus, non est tamen crudelis exactor, sed misericors et benignus Dominus.

Sextum scrupulorum causas evertere, ita ut ignarus instruatur; melancholicus Medicorum arte atram bilem expellat; superbus prudentiae suae innitatur, etc.

Quaeres 5. Quomodo Confessarius cum scrupuloso se gerere debeat?

Resp. I. Debet scrupulorum causas explorare, et remedia ex allatis magis utilia adhibere.

II. Non debet pati ut scrupulosus saepius ad se recurrat, eumque etiam non auditum dimittere; quia frequens illi recursus et colloquia, nova sunt scrupulorum propago.

III. Debet inculcare scrupuloso necessitatem obedientiae caecae, quae praecipuum est tanti mali remedium. Porro ad persuadendam scrupuloso necessitatem istius obedientiae, confessarius ipsi proponat sequentia motiva. 1. Quod scrupulosus in tali statu idoneus non sit, qui se ipsum dirigat, cum oculos mentis obnubilatos habeat, levique de causa frequenter perturbatos. 2. Quod judicium suum Directoris judicio praeferre, animi sit superbi judicium proprium (tametsi stultum) velut idolum adorantis. 3. Quod propter mentis

obnubilationem, et cerebri laesionem sibi prae caeteris dicat Spiritus Sanctus, Tobiae 4. *ne innitaris prudentiae tuae, et ne sis sapiens apud temetipsum.*

4. Quod per obedientiam caecam quidam discipulus S. Bernardi curatus fuerit. Cum enim ob scrupulos non auderet celebrare, et a S. Bernardo audivisset: vade, frater, et in fide meâ celebres, acquievisset que isti jussioni, a scrupulis continuo liberatus fuit.

5. Moneat scrupulosum quod ei sufficiat examen valde mediocre, si tanta sit anxietas ut timeatur periculum laedendi cerebrum, vel ad desperationem aut insaniam redigendi, quamvis aliqua hinc omitti contingeret, nam ad materialem confessionis integritatem non tenetur cum tanto incommodo.

6. Non permittat scrupuloso timorato confessiones praeteritas, circa quas veretur ne aliquid omiserit, aut circumstantias debite expresserit, repetere; nisi post mediocre examen defectum certo deprehenderit.

7. Cum scrupuloso benigne agat ne afflicto addatur afflictio nova; quandoque tamen austeritatem addat, qua ejus animi frangatur pertinacia.

8. Non permittat eum abstinere a frequentandis ut decet, sacramentis, ne privetur gratia sacramentali, quae peccandis conscientiis plurimum inservit.

9. Caveat ne poenitens transeat ab uno extremo ad aliud, conscientiamque latam sibi efformet.

CAPUT III.

DE CONSCIENTIA CERTA ET DUBIA.

Nota 1. Conscientia *certa* est *judicium firmum et sine formidine saltem rationali de bonitate aut malitia operis hic et nunc agendi:* sic Jacob accedens ad Liam quam prudenter judicabat esse suam uxorem, habuit conscientiam certam de bonitate actus conjugalis cum Lia habendi.

Conscientia *dubia* est *suspensio judicii circa bonitatem aut malitiam operis hic et nunc agendi*; vel quia pro neutra parte rationes occurrunt suadentes; dum quis v. g. caret rationibus quibus judicet contractum aliquem non esse usurarium; diciturque *dubia negative*, vel potius *mera nescientia:* vel quia occurrunt pro utraque parte rationes aeque ponderantes, diciturque *dubia positive*, et est conscientia probabilis in concursu aeque probabilis.

Nota 2. Dubium aliud est juris, aliud facti. Dubium *juris*, est illud quo dubitatur an aliquid sit praeceptum, nec ne; v. g. an lex extet quae jejunium tali die praecipiat.

Dubium *facti*, est illud quo quis de lege certus, dubitat an eam impleverit, v. g. cum quis certus de voto, dubitat an adimpleverit, et an rursus adimplere teneatur.

Nota. 3. Dubium pertinens ad mores, aliud est *speculative practicum*, et aliud *practice practicum*.

Dubium *speculative practicum*, est illud quo quis dubitat an aliqua actio vel omissio in genere sit licita vel non, v. g. an in die festo liceat pingere vel non.

Dubium *practice practicum*, est illud quo dubitatur an actio aliqua hic et nunc cum omnibus suis circumstantiis sit licita, v. g. utrum hoc die festo ad exornandam Ecclesiam mihi liceat pingere.

Porro conscientia potest esse *practice certa et speculative incerta*, cum nempe stante dubio speculative practico advenit aliqua circumstantia particularis ob quam agens, de actionis vel omissionis liceitate est certus: sic in exemplo allato potest quis dubitare utrum pingere sit opus servile, cui diebus festis vacare non licet, qui tamen certus est hic et nunc sibi licitum esse pingere, quia nempe gravis urget necessitas exornandae Ecclesiae; econtra nullus dubitare potest practice de re hic et nunc facienda, quin de ea speculative dubitet, cum dubium practicum ex speculativo oriatur; sic v. g nemo dubitat utrum hic et nunc pingere, sibi liceat, nisi quia dubitat utrum pingere sit opus servile.

De conscientia dubia sic exposita quaeritur.

1. An sit regula morum.

2. Quo principio deponi possit.

3. Nonnullos casus circa dubia resolvemus.

ARTICULUS I.

An Conscientia dubia sit regula morum.

Dico. Conscientia practice dubia, sive dubio negativo, sive positivo, non est regula morum; et ideo qui ea prudenter non deposita operatur, peccat.

Prob. 1. *pars*: Regula morum debet determinare ad assensum; atqui conscientia dubia non determinat ad assensum, est enim suspensio judicii circa bonitatem aut malitiam operis hic et nunc agendi; ergo non est regula morum.

Prob. 2. *pars*: Quia qui operatur cum conscientia dubia non deposita, non agit *ex fide*, seu ex certa persuasione quod actio sua sit licita: *atqui quod non est ex fide, peccatum est;* ergo qui operatur cum conscientia dubia non deposita, peccat.

Confirmatur, Quia qui se exponit periculo peccandi, peccat peccato ejusdem speciei et gravitatis cui se exponit; atqui qui exercet opus de quo spectatis omnibus practice incertus est utrum sit peccatum necne, se exponit periculo peccandi; ergo peccat.

Dices, impossibile est in moralibus habere certitudinem, unde Job, cap. 9. dicit: *verebar omnia opera mea, etc.* Ergo ad non peccandum non requiritur conscientia certa.

Resp. dist. ant. Impossibile est in moralibus habere certitudinem metaphysicam aut physicam, *conc.* ac proinde frustra scrupulosi eam quaerunt certitudinem moralem. *nego ant.* Talis sufficit in moralibus et requiritur, alias homo sine illa operans se exponeret periculo peccandi, faciendo id quod malum esse posse cognosceret, talem habuit Job de objecto suarum actionum, sed verebatur, ne qua par est intentione illas non perficeret.

Inst. Pastor in dubio potest ac debet infirmo in extremis posito sacramenta ministrare: ergo non requiritur certitudo moralis.

Resp. dist. ant. In dubio de effectu Sacramenti, *conc ant.* In dubio de licitate suae actionis, *nego ant.* Pastor enim in casu posito, certus est media salutis dubia adhiberi posse ubi certa non suppetunt, cum iis neglectis salus desperata videatur, et iis adhibitis spes aliqua salutis effulgeat.

ARTICULUS II.

Quo principio conscientia dubia possit deponi, et fieri moraliter certa.

Nota 1. Qui conscientiam habet negative dubiam an actio hic et nunc licita sit, si omnibus, ut decet, ponderatis, nullam probabilem detegat auctoritatem qua actionem hanc illicitam esse constet, potest dubium suum tamquam male fundatum deponere, et actionem hanc operari; quia nullas habet rationes non agendi, aut saltem tam leves habet, ut eas tamquam inanes scrupulos abjicere debeat.

Nota 2. Circa dubium positivum, tria esse principia juris de quibus dubitatur: utrum requirantur vel sufficiant ad conscientiam dubiam deponendam et certam efformandam:

1. *In dubio melior est conditio possidentis.*

2. *Pro eo standum est, pro quo stat praesumptio.* Porro praesumptio habetur ab eo quod ut plurimum accidit, juxta hanc regulam juris (*a*) *inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.*

3. *In dubiis pars tutior est eligenda.*

Nota 3. Certum et ab omnibus receptum hanc regulam *in dubiis melior est conditio possidentis*: valere in materia justitiae, quia hoc statutum a jure (*b*) habetur. Ratio hujus dispositionis est quia merito praesumitur meum esse quod apud me est, etsi enim contrarium evenire possit, tamen communius evenit quod unusquisque non apud alios, sed apud se, rem suam conservet; sed utrum hoc principium locum habeat in aliis materiis, gravis est controversia mox dirimenda.

Nota 4. Auctores qui contendunt principium istud *melior est*

(*a*) *Reg.* 45. *juris in* 6.
(*b*) *Reg.* 65. *juris in* 6.

conditio possidentis, in omnibus extra justitiam materiis locum habere, duplicem distinguunt possessorem, legem scilicet, et hominis libertatem. Possessio, inquiunt, stat pro lege contra libertatem, dum constat de lege, et dubium est utrum lex fuerit impleta; contra possessio stat pro libertate contra legem dum constat de libertate et dubium est de lege. Hinc juxta illos, qui dubitat utrum votum emiserit, illud implere non tenetur, quia possessio stat pro libertate; econtra qui dubitat utrum votum certo emissum adimpleverit, ipsum implere tenetur, quia possessio stat pro lege. His positis.

Dico, *Regula juris*, in dubio melior, etc. *nullius est utilitatis ad deponendam conscientiam positive dubiam, et certam efformandam in aliis praeter justitiam materiis; unde ad istam*, pro eo standum est, etc. *recurrendum est; et si pro neutra parte praesumptio staret, clare videatur, tunc* pars tutior est eligenda.

Prob. 1. *pars*: Ratione fundamentali: in dubio de lege extra materiam justitiae, possessio nunquam stat pro libertate; ergo haec regula, *in dubiis melior est, etc.* nullius est utilitatis ad dubium deponendum.

Prob. ant. Possessio libertatis, est jus quod habet homo faciendi quidquid e duobus libuerit; atqui in dubio de lege homo numquam habet jus faciendi quidquid e duobus libuerit; ergo in dubio de lege possessio nunquam stat pro libertate.

Prob. min. Qui dubitat de lege, eo ipso dubitat an sit obligatus ad id quod lex praecipit; obligatio enim est proprietas essentialis legis: sed qui dubitat an sit obligatus ad id quod lex praecipit, non habet jus faciendi quidquid libuerit; alioquin se exponeret periculo non faciendi id ad quod est obligatus; ergo qui dubitat de lege, non habet jus faciendi quidquid e duobus libuerit; ergo non est vere possessor libertatis; ergo axioma quod possessori attribuit meliorem conditionem: vanum est ad deponendam conscientiam dubiam, et certam efformandam.

Confirmatur: qui cum fundamento dubitat utrum castitatem voverit, dubitat profecto utrum sibi licitum sit matrimonium contrahere, vel non; sed qui dubitat utrum sibi licitum sit matrimonium contrahere, non possidet libertatem matrimonium pro libitu contrahendi; ergo qui dubitat de lege, dubitat etiam de libertate; ergo libertatem non possidet.

Objicies 1. Haec regula: *in dubiis melior est, etc.* valet in materia justitiae; ergo et in aliis materiis.

Resp. nego conseq. Disparitas est quod in materia justitiae haec regula *in dubiis melior est*, *etc.* concurrit cum hac alia, *pro eo standum est etc.* quia legitime praesumitur possessorem alicujus rei quam apud se habet, esse verum illius dominum, quatenus communius evenit, ut qui possidet, rem suam jusque suum possideat, licet aliter aliquando evenire possit. Econtra in aliis materiis

quaecumque fingatur possessio, nullam praesumptionem libertati faventem facere potest; sic v. g. qui dubitat an voverit virginitatem, et ex consequenti an sibi licitum sit matrimonium contrahere, vel non; quamtumvis fingatur suae libertatis possessor, nullam tamen inde habet praesumptionem ex qua inferre possit se non vovisse.

Disparitas est 2. Quod in materia justitiae haec regula: *in dubio melior est conditio possidentis*, conciliari possit cum hac altera regula: *in dubio tutior pars est eligenda*, v. g. Petrus bona fide agrum possidet, postea titulus possessionis in dubium venit, nec post serium examen jus aliquod occurrit, quod uni parti prae altera faveat, tunc illa pars, quae, ultra aequalitatem juris cum altera parte, fruitur possessione, evadit tutior; et sic melior est conditio possidentis, quae, cum aequalitatem juris tollat, agrum asserit possessori.

Objicies 2. Qui post contractum matrimonium dubitat de ejus valore, debet comparti petenti debitum reddere, ut definivit Lucius III. (*a*): atqui hoc ideo solum potest, quia est in possessione libertatis; ergo ad deponendum dubium valet haec regula, *in dubiis melior est*, *etc.*

Resp. nego min. Alias non solum posset debitum reddere, sed et exigere, quod tamen Lucius III. prohibet (*b*); vera ergo ratio Ecclesiae resolutionis est, quia conjux dubitans debitum reddendo minus malum eligit, nam debitum reddendo se tantum exponit periculo laedendi castitatem; denegando vero, se committit periculo violandi justitiam, quod est majus malum; atqui qui minus malum eligit, partem tutiorem eligit; ergo conjux dubitans non petendo debitum, sed petenti reddendo, partem tutiorem eligit.

Prob. 2. *pars*: Qui prudenter agit, licite agit; sed qui in dubiis pro ea parte stat pro qua stat praesumptio, prudenter agit: nam agit ex prudenti judicio quod hic et nunc operando non peccet; ergo qui in dubiis pro ea parte stat pro qua stat praesumptio, licite agit; ergo hoc principio; *pro eo standum est etc.* uti possumus ad deponendum dubium.

*Prob.*3. *pars*. Ex script. dicente: *quasi a facie colubri fuge peccata* (*c*), *et qui amat periculum, in illo peribit* (*d*); sed qui in dubio in quo pro nulla parte stat praesumptio, non eligit partem tutiorem, non fugit peccatum tamquam a facie colubri, item se exponit periculo peccandi, ergo peccat; ergo in dubiis tutior pars est eligenda.

Confirm. Ex summis Pontificibus qui principium istud: *in dubiis tutior pars est eligenda*: naturali ratione cognitum, sua divi-

(*a*) *Cap. Dominus de secundis nuptiis.*
(*b*) *Ibidem.* (*c*) *Eccl.* 21. *v.* 5.
(*d*) *Eccl.* 3. *v.* 27.

nitus accepta auctoritate confirmarunt, illudque tamquam principium suarum definitionum saepius tradiderunt, ut constat ex variis capitulis juris (*a*).

Objicies 1. Hanc regulam Juris (*b*) *cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius quam actori*; ubi nomine *actoris* intelligitur ille qui agit ut obligatio alteri imponatur; nomine *rei* intelligitur ille cui obligatio imponitur; ergo in dubio de lege, judicandum est in favorem libertatis.

Resp. nego conseq. Praedicta enim regula de solis poenis intelligi debet; hocque unum praescribit, ut Judex absolvat reum, si dubium sit eum esse obnoxium; cum, ut ait Justinianus (*c*): *satius sit impunitum relinqui facinus, quam innocentem damnare.* Quod est longe tutius juxta hanc regulam (*d*): *in re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justum est quam tutum.*

Objicies 2. Regulam 15. ejusdem juris: *odia restringi, favores convenit ampliari*; ergo in dubio de lege homo non manet obligatus.

Resp. dist. Reg. Odia convenit restringi, quando non agitur de licito, *conc.* quando de licito vel illicito agitur, *nego.* Porro Glossa hic intelligit regulam de privilegiis odiosis quae non debent ampliari, et de decimis in feudum concessis Laico, cui non debent accrescere decimae novalium, quia quod decimae possideantur a Laico, est odiosum.

Objicies 3. Reg. 30. Juris: *in obscuris minimum est sequendum.* Ergo non est sequendum tutius.

Resp. nego conseq. Hic enim tò *minimum* et tò *tutius* sunt unum et idem; nam per tò *minimum*, intelligitur id quod minimum habet periculi; quod autem est *tutius*, minimum habet periculi, cum a violandae legis periculo avertat; ergo, etc.

Objicies 4. Canones qui dicunt in dubiis partem tutiorem esse amplectendam, sunt tantum consilii, non praecepti; ergo ex iis non potest colligi hominem dubitantem teneri partem eligere tutiorem.

Resp. nego ant. 1. Quia canones illi his constant terminis: *via tutior est eligenda. Semitam debemus eligere tutiorem. Quod certius existimamus, tenere debemus*: atqui verba haec, si quae unquam, sunt praeceptiva; ergo, etc.

2. Quia illi canones gravi feriunt poena eos qui in dubio partem

(*a*) *Cap. ad audientiam de homicid.*
Cap. significasti 2. *eodem Tit.*
Cap. illud de Clerico excommunic.
Cap. juvenis. de sponsalibus.
(*b*) *Reg.* 11. *Juris in* 6.
(*c*) *Lege, absentem ff. de poenis lib.* 48. *tit.* 19.
(*d*) *Reg.* 104 *Juris civilis.*

tutiorem non elegerint; *sic cap. illud de Clerico excomm* : deponitur Episcopus qui in dubio an esset excommunicatus, sacris operam dederat; atqui tanta poena non decernitur pro sola consilii transgressione; ergo illi Canones non sunt tantum consilii, sed praecepti naturalis quo quilibet tenetur vitare periculum peccati. Unde Clerus Gallic. (*a*) hanc interpretationem damnat his verbis : *neque id consilii, sed praecepti loco habemus dicente Scriptura* : qui amat periculum, in illo peribit.

Inst. Illi Canones intelligendi sunt de dubiis facti, non juris; ergo in omni dubio tutior pars est eligenda.

Resp. nego ant. 1. Quia illi canones praecipiunt ut pars tutior eligatur; eo quod *in altero nullum, in reliquo vero magnum* (peccandi) *periculum timeatur* (*b*); atqui periculum peccandi tam timendum est in dubio juris, quam in dubio facti; ergo, etc.

2. Quia Innoc. III. (*c*) hac regula utitur in hac quaest. *An sententia a delegato non praemissa monitione et ante intimationem liget, necne*; atqui haec quaestio est juris: ergo.

Objicies 5. Lex dubia non potest certam parere obligationem; atqui si in dubio de licitate actionis, ab ea esset abstinendum, lex dubia certam pareret obligationem; ergo.

Resp dist. maj. Lex dubia non potest certam parere obligationem, petitam ex parte ipsius legis de qua dubitatur, *conc.* petitam ex parte legis naturalis quae vetat ne quis se exponat periculo peccandi, *nego.* Unde cum dubito de aliqua lege, teneor ab actione ipsi contraria abstinere, non quidem vi illius legis quae est dubia, sed vi legis naturae, quae praecipit non solum ut obediam superioribus, sed etiam ut me non exponam evidenti periculo eorum leges transgrediendi.

ARTICULUS III.

Nonnulli casus circa dubia resolvuntur ex supra dictis principiis.

Nota. Facillime resolvi possunt omnia dubia circa materiam justitiae ex isto principio; *in dubio melior est conditio possidentis;* sed diligenter advertendum est quis possideat? id patebit duplici exemplo.

1. Qui dubitat utrum res quaepiam, v. g. hortus quem hactenus bona fide tamquam suum possedit, sua sit vel aliena; si post sufficientem diligentiam ad cognoscendum verum ejus Dominum adhibitam, remanet in eodem dubio, licite potest rem illam reti-

(*a*) *In comitiis generalibus anno* 1700.
(*b*) *Cap.* 18. *de Homicidio.*
(*c*) *Cap. illud de Clerico etc.*

nere donec verus Dominus comparuerit; quia cum sit in ejus possessione, melior est ejus conditio.

2. Debitor dubitans utrum aes alienum a se contractum solverit, tenetur totum solvere, licet pecuniam solvendam possideat; ratio est quia dubium non versatur circa ipsam pecuniam cujus sit, sed circa jus exigendi debitum an adhuc sit; cum autem jus illud certo extiterit, nec constat de ejus extinctione, creditor possidet durationem illius juris, unde melior est ejus conditio; nisi similiter dubitet de solutione, tunc enim debitor non ad integram, sed ad partem solutionis pro dubii qualitate tenetur.

Quaeres. 1. Quaenam dubia resolvi possint ex isto principio: *pro eo standum est pro quo stat praesumptio?*

Resp. Possunt resolvi sequentia;

1. Si quis dubitat an delectationi mortiferae consenserit, judicare debet consensisse, si non sit timoratae conscientiae, soleatque his tentationibus consentire; quia pro consensu stat praesumptio; econtra si sit timoratae conscientiae soleatque his tentationibus resistere, judicare debet non consensisse, quia pro resistentia stat praesumptio.

2. Si quis dubitet, utrum praeceptum superioris sit de re licita, vel an excedat praecipientis potestatem; tenetur obedire, quia praesumptio stat pro superioris auctoritate, ad cujus mandatum dubium est deponendum.

3. Si quis dubitet, utrum intentionem habuerit consecrandi, baptizandi, etc. praesumendum est habuisse: quia rarissime contingit eos qui serio conficiunt Sacramenta, intentionem non habere. Idem dicendum de eo qui dubitat utrum formam consecrationis debite pronuntiaverit.

4. Qui certus est causam damni alicujus dedisse vel commodatum, vel depositum amisisse, sed dubitat an id culpa sua contigerit, tenetur proximi damnum resarcire, quia praesumitur haec et similia non amitti, nisi culpa custodientis, cum id saepius, imo ordinarie contingat.

Ad instar horum casuum possunt solvi.

Quaeres 2. Quaenam dubia possunt solvi ex isto principio; *in dubiis tutior pars est eligenda*, ubi nulla contraria exurgit prudens praesumptio?

Resp. Innumera possunt resolvi:

1. Quod qui dubitat an lex existat, vel an sit usu recepta, vel an sit abrogata, vel an ab illa lege eximatur, tenetur ad illam implendam.

2. Qui dubitat an comederit an biberit post mediam noctem, non potest sacram synaxim percipere.

3. Qui dubitat an annum 21. expleverit, tenetur ad jejunium.

4. Qui dubitat an annum 22. inchoaverit, non potest sacros ordines suscipere.

5. Qui dubitat an voverit, tenetur ad implere votum ; an voverit sex vel octo jejunia, tenetur ad octo.

6. Qui dubitat an incurrerit censuras, debet abstinere ab iis a quibus abstinere debent ii qui eandem censuram incurrerunt.

7. Qui dubitat an peccatum mortale perpetraverit; vel an confessio peccati mortalis fuerit irrita, tenetur illud confiteri, vel iterare confessionem.

8. Qui dubitat de validitate matrimonii contracti, non potest debitum petere, potest tamen reddere, ut statuit jus (*a*); quod si uterque conjux dubitet, neuter potest petere, nec reddere.

CAPUT VI.

DE CONSCIENTIA, SEU OPINIONE PROBABILI ET IMPROBABILI.

Nota. 1. Conscientia probabilis est *actus quo intellectus ob motivum grave, quamvis absolute fallibile, judicat actionem hic et nunc exercendam esse licitam vel illicitam.* Unde probabilitas est *verisimilitudo.*

Dicitur 1. *Actus quo intellectus judicat*: opinio enim verum mentis judicium importat, nisi suspendatur per majorem, aut saltem aequalem ex altera parte verisimilitudinem.

Dicitur. 2. *ob motivum grave*: id est, ob motivum quod licet non sit convincens et infallibile, est tamen ita verisimile ut post diligentem veritatis inquisitionem, possit merito ac prudenter approbari ut verum.

Dicitur 3. *Quamvis absolute fallibile*: quia licet relative ad operantem sit verum, potest tamen absolute et in se esse falsum, per quod differt tum a scientia, tum a fide divina.

Porro ut opinio sit vere probabilis, requiritur, ut nec rationi evidenti, nec scripturae, nec traditioni, nec communi Patrum sensui, nec Ecclesiae definitionibus, nec communi doctorum sententiae, adversetur.

Conscientia improbabilis, est *Actus quo intellectus ob motivum nullius vel levis momenti, judicat actionem hic et nunc exercendam esse licitam vel illicitam.*

Nota 2. Opinio alia est probabilis *intrinsece;* alia est probabilis *extrinsece.*

Opinio probabilis *intrinsece*, est ea cujus probabilitas seu verisimilitudo desumitur ex momentis ab ipsa ratione a praesumptione et praejudiciis libera, deductis.

Opinio probabilis *extrinsece*, est ea cujus probabilitas ex Do-

---

(*a*) *Cap. Dominus de secundis nuptiis, et cap. inquisitioni de Sent. excomm.*

ctorum majoris pietatis ac doctrinae testimonio et auctoritate desumitur.

Nota. 3. Opinio ad opinionem comparata, alia est probabilior, alia est minus probabilis, alia aeque probabilis. Item alia est tuta, alia tutior, alia minus tuta.

Opinio probabilior altera, est ea cujus rationes et auctoritates praeponderant rationibus et auctoritatibus partis oppositae. *Opinio minus probabilis*, est ea cujus rationes et auctoritates minus praeponderant. *Opinio aeque probabilis*, est ea cujus rationes et auctoritates sunt ejusdem ponderis cum rationibus et auctoritatibus ejus contradictoriae.

Opinio tuta, est ea quae removet a periculo peccandi. *Tutior* quae magis removet. *Minus tuta*, quae minus removet a tali periculo. Unde opinio *tutior* favet legi, quatenus eam hic et nunc obligare declarat; *minus tuta* favet libertati, quatenus negat hominem ulla hic et nunc lege constringi, imo asserit eum pro arbitrio eligere posse quod voluerit.

Nota 4. Cum opinionis securitas desumatur ex ejus a peccato distantia, probabilitas vero ex majori veritatis apparentia, fieri potest ut opinio tutior sit minus probabilis, et ut opinio probabilior sit minus tuta: sic v. g. opinio quae docet sub nullo titulo licitum esse aliquid supra sortem accipere, est tutior, quia magis removet a periculo peccandi; est tamen minus probabilis, quia est minus verisimilis. Econtra opinio quae docet licitum esse aliquid accipere supra sortem sub legitimo titulo, est minus tuta quia minus removet a periculo peccandi; est tamen probabilior, quia est verisimilior.

Nota 5. In hac materia quae est totius Theologiae moralis cardo, cavenda sunt duo extrema opposita; 1. *Laxiorum* qui omnem probabilitatem amplectentes ut securam morum regulam, deducunt animas per spatiosam ac latam viam quae ducit in aeternam perditionem; 2. *Rigidiorum* qui omnem probabilitatem abjicientes, viam salutis aeternae quam Christus hominibus aperuerat, praecludunt; salvandos damnant, et conscios propriae infirmitatis in desperationem conjiciunt; quae duo extrema ut caute vitemus, quaeremus.

1. Contra laxiores, utrum liceat sequi opinionem probabilem hominis libertati faventem, in concursu probabilioris, vel saltem aeque probabilis quae favet legi.

2. Utrum liceat sequi opinionem probabiliorem quae favet libertati, in concursu minus probabilis quae favet legi.

Sed antequam hac duae quaestiones resolvantur, operae pretium duxi referre varias propositiones circa hanc materiam a variis summis pontificibus et a Clero Gallicano damnatas.

I. Propositiones damnatae ab Alexand. VII. ann. 1665.

1. Quae inter damnatas est 26. *Quando litigantes habent pro se opiniones aeque probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius prae alio.*

2. Quae est 27. *Si liber sit alicujus junioris et moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem.*

II. Propositiones damnatae ab Innocentio XI. anno 1679.

1. Inter damnatas, *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio aut periculum gravis damni incurrendi; hinc sententia probabili tantum, non est utendum in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis aut episcopalis.*

2. *Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.*

3. *Generatim dum de probabilitate sive intrinseca sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.*

4. *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili.*

III. Propositio damnata ab Alexandro VIII. ann. 1690.

Non licet sequi opinionem probabilem, vel inter probabiles probabilissimam.

IV. Propositiones censura notatae a Clero Gallicano in Comitiis generalibus celebratis anno 1700 in Palatio Regio San Germano.

Propositio 117. inter damnatas.

Puto omnia esse hodie melius examinata, et hanc ob rem in materia, et praecipue in morali, libentius juniores quam antiquiores lego et sequor .... doctrina fidei a veteribus: doctrina morum magis a junioribus petenda.

Censura.

Haec propositio temeraria est, scandalosa, perniciosa, erronea, Sanctis Patribus et antiquis Doctoribus contumeliosa; spreta in moribus Christianorum componendis necessaria Scripturarum ac Traditionis auctoritate et interpetratione, Moralem Theologiam arbitrariam facit; viamque parat ad humanas traditiones et doctrinas Christo prohibente stabiliendas.

Propositio 118.

Ex auctoritate unius tantum, potest quis opinionem in praxi amplecti, licet a principiis intrinsecis falsam, et improbabilem existimet.

Propositio 119.

Haec propositio, sexdecim ad probabilitatem requiruntur, non est probabilis. Si sufficiunt sexdecim, sufficiunt quatuor; si sufficiunt quatuor, sufficit unus . . . ad probabilitatem sufficiunt quatuor, sed quatuor imo viginti et supra testantur unum sufficere; ergo sufficit unus.

Censura.

Hae propositiones falsae sunt, scandalosae, perniciosae, spreta veritate quaestionem morum ad numerum auctorum exigunt, et innumeris corruptelis viam aperiunt.

Propositio 120.

Si liber sit alicujus junioris et moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem. Est vigesima septima damnata ab Alexandro VII.

Propositio 121.

Non sunt scandalosae aut erroneae opiniones quas Ecclesia non corrigit.

Censura.

Hae Propositiones quatenus silentium et tolerantiam pro Ecclesiae, vel Sedis Apostolicae approbatione statuunt, falsae sunt, scandalosae, saluti animarum noxiae, patrocinantur pessimis opinionibus quae identidem temere obtruduntur, atque ad Evangelicam veritatem iniquis praejudiciis opprimendam, viam parant.

Postea idem Clerus Gallicanus in iisdem Comitiis generalibus anni 1700. hanc regulam dat de probabilium usum, his verbis:

Absit vero ut probemus eorum errorem, qui negant, licere sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam; *sed ad rectum usum probabilium opinionum has regulas a jure praescriptas agnoscimus.*

Primum ut in dubiis de salutis negotio, ubi aequalia utrinque animo sese offerunt rationum momenta, sequamur id quod tutius, sive quod est eo in casu unice tutum: neque id consilii, sed praecepti loco habeamus, dicente Scriptura, qui amat periculum, in illo peribit: *Haec prima regula.*

Altera ut circa probabiles de Christiana doctrina sententias, sequamur id quod Viennense oecumenicum Concilium circa infusas tam parvulis, quam adultis in baptisma virtutes decrevit his verbis: Non hanc opinionem ... tamquam probabiliorem, et dictis Sanctorum ac Doctorum modernorum Theologiae magis consonam et concordem duximus eligendam. *Quod Concilii judicium eo magis ad regendos mores pertinere constat, quo magis ex ipsis, fidelium sanctitas ac salus pendet.*

Ex hac igitur regula fit consequens; primum ut in rebus Theologicis ad fidei et morum dogmata spectantibus, Theologos quidem etiam modernos audiamus, si tamen consonas sanctis Patribus tradant sententias. Deinde ut si ab eis recedant, harum opinionum inhibeatur cursus, nedum earum aliqua ratio habeatur, aut ulla eis tribuatur auctoritas. Denique ut nemini liceat eligere eam sententiam, quam non veritati magis consentaneam duxerit. Hac doctrina Cleri Gallicani praemissa sit.

QUÆSTIO I.

Utrum liceat sequi opinionem probabilem, hominis libertati faventem, in concursu probabilioris, vel saltem aeque probabilis quae favet Legi.

Nota. Haec quaestio claritatis causa resolvetur duabus conclusionibus, ideo:

Dico 1. Non licet sequi opinionem probabilem quae hominis libertati favet, in concursu probabilioris quae favet Legi.

Probatur ex Scriptura,

1. Ex Apost. (*a*) dicente: *omnia probate*, (supple incerta quae Apostolus dijudicari vult an conformia sint sacrae Scripturae et doctrinae Ecclesiae) *Quod bonum est tenete, ab omni specie mali abstinete vos*: sed qui sequitur opinionem minus probabilem faventem libertati, seu cupiditati in concursu probabilioris faventis Legi, 1. *Non omnia probat*; nam non omnia probat qui non se determinat prudenter; sed qui sequitur opinionem minus probabilem, non se determinat prudenter, ut patet et infra probabitur; ergo 2. *Non tenet quod bonum est*; nam ille non tenet quod bonum est, qui amplectitur quod ei malum apparet potius quam bonum; atqui etc. 3. *Non abstinet ab omni specie mali*; nam ille non abstinet ab omni specie mali, qui amplectitur quod prudentius et probabilius malum esse judicat, atqui, etc.

2. Ex eodem Apostol. (*b*) dicente: *Quod non est ex fide*, hoc est ex prudenti persuasione actionem hic et nunc exercendam esse

(*a*) 1. *Thessal.* 5. *v.* 21.
(*b*) *Rom.* 1 3 *v.* 23.

licitam, *peccatum est;* sed qui sequitur opinionem minus probabilem, etc. non agit ex prudenti persuasione suam actionem esse licitam, ergo peccat.

Prob. min. Ille non agit ex prudenti persuasione actionem esse licitam, qui omnibus rite perpensis eam judicat illicitam potius quam licitam, atqui qui sequitur opinionem minus probabilem, etc. judicat actionem illicitam magis quam licitam, ergo.

Probatur ex sanctis Patribus, et Scholae doctoribus.

1. Ex Augustin. (*a*) afferente: *Vigiliis continuis excubandum esse, ne opinio verisimilis fallat... ne quod bonum est, malum, aut quod malum est, bonum esse credatur, etc.* atqui frustra vigiliis continuis excubandum esset *ne opinio verisimilis fallat,* si liceret sequi opinionem minus probabilem, cum ex probabilistis auctoritas unius ad probabilitatem in praxi tutam sufficiat, ergo, etc. Hinc D. Doctor (*b*) expresse impugnans istud Academicorum principium: *cum agit quisque quod ei probabile videtur, nec peccat, nec errat;* illud dicit, *nefarium, formidolosum, et optimo cuique metuendum;* utpote quod scelerum omnium atque flagitiorum excusationem praetexere possit.

2. Ex D. Chrysost. (*c*) dicente: *si vestimenta empturus unum giras negotiatorem et alterum, ut ibi meliores vestes inveneris et pretio viliori, ab illo compares; quomodo non oportet populum circuire omnes Doctores, et inquirere ubi sincera Christi veritas venundatur, et ubi corrupta; et veriorem eligere plusquam vestimentum?* Ergo in concursu plurium opinionum probabilium, *veriorem* probabiliorem tenemur *eligere plusquam vestimentum.*

3. Ex D. Thom. qui (*d*) expendens an licitum sit plures praebendas habere. ait: *Id periculose determinari... quia Theologi Theologis, et Juristae Juristis inveniuntur contraria sentire.* Atqui si liceret opinionem minus probabilem in concursu probabilioris eligere, nullum esset in decisione hujus quaestionis periculum propter diversas Doctorum opiniones; posset enim quisque eam quam mallet tenere absque periculo peccati, quia juxta Caramuel, *si jam sunt probabiles*, opiniones *quae antea non erant, jam non peccant homines, cum antea peccarent, cum probabile omne a peccato excuset.*

Prob. Ex damnatione propositionum ad probabilitatem spectantium: inter quas unicam hic expendo ab Innocentio XI. et Clero Gallicano damnatam. *Generatim dum prababilitate sive intrinseca sive extrinseca quantumvis tenui, modo a probabilitat s finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus*: Unde sic:

(*a*) *August. lib.* 22. *de Civit. Dei, cap.* 23.
(*b*) *Lib.* 2. *contra Academicos, cap.* 16.
(*c*) *Hom* 44. *in Matth.*
(*d*) *D. Thom. quodlib.* 9. *art.* 19.

Juxta censuram pontificiam, qui *ex tenui probabilitate* tametsi vera, operatur, non agit prudenter; atqui qui sequitur in praxi opinionem minus probabilem, non agit nisi ex tenui probabilitate; quaelibet enim gravis probabilitas longe graviori collata, eo ipso levis ac tenuis evadit, uti ipsimet fatentur adversarii; ergo qui sequitur opinionem minus probabilem, etc. non agit prudenter; ergo peccat.

Probatur duplici ratione ex innumeris quas urgent anti-probabilistae.

1. Petitur ex novitate doctrinae, ex qua sic arguo; novitas doctrinae in iis quae ad fidem et mores pertinent, falsitatis notam per se fert manifestam, cum Concilium Tridentin. (*a*) statuat: *quod causae controversae secundum sacram Scripturam et Apostolorum traditiones, probata Concilia, Ecclesiae Catholicae consensum, et sanctorum Patrum auctoritates . . . tractentur.* Atqui sententia quae docet licitum esse sequi opinionem minus probabilem faventem libertati, in concursu, etc. est nova; ergo notam falsitatis prae se fert manifestam.

Prob. min. 1. Quia Antonius Corduba, qui scribebat anno 1571. non solum asserit (*b*) *partem tutiorem esse tenendam quando oppositae sententiae sunt, aut creduntur aequae probabiles et quando una est probabilior altera*: sed addit *: et in hoc omnes Theologi consentiunt.*

2. Quia Clerus Gallicanus anno 1700. dicit: *Quod ergo in praxi eam nobis liceat sequi sententiam, quam nec ipsi ut probabiliorem eligendam judicemus, hoc novum, hoc inauditum, hoc certis ac notis auctoribus postremo demum saeculo proditum, et ab iisdem pro morum regula positum, repugnat huic effato a Patribus celebrato*: quod ubique, quod semper, quod ab omnibus; *nec habere potest Christianae regulae securitatem.*

3. Quia id ipsum agnoverunt probabilistae, nam Franciscus Amicus acerrimus probabilitatis defensor ingenue fatetur; *Omnes fere antiquos Theologos negare licitum esse operari secundum sententiam minus tutam et simul minus probabilem, semperque ad licite operandum ex sententia minus tuta exigere ut illa sit probabilior.*

Secunda ratio. Petitur ex eversione praecipui adversariorum fundamenti, et sic breviter proponi potest; Ille non agit licite qui non agit prudenter; sed qui eligit sententiam minus probabilem faventem libertati in concursu probabilioris quae stat pro lege, non agit prudenter, ergo non agit licite, sed peccat.

(*a*) *Trid. sess.* 15 *in salvo conductu Lutheranis concesso.*
(*b*) *Corduba in suo quaestionario Theologico.*

Prob. min. Prudentia, cum sit virtus mentis practica, requirit certitudinem saltem moralem de honestate sui objecti; sed qui sequitur opinionem minus probabilem faventem libertati, in concursu probabilioris faventis praecepto, non habet certitudinem moralem de honestate suae actionis; ergo non agit prudenter.

Prob. min. Ille non habet certitudinem moralem de bonitate suae actionis, qui de sua actione hoc judicium habet, *probabilius et verisimilius est hanc actionem esse malam et illicitam*; atqui tale judicium necessario habet qui operatur ex opinione minus probabili quae favet libertati in concursu, etc. Ergo non habet certitudinem moralem de bonitate morali suae actionis.

Confirmatur auctoritate Benedicti XIV. Doctissimi Pontificis, vere magni, qui in Epistola Encyclica ad omnes Patriarchas, Archiepiscopos, et Episcopos directa, circa praeparationem ad annum Jubilaei 1750. varia tradens documenta, pro Confessariorum instructione ait: » Secundum pro Confessariis monitum hoc » est, ut, si contingat, sicut frequentius quidem contingere solet, » Confessarium in suo ministerio aliquid a poenitente audire, quod » examine opus habeat; caveat, ne divinando definiat: sed antequam responsum praebeat, tempore congruo et consilio rem » expendat. Optanda in quolibet Confessario esset scientia eminens, sed mediocris et sufficiens omnino necessaria est. Nec » ultra sperare licet, cum morum Theologia, tot, tantasque complectatur quaestiones, quae a canonum, et apostolicarum constitutionum notitia pendent: adeo, ut vix fieri possit, ut homo « praesentia omnia habeat, valeatque, ut dicitur, stans pede in » uno, ad quodlibet respondere; quemadmodum praestare solent » eminenti scientia praediti. Opus iste minime habeat, ad librorum lectionem confugere, quod facere consuescunt ii, qui sufficienti duntaxat scientia pollent. Ut animadvertit praedecessor » noster Innocentius IV. in commentariis ad cap. *cum in cunctis*, » num. 2. tit. *de electione et electi potestate*, ubi ita scribit; *Scientiam autem reputamus eminentem, quae subtiles quaestiones discutere, et definire novit, et in promptu responsiones habet; illam* » *habet mediocrem, qui scit aliquo modo examinare negotia quamvis ad omnia nesciat respondere, et qui in libris veritatem eorum, quae scire tenetur, scit quaerere, etsi in promptu omnia* » *non habet.* Cum igitur Confessarius in dubiis quaestionibus, aut » in iis, quarum notitia caret, evolvere libros coactus sit, non sine » delectu id praestet. Nihil quippe novi pronunciabimus, si dixerimus, in tanta Scriptorum multitudine reperiri illos, qui opinantur, scribuntque juxta modum ab evangelica simplicitate, et » Patrum Doctrina prorsus alienum. *Cum plures opiniones Christianae Disciplinae relaxativas, et animarum perniciem inferentes, partim antiquas iterum suscitari, partim noviter prodire,*

» *et summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies* » *magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinen-* » *tibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab evangelica* » *simplicitate, Sanctorumque Patrum Doctrina : et quem si pro* » *recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset* » *Christianae vitae corruptela.* Verba sunt praedecessoris nostri » Alexandri VII. in decreto suo diei 7. Septemb. 1665, Verum » praemissis implicatissimis quaestionibus, quae excitari de scri- » ptorum auctoritate, eorumque Doctrinis possent, sat nobis erit, » Confessarium monere ne in dubiis controversiis propriae adhae- » rescat opinioni, sed antequam deliberet, evolvat non unum, sed » plures libros: inter istos consulat praestantiores, postea illam am- » plectatur sententiam, *cui magis suffragari rationem, et aucto-* » *ritatem favere cognoverit.* Ita docuimus in nostra Epistola En- » cyclica de usuris, quae, est 143. in Tom. 1. nostri Bullarii §. » 8. *Suis privatis opinionibus ne nimis adhaereant; sed priusquam* » *responsum reddant, plures Scriptores examinent, qui magis in-* » *ter caeteros praedicantur ; deinde eas partes suscipiant, quas* » *tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas intelligent.* Idi- » psum nunc in memoriam revocamus ; nostra quippe sententia » coerceri inter foenoris confinia non debet, sed ad ea omnia ex- » tendi, quae ad forum sacramentale, et conscientiarum regimen » attinent. » Hanc constanti, et luculenta sedis Apostolicae Do-ctrina probabilismus plene profligatur. Nihilominus hic addemus, quae idem Pontifex, dum adhuc esset Cardinalis, scripsit in confirmationem nostrae Doctrinae, Tom. 5. notif. 18. ait : *Actiones nostras moderari opinionibus non dubiis, sed tutis, et sententiis sacrarum Congregationum urbis, quae auctorum privatorum opinationibus praevalent. Hi quippe ex ingenio scribunt, quae magis illis arrident, quin præ oculis habeant disciplinam ecclesiasticam, cujus moderatrix est, debetque esse Romana sedes.*

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. Dixit Christus (a) *Jugum meum suave est et onus meum leve.* Atqui jugum Christi non esset leve, si in agendo non liceret sequi opinionem etiam minus probabilem faventem libertati in concursu probabilioris; ergo.

Resp. nego min. Non enim ideo jugum Christi dicitur suave, quod liceat ejus praecepta transgredi quando verisimilius est ea existere, sed dicitur suave, 1. quia paucioribus constat praeceptis quam Lex Mosaica: nam in Evangelio non sunt, nisi praecepta necessaria ad salutem ; in lege autem Moysis infinita erat multitudo praeceptorum, non ideo datorum, quia erant necessaria ad

(a) Matt. 11. v. 30.

salutem, sed ut populum durae cervicis severiore exercerent disciplina. 2. Quia Lex Evangelica est Lex amoris, et charitatis: atqui ex August. *Quidquid durum est in praeceptis, ut sit leve charitas facit.* Et ex D. Thom. in 3. dist. 40. art. 4. *Lex Evangelica ad mandata inducit ex amore, qui omnia levia facit*, etiam, quae ex se aspera et gravia sunt. 3. Quia praecepta Evangelica suavia fiunt ex gratiae divinae auxilio. *Equidem durum videtur, quod Dominus imperavit.* Si quis vult post me venire, abneget semetipsum: *Sed non est durum, et grave, quod ille imperat, qui adjuvat, ut fiat, quod imperat* ait D. Aug. serm. 47. de diversis, c. 1.

Objicies 2. Summi Pontifices in suis dispensationibus et decisionibus secuti sunt opiniones minus probabiles libertati faventes; ergo licitum est, etc.

Resp. nego ant. Nam summi illi Patres secuti sunt illas opiniones, quae post accuratam veritatis inquisitionem illis visae sunt probabiliores, ut perfecte cognosceremus, si motiva quibus nixae fuerunt eorum resolutiones nobis essent cognitae.

Prob. ant. Ex Alex. III. (*b*) a quo cum quaesitum fuerit, *Si vir vel mulier scienter vel ignoranter filium suum de sacro fonte susceperit, an propter hoc separari debeant?* sic respondet, *consultationi tuae taliter respondemus, quod quamvis generaliter sit institutum, ut debeant separari: quidam tamen humanius sentientes, aliter statuerunt; ideoque nobis videtur, quod sive ex ignorantia, sive ex malitia id fecerint, non sunt ab invicem separandi: nec alter alteri debet debitum subtrahere.*

Ex quo responsio sic argumentor: Alexander III. causam propositum dedicit juxta opinionem minus probabilem faventem libertati in concursu probabilioris faventis legi, ut patet ex his verbis: *quidam humanius sentientes*: ergo in concursu duarum opinionum probabilium licitum est sequi opinionem minus probabilem faventem libertati.

Reps. nego ant. Nam 1. Alexander III. secutus est sententiam quae sibi visa est probabilior, ut patet ex ratione quam subjungit: *Quia* inquit, *si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malitia, eis sua fraus non debet patrocinari, vel dolus.* Unde Ostiensis multique alii insignes Canonistae per tò *humanius*, intelligunt *aequis*, *rationabilius*, et glossa hic intelligit *melius*.

2. Alexander III. non est secutus opinionem faventem libertati, econtra secutus est legem faventem matrimonio, per quam conjuges habent jus mutuum exigendi debitum, quo jure una pars non

(*b*) *Cap. Si vir. de cognat. spirituali.*

debet privari propter malitiam vel ignorantiam compartis, ut patet ex ratione quam subjungit: *quia si ex ignorantia etc.*

Objicies 3. Qui prudenter agit, recte agit; sed qui sequitur opinionem minus probabilem in concursu probabilioris, prudenter agit; ergo recte agit.

Resp. nego min. Prob. Qui agit prout dictat recta ratio, prudenter agit; sed qui sequitur opinionem minus probabilem, non agit prout dictat recta ratio; ergo.

Resp. nego min. Nam recta ratio dictat illud in concursu amplectendum, quod magis ad veritatem accedit.

Prob. min. Qui agit ductus argumentis quae viros pios, et doctos ad assensum determinare possunt, agit prout dictat recta ratio; atqui sequitur opinionem minus probabilem, agit ductus argumentis quae viros pios et doctos ad assensum determinare possunt; ergo.

Resp. nego min. Nam adveniente luce probabilioris sententiae, lux sententiae minus probabilis statim evanescit; ergo non potest viros doctos determinare ad assensum; alias prudenter ageret qui escam sumeret quam probabilius putaret veneno esse infectam; item dux exercitus qui eo tempore praelium committeret, quo probabilius putaret se victum iri, quam victurum esse, etc.

Inst. 1. Atqui opinio probabilis in concursu probabilioris remanet vere probabilis; ergo nulla solutio.

Resp. nego ant. Nam ut fatetur Esparza insignis Probabilista, l. 2. 23. *qu.* art. 102. *Apud Auctores latinos tam veteres quam recentes probabile sumitur pro eo, quod approbare, et cui adhaerere, ac assentiri intellectus merito potest cum formidine partis oppositae*; atqui intellectus merito, ut veram approbare non potest opinionem de licito, dum ipsi apparet probabilius falsa, quam vera, nec ei merito adhaerere potest, et assentiri sed debet ipsam reprobare ut falsam; ergo opinio probabilis in concursu probabilioris non remanet absolute probabilis ei, cui fundamentum falsitatis ipsius apparet manifeste majus. Hinc Cardinalis Lauraea in 3. Sent. disp. 11. art. §. 181. ait: *Probabile idem importat, ac dignum ut approbetur: non est autem digna approbatione sententia, quae repraesentatur ut minus verisimilis.*

Prob. ant. Homo doctus non desinit esse doctus in concursum alterius doctioris; ergo a pari opinio probabilis non desinit esse probabilis in concursu probabilioris.

Resp. neg. conseq. Disparitas est quod positio majoris scientiae in uno homine non importat negationem scientiae in quocumque alio; econtra positio majoris probabilitatis sententiae importat negationem probabilitatis in sententia opposita; nam ex eo quod sententia sit longe verisimilior, sequitur oppositam magis judicari falsam quam veram, ac proinde non posse amplecti; *quia quod non est ex fide, peccatum est.*

Inst. 2. Nullum comparativum destruit positivum; ergo major probabilitas non destruit minorem.

Resp. dist. ant. Nullum comparativum *comparative* sumptum destruit positivum, *conc.* comparativum *adversative* quomodo hic sumitur tò *probabilius*, *nego ant.* Sic Apostolus (*a*) sumit tò *melius* in hoc extu; *melius est nubere, quam uri*; non quod bonum sit uri, sed quod ex his duobus inter se comparatis unum bonum sit, alterum malum.

Objicies 4. Licitum est operari juxta opinionem motivo gravi fundatam; atqui opinio minus probabilis fundatur motivo gravi; alias non esset probabilis; ergo.

Resp. dist. maj. Licitum est operari juxta opinionem motivo gravi fundatam, si illud motivum non vincatur graviori motivo, *conc.* si vincatur, *nego maj.* et sic ad minorem.

Itaque motivum non dicitur grave hoc sensu quod mereatur assensum pro omni omnino casu, sed tantum pro omni casu in quo non adaequatur per motivum aeque, grave, aut superatur per motivum gravius in oppositum; tunc enim vel eliditur a motivo aeque gravi. vel superatur a motivo graviori.

Inst. 1. Motivum grave eo ipso quo grave est, facit magnam spem assequendae veritatis; ergo eo ipso quo grave est, meretur assensum.

Resp. dist. ant. Facit magnam spem assequendae veritatis, si non concurrat cum alio graviori quod faciat timorem majorem non assequendae veritatis, *conc.* si concurrat cum alio motivo ejusmodi, *nego ant.* Tunc enim solum motivum gravius meretur assensum; alioquin agens eliceret actionem, de qua hoc judicium haberet, *probabilius et verisimilius est hanc actionem esse malam et illicitam.*

Inst. 2. Licet qui operatur ex opinione minus probabili, hoc judicium directum *speculative* incertum, *probabilius et verisimilius est hanc actionem esse illicitam*, habeat; habet simul hoc judicium reflexum *practice* certum, *qui probabiliter agit, prudenter et secure agit.* Ergo habet certitudinem moralem de bonitate suae actionis.

Resp, nego ant. Nam impossibile est quod judicium directum *speculative* incertum, evadat certum *practice*, nisi aliquid novi accedat unde recipiat hanc certitudinem; cum ergo operans non possit judicare opinionem minus probabilem esse veram, quando major est probabilitas in oppositum, non potest certo judicare operationem hic et nunc exercendam juxta opinionem minus probabilem non esse lege prohibitam.

Inst. 3. Licet intellectus ex se non possit assentiri opinioni minus probabili, potest tamen ex imperio voluntatis; ergo.

(*a*) 1. *Cor.* 7. *v.* 9.

Resp. dist. ant. Potest imprudenter, *conc.* prudenter, *nego ant.* Neque enim potest intellectus prudenter assentiri opinioni quae magis apparet falsa, quam vera.

Inst. 4. Voluntas prudenter potest appetere minus bonum, relicto meliori bono; ergo intellectus saltem ex imperio voluntatis potest assentiri opinioni minus probabili.

Resp. transeat ant. nego conseq. Disparitas est quod bonum non consistat in indivisibili, unde minus bonum est semper verum et certum bonum; at verum consistit in indivisibili, et ideo minus probabiliter verum in conflictu probabilioris veri, est probabiliter falsum.

Dixi *transeat*; quia nullus prudenter potest eligere minus bonum nisi sit magis idoneum ad consecutionem finis, ut diximus supra (*a*). Et tunc est majus bonum relative.

Objicies. 5. Licitum est sequi opinionem probabiliorem; atqui sententia quae docet sufficere minus probabilem, est probabilior; ergo.

Resp. nego min. Cujus falsitas evidens est ex nostris probationibus. Porro auctoribus quos citant Probabilistae, oppono omnes sanctos Patres, summos Pontifices, Clerum Gallicanum, omnes Doctores qui ante annum 1571. floruerunt, et innumeros recentiores ex omni natione et ordine quos fuse enumerat R. P. Thyrsus Gonzales Societatis Jesu praepositus Generalis.

Objiciet 6. Licitum est sequi opinionem minus tutam in concursu tutioris; ergo a pari etc.

Resp. nego conseq. Disparitas est, quod major securitas non est regula morum, sed prudentia; unde sufficit quod sequamur id quod veritati et prudentiae magis est consonum, quale saepe est opinio minus tuta in concursu tutioris.

Objicies 7. Si non liceat sequi opinionem minus probabilem in concursu probabilioris praecise ob peccandi periculum; ergo nec licebit sequi opinionem probabiliorem, imo nec probabilissimam ob idem periculum.

Resp. nego conseq. Prob. Opinio quae non excludit omnem incertitudinem, habet secum periculum peccati: atqui talis est opinio probabilior et probabilissima; ergo:

Resp. dist. maj. Opinio quae non excludit incertitudinem moralem, *conc.* objectivam et mathematicam, *nego major.* atqui opinio probabilior non excludit incertitudinem objectivam et metaphysicam, *conc.* moralem, *nego min.* Porro qui habet certitudinem moralem de bonitate suae actionis, non peccat, quia facit totum quod in se est ad inquirendam veritatem, unde si forte illam non attingat, excusatur a peccato ratione ignorantiae invin-

(*a*) *Cap.* 1. *q.* 1. §. 1. *de actib. human.*

cibilis; econtra qui opinionem minus probabilem, spreta probabiliori, sequitur, nedum nihil facit ut veritatem agnoscat, sed et ipsammet spernere convincitur, unde peccat formaliter.

Inst. Ergo peccaverunt quotquot auctores pietate et doctrina insignes qui praeterito saeculo probabilismum tenuerunt, absurdum cons. ergo,

Resp. dist. maj. Peccaverunt si sententia quam tenuerunt ipsis visa sit minus probabilis, *conc.* si ipsis visa sit probabilior, *negó maj.* Tunc enim propter ignorantiam invincibilem fuerunt a peccato formali immunes; nemo tamen qui post definitiones Alexandri VII. probabilismum propugnaret, esset a tali peccato immunis.

Dico 2. Non licet sequi opinionem seu conscientiam probabilem quae favet hominis libertati in concursu ulterius aeque probabilis quae favet legi; sed tunc ea opinio est tenenda quae est tutior.

Nota. Omnes rationes et auctoritates quibus praecedentem conclusionem probavimus, praesentem directe probant, ideo.

Prob. Unico argumento deducto ex jure saepius clamante quod *in dubiis semitam debemus eligere tutiorem*; sed qui versatur in aequali contrariarum opinionum probabilitate, versatur in vero ac proprie dicto dubio; ergo qui versatur in aequali contrariarum opinionum probabilitate, tenetur securiorem partem eligere.

Prob. min. Tunc est dubium proprie dictum cum non est potior ratio cur intellectus judicet unam opinionem esse veram, quam alteram, cum intellectus in suspenso remanet inter veritatem et falsitatem; atqui in concursu duarum contrariarum opinionum probabilium, non est potior ratio cur intellectus judicet unam opinionem esse veram potius quam alteram, haeret in suspenso inter veritatem et falsitatem; ergo in concursu duarum propositionum aeque probabilium, est dubium proprie dictum. Unde si quis ab homine in eo opinionum conflictu constituto quaerat quaenam ex illis duabus opinionibus sit vera? Respondebit, si ingenuus sit, *nescio, dubito.*

Confirmatur ex Sancto Antonino (*a*) dicente: *Qui agit scienter id de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, sumendo proprie et stricte dubitationem, prout rationes sunt aequae ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam partem, quam ad aliam.* Ergo tam dubius est qui graves pro utraque parte rationes aequales habet, quam qui nullas; ergo si agat in sensu composito dubitationis, *id de quo dubitat esse mortale, mortaliter peccat.*

Objicies. 1. In veris tantummodo dubiis tutior pars est eligenda;

(*a*) D. *Ant.* 1. *part.* *tit.* 3. *cap.* 10. §. 10. *Reg.* 6.

sed qui habet opiniones utrinque probabiles, non est in dubio vero et proprie dicto: ergo non tenetur partem tutiorem sequi.

Resp. nego min. Prob. In vero ac proprie dicto dubio nullae ex utraque parte rationes suadentes occurrunt; econtra in conflictu duarum propositionum contrariarum aeque probabilium graves occurrunt rationes suadentes; ergo qui habet opiniones utrinque aequaliter probabiles, non est in dubio vero ac proprie dicto.

Resp. nego ant. Cum D. Antonino supra citato; ratio est quia intellectus aeque a parte rei remanet suspensus veritatem inter et falsitatem, dum illic occurrunt aequales pro veritate aut falsitate rationes, ac dum ei nulla ratio pro una aut pro altera parte exhibetur; quemadmodum lances non minus in aequilibrio manent, dum aequale pondus utrique lanci, quam dum nullum neutri appenditur.

Inst. 1. In veris dubiis intellectus neutri parti adhaeret, in opinione econtra uni realiter adhaeret, licet cum formidine partis oppositae; ergo qui habet opiniones utrinque aequaliter probabiles, non est in vero ac proprie dicto dubio.

Resp. dist. secundam partem ant. In opinione quae non occurrit cum contraria aequaliter probabili, intellectus uni parti realiter adhaeret, licet cum formidine partis oppositae, *conc.* in opinione quae concurrit cum contraria aeque probabili, *nego ant.*

Itaque opinio probabilis cum impugnatur alia non minus probabili, non remanet vere ac solide probabilis, cum non possit magis judicari vera ob motivum quo nititur, quam falsa ob motivum opinionis oppositae; ergo necesse est ut intellectus inter utrumque anceps et suspensus maneat; ergo in hoc dubii statu nihil melius fieri potest, quam si pars tutior teneatur, ut vitetur periculum peccati.

Instab. 2. Opinio probabilis non amittit gravitatem sui motivi ex eo quod concurrat cum opinione opposita aeque probabili; ergo sufficit ut intellectus illi adhaereat.

Resp. transeat ant. nego conseq. Nam ut intellectus uni parti contrarietatis adhaereat potius quam alteri debet probabilitas unius partis praevalere probabilitati alterius; atqui probabilitas unius opinionis praevalere non potest probabilitati aequali; ergo.

Dixi *transeat*, quia graviter unius opinionis eliditur per gravitatem opinionis contrariae aeque probabilis, sicut vincitur per gravitatem opinionis contrariae probabilioris, et sic neutra pars apparet magis vera quam falsa; ac proinde intellectus neutri parti saltem prudenter assentire vel dissentire potest, sed debet suspendere assensum ac dissensum, et sic manere dubius.

Inst. 3. Opinio probabilis favens libertati in concursu propositionis aeque probabilis faventis legi, proponit objectum ut honestum, et conforme legi aeternae, ergo sufficit ut intellectus, illi adhaereat.

Resp. Opinio probabilis favens libertati in concursu propositionis aeque probabilis faventis legi, proponit objectum ut honestum et conforme legi aeternae imprudenter, et temerarie, *conc.* prudenter, et mature, nego maj. itaque ut opinio proponat prudenter objectum ut honestum, et conforme legi aeternae, necesse est, ut praecedat diligentia seria et gravis, plus, minusque juxta gravitatem materiae, quando autem opiniones sunt aeque probabiles, nullum adest fundamentum asserendi, unam prae altera aut veram aut falsam esse: sed qua ratione utraque aeque probabilis est, eadem ratione, quoad nos, falsitati subjecta est; ergo electio unius prae altera est temeraria, et fortuita respectu veritatis; aut falsitatis.

Inst. 4. Apostolus *Rom.* 14. ait, qui non judicat semetipsum in eo, quod probat, beatus est; atqui probabilista non judicat semetipsum in eo quod probat; ergo beatus est, id est honeste agit.

Resp. Dist. textum. Qui non judicat semetipsum in eo, quod probat post diligentem veritatis inquisitionem, *conc.* ante talem veritatis inquisitionem *nego maj.* atqui probabilista non judicat semetipsum in eo, quod probat, ante diligentem veritatis inquisitionem *conc.* post hanc inquisitionem adhibitam; *nego min. et cons.* Responsio est D. Thomae in commentariis ad Rom. 4. lect. 3. *Beatus qui non judicat etc. Hoc est intelligendum, si recta fide approbet esse aliquid faciendum. Si autem falsa opinione approbat, aliquid esse faciendum..., non excusatur ex eo, quod circa hoc non judicat semetipsum: imo beatior esset, si circa hoc eum conscientia reprehenderet, in quantum per hoc a peccato magis prohiberetur. Sed in his, quae sunt licita, est intelligendum, quod hic dicit Apostolus.* Porro probabilista falsa opinione approbat, aliquid esse faciendum, nec applicat, quod dicit Apostolus in his, quae sunt licita.

Inst. 5. Ergo nec licitum est, sequi sententiam probabiliorem, imo nec probabilissimam; consequens est damnatum ab Alexandro VIII. Ergo etc.

Resp. Nego illatum.

Prob. illatum. Propositio probabilissima potest esse falsa; atque adeo proponere objectum ut conforme legi aeternae: quod tamen reipsa ipsi sit difforme, et vetitum; ergo non licitum est, eam sequi.

Resp. nego conseq. Quia ad licite operandum non requiritur omnimoda certitudo, quae omnem vel levem formidinem excludat haec enim fugit communem et sinceram inveniendae veritatis intelligentiam, ut contra rigoristas mox demonstrabimus: sed sufficit certitudo probabilis; seu moralis, quae excludat omnem gravem incertitudinem, haecque sola moraliter possibilis est humanae infirmitati. Porro opinio probabilior, aut etiam probabilissima, cum gravi sit nixa fundamento, et exurgat ex diligenti investigatione ejus cum lege aeterna conformitatis, gravem excludit formidinem; atque, si post hanc diligentem investigationem contingat, opus esse

reipsa difforme ab aeterna lege, tunc peccatum erit materiale, nec imputabile.

Objicies 2. In dubio tantummodo practico tutior pars est eligenda; atqui intellectus inter duas aequales probabilitates constitutus, licet dubius *speculative*, non est tamen dubius *practice*, ergo.

Resp. nego min. Nam intellectus *speculative* dubius, est necessario dubius *practice*, cum in praxi nulla occurrit circumstantia quae dubium speculativum tollat; atqui hic nulla est circumstantia quae minuat pondus rationum, propter quas intellectus est *speculative* dubius; ergo, etc.

Inst. Intellectus dubitans *speculative*, utrum v. g. contractus mohatra sit licitus vel illicitus, potest se determinare per hunc actum reflexum: *licitum est sequi opinionem certo probabilem*; ergo potest omni se dubio in praxi liberare, certoque judicare, contractum illum quamvis speculative dubium, in praxi tamen esse licitum.

Resp. nego ant. 1. Quia supponit falsum, nempe opinionem probabilem in concursu alterius aeque probabilis retinere suam brobabilitatem, quod falsum esse supra ostendimus.

2. Quia si operans qui versatur inter duas opiniones aequaliter probabiles, certus fiat de licitate sui actus per hunc actum reflexum: *licitum est sequi opinionem certo probabilem*, in nullo unquam casu ad praxim erit redigenda haec regula; *in dubiis tutius est eligendum*: nam quotiescumque propter aequalis ponderis contradictorias rationes dubium erit an aliquis actus sit licitus, necne, voluntas tuto poterit illum eundem actum eligere jubendo intellectui ut hunc actum reflexum eliciat; *licitum est sequi opinionem certo probabilem.*

Objicies 3. Ex D. Leone (a) *In iis quae vel dubia sunt, vel obscura, id noverimus sequendum, quod nec praeceptis evangelicis contrarium, nec decretis sanctorum Patrum videtur adversum*; atqui sic se habet opinio vere probabilis; ergo.

Resp. nego minor. Intellectam de opinione probabili in concursu oppositae opinionis aequae probabilis: talis enim opinio et Evangelio et sanctis Patribus, manifeste repugnat, qui unanimiter docent in dubio de malitia actionis, ab ea declinandam *esse*, *eligendamque esse semitam tutiorem.*

QUAESTIO II.

Utrum liceat sequi opinionem probabiliorem quae favet libertati, in concursu minus probabilis quae favet legi.

Nota. Quaestionem procedere *de licito* actuum humanorum, nam conveniunt omnes partem tutiorem necessario esse amplecten-

(a) *D. Leo Magnus Ep. 2. ad Rusticum.*

dam in iis quae sunt necessaria necessitate medii ad salutem, vel quae requiruntur ad validam administrationem et susceptionem Sacramentorum; quia in his ignorantia invincibilis aut major probabilitas nihil juvat ad obtinendum finem quem procurare tenemur, cum non possit salus obtineri, nec effectum Sacramenti haberi, nisi reipsa ponantur ea quae Deus ad hunc finem exigit:

Dico : E duabus opinionibus licitum est eam sequi quae libertati favet, modo sit notabiliter probabilior opposita; est contra quosdam rigidiores (*a*) qui ad licitam actionis certitudinem metaphysicam evidentiam requirunt.

Dixi, *Notabiliter probabilior*: quia in moralibus *parum pro nihilo reputatur*, et ideo si excessus probabilitatis quo opinio favens libertati superat eam quae favet legi, sit levis ac tenuis, utraque opinio erit aequalis, nec tollet formidinem rationabilem erroris et periculum probabile peccati, sed generabit dubium; *atqui in dubio tutior pars est eligenda*, ut probatum est; ergo.

Prob. 1. Ex D. Thom. (*b*) dicente: *Certitudo non est similiter quaerenda in omni materia ; in actibus enim humanis super quibus constituuntur judicia, non potest haberi certitudo demonstrativa eo quod sunt circa contingentia et variabilia: et ideo sufficit probabilis certitudo quae in pluribus veritatem attingat, etsi in paucioribus a veritate deficiat.* Atqui si non liceret sequi opinionem minus tutam quae sit tutiore notabiliter probabilior, non sufficeret *probabilis certitudo*, sed requireretur *certitudo demonstrativa* quae *non potest* haberi; ergo. Alias ab omni actione esset abstinendum.

Prob. 2. Ratione Cajetani (*c*) dicentis : *Non exigit Deus ab homine plusquam conditio hominis habet, quia divina sapientia disponit omnia suaviter.* Atqui hominis conditio habet ut in rebus moralibus non possit habere mathematicam omnium agibilium certitudinem juxta illud Divi Antonini (*d*) : *certitudo quae reperitur in materia morali, non est certitudo evidentiae, sed probabilis conjecturae . . . non enim contingit certitudo moralis ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis grossis et figuralibus magis ad unam partem quam ad aliam se habentibus.* Ergo Deus non exigit ab homine ut semper cum evidentia et certitudine mathematica de bonitate suae actionis operatur ; ergo potest sequi opinionem minus tutam, seu libertati faventem dum est multo probabilior altera.

(*a*) *Fagnan. in cap. ne initaris de constitut. Sinnichius in lib. qui inscribitur Saul ex Rex. Wendrochius in notis ad 5. epist. Montaltii.*

(*b*) 2. 2. *qu.* 70. *art.* 2. *in corp.*

(*c*) *In sua summa verbo opinio.*

(*d*) *Div. Antonin.* 1. *part. tit.* 3, *cap.* §. 10.

Confirmatur, quia in casu proposito opinio probabilior est verior, cum traditioni, quae est morum regula, sit conformior.

Hinc jure merito Alexander VIII. et post ipsum Clerus Gallic. hanc damnavit prop. *non licet sequi opinionem probabilem*, (id est quae nullam habet probabiliorem, vel aeque probabilem oppositam) *vel inter probabiles probabilissimam*.

Objicies 1. Qui se exponit periculo peccandi, non agit prudenter; sed qui sequitur opinionem tutam licet probabiliorem, se exponit periculo peccandi; ergo non agit prudenter.

Resp. nego min. Prob. Ille se exponit periculo peccandi qui agit cum dubitatione de malitia operis; sed qui sequitur partem minus tutam etsi probabiliorem, agit cum dubitatione de malitia operis; ergo.

Resp. nego min. Qui enim sequitur opinionem probabiliorem licet minus tutam, sibi conscientiam practice certam efformat per hoc judicium reflexum; *qui facit totum quod in se est ad inquirendam veritatem, si forte illam non attingat, excusatur a peccato ratione ignorantiae invincibilis*, quod principium est omnino certum.

Prob. min. Qui non est certus de bonitate suae actionis, agit cum dubitatione de malitia operis; sed qui sequitur opinionem minus tutam etsi probabiliorem, non est certus de licitate suae actionis; ergo etc.

Prob. seq. maj. Qui non est certus *moraliter* de bonitate suae actionis, agit cum dubitatione; etc. *conc.* qui non est certus *metaphysice*, *neg. maj.* atqui qui sequitur, etc. non est certus de bonitate suae actionis, metaphysice, *conc.* moraliter, *nego minor.* Porro certitudo moralis quae sola in rebus moralibus possibilis est, sufficit ut homo tute operetur; juxta illud Gersonis (a) *certitudo moralis admittit formidinem de opposito, et scrupulos, non tamen advertendos, sed contemnendos.*

Inst. Ille non est moraliter certus de bonitate suae actionis, qui judicando suam actionem esse licitam, simul judicat forte esse illicitam; sed qui judicat actionem minus tutam esse honestam, simul judicat eam forte esse illicitam; ergo non est certus moraliter.

Resp. dist. min. Qui judicat actionem minus tutam esse licitam, illicitate materiali invincibili, *conc. min.* formali, vel materiali vincibili, *nego minor.* Itaque opinio probabilior certitudinem moralem intellectui ingerit, quod sufficit ad prudenter et sine periculo peccati imputabilis, agendum; alias numquam quis posset celebrare, numquam absolutionem petere a Confessario, quia nemo potest unquam esse metaphysice certus se habere dispositiones ad utrumque necessarias, nec repugnat metaphysice ut decipiatur, cum opinatur se illas habere.

(a) *Gerson. l. 4. de cons. Theologica.*

Objicies 2. Capit. *Si quis autem* de poenit. dist. 8. dicitur: *Tene certum, dimitte incertum*; atqui omnis opinio, etiam evidenter probabilior pro libertate, habet incertitudinem, maxime in concursu tutioris pro lege; ergo.

Resp. dist. min. Habet incertitudinem metaphysicam, *conc.* moralem, *nego min. et conseq.* Porro ad recte operandum sufficit opinio gravi nixa fundamento, quae certitudinem affert moralem excludentem omnem gravem incertitudinem. Quare canon allatus praescribit certitudinem moralem, quae sola moraliter possibilis est humanae imbecillitati.

Objicies 3. D. Thom. quodlib. 8. artic. 13. ait: *Si operans in quamdam dubitationem inducitur, et sic si manente tali dubitatione plures praebendas habeat, periculo se committit, et sic procul dubio peccat*; ergo etc.

Resp. nego conseq. Neque enim D. Thomas agit ibi de eo, qui operatur juxta opinionem, quae post severum, graveque examen, apparet probabilior; sed de eo, qui cum conscientia dubia non deposita operatur, quem certo peccare supra probavimus.

Inst. D. Thomas ibidem ait: *Illud quod agitur contra legem, semper est malum: nec excusatur per hoc, quod est secundum conscientiam*: ergo non excusatur a peccato, qui sequitur opinionem minus tutam licet evidenter probabiliorem.

Resp. nego conseq. Prob. Nam ibi D. Thomas loquitur de eo, qui operatur secundum conscientiam vincibiliter erroneam, quae non excusat a peccato operantem ex illa.

TRACTATUS SECUNDUS

DE LEGIBUS.

Nota. Hunc Tractatum in duas Dissertationes distribuemus, quarum prima erit de Legibus in communi; secunda de Legibus in particulari.

DISSERTATIO I.

De Legibus in communi.

Nota. Lex quae juxta D. Thom. (a) *a ligando dicitur, quia obligat* subditos *ad agendum*, sumitur improprie et proprie.

(a) *Div. Thom.* 1. 2. *quaest.* 90. *art.* 1. *in corp.*

Lex *improprie* sumpta, est quaedam *mensura seu regula*, *secundum quam res quaelibet inducitur ad operandum, et ab operando retrahitur*. Juxta hanc Legis acceptionem omnia sive rationalia, sive irrationalia et inanimata; artes quoque etiam illicitae suas Leges habere dicuntur; hoc sensu dicimus Leges *Gramatices*, *Militiae*, *Mundi etc.*

Lex *proprie* sumpta est *regula externa morum*, ac proinde solis agentibus ratione praeditis competit, et de hac quaeritur 1. quid sit; 2. an promulgatio sit de ejus essentia; 3. an Lex prout a Legislatore fertur, in actu intellectus, vel voluntatis, formaliter consistat.

CAPUT PRIMUM.

QUID SIT LEX.

Nota. Essentiam Legis ab ejus definitione repetendam esse; ideo:

Dico, Lex proprie sumpta definitur; *rationis ordinatio stabilis ad bonum publicum promulgata ab eo qui curam communitatis habet, cum intentione obligandi subditos*. Explicatur.

Dicitur 1. *Ordinatio*, id est praeceptum regulans mores; quod tenet locum generis, omnis Lex est praeceptum, sed non omne praeceptum est Lex; nam praeceptum dividitur in commune et particulare; commune subdividitur in perpetuum, quod solum est Lex proprie, et in non perpetuum, quod non est Lex proprie, et retinet nomen praecepti, non secus ac praeceptum particulare.

Dicitur 2. *Ordinatio rationis*: id est rationi consentanea et justa, secundum illud D. Aug. (*a*) *mihi Lex esse non videtur quae justa non fuerit*.

Quaeres ex quibus capitibus desumi debet justitia legis ?

Resp. Ex tribus; 1. *ex parte objecti* Legis, quod debet esse 1. honestum vel in se, vel saltem ratione boni communis ad quod licito modo ordinatur, ut si Legislator aliquid indifferens praecipiat propter bonum commune, in quo casu quod antecedenter ad Legem erat indifferens, desumit honestatem a fine, quo sufficit ad justitiam Legis per ordinem ad objectum. 2. Debet esse moraliter possibile, praesertim in Lege humana, juxta hanc regulam Juris, *Nemo ad impossibile obligatur*: quae regula intelligitur tum de impossibilitate physica, tum de impossibilitate morali, nisi forte in aliquo casu gravis et urgentis necessitatis, in quo propter reipublicae conservationem, aut non mediocrem utilitatem possent juste imperari valde difficilia, sic miles obligatur ad servandam suam stationem cum periculo vitae.

2. *Ex parte Legislatoris*, qui non debet excedere suam pote-

(*a*) *D. Aug. lib. 1. de lib. arbit. cap.* 5.

statem, quam excedit cum Leges fert pro non subditis, vel cum pro subditis plus statuit quam statuere possit.

3. *Ex parte subditorum*, inter quos debet servari proportionis aequalitas in onerum distributione, quae debet fieri pro cujuscumque virium et facultatum proportione. Si tamen Lex de se utilis sit, et pauci plus aequo vexentur, non ideo Lex erit cassa, sed erit valida erga eos a quibus servari poterit; qui vero injuste gravabuntur, non obligabuntur quoad excessum injustum nisi per accidens ratione scandali et perturbationis, quae etiam cum proprii boni dispendio vitari debent. Addo tamen caute incedendum cum agitur de arguenda Legis iniquitate, quia quae privatis aliquibus duriora videntur, non raro gravissimis de causis statuuntur a Principibus.

Objicies 1. Haec definitionis particula inducit ad seditionem; solent enim populi de Legum iniquitate conqueri; ergo ex definitione Legis est delenda tamquam publicae tranquillitatis perturbativa.

Resp. nego ant. Namque 1. non ex vulgi opinione, sed ex sapientum judicio aequitas Legum pensanda est. 2. In dubio sitne Lex justa an injusta, servanda est Lex; praesumptio enim est pro Legislatore, cujus, utpote possidentis jus regendi subditos, melior est conditio, nec per inferioris dubium tolli potest; alias subditis daretur nimia licentia sese a Legibus eximendi, cum periculo scandali et perturbationis reipublicae.

Objicies 2. Nonnullae Leges humanae permittunt malum; ergo non est essentiale Legi ut honesta praecipiat.

Resp. dist. ant. Permittunt malum ut malum *nego ant.* malum ut majoris mali impeditivum, *conc. ant.* Est autem aliquando bonum et secundum rectam rationem e duobus malis indeclinabilibus illud vitare quod majus est, minus tolerando et non puniendo.

Objicies 3. *cum Machiavello et aliis pseudopoliticis:* publica tranquillitas et temporalis felicitas, est finis politici regiminis; atqui honestatis regulae et religionis praecepta plerumque adversantur publicae tranquillitati et temporali felicitati; ergo Princeps politicus hujusmodi regulis et praeceptis non adstringitur.

Respond. 1. *dist. maj.* Publica tranquillitas et temporalis felicitas est finis proximus politici regiminis, *conc. maj.* est finis ultimus *nego maj.* Nullum enim est regimen quod ad Dei gloriam et felicitatem aeternam referri non debeat, juxta illud Div. August. (a) *felices Imperatores eos dicimus, si juste imperant, si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum, majestatis ejus famulam faciunt.*

Resp. 2. *nego min.* Quis enim, nisi sit Atheus, dixerit veras religionis praecepta, et honestatis regulas publicae tranquillitati

(a) *Lib.* 5. *de Civ. Dei cap.* 24.

obesse, cum potius ad eam valde conferant, dirigendo ac coercendo improbas hominum passiones quae eorum tranquillitatem et felicitatem temporalem funditus subvertunt.

Inst. Si finis politici regiminis sit cultus Dei et felicitas aeterna, ipsum ab Ecclesiae regimine non differt; falsum conseq. Ergo.

Respond. nego sequelam maj. Licet enim utrumque regimen ecclesiasticum et politicum habeat pro fine cultum Dei et felicitatem aeternam, in hoc tamen differunt quod cultus Dei et felicitas aeterna sint finis proximus ecclesiastici regiminis, cum sint tantum finis remotus et ultimus politici regiminis.

Inst. 2. Ecclesia, et Regnum sunt duae respublicae adaequate distinctae; ergo et fines utriusque sunt adaequate distincti.

Resp. dist. ant. Sunt duae respublicae distinctae quoad finem proximum, et immmediatum, propriamque cujusque materiam; *conc.* quoad omnia, *nego.* Itaque Ecclesia, et respublica sunt solum distinctae quoad finem proximum et immediatum, et propriam cujusque materiam, seu leges, quas respublica directe fert in materia temporali, Ecclesia in spirituali. Sed hoc non impedit, ne in eundem finem spiritualem utraque conspiret, qui quidem sit finis proximus Ecclesiasticae potestatis, ac legis civilis. Unde licet potestas civilis, in quantum directe praeceptiva, restricta sit ad propriam materiam, in propria tamen materia subditos regit in ordine ad salutem aeternam, tamquam finem suum remotum.

Dicitur 3. *Ordinatio stabilis*, id est non ad tempus, sed in perpetuum duratura (a) donec abrogetur, vel mutatis circumstantiis noxia aut inutilis fiat; per hoc Lex differt a praecepto quod ad certum tantum tempus personae privatae, aut familiae particulari imponitur, et expirat morte praecipientis *re integra*, id est nondum incepta; Lex vero etiam Legislatore mortuo perseverat, nisi a successore vel consuetudine abrogetur; hinc statuta Episcopi post mortem ejus obligare pergunt, nisi ab ejus successore revocentur.

Objicies 1. Lex vetus fuit vera Lex; et tamen a multis saeculis desiit; ergo Lex non est essentialiter perpetua.

Resp. nego conseq. Hoc enim sensu dicimus Legem debere esse perpetuam, quod obliget quamdiu est utilis, et non abrogatur; Lex autem vetus desiit esse utilis post adventum Christi, et per Legem evangelicam abrogata est.

Objicies 2. Accidentale est Legi quod magis minusve duret; ergo perpetuitas non est essentialis Legi.

Respond. nego ant. Prob. Duratio non mutat speciem; ergo.

Resp. dist. ant. In physicis, *conc. ant.* in moralibus, *nego ant.* Nam major duratio notabilem inducit diversitatem in moralibus, et habet effectus longe diversos, sic Censurae, v. g. per modum

(a) *Cap. ultimo de officio Legati.*

statuti latae ligant omnes in territorio existentes etsi non sint subditi, econtra Censurae latae per modum praecepti ligant tantum subditos.

Dicitur 4. *Ad bonum publicum;* id est non in privatum Legislatoris, sed in totius communitatis commodum, quod est essentialiter finis Legis; nam idem debet esse finis Legis ac potestatis legislativae; atqui potestas legislativa sive sit a Deo, sive a communitate, habet pro fine bonum commune; ergo, etc. Hinc D. Basil. (a) dicit, in hoc differre tyrannum a Rege, quod ille propriam, hic communem utilitatem in suo regimine quaerit; per hanc particulam Lex iterum differt a praecepto quod commodum personae privatae respicere potest.

Objicies 1. Samuel (b) jura Regum recensens plura enumerat quae cedunt in commodum solius Regis, non in bonum commune: ergo non est de essentia Legis ut ad bonum commune referatur.

Resp. nego conseq. Nam ea quae ibi recenset Samuel, non sunt Leges et jura legitima, sed usurpata, quae Reges sibi arrogaturos esse populo praedicebat, ut eum a Rege poscendo deterreret.

Objicies 2. Si de essentia Legis sit ut feratur propter bonum publicum, sequitur non esse obtemperandum Legibus quamdiu non constiterit Legislatorem commune bonum intendisse; falsum et seditiosum consequens; ergo.

Resp. nego sequelam. Nam *operantis* intentio non pertinet ad substantiam Legis, sed sufficit intentio *operis*, hoc est ut opus a a Lege praeceptum ex se ipso conducat ad bonum commune.

Inst. 1. Atqui sunt plurimae Leges quae ex se ipsis non tendunt ad bonum commune, tales sunt Leges tributorum; ergo.

Resp. nego ant. Nam Leges tributorum tendunt ad bonum commune saltem *mediate*, cum de ratione boni communis sit ut Rex ex tributis thesauros comparet, quibus Respublica tueatur in bello, et ornetur ac conservetur in pace.

Inst. 2. Lex naturalis de tuenda propria vita; item Leges in gratiam minorum, clericorum, militum, etc. non tendunt ad bonum commune; ergo.

Resp. dist. ant. Hae Leges non tendunt in bonum commune si spectentur ex objecto circa quod versantur, *conc. ant.* si spectentur ex motivo formali, propter quod versantur circa tale objectum, *nego antec.* Igitur objectum ejusmodi Legum est quidem bonum particularium personarum; sed motivum earum formale, est bonum commune quod per se intendunt: nam Reipublicae plurimum interest 1. ut quilibet tueatur propriam vitam, cum ipsa non possit subsistere nisi in individuis; 2. ut pupilli, qui ob aetatis suae

---

(a) D. Basil. in Prob. Homil. 12.
(b) 1. Reg. 8.

infirmitatem sibi satis providere non possunt, ab injuriis quibus obnoxii forent, vendicentur; 3. ut clericis, militibus, et caeteris de Republica bene meritis, privilegia concedantur ut ad perseverandum stimulentur, et alii ad promovendum bonum commune accendantur.

Inst. 3. Cessante bono communi non cessat Lex; v. g. cessantibus fraudibus quas Ecclesia clandestina matrimonia irritans, praecavere voluit; item cessante scandalo ob quod cavendum, statutum est ne Clerici in tabernis comedant extra casum peregrinationis, non desinit hujusce Legis obligatio; ergo non est de essentia Legis ut sit propter bonum commune.

Resp. dist. ant. Cessante bono communi respectu quorumdam non cessat Lex, *conc. ant.* cessante universaliter et respectu totius communitatis, *nego ant.* Porro licet finis Legis, nempe vitatio fraudum, scandali, etc. cesset respectu quorumdam particularium, nihilominus subsistit Lex respectu illorum particularium, quia rectus ordo postulat ut pars toti cohaereat, et ut privati a communi disciplina non recedant.

Dicitur 5. *Promulgata*: id est intimata ac denunciata subditis, qui aliter non possent Legem observare.

Dicitur 6. *Ab eo qui curam communitatis habet*: id est ab eo qui in communitatem perfectam jurisdictione, et auctoritate coactiva pollet; ratio est quia Lex est essentialiter propter bonum commune; ergo non potest ferri nisi ab eo qui praeest communitati perfectae, habetque jus illam regendi, refractarios coercendi, transgressores puniendi, etc. per quod iterum Lex differt a praecepto, quod a quocumque superiore particulari imponi potest.

Porro communitas duplex est, perfecta et imperfecta.

Communitas *perfecta*, est ea quae sibi sufficit ad conciliandam et conservandam pacem ac tranquillitatem publicam, ut Ecclesia, Regnum, Provincia sui juris, etc.

Communitas *imperfecta*, est ea quae sibi non sufficit ad praedictum finem assequendum, ut familia, parochia, etc.

Dicitur 7. *Cum intentione obligandi subditos*: id est per modum praecepti, per quod Lex distinguitur a consilio, quod etsi recta sit morum regula, per se tamen non obligat.

Resolves: Omnes Legis proprietates essentiales contineri praedicta definitione; verum circa promulgationem controvertitur inter auctores, an scilicet sit de essentia Legis, ut ei satisfiat.

CAPUT II.

AN PROMULGATIO SIT DE ESSENTIA LEGIS.

Nota 1. Promulgatio, est *authentica Legis notificatio eis facta, a quibus Legislator vult eam impleri.*

Nota 2. Quaestionem hic moveri de Legibus positivis; Lex enim

naturalis vel promulgatione non eget, vel per ipsam sui impressionem singulis hominum mentibus per modum habitus factam, satis promulgata esse intelligitur.

Nota 3. Quaestionem non esse de Lege *in actu* 1. prout aptitudinem habet ad obligandum, sed de Lege *in actu* 2. prout reipsa et de facto obligat.

Nota 4. In qualibet scholae opinione promulgatio necessaria est ad hoc ut Lex obliget; nam Legislator nec potest, nec vult obligare nisi post debitam voluntatis suae manifestationem; sed controversia est de modo quo promulgatio est necessaria ad Legem, an per modum partis essentialis, an per modum conditionis, sine qua Lex non obligaret? His notatis.

***Dico**, Promulgatio est complementum essentiale Legis, prout actu et de facto obligantis.*

Prob. Voluntas Legislatoris non habet completam rationem Legis nisi accedente promulgatione; ergo promulgatio est complementum essentiale legis.

Prob. ant. Tum quia voluntas illa nullam habet efficaciam donec accedat promulgatio; tum quia per promulgationem constituitur formaliter in esse regulae cui subditus se conformare debet, juxta illud Div. August. (*a*) *Leges instituuntur cum promulgantur.*

Objicies 1. Quod supponit Legem jam in suo esse formali constitutam, non est de essentia Legis; atqui promulgatio supponit Legem jam in suo esse constitutam.

Resp. nego min. Prob. Lex est regula, promulgatio vero est regulae applicatio; atqui applicatio regulae non est de essentia regulae; ergo etc.

Resp. dist. maj. Promulgatio est applicatio regulae sumptae incomplete, *conc. major.* sumptae complete, *nego maj.* atqui applicatio regulae, non est de essentia regulae. sumptae incomplete, *conc. min.* sumptae complete, *nego min.* Itaque Lex et regula incomplete sumpta est voluntas interna Legislatoris, Lex vero complete sumpta est eadem voluntas rite significata et applicata per promulgationem, et ideo promulgatio est complementum essentiale legis complete sumptae.

Inst. Promulgatio est tantum signum legis; ergo non est pars essentialis Legis.

Resp. dist. ant. Est signum Legis sumptae incomplete, *conc. ant.* sumptae complete, *nego ant. et conseq.* Responsio patet ex superiori argumento.

Objicies 2. Lex obligat non solum eos quibus jam innotuit, sed et eos quibus est incognita; (ut patet in Legibus irritantibus con-

(*a*) ***Div. August.*** *apud Gratianum distinct.* 4. *cap.* 3.

tractus quae producunt effectum in iis qui nullam Legis notitiam habuerunt ;) ergo promulgatio non est necessaria ut Lex obliget.

Resp. nego conseq. Aliud est enim Legis divulgatio, aliud promulgatio, ut notant Salmanticenses (*a*): ad divulgationem requiritur ut Lex cuilibet subdito in particulari innotescat ; ad promulgationem vero satis est, si Lex communiter promulgata fuerit, ita ut cuilibet particulari facile innotescere possit. Porro ad valorem Legis non requiritur divulgatio, sed sufficit promulgatio, qua posita omnes Lege constringuntur sive qui eam norunt, sive qui eam ignorant invincibiliter, licet contra eam agentes non peccent formaliter propter ignorantiam invincibilem qua supponuntur laborare, et quae eos excusat a peccato, sed non eos reddit habiles ad actus, ad quos per Legem sunt inhabiles facti.

Quaeres 1. An Lex prioris Legis revocatoria debeat promulgari?

Nota. Lex alia est favorabilis, alia odiosa.

Lex *favorabilis*, est ea quae est praeter jus commune, et nulli affert praejudicium, v. g. privilegium audiendi Missam tempore interdicti.

Lex *odiosa*, est ea quae juri communi adversatur, aut alteri nocet, tale est privilegium habendi plura beneficia, Itaque.

Resp. Lex revocatoria prioris Legis debet promulgari, nisi Lex prior fuerit odiosa.Ratio est quia Lex revocatoria est vera Lex habens vim regulandi et obligandi subditos ; atqui vera Lex debet promulgari ; ergo.

Dixi: *Nisi Lex prior fuerit odiosa:* quia Lex revocatoria Legis odiosae, est favorabilis; atqui ex juris axiomate : *in favorabilibus necessaria non est promulgatio:* ergo.

Resolves 1. Promulgationem non requiri in privilegii odiosi revocatione, cum talis revocatio sit favorabilis; bene vero in revocatione privilegii favorabilis, cum talis revocatió sit odiosa; odiosum enim videtur alicui subtrahere beneficium quod nulli nocet.

Resolves 2. Plurimas facultates quae in Concilio Tridentino Episcopis largiuntur, esse ubique terrarum validas, licet in singulis provinciis Concilium non sit promulgatum; quia subtractio harum facultatum quae jure communi Episcopis competunt, ipsis erat oneri.

Quaeres 2. Quomodo Leges promulgentur;

Resp. Leges diversimode promulgari juxta Legum diversitatem, namque.

1. Lex divina promulgatur totidem modis, quot Deus voluntatem suam nobis potest manifestare, quod fit tripliciter: 1. *per internam revelationem* ; sic spiritus Jesu segragari jussit Saulum et Barnabam ad opus, ad quod assumpserat eos. 2. *per externam lo-*

(*a*) *Salmant. cap.* 1, *num.* 74.

cutionem absque solemnitate: sic Christus mandata sua tradidit Apostolis. 3. *Per externam locutionem cum solemnitate;* sic Lex mosaica in monte Sinai(a), et Lex evangelica in die Pentecostes(b) nobis promulgata est.

2. Lex humana debet solemniter promulgari ut vim obligandi obtineat. Unde licet omnes subditi certo scirent Legem esse conditam, imo et sigillo publico munitam, ad eam tamen non tenerentur, donec ritu solemni, juxta morem patriae, promulgaretur.

Quaeres cur Lex humana solemnitatem promulgationis requirat, non vero divina?

Resp. Ratio est quia Legislator humanus duplicem sustinet personam; unam privatam, qua par est aliis hominibus: aliam publicam, qua superior est aliis et secundum quam solum Leges condendi auctoritate pollet; ut ergo constet certo quod ex publica potestate velit obligare subditos, debet id per aliquam publicam caeremoniam testari; econtra Deus cum summam atque indipendentem in nos potestatem habeat, sufficit quod de ejus voluntate constet, ut ad eam implendam districte adstringamur.

CAPUT III.

AN LEX PROUT IN LEGISLATORE SPECTATUR IN ACTU INTELLECTUS VEL VOLUNTATIS, FORMALITER CONSISTAT.

Nota. In superiore legem ferente duo sunt actus; 1. Est actus intellectus, seu judicium dictans Legislatoris, conducere ad bonum commune, ut hoc vel illud praecipiat aut vetet subditis. 2. Est actus voluntatis quo Legislator pro jure suo vult, statuit, ac praecipit aliquid fieri vel omitti a subditis. Circa quod quaeritur, in quo actu proprie sita sit Legis essentia.

Dico, Lex praesuppositive consistit in actu intellectus; et formaliter in actu voluntatis.

Prob. 1. *pars.* In illo actu Lex praesuppositive consistit, qui praevie requiritur ex parte Legislatoris; atqui actus intellectus praevie requiritur ex parte Legislatoris: debet enim Legislator varia media et eorum cum fine proportionem cognoscere; ergo in actu intellectus Lex praesuppositive consistit.

Prob. 2. *pars.* 1. Ex Scriptura, ubi Lex divina saepe dicitur voluntas Dei: sic Ps. 39. *In capite Libri scriptum est, ut facerem voluntatem tuam*: id est Legem ut ex his verbis immediate sequentibus manifestum est: *Deus meus volui, et legem tuam in medio cordis mei.* Et Ps. 102. *Notas fecit vias suas Moysi, et filiis Israel voluntates suas*: id est Leges et Praecepta.

Prob. 2. Lex consistit essentialiter in eo actu, per quem Legisla-

(a) *Exod.* 20. *v.* 18. (b) *Act.* 2. *v.* 2. *et* 3.

tor subditos ad agendum vel omittendum aliquid, obligat; atqui per solum actum voluntatis obligat subditos; ergo, etc. *Prob. min.* Eatenus Legislator subditos obligat quatenus imperat, praecipit, et vult aliquid fieri vel vitari, non quatenus judicat melius esse ad commune bonum ut hoc fiat, quam istud, alias Lex non differt a consilio; atqui imperium, praeceptum, volitio, actum voluntatis evidenter arguunt; ergo Legislator per solum actum voluntatis, obligat subditos: unde Princeps dum Leges fert, his utitur verbis: *sic volo*, *sic jubeo*, *etc.*

Objicies 1. Lex in Scriptura saepe vocatur, *Lumen*, *Lux*, *Lucerna illuminans oculos*: atqui haec soli intellectui conveniunt. Ergo.

Resp. dist. maj. Lex est, *Lux*, *Lucerna*, *etc.* si consideretur relative ad hominem cui imponitur, *conc. maj.* per legem enim quisque intelligit quid faciendum sit aut omittendum: si consideretur prout est actus Legislatoris eam sancientis; *subdist.* est lumen praesuppositive, *conc. maj.* est lumen formaliter, *nego maj.* et sic distincto consequente, *nego conseq.*

Inst. 1. Atqui Lex prout est actus Legislatoris, est actus intellectus formaliter; ergo.

Prob. subsumpt. Lex definitur, *ordinatio rationis*; atqui ordinatio rationis, est actus intellectus, non voluntatis; ergo Lex est formaliter actus intellectus.

Resp. nego min. Nam illa definitionis particula: *ordinatio rationis*, importat actum voluntatis formaliter, et actum intellectus praesuppositive, ita ut tò *ordinatio* significet formaliter actum voluntatis statuentis et imperantis, et ideo ponitur *in recto*: et tò *rationis* significet actum intellectus praerequisitum ad hoc ut voluntas recte ordinet et imperet, et ideo ponitur *in aliquo*, habetque rationem connotati. Unde apparet Legem ne partialiter quidem consistere in actu intellectus.

Inst. 2. Lex est essentialiter regula agendorum et vitandorum; sed regula est actus solius intellectus; ergo.

Resp. nego min. Regula enim non minus est actus voluntatis quam intellectus, nam subditus in tantum regulatur et dirigitur, in quantum vult et facit quod superior vult fieri; sicut ergo voluntas divina est regula voluntatis creaturarum, ut docet D. Thom. (a) dicens: *ad hoc quod voluntas hominis sit bona, requiritur quod conformetur voluntati divinae.* Ita voluntas recta aliorum Legislatorum est regula secunda participata a prima, cui proinde subditi tenentur se conformare.

Inst. 3. Lex est idea, cui actus nostri conformes esse debent; sed idea est actus intellectus, non voluntatis; ergo.

(a) *D. Thom.* 1. 2. *q.* 19. *art.* 9. *in fine corp.*

Resp. dist. maj. Lex in mente subditorum est idea, *conc. maj.* Lex ex parte Legislatoris, *subdist.* est idea praesuppositive quatenus in Legislatore praesupponitur mentis actus quo concipit aliquid bono communitatis congruere, *conc.* formaliter, quatenus id quod conveniens esse concepit, observari mandat, *nego maj.* Sic enim est imperium, sed voluntatis est imperare.

Objicies 2. Lex naturalis non est actus voluntatis; ergo.

Resp. 1. *transeat ant. nego conseq.* Neque enim hic agimus de regulis internis actuum humanorum, prout est Lex naturalis; sed de externis, Lege scilicet positiva divina, et humana.

Resp. 2. *dist. ant.* Lex naturalis non est actus voluntatis prout est in homine, *conc. ant.* sic enim potius est natura ipsa rationalis quam actus voluntatis aut intellectus; Lex naturalis prout est in Deo Legislatore, qui mandat ut huic Legi menti nostrae inditae, nos conformemus, *nego ant.* Unde dixi *transeat.*

DISSERTATIO II.

De legibus in particulari.

Nota. Cum Lex communiter dividatur in Legem aeternam, naturalem, positivam divinam, et positivam humanam, hanc dissertationem in totidem capita distribuemus.

CAPUT PRIMUM.

DE LEGE AETERNA.

Nota. De lege aeterna multa hic congerunt Theologi non minus obscura quam ad praxim inutilia, unde pauca de ipsa variis quaestiunculis elucidabimus. Itaque.

Quaeres 1. *Quid sit Lex aeterna?*

Resp. Recte definitur a D. Aug. (*a*) *Ratio divina, vel voluntas ordinem naturalem servari jubens, et perturbari vetans.*

Dicitur 1. *Ratio divina*: id est in mente divina existens, per quod differt a Lege naturali quae menti humanae est insita, quae consequenter Legi aeternae superaddit promulgationem per lumen naturale factam.

Dicitur 2. *Vel voluntas*: per quod differt ab ideis divinis, quae ad intellectum pertinent: Lex aeterna vero pertinet formaliter ad voluntatem; ratio diversitatis est quod ideae versantur circa res repraesentandas: Lex vero aeterna circa easdem ut gubernandas.

Dicitur 3. *Ordinem naturalem servari jubens, etc.* id est ordinem generalem ad quem res sunt institutae, v. g. quod ignis sursum, lapis deorsum inclinetur, unde versatur circa bonum universi, per

(*a*) *Aug. l.* 22. *contra Faust. cap.* 27.

quod differt a providentia quae versatur circa bonum singulare uniuscujusque creaturae, quam ad finem sibi proprium ordinat juxta dictamen Legis aeternae, proindeque Lex aeterna est veluti regula providentiae.

Quaeres 2. An omnia subjiciantur Legi aeternae.

Resp. Omnes motus et operationes creaturarum sive rationalium, sive irrationalium subjiciuntur Legi aeternae, sed diverso modo.

Prob. de actibus et motibus irrationalium: Illa Legi aeternae subjiciuntur, quae fiunt ex instinctu et naturali inclinatione a Deo creaturis irrationalibus impresso per quem in fines sibi convenientes feruntur; atqui taliter fiunt actus et motiones creaturarum irrationalium; ergo. Unde Psalm. 148. *Ignis, grando, nix, glacies, et spiritus procellarum, quae faciunt verbum ejus*, id est voluntatem.

Prob. De actionibus creaturarum rationalium: actiones rationalium vel sunt bonae vel malae; si sint bonae, fiunt ex Dei directione et motu; si sint malae ab aeterna Lege prohibentur, permittuntur tamen, ut in poenis quibus postea puniendae sunt, justum Dei judicium clucescat, ait D. Aug. (*a*): ergo subjiciuntur Legi aeternae.

Dixi 1. *Creaturarum*: quia nec natura, nec voluntas divina Legi aeternae subjiciuntur, nam inter eas et Legem aeternam est perfecta identitas, nihil autem sibi potest subjici; ergo.

Dixi 2. *Licet diverso modo*: quia creaturae rationales subjiciuntur Legi aeternae, ut praecipienti et obliganti, irrationales vero illi subjiciuntur tantum ut ordinanti et moventi illas ad fines suos, non vero ut praecipienti, quia non sunt capaces praecepti et obedientiae, ex quo constat Legem aeternam non habere rationem Legis proprie dictae respectu creaturarum irrationalium; sed

Quaeres 3. An Lex aeterna sit Lex proprie dicta respectu creaturarum rationalium?

Resp. Etiam respectu earum non fuit Lex proprie et complete donec transiit in Legem naturalem; ratio est quia ipsi deerat promulgatio, quam ostendimus esse complementum essentiale Legis.

Quaeres 4. An omnes Leges a Lege aeterna deriventur?

Resp. affirm. et Prob. Ex Prov. 8. ubi de Lege aeterna dicitur: *Per me Reges regnant*: id est accipiunt potestatem Leges condendi, *et Legum conditores justa decernunt*; id est in tantum justa praecipiunt in quantum Legi meae sese conformant.

Ratio est quia in omnibus moventibus ordinatis, virtus secunda moventis derivatur a primo; atqui Lex aeterna est ratio gubernationis in supremo gubernante; ergo necesse est quod omnes rationes gubernationis quae sunt in inferioribus gubernantibus, a Lege aeterna deriventur.

(*a*) *D. Aug. l. 5 Confess. cap. 2.*

Quaeres 5. *Quomodo Leges ab aeterna derivantur ?*

Resp. Derivantur diversimode, nam Lex divina ab aeterna immediate profluit, Lex naturalis mediante lumine rationis; Lex humana vero mediante potestate Principibus communicata vel ab ipso Deo immediate, vel mediante Reipublicae consensu.

Dices 1. Lex aeterna non est causa exemplaris aliarum Legum; ergo aliae Leges non derivantur ab illa.

Resp. nego ant. Prob. Legislatores inferiores non possunt legem aeternam intueri; ergo. Nam intuentur Legem aeternam lumine naturali; Deus enim impressit hominum mentibus non obscura Legis aeternae vestigia ; sic per lumen naturale cognoscimus Legem aeternam statuentem v.g. *Deum esse colendum, nemini faciendam esse injuriam.*

Dices 2. Lex humana non derivatur a Lege aeterna ; ergo non omnis Lex derivatur ab aeterna.

Resp. neg. ant. Prob. Si Lex humana derivaretur ad aeterna, obligaret jure divino ; atqui falsum consequens.

Resp. nego sequel. maj. Eae enim solum Leges jure divino obligant, quas Deus per se et immediate tulit ; eae vero quas homines per potestatem a Deo acceptam ferunt, obligant solum jure humano, licet *mediate*, obligent ex parte Dei propter potestatem ab ipso Legislatoribus inferioribus traditam.

Inst. Leges humanae sunt mutabiles, ergo non derivantur a Lege immutabili.

Resp. nego conseq. Imo Lex aeterna praecipit ut Leges humanae sint mutabiles pro variis temporum, locorum et personarum circumstantiis.

Nota Ex D. Aug. (*a*) nomine Legis aeternae intelligi veritatem incommutabilem, quare haec vox, *aeterna*, non tam durationem Legis quam ejus necessitatem et immobilitatem ex usu significat; et ideo quamvis divinae voluntatis decretum in quo Lex divina positiva consistit, extiterit ab aeterno, non propterea Lex illa dicitur *aeterna.*

CAPUT II.

DE LEGE NATURALI.

Nota. Dari aliquam Legem naturalem constat ex Apost. (*b*) dicente : *Gentes quae Legem*, scriptam, *non habent, naturaliter ea quae Legis sunt faciunt*, id est ea quae Lex Scripta praescribit.

De hac Lege quaerimus 1. Quid sit; 2. Quodnam sit ejus objectum ; 3. An possit pati mutationem aut interpretationem ; 4. An possit admittere dispensationem.

(*a*) *Aug. l. de vera relig. cap.* 13. (*b*) *Roman.* 2.

QUÆSTIO I.

Quid sit Lex naturalis.

Quaeres 1. *Quid sit Lex naturalis ?*

Resp. Definitur a D. Thoma 1. 2. qu, 91. art. 2. *Participatio legis aeternae in rationali creatura dictans et praescribens, illud esse agendum, quod est intrinsece bonum, et per se necessarium ad finem naturae rationalis, et illud fugiendum, quod est intrinsece malum.*

Dicitur 1. *Participatio legis aeternae*: quia illius est fulgor, et radius, per quod convenit omnibus legibus positivis: omnes enim, si justae sint, ab aeterna derivantur.

Dicitur 2. *In rationali creatura*: quia ipsi ab Auctore naturae imprimitur; per quod differt a legibus positivis, quarum nullum, vestigium in cordibus nostris reperitur, sed sunt prorsus extrinsecae ut Lex Missam audiendi.

Dicitur 3. *Dictans*, per lumen naturale, a quo promulgatur.

Dicitur 4. *Et praescribens, illud esse agendum quod est intrinsece bonum, etc.* Quia, quae per legem naturalem praecipiuntur, vel prohibentur, non sunt bona, quia praecepta; et mala, quia prohibita: sed econtra sunt praecepta, quia bona: et prohibita, quia mala sunt, et naturae rationali indecentia. Hinc lex naturalis supponit in objecto honestatem, quam praecipit, et malitiam, quam prohibet, ad differentiam legis positivae, quae necessario non supponit, sed inducit in objectum bonitatem, aut malitiam.

Dicitur 5. *Et per se necessarium ad finem naturae rationalis.* Quia licet id omne, quod praecipit Lex naturalis, sit honestum, tamen non praecipit id omne, quod est honestum, sed illud solum, cujus omissio dedecet naturam rationalem; et idcirco necessarium est, ut hominis vita naturae rationali conformetur: sunt enim quaedam honesta, quae sine vitio et naturae rationalis dedecore possunt omitti, qualia sunt ea, quae sunt consilii, non praecepti.

Quaeres 2. *Utrum sit aliquod discrimen inter legem naturalem, synderesim, conscientiam ?*

Resp. Affirmative: Nam *lex naturalis* est ipsa ordinatio divinae voluntatis nobis impressa: Synderesis vero est habitualis cognitio, et conservatio illius ordinationis: et *Conscientia* ejusdem ordinationis applicatio actualis alicui particulari hic et nunc agibili. Porro cum haec discrimina sint satis metaphysica, non impediunt, quominus lex naturae, synderesis, et conscientia saepe confundantur a Theologis.

Quaeres 3. *In quo lex naturalis differt a jure gentium ?*

Resp. In hoc differt, quod *lex naturalis* sit omnibus hominibus innata: *jus vero gentium sit communi gentium consensu, et usu introductum.* Ex quo apparet, jus gentium ad jus positivum esse

reducendum, non vero ad jus naturale; licet etiam ad illud natura vehementer inclinet, est tamen praeter jus naturale, v. g. secundum jus naturale possunt dividi agri, quos natura exposuit in communi; econtra jus gentium statuit, ut de facto dividantur ad vitandam negligentiam in colendis agris, ac reipublicae perturbationem. Item jus naturale permittit, ut inter homines sint libera commercia; jus gentium vero id statuit, ita ut illorum impeditio sit violatio juris gentium, et signum inimicitiae.

QUAESTIO II.

Quodnam sit objectum Juris naturalis?

Quaeres 1. *Quaenam pertineant ad Legem naturae?*

Resp. Ad Legem naturae pertinent omnia praecepta ad quae ex natura rei obligamur, et independenter a quacumque lege positiva, talia sunt:

1. Universalissima principia practica cuilibet naturaliter nota, qualia sunt ista: *bonum est faciendum, malum est fugiendum. Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.* Quae non tam dicenda sunt praecepta, quam praeceptorum omnium principia.

2. Ea praecepta quae ex primis principiis per facilem et evidentem discursum deducuntur; sic ex hoc principio, *quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*: ista concluduntur, *ergo non est occidendum, non est furandum*, et caetera praecepta decalogi, excepto 3. de Sabbati sanctificatione, quod licet sit Legis naturalis quatenus cultum Dei praecipit, est tamen Legis divinae positivae quatenus ad talem cultum determinat certum diem potius quam alterum.

3. Ea praecepta ex primis principiis non nisi difficili nec statim obvio discursu deducuntur, quomodo ex hoc principio, *quod tibi fieri non vis, etc.* concluditur; *ergo ne divitibus quidem danda est pecunia ad usuram.*

Dices. Conclusiones remotae a primis principiis non pertinent ad Legem naturae; ergo.

Resp. nego ant. Prob. Quod non est omnibus notum non pertinet ad Legem naturae; atqui conclusiones a primis principiis remotae non sunt omnibus notae; ergo.

Resp. nego maj. Neque enim necesse est praecepta Legis naturae esse omnibus nota, sed sufficit ut tam necessariam habeant cum primis principiis connexionem, ut indipendenter ab omni Lege positiva, et ex natura rei vera sint, sive interim eorum veritas facile aut difficile cognoscatur.

Prob. maj. Quod non est ingenitum, non pertinet ad Legem naturae; sed quod non est omnibus notum, non est ingenitum: ergo quod non est omnibus notum, non pertinet ad Legem naturae.

Resp. dist. maj. Quod nullo modo est ingenitum, *conced. maj.* quod non est ingenitum formaliter et in se, sed est ingenitum radicaliter, *nego maj.* atqui quod non est omnibus notum, non est ingenitum, formaliter et in se, *conc. min.* radicaliter, *nego. min.* Porro cognitio praeceptorum naturalium est ingenita in primis principiis, quatenus per vim quamdam nobis a natura inditam a priorum principiorum cognitione, ad conclusionum ex iis dimanantium notitiam, assurgimus. Ex qua responsione

Colliges, Legem naturalem esse in se simpliciter unam; quia licet praecepta Legis naturae sint plura, omnia tamen radicaliter continentur in primo illo et universalissimo principio, *bonum est faciendum*, *et malum fugiendum*; quod est unum; unde ab unitate radicis ac primi principii Lex ipsa naturalis simpliciter dicitur una.

Quaeres 2. *An Actus virtutum moralium pertineant ad Legem naturae?*

Resp. affirm. Si spectentur secundum rationem genericam qua sunt virtuosi; *negative* vero si spectentur secundum proprias suas species. Ita Div. Thomas (*a*).

Prob. et declaratur responsio hoc exemplo: actus temperantiae v. g. secundum suam rationem genericam, talis est ut ad eum natura inclinet, sicque ad Legem naturae dicitur pertinere; quod autem per abstinentiam a carnibus, et per jejunium quadragesimale debeat exerceri, hoc non est a lege naturali sed positiva, pendet enim ex voluntate et praecepto Ecclesiae; ergo.

Dices: Omnia peccata non sunt contra naturam; ergo nec omnes actus virtutum moralium ad Legem naturae pertinent.

Resp. dist. ant. Non sunt contra naturam animalem, seu omnibus animalibus communem, *conc.* contra naturam rationalem, seu contra rationem quae est natura hominis, *nego ant.* Porro licet nefanda carnis peccata, ut sodomia, bestialitas, mollities, dicantur per antonomasiam, peccata contra naturam, quia contra inclinationem naturalem omnibus animalibus insitam, pugnant; tamen omnia peccata sunt contra naturam hominis quia omnia contrariantur rationi quae est natura hominis.

Quaeres 3. *An pertineat ad Legem naturalem ut actus virtutis fiat ex motivo honesto et virtuoso?*

Resp. affirm. Cum. D. Thom. (*b*); ratio est quia Lex naturalis praecipit ut hominis actus sint semper rectae rationi consentanei; atqui actus virtutum facti ex motivo pravo non sunt rectae rationi consentanei, cum recta ratio dicat eum solum actum esse bonum et laudabilem qui habet objectum legitimum, finem honestum, et

(*a*) *D. Thom* 1. 2. *q.* 94. *art.* 3.
(*b*) *D. Thom, ibid.*

circumstantias objecto debitas; ergo pertinet ad Legem naturae ut actus virtutum fiant ex fine honesto.

Dices: Potest quis restituere debitum ex malo fine, facere eleemosynam ob vanam gloriam, etc. et tamen servavit reipsa praeceptum restitutionis et eleemosynae: ergo Lex naturalis non obligat ut restitutio et eleemosyna fiant ex motivo honesto.

Resp. dist. conseq. Lex naturalis particularis de restitutione et eleemosyna, non obligat, etc. *conc.* intendit enim duntaxat honestatem propriam sui motivi formalis, sic praeceptum de eleemosyna intendit sublevationem pauperis. Lex naturalis generalis obligat ad semper agendum conformiter rectae rationi, id est ad facienda bona bene; *nego conseq.*

QUÆSTIO III.

An lex naturalis possit pati mutationem aut interpretationem?

Dico 1. *Lex naturalis non potest mutari proprie, sed solum improprie.*

Probat. 1. *pars*: Legem mutari proprie, est Legem desinere vel *per se ipsam*, vel per *abrogationem, derogationem et irritationem*: atqui Lex naturalis neutro modo potest desinere; ergo. Nam 1. Non potest desinere per se ipsam. Lex enim desinit per se ipsam; 1. cum lata est pro certo tantum tempore; 2. cum de justa fit injusta; atqui Lex naturalis nec est lata pro certo tantum tempore, sed in perpetuum; nec potest de justa fieri injusta, cum nihil praecipiat quod non sit intrinsece et ex natura rei bonum, nihilque prohibeat quod non sit intrinsece malum; ergo non potest desinere per se ipsam.

2. Non potest desinere *per abrogationem, etc.* nam Deus non potest abrogare, irritare Legem aeternam, cum sit indefectibilis, et tam necessaria quam ipse Deus cui identificatur; ergo nec potest abrogare Legem naturalem quae nil est aliud quam Legis aeternae fulgor et radius, eadem praescribens et vetans quae Lege aeterna praecipiuntur et vetantur.

Prob. 2. *pars*: Mutatio improprie dicta fit 1. *per additionem*, cum nempe Legi nova Lex superadditur; 2. *per subtractionem materiae*; cum nempe id quod erat materia Legis naturae, desinit esse ejusdem Legis materia ob quamdam circumstantiam advenientem; atqui Lex naturalis potest mutari 1. *per additionem*, quia de facto multa praecepta illi addita sunt per Leges positivas divinam et humanam; 2. *per materiae subtractionem*, quia materia Legis naturalis interdum mutari potest maxime in iis quae pendent a supremo Dei dominio, et a libera hominum voluntate; sic v. g. alienum retinere invito Domino, est materia Legis naturalis prohibentis, per legitimam praescriptionem desinit esse materia illius Legis, quia desinit esse alienum, proindeque potest invito Domino retineri.

Dices contra primam partem : Lex naturalis in multis fuit mutata ; ergo.

Resp. nego ant. Prob. Jure naturali homo erat liber, omnia erant communia, et tamen jure gentium est producta bonorum divisio, et servitus; item jure naturae valebat matrimonium solo consensu contrahentium, ac testamentum sola donatione testatoris sine solemnitatibus, et tamen Lex humana ista irritat; ergo Lex naturalis in multis fuit mutata.

Resp. dist. ant. Praedicta sunt de jure naturali permissivo, *conc. antec.* praeceptivo, *nego ant.* Id est jus naturale permittit quidem ut homo sit liber, ut bona sint communia, ut matrimonium clandestinum et testamentum sine solemnitatibus, valeant; non tamen praecipit ut haec ita se habeant, adeoque non prohibet quin oppositum possit statui ubi id exigit bonum commune, cumque statuitur, Lex naturalis non mutatur proprie, sed tantum improprie *per additionem*.

Dico 2. Simplex interpretatio locum habet in Lege naturali, non vero epikeja, idem dic de Lege divina positiva.

Prob. 1. *pars* : Interpretatio simplex, est simplex Legis terminorum expositio: atqui Legis naturalis termini quandoque exponi debent : sic hoc praeceptum, *non occides*, exponi debet de occisione facta *auctoritate privata*, vel *extra casum justae defensionis*, cum hi casus in universalitate Legis naturalis non comprehenduntur ; ergo.

Prob. 2. *pars*: Epikeja est benigna et rationabilis declaratio qua decernitur casum aliquem particularem, ob suas circumstantias, non comprehendi Lege quamvis per verba generalia lata; ergo epikeja locum non habet in Lege quae non fertur per verba generalia, sed excipit omnes casus excipiendos ; atqui Lex naturalis non est lata per verba generalia et excipit omnes casus excipiendos ; est enim ordinatio divina quae praecipit omnia et singula quae sunt rectae rationi consentanea, et prohibet quae ipsi sunt dissentanea ; ergo epikeja locum non habet in Lege naturali.

QUÆSTIO IV.

An Lex naturalis possit admittere dispensationem ?

Nota 1. Hic non quaeritur utrum homo a praeceptis Legis naturalis dispensare possit : certum est enim inferiorem non posse dispensare in Lege superioris.

2. Non quaeritur utrum Deus possit improprie dispensare ab iis Legis naturae praeceptis quorum materia pendet ab ejus dominio: certum est enim quod possit materiae Legis apponere vel tollere circumstantias quasdam, quibus positis aut sublatis actiones jam non sunt Lege naturali prohibitae, vel praeceptae, sed

Quaestio est utrum Deus pro suo absoluto in omnia dominio

possit aliquem ab obligatione Legis naturalis eximere in casu in quo manentibus iisdem circumstantiis, et eadem materia, Lex alioqui vigeret, et de facto eos omnes obligat qui in iisdem sunt circumstantiis, circa quod

Dico, *Deus in nullo Legis naturalis praecepto potest proprie et directe dispensare.*

Prob. Dispensare proprie in Lege naturae, est facere ut persona aliqua non teneatur servare Legem naturalem, in iisdem circumstantiis, in quibus eam servandi obligatio incumbebat; atqui Deus eo modo nequit Legis naturalis obligationem tollere, ita ut v. g. alicui licitum sit propria auctoritate hostem occidere, bono aliena quamdiu sunt aliena, invito rationabiliter Domino, surripere et retinere; ergo.

Prob. min. Deus non potest facere, ut quod est intrinsece contra rectam rationem, sit honestum et licitum; atqui propria auctoritate hominem occidere, bona aliena furari, etc. est intrinsece contra rectam rationem: ergo Deus non potest facere ut sit honestum et licitum, cum non possit mutare naturas rerum; ergo non potest illud permittere.

Objicies 1. Lex naturalis vetat innocentis occisionem, furtum, fornicationem, poligamiam, dissolutionem matrimonii, usuram, mendacium, matrimonium fratris cum sorore; atqui in his omnibus Deus dispensavit; nam

1. Dispensavit cum Abrahamo, ut ei liceret filium occidere.
2. Cum Israelitis, ut Ægyptiorum vasa aurea furarentur.
3. Cum Osea, ut fornicarie ad meretricem accederet.
4. Cum veteribus Patriarchis, ut plures haberent uxores.
5. Cum Judaeis, ut secundas inirent nuptias.
6. Cum iisdem, ut ab alienis sumerent usuras.
7. Cum obstetricibus Ægyptiacis, ut mentirentur.
8. Cum primis hominibus ut proprias sorores in uxores ducerent. Ergo.

Resp. dist. min. Dispensavit improprie subtracta Legis materia, *conc. min.* proprie manente Legis materia, *nego min.* et distincto consequente, *nego conseq.* ad facta allata respondeo.

Ad 1. Deum ut supremum vitae et necis Dominum, prius dedisse Abrahamo jus in vitam filii, quam illi praeceptum de interimendo filio imponeret. et sic subtracta est materia Legis naturalis qua ea solum vetatur homicidii species quae sit auctoritate privata.

Ad 2. *dico*, Deum ut supremum rerum omnium Dominum, transtulisse in Israelitas dominium eorum quae abstulerunt ab Ægypto, unde quod rapuerunt, non erat alienum, sed suum, sive titulo *donationis divinae*, sive titulo *mercedis*, continuis quibus oppressi fuerant laboribus, *debitae*, nec hactenus redditae ab Ægyptiis.

Ad 3. *dico*, Deum non concessisse Oseae ut accederet ad mulie-

rem ante matrimonium initum, sed praecepisse ut eam quae prius fornicaria fuerat, uxorem duceret, et ad eam affectu maritali accederet, in quo nihil est alienum a jure naturali.

Nec obstat, Quod Deus dixerit Oseae, *fac tibi filios fornicationum*; est enim Hebraismus quo designantur filii progeniti ex matre quae antea tota fuerat fornicationibus dedita, quomodo Exodi 7. virga Moysis in serpentem conversa, nihilominus vocatur virga.

Ad 4. *dico*, Deum permisisse veteribus Patriarchis plures habere uxores in quantum dominium corporis ab una uxore in plures divisit, et sic fuit tantum mutatio materiae, non autem proprie dicta dispensatio a Lege naturali quae non prohibet matrimonium unius cum pluribus, quando Deus disponit de jure matrimonii in bonum universi, et impedit incommoda quae ex uxorum pluralitate sequi possent.

Ad 5 Deum non permisisse Judaeis ut secundas inirent nuptias, nisi post irritum vinculum prioris matrimonii, quod non est amplius contrarium juri naturali.

Ad 6. *dico* Non concessisse Judaeis ut ab omnibus alienis acciperent usuras, sed ab illis quibuscum justum bellum gerebant, quibus non fortunas modo, sed et vitam eripere potuissent; unde quod exigebant, erat suum jure belli, non alienum.

Ad. 7. *dico*, Deum cum obstetricibus non dispensasse in mendacio, easque vere peccasse mentiendo; neque Deum eas remunerasse propter mendacium, sed propter bonam intentionem, qua volebant prodesse Hebraeis mulieribus, licet medium esset vitiosum.

Ad 8. *dico*, Matrimonium fratrum cum sorore inter filios Adami non fuisse prohibitum jure naturae *compellente necessitate* (a) propagandi genus humanum; cum enim unicus mas et femina unica a Deo conditi fuissent, necesse fuit, ut sorores fratribus commiscerentur.

Inst. Quando proprie dispensatur a Lege aliqua, fit necessario mutatio materiae; ergo ex eo quod materia mutetur, non sequitur quod dispensatio sit impropria.

Resp. nego ant. Nam in Lege positiva dispensatio fit sine mutatione materiae; sed manente eadem materia, Legislator pure et simpliciter restringit Legem eadem potestate qua eam tulit, et unice personam subditi subducit obligationi Legis, ita ut Legislator utendo potestate sua, rebus iisdem manentibus faciat id licere quod antea non licebat; Deus autem in allatis casibus non usus est potestate Legislatoris, sed supremi Domini qui potest dominia mutare et transferre: unde fit ut quando materia praecepti talis est ut ejus honestas vel turpitudo non pendeat a supremo Dei dominio, non possit Deus nequidem improprie dispensare, ut patet in odio Dei, idololatria et mendacio.

(a) *Ut ait Div Aug. L.* 15. *de Civit. cap.* 16.

Objicies 2. Votum et juramentum sunt juris naturalis; atqui Deus per summum Pontificem in iis dispensat proprie; ergo.

Resp. nego min. Dispensat enim tantum improprie votum et juramentum relaxando et tollendo, qua relaxatione facta tollitur obligatio juris naturalis de reddendo promisso.

Nota. An dari possit ignorantia juris naturalis, diximus in Tractatu de Actibus humanis.

CAPUT III.

DE LEGE POSITIVA DIVINA.

Nota Lex divina dividitur in veterem seu Mosaicam, et novam seu Evangelicam, de quibus sit

QUÆSTIO I.

De Lege veteri, seu Mosaica.

Nota. per Legem veterem stricte intelligimus, quae populo Israelitico data est ei per Moysen in Pentateuco promulgata; late vero intelligimus totam scripturam veteris Testamenti. De hac Lege multa compendiose a nobis sunt expedienda; unde

Quaeres 1. *An Lex vetus fuerit bona et a Deo data?*

Nota, Utrumque negarunt Simon Magus et Marcionitae. Manichaei et Priscillianistae, docentes duo esse prima rerum principia; alterum malum quod fuit auctor Legis veteris, quae proinde fuit mala; alterum bonum quod fuit auctor Legis Evangelicae quae proinde est bona: hos ferit hic Concilii Toletani Canon: *Si quis dixerit esse alterum auctorem priscae Legis, alterum Evangeliorum anathema sit*; et contra quos.

Resp. affirmative, Quoad utramque partem.

Prob. 1. *pars.* Ex Apost. (*a*) dicente: *Lex quidem sancta, et mandatum sanctum et justum et bonum:* Ratio est, quia illa Lex fuit bona quae fuit regula morum, quam Christus executioni mandavit; atqui Lex vetus fuit regula morum, omne bonum praecipiens, et omne malum prohibens, ipsam executioni mandavit Christus qui de seipso dicit (*b*): *non veni solvere Legem, sed adimplere*; ergo.

Prob. 2. *pars.* Ex Matth. 15. ubi Christus Scribis et Pharisaeis dicit: *Quare transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? nam Deus dixit; honora patrem et matrem, etc.* Ergo.

Objicies contra 1. *part.* 1. Illa Lex erat mala cujus praecepta non erant bona; atqui praecepta Legis veteris non erant bona, juxta illud (*c*) *dedi eis praecepta non bona, et judicia in quibus non vivent.* ergo.

(*a*) *Rom.* 7. *v.* 12. (*b*) *Matth.* 5. *v.* 17. (*c*) *Ezechiel.* 20. *v.* 15.

Resp. nego min. Ad Textum dico illam non debere intelligi de Lege veteri, alias non diceretur ibidem v. 11. *Dedi eis praecepta mea quae faciens homo vivet in eis:* sed debet intelligi de tyrannicis gentilium praeceptis colendi Moloch per mactationem primogenitorum, quibus subdi Israelitas, permisit Deus in poenam suae idololatriae; unde addit Propheta, v. 26. *Et pollui eos in muneribus suis, cum offerrent omne quod aperit vulvam:* id est permisi eos pollui in oblationibus, quas per combustionem primogenitorum suorum offerebant in sacrificium Moloch, de quo sacrificio Psalmista (a) ait: *immolaverunt filios suos et filias suas daemoniis*: puta Moloch. Porro praecepta illa non erant bona, sed pessima et difficillima *in quibus non vivebant* Israelitae, quia per ea eorum posteritas, eorumque nomen succidebatur.

Objicies 2. Ex Apost. (b) Lex *culpa* non vacavit; ergo.

Resp. dist. ant. Lex non vacavit culpa sumpta pro infirmitate et imperfectione, *conc. ant.* sumpta pro peccato quasi aliquid mali contineret, *nego ant.* Alias non vocaretur *Lex sancta* ab eodem Apost. (c). Porro Lex vetus in hoc erat infirma quod per se homines justificare et salvare non poterat.

Inst. 1. Secundae Cor. Lex dicitur, *ministratio mortis, et ministratio damnationis*: ergo non vacavit peccato.

Respond. dist. ant. Lex est ministratio mortis occasionaliter, *conc. ant.* per se, *nego ant.* Itaque Lex vetus per accidens fuit occasio mortis, non quidem data ex fine Legis aut Legislatoris, quasi cupiditati fomenta praeberet, sed sumpta ex parte hominis nitentis in vetitum.

Inst. 2. Atqui Lex vetus per se et ex fine suo erat ministratio mortis; nam ex eodem Apost. Rom. 5. *Lex subintravit ut abundaret delictum*; ergo.

Resp. nego conseq. Particula enim *ut*, non significat causam, sed consequentiam et occasionem, ita ut sensus sit, *Lex subintravit, unde factum est*, propter depravationem naturae nitentis in vetitum, *ut abundaret delictum*: sic interpretatur Corn. a Lapide juxta illud Apostoli cap. 7. *occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* Id est homo in statu peccati, peccatum ipsum occasione Legis auxit.

Objicies 3. Lex vetus multa praecipiebat, aut permittebat rectae rationi contraria. Ergo.

Prob. ant. Lex vetus 1. permittebat odium inimicorum *odio habebis inimicum tuum* (d) 2. Permittebat Legem talionis (e). ergo.

Resp. ad 1. *nego ant.* Nullibi enim in Lege permittitur odium inimicorum; econtra Levit. 19. dicitur: *non oderis fratrem tuum*

(a) *Psalm.* 101. v. 37. (b) *Hebr.* 8. v. 7. (c) *Rom.* 6. *vers.* 12.
(d) *Matth. vers.* 43. (e) *Ibidem vers.* 38.

in corde tuo : unde haec verba : *odio habebis inimicum tuum*, dicta sunt a Scribis Legem interpretantibus, et ex hoc textu Lev. 19. *diliges proximum tuum*, concludentibus ; ergo *odio habebis inimicum tuum*, in quo redarguuntur a Christo (*a*).

Resp. ad 2. Nego Legem talionis esse rectae rationi contrariam; illud enim non est contrarium rectae rationi, quod non est fomes, sed limes vindictae; atqui ex D. Aug. (*b*). Lex talionis *vindictae et furoris non fomes*; *sed limes est justus*; prohibebat enim ne qui ab alio laesus fuerit, asperiori uteretur vindicta : sicque per eam rudi populo constitutus est primus lenitatis gradus, nobis vero sancita est perfectio, ut nullo modo vindicemus.

Objicies 4. Cum Jansenio (*c*) et Quesnello (*d*): illa Lex non est bona quae caret gratia ad illius observationem necessaria ; atqui talis erat Lex vetus ; ergo.

Resp. nego min. Hominibus enim sub Lege veteri constitutis non deerat gratia, quae licet per Legem non daretur, una tamen cum Lege conferebatur, ut docet D. Thom. (*e*) his verbis : *dicendum quod quamvis Lex vetus non sufficeret ad salvandum hominem, tamen aderat aliud auxilium a Deo hominibus simul cum Lege datum per quod salvari poterant; scilicet fides mediatoris, per quem justificati sunt antiqui Patres, sicut etiam nos justificamur: et sic Deus non deficiebat hominibus quin daret eis salutis auxilia.*

Inst. D. Aug. distinguit, esse sub Lege, et esse sub gratia; ergo Lex excludit gratiam.

Resp. nego conseq. Nam esse sub Lege, est habere quidem gratiam ad Legem implendam; sed hanc non habere ex vi ipsius Legis, et esse sub gratia, est habere gratiam et quidem uberiorem, idque vi ipsius Legis gratiae, seu Legis Christi.

Objicies contra secundam partem. Lex vetus est a Moyse, ergo non est a Deo.

Resp. dist. ant. Ut Legis promulgatore, *conc. ant.* ut auctore, *nego ant.* colligitur *ex Malachiae* 19. ubi Deus ait : *mementote Legis Moysi, servi mei, quam mandavi ei in Oreb.*

Quaeres 2. *An Lex vetus fuerit imperfecta?*

Resp. Fuit imperfecta negative; Illud enim est imperfectum negative, quod est alio minus perfectum ; atqui Lex vetus fuit Lege nova minus perfecta ; nam Lex nova per se hominem justificare potest; vetus vero non potuit hominem justificare nisi per fidem et merita Christi venturi ; ergo. Unde *Hebr.* 7. Lex vetus dicitur reprobata *propter infirmitatem ejus et inutilitatem.*

(*a*) *Matth.* 5. *v.* 39. (*b*) *D. Aug. l.* 19. *contra Faust. cap.* 25.
(*c*) *Jans. t.* 3. *l.* 1. *c.* 8. *et* 11. (*d*) *Quesn. prop.* 6. *et* 7.
(*e*) *D. Th.* 2. *q.* 98. *art.* 2. *ad* 4.

Quaeres 3. *Quot genera praeceptorum complectebatur Lex vetus?*

Resp. tria, Nimirum moralia, caeremonialia et judicialia, juxta illud (*a*) ; *loquar tibi mandata mea*, *et caeremonias et judicia.*

Praecepta moralia sunt ea, quae ordinantur ad mores juxta rectae rationis normam componendos, continenturque in duabus Decalogi tabulis; in prima tabula scripta sunt praecepta quae Deum respiciunt ; in secunda quae proximum spectant; quae omnia licet sint juris naturalis, (excepta determinatione diei Sabbati), Legi tamen veteri tribuuntur, eo quod in ea renovata fuerint et exterius promulgata.

Praecepta caeremonialia sunt ea, quibus certi ritus ad Dei cultum ordinati praescribuntur ; tales sunt Sacrificiorum, Sacramentorum , et Festivitatum , leges.

Praecepta judicialia sunt ea, quibus praescribitur modus justitiae et aequitatis inter Judaeos servandae.

Quaeres 4. *An Lex vetus directe praeceperit actus internos?*

Resp. affirm. Nam amor Dei ex toto corde , ex tota anima , poenitentia interna , rerum alienarum concupiscentia , sunt actus interni ; atqui Lex vetus praecipit amorem Dei *ex toto corde* (*b*) ; poenitentiam internam juxta illud (*c*) , *affligetis animas vestras* ; prohibet ne quis concupiscat ea quae sunt alterius ; ergo.

Dices , Lex vetus *Rom.* 3. dicitur Lex *factorum* ; atqui non est Lex factorum , nisi quia praecipit actiones tantummodo externas ; ergo.

Resp. nego min. Ibi enim Apostolus opponit Legem veterem Legi novae , non in quantum nova internos , vetus vero externos tantum actus prohibet ; sed in quantum Lex vetus continet praecepta, Lex autem nova auxilium et vires ad implenda praecepta; Lex vetus dat lucem ut sciamus , Lex nova dat virtutem ut faciamus.

Inst. Si Lex vetus actus internos fidei , spei et charitatis praecepisset , ex operibus Legis homines potuissent justificari ; falsum conseq. ex Apost.(*d*) dicente; *ex operibus Legis non justificabitur omnis caro* ; ergo.

Resp. nego maj. Nam licet Lex vetus imperaret actus internos, non tamen dabat vires ad illos eliciendos ; gratiae enim quae dabantur in illa Lege , non dabantur vi illius Legis , sed ex fide in Christum venturum.

Quaeres 5. *Quosnam obligaverit Lex vetus?*

Resp. Solos Judaeos , nam illos solos obligabat Lex vetus , quibus data est ; atqui solis Judaeis data est , juxta illud (*e*) , *quae est alia gens sic inclyta, ut habeat caeremonias et justa judicia? et* (*f*)

(*a*) *Deut.* 5. *v.* 31.
(*b*) *Deut.* 6. *vers.* 5.
(*c*) *Levit.* 16. *vers.* 28.
(*d*) *Rom.* 3. *vers.* 20.
(*e*) *Deut* 4. *vers* 8.
(*f*) *Ps.* 147. *v.* 8.

non fecit taliter omni nationi. Potuerunt tamen Gentiles illam Legem amplecti et adjungere se populo Judaico per susceptionem Circumcisionis, ut expresse concedebatur in Script. (*a*) quamvis sine ea absolute potuissent salvari.

Nota. Tamen Gentiles praeceptis moralibus fuisse subditos, non tamen vi Legis scriptae, sed vi solius Legis naturalis, et ideo non subjiciebantur poenis temporalibus a Lege scripta latis contra praevaricatores, puta idololatras, blasphemos, adulteros, etc.

Objicies: Si Lex vetus solos obligaverit Judaeos, pejor eorum fuit conditio, quam Gentilium, qui sine intolerabili Legis jugo salvari poterant; falsum conseq. Ergo.

Resp. nego sequel. maj. Peior enim conditio non est repetenda a praeceptorum multitudine, sed ab impedimentis salutis quae longe majora fuere in Gentilibus, quam in Judaeis; quos Lex arctius conjungeb. Deo, et ad Christum uti paedagogus conducebat.

Quaeres 6. Quis fuerit finis Legis veteris?

Resp. 1. Finis proximus Legis veteris fuit institutio populi Israelitici circa seipsum per praecepta moralia; circa Deum, per praecepta caeremonialia; circa proximum, per praecepta judicialia.

Resp. 2. Finis Legis remotus et a Deo principaliter intentus, fuit spiritualis et supernaturalis felicitas populi Israelitici, tum in hac vita per morum sanctitatem, tum in altera per beatitudinem aeternam, est contra Jansenium (*b*).

Prob. Ex Script. Psalm. 18. *Lex Domini immaculata convertens animas*, et infra de mandatis dicitur *in custodiendis illis retributio multa;* eaque non temporalis tantum sed et aeterna, juxta illud Christi (*c*) *si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Ergo.

Quaeres 7. An lex vetus abrogata sit?

Resp. Legem veterem esse abrogatam quoad omnia praecepta, tum caeremonialia, tum judicialia, tum moralia. Est 1. contra Cerinthum et Ebionem qui Legem Mosaicam perpetuo duraturam docuerunt: 2. contra quosdam scholasticos, qui docent ipsam non esse abrogatam quoad praecepta moralia.

Probat nostram responsionem Apostolus, (*d*) ex hoc textu Jerem. 31. *Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domui Israel, et domui Juda foedus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum . . . dicendo autem novum;* addit Apostolus, *veteravit prius; quod autem antiquatur et senescit, prope interitum est.* Atqui pactum quod Deus pepigerat cum Patribus Judaeorum, praecepta moralia maxime complectitur; dicit enim. *Ego sum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti: non habebis Deos alienos, etc.*

(*a*) *Exodi* 12. *vers.* 48.
(*b*) *L.* 1. *de Grat. cap.* 8. *et l.* 3. *cap.* 5.
(*c*) *Matt.* 19. *v.* 12. (*d*) *Hebr.* 8. *v.* 8.

Confirmatur, ex eodem Apost.(*a*) dicente: *translato Sacerdotio necesse est ut Legis translatio fiat*. Atqui Sacerdotium Aaronicum penitus et absolute translatum fuit et abrogatum; ergo et Lex Mosaica. Unde Apostolus (*b*) Romanis dicit absolute et sine ulla exceptione: *non enim sub Lege estis, sed sub gratia*.

Dices 1. Lex vetus fuit in aeternum duratura; ergo.

Resp. nego ant. Prob. Baruch 4. *hic liber mandatorum Dei; et Lex quae est in aeternum*. Ergo.

Reps. nego conseq. Nam ex Apost. (*c*) Lex Mosaica lata erat tantum *donec veniret semen*, id est Christus. Unde eodem sensu Lex vetus vocatur aeterna, quo omnes Leges dicuntur perpetuae, quia sunt latae 1. ad longum tempus; 2. sine certo termino in ipsa Legis promulgatione definito.

Inst. Christus *Matth.* 5 dicit: *Non veni solvere Legem, sed adimplere*; ergo Legem Mosaicam non abrogavit.

Resp. nego conseq. Sensus enim textus hic est, *non veni solvere*: id est violare, *Legem*, quam tamen abrogavit, suam Legem ei substituendo.

Dices 2. Praecepta judicialia non praefigurabant Christum; ergo per adventum Christi non sunt abrogata.

Resp. nego conseq. Nam ex Apost. (*d*) obligatio Legis oritur ex Circumcisione; ergo obligatione circumcisionis cessante, cessat obligatio totius Legis. Non nego tamen multa potuisse ab Ecclesia sumi ex praeceptis judicialibus quae imposuit Christianis, et quae nunc obligant; sed vi Legis Ecclesiasticae, non Mosaicae.

Dices. 3. Tenemur adhuc observare praecepta Decalogi; ergo Lex vetus non fuit abrogata quoad praecepta moralia.

Resp. dist. ant. Tenemur vi Legis naturalis et Evangelicae *conc. ant.* vi Legis Mosaicae, *nego ant.* Sicut ergo Judaei qui violabant praecepta Decalogi, praevaricatores erant in Legem naturalem et Mosaicam, ita Christiani qui ea transgrediuntur, praevaricatores sunt in Legem naturalem et Evangelicam.

Quaeres 8. *Utrum Lex vetus abrogata ae mortua fuerit ante mortem Christi?*

Resp. negative: Nam illa Lex non fuit abrogata ante mortem Christi, quam Christus servavit; et servari usque ad mortem praecepit; atqui Christus 1. legem servavit, circumcisus est, Pascha comedit, et omnia Judaeorum festa celebravit; 2. Legem servari praecepit: nam Matth 8. Leproso sanato praecepit adire Sacerdotem, et munus Lege Moysis praescriptum offerre; et Matth. 23. dixit: *super Cathedram Moysis sederunt Scribae et Pharisaei: omnia ergo quaecumque dixerint vobis, servate et facite*. Ergo.

Dices. 1. Matthaei 11. dicitur: *Omnes Prophetae et Lex usque*

(*a*) *Hebr*. 7. *v*. 12. (*b*) *Ad Rom.* 6 *vers*. 14.
(*c*) *Ad Galat*. 3. *vers*. 19. (*d*) *Ad Galat*. 5. *v*. 3.

ad Joannem prophetaverunt. Ergo Lex vetus cessavit, quando Joannes Baptista praedicare coepit.

Resp. nego conseq. Sensus enim textus est, vel quod Lex et Prophetae usque ad Joannem praedixerunt Christum esse venturum; Joannes vero ipsum praesentem ostenderit dicens: *Ecce agnus Dei, etc.* vel quod Lex usque ad Joannem fuerit sana; ex quo autem venit Joannes, aegrotare coeperit paulo post moritura.

Dices, 2. Ex Apost. (*a*) *Lex posita est donec veniret semen*, id est Christus; ergo desiit in adventu Christi.

Resp. dist. conseq Desiit esse sana in adventu Christi, *conc.* desiit esse vivens et obligatoria, *nego conseq.* Porro Lex usque ad Christi adventum in robore fuit, Christo adveniente aegrotavit, non tamen ante Christi mortem mortua fuit.

Inst. Atqui adveniente Christo Lex mortua fuit: ergo.

Prob. subsumpt. Lex cujus praecepta sunt falsa et superstitiosa, est mortua, et abrogata; atqui Legis Mosaicae praecepta post adventum Christi erant falsa ac superstitiosa; ergo.

Resp. nego min. Alias non tantum mortua, sed mortifera fuisset.

Prob. min. Praecepta Legis significant Christum venturum; ergo statim atque Christus venit, praecepta Legis coeperunt esse falsa et superstitiosa.

Resp. dist. ant. Significabant Christum absolute venturum, *nego ant.* Significabant Christum redemptorem venturum, *conc. ant.* quapropter non simul atque Christus advenit, abolita fuerunt, sed simul atque Christus per mortem complevit redemptionis officium.

Dices. 3. Baptismus fuit praeceptus ante mortem Christi; ergo inutilis tunc fuit Circumcisio; et consequenter Lex ipsa quae non potuit legitime observari, nisi a circumcisis.

Resp. nego ant. Prob. Baptimus fuit ante mortem Christi institutus; ergo praeceptus.

Resp. nego conseq. cum. D. Thom. (*b*) dicente, *necessitas utendi hoc sacramento indicta fuit homini post passionem et resurrectionem, tum quia in passione Christi terminata sunt figuralia Sacramenta quibus succedit Baptimus, et alia Sacramenta novae Legis; tum etiam quia per Baptismum configuratur homo passioni et resurrectioni Christi, in quantum moritur peccato, et incipit novae justitiae vitam; et ideo oportuit Christum prius pati et resurgere, quam hominibus indiceretur necessitas se configurandi morti et resurrectioni Christi.* Hinc licet post institutum Baptismum Circumcisio non fuerit amplius necessaria necessitate medii ad salutem; erat tamen necessaria necessitate praecepti, et utilis ad consignandum populum Dei, quae consignatio erat proprius Circumcisionis effectus, ut dicetur infra (*c*).

(*a*) *Ad Galat.* 3. *v.* 19. (*b*) *D. Th.* 3 *part.* 9. 66. *ait.* 2.
(*c*) *De Sacram. cap.* 6. *art.* 1. *sect.* 4.

Quaeres 9. Quandonam ergo Lex vetus fuerit abrogata?

Nota. D. Tom. Vasquez, Gonet, Paulus a Lugduno censent Legem veterem fuisse abolitam in ipsa Christi morte: econtra Scotus, Gabriel, Suarez. etc. docent ipsam non fuisse abrogatam ante festum Pentecostes in quo Lex Evagelica solemniter promulgata est; quam utramque sententiam ut conciliemus

Resp. Lex vetus abrogata est secundum se in ipsa Christi morte; et non fuit abrogata quoad vim obligandi nisi in festo Pentecostes, in quo Lex Evangelica sufficienter fuit promulgata.

Prob. 1. *pars.* Tunc Lex fuit abrogata cum Sacerdotium Aaronicum translatum fuit, et novum conditum, juxta illud Apost. (*a*) *translato Sacerdotio, necesse est ut et Legis translatio fiat*; atqui Sacerdotium Aaronicum fuit translatum et novum conditum, cum Christus novus Sacerdos secundum ordinem Melchisedech seipsum Patri in cruce obtulit, juxta illud Hebr. 10. *aufert primum* (Sacerdotium seu Sacrificium) *ut sequens statuat.* Ergo.

Confirmatur: Ex Sanctis Patribus qui hanc vocem Christi mox spiritum emissuri: *consummatum est*; de Legis veteris abrogatione interpretantur; *Dominus dixit, consummatum est*, ait Div. Thom (*b*) *et ideo tunc totaliter debuerunt cessare legalia, quasi jam veritate eorum consummata, in cujus signum in passione Christi, velum Templi legitur esse scissum* (*c*) ut docet Div. August. (*d*) his verbis: *velum templi scinditur; quia Synagoga honore nudatur, observatio antiqua dissolvitur.*

Prob. 2. *pars.* Lex vetus non prius desiit obligare, quam Lex nova coeperit obligare; juxta illud Ephes. 2. *Legem mandatorum decretis* (Evangelicis) *evacuans*; atqui Lex nova non coepit obligare nisi in die Pentecostes; ergo.

Prob. min. Lex nova non prius coepit obligare, quam fuerit sufficienter promulgata, promulgatio enim est de essentia Legis; atqui Lex nova non fuit sufficienter promulgata nisi in die Pentecostes, quando *Petrus stans cum undecim levavit vocem suam et locutus est eis; viri Judaei et qui habitatis Jerusalem universi, hoc vobis notum sit, et auribus percipite verba mea... poenitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, et accipietis donum Spiritus Sancti... et qui receperunt ejus Sermones, baptizati sunt*; ergo Lex nova non coepit obligare, nisi in die Pentecostes.

Dices, Lex quae abrogata est, non obligat; ergo si Lex vetus in ipsa Christi morte abrogata sit, non potuit deinceps obligare.

Resp. nego ant. Cujus falsitas patet ex civilibus, nam licet Lex in consilio Principis sit secundum se seu radicaliter abrogata, ser-

(*a*) *Hebr.* 7. *vers.* 12. (*b*) *Div. Thom. quaest.* 103. *art.* 3. *ad* 2.
(*c*) *Matth.* 27 *vers.* 51, (*d*) *August. serm.* 124 *de temp.*

vat tamen vim obligandi et eosdem parit effectus donec abrogatio promulgata sit; ac proinde viguit remedium contra peccatum originale quandiu novum Testamentum promulgatum non est; Testamentum enim prius per promulgationem aperiri debet, quam operetur.

Inst. Cum Gonet (a) communis est Sanctorum Patrum, et praecipue DD. Hieronymi et Augustini (b) Legem veterem in ipsa Christi morte, mortuam esse; atqui si non desiisset obligare, non posset dici mortua; ergo in ipsa Christi morte Lex desiit obligare.

Resp. dist. min. Non posset dici mortua quoad obligationem et effectum, *conc. minor.* non posset dici mortua secundum se, *nego min.* Et certe illa Lex penitus mortua dici nequit, per cujus operationem justificabantur infantes; atqui ex ipso Goneto *quandiu permansit bonitas Legis veteris, et non fuit mortifera, pueri Judaeorum recipientes circumcisionem a peccato originali justificabantur; illique qui bona fide Legem illam observabant, salvabantur*; ergo nec ipse Gonetus stricte et ad litteram urgere debet Patres, sed tantum ad sensum nostrae responsionis, alioqui et ipsi noceret.

Quaeres 10. *An Lex vetus statim atque inutilis ac mortua evasit, evaserit etiam mortifera?*

Nota 1. Aliud est Legem esse mortuam, aliud esse mortiferam; dicitur *mortua* ex eo ipso praecise quod tollitur ejus vis et obligatio, ita ut licitum sit eam non observare. Dicitur vero *mortifera* eo quod non possit amplius absque peccato observari; circa quod

Certum est 1. Praecepta moralia non esse mortua nec mortifera, cum teneamur ea observare, non quidem vi Legis Mosaicae quae cessavit obligare, sed vi Legis naturalis quae semper durat.

Certum est 2. Praecepta judicialia veteris Legis esse quidem mortua, non tamen mortifera; unde *si quis Princeps*, ait D. Thom. (c), *ordinaret in regno suo illa judicialia observari, non peccaret.* Ratio est quia praecepta judicialia non ordinantur nisi ad politicam utilitatem; ergo ad eumdem usum acceptari possunt ab iis qui potestatem habent condendarum Legum.

Quaestio ergo unice movetur de praeceptis caeremonialibus, quae ut solvatur

Nota 2. Acrem fuisse S. Hieronymum inter et S. Augustinum circa legalia contentionem, in eo quod S. Hieronymus contenderet legalia fuisse mortifera statim atque fuere mortua ac proinde nemini licuisse serio ac sincere, hoc est ad Dei cultum et honorem, Legis caeremonialia observare; ex quo

Inferebat 1. Apostolos caeremonias Legis ficte tantum et simu-

---

(a) Gonet. cap. 9. §. 3. *de Lege divina veteri.*
(b) *In suis de legibus Epistol.*
(c) *D. Thom.* 1. 2. *q.* 104. *art. in corp.*

latorie usurpasse ut per talem simulationem Judaeos ad Legem Evangelicam adducerent.

Inferebat 2. Nec Petrum peccasse simulando Judaismum, nec a Paulo sincere, sed simulatorie tantum fuisse reprehensum, utrumque autem per suam simulationem voluisse aliis prodesse; Petrum quidem Judaeis quorum caeremonias usurpabat; Paulum vero Gentilibus ne putarent caeremonias Legis ad salutem esse necessarias (*a*).

S. Augustinus econtra legalia post passionem Christi mortua quidem fatebatur; sed negabat statim mortifera fuisse. Unde

Inferebat 1. Apostolos ex animo pio ac sincero post mortem Christi legalibus caeremoniis usos fuisse.

Inferebat 2. Petrum vere et sincere a Paulo fuisse reprehensum, quia vere reprehensibilis erat; imo asserit Petrum vere peccasse, non quidem mortaliter, cum esset confirmatus in gratia, sed venialiter ex defectu attentionis debitae ad scandalum quod praevidere debuit oriturum esse ex suo legalium usu, et ex sua praepostera in Judaeos conversos oeconomia (*b*). His expositis

Resp. Lex vetus ante fuit mortua quam mortifera, unde licitum fuit aliquandiu post ejus abrogationem, eam observare, quamvis non fuerit necessarium.

Prob. Efficaciter ex facto Apostolorum qui caeremonialia usurparunt iis in locis ubi jam Lex Mosaica desierat obligare, facta jam sufficienti Legis Evangelicae promulgatione; sic D. Petrus (*c*) testatur se *numquam manducasse omne commune et immundum*; ergo hactenus abstinuerat a cibis per Legem vetitis, sic D. Paulus (*d*) Timotheum ex matre Judaea et patre Gentili *circumcidit propter Judaeos qui erant in illis locis*; item (*e*) observavit caeremonias Nazaraeorum ex voto; et (*f*) de consilio Jacobi Apostoli et seniorum sese purificavit cum Judaeis et cum iis in templum ingressus est juxta Legis praescriptum, ut eos sibi conciliaret. Tandem (*g*) in Concilio Jerosolymitano Apostoli congregati statuerunt ut Christiani abstinerent a sanguine et suffocato, quae abstinentia erat una e caeremoniis legalibus; ergo Apostoli non judicarunt mortiferam tunc fuisse observantiam Legis antiquae statim ac mortua fuit.

Dices cum D. Hieronymo. Apostoli ficte tantum et simulatorie usurparunt legalia: ergo ex eorum agendi ratione non potest colligi ea non fuisse mortifera.

Resp. nego ant. 1. Quia nunquam licet mentiri etiam ad honestum finem; atqui illa simulatio fuisset verum mendacium; ergo,

---

(*a*) *Ita Div. Hieron. Epistol.* 11. *inter Augustinian.*
(*b*) *Vide Epist. Aug.* 13 *ad Hieron.* (*c*) *Act.* 10. *v.* 14.
(*d*) *Act.* 16. *vers.* 3. (*e*) *Act.* 18. *vers.* 18.
(*f*) *Act.* 21. *v.* 26. (*g*) *Act.* 15. *v.* 29.

etc. 2. Quia numquam licet superstitioso cultu etiam simulatorie uti, sic non licet coram idolo Thus incendere etiam sine animo colendi idolum; atqui illa simulatio fuisset superstitiosus cultus, nec minus peccassent Apostoli cultum Judaeorum adhibendo, quam si ritus Gentilium simulatorie observassent, ut eos facilius lucrarentur. 3. Quia per se malum est alios suo exemplo inducere ad peccandum; atqui si Apostoli simulatorie legalia, alioquin in se mortifera servassent, alios suo exemplo ad peccandum induxissent, quod de iis in gratia confirmatis dicere nefas est.

Inst. 1. D. Petrus simulatorie tantum a Gentilium mensa recessit. Ergo.

Resp. nego ant. Prob. Ex S. Paulo qui factum Petri vocat simulationem *et simulationi ejus*, inquit, *consenserunt caeteri Judaei, ita ut Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem*; ergo.

Resp. dist. ant. Vocat simulationem formalem, quasi Petrus observaverit legalia animo simulandi, *nego ant.* vocat simulationem materialem, hoc sensu quod Petri ratio agendi minus cauta Gentilibus suspicionem injiceret legalia esse ad salutem necessaria, *conc. ant. et nego conseq.* Solutio est D. Thomae (*a*).

Inst. 2. Apostoli non potuerunt observare serio ritus falsos; atqui post promulgatum Evangelium legalia erant falsa; ergo.

Resp. nego min. Prob. Ritus qui significabant Christum venturum, fuerunt falsi post promulgatum Evangelium; atqui legalia significabant Christum venturum; ergo.

Resp. dist. maj. Fuerunt falsi, si eo fine ut Christum praefigurarent, usurpati fuerint, *conc. maj.* si alio fine legitimo, *neg. maj.* atqui legalia significabant Christum venturum, et ad hunc finem usurparunt Apostoli, *nego min.* ad alium finem legitimum, *conc. min.*

Porro finis Apostolorum erat ut Synagoga cum honore sepeliretur, et ne si subito reprobarentur Legis caeremoniae, viderentur damnari ut malae, et quasi ejusdem generis cum superstitionibus Gentilium.

Inst. 3. Ergo si olim legalia bona fide post Christi mortem observari potuerint, nunc quoque possunt observari; falsum consequens.

Resp. nego sequelam: Nunc enim Synagoga, dilatato Evangelio, cum honore sepulta est, et nulla necessitas exigit, ut ritus ejus observentur; ergo nunc sunt mortiferi.

Dices 2. Quod tollit fructum passionis Christi, est mortiferum; atqui legalium observatio tollit fructum passionis Christi juxta illud Apostoli (*b*) *ecce ego Paulus dico vobis quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit*; ergo.

(*a*) *D. Thom.* 1. 2. *qu.* 103. *art.* 4. *ad* 2.
(*b*) *Ad Galat.* 5. *vers.* 2.

Resp. dist. min. Legalium observatio quae adhibetur tamquam necessaria ad salutem, *conc. min.* quae adhibetur tamquam licita, *nego min.* et sic ad consequens. Itaque Apostolus hic insurgit adversus Galatas qui a Judaizantibus seducti existimabant circumcisionem et alia legalia non tantum esse licita, sed et necessaria ad salutem, ita ut Lex Evangelica sine illis non sufficeret ad justificationem, quod est haereticum.

Resp. 2. *dist. min.* Legalium observatio tollit fructum passionis Christi, si a gentilibus ad fidem conversis usurpetur, *conc.* a Judaeis, *nego.* Itaque observatio legalium per aliquod tempus post Christi passionem solis Judaeis, vel Judaeorum filiis ad fidem Christianam conversis, non autem gentilibus, qui fidem amplexi fuerant, indulta est. Quare Apostolus ipse, qui Act. 16. ut vitaret scandalum Judaeorum circumcidit Timotheum, qui erat filius mulieris Judaeae: non circumcidit Titum, qui erat filius Patris, et Matris gentilium.

Quaeres 11. *Quo ergo praecise tempore Lex vetus evaserit mortifera?*

Resp. Evasit mortifera quadragesimo circiter post Christi mortem anno, cum eversum fuit a Tito et Vespasiano Imperatoribus Romanis Templum Jerosolymitanum.

Ratio est 1. quia jam sufficienter Evangelium toto orbe erat promulgatum, ut docet Apost. (*a*) *pervenit ad vos*, Evangelium, *sicut et universo mundo est.*

2. Quia tunc non erat amplius necessarium deferre honorem Synagogae penitus sepultae et extinctae, aut uti diuturniori oeconomia cum Judaeis tamdiu divinae vocationi rebellibus.

Dices: Diutissime post templi Jerosolymitani eversionem abstinentia *ab immolatis simulacrorum et sanguine*, *et suffocato*, observata fuit; ergo.

Resp. dist. ant. Fuit observata vi Legis Mosaicae, *nego ant.* vi Apostolicae seu Ecclesiasticae constitutionis, *conc. ant.* Non potuit equidem Ecclesia eas caeremonias servare, quibus servatis ipsam Moysis religionem servari necesse erat, ut sunt Sacrificia, Sacramenta, etc. sed potuit quosdam leviores ritus Legis propter graves rationes adoptare in Lege nova, vique Legis novae servandos, v. g. vestes, vasa, abstinentiam ab idolothitis et suffocato, etc.

QUÆSTIO II.

De Lege Evangelica.

Nota 1. Lex nova describi potest: *Lex per se justificativa, a Christo condita, ab Apostolis promulgata, et ad finem mundi duratura.*

(*a*) *Coloss.* 1. *v.* 6.

Dicitur 1. *Lex*, quia est ordinatio facta a Deo summa ratione ad finem ultimum supernaturalem, cum intentione obligandi, ita ut quisquis ab ipsa deficit, praevaricationis reus constituatur.

Dicitur 2. *Per se justificativa*: tum formaliter per gratiam sanctificantem, tum causaliter dispositive per gratias actuales praevenientes et adjuvantes, quibus possibilia et suavia redduntur ea quae de se dura et supra naturae vires essent.

Dicitur 3. *A Christo condita*: ut designetur causa efficiens juxta illud (*a*) *Lex* vetus *per Moysen data est, gratia et veritas*, Evangelii, *per Jesum Christum facta est*; non uno et eodem tempore, sed successive; nam baptismus institutus est initio praedicationis Christi; Eucharistia pridie quam pateretur; poenitentia et plura alia post resurrectionem, unde non fuit integre condita nisi circa Christi ascensionem.

Dicitur 4. *Ab Apostolis promulgata*; scilicet in die Pentecostes eoque coepit obligare, non quidem omnes homines simul, sed 1. eis qui audierunt ejus authenticam promulgationem, et deinde successive alios ad quos pervenit per praedicationem Apostolorum, ita ut communiter loquendo Judaeos prius, deinde Gentiles obligaverit, juxta illud Pauli ad Judaeos Synagogae Antiochenae (*b*): *vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, et indignos vos judicatis vitae aeternae, ecce convertimur ad gentes, sic enim praecipit nobis Dominus, etc.*

Dicitur 5. *Ad finem mundi duratura*: juxta illud Matth. 24. *praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus Gentibus, et tunc veniet consumatio*, nempe saeculi.

Nota 2. De Lege Evangelica sic exposita quaeritur 1. an sit vera Lex, 2. in quo conveniat et differat a Lege veteri.

ARTICULUS I.

An Lex Evangelica sit vera Lex.

Negat Lutherus (*c*) dicens: *nullo opere, nulla Lege homini christiano opus est, cum per fidem sit liber ab omni Lege.* Negat Calvinus (*d*) sic exclamans: *O miserabilem inscitiam! O perniciosum errorem praedicantium Christum tanquam novum Legislatorem! quasi veterem Judaeorum Legem abrogaverit ut novam Christianis hominibus imponeret.* Contra quos

Dico, Lex Evangelica est vera Lex.

Prob. Illa Lex est vera quae continet praecepta ad bonum communitatis ordinata, et in perpetuum servanda; atqui Lex Evangelica est talis, dicente Christo Joann. 14. *qui habet mandata mea et servat ea, ille est qui diligit me.* Et Matth. 28. *euntes docete*

(*a*) *Joann.* 1. *vers.* 17. (*b*) *Actor.* 13. *vers.* 46.
(*c*) *Lib. de Liber. Christiana.* (*d*) *In cap.* 2. *Ep. ad Galat.*

omnes gentes baptizantes eos ... docentes eos servate omnia quaecumque mandavi vobis. Ergo, etc. Unde Christus (*a*) promittitur ut *Dominus Judex noster*, *Dominus Legifer noster*, *Dominus Rex noster.*

Hinc jure merito errorem Novatorum proscripsit Concilium Tridentinum, Sess. 5. tribus sequentibus Canonibus

Canon. 19. *Si quis dixerit nihil praeceptum esse in Evangelio praeter fidem, caetera esse indifferentia; neque praecepta neque prohibita, sed libera: aut decem praecepta nihil pertinere ad Christianos: anathema sit.*

Canon. 20. *Si quis hominem justificatum et quantumlibet perfectum, dixerit non teneri ad observantiam mandatorum Dei et Ecclesiae, sed tantum ad credendum, etc. anathema sit.*

Canon. 21. *Si quis dixerit, Christum Jesum a Deo hominibus datum fuisse ut redemptorem, cui fidant; non etiam ut Legislatorem, cui obediant; anathema sit.*

Objicies 1. Illud Joann. 1. *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est*; ergo Lex non est data per Christum.

Resp. nego conseq. Non enim ideo gratia dicitur per Christum facta, Lex vero per Moysen data, quod Christus nullam Legem tulerit; sed quia Moyses dedit Judaeis nudam Legem sine gratia, id est, Legem praecipientem, sed non juvantem; Christus vero dedit nobis Legem cum gratia; id est, Legem praecipientem et adjuvantem, quam ob rem vocatur ab Apostolo *Lex fidei* (*b*) *Lex Spiritus* (*c*) et a Christo *jugum suave et onus leve* (*d*).

Inst. Rom. 6. dicitur: *non estis sub Lege, sed sub gratia*; ergo Lex non est data per Christum.

Resp. dist. ant. Non estis sub Lege Mosaica quae praecipiebat *non concupisces*, et non juvabat ad vincendam concupiscentiam, *conc. ant.* sub Lege Christi quae cum sit gratia ipsa, juvat interius et corroborat ad praestandum id quod Lex jubet, *nego ant.* Hinc Apostolus concludit peccatum nobis non dominaturum, quia nempe non sumus *sub Lege, sed sub gratia.*

Objicies. 2. Apost. (*e*) *Ubi spiritus Domini, ibi libertas*; ergo Lex Evangelica est Lex libertatis a Lege.

Resp. dist. ant. Ibi libertas a timore servili et a jugo Legis veteris, *conced. ant.* ab omni praecepto, *nego ant.* hic enim Apostolus libertatem et spiritum amoris Christianorum opponit servituti et timori servili Judaeorum.

Inst. 1. Atqui ubi spiritus Domini, ibi libertas a Lege. Ergo.

(*a*) *Isaiae* 33. *vers.* 11. (*b*) *Rom.* 3. *vers.* 27.
(*c*) *Rom.* 8. *vers.* 2. (*d*) *Matth.* 11. *v.* 30.
(*e*) 2. *Corinth.* 13. *vers.* 17.

Prob. subsumpt. Ex eodem Apost. (a) *Si spiritu ducimini, non estis sub Lege.* Ergo, etc.

Resp. dist. ant. Non estis sub Lege cogente et terrente, *conc. ant.* sub Lege obligante et suaviter movente ad implenda ea quae Lex jubet, *nego ant,* nam *non sumus Lege quidem jubente, non tamen dante: sed sumus sub gratia quae id quod Lex jubet faciens nos amare, potest liberis imperare.* Ait August. Lib. de continentia, cap. 3.

Inst. 2. Primae ad Thimoth. 1. dicitur; *Lex justo non est posita, sed injusto.* Ergo saltem justi sunt immunes ab omni Lege.

Resp. nego conseq. Alias idem Apost. non hortaretur fideles ad obedientiam his verbis; *admone illos Principibus et Potestatibus subesse* (b) et *obedite praepositis vestris et subjacite eis* (c). Sensus ergo est: Lege minari et poenas intentante non opus est justo qui sponte facit bonum et honestum quod Lex imperat.

Colliges; Ergo libertatem Evangelicam consistere in immunitate tum a peccato per spiritum gratiae; tum ab erroribus et ignorantiae tenebris; tum ab onerosa servitute legalium caeremoniarum et jugo Legis Mosaicae; Nullatenus vero consistat in immunitate a Lege, quam utique commendat.

Quaeres quotuplicis generis praecepta novae Legis?

Resp. triplicis: Moralia scilicet, Sacramentalia et fidei, inter quae illud est discrimen.

Quod praecepta moralia; cum sint de Lege naturae, non sunt a Christo instituta; sed tantum confirmata, explicata, et ab erroribus quibus ex malitia hominum obvoluta fuerant, vindicata.

2. Quod praecepta fidei non sunt etiam de novo instituta, cum antiqui non salvarentur, nisi per fidem in Christum venturum; sed tantum clarius explicata; ita ut explicite teneamur credere fidei mysteria, quae in Lege veteri solum implicite credebantur.

3. Quod praecepta Sacramentalia sunt a Christo de novo instituta, ut sint loco veterum quae sunt ab ipso abrogata; unde ab iis solis potest dispensare Christus.

Dices, Lex nova debet etiam continere praecepta judicialia; ergo allata divisio non est adaequata.

Resp. nego ant. Nam Christus nec voluit temporalem exercere jurisdictionem, cum dicat (d) *regnum meum non est de hoc mundo;* nec civilem rempublicam condidit sed spiritualem, cujus regimen spirituale est, et ad finem spiritualem et supernaturalem conducit.

Inst. Ecclesia cum sit visibilis, indiget regimine politico visibili; ergo et praeceptis judicialibus.

Resp. dist. conseq. Indiget praeceptis judicialibus quae Christus

---

(a) *Ad Galat.* 5. *vers.* 18. (b) *Ad Tit. vers* 1.
(c) *Hebr.* 13. *vers.* 17. (d) *Joann.* 18. *vers.* 36.

ipse per se immediate statueret, *nego conseq.* quae vicariis suis Episcopis statuenda permitteret,*conc. conseq.* ratio est quia cum Ecclesia constet ex omni natione quae sub caelo est, et fuerit diversa diversis temporibus illius conditio, debuit quoque pro diversitate nationum et temporum diversas Leges politicas singulis imponere; quod facilius et connaturalius fieri poterat ab Episcopis, illuminante ac dirigente interim Spiritus Sancti gratia; et ideo illis Christus pro sua infinita sapientia hanc curam commisit.

ARTICULUS II.

In quo Lex Evangelica conveniat et differat a Lege veteri.

Quaeres. 1. *In quo Lex vetus et nova conveniant ?*

Resp. Conveniunt 1. in eo quod utraque fuerit promulgata in die Pentecostes, Mosaica quidem in monte Sina, Evangelica vero in monte Sion, juxta illud (*a*) *de Sion exibit Lex, etc.*

2. In eo quod in neutra possit fieri dispensatio nisi per auctoritatem a Deo acceptam, quam potestatem nemini mortalium contulit, ut constat ex alto scripturae et traditionis circa hanc potestatem silentio.

Quaeres 2. *In quo Lex vetus et nova differant ?*

Resp. In hoc differunt 1. quod Lex Mosaica fuerit scripta in tabulis lapideis; Evangelica vero non fuerit *per se* scripta, sed viva voce denunciata exterius; et interius per abundantem Spiritus sancti gratiam alte insculpta cordibus audientium, ut testatur Apost. (*b*) dicens: *Epistola estis Christi ministrata a nobis, et scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* Juxta hanc Jeremiae prophetiam (*c*) *: dabo Legem meam in visceribus eorum et in corde eorum scribam eam.*

Dixi: *Non est scripta per se;* id est, causa promulgationis, quia quoad unam sui partem, nempe quoad praecepta, fuit scripta *per accidens*, nimirum ex occasione vel describendi Christi vitam et acta Apostolorum, vel instruendi fideles per Epistolas, vel errores Haereticorum refellendi.

2. Quod Lex Mosaica fuerit Lex timoris et servorum; Evangelica vero sit Lex timoris et filiorum, ut ait D. August. (*d*) *haec est apertissima differentia duorum testamentorum, timor et amor.*

3. Quod Lex vetus fuerit umbra Legis novae; nova autem veteris perfectio et complementum.

4. Quod Lex nova habeat vim justificandi, non vero Lex vetus quae non justificabat nisi per fidem Christi qui est auctor novi te-

(*a*) *Isaiae* 2. *v.* 3. (*b*) 2. *Cor.* 3. *v.* 3. (*c*) *Jerem.* 31. *v.* 33.
(*d*) *August. lib. adversus Adamant. cap.* 17.

stamenti, juxta illud Apost. (*a*) *bibebant autem de spirituali consequente eos petra; petra autem erat Christus*. Unde D. Thom. (*b*) asserit illos *qui in veteri testamento habuerunt gratiam Spiritus sancti et caritatem, secundum hoc pertinuisse ad Legem novam*.

CAPUT IV.

DE LEGE HUMANA.

Nota. 1. Lex humana est, *rationis ordinatio stabilis ad bonum publicum condita et promulgata ab homine qui curam communitatis politicae vel Ecclesiasticae habet, cum intentione obligandi subditos.* Hujus definitionis explicatio repetenda est ex dictis supra (*c*) ubi definitionem Legis in communi exposuimus.

Nota. 2. Hic agendum habemus 1. de natura: 2. de variis speciebus: 3. de cessatione Legum humanarum triplici quaestione.

QUÆSTIO I.

De natura Legum humanarum.

In hac quaestione expendemus 1. An et quibus hominibus competat potestas condendi Leges; 2. Quae sit materia Legum humanarum; 3. Qualis esse debeat illarum promulgatio; 4. An ad illarum valorem requiratur acceptatio; 5. Quinam humanis Legibus teneantur; 6. Quae sit formalis Legum humanarum obligatio.

ARTICULUS I.

An et quibus hominibus competat potestas ferendi Leges?

Nota. Homines potestatem legislativam habere negavit olim Wiclefus, et post ipsum Lutherus (*d*), contra quos

Dico 1. *Principes saeculares, sive boni, sive mali, habent potestatem condendi Leges civiles.* Est de fide definitum in Concilio Constantiensi (*e*).

Prob. 1. Ex Christo qui Legem de tributis ab Ethnico principe latam servari mandat, dicens Lucae 20. *Reddite quae sunt Caesaris, Caesari.*

Prob. 2. Ex 1. Petri 2. *Subditi estote sive Regi quasi praecellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis.* Et ne quis dicat Apostolum loqui de bonis Regibus tantum, subdit; *servi subditi estote in omni timore Dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam discolis*. Et Paulus Rom. 13. indefinite dicit: *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non enim est potestas nisi a Deo.*

(*a*) 1. *ad Cor.* 10. *v.* 4. (*b*) 1. 2. *q.* 107. *art.* 1. *ad* 2.
(*c*) *Dissert.* 1. *cap.* 1.
(*d*) *Luther. lib. de captivitate Babilon.*
(*e*) *Sess.* 8. *et* 15 *contra Wiclef.*

Prob. 3. *ratione*: Rectores communitatis perfectae gaudent potestate legislativa omnino necessaria ad ea permanenter statuenda quae bonum commune promovere possunt, et ad omnes in officio continendos juxta illud (*a*) *ubi non est gubernator*, *corruet populus:* Atqui Principes saeculares sunt rectores communitatis perfectae : ergo.

Objicies 1. Illud Jacobi 4. *Unus est Legislator et Judex*, nempe Deus ; ergo.

Resp. dist. ant. Deus unus est Legislator primarius et per propriam auctoritatem, *conc. ant.* secundarius et per auctoritatem a Deo participatam, *nego antec.* ait enim Sapiens (*b*). *per me reges regnant et Legum conditores justa decernunt.*

Objicies 2. Potestas legislativa non potest esse in Principibus saecularibus nisi ex speciali concessione Dei ; atqui non est in illis ex speciali Dei concessione, nam de eo nullam habemus revelationem ; ergo.

Resp. nego maj. Sufficit enim ut illam habeant ex concessione communitatis perfectae, quae cum habeat jus sibi providendi de mediis necessariis ad societatem civilem ad quam alligatur a natura, aliquam regiminis formam constituit diversam prout illi commodius visum est ; unde existunt variae politici regiminis formae, monarchica, scilicet, aristocratica, democratica, et ex his mixta, quarum optima est monarchica cum nempe summum imperium uni est translatum, vel per electionem solum, vel per electionem cum jure successionis.

Inst. Ex Apost. (*c*) *Non est potestas nisi a Deo*, *et qui resistit potestati*, *Dei ordinationi resistit;* ergo potestas legislativa est a Deo specialiter illam concedente.

Resp. nego conseq. Ex hoc textu enim et similibus sequitur tantum quod potestas legislativa sit a Deo virtualiter et implicite, sive a Deo, ut auctore naturae in quantum Deus creavit homines idoneos ad civilem societatem quae ex natura rei exigit talem potestatem ; cum itaque Deus permittat usum illius potestatis, non mirum est eum qui ei resistit, Dei ordinationi resistere, quippe qui obedire illi potestati praecipiat.

Quaeres. Quis Leges civiles ferre possit?

Resp. Id possunt Imperatores, Reges, Principes supremi, qui superiorem non agnoscunt, quocumque jure vel haereditario, vel electivo, Regnum aut imperium obtineat; idem dicendum de Regina quae jure haereditario talis est; de comitiis generalibus cujuslibet regionis, vel civitatis quae est sui juris : ratio est quia omnes supradicti habent curam communitatis perfectae :

(*a*) *Proverb.* 11. *vers.* 14. (*b*) *Proverb.* 8. *vers.* 15.
(*c*) *Roman.* 13. *vers.* 1.

Dico 2 Praelati Ecclesiae habent potestatem ferendi Leges Ecclesiasticas. Est de fide definitum in Concilio Tridentino contra Lutherum (*a*).

Prob. Ex Script. Illi habent potestatem ferendi Leges Ecclesiasticas, qui a Deo acceperunt potestatem regendi Fideles ad finem supernaturalem; atqui Praelati Ecclesiae acceperunt a Deo potestatem regendi Fideles; de Petro enim dicitur (*b*): *tibi dabo claves Regni caelorum et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in caelis. etc.* et de omnibus Apostolis eorumque successoribus Episcopis dicitur (*c*): *Spiritus sanctus posuit vos Episcopos regere Ecclesiam Dei*; *et* (*d*) *quaecumque alligaveris super terram*, *etc.* Ergo.

Confir. Ex traditione et praxi Ecclesiae quae ab Apostolorum tempore ad nos usque tali potestate semper usa est; sic in Concilio Jerosolymitano (*e*) edita est Lex qua Gentes ad fidem conversae, jussae sunt abstinere a suffocato, et idolothitis: sic 1. *ad Tim.* 3. Apostolus Legem condidit qua vetitum est ne Bigami et Neophiti ad Episcopatum assumerentur. Sic in omnibus Conciliis generalibus et provincialibus constitutae sunt Leges ad componendos fidelium mores, ad fidem et Ecclesiasticam disciplinam conservandam.

Dices, Deuteron. 12. dicitur: *quod praecipio tibi, hoc tantum facito, nec addas quidquam aut minuas.* Ergo non licet aliqua addere praecepta praeceptis divinis.

Resp. dist. conseq. Non licet praeceptis divinis alia praecepta praeceptis divinis contraria, addere, *conc. conseq.* alia praecepta divinis praeceptis non contraria, *nego consequ.* Alias Christus, Prophetae, Judaei qui quasdam Leges addiderunt, peccassent, quod nemo dicet.

Inst. 1. Lex Evangelica sufficit ad salutem, ergo potestas legislativa frustra Ecclesiae esset concessa.

Resp. nego conseq. Quia Lex Evangelica includit in suo objecto Leges Ecclesiasticas et civiles, quatenus ex auctoritate sua firmat, et praecipit eis subesse.

Inst. 2. Christus Marci 7. damnat. Leges humanas dicens: *in vanum me colunt docentes praecepta hominum.* Ergo.

Resp. nego ant. Evidens est enim Christum eo loci reprobare traditiones Pharisaeorum, quibus irritum faciebant mandatum Dei; addit enim: *relinquentes mandatum Dei tenetis traditionem hominum.*

Quaeres 1. *Quinam possint ferre Leges Ecclesiasticas?*

Resp. Multi Leges Ecclesiasticas ferre possunt, et quidem:

(*a*) *Trid. Sess.* 7. *can.* 8. *de Baptismo.*
(*b*) *Matth.* 16. *vers.* 19.
(*c*) *Act.* 20. *vers.* 28.
(*d*) *Matt.* 18 *vers.* 18.
(*e*) *Act.* 15. *vers.* 29.

1. S. Pontifex qui immediate a Christo potestatem ferendi Leges Ecclesiasticas pro universa Ecclesia, accepit, juxta illud Joann. 21. *Pasce agnos meos, pasce oves meas*: quibus verbis Petro subjiciuntur omnes Fideles etiam Apostoli et Episcopi per *tò oves* designati.

2 Concilium generale a summo Pontifice approbatum eadem gaudet potestate, cum universam exhibeat Dei Ecclesiam.

3. Cardinalium Collegium. Sede Apostolica vacante, potest condere Leges tantummodo provisionaliter, dum nempe disciplinam Ecclesiasticam tuendi gravis urget necessitas; sic post mortem Fabiani Papae Clerus Romanus provisionaliter statuit, ut lapsi in mortis periculo Eucharistia donarentur, etsi necdum totum poenitentiae suae cursum explevissent.

4. Concilia nationalia pro tota natione, provincialia pro tota provincia.

5. Episcopus pro sua Dioecesi, licet nondum consecratus, modo sit cofirmatus; insuper requiritur in Gallia ut Episcopatus sui possessionem sive per se, sive per procuratorem inierit, alioquin perseverat jurisdictio Capituli in Sede adhuc vacante.

6. Legati summi Pontificis in territorio suae legationis; Cardinales in Ecclesiis suorum titulorum; Generales, Provinciales Ordinum et Abbates pro suis subditis; ratio est quia gaudent jurisdictione quasi Episcopali, cui annexa est potestas condendi Leges. Haec certa sunt; verum

Quaeres 2. An Episcopi habeant immediate a Christo potestatem condendi Leges Ecclesiasticas?

Resp. affirm. Quia Episcopi supposita electione legitima et confirmatione summi Pontificis, habent vi promissionis Christi potestatem gubernandi Dioeceses suas; ergo potestatem ferendi Leges habent immediate a Christo.

Prob. ant. Ex Script. *Joann.* 20. ubi Christus dixit Apostolis et eorum successoribus: *sicut misit me Pater, et ego mitto vos.* Et Matth. 18. *quaecumque alligaveritis etc.* Hinc cum Apostolus *majores natu Ecclesiae* vocasset (*a*), sic ipsos monuit: *attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesium Dei.* (*b*).

Dices. Potestas legislativa Episcoporum derivatur immediate a summo Pontifice, ergo non a Christo.

Resp. nego ant. Prob. Summus Pontifex Dioeceses distribuit, conjungit, dividit; item Episcoporum potestatem extendit, limitat, causas graviores sibi reservat et subtrahit Episcoporum jurisdictioni, ut constat ex usu et praxi Ecclesiae; ergo.

Resp. nego conseq. Ex antecedente enim sequitur tantum quod

(*a*) *Act. vers.* 18 (*b*) *Ibidem*, *vers.* 28.

Episcopi suam jurisdictionem in foro exteriori accipiant cum dependentia et subordinatione ad summum Pontificem cui soli Christus contulit jurisdictionem in universa Ecclesia, cum ipsi dixit: *Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam. Pasce oves meas.*

Inst. 1. Nullum extat exemplum talis dependentiae in aliis rebus a Christo immediate institutis, ut eas inferior mutare possit aut impedire quoad valorem et efficaciam. ut patet in potestate baptizandi, confirmandi, ordinandi, etc. Ergo.

Resp. esto ant. nego conseq. Neque enim opus est exemplo ubi habetur aliunde sufficiens probatio, qualis hic habetur ex Scriptura et praxi Ecclesiae.

Dixi: *esto ant.* Quia hujus subordinationis exemplum habemus in Apostolis qui acceperant immediate a Christo jurisdictionem, et quidem universalem in tota Ecclesia, et tamen acceperant cum subordinatione ad Petrum.

Inst. 2. Decet ea omnia quae sunt a Christo immediate instituta, manere immutabilia; ergo si potestas Episcopalis esset a Christo immediate, esset immutabilis.

Resp. dist. antec. Manere immutabilia, si non sint mutationi subjecta, *conc ant.* si sint subjecta mutationi, *nego ant.* Porro jurisdictio Episcopalis per suam institutionem est subjecta mutationi non directe, sed indirecte, quatenus posita vel sublata designatione personae, ponitur vel tollitur jurisdictio, aucta vel imminuta designatione territorii augetur vel imminuitur jurisdictio. Et in hoc praestat Episcoporum jurisdictio jurisdictioni quasi Episcopali etiam ordinariae quorumdam Abbatum. quod haec sit immediate a summo Pontifice, a quo proinde directe et pro arbitrio tolli potest aut mutari; illa vero sit a Christo, nec tolli possit aut mutari nisi indirecte et ex gravi causa.

Inst. 3. Ex hac opinione sequitur regimen Ecclesiae non esse perfecte monarchicum; falsum consequens; ergo.

Resp. nego major. Prob. Regimen monarchicum postulat ut omnis jurisdictio, quae est in inferioribus, derivetur ab uno supremo Principe; ergo.

Resp. dist. ant. Ut derivetur vel directe vel indirecte, *conc. ant.* directe semper, *nego ant.* Porro perfectio monarchici regiminis in hoc consistit quod sit efficacius aliis regiminum formis ad bonum commune procurandum; ac sive potestas omnis inferiorum sit directe ab uno supremo Principe, sive indirecte, regimen perinde efficax est ad finem illum obtinendum; ergo utroque modo perfectum est.

Inst. 4. Innocentius I. in Epist. ad Concil. Carthag. dicit: *a Petro ipsum Episcopatum et totam auctoritatem hujus nominis emersisse*; ergo jurisdictio Episcopalis a summo Pontifice directe confertur.

Resp. nego conseq. Et dico illam et similes auctoritates intelligendas esse de collatione et derivatione indirecta, quatenus nemo habet jurisdictionem Episcopalem a Christo, nisi prius a summo Pontifice, aut ex ejus consensu tacito vel expresso, facta designatione et electione ejus personae. Quod sufficit ut Episcopi in suis diplomatibus profiteantur se *Dei gratia et sanctae sedis apostolicae auctoritate*, Episcopos esse talis vel talis loci.

ARTICULUS II.

Quaenam sit materia Legum humanarum.

Nota. Certum est. 1. materiam Legum humanarum debere esse quid honestum, vel saltem quid indifferens referibile ad bonum commune, ut delatio vel depositio armorum.

Certum est 2. Propriam Legum civilium materiam esse bonum communitatis temporale: propriam vero Legis canonicae materiam esse bonum communitatis spirituale; quia nec Principibus laicis concessa est potestas Ecclesiam regendi, licet eam omni ope tueri et protegere debeant; nec Ecclesiae Pastoribus praecise sumptis datum est a Christo regna moderari.

His tanquam certis praesuppositis duo hic disputari solent. 1. An Lex humana possit praecipere actus internos. 2. An modus finis Legis cadat sub praecepto.

§. I. *An Lex humana possit praecipere actus internos?*

Nota 1. Actus internus potest spectari ut pure internus, talis est oratio pure mentalis; vel ut conjunctus cum actu externo.

Porro actus internus potest esse conjunctus cum actu externo duobus modis; 1. *per se et intrinsece*, cum nempe necessarius est ut actus externus vel sit humanus, id est ut fiat voluntarie et deliberate; vel ut sit moralis, id est bonus vel malus, 2. *per accidens et extrinsece*, cum nempe actus externus ab interno separatus, non desinit esse humanus vel moralis; sic in oratione facta ad obtinendam peccatorum remissionem, intentio remissionis peccatorum est accidentaliter conjuncta cum oratione.

Nota 2. Praecipere actum internum *directe*, est illum praecipere ratione sui; praecipere actum internum *indirecte*; est illum praecipere ratione actus externi cui conjungitur. His positis:

Dico 1. *Lex humana civilis potest indirecte praecipere actus internos per se conjunctos cum actibus externis; non potest vero praecipere actus mere internos, nec eos qui per accidens tamen sunt conjuncti cum actibus externis.*

Prob. 1. *pars*: Qui habet potestatem praecipiendi directe aliquid, habet etiam potestatem indirecte praecipiendi illud sine quo non potest subsistere; atqui Lex civilis habet potestatem di-

recte praecipiendi actum externum qui absque actu interno subsistere non potest ; ergo, etc.

Prob. min. Princeps civilis potest directe praecipere juramenti praestationem , bonorum venditionem ; atqui juramentum et venditio non possunt subsistere absque interno voluntatis consentientis et intendentis actu; ergo Princeps civilis habet potestatem praecipiendi actum externum qui absque interno actu subsistere non potest.

Prob. 2. *pars:* Nulla potestas praecipere potest; nisi ea quae necessaria sunt ad finem, ad quam instituta est, assequendum; atqui finis potestatis civilis est conservatio pacis et tranquillitatis Reipublicae ; ergo potestas civilis non potest praecipere nisi ea quae necessaria sunt ad pacem et tranquillitatem Reipublicae conservandam; atqui actus mere interni aut illi qui accidentaliter tantum cum exterioribus sunt connexi, non sunt necessarii ad pacem aut tranquillitatem Reipublicae conservandam; ergo.

Dico 2. *Lex Ecclesiastica potest praecipere* 1. *actus internos* per se *conjunctos cum exterioribus* ; 2. *actus internos* per accidens *cum exterioribus conjunctos* ; imo 3. *probabilius potest praecipere actus mere internos.*

1. *Pars* probata manet ex superiori propositione , et ex damnatione harum proposit. 1. *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit praecepto Ecclesiae.* 2. *Praecepto communionis annuae satisfit per sacrilegam Dominici corporis manducationem*: 1. damnata est ab Alex. VII. 2. ab Innoc. XI. Ergo vere ab Ecclesia praecipi possunt actus interni, nimirum attentio, contritio,etc. sine quibus actus externi non possunt esse moraliter boni.

Prob. 2. *pars.* Ecclesia praecipere potest et de facto saepius praecipit, ut Fideles Deum exorent ad pacem inter Christianos Principes obtinendam; atqui haec intentio est actus internus accidentaliter conjunctus cum actu externo : ergo , etc.

Prob. 3. *pars;* Quae debet intelligi de Lege Ecclesiastica prout directiva, non autem prout coactiva ; *Probatur* inquam , omnis Lex praecipere potest quidquid conducit ad finem ad quem instituta est; atqui actus mere interni maxime conducunt ad salutem aeternam, quae est finis proprius Legis Ecclesiasticae; ergo eos praecipere potest.

Hinc 1. Concilium Trid (*a*) exponit doctrinam de justificatione, *districtius inhibendo* : *ut deinceps audeat quisquam aliter credere , praedicare, aut docere quam praesenti decreto statuitur ac declaratur.*

Hinc. 2. Clemens XI. in Bulla *Vineam Domini sabaoth* , ubique acceptata, definit quemlibet districte teneri damnatum in quin-

(*a*) *Trid. in Prooemio sess.* 6.

quae propositionibus Jansenianis sensum, non ore duntaxat, sed et corde ac interius rejicere, nec aliter posse satisfieri Apostolicis contra Jansenium constitutionibus; ergo, etc.

Respondent adversarii Ecclesiam prohibere *aliter sentire* aut *credere*, quia id jam a Lege divina vetitum est; unde non suo, sed Christi nomine, cujus est vicaria, prohibet; sed

Contra est, 1. Quia eadem auctoritate prohibet Ecclesia aliter *sentire* aut *credere*, qua prohibet aliter *docere et praedicare*; atqui propria auctoritate a Deo accepta prohibet aliter docere et praedicare, licet id a Lege divina sit jam vetitum; ergo, etc. debent ergo adversarii fateri eandem rem duplici Lege posse imperari aut prohiberi.

Contra est: 2. Quia (a) *posset Ecclesia caeco et muto de eadem bene merito*, *beneficium conferre, injungendo ut in compensationem horarum*, *preces quasdam mentales effunderet*; ergo potest praecipere actum internum quem Lex divina non praecipit.

Objicies. De iis Ecclesia non potest ferre Leges, de quibus non potest judicare; atqui non potest judicare de actibus mere internis; ergo.

Resp. nego maj. Ecclesia enim in foro contentioso non potest judicare de actibus internis omnino occultis, juxta hanc Innocentii III. (b) definitionem *Ecclesia non judicat de occultis*. Et (c) *nobis datum est de manifestis tantummodo judicare*. Et tamen ab illa vere prohibentur. Ergo ad praecipiendum et obligandum in conscientia non necesse est ut Legislator possit cognoscere transgressionem factam; sed sufficit ut revera velit praecipere seu obligare: nam hoc ipso culpae et poenae reatus contrahitur *apud districtum judicem, qui scrutator est cordium et cognitor secretorum* addit Innocentius III. haec autem obligatio satis urget impletionem praecepti, alias Lex naturalis non esset vera Lex.

Instab. 1. Vis directiva Legis non potest separari ab ejus vi coactiva: ergo Ecclesia de iis non potest ferre Legem, de quibus non potest judicare in foro contentioso.

Resp. nego ant. Prob. Lex inutilis non est vera Lex; atqui Lex cujus vis directiva separaretur a coactiva, esset inutilis; ergo, etc.

Resp. nego min. Alias Lex esset inutilis respectu actuum externorum occultorum; ut ergo Lex sit utilis, sufficit ut homines ad id quod justum est, possit dirigere, obligando eos sub culpa a Deo punienda.

Inst. 2. Ecclesia non habet jurisdictionem in actus internos; ergo non potest eos praecipere.

Resp. dist. ant. Non habet jurisdictionem in actus internos immediate, *conc. ant.* mediate persona, *nego antec.* Ergo eo ipso

(a) *Ut docet Tournely post Sylvium, de Leg. human. part.* 211.
(b) *Cap.* 13. *de Simonia.* (c) *Cap.* 34. *eodem Tit.*

quo persona sensibilis est, actus etiam insensibiles eidem praecipi possunt.

Objicies 2. D. Th. 1. 2. q. 91. *art.* 4. docet: *de his potest homo legem facere, de quibus potest judicare: judicium autem hominis esse non potest de interioribus motibus, qui latent, sed solum de exterioribus actibus, qui patent:* ergo juxta Doctrinam angelicam homo non potest praecipere actus mere internos.

Resp. nego conseq. Ibi D. Thomas nihil aliud intendit, nisi quod ad sufficienter ordinandos, cohibendosque actus interiores propter humanam legem, necessaria sit lex divina. Id patet tum ex Titulo articuli, qui sic est: *utrum fuerit necessarium, esse aliquam legem divinam*: tum ex contextu qui post verba objecta habet: *et ideo lex humana non potuit cohibere, et ordinare sufficienter interiores actus, sed necessarium fuit, quod ad hoc superveniret lex divina.* Quia scilicet actus pure interni humana lege solum prohiberi, vel praecipi possunt sub culpa coram Deo incurrenda; quam si quis interius non curaverit, nec fateri voluerit, humana potestate convinci nequit, nec puniri, sed quoad hoc dimitti debet judicio Dei. Ex hoc autem non magis consequens est, Ecclesiam ad actus internos obligare non posse, quam ipsam obligare non posse sub reatu aeternae damnationis ex eo, quod eam per se infligere non possit, sed duntaxat per adjutorium Dei, cujus vices gerit.

Inst. Div. Thomas 2. 2. quaest. 104. art. 5. ait: *in iis, quae pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, sed solum Deo. Tenetur autem homo homini obedire in iis, quae exterius per corpus sunt agenda:* ergo.

Resp. dist. textum. In iis, quae etc. homo non tenetur homini obedire quoad vim coactivam in foro contentioso, *conc.* quoad vim praeceptivam vel coercitivam in foro pure interno, *nego ant.* Quod hic sensus sit Divi Thomae proprius patet, tum quia ibidem ad 3. dicit, *Quod Religiosi obedientiam profitentur, quantum ad Regularem conversationem secundum quam suis Praelatis subduntur.* Regularis autem conversatio plurium regularium est conversatio interna cum Deo, seu vita contemplativa, constat ex Regula RR. PP. Benedictinorum, Chartusianorum, Carmelitarum, etc. ergo votum obedientiae in illis extenditur ad interiores actus contemplationis. Tum quia Doctrina D. Thomae non est contraria Doctrinae Ecclesiae; atqui doctrina est Ecclesiae, quod subditus subjiciatur Superiori quoad internos actus, ut constat ex his propos. Michaelis Molinos damnatis ab Innoc. XI. 64. *praepositis obediendum est in exteriore et latitudo voti obedientiae religiosorum tantummodo exterius pertingit, in interiore vero aliter res se habet, quo solus Deus et Director intrant.* Item. 66. *risu digna est nova quaedam Doctrina in Ecclesia Dei, quod anima quoad internum gubernari debeat ab Episcopo. . . quia Ecclesia non judicat de occultis.*

§. II. *Utrum modus finisque Legis cadant sub praecepto.*

Nota 1. Per *modum Legis*, intelligimus ea quae actui sunt necessaria ut per cum vere Lex adimpleatur, v. g. ut actus fiat 1. scienter et voluntarie; 2. Ut fiat ex intentione Legis implendae; 3. Ut fiat propter finem honestum.

Nota 2. Per *finem Legis*, intelligimus finem extrinsecum, seu finem a Legislatore intentum; nulli enim dubium est quin finis intrinsecus, cum sit ipsa res praecepta, cadat sub praecepto et debeat intendi. Unde

Quaeres 1. *An modus Legis ut quis agat scienter et voluntarie, cadat sub praecepto?*

Resp. affirm. Nam quod per Legem praecipitur, non potest impleri nisi per actum humanum; atqui actus non est humanus nisi fiat sciente et deliberater; ergo. Hinc

Resolves; Praecepto audiendi sacri non satisfacit qui ebrius aut dormiens sacro interest; sicut nec qui ipse interest omnino invitus, ita ut nolit attendere et reipsa non attendat ad sacrum.

Quaeres 2. *An modus Legis, ut quis agat cum intentione implendae Legis, cadat sub praecepto?*

Resp. Vel Lex est negativa, vel affirmativa; si sit negativa, talis modus non cadit sub praecepto; cadit vero si sit affirmativa.

Prob. 1. *pars*: Per Legem negativam prohibetur unice ne quis sciens aut volens faciat id quod est prohibitum, v.g. ne quis furetur; atqui sine intentione Legis implendae potest quis non facere sciens et volens, id quod per Legem prohibetur; ergo, etc.

Resolves: Qui non furatur quia non cogitat de furto tam implet praeceptum non furandi, quam qui non furatur quia cogitat furtum esse prohibitum.

Prob. 2. *pars*: Ex communi axiomate: *actus hominis ultra intentionem ejus non operantur*; ergo ut quis Legi satisfaciat, necesse est ut agat ex intentione Legis implendae.

Resolves 1. Qui audit Missam, nolens positive satisfacere praecepto, illi non satisfacit. 2. Qui audit Missam eo die quem festivum novit, sed non vult praecepto satisfacere, quia vul eidem satisfacere per alterius Missae, puta solemnis, auditionem, non satisfacit praecepto; sed

Petes: *Quaenam intentio satisfaciendi praecepto requiritur ut ei satisfiat?*

Resp. Requiritur et sufficit intentio interpretativa. Ratio est quia Lex non praecipit ut eliciatur actus tamquam praeceptus; sed solum ut eliciatur voluntarie; ergo ut satisfiat Legi, sufficit intentio interpretativa ei satisfaciendi; haec autem intentio continetur in voluntate actum praeceptum exequendi, quae non excludat intentionem implendi Legem.

Resolves: Qui ignorans, vel non advertens ad diem Festum, Missam audit devote, satisfacit praecepto, nec aliam tenetur audire postquam resciverit esse diem festum.

Quaeres 3. *An modus Legis ut quis agat ex fine honesto, cadat sub praecepto ?*

Resp. Cadit sub praecepto Legis Ecclesiasticae, non vero Legis civilis.

Prob. 1. *pars*: Quia Ecclesia praecipit actus ad salutem aeternam conducentes; sed actus hominis ad hunc finem conducere nequeunt nisi fiant propter finem honestum et virtuosum ; ergo.

Resolves: Clericum qui divinum celebrat Officium principaliter propter retributionem temporalem, praecepto non satisfacere, imo mortaliter peccare, ut docet D. Thomas(*a*). Dixi tamen, *principaliter*: quia si talis pravus finis se tantum concomitanter habeat ad celebrationem Officii, praecepto Ecclesiae satisfacit, hinc qui devote recitat Officium ex motivo religionis, licet ad id moveatur ex appetitu retributionis temporalis, praecepto Ecclesiae satisfacit.

Prob. 2. *pars*: Quia potestas civilis praecipit tantum actus ad externum regimen politicum conducentes; atqui actus ad hunc finem conducere possunt, etiamsi non fiant propter finem honestum et virtuosum ; ergo.

Resolves: Militem fortiter pugnantem ex vana gloria, implere praeceptum Ducis, licet peccet contra Legem naturalem quae praecipit ut bonum bene fiat.

Quaeres 4. *Utrum finis Legis extrinsecus, seu a Legislatore intentus, cadat sub praecepto ?*

Resp. Vel finis Legis extrinsecus praecipitur a Legislatore, vel non praecipitur: *si primum*, tunc cadit sub praecepto, ut patet ex terminis, unde qui hunc finem non intenderet, non satisfaceret praecepto, licet rem praeceptam exerceret ex alio motivo honesto. *Si secundum*, non cadit sub praecepto, quia tunc solum praecipitur voluntaria operis executio.

Hinc qui jejunat, satisfacit praecepto jejunii, licet non intendat macerationem corporis, quia haec intentio non praecipitur ab Ecclesia.

ARTICULUS III.

Qualis esse debeat promulgatio Legum humanarum?

Nota. *Certum est* 1. Leges Imperiales non prius obligare quam in singulis provinciis fuerint promulgatae imo non obligare in provinciis ubi promulgatae sunt, nisi post elapsum bimestre a die promulgationis : id enim sancitum est authentica 66. Justiniani, *ut factae novae constitutiones*, quae Juris dispositio valet pro

(*a*) *D. Th. quodl. art.* 11.

Principibus Imperatori subditis, cum teneantur servare jus commune Imperii, hac enim conditione principatum acceperunt.

Certum est 2. Reges et Principes Imperatori non subditos, non teneri authenticae citatae se conformare; quare sufficit ut eorum Leges promulgentur in uno loco, ex quo ad alia loca possint commode divulgari, nisi aliud ipsi statuerint, vel nisi consuetudo legitime praescripta obstet; ratio est quia talis promulgatio ex natura rei sufficit ad obligandum subditos.

Porro in omnibus fere regnis usus invaluit, ut novae Leges in omnibus provinciis promulgentur, nec aliter singulas provincias obligent; sic in Gallia Leges Regiae non prius obligant quam relatae fuerint in actis supremarum curiarum, ait Ferriere (*a*) ex quo notat Paulus a Lug. (*b*) nonnullas Leges Gallicanas defectu illius specialis promulgationis robur obtinere in una provincia, quod non habent in altera.

Superest ergo inquirendum, an pontificiae Leges non prius in singulis Regnis ac Provinciis obligent quam in illis promulgatae fuerint; negant Itali docentes sufficere promulgationem factam in Curia. Econtra *omnes fere Galli, Germani. et Hispani qui quaestionem illam attigerunt, necessariam esse per singulas Provincias Legis Ecclesiasticae promulgationem contendunt*, ait Illustr. de Marca (*c*) cum quibus;

Dico: *Leges pontificiae non ante obligant quam in singulis provinciis promulgatae fuerint.*

Prob. Leges civiles non ante obligant, quam in singulis provinciis promulgatae fuerint, ut statuit, Justinianus: ergo nec Leges pontificiae. *Prob. conseq.* Dum in Jure Canonico nihil circa quidpiam statutum est, servandum est Jus civile ut definit Lucius III. (*d*) his verbis; *sicut Leges non dedignantur Sacros Canones imitari, ita et Sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvantur.* Atqui circa Legum Canonicarum promulgationem in singulis provinciis faciendam nihil statutum est in Jure Canonico: ergo circa eandem standum est Juri civili.

Confirmatur 1. Ex constanti Ecclesiae praxi quae semper suarum Legum promulgationem summa sollicitudine ac diligentia fieri curavit. Sic Apostoli decretum in Concilio Jerosolymitano (*e*) editum miserunt his qui erant *Antiochiae, et Syriae, et Ciliciae*, per *Judam et Silam viros primos in fratribus*.

Sic Concilium Lateran. IV. (*f*) statuit ut constitutio quam edi-

---

(*a*) *Introduction a la pratique v. Ordonnances.*
(*b*) *Paul. a Lugd. qu. 4. art. 1. de Leg. in com.*
(*c*) *L. 2. de concordia Sacerdotii et imperii, c. 15.*
(*d*) *Cap. 1. de novi operis nuntiatione.*
(*e*) *Actor. 15. v. 23.* (*f*) *Sub Innoc. III.*

derat contra Medicos qui non monent infirmos ut quam primum ad Medicos animarum recurrant, robur habeat *postquam per praelatos locorum fuerit publicata.*

Sic Concilium Trident. (*a*) *Ordinariis omnibus praecipit, ut cum primum potuerint, curent hoc decretum*, quo matrimonia clandestina irritantur, *populo publicari, et explicari in singulis suarum dioecesum Parochialibus Ecclesiis . . . decernit insuper ut hujusmodi decretum in unaquaque Parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, a die primae publicationis in eadem Parochia factae, numerandos.*

Confirmatur. 2. Quia etiam Romae pro validis habentur matrimonia clandestina quae in iis locis contracta sunt ubi Concilium Tridentinum nondum fuit promulgatum.

Objicies 1. Canones fidei et morum in Conciliis conditi obligant etiam in iis provinciis in quibus non fuerunt promulgati; ergo Leges canonicae non indigent promulgatione in singulis provinciis facta.

Resp. dist. conseq. Leges Canonicae spectantes fidem et mores, *conc. conseq.* spectantes disciplinam, *nego conseq.* Ratio disparitatis est quod definitiones fidei et morum nihil novi contineant, sed sint merae juris naturalis et divini jam sufficienter promulgati declarationes, unde eis adhaerendum est statim ac certo cognoscuntur, sive promulgationis via, sive alia quacumque ratione cognoscantur; econtra Leges ad disciplinam spectantes aliquid novi continent, quod non eodem modo omnibus locis convenit, et ideo pro locis omnibus non feruntur necessario; ergo tamdiu incertum est an pro hac vel illa provincia ferantur, donec in ea promulgatae sint.

Inst. **Atqui Leges Canonicae disciplinam spectantes non indigent promulgatione in singulis provinciis; ergo.**

Prob. subsum. **Multi Canones Juris canonici habent vim Legis in Gallia: atqui tamen ibi non fuerunt promulgati; ergo, etc.**

Resp. dist. min. **Non fuerunt promulgati formaliter, *conc. min.* virtualiter; *nego min.* Porro duobus modis Leges Canonicae virtualiter promulgantur in Gallia; 1. Quando in regiis latae sunt edictis; 2. Quando longo usu, et judiciorum consuetudine sunt probatae; atque inde est quod Galli Judices alias e decretalibus sequantur, alias rejiciant, eas maxime quae consuetudinibus in regno constanter observatis adversantur.**

***Objicies* 2. In Curia Romana provinciarum causae et lites definiuntur juxta Leges Romae tantum promulgatas; ergo pro certo habent Romani praesules promulgationem Romae factam sufficere.**

Resp. nego ant. **1. Quia, ut dictum est, Romani Judices etiam**

(a) *Trident. sess.* 24. *de reform. Matrim. cap.* 1.

Romae judicant valida esse matrimonia clandestina ibi contracta, ubi Lex ea irritans nondum fuit promulgata. 2. Quia plures causae Romam evocatae, Romae non judicantur, sed ad Episcopos, vel alios remittuntur, ut dirimantur secundum Leges quae in iis regionibus fuerunt promulgatae. 3. Quia Romani Judices supponunt Leges, juxta quas dissitarum Roma provinciarum Lites dirimunt, in illis provinciis fuisse promulgatas, ibique vigere; *siquidem*, ait Paul. a Lug. (*a*) *moraliter impossibile est, ut omnium regionum atque provinciarum usus particulares perfecte calleant.*

ARTICULUS IV.

An ut Lex humana obliget, requiratur consensus, sive acceptatio populi?

Nota. Haec quaestio procedit de Legislatore absoluto, hoc est qui vel a Deo ut Papa et Episcopus, vel a communitate ut purus monarcha, potestatem accepit absolutam et sine dependentia a populi acceptatione. Potest enim communitas cum aliquem suo regimini praeficit, potestatem legislativam ei conferre cum hac limitatione, ut Leges ferre non possit, vel sine consensu majoris partis optimatum, ut in regimine *aristocratico;* vel majoris partis populi, ut in regimine *democratico*: de quo intelligi debet istud Justiniani (*b*), *Leges nulla alia ex causa nos tenent, quam quod judicio populi receptae sunt.* Hoc notato:

Dico, ut Lex obliget, non requiritur consensus, sive acceptatio majoris partis communitatis.

Prob. Ea Lex non pendet ab acceptatione majoris partis communitatis quae ad sui acceptationem obligat; atqui Lex humana a Legislatore absoluto absolute lata ad sui acceptationem obligat juxta illud Apost. (*c*) *qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Ergo non pendet ex acceptatione. Ergo sicut praeceptum legitimi Superioris obligat subditum independenter ab acceptatione subditi, ita Lex, quae est commune praeceptum, obligat communitatem independenter ab acceptatione communitatis.

Unde haec prop. (*d*) *populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat Legem a Principe promulgatam*: damnata est ab Alex. VII. et Clero Gallicano (*e*).

Objicies 1. Illud Gratiani (*f*) *Leges instituuntur quando promulgantur; firmantur, cum moribus utentium approbantur.* Ergo.

Resp. nego conseq. Nam Leges per usum firmantur non hoc sensu quod per usum accipiant vim obligandi; Leges enim habent vim obligandi cum instituuntur; atqui ex prima parte Canonis,

(*a*) *De Leg. in comuni quaest.* 4. *art.* 1.
(*b*) *C.* 3. *ff. de Leg.* (*c*) *Rom.* 13. *vers.* 2.
(*d*) *Prop.* 28. (*e*) *Ann.* 1700. (*f*) *Cap. in istis dist.* 4.

instituuntur cum promulgantur; ergo. Sed eo sensu quod per usum eximantur a periculo abrogationis; Leges enim quarum observatio negligitur, tandem abeunt in desuetudinem, vel a Principe nimiae populi resistentiae cedente, relaxantur.

Objicies 2. Legislator civilis accipit potestatem legislativam a communitate; ergo ejus Leges non obligant nisi dependenter a consensu communitatis.

Resp. nego conseq. Quia semel a populo in Principem simpliciter et absolute translata potestate legislativa, populus eidem obsequi tenetur, eodem modo quo famulus tenetur obtemperare praeceptis heri sui, licet sponte se illius obsequio addixerit.

Inst. Potestas legislativa absolute et sine limitatione concessa, non est bene instituta; ergo nemini est concessa.

Resp. negó ant. Imo potestas legislativa esset pessime concessa, si non includeret vim compellendi subditos ad ea observanda quae bono regimini Reipublicae necessaria vel utilia sunt, et hoc eo verius est quod pars major soleat esse deterior; quae si cogi non posset, et valor Legis ab ejus nutu penderet, optimae Leges fere semper rejicerentur.

Objicies 3. Consuetudo potest abrogare Legem jam obligantem; ergo multo magis praevenire potest ne obliget.

Resp. dist. ant. Consuetudo legitime praescripta *conc. ant.* consuetudo non legitime praescripta, *nego ant.* Porro ideo consuetudo legitime praescripta Legem abolet, quia Princeps tunc consentit tacite ut Lex sua in desuetudinem abeat: non mirum est autem, si Lex quam Princeps tacite revocat, non amplius obliget.

Objicies 4. Lex a majori parte communitatis non recepta, est inutilis ac nociva; ergo non est vera Lex.

Resp. dist. ant. Est nociva ex malitia populi, qui ideo peccat eam non recipiendo, *conc. ant.* ex seipsa, *nego ant.* nam fertur propter bonum commune.

Inst. Illa Lex non est vera quae non potest cogere subditos ad sui observantiam; atqui Lex quae non observatur a majori parte communitatis, non potest cogere ad sui observantiam; nam adversus majorem partem communitatis non suppetit vis coactiva; ergo.

Resp. nego min. Nam licet non possint omnes delinquentes puniri, at possunt ex multis aliqui ad poenam deligi, *ut et caeteri timorem habeant* (a). Cavere tamen debet Legislator, ne urgendo executionem Legis contra majorem partem communitatis plus mali vel perturbationis afferat quam utilitatis; talis enim Lex non expedit bono communi.

Objicies 5. Quando Leges aliquae non servantur a majori parte licet deteriori, non tenetur pars minor eas servare; ergo valor Legis pendet a consensu majoris partis.

(a) 1. *ad Tim.* 5 *vers.* 20.

Resp. nego ant. Quod si verum esset, plurimae Leges non obligarent bonos et timoratos, quia a majori et deteriori parte non servantur, quod est falsum, si excipiantur duo casus. 1. Quando Legislator tacite consentit ut Leges non serventur a minori parte, ob resistentiam, vel non usum majoris partis. 2. Cum non possunt servari Leges a minori parte sine suo gravi incommodo, vide Pontas (*a*). Ex quibus apparet saepius evenire, ut qui Legem primi transgrediuntur, graviter peccent, immunes vero sint ab omni culpa qui eam postea negligunt.

ARTICULUS V.

Quinam Legibus humanis teneantur?

Nota. Certum est omnes et solos subditos, rationis usum habentes, subdi Legibus humanis.

Dixi 1. *Omnes et solos subditos*: quia potestas Legislativa subjectionem in aliis essentialiter connotat; ergo non potest exerceri nisi in subditos, ut definit Clemens Tertius (*b*). Unde

Resolves 1. Infideles non baptizatos teneri Lege baptismi et aliis praeceptis Evangelicis quia subditi sunt Deo qui omnibus Legem Evangelicam imposuit; non tamen tenetur Legibus mere Ecclesiasticis, quia non sunt Ecclesiae subjecti, juxta illud Apostoli: *quid ad nos de his qui foris sunt judicare?* Hinc secluso scandalo et contemptu Legis Ecclesiae non peccant qui carnes eis ministrant die vetito, quia nullius peccati, ne quidem materialis, sunt causae.

Resolves 2. Haereticos teneri Legibus Ecclesiasticis, quia per baptismum sunt subditi Ecclesiae, quamvis rebelles.

Dixi 2. *Rationis usum habentes*: quia Lex non imponitur nisi subditis obedientiae et directionis capacibus; atqui qui non habent usum rationis, non sunt obedientiae et directionis capaces; ergo.

Resolves; Perpetuo amentes ac pueros ante usum rationis qui carnes manducant diebus prohibitis, non peccant, sicut nec ii qui illis carnes administraut; econtra peccarent qui ebriis et ad tempus delirantibus carnes darent comedendas die vetito, quia sunt in statu habituali usus rationis, licet per accidens pro aliquo tempore impediti; nam non licet peccato alieno materiali cooperari.

Dices. Infantes tempore interdicti privantur Ecclesiastica sepultura. Item obligantur ad baptismum: ergo Legibus adstringuntur.

Resp. nego conseq. Ad haec enim tenentur, non quia subjacent praeceptis Ecclesiae; sed 1. Quia privantur sepultura in interdicto generali in poenam aliorum, et in interdicto locali ob incapacitatem loci in quo nemo sepeliri debet. 2. Quia baptismus est medium sine quo salus obtineri non potest. His tamquam certis positis

---

(*a*) *V. Dimanche c. 7.* (*b*) *Cap. à nobis. De Sent. excomm.*

Restat resolvendum : 1. Utrum Legislator ipse; 2. Clerici; 3. Peregrini, advenae et vagi teneantur Legibus humanis.

§. I. *Utrum Legislator suis Legibus obligetur?*

Nota 1. Hic agitur de Legislatore habente potestatem legislativam absolutam et independentem a communitate; certum est enim Duces rerum publicarum teneri Legibus quas cum Republica tulerunt; et Generales Ordinum Legibus in Capitulo generali latis, quia sunt inferiores communitati a qua Leges feruntur.

Nota. 2. Item agitur de Legibus quarum materia convenit Principi et subditis; tales sunt Leges quae praecipiunt communionem paschalem, taxant pretia rerum, etc. Legislator enim non teneretur Lege prohibente armorum gestationem. Itaque

Dico. Legislator non tenetur proprie suis Legibus neque quoad vim coactivam, neque quoad vim directivam; sed ad eas servandas tenetur vi Legis naturae dictantis ut Superior suis subditis praeeat exemplo.

Prob. 1. *pars*: Quia qui non est subditus, non tenetur Legibus; atqui Legislator non est sibi nec praedecessoribus suis subditus. Ergo, etc.

Prob. 2. *pars*: Quia aequitas et ratio naturalis dictat Principem debere vita et moribus concordare cum subditis in iis quae ipsi aeque ac subditis conveniunt; si enim ut ait Aug. (a) *Turpis est omnis pars suo universo non congruens;* Quanto magis caput non congruens? Hinc illa utriusque Juris axiomata: *Justum est Principem Legibus obtemperare suis* (b). Et *Digna vox est majestate regnantis, Legibus alligatum se Principem profiteri* (c).

Objicies contra primam partem. 1. Axiomata Juris citata videntur significare Principem adstringi Legibus suis; ergo.

Resp. nego antec. Significant enim praecise Principem teneri Leges suas observare, sed non explicant unde oriatur talis obligatio; dico autem illam oriri non ex Legibus Principis, sed ex Jure naturali; Lex ergo a Principe lata, est tantum occasio, seu conditio obligationis, quae ex aequitate naturali oritur.

Inst. 1. Licet Princeps non teneatur vi coactiva Legis suae, tenetur saltem vi directiva; Ergo tenetur proprie Lege sua.

Resp. nego ant. Prob. Vis directiva non videtur necessario requirere superioritatem in eum quem obligat; ergo.

Resp. nego ant. Nam sicut vis coactiva Legis non agit nisi in subditum, ita nec vis directiva, ac proinde utraque supponit superioritatem ex parte Legislatoris; alioquin Lex non dirigeret nisi per modum regulae consulentis, non obligantis.

(a) *Aug. lib.* 3. *Confession. cap.* 2.
(b) *S.p Justum dist.* 9. (c) *Lib.* 4. *cod. de Legib.*

Inst. 2. Princeps transgrediendo Legem committit idem specie peccatum cum subditis eam transgredientibus v. g. peccatum injustitiae si vendat triticum ultra pretium a se taxatum Lege communi. Ergo tenetur sua Lege quoad vim directivam.

Resp. nego conseq. Nam ex antecedente sequitur tantum quod Jus naturale Principem obliget ad servandam Legem suam ex affectu virtutis quam praecipit.

Inst. 3. Cum Suarez, Deus dedit potestatem legislativam hominibus ea tantum conditione ut Leges si sint universales, comprehendant ipsum legislatorem: ergo proprie illum obligant.

Resp. nego ant. Deus enim potest dare potestatem legislativam sub tali conditione; quia non potest facere ut idem sit sibi Superior et subditus juridice: ergo nec facere ut Legislator se Lege sua comprehendat, sed solum potest velle, et de facto vult et per lumen naturale praecipit, ut Princeps servet Leges suas quando materia est ipsi cum subditis communis; sed aliud est Deum velle ut Princeps servet leges suas, et aliud velle ut teneatur ex vi suarum Legum; illud verum est et inde nascitur obligatio Principis; hoc impossibile defectu jurisdictionis in se ipsum.

Objicies contra secundam partem: Non videtur Lex naturalis Principem ad servandas Leges suas obligare posse nisi ratione scandali; sed haec obligatio non sufficit; alioquin remoto scandali periculo posset Princeps non servare Leges suas, quod falsum; ergo.

Resp. nego maj. Et dico Legem naturalem Principi hanc obligationem imponere, non tantum ratione scandali, sed etiam ratione boni communis, rectae gubernationis, et necessariae conformitatis cum subditis, et sic obligatur Princeps etiam extra scandali periculum.

Inst. Bonum commune rectaque gubernatio non exigit necessario ut omnia membra communitatis vivant conformiter in iis quae omnibus accomodata sunt. Ergo Princeps non tenetur necessario conformari cum subditis.

Prob: *nego ant. Prob.* Si hoc esset, Princeps non posset dispensare, aut privilegia concedere; falsum conseq. ergo.

Resp. dist. sequelam. Non posset dispensare aut privilegia concedere sine justa causa; *conc. seq.* cum justa causa, *nego seq. maj.* Itaque Princeps, si justa causa subsit, potest dispensare a sua Lege subditos quidem proprie, seipsum vero impropria quatenus interpretatur Legem naturalem ipsum non obligare ad Legem suam servandam, quando habet rationabilem causam, ob quam ipse subditum merito ab ejus obligatione liberaret, cum non sit deterioris conditionis quam subditi.

§. II. *An Clerici Legibus civilibus obligentur?*

Dico: Clerici obligantur Legibus civilibus, salva tamen eorum immunitate.

Prob. Omnes partes communitatis politicae obligantur Legibus politicis; atqui Clerici sunt partes communitatis politicae, de quibus sicut et de aliis dicit Apost. (*a*) *omnis anima potestatibus sublimioribus suddita sit.* Quem locum interpretans Theodoretus ait: *et Sacerdos, et Antistes, et Monasticam vitam professus, iis debent parere, quibus demandati sunt, Principibus.*

Resolves. Ecclesiasticos teneri vendere pretio per leges taxato, observare formalitates contractuum, non extrahere merces extra territorium, etc.

Dixi: *salva tamen eorum immunitate*: quae, ut ait Trid. (*b*) *Dei ordinatione et Canonicis sanctionibus constituta est.* Et quae praecipue consistit in immunitate a vectigalibus et Tributis, ut declaratur in utroque Jure Canonico (*c*), et Civili (*d*).

Dices: Principes saeculares etiam pietate praestantes a Clero plerumque pecuniarum subsidium exigunt; ergo non sunt exempti a Lege tributorum.

Resp. nego conseq. Quia illud subsidium non auctoritate absoluta, sed gratiose postulant, et a Clero gratis et libere conceditur; unde vocatur, *donum gratuitum.*

Nota tamen duos esse casus, in quibus Clerici Principibus saecularibus tributa solvere tenentur.

1. Si bona quaedam titulo laico possideant. quia illa bona onus suum non amittunt ex eo quod ab Ecclesiasticis possideantur.

2. Si necessitas ob quam tributa exiguntur a Laicis. non minus ipsos quam Laicos concernant; ut si infideles regnum devastarent, si pestis grassaretur, inundatio immineret, etc.

§. III. *An peregrini, advenae et vagi teneantur Legibus?*

Nota 1. Peregrini, advenae et vagi inter se differunt.

Peregrinus, est is qui e loco domicilii sui egrediens, transit per aliquem locum, vel ibi moratur ad tempus, cum animo ad sua revertendi.

Advena, est is, qui extra patriam suam domicilium fixit.

Vagus, est qui nullibi domicilium fixum habet, ut milites.

Nota 2. Certum est praecepta personalia, quae nimirum non afficiunt immediate territorium, sed personas, illas obligare ubicumque fuerint, quia ipsas semper afficiunt.

Hinc Sacerdos in sua dioecesi a muneribus Sacerdotalibus suspensus, non potest in aliena dioecesi celebrare. His positis.

Dico 1. *Peregrini et advenae non tenentur Legibus localibus suae patriae: unde non peccant eas non servando, nisi absint in*

(*a*) *Rom.* 13. *v.* 1. (*b*) *Ses.* 25. *de ref. cap.* 20.
(*c*) *Cap. Clericis de immunitate Ecclesiarum*
(*d*) *L.* [illegible], *et* 1. *Sancimus cod. de sacrosanctis Ecclesiis.*

fraudem, vel fictione juris censeantur ipsas in propria patria transgredi.

Prob. Quia Legislatoris jurisdictio est ita affixa proprio territorio, ut extra illud non extendatur; ergo non potest obligare eos qui extra territorium existunt; unde Bonifacius VIII. (a) definit: poenam latam per statutum Episcopi, non incurri ab eo qui extra illius territorium non servat tale statutum, cujus definitionis rationem reddens, ait: *cum extra territorium jus dicenti non pareatur, impune.* Quae ratio desumitur ex Jure Civili (b). Hinc

Resolves 1. Eum qui bona fide e propria dioecesi ubi diebus sequentibus erit jejunium et dies festa, transit in alienam dioecesim ubi neutrum est praeceptum, nec jejunii, nec missae audiendae Legibus teneri, etiamsi sit Lex Ecclesiae universalis, quae ex privilegio aut consuetudine legitima, non servatur in loco ubi bona fide se transtulit; quia consuetudo localis spectat omnes qui sunt in loco.

Resolves 2. Eum qui peccatum in sua dioecesi reservatum commisit, sive illud in sua sive in aliena dioecesi commiserit, posse in aliena dioecesi ubi non est reservatum, absolvi a communi Confessario.

Dixi 1. *Nisi abeant in fraudem*: quia Lex est generalis ubique recepta et obligans, *nemini fraus sua patrocinari debet* (c) et vero qua ratione servari posset ordo, si cuique liceret Ecclesiae Leges fugiendo eludere? hinc

Resolves 1. Eum qui e territorio suo ubi jejunatur, aut agitur festa dies, in aliud ubi neutrum viget, eo fine se transfert ut carnibus vesci, aut servile opus exercere possit, peccare mortaliter, et poenis contra transgressores latis subjacere.

Resolves 2. Eum qui e propria dioecesi ubi peccatum reservatum commisit, discederet ea mente ut in aliena ubi non est reservatum, facilius absolutionem impetraret, sacrilegium perpetrare, nec vere absolvi, ut declaravit Clem. X. Bulla *superna.*

Dices 1. Qui ex propria dioecesi egreditur ut eximatur a Lege, utitur jure suo; ergo non agit in fraudem Legis.

Resp. nego ant. Nullus enim habet jus obligationis quae ad sui utilitatem condita est, absque causa eludendi, et intentionem Legislatoris fraudandi.

Dices 2. Quilibet jus habet mutandi domicilium, ut se a durioribus patriae suae legibus eximat; ergo a pari potest ad tempus abesse, ut se ab iisdem liberet.

Resp. nego conseq. Disparitas est quod unicuique sit liberum hoc vel illud domicilium eligere, adeoque his vel illis Legibus se

(a) *Cap. 1. de Constitut. in 6.*
(b) *Lege ult. ff. de jurisdict. omnium Judicum.*
(c) *Cap. si vir de cogn. spir.*

subjicere; sed non est liberum quamdiu est membrum communitatis, Leges in ea vigentes eludere contra earumdem et Legislatoris intentionem, id enim necessarium est ad efficaciam Legum.

Dixi 2. Vel nisi fictione juris censeantur, eas Leges in propria patria transgredi. Tales sunt Leges versantes circa res in proprio territorio sitas; vel circa actiones aut omissiones quae consumantur in territorio, licet persona sit extra illud.

Ex 1. sequitur, Leges concernentes agros, aedificia, ut tributorum realium solutionem, omnes ubique subditos ligare.

Ex 2. sequitur, Leges praecipientes beneficiatis residentiam, Synodorum aut Capitulorum convocationem; item prohibentes mercium, frumentorum, armorum, et monetarum transmissionem, locorum peste infectorum frequentationem, omnes ubique subditos obligare; unde ubicumque existant, incurrant poenas contra transgressores latas; sic Leo III. (a) deposuit Cardinalem Anastasium quia per annos quinque *contra Canonum statuta* in Ecclesia sui tituli non residebat.

Quaeres, an qui e domicilio suo ubi Lex v. g. festi, jejunii, etc. obligat, transit in locum ubi non obligat, teneatur illam implere antequam exeat?

Resp. Tenetur seclusa gravi necessitate, si praevideat Legem impleri non posse in alio loco. Ratio est quia praeceptum quod actu obligat, actu impleri debet si postea impleri non possit; atqui praeceptum v. g. audiendi missam actu obligat in loco ubi festa dies agitur si non possit impleri in alio loco etiam non festivo; ergo actu impleri debet: sicut ad primam missam tenetur qui praevidet se postea ab auditione secundae missae impediendum fore.

Hinc qui egreditur e loco jejunii, paulo post adventurus in locum non jejunii, non potest ante discessum vesci carnibus, nec mane jentare; potest tamen circa meridiem prandere more eorum qui inibi jejunant.

Dico 2 Vagi, peregrini, et advenae Legibus locorum, in quibus existunt, et per quae transeunt, adstringuntur.

Prob. de Vagis, Quia Exlex non potest esse homo: Reipublicae enim interest ut quilibet aliquibus Legibus ac alicujus Superioris gubernationi subsit; atqui si vagi non subjicerentur Legibus locorum per quae transeunt, essent Exleges; ergo.

Prob. de Peregrinis et Advenis, Ex dictis praecedenti conclusione, sufficit brevis absentia ad eximendum peregrinos et advenas ab obligatione Legum proprii territorii a quo discedunt; ergo debet quoque sufficere brevis praesentia ad subjiciendum Legibus alieni territorii, in quo existunt, vel per quod transeunt, nam *qui sentit onus, sentire debet commodum, et econtra* (a). Unde D. Am-

(a) *Cap. 2. de Clericis non resid.* (a) *Reg. 55. Juris in 6.*

brosius a D. August. consultus utrum liceret civi Romano Mediolani existenti non jejunare Sabbato, respondit (*a*) *cum Romam venio, jejuno Sabbato, cum hic* (Mediolani) *sum, non jejuno. Sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, morem illius serva.* Ex qua responsione prodiere hi versus :

Cum fueris Romae, Romano vivito more.
Dum fueris alibi, vivito sicut ibi.

Dices 1. Peregrini non sunt subditi Principis alterius territorii; ergo non adstringuntur Legibus alieni territorii.

Resp. dist. ant. Non sunt subditi permanenter et habitu, *conc. antec.* transeunter et actu, *nego antec.* Porro ad transitoriam subjectionem sufficit transitoria praesentia in loco, sicut ad transitoriam exemptionem a jurisdictione et Legibus sui territorii sufficit brevis absentia.

Dices: Sacerdotes Graeci apud Latinos versantes non tenentur Latinorum ritu celebrare; ergo non adstringuntur Legibus alieni territorii.

Resp. nego conseq. Equidem Graeci non tenentur, immo non possunt licite consecrare in azymo, quia in Concil. Florent. sancitum est ut unusquisque ubicumque degeret, Ecclesiae suae ritum sequeretur, ut pax et unio Ecclesiae Latinae et Graecae servaretur; porro exceptio firmat regulam, et ostendit in aliis casibus peregrinos, locorum per quae transeunt, Legibus obligari.

Resolves 1. Peregrinus veniens e loco non jejunii et accedens sub vesperam in locum jejunii, non potest coenare, sed tantum collatiunculam sumere, ut inibi faciunt jejunantes; sicut si e loco jejunii se conferret in locum non jejunii, posset coenare et carnibus vesci, licet in loco jejunii pransisset par enim est, ut *qui sentit commodum, sentiat et onus.* Unde in omnibus se debet aliis conformare.

Resolves 2. Peregrinus transiens per aliquem locum et ibi pernoctans tenetur omnibus praeceptis negativis, quibus v. g. prohibentur usus carnium, opus servile, etc. sed ut teneatur praeceptis positivis quibus v. g. praecipitur auditio missae, requiritur ut per aliquod tempus, v. g. matutinis horis moretur in oppido in quo est dies festa; ratio disparitatis est quia praecepta negativa in transitu servari possunt nec iter retardant; e contra praecepta affirmativa iter retardant; nec peregrinus ut illa exequatur, tenetur iter retardare.

Nec dicas: ex supra dictis incola transiens e loco sui territorii festivo in alienum territorium non festivum, tenetur audire missam antequam discedat, si praevideat se alibi non auditurum; ergo a pari, etc.

(*a*) *Refertur c. illa dist.* 12.

Resp. nego conseq. Disparitas desumitur ex communi hominum sensu, secundum quem ad plus tenetur incola quam viator; quia incola territorii sui Legibus permanenter adstringitur, viator vero non nisi transitorie.

ARTICULUS VI.

Quae sit formalis Legum humanarum obligatio?

Nota. Ut in hoc articulo sub quo multa comprehenduntur, ordine procedamus, resolvemus 1. utrum Leges humanae obligent in conscientia et sub peccato: 2. proponemus et solvemus nonnullas quaestiones circa obligationem formalem Legum humanarum.

§. I. *An Leges humanae obligent in conscientia?*

Negant pseudo-reformati, negare etiam videtur Gerson (*a*) qui docuit solum Deum posse dare praecepta obligantia sub poena mortis aeternae; ideoque addit quoties peccari videtur contra Legem humanam, non incurri culpam ex transgressione Legis humanae, nisi quatenus est determinatio Juris naturalis vel divini; contra quos

Dico: Lex humana tam civilis quam ecclesiastica obligat in conscientia, et sub peccato, quandoque etiam sub mortali.

Prob. de Lege ecclesiastica: Math. 18 *quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus*, id est ab Ecclesia praecisus et excommunicatus, *et Publicanus*, id est publicus peccator habendus est. Ergo.

Hinc Alexand. VII. (*b*) damnavit sequentem Prop. *frangens jejunium Ecclesiae ad quod tenetur, non peccat mortaliter.* Et Innoc. XI. hanc: *praeceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus* (*c*).

Prob. de Lege civili, ex Apost. Roman. 13. *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non enim est potestas nisi a Deo . . . itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem*, (nempe aeternam ut interpretantur Patres (*d*) *acquirunt.* Et subdit, *ideo necessitate subditi estote*, id est necesse est ut subditi sitis, *non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*, hoc est non tantum ob poenam ab humano judice infligendam, sed etiam ob culpam quam incurretis, si non obediatis.

Confirm. Quia Lex humana est verum praeceptum; atqui verum praeceptum obligat in conscientia, juxta illud D. Aug. (*e*) *il-*

(*a*) *R. de vita spiritual. Rect* 4.
(*b*) 23. *inter Prop. damnat. Decreto dato* 24. *Sept. an.* 1665.
(*c*) *Prop.* 35. (*d*) *S. Chrysost. Theophil. OEcumenius, etc.*
(*e*) *L. de Sancta Virginit. cap.* 15.

lud est praeceptum , cui non obedire peccatum est: consilium ; quo si tu nolueris, minus boni adipisceris, non mali aliquid perpetrans : ergo etc.

Objicies 1. Ecclesia aliquid de fide credendum definire non potest quod in verbo Dei non contineatur ; ergo nec potest aliquid praecipere sub poena peccati, quod in Lege naturali vel divina non contineatur.

Resp. nego conseq. Disparitas est , quod Ecclesia nihil de fide credendum definire potest quin sit a Deo revelatum; omne antem revelatum in verbo Dei est contentum; econtra multa sunt pro loco et tempore utilia quae Deus non praecipit, sed ab hominibus praecipi permisit; ergo potest aliquid praecipere in conscientia , quod a Deo non fuerit praeceptum.

Inst. 1. Inferior non potest ligare in foro superioris , sicut nec solvere; ergo Legislator humanus non potest obligare in conscientia. quae est forum Dei.

Resp. dist. ant. Non potest potestate propria, *con. ant.* potestate sibi tradita a Superiore *nego ant.* Porro Legislator humanus accepit a Deo potestatem ligandi in ejus foro, ut fuse probatum est.

Inst. 2. Saltem Legislator civilis non potest ligare in foro conscientiae; ergo. Nam ille non potest ligare in foro conscientiae, qui in eodem non potest solvere ; atqui, etc.

Respond. nego maj. Homo enim potest suam ligare conscientiam per peccatum, per vota, etc. nec tamen potest se solvere. Potest ergo Legislator civilis ligare indirecte conscientiam, quatenus sua Lege objectum aliquod de se indifferens reddit malum , illud prohibendo; sed non potest peccatum semel commissum relaxare , quia potestatem remittendi peccata, solis Ecclesiae ministris Deus concessit.

Inst. 3. Potestas civilis est mere temporalis : ergo non obbligat in foro conscientiae.

Resp. dist. ant. Est mere temporalis ratione obiecti, nempe versatur circa res fluxae et labentis naturae , *conc.* ratione debiti , quod imponit, *nego ant.* est enim potestas, quae emanat a Dei potestate, juxta illud Apostoli : *non est potestas nisi a Deo.*

Objicies 2. Ad vitandam damnationem sufficit servare Dei mandata; ergo mandata hominum non obligant sub peccato.

Resp. nego con. Nam est mandatum Dei, ut serventur mandata hominum.

Inst. Ex hac responsione sequitur mandata hominum esse juris divini ; falsum ex nobis consequens; ergo etc.

Resp. nego seq. maj. Illud solum dicitur esse juris divini quod Deus dictat per se, non quod homo dictat per potestatem a Deo acceptam: neque enim est juris divini quod matrimonium contrahatur coram Parocho et duobus testibus, quod Clerici a venatione

abstineant, licet a Superioribus humanis illa praecipiantur per potestatem a Deo acceptam.

Quaeres 1. *Quot requirantur ut Lex humana obliget sub mortali?*

Resp. Duo requiruntur, 1. Ut materia sit gravis; 2. Ut intentio Legislatoris sit graviter obligandi.

Prob. 1. *pars*: Quia Legislator non habet potestatem condendi Leges iniquas et injustas. Lex enim debet esse *rationi consentanea*: atqui Lex quae obligaret graviter et sub mortali in re gravi, esset iniqua et injusta; ergo etc. *Prob. minor.* Illa Lex humana est injusta quae non conformatur Legi divinae; atqui Lex quae praeciperet graviter et sub mortali rem levem; non conformaretur Legi divinae; Lex enim divina non praecipit rem levem nisi sub veniali, ut patet in mendacio jocoso, in furto unius assis, etc. Ergo

Dices: Legislator humanus potest Deo se conformare; atqui Deus esum pomi, rem sane levissimam, sub mortali prohibuit; ergo.

Resp. dist. minor. Esus pomi fuit res levissima in se, *conc. min.* relative ad finem a Deo intentum, *nego min.* Porro finis a Deo intentus erat ut homo suam subjectionem et dependentiam a Deo profiteretur; qui finis fuit gravis. Sic ingressus Clericorum in tabernas, armorum delatio, habitus talaris gestatio, quamvis de se sint levia, si tamen pensentur ex eorum fine, qui est decus ordinis Ecclesiastici, sunt valde gravia; sic egressus momentaneus e castris est valde gravis morteque puniendus in milite, quia disciplinam militarem multum labefactat.

Prob. 2. *pars*: Lex cujus obligatio tota pendet a Legislatoris voluntate, non obligat nisi prout vult Legislator; actus enim agentium libere, non operantur ultra intentionem eorum; atqui Legis humanae obligatio tota pendet a libera Legislatoris voluntate; ergo potest obligare tantum leviter in re gravi, vel omnino non obligare et tantum consulere si existimet hoc esse utile ad suaviorem gubernationem; ergo ut Lex humana obliget sub mortali, requiritur ut intentio Legislatoris sit graviter obligandi.

Objicies 1. Legislator humanus non potest graviter obligare in re levi; ergo nec leviter in re gravi.

Resp. nego conseq. Disparitas est quod materia levis non sit capax gravis obligationis; unde si Legislator rem levem sub gravi peccato praeciperet, excederet potestatem suam ferendo praeceptum imprudens et injustum; econtra materia gravis sicut capax est majoris obligationis, est etiam capax minoris; unde Legislator potest justis de causis esse benignior in obligando, et nolle uti tota sua potestate, et in hoc maxima est prudentia.

Inst. 1. Obligatio sub veniali, vel sub mortali a sola materia pendet, non a voluntate superioris; ergo non pendet ab ejus intentione, ut obligatio sit levis vel gravis.

Resp. nego ant. Quamvis enim posita gravitate materiae, et obligatione gravi, non pendeat a voluntate extrinseca Legislatoris ut peccatum sit grave vel leve; tamen absolute loquendo pendet a voluntate Legislatoris ut obligatio sit gravis vel levis, sicut pendet ut sit, vel non sit obligatio; et consequenter pendet ab ejus voluntate ut peccatum sit grave vel leve in materia gravi, sicut pendet ut sit peccatum vel non sit; potest enim uti jure suo ut libuerit, juste tamen et prudenter.

Inst. 2. Posita Lege oritur obligatio ex jure naturali pro quantitate materiae, proindeque gravis in materia gravi independenter ab intentione Legislatoris; ergo.

Resp. dist. ant. Oritur obligatio ex jure naturali proportionata intentioni Legislatoris, scilicet gravis ex gravi praecepto, levis ex levi, *conc. ant.* secus, *nego ant. et conseq.* Porro jus naturale et divinum dictant tantum obediendum esse superiori quatenus et quantum praecipit; ergo si non nisi leviter suos subditos obligare velit, jus naturale et divinum non strictius eos obligari dictabunt.

Inst. 3. Communi omnium consensu receptum est, ut Leges modo materiae gravitati proportionato obligent; ergo obligatio levis vel gravis non pendet ab intentione Legislatoris.

Respond. dist. ant. Leges modo materiae gravitati proportionato obligant, quando Legislator earum obligationem expresse non limitat, *conc.* quando expresse limitat, *nego ant.* Equidem cum Legislator sine limitatione praecepit, tunc Lex ejus secundum totam materiae capacitatem obligat; sed potest illam obligationem limitare exprimendo se nolle obligare sub mortali, sed tantum sub veniali, ut fit in multis religiosorum constitutionibus (*a*) quae sunt verae Leges a summis Pontificibus approbatae.

Inst. 4. Votum de materia gravi obligat graviter; nec potest vovens hanc obligationem temperare; ergo a pari, etc.

Resp. nego ant. Nam potest vovens se obligare voto tantum sub veniali, sicut potest non omnino vovere, quia actus agentium ex intentione, non operantur ultra intentionem eorum, cum ab ea omnes vim suam sumant.

Objicies 2. Cum Legislator vere obligat subditos in re gravi, tunc transgressio Legis notabiliter obest bono communi; atqui non est in potestate Legislatoris ut transgressio quae notabiliter obest bono communi, sit tantum levis; ergo nec est in ejus potestate ut cum obligat subditos in re gravi, obliget eos sub veniali tantum.

Resp. nego min. Intellectam de transgressione rei gravis quae nec jure naturali, nec divino est prohibita, sed quae utroque illo jure est indifferens; potest enim Legislator facere ut transgressio Legis suae sit tantum levis, leviter praecipiendo aut prohibendo;

(*a*) *Ita declaratur in Constitut. Capucinorum.*

tunc enim Legis transgressio notabiliter obest bono communi solum privative, quatenus ponitur vel omittitur aliquid, quod omitti vel poni multum expedit bono communi.

Quaeres 2. *Quomodo dignosci potest Legislatorem velle obligare sub mortali?*

Resp Hoc dignosci ex quadruplici capite:

1. *Ex materia gravi absolute praecepta*, id est cum Legislator rem ex se vel ex circumstantiis gravem praecipit aut vetat, nec expresse significat se velle solum obligare sub veniali; quia tunc Superior potestate praecipiendi utitur sine limitatione, et secundum materiae capacitatem cui censetur se accommodare.

2. *Ex gravitate verborum quibus utitur:* v. g. cum praecipit aut prohibet, *sub indignatione Dei: sub interminatione divini judicii: in virtute sanctae obedientiae: ex tota potestate, etc.*

3. *Ex gravitate poenae* transgressoribus impositae, qualis est poena excommunicationis, aut alterius censurae, depositionis, etc. item poena mortis, exilii, carceris perpetui, infamiae, bonorum confiscationis.

4. Ex communi prudentum judicio, et bene fundata consuetudine, quae *est optima Legum interpres* (a).

§. II. *Proponuntur et solvuntur nonnullae quaestiones circa obligationem formalem Legum humanarum.*

Quaeres 1. *An Lex fundata in praesumptione obliget in conscientia?*

Nota. Duplex est praesumptio, altera periculi, altera facti.

Praesumptio periculi, est ea qua Legislator praesumit in tali actu posse esse aliquid repugnans substantiae ejusdem actus, v. g. dolum, defectum consensus, judicii, etc.

Praesumptio facti, est ea qua actus praesumitur tali modo factus. Porro non videtur ulla Lex fundari in praesumptione facti, bene vero praeceptum particulare; quare:

Resp. 1. Lex fundata in praesumptione periculi semper obligat in conscientia, licet praesumptio in quibusdam casibus particularibus falsa reperiatur. Ratio est quia hujusmodi Leges semper nituntur veritate et judicio certo periculi ut saepe aut aliquando contingentis; atqui hoc judicium semper verum est.

Resolves. Lex irritans matrimonia clandestina fundata in periculo fraudis, scelerum et incommodorum quae ex illis facile oriri possunt, obligat etiam in casu in quo ista certo non evenirent.

Respond. 2. Praeceptum fundatum in praesumptione actus tali modo facti, quo reipsa factus non est, non obligat in conscientia; ratio est quia praeceptum non obligat cum Superior obligare non

---

(a) *Cap.* 8. *de consuetud.*

intendit; obligatio enim praecepti ex intentione Superioris desumitur; atqui Superior obligare non intendit, dum factum, propter quod praeceptum posuit, non est verum; ergo.

Hinc, si aliquis ex falso allegatis et probatis ad restituendum obligatus sit per sententiam Superioris, non tenetur ad restituendum, secluso scandalo (*a*).

Quaeres 2. *An Lex humana possit obligare cum gravi periculo, etiam mortis?*

Resp. Ordinarie non obligare. Quia nemo tenetur ad id quod est moraliter impossibile; atqui observatio Legis cum gravi periculo vitae, sanitatis, famae, amissionis bonorum; etc. est moraliter impossibilis; ergo. Hinc cap. 4. de reg. Juris dicitur, *quod non est licitum in Lege, necessitas facit licitum. Nam et Sabbatum custodiri praeceptum est: Machabaei tamen sine sua culpa in Sabbato pugnabant: sic et hodie si quis jejunium fregerit aegrotus, reus voti non habetur.*

Dixi *ordinarie*: quia nonnulli sunt casus, in quibus Lex obligat etiam cum periculo vitae.

1. *Et per se*, cum id exigit Reipublicae sive civilis, sive ecclesiasticae conservatio, quia aequum est pro totius salute partem sese periculo objicere: sic Dux potest obligare milites ad servandam suam stationem, vel irruendum in hostes cum certo vitae periculo; sic Episcopus potest praecipere, ut Vicarius mortuo Parocho, non deserat populum peste infectum, etc.

2. *Et per accidens*, dum violatio Legis cederet in contemptum fidei, aut legitimae auctoritatis; nam si quis ex contemptu fidei, aut Ecclesiae, fidelem compelleret ad violationem jejunii, teneretur ille potius mori quam jejunium frangere; ratio est quia contemptus fidei et Ecclesiae est intrinsece malus, praeponderatque bono vitae privati.

3. *Item per accidens*, dum Lex humana non potest violari sine gravi scandalo, quia scandalum est intrinsece malum; ergo nunquam potest fieri licitum. Unde Eleazarus (*b*) elegit potius mori quam simulare carnem porcinam manducasse in contemptum Legis, et cum gravi adolescentium scandalo.

Dices contra Resp. Lex humana obligat sub peccato; ergo obligat sub periculo vitae; potius enim moriendum est quam peccandum venialiter.

Resp. dist. ant. Extra casum gravis damni, *conc.* in casu gravis damni; *subdist.* aliquando ut constat ex dictis, *conc.* semper, *nego ant.* etenim improbabile est quod omnia praecepta humana magis obligent quam aliqua praecepta Legis naturalis et divinae; atqui sunt quaedam praecepta Legis naturalis et divinae

(*a*) *Vide cap.* 44. *de Sentent. excommunic.*
(*b*) 2. *de Machab.* 5. *v.* 18.

per se obligantia ad mortale, quae tamen non obligant cum periculo vitae, qualia sunt praecepta solvendi debitum, confitendi integre; etc. Ergo.

Inst. Carthusianus qui ex medicorum judicio novit se moriturum nisi carnem comedat, non potest tamen carnibus uti, propter consuetudinem apud Carthusianos vim Legis habentem, non utendi carnibus, etiam in extrema necessitate; ergo Lex humana obligat cum vitae periculo.

Resp. conc. ant. Pro casu in quo Carthusianus alios haberet cibos; *dist. conseq.* Lex humana obligat aliquando; cum nempe pluris interest eam servari, quam servari vitam alicujus privati, *conc. conseq.* semper, *nego conseq.* Porro pluris interest Legem Carthusianorum servari, quam servari vitam alicujus privati, quia si semel in ea dispensaretur, facile tepesceret sanctissimi illius instituti disciplina, et brevi tandem funditus evanesceret sine ulla spe remedii, quia ut bene docet Gerson (*a*) *semel lapsa religio, ut experti scripserunt, nunquam aut vix reparari potest; nova facilius a fundamentis conderetur.*

Quaeres 3. An peccat contra Legem qui non tollit, aut ponit impedimentum executioni Legis?

Resp. Peccat contra Legem qui eo tempore quo urget praeceptum, vel paulo ante, ejus executioni ponit, vel non tollit impedimentum; nisi illud sit vel necessarium, vel tam utile, ut melius sit illud non tolli, quam Legem servari.

Prob. Quia qui praecipit finem, simul praecipit media necessaria ad assecutionem illius finis, saltem, si non sint nimis difficilia; atqui tollere, aut non ponere impedimentum, est medium necessarium ad Legis executionem; ergo, etc.

Resolves 1. Peccat contra Legem audiendae missae qui lectum, studium, et quamvis aliam actionem non necessariam, non omittunt dum urget praeceptum audiendae missae, quia non tollunt impedimentum non necessarium; item qui paulo ante quam urgeat praeceptum, se inebriat praevidens inde futurum ut missam audire nequeat, peccat non solum contra temperantiam, sed etiam contra praeceptum audiendae missae.

Resolves 2. Peccat contra praeceptum jejunii, 1. qui venationi aut ludo pilae absque causa necessaria vacat, praevidens ita se defatigatum iri, ut inabilis fiat ad jejunium ... 2. qui simul jejunare et iter pedibus facere non valens, peregrinationem in aliud tempus non differt, *si tamen*, ait D. Thom. (*b*) *commode differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis salutis, et exterio-*

(*a*) *Tract. de non esu carnium Carthusiens. Tom.* 2. *pag.* 726.
(*b*) 2. 2. *quaest.* 147. *art.* 4. *ad* 1.

ris status... 3. operari non jejunantes *si jejunando possunt competenter victum pro sua persona habere, et pro familia, sive quia alias divites sunt, sive quia de eo quod minori labore fit, qui secum jejunium compatitur, lucrari sufficientia possunt.* Ita D. Thom. (a)... 4. peccant etiam ex Div. Thom. (b) *qui operarios conducere nolunt, nisi tali pacto, ut jejunium solvant, nisi forte sit causa necessaria quae festinationem operis exposcat.* Quod intelligendum est juxta limitationem casus praecedentis.

Dixi: *Nisi illud impedimentum sit necessarium, vel saltem tam utile, etc.* quia certum est Legem humanam non adeo stricte obligare, ut ad eam implendam tolli debeant impedimenta necessaria, aut maxime utilia; ita communiter Theologi post Div. Thom. (c) docentem quod, *necessitas statim peregrinandi, vel etiam multum laborandi, vel propter conservationem vitae corporalis, vel propter aliquid necessarium ad vitam spiritualem, a* jejunio dispensat; *quia non videtur fuisse intentio Ecclesiae statuentis jejunia, ut per hoc impediret alias pias et magis necessarias causas.*

Resolves 1. Cum tempore sacri urget necessitas opitulandi infirmo, missa omitti debet ut ei opituletur.

Resolves 2. Qui jejunium non potest servare concionando, aut confessiones excipiendo, non tenetur opera illa pietatis quae per se jejunio meliora sunt, omittere ut jejunet, nisi per regulam, aut constitutiones alicujus religionis aliter sit statutum (d).

Quaeres 4. *An qui non potest totum opus praeceptum implere, teneatur ad partem quam potest?*

Resp. affirm. Si praeceptum sit de re divisibili; ratio est quia praeceptum de re divisibili obligat ad omnes et singulas partes, etiam seorsim sumptas; unde Innoc. XI. damnavit hanc Dianae prop. *qui non potest recitare Matutinum et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur; quia major pars trahit ad se minorem.*

Resolves 1. Qui tempore praefationis, aut communionis ad missam accedit, nec alterius copiam habet, residuam illius missae partem tenetur audire (e).

Resolves 2. Qui die jejunii non potest a carnibus abstinere, potest tamen a duabus refectionibus, violat jejunium, duas integras refectiones sumendo.

Quaeres 5. *An eodem tempore duobus praeceptis satisfieri potest per plures actus?*

(a) *In* 4. *Sent. distinct.* 15. *quaest.* 3. (b) *Div. Thom. ib.*
(c) 2. 2. *q.* 147. *art.* 4. *ad* 3.
(d) *Vide Const. Cap. c.* 9.
(e) *Ita Sanch., Tourn. Paul. a Lugd, et alii.*

Resp. affirm. Modo unus actus non impediat alium, nec aliter mentem suam expresserit Legislator. Ita omnes fere Doctores quos citat et sequitur Bonacina (*a*). Ratio est quia ille praecepto satisfacit, qui facit id quod Lege praescribitur; sed possumus eodem tempore facere quod Lege praescribitur, cum in Lege non praescribatur diversitas temporum; ergo. Hinc

Resolves. 1. Qui tempore Missae recitat Horas Canonicas, aut poenitentiam a Confessario injunctam, satisfacit praecepto Missae, et praecepto divini Officii, aut poenitentiae injunctae; quia recitatio Horarum aut poenitentiae, non impedit attentionem et devotionem quae debetur sacrificio Missae.

Resolves 2. Qui tempore Missae peccata sua confitetur, aut facit examen conscientiae, non facit satis praecepto Missae, quia utrumque impedit attentionem quae sacrificio Missae debetur; nam Ecclesia praecepit assistere Missae per modum orationis; qui autem confitetur, aut facit examen conscientiae tempore Missae, non assistit per modum orantis; ergo.

Quaeres 6. *An per unum eundemque actum possint impleri plura praecepta?*

Resp. Possunt quoties Superior prudenter existimat concedere ut per eundem actum pluribus praeceptis satisfiat; ratio est quia obligatio Legis pendet a mente Legislatoris, ipsiusque voluntatem non excedit; ergo.

Dices, Non possumus una solutione satisfacere pluribus debitis justitiae commutativae; ergo neque possumus unico actu satisfacere pluribus praeceptis.

Resp. nego conseq. Disparitas est, quod justitia commutativa respiciat aequalitatem rei ad rem: aequalitas autem rei ad rem non salvatur unica solutione in pluribus debitis; econtra in praeceptis attenditur intentio Legislatoris; quae ferri potest in unum, idemque opus. Intentio autem Legislatoris cognosci potest vel ex natura operis praescripti, vel ex communi usu et interpretatione. Hinc

Resolves. 1. Qui tenetur Horas Canonicas recitare ratione ordinis et beneficii, unica recitatione utrique obligationi satisfacit; ut constat ex communi usu.

Resolves. 2. Si cui a Confessario injunctum sit onus audiendi Missam singulis diebus, satisfacit praecepto Ecclesiae et Confessarii unicam Missam audiendo diebus festis; haec enim praesumitur intentio Confessarii. Econtra si cui operatio injungatur a Confessario ut sacrum omnibus diebus festis audiat per annum v. g. non satisfacit unicam Missam audiendo, sed tenetur duas audire: quia talis esse praesumitur mens Confessarii quae colligitur ex natura satisfactionis quae solet esse opus alias non debitum.

(*a*) *Bonac. de Leg. disp.* 1. *q.* 1. *puncto* 9.

Quaeres 7. Quaenam sit differentia inter obligationem Legis affirmativae et negativae?

Resp. In hoc differunt quod Lex affirmativa obliget semper, sed non pro semper; hoc est quod vim obligandi semper habeat, non tamen pro omni tempore actu obligat, sed pro eo duntaxat quo actio praecepta executioni est mandanda. Lex vero negativa semper obligat et pro semper, ac proinde omni tempore actu obligat, sic omni tempore teneor non furari, quia praeceptum *non furaberis* est negativum.

Porro ex ipsa praecise Legis verborum forma non potest dignosci utrum praeceptum sit affirmativum vel negativum: cum idem praeceptum v. g. jejunii affirmative proponi possit sic: *jejuna*: vel negative, *ne comedas.* Ut ergo rite dignoscatur, videndum est utrum actio positiva praecipiatur, vel prohibeatur; hinc praeceptum jejunii est negativum, praeceptum vero eleemosynae est affirmativum quibuscumque verbis proponatur; quia illud positivum actum prohibet; istud vero actum positivum praecipit.

Quod si eodem praecepto simul actio positiva praecipiatur, et alia quaedam prohibeatur, dicendum est illud praeceptum affirmativum esse simul et negativum; tale est praeceptum de cultu parentum, quo praecipiatur ut honor parentibus exhibeatur, et simul prohibetur ne injuria illis inferatur.

QUÆSTIO II.

De variis speciebus Legum humanarum.

Nota. Lex humana dividitur in scriptam, et non scriptam seu consuetudinariam, et utraque vel est mere praeceptiva aut prohibitiva, vel poenalis, vel favorabilis vel irritans.

De mere praeceptiva et prohibitiva huc usque diximus, restat de aliis hic breviter disserendum.

ARTICULUS I.

De Lege scripta.

Lex scripta, alia est civilis, quae Jus Civile; alia Ecclesiastica, quae Jus Canonicum appellatur.

§. I. *De Jure Civili.*

Quaeres. 1. Quid sit Jus Romanum?

Resp. Est corpus Juris quod dividitur in quinque partes, nimirum.

1. In *Institutiones*, quae quatuor libris constant, et quae continent totius Juris elementa seu principia in gratiam jurisprudentiae studiosorum.

2. In *Digestum* seu *Pandectas*, a verbo graeco, *totum capio*: continet quinquaginta libros, quibus cunctae pene veterum Leges meliori ordine digestae complectuntur.

3. In *Codicem* qui vocatur *Codex Justiniani*, et constat duodecim libris.

4. In *Novellas* seu *authenticas*, quarum extat unicus liber continens 168 novas constitutiones, quas Justinianus imperii sui tempore promulgavit.

5. In *Unicum librum feudorum* quo jura *feudalia* exponuntur.

Quaeres. 2. Quomodo citetur Jus civile?

Resp. 1. Institutiones hoc modo citantur. *Inst. Just. ff. de rer. divis §. item ea.* Id est in Institutionibus Justiniani titulo *de rerum divisione* paragrapho qui incipit, *item ea.*

2. Digesti Leges sic citantur; *L. creditor*, vel L. 23. *D.* vel *ff. de pignorib.* id est Lege *creditor*, vel Lege 23. digesti, seu titulo, *de pignoribus.*

3. Codex sic citatur. L. *novum*, vel L. 2. *c. de appel.* id est, Lege quae incipit, *novum*; vel L. 2. codice, *de appellationibus.*

4. Novellae seu autenticae sic citantur: *authent.* vel *novell. ut factae novae const.* vel *authent.* 66. *cap.* 1. §. *igitur etiam*, id est authentica, cujus titulus est *ut factae novae constitutiones*, quae est 66. cap. 1. §. qui incipit, *igitur etiam.*

5. Liber feudorum sic allegatur: *feud ff. de prohib. feud. alien. c.* vel L. *quoniam* Id est in libro feudorum, titulo *de prohibita feudi alienatione*; in Capite vel Lege quae incipit; *quoniam.*

Quaeres 3. Quid sit Jus Gallicum?

Resp. Jus Gallicum non est idem in toto Regno; nam aliae provinciae, (ut Occitania, Provincia, Delphinatus, Vasconia, tractus Lugdunensis) utuntur Jure *Romano*, et ideo dicuntur *Provinciae Juris scripti.* Aliae utuntur consuetudinibus, quae licet primam originem non a scriptura, sed ex solo populorum consensu desumpserint, hodie tamen ut habeant auctoritatem, debent esse scriptae et a Rege approbatae, ut sanxit Carolus VII. (*a*) et ideo vocantur, *Provinciae consuetudinariae*, Circa hoc

Nota 1. Quod etsi jus Romanum vim Legis non habeat in provinciis consuetudinariis, ad illud tamen confugiunt, ubi deficit consuetudo, ut notat *Mornac* (*b*).

Nota. 2. In singulis regni provinciis sive *juris scripti*, sive *consuetudinariis*: Regum edicta et constitutiones facere jus, unde derogant juri Romano et consuetudinibus provinciarum. Ex dictis *Sequitur.* maxime optandum esse, ut Confessarii habeant aliqualem saltem consuetudinis locorum et edictorum regalium cognitionem, ut obvios conscientiae casus possint rite resolvere.

§. II. *De Jure Ecclesiastico, seu Canonico.*

Quaeres 1. Quid sit Jus Canonicum?

(*a*) *Ann.* 1553. (*b*) *In L.* 9. *ff. de Just. et Jure.*

Resp. Definitur a Lancellotto (*a*) *Jus quod civium*, Christianorum scilicet, *actiones ad finem aeternae beatitudinis dirigit*; constatque Scriptura sacra, Apostolorum traditionibus, decretis Conciliorum sive generalium, sive particularium, et decretalibus summorum Pontificum epistolis.

Quaeres 2. *Quibus partibus constat Jus Canonicum?*

Resp. Constat sex partibus, 1. ex decreto Gratiani, 2. ex decretalibus, 3. ex sexto decretalium, 4. ex Clementinis, 5. ex extravagantibus Joann. XXII. 6. ex extravagantibus communibus.

1. *De Decreto Gratiani.*

Decretum fuit collectum circa annum 1150. a Gratiano Religioso Ordinis S. Benedicti, ex sacrae Scripturae sententiis, Conciliorum, et sanctorum Pontificum decretis, et responsis, Imperatorum Legibus, sanctorum Patrum et Ecclesiasticorum Historicorum dictis, ipsiusque Gratiani ejus discipuli Paleae commentis. Illudque divisit in tres partes.

1. *Pars* agit de personis Ecclesiasticis, habetque unam super centum distinctiones in canones seu capita divisas.

Sic citatur *can.* vel *cap. illiteratos dist.* 36. vel brevius *can.* vel *cap.* 1. *dist.* 36.

2. *Pars* continet 36. causas, in quibus agitur de materia et forma judiciorum. Quaestio autem tertia causae trigesimae tertiae septem habet distinctiones *de Paenitentia*.

Quia vero causae in quaestiones, quaestiones in capita seu canones dividuntur, ideo sic citantur: *can.* vel *cap. si quis* vel canone tertio, tertia, quarta: id est, canone tertio causa tertia, quaestione quarta.

Tractatus de Poenitentia sic citatur, *can.* 16. vel *can. vulgaris, distinctione prima de Poenitentia*.

3. *Pars* agit de rebus sacris. Habet quinque distinctiones, quae sic citantur: *canon. basilicas*, vel *can.* 6. *dist.* 1. *de Consecrat.* id est, *de Consecratione*.

2. *De Decretalibus Gregorii IX.*

Decretales (*b*) jussu Gregorii IX. fuerunt compilatae a sancto Raymundo de Pennafort, et in quinque libros divisae, quorum

Primus agit de Judicibus seu Praelatis Ecclesiae.

Secundus de Judiciis Civilibus.

Tertius de Rebus Clericorum.

Quartus de Sacramento Matrimonii.

Quintus de Judiciis criminalibus. Quae omnia hoc versu continentur.

(*a*) *Lancellot. Juris Canon. tit.* 1.

(*b*) *Lib Decretal. prodiit ann.* 1230.

Judex, judicium, clerus, sponsalia, crimen.

Decretales sic citantur: *cap.* 12. vel *cap. innotuit. De arbitris.* Olim addebatur *extra* sic: *cap.* 12. *extra. de arbitris.*

3. *De sexto Decretalium.*

Liber sextus Decretalium, (sic dictus quia quinque libros Decretalium Greg. IX. sequitur) a Bonifacio VIII. (*a*) ex diversorum Pontificum responsis fuit compilatus.

In quinque libros dividitur, in quibus servatur idem ordo materiarum ac titulorum, qui in decretalibus Gregorii IX. servatus est; unde citatur eodem modo, excepto quod addatur *in* 6. v. g. *cap. nemo*, vel *cap.* 11. *de electione in* 6.

4. *De Clementinis.*

Clementinae, sic dicuntur, quia quinque libris complectuntur constitutiones tum Clementis V. tum Concilii Viennensis (*b*), quas Jo. XXII. (*c*) promulgavit.

Clementinae sic citantur: Clem. *cum secundum. De Poenitentiis;* vel sic, *cap. cum secundum,* vel c. 1. *de Poenitentiis in Clementinis.*

5. *Extravagantes Joannis XXII.*

Extravagantes Joann. XXII. sunt viginti decretales, quas Joannes XXII. prioribus Pontificatus sui annis emisit, eaeque *extravagantes* dicuntur, quia vagabantur extra corpus juris hactenus editum.

Citantur hoc modo: *cap.* 1. vel *cap. ad onus. De electione. In Extravag. Joan.* 22. vel brevius, *Extr. ad onus de electione.*

6. *Extravagantes communes.*

Extravagantes communes, sunt decretales tum Joann. XXII. tum aliorum ante ipsum Pontificum, quae prioribus collectionibus insertae non fuerant.

Citantur hoc modo: Extravag. *injunctae de electione, cap.* 3. vel *cap. sancta int. comm.* id est, inter communes.

Nota. Ad Extravagantes revocari debent decreta Conciliorum approbatorum, Pontificum Bullae, et aliae constitutiones quae nondum in corpus juris sunt insertae, et quae postquam sufficienter promulgatae sunt, in singulis provinciis irrefragabilem habent auctoritatem.

Quaeres 3. *Qua auctoritate corpus juris vigeat in Ecclesia?*

Resp. 1. Decretum Gratiani, licet correctum auctoritate Grego-

(*a*) *Ann.* 1298. (*b*) *Cui Clem V. praefuit, ann.* 1311.
(*c*) *Ann.* 1317.

rii XIII. (*a*); tamen cum a nullo hactenus Pontifice solemniter et authentice sit confirmatum, ejus canones nullam aliam auctoritatem obtinent, quam eorum a quibus deprompti sunt; quod est maxime observandum.

Resp. 2. Aliae quinque partes Juris Canonici ubique vim Legis irrefragabilem obtinent, nisi per novam constitutionem, vel justam consuetudinem, canones in illis contenti sint aboliti.

Dixi: *Nisi per justam consuetudinem*, etc. quia in Gallia licet magni sint ponderis; tamen in ea vim juris non habent, nisi in his in quibus cum antiquis regni usibus concordant, de quo vide *de Hericourt* (*b*).

Quaeres 4. Quid Galli intelligant per libertates Ecclesiae Gallicanae?

Resp. Intelligunt *jus constanter sequendi receptos universalis Ecclesiae canones, et antiquos regni usus, quidquid de novo in contrarium decernatur.*

Dicitur 1. *Jus sequendi receptos Ecclesiae canones:* quibus vocibus significant se libertates suas non reponere, vel in potestate faciendi quod libuerit; vel in summa a Romano Pontifice independentia, cum antiqui canones quos sequuntur, exigant ut Papa ab omnibus habeatur ut Pastorum omnium primus, omnium Ecclesiarum caput, habens jurisdictionem non solum in omnes Ecclesias, sed et in omnes earumdem Pastores, etc. unde Liber cui titulus: *Des Droits et des Libertes de l' Eglise Gallicane*, fuit suppressus (*c*) et damnatus (*d*) eo quod ausu temerario contrarium asseruerit.

Dicitur 2. *Et antiquos regni usus:* qui cum gentis genio et moribus congruant, sine magna publicae tranquillitatis perturbatione mutari non possent, nec eos mutare intendit Ecclesia, inquiunt; juxta illud Zozimi Papae: *contra statuta Patrum condere aliquid vel mutare, ne hujus quidem Sedis Apostolicae potest Auctoritas.*

Dicitur 3. *Quidquid de novo in contrarium decernatur.* Unde Galli profitentur se ea decreta libenter amplecti, quae nec legitime receptis usibus, nec antiquae disciplinae adversantur. Idque patet ex comitiis Blesensibus, in quibus eadem observantur circa disciplinam, quae a Concilio Tridentino sancita fuere, paucis exceptis quae libertatibus Gallicanis adversari videbantur.

ARTICULUS II.

De Lege consuetudinaria.

Nota. Duplex est consuetudo, alia *facti*, alia *juris*. Et utraque vel est, *secundum Legem* vel *praeter Legem*, vel *contra Legem*. Ideo

(*a*) *Anno* 1581. (*b*) *Arresto Regii Conc. die* 20. *Decembr. ann* 1638.
(*c*) *A Cardinalibus, Archiepiscopis et Episc.* 22.
(*d*) *Can. contra*, 25. *qu.* 1.

Quaeres 1. *Quid sit consuetudo facti?*

Resp. Est continuata et publica frequentatio actuum humanorum ejusdem rationis, a majori et saniori parte communitatis exercitorum, cum animo se obligandi.

Dicitur 1. *Frequentatio continuata*: quia non per unum actum bis aut ter repetitum, sed per actus frequenter repetitos, consensus populi necessarius ad consuetudinem inducendam, potest sufficienter exprimi.

Dicitur 2. *Publica*: quia illa frequentatio actuum debet tenere locum promulgationis, et indicare populi consensum; ergo requiritur ut actus illi sint publici et notorii, nec ad id sufficiunt actus clam exerciti.

Dicitur 3. *Actuum humanorum*: id est, qui fiant voluntarie et libere. Hinc si populus per vim, metum aut errorem, aliquid repetitis actibus faciat, nulla inde nascitur consuetudo vim Legis habens.

Dicitur 4. *A majori parte*: quia mos aliquorum privatorum non potest facere nisi consuetudinem privatam; agitur autem hic de consuetudine communi, quae post certum tempus vim tandem Legis sortiatur.

Dicitur 5. *Saniori parte communitatis*: quia si consuetudo a sapientibus et timoratis rejiceretur ut mala, vera consuetudo non esset, sed abusus et corruptela, utpote quae non posset esse morum regula.

Dicitur 6. *Cum animo se obligandi:* ratio est quia consuetudo accipitur pro Lege; sed ad Legem requiritur voluntas obligandi; ergo.

Hinc consuetudo salutandi B. M. V. ad pulsum campanae, sumendi aquam lustralem in Ecclesiae ingressu, vim Legis obligatoriae non sortiuntur; quia illi actus ex mera devotione fuerunt frequentati.

Porro cognoscitur consuetudinem inductam esse animo se obligandi 1. Cum Superiores puniunt et redarguunt transgressores consuetudinis, non enim praesumuntur velle poenam imponere pro transgressione actus alias non debiti. 2. Cum inde populus scandalizatur; nullus enim scandali occasionem censetur accipere ex eo quod alicui liberum est praestare. 3. Cum materia consuetudinis bono communi plurimum utilis est: talis enim consuetudo praesumitur inducta ad praestandum id quod praestare tenemur; atqui tenemur bono communi consulere; ergo.

Quaeres 2. *Quid sit consuetudo juris?*

Resp. Definitur ab Isidoro (*a*): *Jus quoddam moribus institutum quod pro Lege suscipitur cum deficit Lex.*

(*a*) *Refertur can.* 5. *dist.* 1.

Dicitur 1. *Jus:* per quod convenit cum Lege scripta ; utraque enim et jus, et consuetudo legitima vim Legis habet.

Dicitur 2. *Moribus institutum:* id est, per consuetudinem *facti*, quae potius est causa consuetudinis *Juris*, quam vera consuetudo.

Dicitur 3. *Quod pro Lege suscipitur:* ut dicitur L.32.ff. de Legibus, *inveterata consuetudo pro Lege non immerito custoditur; et hoc est Jus quod dicitur moribus institutum.*

Dicitur 4. *Cum deficit Lex :* id est cum circa aliquid Lex non est lata, vel cum est inutilis, vel cum est dubia vel obscura. Unde

Quaeres 3. *Quid sit consuetudo* secundum Legem, praeter Legem, et contra Legem?

Resp. 1. Consuetudo *secundum Legem*, est ea quae conformis est Legi praeexistenti; talis est consuetudo quae interpretatur Legem ; vel quae est Legis existentis executio.

2. Consuetudo *praeter Legem*, est ea quae nec Lege praecipitur, nec Legi adversatur; talis est consuetudo Missam quotidie audiendi.

3. Consuetudo *contra Legem*, est ea quae Legi adversatur; talis est quae viget in quibusdam Dioecesibus, vescendi carnibus singulis Sabbatis a Nativitate Domini usque ad festum Purificationis inclusive. Ideo

Quaer. 4. *Quot sint effectus legitimae consuetudinis?*

Resp. Sunt tres :

Primus effectus, est Legem dubiam interpretari, cum sit *optima Legum interpres* (*a*).

Secundus effectus, est novam Legem inducere; nam ex Aug. (*b*) *in his rebus de quibus nihil certi statuit divina Scriptura, mos populi Dei, et instituta majorum, pro Lege tenenda sunt.*

Tertius effectus, est veterem Legem abrogare; nam consuetudo habet vim Legis; atqui Lex nova potest veterem abrogare; ergo et consuetudo. Unde Gregor. IV. (*c*) definit, quod consuetudo longaeva *non debeat juri positivo praejudicium generare, nisi fuerit rationabilis et legitime sit praescripta.*

Quaeres 5. *Quot requirantur conditiones ut consuetudo vim Legis habeat, aut Legem abroget?*

Resp. Requiruntur tres: 1. ut sit *rationabilis*, id est honesta, bono communi utilis, nec juri naturali, divino, aut religioni contraria, alias esset corruptela.

2. Ut adsit *consensus Legislatoris* vel personalis, vel legalis : quia non minorem potestatem requirit consuetudo ut vim Legis habeat, quam Lex; sed Lex requirit consensum Principis; ergo.

Porro *consensus personalis*, est is quo Princeps per se immedia-

---

(*a*) *Canon. 8. de consuetudine.* (*b*) *Refertur Can 7. dist. 11.*
(*c*) *Canon. ultim. de consuet.*

te approbat consuetudinem, vel expresse dando licentiam ut inducatur, vel tacite cum conscius consuetudinis quae introducitur, non resistit, cum facile resistere posset, imo deberet, cum peccata multiplicarentur, nisi tacite consentiret, teneretur autem impedire peccatum.

Consensus legalis, est is quo Princeps nescius consuetudinis quae grassatur, Legem tulit, vel ejus praedecessores, qua approbantur consuetudines rationales et praescriptae.

3. Ut sit *legitime praescripta*: id est continuata toto tempore requisito ad praescribendum, non contradicente Superiore. Sed

Quaeres 6. *Quantum requiratur temporis ut consuetudo contra Legem praescribat; seu quod idem est ut Legem abroget?*

Resp. 1. Si adsit consensus Principis *personalis* expressus aut tacitus, consuetudo *contra* a fortiori *praeter Legem* praescribit, ubi primum constat consensus Principis, nec requiritur tempus ad praescriptionem requisitum; quia tunc jus novum non inducitur vi praescriptionis, sed vi consensus Principis, qui potest Legem introducere et abrogare.

Resp. 2. Si adsit consensus *legalis* tantum, requiritur juxta communiorem sententiam, (a) spatium 10. annorum ad Leges civiles; et 40. annorum ad Leges Ecclesiasticas praescribendas; ratio est quia Leges sunt jura; atqui ad praescribenda jura civilia requiruntur 10. anni; et ad praescribenda jura Ecclesiastica requiruntur 40. anni, etc. ergo.

Dices: Praescriptio *contra Legem*, ubi non intervenit consensus personalis Principis, non est rationabilis; ergo non est legitima.

Resp. nego ant. Prob. Consuetudo inducta per actus malos et peccaminosos non est rationabilis; atqui consuetudo inducta *contra Legem*, est talis; ergo, etc.

Resp. dist. maj. Non est rationabilis ex parte causae efficientis, *conc. maj.* ex parte objecti, *nego maj.* et sic *distincta min. nego conseq.*

Itaque quando Leges exigunt ut consuetudo sit rationalis, unice attendunt ad illius objectum quod debet esse bonum utile Reipublicae, nec contrarium Legibus divinis et naturalibus, nec libertati Ecclesiasticae; non vero attendunt ad actiones illorum qui inchoant consuetudinem, quique peccaminosi sunt, donec elapsum sit tempus requisitum ad praescribendam consuetudinem, cum sint contra Legem adhuc vigentem et obligantem; a quo peccato excusantur qui bona fide putant Legem jam non vigere.

Inst. Praescriptio nulla est nisi procedat ex bona fide; atqui consuetudo quae per actus peccaminosos inchoatur non procedit ex bona fide; ergo.

(a) *Quae est S. Antonin. Navarr. Azor. Fagnan. Suarez Reginal. Bonac. Panormit. et aliorum.*

Resp.dist. maj praescriptio *bonorum*, nulla est nisi, etc. *conc. maj*. praescriptio *Legis*, *nego maj*. Ratio est quia jura ad praescriptionem Legis nihil aliud requirunt, nisi quod sit *rationabilis*, nimirum ex parte objecti, et *praescripta:* nam si requirerent ut ex bona fide procederet, nullam admitterent consuetudinem Legis abrogativam, cum non possit fieri, moraliter loquendo, quin inchoetur per actus peccaminosos, et consequenter mala fide.

Quaeres ultimo. An sicut consuetudo potest abrogare Legem, sic Lex possit abrogare consuetudinem?

Resp. affirm. Ut expresse definivit Bonifacius VIII. (*a*). Ratio est quia consuetudo non habet vim Legis nisi auctoritate Principis approbantis; atqui per quascumque causas res nascantur, per easdem dissolvuntur; etc. Hic tamen

Nota: Consuetudinem non abrogari per Legem subsequentem, nisi juste praesumatur Princeps illam consuetudinem non ignorasse; ex quo

Sequitur 1. Consuetudines particulares unius provinciae, aut loci, non abrogari per Legem generalem totius Regni, vel Ecclesiae, nisi in Lege fiat specialis illarum mentio, ut definivit Bonif. VIII. (*b*) Vel nisi addatur haec clausula: *non obstante quacumque consuetudine contraria etiam immemorabili*. Ratio est *quia possunt probabiliter ignorari a Legislatore*, ait dictus Bonifacius VIII.

Sequitur 2. consuetudines universales abrogari per Legem universalem contrariam, *quamvis de ipsis mentionem non faciat* (*c*), nec addat clausulam derogatoriam: ratio est quia praesumuntur non esse ignotae Principi.

ARTICULUS III.

De Lege favorabili, seu de Privilegiis.

Quaeres 1. *Quid sit privilegium?*

Resp. Definitur ab Innoc III. (*d*) *Lex privata aliquid speciale indulgens.*

Dicitur 1. *Lex*, non quidem imposita privilegiato cujus respectu est gratia, sed communitati quae tenetur non impedire usum privilegii. Ex eo autem quod privilegium sit Lex

Sequitur 1. ab illo solo posse concedi, a quo Lex potest ferri.

Sequitur 2. quod differat a dispensatione, in quantum dispensatio sit gratia transiens ad unicum actum; privilegium vero sit gratia permanens, quae dat jus *ex se* stabile; nam cum limitatur ad tempus, hoc fit praeter naturam privilegii, quod exigit semper durare, donec revocatum fuerit.

(*a*) c. 1. *de Constit. in* 6.

(*b*) *Loco citato*. (*c*) *ibid*. (*d*) *Dissert. de* 1. *Legib. in comm. c*. 11.

Dicitur 2. *Privata*: quia licet motivum formale privilegii sit bonum commune, quatenus Reipublicae plurimum interest ut privilegia dignis,aut indigentibus concedantur,ut alibi dictum est(*a*), tamen objectum ejus materiale indifferenter respicit vel bonum alicujus, aut aliquorum particularium, vel bonum alicujus communitatis, ut privilegium canonis et fori quod est concessum statui clericali; per quod privilegium differt a Lege quae necessaria est immediate propter bonum commune.

Dicitur 3. *Aliquid speciale indulgens*: id est, aliquid praeter vel contra jus commune; cum privilegium addit aliquid juri communi, est praeter jus commune: talis est facultas dispensandi, absolvendi, alicui concessa; cum dispensat a jure communi, est contra jus commune, talis est exemptio Religiosorum ab Ordinariorum jurisdictione.

Quaeres 2. Quomodo dividatur privilegium?

Resp. Dividitur 1. in reale et personale (*b*).

Reale, Est quod directe et immediate conceditur alicui rei, v. g. loco, dignitati, muneri, et hoc transit ad haeredes, aut successores.

Personale, est quod conceditur immediate personae ratione sui, nempe propter sanctitatem, excellentiam, doctrinam, etc. hoc *extinguitur cum persona* (*c*). Unde dicitur etiam *vitale*.

Porro privilegium censetur personale quoties exprimitur nomen personae cui conceditur, v. g. *committimus Francisco Episcopo Tullensi*. Si vero sola exprimatur dignitas, est reale v. g. *committimus Episcopo Tullensi*. In dubio est personale si sit odiosum; reale vero si sit favorabile,quia odia sunt restringenda, favores vero sunt ampliandi.

Dividitur 2. In gratiosum et remuneratívum.

Gratiosum, est illud quod datur gratis nulla habita ratione meritorum privilegiati vel aliorum; hoc sine causa licite potest revocari.

Remuneratorium, est quod conceditur alicui ratione meritorum ipsius vel alterius. Tale non potest licite revocari, nisi ex gravi causa et cum privilegii ablati compensatione.

Dividitur 3. in favorabile et odiosum.

Favorabile, est illud quod privilegiato confert commodum, nullique affert incommodum; tale est privilegium vescendi carnibus tempore quadragesimae; est amplae interpretationis; quia *beneficium Principis late explicandum est* (*d*).

Odiosum, est illud quod uni confert commodum, et alteri prae-

(*a*) *Diss. 1. de Legib. in comm. c. 1.*
(*b*) *Cap. mandata de praesump. et Leg. privilegio ff. de regul. jur.*
(*c*) *Regul. 7. juris in 6.*
(*d*) *Cap. olim de verbor. signif. et Leg. de ult. constitut. Principum.*

judicium, talis est exemptio a tributis quae alios onerat. Est strictae interpretationis, quia *odia sunt restringenda*.

Dividitur 4. In privilegium datum *motu proprio et ex certa scientia*; et privilegium datum *ad instantiam partis*.

Porro privilegium semper censetur concessum *ad instantiam*, nisi in litteris concessionis exprimatur datum fuisse *motu proprio*. Inter utrumque autem discrimen est, quod privilegium *motu proprio* concessum etsi sit alteri nocivum, semper tamen reputatur favorabile, juxta reg. Juris ult. ff. de constit. *beneficium Imperatoris quod a divina scilicet ejus indulgentia proficiscitur, quam plenissime interpretari debemus.*

Quaeres 3. An privilegiatus teneatur uti privilegio?

Resp. Per se loquendo non teneri, quia (a) liberum est unicuique juri suo renuntiare.

Dixi *per se loquendo*, quia excipiuntur duo casus:

1. Cum privilegium datur ad aliquid alias praeceptum v. g. ad audiendam missam tempore interdicti.

2. Cum privilegium proxime respicit bonum communitatis, tale est privilegium canonis et fori, quod concessum est statui clericali, cui proinde non potest cedere Clericus, cum ex omissione ejus usus sequatur aliorum praejudicium.

Quaeres 4. An et quis privilegio contra Legem concesso uti possit extra territorium concedentis?

Resp. Non posse, si privilegium sit locale; posse vero sit personale, modo non sit contra particulares alterius territorii Leges. Ratio est quia privilegium locale afficit territorium concedentis, ipsique annexum est: personale vero afficit personam, eamque sequitur quocumque pergat; ergo, etc.

Resol. Si cui concessum sit privilegium vescendi carnibus tempore Quadragesimae propter penuriam piscium, eo privilegio non potest uti extra territorium concedentis, quia est locale; si vero concessum sit propter necessitatem ipsius privilegiati, potest ubique tali privilegio uti, quia est personale. Talisque est praxis timoratorum, qui, accepta a Parocho suo licentia comedendi carnes iisdem in alia Parochia absque nova Parochi illius loci permissione, non vescuntur.

Dixi: *Modo non sit contra particulares alterius territorii Leges*: quia ex dictis, viator tenetur Legibus particularibus alieni territorii per quod transit, vel in quo ad aliquod tempus moratur.

Hinc qui a suo Episcopo facultatem obtinuit legendi Libros prohibitos, potest illos in aliena Dioecesi legere modo non sint prohibiti per statutum Episcopi illius loci.

Quaeres 5. Quot modis privilegium amittitur?

Resp. Sex modis amittitur:

(a) *Cap. 6. de Privileg.*

1. *Lapsu temporis* praescripti, aut *cessatione causae* propter quam concessum fuerat (*a*); ratio est quia privilegium non durat ultra intentionem concedentis; atqui concedens noluit privilegium concedere nisi ad tale tempus, vel sub tali causa; ergo.

2. Amittitur per voluntariam et liberam renuntiationem factam a privilegiato et acceptatam a privilegiante; ratio est quia *liberum est unicuique juri suo renuntiare* (*b*).

3. Amittitur per non usum spatio ad praescriptionem sufficiente, si gravet alios; quia non usus privilegii per tantum tempus est tacita illius renuntiatio, ut definit Innocentius III. (*c*). Quod si non gravet alios, non amittitur per praescriptionem, cum nemo sit qui habeat jus de eo conquerendi.

4. Amittitur per usum privilegio formaliter contrarium, si gravet alios: ratio est quia privilegiatus praesumitur renuntiare privilegio (*d*).

Quod si non gravet alios, non amittitur propter contrariam rationem.

Hinc qui habens privilegium non solvendi decimas, eas volens et sciens solvit, amittit privilegium; econtra qui habens privilegium non jejunandi tempore Quadragesimae, jejunat, non amittit privilegium; quia praesumitur jejunare solum ex devotione, non ut renuntiet privilegio.

5. Amittitur per abusum, *quia privilegium meretur amittere qui permissa sibi abutitur potestate.* Requiritur tamen sententia declaratoria judicis, nisi privilegium concessum sit sub conditione illud amittendi *ipso facto* per abusum.

6. Amittitur per revocationem concedentis aut successoris privilegiato significatam, sive sit *expressa* per hanc specificam formulam, *non obstante tali privilegio*, vel per hanc genericam, *non obstantibus quibuscumque privilegiis.* Sive sit *tacita*, nimirum per collationem posterioris privilegii priori privilegio contrarii.

ARTICULUS IV.

De Lege poenali.

Nota. Lex alia est praeceptiva, alia poenalis.

Lex praeceptiva, est ea quae sancit aliquid faciendum vel omittendum, nulla poena transgressoribus constituta.

Lex poenalis, est ea quae poenam transgressoribus expresse constituit. Alia est pure poenalis, alia mixta.

Lex pure poenalis, est ea quae praecipit tantum disjunctive vel ut fiat aliquid, vel ut certa poena subeatur; unde unicum praeceptum continet disjunctivum, ut patet.

(*a*) *Leg. quoties de precibus Imperatori offerendis.*
(*b*) *Cap. 6. de Privilegiis.*
(*c*) *Cap. 15. de Privilegiis.* (*d*) *Ibidem.*

Lex poenalis mixta, est ea quae praecipit aliquid faciendum vel omittendum, et simul poenam transgressoribus imponit; unde duo praecepta continet, alterum absolutum faciendi vel omittendi quod praecipitur aut prohibetur; alterum subeundae poenae, si non fiat aut omittatur quod praecipitur aut prohibetur. His expositis:

Quaeritur 1. an dentur Leges pure poenales, aut mixtae; 2. an Leges poenales obligent ad subeundam poenam ante sententiam Judicis.

§ I. *An dentur Leges pure poenales, aut mixtae?*

Dico 1. *Possunt dari Leges pure poenales.*

Prob. Quia Lex vim habet ex voluntate Legislatoris; ergo si Legislator nolit obligare subditos nisi ad poenam, subditi inobedientes non incurrent nisi reatum poenae; atqui Legislator potest obligare subditos ad poenam: eo modo quo quis potest vovere se nunquam lusurum, vel si luserit, se talem pauperibus eleemosynam erogaturum, unde fit ut non peccet, si post ludum pactam eleemosynam largiatur; ergo, etc.

Objicies 1. Nulla poena potest imponi sine culpa: ergo non datur Lex pure poenalis.

Resp. nego ant. Nam juxta Reg. 23. Juris in 6. *sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.* Ergo datur poena, quae aliquando ob causam a culpa diversam infligitur.

Inst. 1. Ex D. Aug. (a) *omnis poena, si justa est, peccati poena est, et supplicium nominatur*; ergo nulla poena potest juste imponi sine culpa.

Resp. dist. ant. Omnis poena proprie dicta, *conc. ant.* Omnis poena improprie dicta, peccati poena est, *nego antec.* Poena *proprie* dicta est malum propter culpam inflictum; poena *improprie* dicta est malum alia de causa impositum, puta ut illius metu impellamur ad faciendum aliquid, vel ut fiamus in posterum cautiores ad vitandos communes defectus; talis est poena quae per Leges pure poenales imponitur, quae quidem supponit culpam Juridicam quae coram Deo reatum non inducit, sed non supponit culpam Theologicam quae sola est peccatum.

Inst. 2. Omne praeceptum legitimum obligat sub culpa Theologica; atqui omnis Lex est praeceptum legitimum; ergo.

Resp. dist. min. Omnis Lex est praeceptum absolutum, *nego min.* est praeceptum disjunctivum, *conc. min.* Ergo obligat sub culpa Theologica disjunctive ad actum vel ad poenam, *conc. conseq.* absolute ad actum, *nego conseq.* Pendet autem a Legislatore ut velit aliquando absolute obligare ad actum, aliquando disjunctive ad actum vel ad poenam, et tunc obligat in conscientia ad alterutrum tantum.

(a) *Lib.* 1. *retract. cap.* 9.

Inst. 3. Lex est directiva actus moralis; ergo obligat absolute ad actum moralem.

Resp. dist. ant. Lex est directiva absolute vel disjunctive *conc. ant.* absolute semper, *nego ant.* Si autem directiva sit tantum disjunctive, non obligat nisi disjunctive ad actum praescriptum, vel ad poenam subeundam, quia alterutrum tantum praecipitur; unde tunc subditus non deficit a rectitudine necessaria vi Legis, cum alteram partem disjunctionis implet, quia non tenetur obedire Superiori, nisi eo modo et quatenus praecipit.

Objicies. 2. Leges mere poenales non sunt vere ac proprie dictae Leges, sed simplices directiones et consilia; ergo.

Resp. nego ant. Nam ad rationem Legis proprie dictae sufficit quod habeat vim obligandi in conscientia; atqui Lex pure poenalis obligat in conscientia ad poenam; ergo, etc. Unde qui Legem hujusmodi transgreditur, peccat, nisi paratus sit ad poenam illam subeundam.

Quaeres quomodo cognosci possit voluntatem Legislatoris esse obligare tantum ad poenam?

Resp. Tribus modis, 1. ex communi sapientum interpretatione. 2. Ex verbis Legislatoris quibus declarat se nolle obligare ad culpam, quod satis communiter declarant in suis constitutionibus Superiores regulares, ut constat ex constitutionibus Fratrum Praedicatorum et Capucinorum.

3. Ex ipsa Legis forma, cum nempe non fertur per modum praecepti aut prohibitionis sic: *Qui frumentum e regno transtulerit, solvet centum libras:* vel cum fertur disjunctive hoc modo: *Nemo frumentum e regno transferat, vel centum libras solvat.* Tunc enim alterutrum e duobus sufficit ad Legem implendam et vitandum peccatum, quia Legislator nil aliud intendit, contentus illo modo coactionis.

Dico 1. *Dantur Leges poenales mixtae obligantes in conscientia ad actum praeceptum.* Est contra Navarrum (*a*).

Probat. Lex quae continet praeceptum absolutum aliquid faciendi vel omittendi, obligat in conscientia; atqui Lex poenalis mixta continet praeceptum absolutum, et simul poenam transgressoribus imponit. Ergo.

Prob. maj. Quae sola patitur difficultatem: Lex humana praeceptiva, seu quae continet praeceptum absolutum absque impositione poenae, obligat in conscientia, ut fatetur Navarrus; ergo et Lex praeceptiva cum impositione transgressoribus poenae; nam impositio poenae non tollit obligationem ad culpam, sed potius indicat et confirmat illam.

Objicies. cum Navarro. Lex poenalis utpote odiosa benigne in-

(*a*) *Navarr. in Manuali cap.* 23. *num.* 15.

terpretanda est; atqui benigna interpretatio est, si dicatur omnem Legem poenalem obligare sub poena tantum; ergo nulla est lex poenalis mixta.

Resp. dist. maj. Lex poenalis, etc. benigne interpretanda est, cum sensus ejus est dubius, *conc.* cum sensus ejus non est dubius, *nego maj.* At sensus Legis quae in verbis et modo quo fertur, continet praeceptum actus quem exigit, non est dubius; et ideo qui talem asserit in conscientia non obligare, non benigne interpretatur Legem, sed manifeste corrumpit.

Inst. 1. Injustum est reatum duplicis poenae imponere propter eandem transgressionem; ergo dum Legislator humanus imponit poenam temporalem, non potest imponere poenam aeternam; ergo nec obligare in conscientia.

Resp. nego ant. Nam 1. Deus cum praeceptum Adamo imposuit, illum obligavit in conscientia sub poena gravissima ac reatu poenae aeternae, et tamen adjecit poenam mortis temporalis. 2. Multae Leges civiles poenas temporales statuunt propter crimina contra Legem naturalem aut divinam, quamvis hae Leges aeternae poenae reatum inducant; nec id injuste quia peccatum utraque poena dignum est, et utramque imponi, saepe utile, imo necessarium est ad obtinendum effectum Legis.

Inst. 2. Qui unum exprimit, et aliud tacet, censetur excludere quod tacet (*a*): ergo Legislator apponens poenam temporalem, censetur excludere aeternam.

Resp. dist. ant. Censetur excludere quod tacet, si illa duo sint incompatibilia, vel si necessario facienda sit utriusque mentio expressa, nec sufficiat implicita, *conc antec.* secus *nego antec. et conseq.* Porro nec obligatio in conscientia incompossibilis est cum obligatione ad poenam temporalem, sed utraque potest utiliter conjungi; nec est necessaria mentio expressa obligationis in conscientia, sed sufficit implicita contenta in praecepto quo Legislator sufficienter declarat se obligare in conscientia, graviter vel leviter pro qualitate materiae quae praecipitur.

Resolv. 1. Qui extra vel intra Regnum aut Civitatem nonnullas merces evehunt contra Leges poenales mixtas hanc evectionem sub gravi poena incarcerationis, exilii, etc. prohibentes, peccant licet paratos se dicant ad mulctam impositam subeundam; peccant, inquam, non solum contra charitatem sibi debitam tanto periculo se committentes; sed praecise quia transgressio Legis poenalis mixtae est peccaminosa.

Resolv. 2. Eos graviter peccare et ad restitutionem teneri, qui tributa et vectigalia defraudant; tum quia praecipiuntur Legibus poenalibus mixtis; tum quia sunt justa stipendia Principi pro Republica laboranti debita, juxta illud Apost. (*b*) *Ideo enim tributa prae-*

(*a*) *Cap.* 5. *de praesumpt.* (*b*) *Rom.* 13. *vers.* 6.

statis, ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes... cui vectigal, vectigal. Et illud Christi: (*a*) *Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari*, etc. Ergo solvi debent ex justitia etiamsi non petantur, ubi consuetudine receptum est ut solvantur antequam petantur; quod si consuetudine receptum sit ut non solvantur nisi ab exactoribus petantur, *non necessario solvenda sunt nisi petantur*, ait Sylvius (*b*), *modo nihil fraude agatur, ut abscondendo merces, divertendo a viis publicis ne exactori occurratur fugiendo, vel aliter decipiendo exactores.* Sed

Quaeres Cuinam facienda sit talis restitutio?

Resp. Facienda est Principi, non vero exactoribus, ratio est quia Princeps qui propter subditorum fraudes, jus exigendi tributa viliori pretio vendidit, inde passus est injuriam; exactores vero et Publicani, qui propter tales fraudes jus Principis viliori pretio emerunt, nullam patiuntur injuriam.

§. II. *An Leges poenales obligent ad subeundam poenam ante sententiam Judicis declaratoriam?*

Nota. 1. Poenae aliae sunt *latae*, aliae *ferendae* sententiae.

Poena *latae sententiae*, est ea quae ipso facto, id est, sola criminis admissione infligitur per legem.

Poena *ferendae sententiae*, est ea quae statuitur infligenda per sententiam Judicis. De hac poena non agitur in hac quaestione, cum constet per poenam ferendae sententiae non esse condemnatum, sed tantum condemnandum.

Nota. 2. Sententia Judicis duplex est; nempe *condemnatoria*, per quam reus a Judice ad certam poenam condemnatur; et *declaratoria* per quam Judex declarat aliquem incidisse in crimen, propter quod poena *ipso facto* incurritur.

Nota. 3. Triplex est genus poenarum; Primum est earum quae possunt executioni mandari sine actione rei; tales sunt poenae mere *passivae*, v.g. censurae, irregularitas, privatio vocis activae et passivae, etc.

Secundum genus est earum quae non possunt executioni mandari absque actione rei, vel levi nec valde difficili; ut sunt poenitentiae quas praescribunt Religiosorum Constitutiones; vel gravi, et valde difficili, ut sunt aliquae poenae 1. *positivae*, v. g. exilium, mutilatio, incarceratio, etc. 2. *Privativae*, v. g. privatio Beneficii juste possessi, bonorum omnium confiscatio, etc.

Tertium genus, est earum quae irritant actum Lege prohibitum, v. g. matrimonium clandestinum; vel reum reddunt inhabilem ad aliquid, v. g. beneficiatum ad percipiendos beneficii fructus, si Ho-

(*a*) *Matth.* 22 *vers.* 22.
(*b*) *Sylv. conclus.* 9. *in S. Thom.* 2. 2. *q.* 66. *art.* 8.

ras non recitet; vel quae non tam sunt poenae quam conditiones ad aliquid acquirendum necessariae; v. g. poena privationis Beneficii statuta contra Clericum qui sua culpa intra annum ad Sacerdotium non promoveretur. His positis

Dico 1. *Poenae quae executioni possunt mandari sine actione rei, effectum suum sortiuntur ante sententiam Judicis declaratoriam, secluso mortis aut infamiae periculo.*

Prob. Quia nulla potest sufficiens ratio afferri cur hujusmodi poenae *ipso facto* non incurrantur, si Legislator velit eas ipso facto incurri; et est communis usus Ecclesiae, ut censurae, irregularitates et aliae poenae mere passivae incurrantur absque sententia declaratoria.

Dixi: *Secluso mortis aut infamiae periculo*: quia jus naturale ad propriam vitam et famam praeponderat juri humano contra reos statuenti poenas excommunicationis, privationis vocis activae et passivae, etc.

Dico 2. *Poenae quae executioni mandari non possunt absque actione rei, effectum suum sortiuntur ante sententiam declaratoriam, si actio quae requiritur ad earum executionem, non sit valde difficilis; illum vero non sortiuntur si sit valde difficilis, nisi haec clausula:* nulla declaratione praemissa, *vel* absque ulla declaratione, *apponatur*; *vel nisi in aliquo casu usus contrarius invaluerit.*

Prob. Quia Lex debet praecipere actus moraliter possibiles; atqui executio poenarum quae requirit actionem rei non valde difficilem, est moraliter possibilis, econtra executio poenarum, quae requirit actionem rei valde difficilem est moraliter impossibilis: ergo, etc. Et hic est communis sensus et usus Ecclesiae.

Dixi 1. *Nisi haec clausula* absque ulla declaratione *apponatur*; quia Legislator id potest, quod Judex: ergo si reus poenam subire tenetur post declarationem Judicis, a fortiori et post declarationem Legislatoris.

Dixi 2. *Vel nisi usus contrarius invaluerit:* quomodo invaluit ut conjux incestuosus privetur jure petendi debitum ante ullam Judicis declarationem.

Dices, Si delinquens patrato delicto propter quod poena *ipso facto* est imposita, non tenetur statim persolvere poenam, sequeretur frustra in Lege apponi illas clausulas, *ipso facto*, *ipso jure*; et nullam esse differentiam inter poenam *latae et ferendae* sententiae: falsum et absurdum consequens; ergo.

Resp. nego seq. maj. Disparitas est quia poena *ipso facto* imposita retrotrahitur ad diem commissi criminis. unde 1. donationes et aliae dispositiones quae crimen subsecutae sunt, irritae evadunt statim atque intervenit sententia declaratoria; 2. ab illo die exurgit obligatio realis quae transit ad haeredes; restituendi fru-

ctus perceptos: secus si poena esset tantum *ferendae*, quia reus nondum esset condemnatus; unde non privaretur fructibus perceptis, nec irritae essent donationes, aut aliae circa beneficium dispositiones, nisi post sententiam Judicis *condemnatoriam*, quae non potest ferri post delinquentis mortem, *cum morte* (delinquentis), *ejus crimen cum poena sit extinctum* (a).

Resol. Parochum qui admisit crimen, propter quod *ipso facto* privatur Beneficio, non teneri ante sententiam declaratoriam, se a sui Beneficii possessione amovere; ideoque posse valide absolvere poenitentes, et fructus facere suos, modo beneficii munera exequatur.

Dico 3. *Poenae quae irritant actum Lege prohibitum, sortiuntur suum effectum ante sententiam Judicis declaratoriam.*

Prob. Quia actus facti contra Leges irritantes, vel inhabilitantes, vel conditionem, quae non impletur, apponentes, sunt invalidi, ut per se patet, ergo ante Judicis declarationem suum sortiuntur effectum.

Quaeres an ignorantia poenae, reum excuset a poena?

Resp. 1. Ignorantia invincibilis poenarum quae possunt executioni mandari sine actione rei, (quales sunt censurae, irregularitates ex delicto, privatio vocis activae et passivae) excusat a poena incurrenda: ratio est quia illae poenae non incurruntur nisi propter contumaciam, unde ordinarie sub hac forma feruntur: *qui scienter*, vel *qui temerarie hoc fecerit*, vel *facere praesumpserit*, etc. atqui ille solus est contumax, qui ex certa scientia, vel ex ignorantia affectata quae aequiparatur scientiae, agit contra Legem: ergo qui agit contra Legem ex ignorantia invincibili poenae, non incurrit poenam.

Resp. 2. Ignorantia invincibilis poenarum quae executioni non possunt mandari absque actione rei, excusat a debito poenae; ratio est quia illae poenae non infliguntur, nisi propter culpam; ergo quidquid excusat a culpa, excusat a debito poenae, atqui ignorantia invincibilis excusat a culpa; ergo et a debito poenae.

Hinc si quis ex ignorantia invincibili fecerit contra has Leges, et nihilominus a Judice damnetur, quia ignorantiam suam probare non potest, potest se subtrahere poenae, modo id fiat sine publica resistentia et scandalo.

Resp. 3. Difficultatem circa poenas quae irritant actum Lege prohibitum, commodius resolvemus articulo sequenti; ideo sit

ARTICULUS V.

De Lege irritante.

Quaeres. 1. *Quid sit Lex irritans?*

Resp. Est ea quae actum aliquem cui certae desunt conditiones,

(a) *Lib. 3. Cod. si reus vel accusator mortuus fuerit.*

nullum et invalidum facit sive explicite, v. g. si Lex his verbis feratur: *si actus realiter fiat, careat omni robore*. Sive implicite v. g si Lex formam substantialem alicujus actus praescribat, quae non servetur.

Dicitur *nullum et invalidum*: per quod distinguitur

1. A Lege simpliciter prohibente quae reddit actum illicitum, sed non invalidum, quia (*a*) *multa fieri prohibentur, quae si facta fuerint, obtinent firmitatem*; ut patet in matrimonio contracto post emissum simplex castitatis votum

2. A Lege quae non irritat *ipso facto*, actum, sed solum praecipit ejus irritationem per Judicem faciendam, et quae consequenter omni usu ac utilitate morali non privat ante sententiam irritatoriam judicis.

Quaeres 2. *Quotuplex sit irritatio?*

Resp. duplex. Poenalis scilicet et Legalis.

Irritatio poenalis, est ea qua actus aliquis irritatur in poenam peccati; talis est irritatio acquisitionis fructuum ab eo qui Horas Canonicas omittit.

Irritatio legalis, est ea qua aliquis actus irritatur propter bonum commune; talis est irritatio matrimonii inter consauguineos et affines ob decentiam; testamentorum minus solemnium, matrimoniorum clandestinorum, donationum pupillorum, etc. propter periculum fraudis et aliorum incommodorum inde sequendorum.

Quaeres 3. *An ignorantia invincibilis Legis irritantis, impediat irritationem?*

Resp. Ignorantia invincibilis et quaelibet alia causa quae excusat a culpa, impedit irritationem poenalem, non vero legalem.

Ratio primi est, quia poena proprie dicta statuta est ob culpam, et hanc necessario supponit; ergo quod tollit culpam, tollit reatum poenae proprie dictae; ex quo

Resolves. Si quis oblivione mere naturali omittat Horas, facit fructus suos, licet extet Lex qua irritatur acquisitio fructuum ab iis facta qui officium omittunt.

Ratio secundi est, quia irritatio legalis non supponit culpam, sed fundatur in praesumptione periculi fraudis et aliorum incommodorum; atqui in actu contra Legem irritantem legalem celebrato semper existit periculum fraudis, etc. Ergo et semper vigere debet; hoc enim absolute intendit et intendere debet Legislator; unde:

Resolves: Si quis ex ignorantia invincibili matrimonium clandestine contrahat, aut cum consanguineo vel affini, nihilominus invalidum est tale matrimonium; quia irritatio facta contra has Leges non est poenalis, sed legalis.

(*a*) *Cap*. 16. *de Regularibus*.

QUÆSTIO III.

De cessatione Legum humanarum.

Nota. Lex cessare potest tum ab intrinseco, tum ab extrinseco.

1. *Lex humana cessat ab intrinseco*, 1. quando propter mutationem materiae aut circumstantiarum fit inutilis bono communi; est enim essentiale Legi, ut sit propter bonum commune. 2 Quando cessat respectu totius communitatis causa adaequata, propter quam Lex fuit lata; nam Lex non obligat nisi juxta voluntatem Legislatoris; atqui cessante respectu totius communitatis tota et integra causa propter quam Legem tulit, non perseverat moraliter voluntas obligandi; ergo cessante tota et integra illa ratione Lex amplius non obligat.

Hinc si praecipiatur jejunium ad obtinendam Principis sanitatem, mortuo Principe, aut ad sanitatem restituto, cessat obligatio jejunii.

Dixi 1. *Cessante causa adaequata*: quia si Lex fuerit lata ob plures causas, cessante una, si non cessent aliae, non cessat obligatio Legis; sic si Episcopus praecipiat jejunium ad pacem et sanitatem Principis obtinendam, non cessat Lex perseverante bello, licet obtenta Principis sanitate.

Dixi 2. *Respectu totius communitatis* quia si finis ratioque Legis pro quibusdam tantummodo particularibus cessaret, vigeret semper pro omnibus et singulis ejus obligatio, quia Legislator vult ut omnesLege teneantur, quandiu Lex illa utilis est bono communi; atqui tandiu Lex est utilis bono communi quamdiu finis adaequatus Legis non cessat respectu totius communitatis; ergo. Hinc licet per accidens nullum alicui sit in librorum prohibitorum lectione subversionis periculum, ab eorum tamen Lectione tenetur abstinere.

2. *Lex humana cessat ab extrinseco*, 1. Per interpretationem; 2. Per dispensationem; 3. Per derogationem, et abrogationem et irritationem; de quibus sequentibus articulis.

ARTICULUS I.

De interpretatione Legum humanarum.

Nota. Duplex est legis interpretatio, 1. dicitur *simplex*, 2. dicitur *per epikejam* seu aequitatem.

Interpretatio simplex. est terminorum Legis quae obscuritatem, aut ambiguitatem quamdam patiuntur, simplex expositio.

Interpretatio per epikejam, est benigna et rationabilis declaratio qua decernitur casum aliquem particularem ob suas circumstantias, non comprehendi Lege. quamvis per verba generalia lata.

Nota. 2. interpretatio simplex triplex est, nimirum authentica, usualis et doctrinalis.

Interpretatio authentica, seu cum auctoritate prolata, est ea quae fit ab ipso Legislatore, vel ejus Superiore aut successore, habetque vim Legis, si debite promulgetur.

Interpretatio usualis, est ea quae petitur ex consuetudine quae *est optima Legum interpres* (*a*).

Interpretatio doctrinalis, est ea quae fit per explicationem Doctorum ac Jurisperitorum; haec non habet vim Legis, cum non procedat ab habente jurisdictionem, tamen imprudenter et contra rectam rationem rejiceretur, si in eam omnes doctores consentiant; quod si inter se dissentiant, tenemur sequi opinionem probabiliorem.

Nota. 3. Certum est nullam esse Legem, in quam non cadat simplex interpretatio, quia nulla est Lex cujus termini aliquando non sint ambigui, et cujus sensus expositione non indigeat, ut diximus supra (*b*). Sed

Quaeres 2. Quaenam sunt regulae aptae ad faciendam interpretationem doctrinalem?

Resp. Sunt quinque.

1. In Legis interpretatione sequenda est naturalis verborum proprietas, nisi sic accepta sensus fiat absurdus, aut Lex inutilis reddatur; ratio est quia cum Lex clara esse debeat, praesumendum est Legislatorem eo loqui sensu, quo verba communiter accipiuntur.

Lex generaliter et indefinite loquens, omnia significata propria comprehendit, quia *ubi Lex non distinguit, neque nos distinguemus* (*c*), id est distinguere debemus.

3. Si verba Legis sint aequivoca, eorum significatio spectanda est ex antecedentibus et consequentibus, sed praesertim ex fine Legis; ut dicitur *cap.* 6. *de verbor. signif.*

4. Lex positiva ob paritatem rationis non debet extendi ad casus in ea non comprehensos, nisi in correlativis, aequiparatis, connexis, et judiciis: quia ubi de Lege positiva agitur, non ratio Legislatoris, sed ejus voluntas intimata subditis obligat et habet rationem Legis; potest autem Legislator de uno disponere, non de alio.

Dixi 1. *Nisi in correlativis*: quia jure sancitur, ut *dispositum in uno correlativo censeatur esse dispositum in alio* (*d*); sic Lex quae eximit virum ab obligatione reddendi debitum uxori adulterae, censetur eximere uxorem ab obligatione illud reddendi viro adultero; quia vir et uxor sunt correlativa.

Dixi 2. *Nisi in aequiparatis*; unde quia electio, postulatio, praesentatio aequiparantur in jure, Lex quae aliquid circa unam statuit, censetur idem statuere circa aliam, in his in quibus aequiparantur.

(*a*) *Cap* 8. *de Consuetudine.* (*b*) *De Lege natur. cap.* 2. *quaest.* 3 *conclus.* 2. (*c*) *Lege* 7. *de publiciana in rem actione.*
(*d*) *L. ult. Cod. de indicta viduit.*

Dixi 3. *Nisi in connexis* ; unde illi quibus Lex permittit testamentum facere, iisdem permittit ut codicillum faciant.

Dixi 4. *Nisi in judiciis*, quia prudentia dictat, ut cum pro aliquo casu decidendo Lex non est certa, decisio illius petatur a similis casus decisione, ut expresse statuitur *L. 12. ff. de Legibus.*

5. In Legis interpretatione attendendum est hoc juris axioma : *odia restringi*, *favores convenit ampliari.* Unde in odiosis verba Legis restringuntur ad eos qui exprimuntur, non ad alios; hinc si exprimatur filius, filia non comprehenditur; e contra in favorabilibus verba Legis extenduntur ad omnem suam proprietatem: non solum naturalem, sed etiam civilem seu juridicam; sic cum loquitur in favorem filiorum, adoptivi, et filiae etiam venire solent; et Lex favens legitimis legitimatos etiam comprehendit, nisi aliqnid obstet.

Porro in Jure Beneficium est favorabile, cum ita uni prodest, ut alteri non noceat; odiosum vero cum uni non prodest, nisi alios gravando.

Quaeres 2. An licitum sit uti epikeja?

Resp. Licitum est uti epikeja in Lege positiva: ratio est quia Lex non obligat ultra voluntatem Legislatoris; atqui Legislator non censetur habere voluntatem obligandi in casibus qui juxta regulas aequitatis et prudentiae non comprehenduntur in Lege : ergo.

Porro casus, in quibus licitum est uti epikeja, sunt.

1. Cum observatio Legis sit peccaminosa ; sic sine peccato non potest reddi gladius furioso.

2. Cum observatio Legis cedit in damnum Reipublicae ; sic cives arma sumere possunt adversus hostes civitatem invadentes, licet sit Lex generatim vetans armorum gestationem.

3. Quando observatio Legis adversatur Legi superiori, vel est nimis onerosa ; sic licitum est non audire Sacrum, ad inserviendum aegroto graviter decumbenti, vel ad cavendam honoris, aut rei familiaris jacturam.

Quaeres 3. Quando dubium est an Lex casum aliquem comprehendat, quid faciendum?

Resp. cum D. Thom. (*a*), debet consuli Superior ; quod si consuli non possit, non licet uti epikeja, sed Lex est servanda; *si enim dubium sit*, ait D. Doctor, *debet vel secundum verba Legis agere, vel Superiorem consulere.* Ratio est, quia tunc non potest absque determinatione Superioris, formari judicium prudens et moraliter certum Legem non obligare; ergo tutior pars est eligenda, et Lex servanda.

(*a*) *D. Thom. 1. 2. q. 96. art. 6. ad 2.*

ARTICULUS II.

De Dispensatione a Legibus humanis.

Quaeres 1. *Quid sit Dispensatio ?*

Resp. Est relaxatio Legis Legitima auctoritate ad tempus facta in aliquo casu, in quo alioquin Lex obligaret.

Dicitur 1. *Relaxatio Legis*; id est, exemptio a Legis obligatione, per quod convenit cum abrogatione et privilegio.

Dicitur 2. *Legitima auctoritate*: quia dispensatio est actus jurisdictionis; et per hoc differt ab *epikeja* quae est actus prudentiae et scientiae, non vero jurisdictionis.

Dicitur 3. *Ad tempus facta*: per quod differt ab abrogatione et privilegio, quae conceduntur in perpetuum.

Dicitur 4. *In aliquo casu, in quo etc.* per quod rursus differt tum ab epikeja, tum a tolerantia tum a licentia seu permissione, quae non sunt relaxatio Legis; nam *epikeja* in iis solum casibus locum habet ubi Lex rationabiliter judicatur non obligare; *tolerantia* est solum infractionis Legis adhuc vigentis impunitas, tum ut vitetur majus malum, tum ne perturbetur Reipublicae pax et tranquillitas; *permissio* vero est solum appositio conditionis, sub qua Lex non obligat; sic Superior Religionis permittens subdito ut aliquid donet, facit ut sudbitus pro illo casu non obligetur voto paupertatis.

Quaeres 2. *Quinam habeant potestatem dispensandi a lege?*

Resp. Potest cum subdito dispensare omnis legitimus Superior, qui est vel ipse Legislator, vel ipsius Superior, vel Successor in Jurisdictione. Ratio est quia obligatio Legis humanae inducitur per voluntatem legitimi Superioris praecipientis; ergo etiam per ipsius voluntatem potest auferri juxta illud effatum: *res per quas causas nascitur, per easdem dissolvitur, nisi aliud obstet.* Ex quo

Sequitur 1. Summum Pontificem posse dispensare in omnibus quae Juris sunt mere canonici, in Legibus suorum praedecessorum, in decretis Conciliorum etiam generalium, imo etiam in Legibus ab Apostolis auctoritate humana latis, quia parem habet auctoritatem cum Apostolis et Petro cui successit.

Sequitur 2. Episcopum posse dispensare a statutis suae Dioecesis etiamsi sint synodalia, quia jurisdictio Synodi non est alia a jurisdictione Episcopi, cum alii Sacerdotes qui ad Synodum conveniunt, non habeant suffragium definitivum sed duntaxat consultativum.

Quaeres 3. *An inferior possit dispensare a Legibus sui Superioris?*

Resp. non posse, nisi ex Superioris consensu expresso, vel tacito. Ratio est quia Dispensatio est actus jurisdictionis; atqui in-

ferior non habet jurisdictionem in Leges Superioris ; ergo. Hinc Clemens V. ait (*a*): *Lex Superioris per inferiorem tolli non potest.* Ex quo

Sequitur 1. Nullum hominem posse dispensare in Legibus divinis, etiam mere positivis. 2. Episcopum non posse dispensare in Legibus Pontificiis ; nec Parochum in Legibus Episcopi, nec Provincialem aut Generalem in Legibus Capituli generalis aut provincialis respective ; ratio est quia eorum respectu sunt inferiores.

Dixi 1. *Nisi ex consensu Superioris expresso* : quia Superior potest alteri suam potestatem delegare, nam *potest quis per alium, quod potest facere per seipsum* (*b*).

Dixi 2. *Vel ex consensu tacito* : qui adesse censetur

1. Dum consuetudo obtinuit ut inferiores Praelati dispensent in Legibus Superiorum, scientibus et permittentibus iisdem Superioribus (*c*).

2. Dum necessitas dispensandi saepe occurrit, ut in festis et jejuniis : nam nimis difficile foret, in similibus semper recurrere ad Superiorem.

3. Cum urget dispensandi necessitas, difficilisque est ad Superiorem recursus, et est periculum in mora, sive infamiae, sive scandali, sive gravis alterius mali.

4. Cum casus est dubius, quia Pontifex praesumitur non nisi casus certos sibi reservasse.

Quaeres 4. An Legislator possit secum in sua Lege dispensare?

Resp. Non potest *proprie*, quia ut dictum est supra (*d*), non tenetur suis Legibus ; sed potest *improprie* et *interpretative*, explicando nempe casus in quibus non tenetur vi Legis naturalis conformare se membris communitatis in servanda Lege quam tulit.

Quaeres 5. Utrum dispensatio sine causa concessa, sit licita?

Resp. Esse illicitam, patet ex Conc. Trid. (*e*) ratio est quia potestas non est data Superiori *in destructionem, sed in aedificationem* (*f*); atqui dispensatio absque justa causa est in destructionem ; pacem enim turbat, transgressionibus viam aperit, Superiorum auctoritatem despectui exponit, estque vitium acceptionis personarum; ergo. Quare tam petens, quam concedens hujusmodi dispensationem committunt peccatum mortale, si materia sit gravis, veniale vero si sit levis, ut docet Suarez (*g*) ; et alii.

Porro multae sunt causae dispensandi, quae ad tres revocari

(*a*) *Clement.* 2. *de electione.*
(*b*) *Reg.* 62. *Jur. in* 6.
(*c*) *Cap.* 13. *de foro compet.*
(*d*) *Cap.* 3. *qu.* 1. *art.* 5. §. 1. *de Legib.*
(*e*) *Sess.* 25. *cap.* 18. *de reform.*
(*f*) 2. *Cor.* 13, *vers.* 10.
(*g*) *Suarez lib.* 6. *cap.* 18. *Cajetan. Sylvius Valentia, Tournely, etc.*

possunt; 1. est pietas, 2. est necessitas communis vel etiam privata, 3. est utilitas communis vel privata.

Ratione pietatis dispensatur ab irregularitate, qui Ecclesiae Officium praestare potest.

Ratione necessitatis dispensatur a jejunio; qui sine gravi incommodo jejunare non potest.

Ratione utilitatis dispensatur a voto castitatis, qui versatur in periculo incontinentiae.

Dices. In Curia Romana conceduntur Dispensationes quae dicuntur *sine causa*; ergo licita est dispensatio sine causa.

Resp. dist. ant. Conceduntur Dispensationes quae dicuntur *sine causa*, eo quod causa non exprimatur, *conc. ant.* eo quod nulla sit causa, *nego ant.* Nam in harum dispensationum formula dicitur: *ex certis rationalibus causis animum nostrum moventibus.*

Resp. 2. iterum dist. Conceduntur Dispensationes *sine causa* intrinseca, *conc. ant.* sine causa extrinseca, *nego ant.* Porro causae extrinsecae dispensandi sunt pax quae ex matrimonio inter Principes celebrato exurgit; defensio Ecclesiae quam libentius assumunt Principes clementi Ecclesiae benignitate moti; summa pecuniaria ad sumptus Ecclesiae publicos impendenda, etc.

Quaeres 6. *Utrum valida sit dispensatio sine causa concessa?*

Resp. Valida est, sic concedatur a supremo Legislatore; invalida vero, si concedatur ab inferiori et delegato.

Ratio primi est, quia sicut Lex pendet a Legislatore in fieri, ita etiam in conservari; ergo sicut potuit Legem non ferre, potest ipsam abolere, vel respectu omnium Legem abrogando, vel respectu aliquorum particularium, eos ab obligatione Legis per dispensationem eximendo.

Ratio 2. partis est quia superior non praesumitur suam delegasse potestatem peccando; atqui non potest concedere potestatem dispensandi sine causa, quin peccet; ergo.

Hinc Episcopus, a fortiori Parochus, deficiente justa causa, invalide dispensant in Legibus Canonicis jejunii abstinentiae, etc. (a).

Dices 1. Lex injusta non est valida; ergo nec dispensatio injusta.

Resp. nego conseq. Disparitas est quod Lex sit essentialiter *ordinatio rationis*, seu praeceptum justum, at dispensatio nihil aliud est quam relaxatio obbligationis Legis quae sive justa, sive injusta sit, est vera relaxatio.

Inst. Dispensatio a voto sine causa legitima, est invalida; ergo a pari, etc.

Resp. nego conseq. Disparitas est quod obligatio voti sit Juris divini, unde a votis non dispensat homo nisi ut delegatus a Deo, qui non vult votum remitti absque justa causa: at obligatio Legis

(a) *Ita Navar. Sylvest. Tourn. Paulus a Lug. et alii.*

humanae tota pendet a libera voluntate Legislatoris, unde non mirum, si possit illam etiam sine justa causa relaxare.

Dices 2. Si valida est dispensatio sine causa, non erit illicitus ejus usus; falsum cons. ergo.

Resp. neg maj. Prob. Qui dispensatione sine causa concessa utitur, nullam Legem infringit; ergo.

Resp. dist. ant. Nullam legem humanam infringit, *con. ant.* Legem naturalem, *nego ant.* Ratio est quia Lex naturalis vetat, ne pars absque causa legitima a suo toto discrepet, nec aliis praebeatur scandalum; enim vero Legislator ipse peccat, si sine justa causa Legem suam non servat; ergo et ipse subditus sine justa causa dispensatus.

Quaeres. 7. *An cessante dispensationis causa, cesset dispensatio?* antequam respondeam.

Nota; Causam finalem dispensationis cessare posse:

1. Tempore quo litterae dispensatoriae expediuntur.

2. Post earum expeditionem, sed ante executionem seu fulminationem.

3. Post earumdem executionem, sed antequam sortitae sunt suum effectum.

4. Postquam Litterae dispensatoriae sortitae sunt suum effectum. His notatis:

Resp. 1. Si cesset causa finalis dispensationis tempore quo Litterae dispensatoriae expediuntur, cessat dispensatio; id enim definivit Bonifac. VIII.(a) Ratio est quia Superior dispensaret sine causa et consequenter peccando; atqui Superior non praesumitur sic dispensare; ergo. Unde in Litteris dispensatoriis haec inferuntur verba: *si ita est* vel *quatenus si ita est*; vel *si preces veritate nitantur.*

Resp. 2. Si cesset causa finalis post Litterarum dispensatoriarum expeditionem, sed ante earum executionem, seu fulminationem a Commissario factam, cessat dispensatio, quia Commissarius non potest dispensare nisi sub hac conditione apposita, *si preces veritate nitantur*: atqui haec clausula exigit ut causa finalis vere persistat tempore quo datur dispensatio a mandatario, ut definitur expresse *cap.* 30. *de praebendis in* 6.

Hinc si ad legitimandam prolem ex consanguinea susceptam petatur dispensatio ab impedimento, sed ante dispensationem datam a commissario proles moriatur, mandatum non potest executioni mandari.

Resp. 3. Si causa finalis dispensationis cesset post earum executionem a mandatario, sed antequam dispensatio suum sortita sit effectum, non cessat dispensatio in iis omnibus quae non habent

(a) *Cap.* 9. *de rescriptis.*

tractum successivum; ratio est tum quia impedimentum semel absolute sublatum per dispensationem, non reviviscit; tum quia (*a*) *factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari* (*b*).

Hinc si ad legitimandam prolem ex consanguinea susceptam petatur dispensatio, et post dispensationem a commissario datam, sed ante contractum Matrimonium proles moriatur, non cessat dispensatio.

Dixi: *In omnibus quae non habent tractum successivum*; quia ea quae habent tractum successivum, ut est jejunium quadragesimale, carnium comestio, in quibus dispensatio quae datur, est virtualiter multiplex sive tot sunt virtualiter dispensationes quot sunt dies, haud dubie dispensatio non valeret pro eo tempore quo tolleretur ipsius causa; ratio Haberti est, quia *ex communi omnium sensu intelligitur talem fuisse mentem Superioris*; et est praxis communis timoratorum.

Resp. 4. Si causa dispensationis cesset, postquam sortita est suum effectum, non cessat dispensatio; ratio est quia effectus licite valide et absolute consumptus fuit virtute dispensationis praeteritae; ergo non potest cessare ob cessationem causae.

Hinc non cessat dispensatio in irregularitate respectu illius qui ratione paupertatis parentum dispensationem ad ordines obtinuit, si ordinibus jam susceptis cessat paupertas quae fuit causa finalis dispensationis.

Quaeres 8. *An dispensatio cesset per mortem dispensatoris?*

Resp. Non cessat extra materiam justitiae, etiamsi res sit adhuc integra, id est cum delegatus necdum uti coepit jurisdictione; ratio est quia dispensatio est gratia; atqui gratia concessa, non cessat morte concedentis; nam *ex* c. 36. de praebendis in 6. *concessio* (*quam, cum specialem gratiam contineat, decet esse mansuram,*) *non expirat etiam re integra per obitum concedentis.*

Dixi: *extra materiam justitiae*, quia in materia justitiae, *mandatum re integra, Domini morte finitur* (*c*) ratio est quia rescriptum justitiae, non est gratia, sed mandatum de justitia facienda.

Objicies cum Bonacina (*d*) et Habert (*e*): gratia *facta*, id est quae alicui data est propter ipsum, non expirat morte concedentis re adhuc integra; sed gratia *facienda*, id est quae alicui datur propter alium, expirat; ergo generalior est nostra responsio.

(*a*) *Reg.* 73. *juris in* 6.

(*b*) *Ita censent Syrvest. Covarrur. Sylvius.*, *Ducasse, aethica amoris, Habert, Saarez, Auctor collat. Paris. t.* 3. *l* 5. *Saurez*, *Tournely, etc. contra Bonacinam et plures alios quos citat.*

(*c*) *Lege* 15. *cod mandati.*

(*d*) *Bonacin. de privileg. disput.* 1. *quaest.* 3. *puncto* 8. §.1. *prop.*2.

(*e*) *Habert de Leg cap.* 12.

Resp. nego ant. Distinctio enim inter gratiam *factam et faciendam* videtur fictitia, cum nullibi legatur in toto corpore Juris.

Inst. Cap. 36. de praebendis supra cit. dicitur: *si super provisione certae personae facienda data sit potestas eidem, non ob suam, sed ejus cui provideri mandatur, gratiam vel favorem: illa quidem expirat omnino, si concedens re integra moriatur.* Ergo gratia *facienda* expirat morte concedentis.

Resp. nego conseq. Non enim expirat quia est gratia *facienda*, sed quia ea gratia est *odiosa* quae praecipit ut beneficium cum vacabit, non nisi certae personae conferri possit ; tum quia sic alii saepe magis idonei excluduntur tum quia Concilium Later. (*a*) vetuit ne beneficia *promittantur antequam vacent* ; atqui privilegia quae sunt odiosa, expirant per mortem concedentis re adhuc integra ; ergo, etc.

Quaeres 9. *An dispensatio subreptitia vel obreptitia sit valida?* antequam respondeam ,

Nota, dispensatio *subreptitia*, est ea quae obtinetur per subticentiam veritatis alicujus, quae per se et intrinsece ad rem pertinet quae exponi debet juxta regulas et stylum Cancellariae Romanae.

Dispensatio *obreptitia*, est quae obtinetur per narrationem falsi vel quae sit causa motiva dispensationis , ita ut ea sublata , vel nullo modo vel non nisi cum quibusdam conditionibus aut limitationibus concederetur.

Resp. Quoties aliquid habens prudentem connexionem cum dispensatione, tacetur, aut falso narratur in supplicatione, quo cognito Superior non dispensasset, invalida est dispensatio. Ratio est quia dispensatio non est valida nisi quatenus Superior intendit dispensare; atqui Superior in hoc casu non intendit dispensare , vel saltem censetur solum dispensare sub conditione, *si res ita est*; ergo.

Secus dicendum est quando aliquid tacetur; vel falso narratur, quo cognito Superior nihilominus dispensasset, licet difficilius, quia tunc Superior absolute vult dispensare; modo reticentia veri , vel narratio falsi fuerit facta ex ignorantia et semplicitate. Nam Innocentius III. (*b*) statuit ut in omni malitiosa subreptione vel obreptione rescripta et dispensationes prorsus sint invalidae.

Quaeres 10. *Quinam sit modus recurrendi ad sacram poenitentiariam pro dispensatione ?*

Resp. Traditur in Opere cui titulus est: *Instructio Parochorum et Confessorum pro casibus quorum absolutio seu dispensatio a sacra poenitentiaria Apostolica imploratur* , edita *Romae ann.* 1685. Quod Opus sic habet.

Confessores, cum Poenitentes vinculis praefatis irretitos ad se

(*a*) *Cap.* 2. *de concessione praebendae.*
(*b*) *Cap. super litt. de scriptis.*

accedere contigerit, casuum qualitates, et praefatorum casuum circumstantias considerent, causasque dispensationum aut commutationum exprimant, et caveant, ne quod occultum est, publicum faciant, praesertim impedimenta occulta matrimoniorum ; nam pubblica, vel ad pubblicum redacta, non pertinet ad sacram Poenitentiariam.

Et sic praefati Confessores, seu Poenitentes poterunt casus praefatos cum dictis circumstantiis et causis exponere, sive Latino, sive quocumque alio idiomate propriae regionis; nam sacra Poenitentiaria suos ex quacumque regione Paenitentiarios subordinatos habet: et exprimant insuper in fine expositionis casus, nomen et cognomen, cui sit a sacra Poenitentiaria rescribendum, etiamsi ipsum nomen et cognomen sit fictitium. Itemque modum per quem responsio secura dirigi possit, significando scilicet, vulgari nomine oppidum, seu civitatem, et regionem, cum data mensis et anni in hunc modum.

Intus incipiant Epistolam seu Supplicationem sic.

Eminentissime et Reverendissime Domine.

N. mulier emisit votum simplex castitatis, manet in periculo incontinentiae nisi nubat, supplicat sibi votum commutari ad effectum contrahendi matrimonium.

Terminent Epistolam seu Supplicationem sic :

Dignetur Eminentia vestra rescribere ad N. et N. et exprimant nomen et cognomen cui est rescribendum. Ad civitatem N. exprimendo nomen civitatis: per oppidum N. exprimendo vulgari nomine nomen oppidi. Et dirigere breve, seu gratiam simplici Confessario, Magistro seu Confessario in Theologia, sive decretorum doctori, sive Parocho, cui Poenitens aperuit conscientiam, ne ipse Poenitens, et praesertim feminae cogantur circumire pro executione gratiae sacrae Poenitentiariae.

Dirigant Epistolam, seu Supplicationem scribendo extra, seu a foris in hunc modum :

Eminentissimo et Revendissimo Domino, Domino Cardinali, majori Poenitentiario.

ROMAM.

Et si retardaverit Responsio, Confessarii rescribant, ne forte sit perdita, et nunquam desperent Poenitentes.

ARTICULUS III.

De derogatione, abrogatione, et irritatione Legis.

Nota. Haec tria inter se differunt: uam, *Irritatio* Legis, est Le-

gis nondum perfecte obligantis abolitio, facta ab eo cujus est illam habere ratam: sic Papa quando non approbat Concilia, irritat.

Abrogatio est Legis totius perfecte obligans abolitio, quae fieri potest; 1. per Superioris revocationem; 2. per contrariae consuetudinis praescriptionem; 3. per Legem posteriorem universalem priori Legi, item universali repugnantem, ut dictum est supra de Consuetudine quaesito ultimo.

Derogatio est Legis adhuc vigentis secundum aliquam sui partem, imminutio, v. g. cum in die festo aufertur cessatio operum servilium, manente obligatione Missae audiendae.

Quaeres 1. An Lex possit valide et licite per Legislatoris revocationem abrogari?

Resp. Legislator supremus potest valide etiam absque justa causa abrogare suam aut praedecessoris Legem; non potest tamen licite, nisi adsit justa causa bonum commune respiciens.

Ratio primae partis est, quia per quascumque causas res nascitur, per easdem dissolvitur; atqui Lex voluntate Legislatoris nascitur; ergo, etc.

Ratio secundae partis est, quia potestas non est data Superiori in destructionem, sed in aedificationem; atqui abrogatio Legis absque justa causa est in maximam destructionem; nam Rempublicam Legibus antiquis assuetam perturbat, Leges et Legislatores despectui exponit; ergo.

Non peccant tamen subditi Legem sic abrogatam non servando, quia ejus obligatio sublata est respectu omnium, cum valide sit abrogata.

Dixi *Legislator supremus*, qualis est qui Legem tulit, vel ejus successor, vel ejus Superior, quia, ut definivit Clemens V. (a) *Lex Superioris per inferiorem tolli non potest*, nec valide, nec licite; nam abrogatio est actus jurisdictionis; atqui inferior non habet jurisdictionem in Legem Superioris, ut per se patet; ergo. Sed.

Quaeres 2. An Legislator possit Legem propriam abrogare, si a Superiore confirmata fuerit?

Resp. non potest. Si Lex sit confirmata in favorem communitatis, quia Superior sic eam confirmando, fecit ipsam quasi suam, inferior autem non habet jurisdictionem in Legem Superioris; ergo, etc. Potest vero, si Lex sit confirmata in favorem inferioris Legislatoris, nempe ut ejus Legi quidam splendor et honos accederet, quia Superior sic eam confirmando, non eam fecit suam; ergo Legislatoris inferioris auctoritate obligat.

(a) *Clement. 2. de electione.*

APPENDIX.

De praecipuis ac communioribus Ecclesiae praeceptis.

Nota 1. Praecepta Ecclesiae communiora quae ligant omnes cujuscumque conditionis fideles, sex vulgo numerantur in catechismo rudiori exponi solita his verbis;

1. *Sacrum Missae Officium Dominicis Festisque praeceptis reverenter audito.*

2. *Peccata tua singulis saltem annis confiteto.*

3. *Sacram Eucharistiam ad minimum semel in anno, id est, circa Festum Paschae, sumito.*

4. *Statutos ab Ecclesia festivos dies celebrato.*

5. *Quatuor Temporum, Vigiliarum, et Quadragesimae indicta jejunia observato.*

6. *Feria sexta et Sabbato ab esu carnium abstineto.*

Nota 2. De praeceptis annuae Confessionis, et Communionis Paschalis opportunius agemus in dissertationibus de Eucharistia et Poenitentia, unde restat hic breviter agendum. 1. De auditione Missae; 2. De sanctificatione diei Festi; 3. De Jejunio et abstinentia. Itaque sit

ARTICULUS I.

De primo Ecclesiae praecepto, seu de auditione Missae.

Quaeres 1. *An extet praeceptum Ecclesiasticum audiendae Missae?*

Resp. Extat praeceptum Ecclesiasticum obligans sub mortali audiendae Missae diebus Dominicis et Festivis, ut constat ex Concilio Agathensi, can. 47. (a) *Missas die Dominico a saecularibus* 1. *teneri speciali ordine praecipimus, ita ut ante benedictionem Sacerdotis populus egredi non praesumat; qui si fecerint, ab Episcopo publice confundantur.* Gravis autem poena supponit gravem culpam, a qua excusare potest levitas materiae.

Resp. 2. Qui Missam, vel ejus partem notabilem diebus festis non audit, moraliter peccat ex genere suo; ratio est quia omissio Sacri vel ejus notabilis partis, est res gravis ex genere suo; atqui transgressio praecepti in re gravi, est grave peccatum; ergo, etc:

Dixi; *Ex genere suo*, quia inadvertentia aut inculpabilis ignorantia a peccato excusat, sicut a mortali excusat parvitas materiae, quae communiter esse censetur ab initio Missae usque ad Evangelium exclusive, et a Communione exclusive usque ad finem.

Quaeres. 2. *An praecepto Ecclesiastico audiendi Missam satisfaciat qui partem mediam ab uno Sacerdote, et alteram ab alio audiet?*

(a) *Refertur cap. Missas dist.* 1. *de consecr.*

Resp. nego Quià Ecclesia praecipit auditionem Sacri per modum totius successivi, quod in praedicto audiendae Missae modo non contingit. Unde Innoc. XI. (*a*) et post ipsum Clerus Gallic. (*b*) damnarunt hanc prop. *Satisfacit praecepto Ecclesiae de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor simul a diversis Celebrantibus audit.* Quae propositio, ait censura Cleri Gallic. *absurda est, scandalosa, illusoria, communique Christianorum sensui repugnat.*

Quaeres 3. *Quaenam dispositiones requirantur ad Missam debite audiendam?*

Resp. 1. Ex parte corporis requiritur modesta conformatio in vultu et habitu, ait Conc. Trid. (*c*).

Resp. 2. Ex parte animae tres requiruntur:

1. Est *moralis et humana praesentia*, ita ut saltem aliquo sensu percipi possit quod Missa celebretur, sive immediate, sive mediate tantum, prout faciunt qui in magnis Ecclesiis, et magno populorum concursu post columnam aut extra Ecclesiam positi, ex aliorum assistentium gestibus percipiunt quid a Celebrante peragatur.

Dicitur *moralis praesentia*, non enim semper requiritur praesentia *physica*; hinc juxta omnes praecepto satisfaciunt qui Missae inservientes ab Ecclesia recedunt, ad Missam celebrandam necessaria allaturi, modo non longius recedant, quia cum haec ad Sacrificium ordinentur, censentur moraliter praesentes.

2. *Est intentio* saltem interpretativa implendi praecepti, hoc est quae contineatur in voluntate Missam audiendi, quae non excludat intentionem implendi praeceptum Ecclesiae, ut supra probatum est (*d*).

3. *Est pia ad Deum, divinaque Mysteria attentio et affectio*; nam praecipitur auditio Missae religiosa qua Deus colatur: at Deus non colitur vere sine attentione ad divina, et pia aliqua affectione, *in spiritu* enim et *veritate* Deum *oportet adorare*. (*e*) Ergo etc.

Hinc qui per notabilem Missae partem confabulatur, vel dormit, profana legit, vel voluntarie distrahitur, peccat mortaliter; unde Clerus Gallic. ann. 1700. damnavit hanc prop. *Ecclesiae praecepto* (audiendi Missam) *satisfit per reverentiam exteriorem, animo licet voluntarie in aliena, imo in prava cogitatione defixo.*

Quaeres 4. *Unde pia illa affectio debeat profluere?*

Resp. Sufficit ut profluat ex motivo cujuslibet virtutis Christianae, nec requiritur ut oriatur ex charitate perfecta sive habituali sive actuali; alias soli justi ad audiendam Missam admittendi essent,

(*a*) *An* 1679. *prop.* 53. (*b*) *An.* 1700.
(*c*) *Sess.* 22. *de observandis et evitandis in celebr. Missar. cap. unic.*
(*d*) *De Legib. cap.* 4. *q.* 1. *art.* 2. § 2.
(*e*) *Joann.* 4. *v.* 24.

et excludendi peccatores, quod est falsum, tum quia Ecclesia omnibus et singulis indiscriminatim fidelibus districte praecipit, ut statutis diebus Missae intersint: tum quia damnata est haec prop. Quesnelli (a). *Quartus decimus gradus conversionis peccatoris est, quod cum jam sit reconciliatus, habet jus assistendi Sacrificio Missae.*

Quaeres 5. Quaenam sint causae excusantes ab auditione Sacri?

Resp. Generatim revocantur ad impotentiam physicam et moralem, quia nemo Legem humanam physice vel moraliter impossibilem observare tenetur.

Hinc 1. Propter impotentiam physicam excusantur aegroti, incarcerati et similes.

Hinc 2. Propter impotentiam moralem excusantur omnes qui non possunt audire Missam sine gravi incommodo sui vel proximi, sive corporis, sive animae, sive honoris, sive etiam boni temporalis, quae omnia sufficienter constant ex communi consuetudine: Sed,

Quaeres 6. Utrum qui Missam audire nequit, teneatur per aliud opus bonum, vel per preces illam supplere, et aliquem cultum positivum Deo exhibere?

Resp. Cum Scoto (b) contra Navarrum (c) certum esse ad id teneri diebus saltem Dominicis; ratio est quia Juris naturalis et divini est praeceptum, aliquem diem hebdomadae cultui divino consecrare; ergo si quis non possit illum consecrare per auditionem Missae, determinavit Ecclesia, debet per aliud opus bonum id praestare: impedimentum enim audiendi sacri jus illud naturale non potest immutare.

Dixi, *Saltem diebus Dominicis*: quia multi docent diebus festis non esse talem obligationem; quia inquiunt; cum festorum institutio sit ex Jure mere humano, ea obligatione per impedimentum legitimum cessante, nulla remanet alia obligatio: ita P. Gervasius.

Verum magis arridet opinio Pauli a Lug. docentis etiam diebus festis esse obligationem supplendi auditionem Missae per aliquod opus bonum, tum propter ejus rationem quia inquit, *cum districte ab Ecclesia praecipiatur, ut statutus ab ipsa dies festus aliquo modo, quantum moraliter fieri potest, sanctificetur, non secus ac jure naturali divino jubemur aliquam hebdomadae diem cultui divino dedicare: ergo si dies festus per indictam Missae auditionem nequeat sanctificari, per aliam piam actionem fieri debet, si absque gravi incommodo fieri possit.* Tum quia haec est praxis fidelium timoratorum, et confessariorum qui hanc praxim tamquam obli-

(a) *Const. Unigenit. prop.* 89.
(b) *Scot. in 3 dist.* 9. *quaest. unica* §. *de secundo*.
(c) *Navar. in Manuali cap.* 21. *num.* 7.

gatoriam inculcant poenitentibus: Tum quia Alex. III. (a) cum indulget *ut diebus Dominicis et aliis festis, alecia possunt ingruente necessitate* piscari, hoc pium opus injungit *quod post factam capturam, Ecclesiis circumpositis, et Christi pauperibus, congruam faciant portionem.*

Quaeres 7. Utrum fideles diebus Dominicis et majoribus festis teneantur audire Missam Parochialem?

Resp. De jure communi tenentur, ubi id commode fieri potest: id enim statuitur a jure tum veteri tum novo. Nam

1. Concilium Eliber. anno 305. can. 21. ait: *Si quis in civitate positus tres Dominicas ad Ecclesiam non accesserit, pauco tempore abstineat, ut correptus esse videatur.*

2. Concilium Sardiscense anno 347. can. 14. *Memini,* inquit Ozius, *in superiori Concilio fratres nostros constituisse, ut si quis Laicus in ea in qua commoratur, civitate tres Dominicos dies, idest, per tres septimanas non celebrasset conventum, communione privaretur. Si ergo haec circa Laicos constituta sunt, multo magis Episcopo nec licet, nec decet, ut amplius a suprascripto tempore absens sit ab Ecclesia sua.*

3. Sixtus IV. cap. *Vices illius,* tit. *de tregua, et pace,* Extravag. Com. lib. 1. ait: *Fratres mendicantes non praedicent. populos Christianos non teneri Missam in parochiis diebus festis, et Dominicis audire; cum jure cautum sit, illis diebus parochianos teneri audire Missam in eorum parochiali Ecclesia, nisi forsan ex honesta causa ab ipsa Ecclesia se absentarent.* Ubi summus Pontifex non novum jus condit, sed antiquum confirmat his verbis; *Cum jure cautum sit, etc.*

4. Concil. Trid. sess. 24. cap. 4. *de reform.* ait: *Moneat Episcopus populum diligenter, teneri unumquemque Parochiae subinteresse, ubi id fieri commode potest, ad audiendum Verbum Dei.*

Dices: Conc. Trid. ibi non loquitur de obligatione Missae audiendae, sed de obligatione audiendi Verbi Dei; ergo ex illo cap. non potest colligi obligatio audiendae Missae parochialis.

Resp. dist. conseq. Non potest colligi obligatio audiendae Missae explicite, *conc.* implicite, *nego.* Itaque Concilium non potest declarare, populum teneri Parochiae suae interesse ad audiendum Verbum Dei, quin virtualiter, et implicite declaret, eundem populum teneri sistere se praesentem Missae parochiali, inter cujus solemnia vult, Verbum divinum explanari. Nam *cap.* 7. *ejusd. sess.* praecipit, *ut inter Missarum solemnia, aut divinorum celebrationem Sacra eloquia, et salutis monita, vernacula lingua, singulis diebus festis, vel solemnibus explanent.* Idem jam statuerat sess. 22. *de sacrificio Missae cap.* 8. his verbis: *Mandat S.*

(a) *Cap. licet de feriis.*

Synodus pastoribus, *et singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter Missarum celebrationem vel per se, vel per alios, ex eis*, *quae in Missa loquuntur*, *aliquid exponant*. Ergo juxta mentem Concilii fideles teneri, Parochiae suae interesse ad audiendum Verbum Dei, idem est, ac teneri Missae parochiali interesse, cum praecipiat, ut *inter Missarum solemnia* Verbum Dei annuntietur.

Confirmatur ex D. Carolo in Concil. Mediolanensi VI. tit. de Missa parochiali: *nuper*, inquit, *S. Trid. Synodus*, *ab Episcopis fideles non solum haec moneri voluit*, *ut frequenter ad proprias Parochiales Ecclesias*, *saltem diebus Dominicis, festisque majoribus accedant, sed etiam diligenter ostendit unumquemque teneri ubi id commode fieri potest*, *Parochiae suae interesse ad audiendum Verbum Dei*, *ac proinde id praeterea statuit*, *a Parochis, animarumque curatoribus, inter Missarum solemnia, aliquid ex iis*, *quae in Missa loquuntur*, *exponi*, *et SS. illius Sacrificii Mysterium aliquod explanari*, *tum in unaquaque Ecclesia Parochiali pueros Fidei rudimentis instrui.* Ergo juxta S. Carolum Missa Parochialis est aliquod totum constans duabus partibus, sacrificio nimirum, et instructionibus: ex quo sequitur, verbum, *teneri*, non solum cadere supra auditionem Verbi Dei, sed etiam supra auditionem Sacrificii Missae.

5. Clerus Gallicanus in Comitiis generalibus annorum 1625. 1635. 1645. declaravit, fideles una saltem ex tribus Dominicis Missae Parochiali adesse teneri, et a Praelatis Ecclesiasticis, ut id officium impleant, cogi posse. Quam Doctrinam confirmans in Comitiis anni 1655. ait: *Fideles festis diebus*, *ac Dominicis*, *aut saltem ex tribus Dominicis altera*, *jure tenentur sistere se praesentes Parochiali Missae* . . . , *Nusquam Tridentina Synodus populum fidelem coercuit a frequentando Parochiae debito*, *sive ut adsit Parochiali Missae*, *sive ut in ea Verbum Dei audiat: sed potius Episcopos adhortata est*, *ut creditos sibi populos debitum illud doceant*, *ac moneant.*

6. Pleraque Concilia Provincialia Gallicana, et omnes fere libri rituales eandem obligationem urgent, decernuntque poenam excommunicationis in Parochianos, qui tribus diebus Dominicis continuis, absque legitima, et honesta causa, a Missa Parochiali abfuerint, quae poena, utpote gravissima supponit gravem culpam.

7. Alex VII. hanc propositionem: *Nullus in foro conscientiae Parochiae suae interesse tenetur*, *nec ad annuam Confessionem, nec ad Missas Parochiales, nec ad audiendum Verbum Dei, divinam Legem, Fidei rudimenta, morumque doctrinam*, *quae ibi in catechesibus annuntiantur*, *et docentur*: damnavit sub hac censura: *Propositio* quoad primam, et secundam partem simpliciter accepta, est erronea, et temeraria: *scandalosa, jam a Clero Gal-*

licano graviter condemnata, sacris Canonibus, Concilio Tridentino, et Apostolicae traditioni contraria, etc. ex his omnibus

Resolves: Eum, qui degens in Provincia, aut Regione, in qua Canones, qui Parochialem Missam praecipiunt, vigent, nec abrogati sunt per consuetudinem iis suffultam conditionibus, quae secundum jus Canonicum rescindendae humanae Legi sufficiant, raro adest Missae Parochiali, peccare mortaliter, nisi ipsi legitima, et honesta causa suppetat. Canones autem illi vigent in Galliis, *ubi nec est, nec esse potest consuetudo contraria*, ait Clerus Gallicanus in Comitiis generalibus habitis anno 1655.

ARTICULUS II.

De quarto praecepto, seu de sanctificatione Festorum.

Nota 1. Praeceptum de sanctificatione diei Dominicae et Festorum per se omnes obligat sub peccato mortali, ut constat tum ex omnium fidelium sensu et praxi, tum ex damnatione hujus prop. ab Innoc. XI. *Praeceptum servandi Festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.*

Nota 2. Per sanctificationem diei intelligitur *religiosa cujusdam diei determinatae ad colendum Deum observatio.*

Nota 3. Deus coli potest quorumdam operum exercitio, et quorumdam omissione, unde praeceptum est, partim affirmativum, partim negativum; ideo

§. I. *De operibus diebus Festis exercendis.*

Quaeres 1. *Quaenam sunt opera diebus Festis exercenda?*

Resp. 1. *speciatim*, omnes fideles usu rationis praediti tenentur sub mortali audire Missam, ut articulo praecedenti probavimus.

Resp. 2. *generatim*, Opera religionis et charitatis exercenda sunt, juxta illud Nicolai I. ad Consulta Bulgarorum: *idcirco in diebus festis ab opere mundano cessandum est, ut liberius ad Ecclesiam ire, Psalmis et Hymnis insistere, orationi vacare, oblationes offerre, memoriis Sanctorum communicare, assurgere ad imitationem eorum, eloquiis divinis intendere, eleemosynas indigentibus ministrare valeat Christianus.*

Hinc Concilium Aqueuse (a) ait: *doceantur populi . . . praesertim ut praeter Missam, quae sine gravissimi peccati poena praetermitti non potest; praeter vesperas item, quibus fidelem quemque, nisi impeditum, interesse maxime convenit, in doctrinae christianae rudimentis omnes tam viri quam feminae, versentur.*

Resolves: Praeceptum de sanctificatione festorum male impleri ab iis qui sola Missa quam breviorem invenire queant, contenti, reliquam diem in otio, nugis, ludis, colloquiis inutilibus, aut cur-

(a) *Celebrat. ann.* 1585. *tit. de Festorum cultu.*

sibus transigunt; cum haec ab Ecclesiae et religionis spiritu maxime abhorreant, quae non solum culpat omissionem sacri, sed et ea culpat, et prohibet, quae diebus Festis a Dei cultu, et veneratione distrahunt, opera servilia, mercatus, saltationes, de quibus posterioribus D. August. in Psalm. 91. *Diebus festivis melius est orare, quam saltare*. Nec pro ratione prohibitionis allegat, quod Missae auditionem impediant, sed quod a Divino cultu mentem retrahant. Enimvero si solum prohiberentur, quatenus impediunt Missae auditionem, nec prohiberentur tota die, nec post auditionem Missae, sed vel ante illam, vel tempore illius duntaxat. Nec Concilium Turonense sub Carolo Magno cap. 40. statueret; *Oportet omnes Christianos in his diebus a servili opere cessare, et in laude Dei ad Vesperam usque perseverare.*

Quaeres 2. *Quale peccatum committat, qui Vesperis non interest cum potest?*

Resp. Committit peccatum veniale, ut asserit D. Antonin. (*a*) nisi suppleat per alia pietatis opera. Ratio est quia haec assistentia licet saepius ab Ecclesia commendata tamquam medium cultui divino magis proportionatum, nullibi tamen videtur districte praecepta; utrumque patet ex communi sensu fidelium timoratorum qui levem quidem in hoc, non vero gravem obligationem apprehendere consueverunt.

Quare Rituale Tullense monet fideles, non posse sine legitima excusatione abesse a Vesperis.

§ II. *De operibus vetitis die festiva.*

Nota 1. Licet dies Dominica sit loco Sabbati substituta in honorem resurrectionis Christi Domini, tamen non id omne Christianis prohibetur die Dominica, quod Judaeis Sabbato vetitum erat; licet enim Christianis cibos parare et coquere, colligere fructus mensae apponendos, animalia minora, v. gr. pullos, columbas, etc. occidere, et plura alia quae Judaeis erant prohibita.

Nota 2. Duplicis generis opera distingui debent, nempe servilia et liberalia.

Opera servilia, sunt ea quae a servis et infima plebe, seu mercenariis exercentur, qualia sunt omnia opera artium mechanicarum, et ruralia; v. gr. *arare, fodere, seminare, suere, nere, conflare, imprimere, et Typographorum caracteres ordinare, sculpere et pingere, barbas, et crines tondere, vecturas laboriosas exercere, fructus, ligna, etc. colligere, piscari venarique*, et alia id genus quae quia in actione corporis praecipue consistunt, *corporalia* nuncupantur; eaque vel sunt vere servilia etiamsi fiant tantum causa recreationis, non vero intuitu mercedis, aut ad sustentationem vitae; quia intentio operantis non mutat intentionem

(*b*) *Divus Antoninus part. 2. tit. 9. cap. 7. §. 4.*

operis. Vel servilibus aequiparantur à Jure a quo prohibentur, prout Concilium Meldense prohibuit (*a*) venationem et piscationem.

Opera liberalia sunt ea quae ad animum excolendum spectant, ideoque sunt digna homine libero; qualia sunt *canere*, *docere*, *concionari*, *legere*, *studere*, *scribere*, *dare consilia et responsa*, *lineare domus*, *munimenti*, *picturae*, *vel operis textorii adumbrationem ducere*. Ita collat. Andegav. tom. 2. in Decalog. pag. 181. His positis

Dico, *Diebus Dominicis Festisque exercere opera servilia, et alia a Jure prohibita est peccatum mortale ex genere suo.*

Prob. 1. *pars* : Ex D. Aug. (*b*) dicente : *vacatio a servilibus operibus imperatur, unde illud est, quod lapidare Deus hominem jussit, qui ligna collegerat*, accedit communis Ecclesiae usus et Doctorum consensus.

Prob. 2. *pars* : Quia modus quo sanctificandi sunt dies festi, ex ordinatione Ecclesiae est repetendus; ergo sub gravi peccato tenemur abstinere ab eis quae exercere prohibet iis diebus, quia materia est gravis cum pertineat ad cultum Dei, a quo plurimum avocant actus ab Ecclesia prohibiti.

Dixi, *est peccatum mortale ex genere suo* : quia levitas materiae excusat a mortali in operibus servilibus; imo excusat a toto peccato aliis operibus quae non sunt ita servilia quin conveniant servis perinde ac nobilibus, ut sunt piscatio, venatio.

Resolves : Non videtur illicitum piscari arundine, leporem insequi cum uno aut altero cane, aucupari retibus exiguis; modo praedictis laboribus ita inserviant, ut nihil eorum praetermittant, quae ad piam festorum celebrationem necessaria sunt : ex quo sic concludit eruditus continuator Tournely: (c) *unde vir nobilis qui audita Missa, majori diei parte venationi indulget, videtur reus dubii saltem peccati mortalis; imo hic lethale peccatum arguerem, si vir ille a venatione reversus nihil amplius in gratiam Dei faceret; et ita sentit Homob.* p 234. *a fortiori igitur sacrorum dierum violatores censeri debent, qui magnam eorum partem in popinis transigunt, aut vinum transigentibus praebent contra Ecclesiae et Principis Leges.*

Quaer. 1. *Quaenam opera non servilia prohibentur a Jure?*

Resp. Cap. 1. *et finali de feriis*, prohibentur opera quae *forensia* nuncupantur, et sunt;

1. *Placitum*, id est omnis actus judicialis qui sit cum strepitu; nempe opera Judicum, Notariorum, reorum, actorum, testium, Procuratorum, et Advocatorum ad hoc concurrentium : imo ex

---

(*a*) *Celebratum ann.* 843.
(*b*) *August. Epist.* 36. *alias* 86.
(*c*) *Tom.* 5. *moral. pag.* 582.

dicto *cap. finali*, quidquid sit tunc temporis judicialiter, ipso facto est irritum; *nec processus habitus teneat, nec sententia quam contingit diebus hujusmodi promulgari.*

2. *Juramentum* etiam extrajudiciale, (*puta in instrumento contractus*, ait glossa) (*a*) *nec Sacramenta (nisi pro pace*, vel alia necessitate) praestentur (*b*).

3. *Mercatus*, id est nundinae sive annuae et solemnes, sive hebdomadariae in quibus concurrunt rustici, grana, olera, butyrum et similia vendituri; et actus mercandi, ut sunt *emptio, venditio, locatio, conductio, etc.* quae fiunt maxime cum instrumento publico.

4. Convivia publica, choreae, ludi scenici, et theatrales, etc. id constat ex Concilio Turon. ann. 1583. *diebus Dominicis praesertim, et aliis festis, comessationes, convivia publica, tripudia, saltationes, strepitus et choreas agi, venatu et aucupatu tempus terere . . . . sub anathematis poena prohibet haec sancta Sinodus.* Ratio prohibitionis est, quia illa omnia retrahunt a cultu divino, cui dies festi specialiter sunt destinati.

Resolves: Graviter peccare 1. Dominos qui mercatus aut nundinas, choreas, etc festis diebus haberi permittunt; cum et ecclesiasticam et regiam Legem violent, ut fuse probat *Pontas* (*c*)

2. Patres familias qui non obstant ne filii sui serviliter laborent (*d*)

3. Dominos qui domesticis suis equos, vel boves pascendos committunt, quo tempore sacrum peragitur, ita ut Missam quandoque non audiant (*e*).

Quaeres 2. *Quaenam sit materia gravis ad mortale sufficiens in opere diebus festis prohibito ?*

Resp. 1. In placito et mercatu materiae gravitas non solum ex quantitate temporis, sed etiam ex qualitate operis desumitur, ut fert communis sententia (*f*).

Hinc, inquit P. Antoine, brevis agitatio litis in re magni momenti, et probatio sententiae est gravis culpa.

Resp. 2. In assignanda temporis quantitate ut materia sit gravis in operibus servilibus tot tamque variae sunt auctorum opiniones, ut quid vix certi responderi possit.

Pater *Henno* assignat duas horas si opus sit multum servile, tres vero in aliis operibus. *Marchantius* assignat tres horas, *Filiutius*, *noster Carolus a Cremona, P. Antoine*, assignant duas, *Azurius, Reginaldus, Bonacina, Grandin, Paulus a Lug Natal.*

(*a*) *Glossa in cap. finale de feriis.*
(*b*) *Cap. 1. de feriis.* (*c*) *V. Dimanches cas.* 5.
(*d*) *Pontas ibid. cas.* 12. (*e*) *Idem ibidem cas.* 14.
(*f*) *Ita P. Anton. Paul. a Lugd. et alii.*

Alexander, *Tournely* assignant unicam horam, maxime si labor sit valde servilis graviterque corpus defatiget. *Suares* (*a*) cui libenter subscribo, docet hoc esse dijudicandum judicio prudentis viri, cum ex duobus hominibus eidem labori per tempus unius horae vacantibus, unus magis quam alter divertatur a cultu divino, et aliis pietatis operibus.

Porro gravitas materiae ex unione et integritate morali desumi potest; sic Herus tres habens servos, qui semi-horae laborem singulis assignaret, graviter peccaret, quia hae tres semi-horae integrant materiam gravem respectu Heri mandantis, cui merito talis transgressio imputatur.

Quaeres 3. *Quaenam causae excusant ab obligatione omittendi opera diebus festis prohibita?*

Resp. Quinque vulgo numerantur.

1. Est. *consuetudo legitime introducta*, id est videntibus et tacite annuentibus Praelatis. Sic permittuntur emptiones rerum parvi momenti, praesertim earum quae in familia usu quotidiano consumuntur; et earumdem rerum venditiones clausa officina.

2. *Est pietas erga Deum*, per quam licent opera ad Dei cultum proxime pertinentia; ut pulsare campanas, altare instruere, templa ornare, etc.

Dixi; *proxime*, neque enim licent ea quae ad Dei cultum remote spectant; ut conficere ornamenta etiam gratis, construere templum, etc.

3. *Est charitas erga proximum*; sic licet medicamenta parare infirmis tunc egentibus; item licet exercere actus judiciales in favorem pauperum et orphanorum, etc.

4. *Est utilitas publica*, sic operari licet ad communem laetitiam vel splendorem; ut in ortu, vel adventu Principis theatra perficere, ignes artificiosos extruere, aulaea ordinare, etc.

5. *Est necessitas* propria vel aliena, spiritualis vel corporalis, quae praeveniri non potuit dum scilicet sine gravi danno opus aliquod omitti aut differri nequit; *Sabbatum enim propter hominem factum est, non homo propter Sabbatum*; ait Christus (*b*). Sic excusantur:

1. *Pauperes* qui clam et sine scandalo laborant audito divino Officio, quando aliter se, et suos alere non possunt.

2. *Servi* et ancillae qui una aut altera vice, justo metu ad hoc a dominis incusso, laborare coguntur; quod si tamen saepius contingat, dominos deserere debent. Licitum est etiam iisdem suas vestes reficere. cum id aliis diebus non permittitur ab Heris.

3. *Instauratores* pontium, fontium, viarum publicarum et similium quae moram non patiuntur, nec differri possunt absque damno boni communis.

(*a*) *Suarez tom.* 1. *de religione cap.* 31. *num.* 2.
(*b*) *Marci* 2. *vers.* 27.

4. *Piscatores halecum* aut thunnorum qui certis tantum temporibus capi possunt (*a*).

5. *Maulitores et naucleri*, pendentes a ventis.

6. *Laniones et pistores*, qui carnes aut panes alio tempore praeparare aut coquere non possunt, in concursu magno Populorum et festorum.

7. *Sartores*, qui vestes quas aliis diebus perficere non potuerunt perficiunt diebus festis quando urget earum usus ob solemnitatem nuptiarum aut exequiarum; quia tamen peccant, si in eam necessitatem sua culpa se conjecerint, quod non raro accidit.

8. *Barbitonsores*, qui aliunde suae familiae subvenire non possunt, si tondeant rusticos aut opifices qui perpetuo depressi labore ipsos profestis adire nequeunt.

9. *Utrum mercatores*, qui rusticis vestimenta, calceos, etc. citra scandalum vendunt, cum ii alia die ad urbem accedere non valeant (*b*).

10. *Vitriarii*, *coctores* laterum, *vectores* onerum, etc. persistentes in opere inchoato, quod absque notabili damno interrumpere non possunt.

11. *Rustici* qui ob aeris intemperiem, hostiles incursus, etc. messem, vindemiam et foena colligunt, necesse tamen est ut antea obtineant Pastoris consensum, nisi periculum sit in mora; tunc enim laborare possent ex praesumpto ejus consensu, qui non debet nisi cum magna cautione praesumi, ut monet *Catechismus Montispessulanus*.

Quaeres 4. *An per quodvis peccatum mortale, graviter violetur praeceptum de sanctificatione festorum, ita ut circumstantia festi non solum augeat peccatum, quod omnes Theologi fatentur, sed insuper addat novam speciem malitiae mortalis contra religionem, in Confessione exprimenda ?*

Resp. Circa hanc quaest. duplex est sententia.

1. Quae est recentiorum, negat 1. Quia nullum est speciale praeceptum non peccandi diebus festis. 2. Quia hoc repugnat praxi fidelium qui hanc circumstantiam confiteri non solent, et Confessariorum qui de ea poenitentes interrogare nequidem cogitant.

2. Est eorum qui cum venerabili antiquitate affirmant et probant 1. ex D. August. (*c*) dicente: *Spiritualiter observat Sabbatum Christianus abstinens se ab opere servili. Quid est ab opere servili? A peccato: et unde probamus? Dominum interroga: omnis qui facit peccatum, servus est peccati.* Ergo est speciale praeceptum non peccandi diebus festis; ergo ruit prima probatio prioris sententiae. 2. Ex D. Thoma (*d*) qui distinguit triplicem servitutem,

(*a*) *Cap. licet de feriis.* (*b*) *Ita Juerin*, *Pontas*, *etc.*
(*c*) *Aug. tract. in* 3. *in Joan. idem habet serm.*22.
(*d*) *D. Thom.* 2, 2. *qu.* 122. *art.* 4. *ad* 3.

una quidem qua homo servit peccato; alia qua homo servit homini per opera corporalia. Tertia autem est servitus Dei; postea addit: *Opera quae dicuntur servilia primo vel secundo modo, contrariantur observantiae Sabbati, in quantum impediunt applicationem ad divina; et quia magis homo impeditur a rebus divinis per opus peccati, quam per opus* (*per se*) *licitum, quamvis sit corporale; ideo magis contra hoc praeceptum agit qui peccat in die festo, quam qui aliud corporale opus licitum facit.*

3. Ex D. Bonaventura qui (*a*) ait: *Interrogandus est poenitens de tempore quo peccatum perpetravit; utrum videlicet in tempore festivo, vel non festivo;* quia nempe circumstantia temporis trahit peccatum ad aliam speciem, nempe ad sacrilegium, juxta illud D. Antonini (*b*) *peccatum mortale commissum die festo est multo gravius quam alia die. Nam ultra propriam deformitatem, habet specialem deformitatem ex illa circumstantia temporis sacri, qua festum violatur; unde talis, ut dicit Nicolaus de Lyra, non solum agit contra unum praeceptum; scilicet* non moechaberis; *aut illud,* non furtum facies: *sed etiam contra illud desanctificatione Sabbati.*

Rationem dat Abulensis in cap. 20. Exod. Qu. 11. in fine, et 12. *magis servile est opus peccati,* inquit, *quam opus humani negotii: magis celebritatem festi infringimus in peccando et occidendo, quam alios labores agriculturae nostris manibus exercendo. Ideo licet ab utroque abstinendum sit, magis tamen ab iniquis operibus, quam a corporalibus operibus. Ex hoc sequitur, quod qui die Dominico adulteratur, aut occidit, aut inebriatur, magis peccat, quam qui aliis diebus idem ageret: quia sic transgressor est duplicis praecepti, scilicet, non occides . . . et quia non observat diem Dominicum.*

Ex his omnibus manifestum est, nostram sententiam longe graviori auctoritate fulciri, quam oppositam, quae nullam venerabilis antiquitatis proferre pro se potest auctoritatem, nec ullam aliam rationem, praeter illas duas, quas supra retulimus, quarum prima funditus evertitur per auctoritates Patrum, quos citavimus. Secunda ergo restat solvenda.

Dicunt itaque, quod poenitentes, etiam timorati non soleant hanc circumstantiam confiteri, nec Confessarii de ea interrogare; ergo etc.

Resp. 1. Manifestum esse ex nostris probationibus, quo tempore majorum nostrorum illa circumstantia non fuerit omissa, ut expresse docet Div. Bonaventura, et Div. Thomas, qui 1. 2. q. 7. art. 1. ad 1. dicit; *primo accusabilis redditur aliquis ex hoc, quod*

(*a*) *Opusculo cui titulus: Confessionale, cap. 2. partic. 22.*
(*b*) *D. Antonin. 2. part. tit. 9. cap. 7. §. 2.*

homicidium fecit; secundario vero ex hoc, quod dolo fecit, vel propter lucrum, vel in tempore, vel in loco sacro. Nihil certe dilucidius.

Resp. 2. *Nego conseq.* Si enim poenitentes hodie sese non accusent de circumstantia Festi, id omittunt defectu instructionis. Quare enim sese accusant de peccatis mortalibus in loco sacro commissis? quia a pastoribus, et concionatoribus docentur, illa peccata specialem malitiam contrahere ex circumstantia loci sacri; ergo si docerentur, peccata mortalia tempore sacro perpetrata specialem malitiam ex illa temporis circumstantia contrahere, de illa certe sese accusarent.

Quoad Confessarios, qui de circumstantia temporis poenitentes suos non interrogant, haec omissio ex hoc provenit, quod sectentur novam opinionem, cujus Auctores non satis considerarunt, quid hac de re sancti Patres, quid scholae principes, quid veteres, gravioresque Doctores sentirent, et quam gravi ratione ad sic sentiendum moverentur, scilicet quia diebus Dominicis, et Festis omne opus servile prohibetur: *Omne opus servile non facietis in eo*, scilicet Sabbato: atqui nullum opus magis servile, quam opus peccati, ut docent omnes Patres; ergo etc.

Porro ut mentem meam circa hanc doctrinam aperiam, humiliter fateor me diu primam opinionem in praxi tenuisse, quam tamen auctoritate Patrum et melioris notae Theologorum motus feliciter mutavi, summoque solatio expertus sum novam meam praxim multos a peccatis quibus vix aliis quam festis diebus servire possunt, revocasse; hortandum inde duxi recentiores Confessarios ut hanc Patrum doctrinam vivide amplectantur, interrogentque poenitentes de tempore quo in peccata mortalia lapsi sunt, maxime si talis sint naturae ut sanctificationi festorum impedimentum afferant, ut ebrietas, seditio, etc.

ARTICULUS III.

De quinto et sexto Ecclesiae praecepto; nimirum de jejunio et abstinentia.

Nota. Triplex distinguitur jejunium, spirituale scilicet, naturale et ecclesiasticum.

Jejunium *spirituale*, est abstinentia a peccatis, quod vocatur a Div. August. (*a*) *jejunium magnum et generale.*

Jejunium *naturale*, est omnimoda abstinentia cibi et potus a media nocte praecedente; hoc jejunium requiritur ad Eucharistiae sumptionem.

Jejunium *Ecclesiasticum*, de quo hic, est *abstinentia a quibusdam cibis, cum unica in die refectione, hora competenti sumenda.* Hinc ad essentiam jejunii tria requiruntur.

(*a*) *Aug. tract.* 17. *in Joann.*

1. Requiritur *abstinentia a quibusdam cibis:* nempe 1. *a carnibus* animalium quae a piscibus vere distinguuntur, et ab eis quae ad veram carnem reducuntur, vel ut partes, talia sunt animalium intestina, sagimen et adeps; vel ut substantiam carnis continens, quale est jusculum e carnibus expressum. 2. *Ab aliis cibis* Ecclesiarum particularium consuetudine prohibitis, ut sunt ova et lacticinia quibus si quis vesceretur contra Ecclesiae suae consuetudinem, peccaret mortaliter, nisi excusaret materiae parvitas, prout definivit Alexander VII. in damnatione hujus propos. *non est evidens quod consuetudo non comedendi ova et lacticinia in Quadragesima obliget.*

Dixi, *a carnibus animalium, quae vere a piscibus distinguuntur*; et ab iis animalibus quae ad pisces reducuntur, ut sunt ranae, lutrae, gallinae aquaticae, quibus vesci licet diebus jejunii, vel quia frigidum habent sanguinem, vel quia timoratorum etiam Religiosorum usu et consuetudine quae *est optima Legum interpres*, receptum est.

2. Requiritur ut intra spatium diei naturalis nonnisi una fiat refectio: *Ecclesiae moderamine statutum est*, ait D. Thomas (*a*), *ut semel in die a jejunantibus comedatur.* Huic tamen refectioni ex consuetudine nunc temporis ubique recepta additur vespertina collatiuncula.

Resolves 1. Qui duplicem in die jejunii sumit refectionem, jejunium violat, et peccat mortaliter, ut definit Alexander VII. in damnat. hujus prop. *frangens jejunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subjicere praecepto.*

Resolves. 2. Qui postquam duas sumpsit refectiones, tertiam aut quartam sumit, peccat, quia licet non possit servare jejunium ex toto, illud tamen servare potest ex parte: Tum quia licet praeceptum jejunii, quoad formam verborum, esse videatur affirmativum, in se tamen triplex continet negativum, scilicet: non comedes carnes, plures refectiones non sumes: non sumes refectionem ante horam praescriptam. Quemadmodum ergo alia praecepta negativa non solum violantur per primum, vel secundum actum eis oppositum, sed et per sequentes quoscumque; ita pariter per secundam, et quascumque sequentes refectiones violatur jejunii praeceptum.

Resolves 3. Qui saepius quid parvum comedit extra refectionem, peccat mortaliter cum ad notabilem quantitatem devenerit, juxta hujus prop. damnat. (*b*). *Qui saepius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.*

(*a*) 1. 2. *qu.* 146. *art.* 6. (*b*) *Ab Alexand. VII.*

Resolves. 4. Refectio debet esse ita continua ut non sit moraliter interrupta, alias non una, sed multiplex esset refectio; quorum autem temporis intervallum requiratur ut interruptio sit moralis, id prudentum judicio est dijudicandum, habita ratione, tum negotii propter quod interrumpitur refectio, tum temporis, loci, et intentionis illius qui interrumpit.

3. Requiritur certum tempus refectionis, quod ex usu ab Ecclesia recepto videtur esse circa meridiem; ita ut non liceat sine justa causa hanc horam notabiliter (spatio scilicet duarum horarum) anticipare; ratio est quia refectionis dilatio plurimum confert ad corporis mortificationem ab Ecclesia intentam.

Quaeres 1. *An sumptio potus extra tempus refectionis noceat jejunio?*

Resp. Sumptio potus de se nutritivi nocet jejunio, unde falsum est hoc hominum ventri indulgentium axioma, *liquidum non frangit jejunium.* Sumptio vero potus qui non sumitur ad nutritionem, sed ad alterationem corporis et digestionem ciborum assumptorum, non nocet jejunio; ut resolvit D. Th. (*a*), dicens: *Jejunium Ecclesiae non solvitur nisi per ea, quae Ecclesia interdicere intendit instituendo jejunium. Non autem intendit Ecclesia interdicere abstinentiam potus qui magis sumitur ad alterationem, licet aliquo modo nutriat. Et ideo licet pluries jejunantibus bibere.* Et infra (*b*) *electuaria etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio, nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi.*

Resolves 1. Eos a Divi Thomae scopo aberrare qui censent hominem qui ad ebrietatem usque potaret, peccaturum quidem contra temperantiae, non vero contra jejunii Leges.

Resolves 2. Lege jejunii prohiberi thoeum, caffeum et maxime chocolatum; censet tamen Paulus a Lug. *Ab unius thoei aut caffeti poculo non violari jejunium, cum levitas materiae a mortali excuset, imo et a veniali si adsit legitima causa*, nimirum si sumantur medicinaliter et ad curandam realem infirmitatem; *secus tamen dicendum videri de chocolato quod saepius magis nutritivum est et substantiosum quam ipsummet jusculum carnium*, ut testatur Strabba medicus Anglus, apud Tournely (*c*).

Quaeres 2. An collatiuncula sit licita?

Resp. affirm. Ut constat ex consuetudine a multis jam saeculis ubique recepta, cui, cum sit optima Legum interpres, abique scrupulo standum est.

Quaeres 3. *Quibus cibis licitum est uti in collatiuncula?*

(*a*) *D. Thom.* 2. 2. *qu.* 147. *art.* 6. *ad* 2.
(*b*) *Ibid. ad* 3. (*c*) *Tournely de virtut. cardinal. p.* 82.

Resp. Cum collatiuncula consuetudine et usu sit inducta, in ea iis solum cibis uti licitum est, qui ipsa consuetudine sunt approbati, quales in his regionibus sunt cibi leviores et parum nutritivi, *cujusmodi sunt*, ait Sylvius, *uvae*, *nuces*, *poma*, *vel alia saccaro condita*, *imo et aliquid butyri*, *vel casei*, *ubi ita consuetudo obtinuit*; *pisces autem pro collatione comedere . . . non credimus esse licitum*, *tum quia magis esset sumere coenam quam coenulam*; *tum quod non viget consuetudo talia sumendi*; prout non viget apud timoratos.

Quaeres 4. *Quaenam potest esse quantitas cibi in collatiuncula sumendi?*

Resp. Cum Sylvio, *quae quantitas in collatione sumi possit*, *non videtur aliqua regula posse definiri*: *sed attendenda est cujusque loci ad quem venitur consuetudo inter bonos communiter observata*; *et ita modice aliquid sumendum est ut caenula non vertatur in caenam*, *imo nec aequivaleat ei quod pro jentaculo accipi solet*. Quae quantitas debet esse diversa pro diversitate complexionum, laborum, et regionum, quarum aliae aliis frigidiores sunt, unde sit ut alii aliis minore cibo indigeant.

Quaeres 5. *Qua hora sumenda sit collatiuncula?*

Resp. Ex consuetudine Ecclesiae non debet sumi nisi ad vesperam, ita ut non liceat eam sumere circa meridiem; dilata ad vesperam coena, nisi propter justam causam, v. g. itineris, hospitum expectatorum, negotiorum per diem gerendorum, etc. *quae tamen justa causa*, *si absit*, *juxta multos erit tantùm veniale*; *quia non violatur jejunium quoad substantiam*, *sed solum variatur ejus circumstantia non substantialis*, ait P. Antoine.

Quaeres 6. *Quot sint causae a jejunio excusantes?*

Resp. Sunt duae, impotentia scilicet et labor.

Ratione impotentiae.

Excusantur 1. adolescentes qui 21. aetatis annum nondum expleverunt; ratio D. Thomae (*a*) est, quia *sunt in statu augmenti*, qui ibidem docet *esse conveniens ut etiam in hoc tempore se ad jejunandum exerceant plus vel minus*, *secundum modum suae aetatis.*

2. Senes, *non ratione senectutis tantum*, ait Prosper Fagnan. (*b*), *sed ratione magnae debilitatis*; quippe vidi apud nos septuagenarios, imo octogenarios qui tam commode jejunabant, quam quinquagenarii.

3. Infirmi omnes sicut et convalescentes quos infirmitas extenuavit; quod et Doctores extendunt ad eos qui febri tertiana, vel quartana diuturna laborant; circa quod consulendus est prudens et timoratus Medicus.

(*a*) 2.2. *q.*147.*art.*4. (*b*) *In cap. cum sit de convers, conjugatorum.*

4. Praegnantes et nutrices, nam egent cibo pro se et pro foetu, vel prole, quibus jejunium valde noceret.

5. Pauperes qui simul habere nequeunt quod eis ad unam refectionem sufficiat; *non excusantur* ergo, ait D. Thom. (*a*) *propter paupertatem a jejuniis Ecclesiae, a quibus tamen excusari videntur illi qui frustatim eleemosynas mendicant, qui non possunt simul habere quod eis ad victum sufficiat.*

6. Non excusantur illi qui magna noctis parte dormire nequeunt, nisi sumpta coena, cum salvo jejunio, isti incommodo occurrere valeant, collatiunculam meridie sumendo, plenamque refectionem in vesperum differendo.

Ratione laboris.

Excusantur juxta D. Thom. (*b*) illi soli qui opus vel iter pedibus conficiunt, quo adeo defatigantur, ut simul cum jejunio laborare vel itinerari non possint, et quod pro tunc sit ita necessarium, ut *absque detrimento corporalis salutis, aut exterioris status, vel spiritualis vitae non possit differri.*

Ratio ejusdem D. Thomae est, *quia non videtur fuisse intentio Ecclesiae statuentis jejunia, ut per hoc impediret alias pias, et magis necessarias causas.* Hine

1. Excusantur a jejunio Fabri ferrarii, et lignarii, Agricolae, Fossores, Vinitores, Aurigae, Bajuli, Cursores, iis quidem diebus quibus laborant, vel quibus ex praecedenti labore sunt plurimum defatigati.

2. Excusantur Confessarii et Concionatores qui adeo laborant, ut viribus inde exhaustis, jejunium ferre nequeant: nam D. Thom. cit. eos eximit a jejunio qui *multum laborant, vel propter conservationem vitae corporalis, vel propter aliquid necessarium ad vitam spiritualem.*

3. Non excusantur omnes quorum labor non est gravis, quales sunt Pictores, Barbitonsores, Sartores, Typographi qui torcular non tractant, sed characteres duntaxat componunt; Sutores qui non suunt, sed solum materiam praeparant, Notarii, Scribae, etc. Hinc Alex. VII. hanc prop. damnavit; *Omnes Officiales qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare an labor sit compatibilis cum jejunio.*

4. Non excusantur qui equo vel curru iter agunt, nisi forte ob extraordinarium cursum ac defatigationem, non possint sine gravi incommodo jejunare. Hinc Alexand. VII. damnavit istam prop. *Excusantur absolute a praecepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant.*

(*a*) 2. 2. q. 147. art. 4. ad 4. (*b*) 2. 2. *quaest.* 147. *art.* 4. *ad* 3.

5. Quoad eos qui pedibus iter conficiunt, non potest determinari numerus leucarum qui sufficiat ad excusandum a jejunio; nam alii plus, alii minus fatigantur ex itinere, et viae aliae aliis sunt difficiliores; hanc ergo determinationem remittimus conscientiae iter agentis et judicio prudentis Confessarii.

Resolves: Non excusari a jejunio conjugatum quando jejunando nequit reddere debitum comparti, prout intollerabiliter docuerunt aliqui laxioris aethices casuistae; ratio est, quia conjux ad illud justitiae opus non tenetur, nisi quantum Dei et Ecclesiae mandata simul servare potest, et sub hac tacita conditione matrimonium inivit; et ideo nullam tunc comparti facit injuriam.

TRACTATUS TERTIUS

DE

VARIORUM STATUUM OBLIGATIONIBUS.

Nota. Cum quilibet teneatur sub peccato mortali apprime ea quae pertinent ad statum proprium dignoscere, operae necessarium duximus de variis humanae vitae statibus peculiare Tractatum instituere, in quo agemus.

1. De obligationibus Clericorum.
2. De obligationibus Religiosorum.
3. De obligationibus parentum erga liberos, et inferiorum erga Superiores, et vicissim.
4. De obligationibus personarum judicialium et forensium.
5. De obligationibus Ducum et Militum.
6. De obligationibus Medicorum, Chirurgorum, Pharmacopolarum.
7. De obligationibus rusticorum, artificum, aliorumque operariorum.

DISSERTATIO I.

De obligationibus Clericorum.

Nota 1. Clerici sunt ii qui aliquo ordine, vel prima saltem Tonsura sunt initiati.

Nota 2. Inter Clericos, alii sunt sine beneficio ecclesiastico, alii beneficio ecclesiastico donantur; unde agendum est 1. De obligationibus generalibus Clericorum sive sint beneficio ecclesiastico addicti, sive non 2. De obligationibus beneficiatorum duplici capite.

CAPUT PRIMUM.

DE OBLIGATIONIBUS GENERALIBUS CLERICORUM.

Nota. Obligationes generales Clericorum in quibusdam, ipsis praeceptis, et prohibitis, reperiuntur. Unde.

Quaeres 3. Quaenam specialiter Clericis praecipiuntur?

Resp. Tenentur

1. Non amplecti statum Clericalem, sacros Ordines, vel beneficium ecclesiasticum suscipere nisi per vocationem Dei, quam omnino necessariam declarat Script. Hebr. 5. *nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron, etc.*

Hinc graviter peccat tum qui motu proprio sese ad statum Clericalem ingerit; tum Episcopus qui confert Tonsuram et Ordines *illis in quibus divinae ad statum Ecclesiasticum vocationis signa aliqua probabilia non deprehendit* (*a*).

2. Sacros Ordines non suscipere, aut beneficium Ecclesiasticum non ambire principaliter rerum temporalium appetitum; *quaerere enim et appetere hujusmodi curata, principaliter propter honorem et divitias, videtur esse mortale*, ait D. Antonin. (*b*) imo Conc. Bituric *denuntiat omnibus cujuscumque gradus et conditionis, qui beneficia Ecclesiastica solius temporalis proventus gratia suscipiunt, eos non facere fructus suos, sed ad restitutionem teneri* (*c*).

Dixi *principaliter*: quia posita principali intentione salutis propriae vel alienae, gloriae Dei et Ecclesiae utilitatis, non videtur illicitum beneficium Ecclesiasticum ad honestam sustentationem necessarium expetere, non attendendo an pingue sit vel exiguum; ratio est, quia in hac secundaria intentione non apparet inordinatio et perversitas.

3. Tenentur sub mortali, studio eam operam conferre, qua scientiam functionibus suis competentem comparare et conservare possint. Ex Gelas. Papa dicente *nemo illiteratos praesumat ad Clericalis Ordinem promovere, quia litteris carens non potest aptus esse officiis* (*d*), et Conc. Toletanum addit: *aliter Ordinariis et ordinandis imminet Dei et Ecclesiae ejus vindicta* (*e*).

Resolves: In malo statu versantur, et absolutionis videntur incapaces Ecclesiastici, maxime animarum regimini dediti, qui nunquam vel perraro sacrae doctrinae studio vacant: tum quia nullus absque praesumptione gloriari potest, scientiam ad tam arduum ministerium necessariam, se perfecte jam comparasse; tum quia jam comparata scientia facile amittitur, si studium intermittatur.

4. Clerici in Sacris constituti et curam animarum habentes, tenentur ad perfectionis studium; nam qui solemniter Deum susceperunt in specialem portionem sibi, ad praestantioris sanctitatis professionem et studium strictissime tenentur, juxta illud Le-

(*a*) *Acta Ecclesiae Mediolan.* p. 3.
(*b*) *D. Anton.* p. 3. c. 5. §. 4.
(*c*) *Conc. Bitur. an.* 1584. *tit. de Benefi.* §. 1.
(*d*) *Distinc.* 36. *cap.* 1. (*e*) *Conc. Tol.* 8. c. 8.

vitic. 24. *sancti erunt Deo suo et non polluent nomen ejus*; atqui omnes Clerici solemniter Deum susceperunt in specialem portionem sibi; ergo. Hinc Apostol. ait: *oportet Episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, prudentem, ornatum, etc.* (*a*) idem dicit infra de Diaconis, et de aliis Clericis cum proportione dicendum docent Sancti Patres (*b*).

Resolv. Clerici qui orationi, lectioni spirituali, aliisque pietatis exercitiis ad sanctitatem conducentibus, nunquam aut perraro vacare student, ob hanc solummodo voluntariam et habitualem negligentiam, in malo statu versantur, et absolutionis sacramentalis sunt incapaces, donec poeniteant, et propositum mutent.

5. Ratione sui status et promissionis solemniter in Ordinatione factae tenentur praestare obedientiam Episcopo in iis quae spectant ad honestatem vitae, et reformationem morum, ad divinum cultum, Officium etc. (*c*).

6. Tenentur sectari paupertatem spiritus, quae in rerum omnium temporalium contemptu sita est, juxta Apostolum (*d*) praecipientem, ne Episcopi, Diaconi, caeterique Ecclesiae Ministri sint *cupidi*, et *turpe lucrum* sectentur.

7. Sacris initiati tenentur servare castitatem perpetuam ex Ecclesiae ordinatione, quae ob reverentiam sacri ministerii ipsam annexuit Ordini sacro, ita ut qui sacris initiantur, hujuscemodi votum emittere censeantur; etiamsi nihil voti meminerint, nec illud observare intenderint, constat ex variis juribus (*e*).

8. Clerici praesertim sacro Ordine initiati vel Beneficiati, nigram et talarem vestem sub gravi peccato deferre tenentur, nisi aliquando causa itinerationis excusentur; ita statuit Conc. Trid. (*f*) sub gravissimis poenis suspensionis *ab Ordinibus, ac Officio et Beneficio, ac fructibus et reditibus ipsorum Beneficiorum*: atqui tantae poenae non nisi propter grave peccatum imponuntur. Ergo.

9. Clerici praesertim Sacris initiati aut Beneficiati clericalem Tonsuram suo Ordini congruentem sub gravi peccato deferre tenentur; patet ex Greg. IX. (*g*). *Si quis ex Clericis comam relaxaverit, anathema sit*: atqui *anathema* cum sit *aeternae mortis damnatio, non nisi pro mortali debet imponi crimine* (*h*). Ergo.

Hinc peccat mortaliter Clericus qui notabili tempore non gestat tonsuram, vel habitum clericalem, cum sit res gravis pertinens ad decentiam status et decus Ecclesiae (*i*).

(*a*) *Apost. 1. ad Tim.* 3. *vers.* 2.
(*b*) *S. Isid. lib.* 1. *Epist.* 105. *Petrus Bles. Ser.* 59.
(*c*) *Cap. quia fratr.* 7. *q.* 1. *et ex Pont. in ord. Presbyteri.*
(*d*) *Ep. ad Tit. cap.* 1. *v.* 7. *et* 1. *ad Tim.* 3. *v.* 2.
(*e*) *Cap. quod votum de voto in* 6. *Conc. Lat. II. c.* 7. *Conc. Trid. Sess.* 23. *c.* 13. (*f*) *Trid. sess.* 14. *c.* 16. *de reform.*
(*g*) *Cap. si quis de vita et hon. Cler.*
(*h*) *Conc. Meldense ann.* 845.
(*i*) *Ita Navarr., Sanchez, Pontas, Antoine, Paul. a Lugd. etc.*

1. Clericus recipiens beneficium, etiam simplex, cui nullus Ordo Sacer annexus est, debet habere intentionem perseverandi in Statu Ecclesiastico; nam accipiens ejusmodi beneficium solum, ut se sustentet, aut ditet, donec ducat uxorem, ex communi mortaliter peccat, et beneficium resignare tenetur, quia directe facit contra intentionem Ecclesiae, et fundatorum. 2. Qui vero recipit beneficium Parochiale sine animo intra annum suscipiendi Sacerdotium, ultra mortale peccatum, incurrit obligationem restituendi fructus, *Cap. commissa*, de *elect. in* 6. illos tamen retinere poterit, si, mutata voluntate, fiat intra annum Sacerdos.

Quaeres 2. *Quaenam sint specialiter prohibita Clericis?*

Resp. Sequentia sunt graviter ipsis prohibita.

1. Quaelibet negotiatio, *ex cap.* 6. *ne Clerici vel Monachi*, ubi Alex. III. ait: *Secundum instituta praedecessorum nostrorum sub interminatione anathematis prohibemus, ne Monachi vel Clerici causa lucri negotientur.* Idem statuitur infinitis Canonibus et Conciliis (*a*).

Ratio cur Ecclesia id tam severe prohibuerit, est triplex juxta D. Thomam (*b*): *Quia est ordinata ad lucrum terrenum; cujus Clerici debent esse contemptores.* 2. Quia negotiatio exponit periculo peccati, nempe injustitiae, mendacii, etc. 3. Quia *nimis implicat animum saecularibus curis, et per consequens a spiritualibus retrahit, unde Apostolus dicit*: Nemo militans Deo, implicat se negotiis saecularibus.

Nota tamen enim non esse negotiatorem qui proprios agros colit ut fructus vendat, vel animalia in suis praediis alit, ut ex foetu, lana, lacte pecuniam conficiat, aut animalia saginata vendat; agros tamen vel praedia aliena in istum finem conducere omnino eis prohibetur; (*c*), licet id non sit negotiari.

2. Strictissime prohibetur Clericis negotiorum alienorum administratio a Concil. Chalc. citat. his verbis: *Decrevit itaque sanctum hoc, magnumque Concilium. nullum deinceps, non Episcopum, non Clericum, vel Monachum aut possessiones conducere, aut negotiis saecularibus se immiscere.* Idem habent plurima alia Concilia (*d*), quorum Statuta ab ipsismet Legibus civilibus sunt firmata (*e*): unde Concil. Parisiense IV. tales vocat: *Desertores sui Ordinis.*

(*a*) *Cap. consequens distinct.* 88. *Clement.* 1. *de vita et honest. Cleric. Conc. Gener. Later. IV. Conc. Trident. sess.* 23. *cap.* 1. *de reform*

(*b*) *D. Thom.* 2. 2. *quaest.* 77. *art.* 4. *ad* 3.

(*c*) *Concil. Chalced. can.* 7.

(*d*) *Toto Tit. ne Clerici vel Monachi saecularibus negot. se immisceant. Can. Episcopus dist.* 88. *Conc. Forojul. can.* 5.

(*e*) *Novella* 123. *cap.* 6. *Lege generaliter cod. de Episc. et Cler.*

Resolv. Peccare graviter et absolutionis esse incapaces donec emendati fuerint, Clericos, qui administrationem temporalium bonorum in domibus nobilium exercent, qui agunt officium Advocati, Procuratoris, Tabellionis, etc. in placitis saecularibus, *nisi in propria causa, vel Ecclesiae, aut miserabilium personarum quae suas causas administrare nequeunt* (*a*). Ratio est quia ista mere occupant animum et a spiritualibus avocant.

Nota. In Gallia usus invaluit ob bonum Ecclesiae, ut Clerici fungantur officio Judicis et Consiliarii in causis civilibus.

3. Venatio clamorosa (id est quae fit clamore et armis, cum canibus aut avibus) interdicitur graviter Clericis, ita ut mortaliter peccent, si frequenter sic venentur; ex Concil. Later. IV. *venationem aut aucupationem universis Clericis interdicimus, unde nec canes nec aves habere praesumant.* Idem habetur variis juribus (*b*).

Ratio est quia mentem a Deo plurimum distrahit, populo scandalum parit, nec decet statum clericalem.

Dixi *clamorosa*: Quia juxta S. Raymund. et alios licita est Clericis venatio *quieta*, quae sit laqueo, vel retibus causa necessitatis vel recreationis moderatae.

4. Armorum gestatio, ex Conc. Aquens. (*c*) *nec ensem, nec pugionem, nec aliud armorum genus gestent, nisi propter itineris necessitatem.* Unde cap. 2. de vita et honestate Cleric. dicitur: *Clerici arma portantes et usurarii excommunicentur.* Ratio est *quia non possunt Deo simul et saeculo militare* (*d*).

5. Choreae, comoediae, publicae saltationes strictissime Clericis interdicuntur (*e*) propter gravissimum scandalum, et status Clericalis dedecus quod inde oritur, ut ipsa dictat ratio.

6. Ludus alearum, ut cartarum, tesserarum et quilibet alius qui sola fortuna regitur, sub peccato mortali Clericis interdicitur a variis Conciliis et Canonibus (*f*): ratio est, quia talis ludus multis malis et peccatis est obnoxius. Sic Conc. Later. IV. c. 16. *de vita, et honestate Clericorum* statuit: *Clerici ad aleas, et taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint.* Ubi glossa ait: *hic prohibetur Clericis non tantum ludere, sed ne intersint ludo.* Item authent. de SS. Episcopis, et Clericis dicitur: *interdicimus SS.*

(*a*) *Cap.* 1. *de postul. Conc. Later. III. generale can.* 12.

(*b*) *Cap.* 1. *de Clerico venatore. Conc. Matiscon. anno* 581. *Conc. Pictavien. anno* 1078. *can.* 10.

(*c*) *Conc. d'Aix la Chapelle tenu en.* 1551.

(*d*) *Conc. Meldense an.* 945. *can.* 37.

(*e*) *Conc. Lat. sub. Inn. I. c.* 16. *Conc. Trid. sess.* 24. *cap.* 12. *de reform.*

(*f*) *Cap.* 1. *distinct.* 15. *Cap.* 11. *de excess. Praelatorum. Conc.* 6. *general. Conc. Later. cap. Clerici, de vita et honest. Cleric. Conc. Trid. sess.* 22. *cap.* 1. *de reform.*

Episcopis, Presbyteris, et Diaconis, et Subdiaconis, Lectoribus etc. Schemati constitutis ad tabulas ludere, aut aliis ludentibus participes, aut inspectatores fieri, aut ad aliquod ejusmodi spectaculorum spectandi gratia venire.

Nec dicas, istos Canones in desuetudinem abiisse, nec amplius vigere; Concilium enim Trid. *sess.* 22. *c.* 1. *de reform.* sacros illos Canones innovans, illorum observantiam imperavit his verbis. *Quae alias a Summis Pontificibus, et a Sacris Conciliis de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lusibus... nec non saecularibus negotiis fugiendis copiose ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum sub iisdem poenis, vel majoribus arbitrio Ordinarii imponendis observentur*, nec appellatio executionem hanc, quae ad morum correctionem pertinet, suspendat.

Dixi *qui sola fortuna regitur*: non enim Clericis interdicitur ludus in quo intervenit industria, v. g. piquetum; ombra, ludus gallice vocatus *trictrac*: etc.

7. Popinarum ingressus, nisi necessitatis causa in itinere sub gravi peccato prohibetur Clericis ex infinitis Conciliis (*a*): unicum refero quartum Generale Later. can. 16. *tabernas prorsus evitent, nisi forte causa necessitatis in itinere constituti.*

8. Clericis in sacris constitutis graviter prohibetur chirurgiae exercitium quo adustio vel incisio infertur: cap 9. ne Clerici vel Monachi.

Quoad medicinam, haec quidem Clericis non prohibetur, si tamen defectu sufficientis in hac arte peritiae, vel diligentiae mortem aegroti promoveant, mortale peccatum et irregularitatem incurrunt.

CAPUT II.

DE OBLIGATIONIBUS BENEFICIATORUM.

Hic nobis agendum incumbit 1. de Horis Canonicis; 2. de Beneficiis, inde enim maxime pendent Beneficiatorum obligationes.

QUÆSTIO I.

De Horis Canonicis.

Quaer. 1. *Quid sint Horae Canonicae?*

Resp. Sunt preces vocales ab Ecclesia institutae, ejus nomine quotidie statutis horis Deo persolvendae a personis ad id specialiter deputatis.

(*a*) *Concil. Laodic. can.* 24. *Concil. Carthag.* 3. *can.* 27. *Conc. Francofurt. can.* 19. *Conc. Herbip. can.* 2. *Conc. Rhem. tit. de Clericis in genere. Conc. Aquensi*, *anno* 1585. *tit. de vita et honestate Clericorum.*

Dicuntur *Canonicae*: quia per sacros Canones et Leges Ecclesiasticas sunt praescriptae ad laudandum Deum.

Quaeres 2. *Quot sunt Horae Canonicae?*

Resp. Sunt septem, nimirum, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperae et Completorium, juxta illud Psalmistae (*a*): *Septies in die laudem dixi tibi.*

Quaer. 3. Ad quid septem Horae sunt institutæ?

Resp. Sunt institutae ad repraesentanda septem Mysteria Dominicae Passionis, hisce verbis comprehensa apud glossam, Cap. 20. *de celebratione Missarum.*

Haec sunt, septenis propter quae psallimus horis.
Matutina ligat Christum, qui crimina purgat:
Prima replet sputis, dat causam Tertia mortis;
Sexta Cruci nectit; latus ejus Nona bipertit:
Vespera deponit: tumulò Completa reponit.

Queres 4. *Quandonam Horae fuerunt institutae?*

Respond. Si spectentur quoad substantiam, et quantum important Officium divinum, ab ipsis Apostolorum temporibus originem duxerunt; sic enim dicitur, Actor. 3. *Petrus et Joannes ascenderunt in Templum ad Horam Orationis nonam*: si vero considerentur quoad formam et numerum horarum non constat quandonam fuerunt institutae; certum est tamen eas esse antiquissimas. Ex variis juribus (*b*).

Quaer. 5. *Quinam ad Horas Canonicas teneantur.*

Resp. 1. Clerici sacris Ordinibus initiati, ex variis juribus (*c*) et praesertim ex universali Ecclesia consuetudine vim Legis habente, tenentur sub mortali quotidie recitare Breviarium, etiam post degradationem, excommunicationem, suspensionem, et ad triremes damnationem, cum jura universim obligent Clericos Sacris initiatos ad pensum Horarum, nec aequum sit ut commodum ex delicto reportent . . .

Nota tamen Clericum degradatum, vel excommunicatum non posse dicere *Dominus vobiscum*: quia haec est quaedam communicatio et functio ordinis.

Resp. 2. Omnes Religiosi et Moniales professi et ad Chorum deputati, etiam fugitivi, ejecti et ad triremes damnati; et constat ex communi usu et consensu totius Ecclesiae.

Dixi, *Professi ad Chorum destinati*, nam non obligantur Novitii, neque etiam illi qui non ad Chorum, sed ad militiam vel functiones Laicorum destinantur, ut sunt *milites* variorum Ordinum, et *conversi* aliarum religionum.

(*a*) *Psalm.* 118. *vers.* 164.
(*b*) *Cap. Presbyter de celebratione Missarum.*
(*c*) *Cap. Presbyter et cap. dolentes de celebr. Missarum.*

Resp. Omnes Clerici (sive Sacris sint initiati , sive non) Beneficium Ecclesiasticum possidentes , sive tenue sit , sive pingue , regulariter ad Horas persolvendas sub mortali , et restitutionis obligatione ante omnem sententiam strictissime tenentur.

Probat. Resp. Ex Concilio Lateranensi V. Sess. 9. §. *Statuimus*; ubi privantur fructibus omnes Beneficiarii qui Officium divinum non dixerint. Quod decretum confirmat Pius V. constit. *ex proximo* (quae viget in Gallia ut constat ex Concil. Gallicanis (*a*) : *Statuimus* , inquit , *ut qui Horas omnes Canonicas uno vel pluribus diebus intermiserint, omnes Beneficii vel Beneficiorum suorum fructus, qui illi , vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur : qui vero matutinum tantum , dimidium , qui caeteras omnes Horas , aliam dimidiam; qui harum singulas , sextam partem fructuum ejusdem diei amittat : tametsi aliquis Choro addictus , non recitans omnibus Horis Canonicis cum aliis praesens adsit , fructusque et distributiones forte aliter assignatas , sola praesentia juxta statuta , consuetudinem , fundationem , aut alias sibi lucrifecisse praetendat , etiam sustineat fructum et distributionum amissionem. Item ille qui primis sex mensibus Officium non dixerit,nisi legitimum impedimentum ipsum excusaverit, grave peccatum intelligat admisisse ; et quicumque pensionem ,fructus , aut alias res Ecclesiasticas, ut Clericus percipit,ad dicendum officium parvum Beatae Mariae decernimus obbligatum , et pensionum , fructuum , rerumque ipsarum amissioni obnoxium.*

Juxta hanc Bullam, decretum Lateranense, et alia jura nostram explicamus responsionem.

Dixi 1. *Clerici possidentes :* nam ante adeptam possessionem nulla est obbligatio recitandi , quia ante illam provisus non potest fructus beneficii percipere ; nec ejus munia exercere.

Hinc si beneficiatus nullos absque sua culpa fructus percipiat,nec sit spes eos postea percipiendi, (ut cum fundus beneficii ab Haereticis occupatur) non obligatur ad Horas ratione hujus beneficii ; quod si sit spes postea fructus beneficii percipiendi , tenetur , quia non privatur simpliciter fructibus beneficii , cum spes illa sit pretio aestimabilis.

Dixi 2. *Beneficium Ecclesiasticum:* sive possideatur in titulum, sive in commendam, quia commendae perpetuae,a Conc Trid.(*b*) vocantur *Beneficia commendata* , unde dant jus perpetuum percipiendi fructus.

Resolv. 1. Qui possidet Cappellaniam collativam , (id est , quae auctoritate Episcopi instituta et erecta est)obbligatur ad Horas,quia est vere Beneficiatus ; propter rationem contrariam non tenetur ad

(*a*) *Conc. Burdigalense ann.* 1583. *Turon eodem ann. tit.* 14. *quod appellat dictam const. Narbon. ann.* 1609. *cap.* 41.

(*b*) *Conc. Trid. sess.* 23. *cap.* 17.

Horas qui possidet Cappellaniam non collativam, etiamsi ab Episcopo conferatur ; ita omnes.

Resolv. 2. Pensionarius non tenetur ad Horas , quia pensio non est beneficium, tenetur tamen *ad Officium parvum Beatissimae Mariae Virginis* sub eadem poena sub qua beneficiati tenentur ad recitationem Horarum Canonicarum; quia *ut Clericus*, pensionem percipit (*a*).

Resol. 3. Coadjutor non tenetur ad Horas praecise ratione coadjutoriae licet instituatur , quia nondum est beneficiatus.

Dixi 3. *Sive tenue sit* , *sive pingue* ; quia tenuitas non excusat ab obligatione recitationis Horarum, ut patet ex his verbis Conc. Later. *quilibet habens Beneficium*, et ex his Bullae Pii V. *qualiacumque beneficia possidentes* : quae omnes beneficiatos sine exceptione comprehendunt.

Ratio est quia qui acceptat tenue Beneficium, sponte etiam acceptat onus illi annexum , non secus ac qui suscipit sacros Ordines, etiam accipit onera sacris Ordinibus adnexa, etiamsi nullum ex Ordinatione speret emolumentum.

Dixi 4. *Regulariter* : quia nonnulla extant Beneficia quae ex sua institutione non obligant ad Horas , sed alias preces , ut sunt quaedam simplices praepositurae, vel personatus, vel prioratus qui ad recitationem Officii Beatae Virginis, vel alicujus Psalmi solum obligant ; quia Beneficiatus tenetur tantum ad id propter quod datur Beneficium : atqui etc.

Dixi 5. *sub mortali*; quia est gravis obligatio ad virtutem religionis et justitiae pertinens , materia autem gravis censetur ut parva Hora , v. g. Prima , Tertia.

Dixi 6. *Et restitutionis obligatione*, quia sub hoc onere ab Ecclesia Beneficium eis collatum est , et ab eis acceptatum , ut definivit supradictus Pius V. . . . . Igitur qui post sex primos menses per unam diem Officium omiserit , tenetur restituere omnes fructus illius diei ; qui matutinum tantum omiserit , dimidiam partem, qui reliquas omnes horas , alteram dimidiam ; qui harum singulas (v. gr. Primam, vel Tertiam, etc.) sextam partem, comprehensis etiam distributionibus quas non lucratur, etiamsi alias Choro intersit , ut expresse habet Bulla.

Nota tamen eos qui ratione Beneficii ad alia Officia praestanda, praeter Horas Canonicas tenentur, ut Episcopi et Parochi, non teneri omnes fructus restituere , sed partem duntaxat Horis Canonicis correspondentem.

Dixi 7. *Ante omnem sententiam*; prout definivit Alexander VII. in damnatione hujus propositionis ; *restitutio a Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis eo quod sit poena.*

Quaeres 5. *Ad quid insuper tenentur Canonici?*

(*a*) *Bulla Pii V.*

Resp. Tenentur in Choro, singulis Horis interesse, cum aliis canere et alta voce recitare Officium per se, et non per substitutos, secundum Ecclesiae suae usum, juxta hanc Trid. definitionem; *Omnes divina per se, et non per substitutos compellantur obire officia, atque in Choro ad psallendum instituto, Hymnis et Canticis Dei nomen reverenter, distincte, devoteque laudare* (a).

Ratio est, quia datur Beneficium propter Officium; atqui ad Officium Canonici, non solum privata, verum etiam publica in Choro Horarum decantatio spectat, ergo.

Resolv. Canonici qui *sine legitima causa* a Choro absunt ultra tres menses sibi a jure concessos vel ultra tempus brevius juxta suae Ecclesiae constitutiones (b), peccant mortaliter et ad restitutionem tenentur, non solum distributionum quas non lucrantur, sed etiam fructuum Beneficii correspondentium psalmodiae et cantui.

Dixi *Sine legitima causa*; tunc Canonici abesse a Choro, et percipere fructus Beneficiorum possunt, non tamen distributiones,

1. Cum studio Theologiae per quinquennium vacant, vel cum docent Theologiam, toto tempore quo docent (c).

2. Cum duo Canonici sunt in obsequio Episcopi ad Ecclesiae utilitatem (d).

3. Canonici qui sunt in obsequio Papae ad eundem finem (e).

Quaeres 6. *Quibus debentur distributiones quotidianae, et distributiones pro Defunctorum anniversariis?*

Nota; Distributiones sunt *ea portio proventuum Beneficii quae confertur iis qui divinis Officiis intersunt, et juxta Beneficii conditionem et qualitatem inserviunt.*

Resp. Debentur iis solis qui Choro intersunt, ut statuitur variis juribus (f), et a Trident. Sess. 24. Cap. 12. dicente; *Distributiones qui statutis horis interfuerint, recipiant; reliqui, quavis collusione aut remissione exclusa, his careant, juxta Bonifacii VIII. decretum quod incipit*, consuetudinem. In quo Bonifacii decreto additur; *De distributionibus etiam pro Defunctorum anniversariis largiendis idem decernimus observandum* (g).

Quaer. 7. *Quaenam praesentia requiritur ad lucrandas distributiones?*

Resp. Praesentia formalis et ad orandum ordinata, ratio Juris est, quia *non censetur praesens qui non attendit* (h).

Hinc qui tempore Divini officii confabulatur, voluntarie obdormit, vel quid simile attentionem impediens, facit, non lucratur distributiones, quas si recipiat, tenetur restituere.

(a) *Conc. Trid sess. 24.*
(b) *Conc. Trid sess. 24. cap. 12.*
(c) *Cap. ult. de Magist.*
(d) *Cap. 15. de Clerico non resid.*
(e) *Cap. 14. in eod. tit.*
(f) *Cap. licet de praebendis. Clement, ut ii qui de aetate et qualitate.*
(g) *Cap. consuetudine de Clerico non resid in 6.*
(h) *Lege coram Titio, ff. de verb. signifi.*

Quaeres 8. *In quibus casibus absens distributiones lucrari possit?*

Resp. In tribus casibus, gravis infirmitatis, rationalis corporis necessitatis, et utilitatis suae Ecclesiae, juxta hanc in decreto Bonifacii VIII. exceptionem; *exceptis illis quos infirmitas, seu justa aut rationabilis corporis necessitas, aut evidens Ecclesiae utilitas excusaret.* Ratio est quia hi fictione Juris censentur praesentes.

Sequitur ex 1. Casu, eum qui gravi laborat infirmitate, vel levi quidem, sed quae accessu ad Chorum efficeretur gravis, lucrari distributiones.

Sequitur ex 2. Illi deberi distributiones, qui de consilio Medici domo non egreditur ob valetudinis periculum. Item qui domi sese continet sumendae medicinae causa. Item qui convalescens urbe egreditur, ut salubriori caelo perfruatur et roboretur. Item qui ita senio confectus est, ut divinis officiis, (quibus alias interesse consueverat) commode interesse non possit. Item qui privata vi detinetur, aut ab hostibus capitur, et sic impeditur quominus ad Ecclesiam se conferat, item qui in carcerem injuste conjicitur et detinetur . . . hi enim omnes dicuntur abesse propter rationabilem et justam corporis necessitatem.

Sequitur ex 3. Canonicos qui tempore divinorum Officiorum ex mandato Capituli detinentur in iis quae ad Capitulum faciunt, v. g. in subeundis rationibus, aut in assignandis cuique suis reditibus, participes esse distributionum; idem dicendum de eo qui a suo Capitulo ad jurisdictionem aliquam suae Ecclesiae annexam, exercendam, vel ad summum Pontificem, aliumve Principem Legationis titulo, mittitur; hi enim absunt in utilitatem suae Ecclesiae.

Dices cap. 7. *de Clericis non resident.* dicitur, eum qui est in servitio Episcopi ad Ecclesiae utilitatem, percipere fructus beneficii tamquam residens, *nisi forte sint victualia*, id est, distributiones, *quae non consueverunt absentibus exhiberi:* Ergo absenti propter Ecclesiae utilitatem non debentur distributiones.

Resp. dist. cons. Absenti propter utilitatem Ecclesiae alienae, *conc.* Ecclesiae Capituli, *nego.* Itaque textus loquitur de duobus Canonicis qui sunt in servitio Episcopi ad utilitatem Ecclesiarum alienarum, licet in Dioecesi existentium.

Quaeres 9. *Quomodo Horae sunt recitandae?*

Resp. Hunc modum dat Caput *dolentes* his verbis: *districte praecipimus in virtute sanctae obedientiae, ut divinum Officium nocturnum pariter et diurnum, quantum ei dederit Deus, studiose celebretur pariter et devote* (a).

Quaeres 10. *Quaenam requirantur ut Horae recitentur studiose?*

(a) *Cap. dolentes de celebr. Missar.*

Resp. Quinque : 1. ut debito utatur Breviario ; 2. ut omnia distincte proferantur ; 3. ut recitentur debito tempore ; 4. ut recitentur ordine praescripto ; 5. ut recitentur sine interruptione.

Quaeres 11. *Quo obligati ad Horas uti debent Breviario ?*

Resp. Tenentur uti Breviario Romano jussu Pii V. edito, ut patet ex Constitutionibus Pii V. et Clem. VIII. quae initio Breviarii reperiuntur.

Excipiuntur tamen Dioeceses, Capitula et Ordines quorum Officia approbata sunt a summo Pontifice , aut qui a 200. et eo amplius annis ante hanc Bullam habebant Breviarium particulare, quibus tamen permittitur ex Episcopi , aut Capituli consensu assumere Romanum. Hic

Nota. Qui utuntur Breviario Romano , non obbligantur extra Chorum ad Officium B. M. Virginis , vel Defunctorum , vel Psalmos Poenitentiales aut Graduales diebus in Rubricis praescriptis (a) Tenentur tamen ad Litanias diebus Sancti Marci et Rogationum; et ad Officium Defunctorum die 2. Novembris , quia sunt pars Officii iis diebus recitandi , ut patet ex communi Ecclesiae praxi.

Resolves ; Mortaliter peccare qui *scienter* Officium proprium diei mutat in aliud aeque longum , imo longius , quia Ecclesia non praecipit Officium in genere , sed hoc Officium in individuo; unde beneficiatus qui hunc ritum mutat, tenetur ad restitutionem, quia non satisfacit praecepto , juxta definitionem Alexandri VII. in damnatione hujus prop. *in die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit praecepto.*

Objicies : Legere unam Missam pro alia, non est peccatum; ergo nec legere unum Officium pro alio.

Resp. nego conseq. Quia non eadem est obligatio legendi Missam , ac legendi Horas : Ecclesia enim , sicut liberum relinquit legere , vel non legere Missam ; ita hanc , vel illam Missam pro devotione legere , quae non est pro officio , uti docet piorum consuetudo.

Inst. Qualitas vel quantitas Officii non magis est de substantia Officii , quam qualitas , vel quantitas Missae ; atqui in die Palmarum audiens Missam *de requiem* , vel de resurrectione , aeque satisfacit praecepto de audienda Missa , quam audiens Missam de illa Dominica ; ergo , etc.

Resp. nego maj. Quia Ecclesia praecipit audire Missam praecise , econtra praecipit recitare Officium illud quoad qualitatem, et quantitatem, quantum , et quale pro quolibet die praescribitur in Breviario. Unde *in die Palmarum recitans Officium Paschale non satisfacit* praecepto , prout definivit Alexand. VII. in damnatione propositionis contradictoriae.

Dixi *scienter*; Quia qui ex inadvertentia inculpabili mutavit Of-

(a) *Ita habet Bulla Pii V.*

ficium, non tenetur ad alterius Officii recitationem; sed tenetur id quod tali festo peculiare fuit, repetere; v. g. Lectiones, Responsoria, Orationes, Capitula, etc. modo errorem advertat ante lapsum diei, quia obligatio Horarum est affixa diei.

Quod si errorem detegat elapso die, non tenetur Officium omissum substituere in locum Officii jam recitati, sive in Choro, sive privatim recitet, ait Tournely (*a*), sed tenetur repetere Officium quod jam persolvit; tum quia obligatio recitandi Officii omissi transiit cum die, tum quia primus error non dat Jus invertendi ordinem Officiorum Breviarii.

Quaeres 12. *Quid requiritur ut Horae distincte proferantur?*

Resp. Requiritur 1. ut verba non omittantur, nec syllabae abscindantur, sed *recitentur sine syncopa*, ait glossa (*b*) ita ut si quis verba omittat in notabili quantitate, peccet mortaliter, cum violet praeceptum in re gravi, et teneatur ad restitutionem, si sit beneficiatus.

Hinc obligationi suae non satisfaciunt, qui ita cum sociis festinanter recitant, ut nondum expletis versiculis a sociis, versiculos recitare incipiunt; quia pars quae anticipate dicitur, non communicatur cum sociis, qui eam audire nequeunt.

Requiritur 2. Ut Officium recitetur voce per se audibili, ita ut secluso impedimento, vel laesione sensus, recitans possit seipsum audire; hoc enim necessarium est ad orationem vocalem; Horae autem sunt orationes vocales.

Quaeres 13. *Quo tempore debent Horae recitari?*

Resp. 1. Ad vitandum peccatum mortale, tempus recitandi Horas incipit a media nocte usque ad alteram mediam noctem, excepto Matutino ut dicemus infra.

Resp. 2. Ad vitandum peccatum veniale servari debet consuetudo legitime introducta; sicut enim consuetudo vim habet inducendae Legis, ita etiam illius mitigandae.

Quoad Matutinum, potest eum, vel sine Laudibus recitari pridie, ab eo circiter tempore quo Sol est propior ad occasum quam ad meridiem, juxta tabulam sequentem de tempore inchoandi Matutinum pro die sequenti Romae editam Typis Reverendae Camerae Apostolicae nostris horologiis accommodatam;

20. Januarii, hora 2, cum quadrante.
13. Februarii, hora sesqui secunda.
1. Martii, hora secunda cum tribus quadrantibus.
18. Martii, hora tertia.
4. Aprilis, hora tertia cum quadrante.
20. Aprilis, hora sesquitertia.

(*a*) *Tournely, de Officio divino part.* 2. *Tom.* 2. *p.* 111.
(*b*) *Glossa in cap. dolentes de celebr. Missar.*

10. Maji, hora tertia cum tribus quadrantibus.
8. Junii, hora quarta.
30. Julii, hora tertia cum tribus quadrantibus.
28. Augusti, hora sesquitertia.
7. Septembris, hora tertia cum quadrante.
24. Septembris, hora tertia.
13. Octobris, hora secunda cum tribus quadrantibus.
20. Octobris, hora sesquisecunda.
18. Novembris, hora secunda cum quadrante.
15. Decembris, hora secunda.

Quaeres 14. *Quo ordine Horae sunt recitandae?*

Resp. Ordo ab Ecclesia praeceptus, hic est: ut recitetur Matutinum ante Laudes, Laudes ante Primam, etc. quem ordinem absque justa causa invertere peccatum est solum veniale, modo absit contemptus; *ratio* est quia praeceptum observatur quoad substantiam, omnes Horas dicendo intra diem naturalem.

Imo nullum est peccatum, nec est obligatio repetendi, si talis inversio sit per oblivionem, inadvertentiam, vel ex justa causa, ut si quis ab aegro invitetur ad recitandas secum Vesperas, cum necdum Nonam persolverit; nam cum hic ordo non pertineat ad substantiam Officii, sed tantum ad modum, censetur Ecclesia permittere eum mutari, cum adest rationabilis causa.

Utrum autem sit mortale dicere Missam ante Matutinum et Laudes . . . . *Resp. negative*; ratio est quia recitans Primam ante Matutinum non peccat mortaliter; ergo nec celebrans Missam ante Matutinum, cum majorem habeat connexionem Prima cum Matutino, quam Matutinum cum Missa; est ergo solum veniale, imo nullum est peccatum, si fiat ex justa causa, ait Lessius (*a*), quia quod fit ex justa causa, fit prudenter; ergo fit sine peccato.

Nec obstat. Rubrica Missalis; quia non est praeceptiva, sed tantum directiva, nec est recepta sub mortali, ut ait Bonac. Hic.

Nota. Ad vitandos scrupulos Julium III. concessisse Patribus Societatis Jesu privilegium (cui communicant omnes mendicantes) postponendi Matutinum celebrationi Missae *ex legitimis et justis causis* (*b*).

Quaeres 15. *An est mortale Divinum Officium interrumpere?*

Resp. Interruptio Officii facta sine causa quantacumque sit, est solum venialis; quia hic defectus non est in substantia, sed solum in modo accidentario, cum omnes Psalmi, Lectiones, etc. per se suam habeant completam significationem.

Quod si subsit justa causa, v. g. si Superioris praeceptum, vel charitas urgeat ad aliquid faciendum quod commode differri nequeat, tunc nullum peccatum erit, nullaque obligatio repetendi.

(*a*) *Less. lib.* 1. *cap.* 37. *num.* 81.
(*b*) *Jul.* 3. *Bull. Sacrae.*

Quaeres 16. *Quid requiratur ut Horae devote recitentur?*

Resp. Requiruntur duo 1. *Intentio* recitandi Horas, et Deum orandi, non quidem actualis et explicita; sed virtualis et interpretativa qualem habet qui ut suae obligationi satisfaciat, assumit Breviarium, vel debito tempore ad Chorum convenit ad recitandum officium.

Ratio est, quia recitatio externa Officii est indifferens ut sit oratio, vel studium; ergo ab intentione orandi debet determinari ut sit oratio qualis praecipitur.

2. *Et attentio interna*, sive illa sit ad verba quatenus continent laudes Dei, sive ad sensum verborum, sive ad Deum;

Ratio est quia Ecclesia praecipit recitationem Officii tamquam actum orationis Deo gratum; atqui oratio non est Deo grata absque attentione interna, ut patet ex illa Christi reprehensione: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* (a). Unde Clerus Gallicanus, *ut absonam et verbo Dei contrariam* damnavit hanc prop. *Praecepto satisfacit qui voluntarie labiis tantum, non autem mente orat.*

Dices 1. D. Antonin. 3. *parte* tit. 13. quaest. 7. ista explicans verba, cap. *dolentes*, de celebr. Missae: *quantum eis Deus dederit, studiose celebrent, pariter et devote*: dicit: *Ecclesiam ibi apponere Consilium fragilitati humanae*, quasi dicat: *praecipimus, quod unusquisque de die, ac nocte dicat Horas suas; attentionem vero, et devotionem in praecepto non ponimus; sed gratiae Dei, secundum quod dare voluerit, duximus relinquendum.* Ergo ad Horas recitandas non requiritur attentio interna.

Resp. dist. conseq. Non requiritur attentio interna actualis, *conc.* Virtualis, *nego conseq.* D. itaque Antonin. agit loco objecto contra nimis rigide tenentes, Ecclesiam absolute praecipere internam devotionem actualem, contra quos docet, quod, cum tanta sit humanae mentis infirmitas, ut non possit per totum Officium actualem continuare devotionem, Ecclesia non praecipiat devotionem actualem, nisi cum hoc addito: *Quantum Deus dederit*, vetans, ne quis gratiae divinae ponat obicem per voluntarias mentis distractiones. Unde D. Antonin. *in Confessionali* 3. part. *interrogatorii*, cap. 11. *de Clericis in communi* ait: *Si dicendo Horas . . mente circa alia vagatur voluntarie, non curans*, et sic per totum Officium, videtur mortale: secus si proponit, velle attendere, et distrahitur, et cum advertit, displicet ei.

Dices 2. Attentio interna non est de substantia orationis vocalis; atqui Ecclesia solum praecipit orationem vocalem; ergo, etc.

Respond. nego maj. Intellectam saltem de oratione vocali devota.

Prob. maj. Ad substantiam orationis vocalis sufficit pronuntiatio verborum procedens ex formali, aut virtuali intentione lau-

(a) *Matth.* 25. *vers.* 8.

dandi Deum; atqui illa intentio potest esse absque interna attentione; ergo etc.

Resp. nego conseq. *Prob. min.* intentio, et attentio sunt actus diversarum potentiarum, nimirum intentio est actus voluntatis sibi finem praefigentis: attentio vero est actus intellectus, quo quis advertit ad id, quod agitur; ergo intentio potest esse absque interna attentione.

Resp. nego maj. Quemadmodum enim D. Thom. 4. 82. ad 2. id negat de devotione interna, et externa dicens: *devotio non praedicatur de interna et externa, sicut genus de speciebus, sed devotio interna ad externam se habet, sicut motio moventis ad motum mobilis*; ita negandum de oratione vocali et mentali: quia vocalis absque mentali nullam habet bonitatem moralem: et mentalis se habet ad vocalem, sicut anima ad corpus; sicut enim corpus additione animae fit vivens, ita oratio vocalis additione mentalis fit moraliter bona, et meritoria.

Petes. Quaenam attentio requiritur?

Nota. Triplex est attentio, nimirum *actualis*, *virtualis et habitualis.*

Attentio actualis, est ea qua quis actu attendit ad sensum verborum, vel ad Deum.

Attentio virtualis, est actualis initio orationis concepta, quae virtualiter permanet quandiu expresse vel tacite non revocatur... expresse revocatur dum recitans expresse vult non attendere: ... tacite revocatur dum recitans se distractum advertit, et nihilominus non repellit distractionem, nec revocat mentem ad attentionem.

Attentio habitualis, vel est facilitas attendendi repetitis actibus comparata, vel est animi dispositio qua quis attenderet, si adverteret: his positis.

Resp. 1. Attentio habitualis non sufficit, quia non est vera attentio, et cum ea sola non subsistit oratio;

2. Attentio actualis non est necessaria, quia saepius non est in nostra potestate.

3. Attentio virtualis requiritur et sufficit, quia cum ea subsistit oratio et actus humanus.

Resolv. 1. Peccat mortaliter, nec praecepto satisfacit, et consequenter tenetur repetere qui per notabilem Officii partem voluntarie distrahitur; item qui licet inadvertenter distractus sit, distractioni voluntariam causam dedit; et si sit Beneficiatus, tenetur restitutionem fructuum perinde ac si Officium non persolvisset.

Resolv. 2. Qui initio orationis attentionem habuit, satisfacit praecepto, nec tenetur repetere et restituere, si involuntarie distractus prosecutus est orationem; quia virtualiter attendit.

Quaeres 17. Quot sunt causae excusantes a recitatione Horarum, et restitutione?

Resp. Sunt quatuor. 1. Est legitima Papae dispensatio, qui dispensare potest, cum Officium jure Ecclesiastico institutum sit.

2. Est gravis infirmitas (*a*) qualem habere censetur qui sine notabili nocumento, vel incremento morbi, Officium legere non potest . . . in dubio stare potest consilio prudentis et periti medici . . . si medicus dubitet, petenda est dispensatio Superioris qui ex usu ubique recepto dispensare potest cum suis subditis in dubio de morali impotentia recitandi; quod videtur necessarium ad tollendas perplexitates . . . qui autem per se non potest satisfacere, non tenetur per alium, hoc enim non praecipitur ab Ecclesia . . . qui autem non potest recitare solus, sed potest cum socio, ad hoc tenetur; nam qui obligatur ad finem, obligatur etiam ad usum mediorum facile comparabilium.

Hinc febris tertiana, vel quartana non excusat, nisi tota die, aut potissima diei parte, duret; ratio est quia censetur levis causa (*b*).

3. Est gravis occupatio honesta et necessaria quae absque gravi sui vel proximi detrimento, tum spirituali, tum corporali differri non potest, sitque majus bonum, quam Officii recitatio.

Sic: Si Confessarius tota die deberet audire Confessiones quae differri non possent, vel moribundo necessario assistere, ex benigna intentione Ecclesiae posset a recitatione Horarum excusari; si tamen hoc impedimentum posset praevenire, teneretur anticipate Officium recitare; ita omnes.

4. Causa est impotentia, tum physica, qualis est caecitas, vel carentia Breviarii; tum moralis, qualis est justus timor gravis damni, v. g. proditionis inter Haereticos.

Qui tamen propter praedictam impotentiam non potest integrum Officium recitare, tenetur ad partem quam potest; unde Innocent. XI. damnavit hanc prop. *Qui non potest Matutinum et Laudes recitare, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur.*

QUÆSTIO II.

De Beneficiis.

Totam materiam de Beneficiis septem comprehendemus articulis.

1. Erit de natura et divisione Beneficiorum.
2. De variis modis quibus acquiri potest Beneficium.
3. De his quibus *Beneficia* debent conferri.
4. De dominio et usu bonorum Ecclesiasticorum.
5. De pluralitate Beneficiorum.
6. De obligatione residentiae in loco Beneficii.
7. De simonia in acquirendis Beneficiis.

(*a*) *Cap. Clericus dist.* 91. (*b*) *Est communis.*

ARTICULUS I.

De natura et divisione Beneficiorum.

Quaeres 1. Quid sit Beneficium?

Resp. est jus perpetuum competens Clerico, percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis, propter officium spirituale, auctoritate Ecclesiae constitutum.

Explicatur definitio: dicitur 1. *jus perpetuum*: quia ex natura sua est tale ut perpetuo duret, et dum uni aufertur, alteri tribuatur; hinc Vicaria et Commenda temporalis, item pensio perpetua, non sunt Beneficia.

Dicitur 2. *Clerico competens*: Tonsura Clericali insignito; et per hoc excluduntur a ratione Beneficii bona quae Laici propter operam Ecclesiae praestitam, v. g. ad pulsandas campanas, tribuuntur; sunt enim merum stipendium.

Dicitur 3. *Propter Officium spirituale*: nam propter ejusmodi Officium datur Beneficium: unde bursae collegiales quae non dantur propter Officium spirituale, sed tamquam eleemosyna aut subsidium, non sunt Beneficia.

Dicitur 4. *Auctoritate Ecclesiae constitutum*: hoc et Papae, vel Episcopi; nam ad illos solos pertinet Officia spiritualia instituere, eisque proventus adnectere . . . hinc Capellaniae *non collativae*, sed a privatis licet in perpetuum dotatae pro Missarum celebratione, non sunt Beneficia, nec conferuntur canonica institutione (gallice *provision*) quae necessaria est ad conferendas *Capellanias collativas*, per consequens non obligant ad Horarum recitationem. Tamen Capellani eis in perpetuum provisi, earum titulo tamquam titulo Patrimonii, aut quasi Patrimonii possunt ordinari, ut docet Garcia de Benefic. part. 1. cap. 2.

Quaeres 2. Quotuplex sit Beneficium?

Resp. Beneficium dividitur 1. in *seculare*, quod pro Clericis saecularibus; et *regulare*, quod pro Regularibus est institutum, nec saecularibus dari potest nisi in Commendam.

Nota. Omne Beneficium est saeculare nisi aliud probetur ex institutione, vel per possessionem pacificam quadraginta annorum, quae legittimam statuit praescriptionem (*a*).

2. Dividitur in *simplex* seu *non curatum*, et *duplex* seu *curatum*.

Beneficium *simplex*, est illud quod obligationi divini Officii non habet annexam curam animarum, nec praeeminentiam aut jurisdictionem; talis est Capellania, Canonicatus simplex, etc.

Beneficium *duplex* est illud quod obligationi divini Officii, habet annexam animarum curam, vel praeeminentiam. Tales sunt Episcopatus, Parochiatus, Abbatia, Cantoria, etc.

(*a*) *Cap. cum de Benef. de praebend. in 6.*

3. Dividitur Beneficium duplex, in Dignitatem, Personatum, et Officium.

Dignitas, est Beneficium habens annexam praeeminentiam, jurisdictionemque Ecclesiasticam in foro externo; tales sunt Episcopatus, Abbatia, Praepositura, Prioratus conventualis, Guardianatus, etc.

Personatus, est Beneficium habens annexam praeeminentiam Ecclesiasticam absque jurisdictione, v. g. Primiceriatus, Lectoratus.

Officium, est Beneficium habens administrationem rerum Ecclesiasticarum sine jurisdictione, ut Thesauraria, Cantoria.

4. Dividitur in *titulare et commendatum.*

Titulare, est illud quod cum plenitudine juris confertur juxta ejus fundationem.

Commendatum, est illud quod solius administrationis aut custodiae gratia traditur. Si tradatur ad vitam, aequivalet Beneficio in titulum dato.

ARTICULUS II.

De variis modis seu titulis Beneficium acquirendi.

Quaeres 1. *AN necessario requiratur titulus ad acquirendum Beneficium?*

Resp. Ita necessario requiritur titulus, ut qui *mala fide*, absque titulo invadit Beneficium, non solum illud amittit, sed insuper fit inhabilis ad illud postea obtinendum, prout definivit Alexander III. (*a*).

Dixi, *mala fide*: si enim bona fide absque titulo legitimo Beneficium obtinuit, potest illud retinere in utroque foro (*b*); modo fuerit obtentum.

1. *Absque simoniaco ingressu.*
2. Cum titulo colorato, *ex ordinaria collatione aut electione.*
3. Quod Beneficiarius *per triennium pacifice possederit.*
4. Quod aliunde ad illud ipso jure non fuerit inhabilis, v. g. propter censuram aliquam, quam ante Beneficii adoptionem incurrerit. *Ita statuitur regula Cancellariae de triennali possessione.*

Quaeres. 2. *Quot sunt tituli quibus Beneficia acquiruntur?*

Resp. Sunt septem: nimirum 1. Collatio libera, 2. Praesentatio et subsequa institutio, 3. Electio et subsequa confirmatio, 4. Postulatio et subsequa admissio, 5. Resignatio acceptata in favorem, 6. Permutatio approbata, 7. Subrogatio, de quibus multa quaeruntur distinctis paragraphis, quibus addemus Appendicem de Pensionibus.

§. I. *De Collatione libera.*

Quaeres 1. *Quid sit collatio libera?*

Resp. Est *attributio Beneficii facta a Praelato jure pleno atque independenti a Jure patronatus, Graduatorum, etc.*

(*a*) *Cap. ad aures de excessibus Praelatorum.* (*b*) *Clement. de sequest.*

Dicitur 1. *Attributio*, id est concessio Juris in re.

Dicitur 2. *Libera*; ut distinguatur ab institutione et confirmatione, quae sunt quidem Collationes, sed non liberae, cum Praelatus debeat conferre Beneficium praesentato, et electo.

Quaeres 2. Quibus competit Jus collationis Beneficiorum?

Resp. 1. Competit cuilibet Episcopo in sua Dioecesi, nisi ex fundatione Beneficii, aut legitima praescriptione hoc Jus alteri competat v. gr. Capitulo, Decano, Abbati vel alteri Ecclesiastico.

Resp. 2. Papae etiam competit per se tamquam supremo et universali omnium Beneficiorum non patronatorum collatori.

Quaeres 3. Quot modis Papa confert Beneficia?

Resp. Quatuor modis.

1. *Jure praeventionis*; quando scilicet alicui confert gratiam expectativam ad primum Beneficium non patronatum vacaturum(a).

2. *Jure reservationis*; quando scilicet aliqua Beneficia reservat in favorem aliquorum, talia sunt Beneficia reservata in favorem Graduatorum, qui in Gallia, vi concordati inter Leonem X. et Franciscum I. habent jus obtinendi quaelibet Beneficia non patronata vacantia quatuor anni mensibus, nempe *Januario*, *Aprili*, *Julio*, *et Octobri*.

3. *Jure concursus*: quatenus scilicet Papa cum quolibet alio Collatore concurrere potest, si velit; necesse tamen est ut in hoc casu conferat Beneficium ante Ordinarium; alioquin collatio Ordinarii erit valida (b). Ubi nota, quod Papa nunquam vel raro utatur jure praeventionis, et concursus, ut vitentur confusiones, et lites, quae inde oriri possunt. Verum sibi in multis Ecclesiis certos reservat in anno menses, reliquis Episcopo, vel Patrono relictis.

4. *Jure devoluti*; quando scilicet quis a summo Pontifice impetrat sibi Beneficium transferri ob possidentis Canonicam inhabilitatem; v. g. quando ob simoniam confidentiae, vel negligentiam Collatoris, jus devolvitur ad Papam; idem jus devolvitur ad Episcopum quando inferiores Collatores sunt negligentes.

§. II. *De Praesentatione et subsequa institutione.*

Quaeres 1. Quid est praesentatio?

Resp. Est *exhibitio personae idoneae a Patrono facta Praelato, ut ipsi Beneficium vacans conferat per institutionem* . . . Patronus enim praesentato tantum Jus ad rem confert. Jus autem in re, et ipsa collatio Beneficii per institutionem datur.

Quaeres 2. Quid est Jus patronatus et quotuplex?

Resp. 1. Est potestas praesentandi Clericum ad Beneficium vacans, sive per mortem, sive per resignationem.

Resp. 2. Duplex est; nempe Jus patronatus Ecclesiastici, et Jus patronatus Laici.

(a) *Cap. dudum de praebend. in 6.*

(b) *Argumento capitis si eo tempore de elect. in 6.*

Jus patronatus Ecclesiastici, est illud *quod a persona Ecclesiastica de bonis Ecclesiae fundatum est.* Unde solis Ecclesiasticis competit.

Jus patronatus Laici, est illud *quod a Laico, vel Clerico de bonis patrimonialibus est fundatum.* Unde Laico vel Clerico competit.

Quaeres 3. *Quid habent commune Beneficia tum Ecclesiastici tum Laici patronatus?*

Resp. sequentia: 1. Quod nullus Patronus seipsum praesentare possit (*a*), potest tamen filium si idoneus sit; Episcopus tamen posset ipsi motu proprio conferre Beneficium, modo ipse consentiat (*b*) . . . 2. Quod si duo ejusdem Beneficii Patroni, de praesentatione inter se non conveniant, Episcopus cuilibet voluerit e duobus nominatis illud conferre possit (*c*).

Quaeres 4. *Quid habent singulare Beneficia Patronatus utriusque?*

Resp. sequentia: 1. Quod Patrono laico ad praesentationem concedantur tantum quatuor menses a die vacationis Beneficii: sex vero Patrono Ecclesiastico; si intra id tempus Patronus non praesentaverit, Episcopus pleno jure cuilibet illud conferre potest (*d*).

2. Si Patronus laicus duos successive praesentet ante institutionem, tunc potest Episcopus alterutrum pro arbitrio instituere; si Patronus sit Ecclesiasticus, tunc prior tempore, potior est jure (*e*).

3. Patronus Ecclesiasticus variare non potest, unde si indignum nominavit, jure suo pro hac vice excidit, et Collator Beneficium pleno jure conferre potest cuilibet digno; e contra Patronus laicus variare potest, unde si praesentaverit indignum, potest et jubetur alterum dignum praesentare (*f*).

4. Beneficium patronatus Laici, resignari, aut permutari non potest, nec pensione gravari absque Patroni consensu; bene quidem Beneficium Patronatus Ecclesiastici (*g*).

5. Quod Beneficium laici Patronatus non sit obnoxium praeventioni Papae, nec juri indultariorum, aut Graduatorum, aut gratiarum expectativarum; bene quidem Beneficium Patronatus Ecclesiastici.

Nota. Ad praesentationem accedit nominatio, qua Principes, ex indulto Summi Pontificis, nominant promovendos ad Praelaturas, vel dignitates Ecclesiasticas in terris sibi sudjectis. Item et

(*a*) *Cap. per nostras de Jure patron.*
(*b*) *Ibidem.* (*c*) *Ita Layman, Lessius et alii commun.*
(*d*) *Cap.* 3. *de Jure patronatus.*
(*e*) *Cap. cum autem de Jure patron.*
(*f*) *Glossa in cap. cum vos; de Offic. Ordin. citans caput cum in cunctis de elect.*
(*g*) *Ita glos. in Clement. unicam de rerum permut.*

universitates ad quaedam beneficia vacantia, vel vacatura, de quibus vide Garciam, Rebuffum, etc.

§. III. *De Electione et subsequa Confirmatione.*

Quaeres 1. *Quid est Electio?*

Resp. Est *personae eligibilis prae aliis assumptio ad Beneficium vacans*: Per eam acquiritur jus ad Beneficium; nam jus in Beneficio obtinetur sola confirmatione, quam electus, secluso impedimento intra tres menses a notitia electionis acceptatae, petere tenetur, alias electio est irrita (*a*). Est autem,

Confirmatio, *concessio juris in Beneficio facta a Superiore ei qui electus est.*

Quaeres 2. *Quotuplici modo fieri potest Electio?*

Resp. Triplici. 1. Per scrutinium, cum quilibet eligentium suffragium suum secreto tradit. 2. Per compromissum, cum eligendi potestas in unum, vel plures, communi electorum consensu, transfertur. 3. Per inspirationem, cum electores subito quodam motu in unum communiter consentiunt (*b*).

Quaeres 3. *Quot requiruntur ad validam electionem?*

Resp. Quatuor. 1. Ut omnes qui jus eligendi habent, rite vocentur; non obstat tamen si aliquis vocatus noluerit, vel non potuerit venire (*c*).

2. Ut intra trimestre a die vacationis Beneficii fiat electio, nisi adsit legitimum impedimentum (*d*).

3. Ut Electores sint saltem Subiaconi, si agatur de electione virorum, nisi speciali privilegio aliud concessum sit (*e*).

4. Ut electorum pars major consentiat (*f*).

§. IV. *De Postulatione et subsequa Admissione.*

Quaeres. Quid est Postulatio?

Resp. Est *obsecratio ab Electoribus facta Superiori, ut ad Beneficium vacans admittere velit aliquem qui alias eligi non poterat ob impedimentum Canonicum.* Sic illegitimus, bigamus, junior, etc. postulari quidem potest, sed non eligi (*g*).

Nota. Nullum jus dat Postulatio ante admissionem et Confirmationem.

§. V. *De Resignatione.*

Quaeres 1. *Quid sit Resignatio?*

Resp. Est *spontanea sui Beneficii dimissio facta coram legitimo Superiore eam acceptante.*

(*a*) *Cap.* 4. *de elect. in* 6. (*b*) *Ita Conc. Lat.* 4. *cap.* 24.
(*c*) *Cap.* 6. *de electione.* (*d*) *Cap.* 1. *de electione.*
(*e*) *Conc. Trid. sess.* 22 *cap* 4. (*f*) *Conc. Lat.* 4. *c.* 24.
(*g*) *Cap. cum cunctis de electione.*

Dicitur 1. *Spontanea :* hoc est, nec metu injusto, nec vi, nec dolo extorta, alioqui est nulla, vel certe annullanda (*a*).

Dicitur 2. *Coram legitimo Superiore :* scilicet Papa, vel altero Collatore ordinario.

Dicitur 3. *Eam acceptante :* si enim non admittatur a Superiore, resignans non perdit jus suum (*b*).

Quaeres 2. *Quotuplex fit Resignatio ?*

Resp. Duplex, nempe simplex et conditionata.

Simplex est *ea quae sit sine conditione et pacto* (*c*).

Conditionata est *ea quae fit cum pensionis reservatione ; vel ea conditione ut personae designatae conferatur Beneficium*, et dicitur Resignatio *in favorem.*

Quaeres 3. *Quodnam discrimem est inter simplicem et conditionatam Resignationem?*

Resp. Discrimen est 1. Quod simplex ab Ordinario Collatore admitti possit ; conditionata vero a solo Papa, cum in ea versetur simonia quam Ordinarius purgare non potest (*d*).

2. Quod in resignatione simplici Ordinarius possit conferre Beneficium cui libuerit, potest tamen sic Resignans, sine simoniae labe, rogare Ordinarium ut conferat tali (*e*) ; verum nec tenetur Ordinarius ei conferre, pro quo rogatum est (*f*).

Econtra in Resignatione conditionata, Papa debet conferre Beneficium illi, in cujus favorem facta est, alioqui provisio erit nulla (*g*), quia fieret sine Beneficii vacatione.

3. Quod simpliciter Resignans omni jure Beneficii spolietur ; contra Resignans conditionate possessionem retinet donec impleta sit conditio, ratione illius clausulae *non aliter nec alias :* unde si Resignatarius non acceptet, Resignans remanebit in suo Beneficio.

Praeterea ut Resignatio in favorem sit valida, requiritur.

1. Ut Resignans *in infirmitate* supervivat viginti dies post Resignationem; alioquin censetur Beneficium vacare per obitum, non per Resignationem et proinde omnis collatio ex vi talis Resignationis facta, est irrita (*h*).

2. Ut Resignatio intra sex menses, a die supplicationis datae, et non a die praestiti consensus (*i*) computandos, publicetur in loco Beneficii, si resignatio fiat in Curia Romana ; intra mensem vero, si fiat extra curiam : alioquin si contingat resignantem mori ante-

(*a*) *Cap. ult. de renunt. et Clem.* 1. *de poenis.*
(*b*) *Cap. ultim. de renuntiatione.*
(*c*) *Cap. tua nos, de Simonia.*
(*d*) *Cap. ex parte, de Officio delegat.*
(*e*) *Cap. tua nos, de Simonia.*
(*f*) *Cap. eodem.* (*g*) *Cap. de rer. permut.*
(*h*) *Ita expresse habet reg. Cancellariae de infirmis.*
(*i*) *Ut declaravit Paul. III. anno* 1540.

quam resignatarius coeperit possessionem, Beneficium censebitur vacare per obitum et collatio facta resolvetur; ita habet regula Cancellariae quam Rebuffus (a) explicat, et asserit hanc regulam esse receptam et publicatam tamquam Legem Regni Franciae (b).

3. Requiritur consensus Patroni, si Beneficium sit Patronatus laici.

§. VI. *De Permutatione.*

Quaeres 1. *Quid sit permutatio?*

Resp. Est *Beneficii ad aliud Beneficium facta mutua paestatio*, ab Ordinario admissa.

Quaeres 2. *Quaenam requirantur ad validitatem permutationis?*

Resp. 1. Eadem quae requiruntur ad resignationem *in favorem*.

Resp. 2. Sequentia insuper requiruntur. Si compermutanda Beneficia in diversis Dioecesibus sita sint, requiritur auctoritas utriusque Episcopi.

2. Requiritur ut spiritualia cum spiritualibus permutentur, et jus in re cum jure in re, nec enim valet permutatio nominationis ad Beneficium, cum Beneficio (c).

3. Non potest fieri permutatio cum jure spirituali alterius generis: unde non possunt permutari decimae, vel jus patronatus cum Beneficio (d).

Quaeres 3. *Quid sit egressus?*

Resp. Est jus resumendi Beneficium resignatum aut permutatum, etiam post admissam a Praelato resignationem aut permutationem.

Quaeres. 4. *An regressus sit licitus?*

Resp. Licet jus regressus sacris Canonibus (e) a Concil. Trident. (f) confirmatis, sit contrarium, vim tamen et robur habet in Gallia in sequentibus casibus.

1. Si quis in gravi infirmitate constitutus resignavit, datur ei regressus post recuperatam valetudinem sine nova collatione (g): multa texta huic juri conformia refert D. Brillon (h).

2. Si mutua permutatione facta, Beneficium deprehendatur litigiosum, qui illud resignavit, debet litem prosequi, et si evictum

(a) *Rebuffus*, §. *Reg. de publicandis.*

(b) *Fuit recepta et in Curia Parlamenti registrata ann.* 1593. *die* 27. *Augusti.*

(c) *Cap final. de rerum permut.*

(d) *Ita Rebuff in cap. fin. supra.*

(e) *Alex. III. cap. extransmissa de renuntiatione. Clem. III. cap. super, et cap. in praesentia eod. tit.*

(f) *Trident. sess.* 25. *cap.* 7. *de reform.*

(g) *Ita Bonif. VIII. in cap. si Beneficia de praeb. in* 6. *Ita statuitur edicto ann.* 1638 *art.* 20.

(h) *D. Brill. V. regrès n.* 24. 26. *etc.*

fuerit, alter redibit ad suum, sine nova provisione (*a*); non tamen citra Judicis Regii (ut in aliis casibus) declarationem.

3. Si propter criminis capitalis accusationem cujus successus erat incertus, resignavit Beneficium, illud repetendi jus habet, postquam evasit condemnationis sententiam (*b*).

4. Conceditur regressus, si contingat unum ex permutatis Beneficiis, vel nova pensione, onerari; vel etiam veteri pensione, modo permutans quando permutavit, id ignoraverit (*c*).

5. Si resignatarius conventam et a Papa approbatam pensionem, non solvat; ut probat Pontas (*d*).

6. Datur regressus, si in permutatione, aut resignatione intercessit vis, metus, fraus, dolus, etc. quia *fraus et dolus nulli patrocinari debent*, ut ait Alexander III.

§. VII. *De subrogatione.*

Quaeres 1. *Quid sit subrogatio ?*

Resp. Est *unius vocatio in jus et locum alterius* .... solummodo locum habet inter duos de Beneficio litigantes, quorum si unus lite pendente e vivis excedat, superstes in jus et locum ipsius sufficitur. Quod ideo statutum est, ut lites inter Clericos tandem finiantur.

Quaeres. 2. *Quomodo obtineatur subrogatio ?*

Resp. Juxta jus novum a Ludovico XIV. institutum obtinetur per solam simplicem petitionem factam Judici, cum attestatione exhibita de obitu collitigantis.

Quaer. 3. *Quale est jus acquisitum per subrogationem ?*

Resp. Est ita firmum ut licet mortuus collitigans jus suum tertio concessisset, et post mortem ejus, iste tertius Beneficium impetrasset, provisio istius tertii ipso jure irrita foret.

APPENDIX.

De Pensionibus.

Quaeres 1. *Quid sit pensio clericalis ?*

Resp. Est *jus percipiendi fructus ex alterius Beneficio.* Quo jure, utpote jure communi contrario, nullus uti potest absque Papae auctoritate et institutione (*e*).

Quaeres 2. *In quibus casibus creari possunt pensiones ?*

Resp. In tribus: 1. Ut tollatur Beneficiorum magna inaequalitas in permutatione facienda.

(*a*) *Bonif. VIII. c. si Benefic. de praeb. in* 6.

(*b*) *Pont. V. regrès.*

(*c*) *Ita judicavit Senatus Paris. arresto ann.* 1565. *die* 7. *Dec. relato a Charondas.*

(*d*) *Pontas V. Regrès, citans Mendosium, Azorium, Cabassut.*

(*e*) *Ita definivit Conc. Rothom. tit. de Episc. Officiis, num.* 20.

2. Ut lis inter duos de Beneficio collitigantes componatur.

3. Ut indigenti Sacerdoti qui Beneficio inservivit, subveniatur; ita fuit statutum in Comitiis generalibus Cleri Gallicani (*a*), et edictis Ludovici XIII. (*b*), et Ludovici XIV. (*c*).

Quaeres 3. *Quot requirantur conditiones ut pensio licite obtineatur?*

Resp. Quatuor: 1. Ut Pensionarius egeat, nec aliunde ad suam honestam sustentationem, necessaria habere possit (*d*).

2. Quod si agatur de Beneficio quod residentiam postulat, Pensionarius per quindecim annos ipsi inservierit, ipsique proptergravem infirmitatem amplius inservire non possit. Ita habet edictum Ludovici XIV. supra citatum; nisi aliud aequitas postulet.

3. Quod pensio tertiam partem fructuum non excedat (*e*), unde Papa admittens resignationem cum pensione, semper apponit hanc conditionem: *modo tertiam partem fructuum non excedat; alias praesens gratia nulla sit eo ipso*. Quamvis Papa ob justam causam possit majorem constituere.

4. Quod Titulario supersint ad victum et vestitum moderatum sufficientia (*f*).

ARTICULUS III.

De his quibus Beneficia debent conferri.

Quaeres 1. *Quinam sunt incapaces Beneficii possidendi?*

Respond. Sequentes ita sunt incapaces, ut eorum electio, nominatio, collatio, sit ipso jure nulla et irrita.

1. *Illegitimi*, ob irregularitatem a qua solus Papa dispensare potest ad Ordines majores; Beneficia cum cura, et alia quae requirunt ordinem sacrum, (qualia sunt Canonicatus post Trident.) Episcopus vero non nisi ad Tonsuram, minores Ordines et Beneficium simplex (*g*).

2. Qui non receperunt primam Tonsuram (*h*).

3. Qui non habet Ordinem sacrum, quod Beneficium ex sua institutione requirit (*i*); ex consuetudine tamen satis est, si intra annum suscipiatur is ordo, sed non debet ultra differri (*k*); quod si ultra differat nominatus, nisi justo impedimento detentus fuerit, Beneficio illo privatur ipso facto (*l*).

(*a*) *Anno* 1598. (*b*) *Anno* 1629. (*c*) *Anno* 1671.
(*d*) *Pontas*, *v. Pension. cap.* 4.
(*e*) *Ita Ducange*, *Sylvius*, *v. Beneficium*, *Tolet. instruct. Sacerd. l.* 5. *cap.* 83. *Sotus*, *c.* 9. *de Jure et Just. q.* 7. *art.* 2.
(*f*) *Cap. de Monachis*, *et cap. cum causam de Praebendis.*
(*g*) *Ita statuitur cap.* 1. *de filiis Presbyt.*
(*h*) *Cap.* 6. *de transact.* (*i*) *Cap.* 22. *de elect. in* 6.
(*k*) *Ex Clement.* 2. *de aetate et Trid. sess.* 22. *c.* 4.
(*l*) *Cap.* 35. *de elect. in* 6.

Qui vero acceptat Parochiam sine animo recipiendi Sacerdotium intra annum, peccat mortaliter, et tenetur restituere fructus, etiam ante omnem sententiam, nisi mutata voluntate illud recipiat (*a*);

4. Qui non habet aetatem idoneam (*b*). Haec autem varia est pro varietate Beneficiorum. Nam

Ad Episcopatum requiruntur 30. anni (*c*). In Gallia sufficit annus 27. inchoatus (*d*).

Ad Abbatias, dignitates cum cura, et Parochias annus 25. inchoatus (*e*).

Ad dignitates sine cura sufficit annus vigesimus secundus completus (*f*)

Ad Beneficia simplicia, ut sunt Capellaniae, annus 14. inchoatus (*g*)

Ad Canonicatum Ecclesiae Cathedralis jure novo Trid. requiritur annus vigesimus primus, quia annexum habet Subdiaconatum; ex consuetudine tamen datur habenti tantum annos 14.

5. Qui est conjugatus (*h*); si Clericus minorum Ordinum habens Beneficium, contrahat matrimonium, ipso jure illud amittit (*i*), quia suscipit statum incompatibilem. Si sit Clericus Sacrorum Ordinum, non amittit ipso facto Beneficium (*k*) quia matrimonium est irritum; sed eo est privandus (*l*).

6. Qui est aliqua censura, vel irregularitate irretitus (*m*).

Quaeres 2. *Quodnam est peccatum conferre Beneficium indigno?*

Nota: Indignus est *is qui ad Officium debite praestandum, est ineptus ratione pravae vitae, vel putatur non futurus utilis Ecclesiae, nec satisfacturus Officio.*

Respond. Est mortale quodvis Beneficium, etiam simplex, conferre indigno, eumve praesentare, aut eligere.

Ratio est, quia *Beneficium datur propter Officium*: ergo qui ineptus est ad Officium praestandum, arcendus est a Beneficio. Unde Conc. generale IV. *praecipit* (Collatoribus et Patronis sub poena suspensionis a conferendis Beneficiis) *ut praetermissis indignis idoneos assumant, qui Deo et Ecclesiis velint et valeant gratum impendere famulatum* (*n*).

Quaeres 3. *Utrum ad quodlibet Beneficium, simplex aut duplex, curatum, vel non curatum, digniores sub mortali sint promovendi, praetermissis minus dignis?*

(*a*) *Ibidem.* (*b*) *Cap.* 7. *de elect.*
(*c*) *Cap. cit.* (*d*) *Concord. Inter Leonem X. et Franc. I.*
(*e*) *Cap. de elect. et Trid. sess.* 24. *cap.* 12. (*f*) *Trident. ibidem.*
(*g*) *Trident. sess.* 23. *c.* 6. (*h*) *Cap.* 1. 2. *et* 8. *de Cleric. conjug.*
(*i*) *Cap.* 2. *eodem tit.* (*k*) *Cap.* 1. *eodem titul.*
(*l*) *Ibidem et glossa communiter recepta.*
(*m*) *Cap.* 7. *de Clerico excommun. Cap.* 8. *de aetate. Cap.* 18. *de sent. excommun. in* 6. (*n*) *Refertur cap. grave de praeb.*

Resp. affirm. Et prob. quoad Beneficia curata.

1. Ex Concil. Trident. (*a*) hortante omnes Collatores, Patronos, Electores, *ut in primis meminerint eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores et Ecclesiae magis utiles ipsi judicaverint, praefici diligenter curaverint.*

Nec refert quod Conc. ibi loquatur tantum de Episcopatibus; idem quippe statuit cap. 18. de Parochiis, praecipiens ut Parochiae dentur dignioribus, et dicit Patronum teneri digniorem ad eas praesentare.

Nec comparativum *digniores* quo utiturTrid. *pro positivo* sumitur, cum haec insulsa interpretatio rejecta sit ab Innoc. XI. (*b*).

Prob. 2. In re gravi fidem debitam violare et accipere personas (*c*) est peccatum mortale; atqui qui eligunt minus dignos, relictis dignioribus, fidem quam Ecclesiae debent, violant, et accipiunt personas in re gravi: ergo.

Prob. quoad Beneficia non curata.

1. Ex sancto Thoma et sancto Antonino, a quorum doctrina recedere in moralibus omnino periculosum est.

Sanctus Thomas de omnibus Beneficiis sermonem faciens, ait: *Quantum ad conscientiam eligentis, necesse est eligere meliorem, vel simpliciter, vel in comparatione ad bonum commune* (*d*).

Divus Antoninus disserens de puero cui simplex Beneficium fuit collatum, ait: *Jure divino illicitum est dare talia Beneficia talibus, nisi quando alii non inveniuntur; quia contra justitiam distributivam est, si detur minus digno ... unde contempto meliore, sanctiore, justiore, dare alteri est grave peccatum* (*e*).

Prob. 2. *ratione*: Tum quia agere contra mentem Fundatorum est peccatum mortale; atqui qui eligit minus dignum relicto digniore, agit contra mentem Fundatorum, cum eorum intentio sit ut Beneficia dignioribus conferantur; ergo. Tum quia committitur acceptio personarum in Beneficiis, si non dentur dignioribus, ut supra dictum est.

Quaeres 4. *Utrum praetermissis dignioribus liceat interdum conferre Beneficium simplex dignis?*

Resp. In quibusdam eventibus licitum esse: juxta mentem interpretativam Fundatorum.

1. Cum id postulat charitas, ut si Clericus non possit inopia levari, nisi per beneficium simplex.

2. Cum id postulat majus bonum Ecclesiae, v. gr. ut digniores reserventur pro Beneficiis curatis; vel ut Pastor minus idoneus a cura animarum amoveatur.

(*a*) *Sess.* 24. *cap.* 1. *de reformat.* (*b*) *damnat. prop.* 47.
(*c*) *Jacobi* 2. *V.* 9.
(*d*) 2. 2. *quaest.* 63. *art.* 2. *ad* 3. (*e*) *Div. Antonin.* 3. *p. tit.* 15. *cap.* 1. §. 3.

3. Cum Patronus praesentat dignum, huic debet conferri, etsi sint alii magis idonei (*a*).

ARTICULUS IV.

De Bonorum Ecclesiasticorum usu et dominio.

Nota. Beneficiarios saeculares tria genera bonorum habere posse, nimirum *patrimonialia*, *quasi patrimonialia*, et *mere Ecclesiastica*.

Patrimonialia: Sunt ea quae Clericis obveniunt ex donatione, Patris successione, propria industria, vel quovis alio titulo civili.

Quasi patrimonialia; Sunt ea quae Clericis obveniunt, non tanquam fructus Beneficiorum, sed ut stipendia quaedam pro functionibus Ecclesiasticis, v. g. pro cantu, et celebratione Missarum, etc.

Mere Ecclesiastica: Sunt ea quae Clericis obveniunt ex puro titulo Beneficii.

Certum est 1. Ecclesiasticos posse pro libitu disponere de bonis patrimonialibus, et quasi patrimonialibus; cum *patrimonialia* Ecclesiam non respiciant; *quasi patrimonialia* autem sint stipendia pro labore, ac proinde eorum habeant plenum ac perfectum dominium non secus ac saeculares.

Certum est 2. Beneficiarios ex patrimonio divites, de Beneficiorum suorum fructibus licite vivere posse, quod probatur auctoritate et ratione Apostoli dicentis (*b*) : *Quis militat suis stipendiis unquam! ... quis pascit gregem, et de lacte gregis non edit? ... nescitis quoniam qui in Sacrario operantur, quae de Sacrario sunt, edunt, ita et Dominus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.*

Certum est 3. Ex unanimi consensu Patrum, ac Theologorum tum veterum, tum recentiorum, fructus Beneficiorum post honestam sustentationem superfluos, in pios usus expendendos esse, gravissimeque peccare eos qui bona Ecclesiastica in usus profanos dilapidant, aut parentibus suis et amicis affectu carnali distribuunt. Sed quaenam sit tam stricta obligatio, *an charitatis?* an etiam *justitiae?* ita ut Beneficiarii bonorum Ecclesiasticorum non sunt Domini, sed simpliciter oeconomi et administratores, controversia est inter recentiores Theologos, quae ut solvatur:

Dico cum venerabili antiquitate, Beneficiarii non sunt Domini suorum Beneficiorum redituum, sed simplices Administratores, tenenturque ad restitutionem si eos ad usus superfluos, et profanos impenderint.

Nota. Hanc prop. quam fuse probant Theologi, breviori calamo expendemus, cum *parum referat*, ut ait Bellarminus (*c*), *utrum* Beneficiarii qui in usus profanos consumunt fructus Beneficiorum

(*a*) *Causa* 16. *quaest.* 7. *cap. Monasterium.*
(*b*) 1. *Cor.* 9. *vers.* 7.
(*c*) *Bellarm. admonitione ad nepotem controvers. ult.*

suorum, *damnentur ad inferos quia peccaverunt contra justitiam an quia contra charitatem;* constat enim, ait Habert (*a*): Eos in Deum esse sacrilegos, obnoxiosque damnationi aeternae, nisi poenitentiam egerint, et Deo satisfecerint; *quam vero satisfactionem exhibere possunt? nisi tantundem ex patrimonialibus in pios usus impendant, quantum ex Ecclesiasticis in profanos abusi sunt.* Itaque

Prob. unico syllogismo. Illa doctrina verissima, et admodum certa censeri debet, quam tradunt Canones Ecclesiae et sancti Patres quamque docent communiter Theologi: atqui doctrinam hanc tradunt Canones Ecclesiae et sancti Patres, eamque docent communiter Theologi, exceptis quibusdam inter recentiores; ergo.

Prob. 1. *pars min.* 1. Ex Alexandro III. definiente (*b*), *Episcopus et quilibet Praelatus rerum Ecclesiasticarum Procurator est, non Dominus.*

2. Ex Conc. Aquens. (*c*) *Commendatarii non existiment sibi mandatum Monasterii regimen ad luxum et prodigalitatem, aut ad augendam rem suam, et consanguineorum familiam, sed ad piam et justam alienarum rerum dispensationem: et quarum non habent proprietatem* (*d*).

Prob. 2. *pars min. ex Patribus.*

1. Ex D. Bernardo (*e*) dicente: *Si privatim quae nobis sufficiant, possidemus, non sunt illa nostra, sed pauperum quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vindicamus.*

2. Ex D. Thoma quem ad se trahere nituntur adversarii (*f*): *Bonorum vero Ecclesiasticorum Clerici non sunt veri Domini, sed dispensatores.*

3. Sanctus Raymundus dicit (*g*): *Tales Clericos qui consanguineis conferunt bona Ecclesiastica pauperibus debita esse raptores, et per consequens teneri ad restitutionem omnium* (*h*).

Prob. 3. *pars min. de Theologis:* Ex testimonio Joannis majoris (*i*), qui asserit nullum se scire qui ante ipsius aetatem contrarium docuerit.

Adversarii duo respondent. 1. Sacros Canones et Patres locutos fuisse de bonis Ecclesiae immobilibus. 2. Cum loquuntur de bonis Ecclesiae mobilibus, intelligendos esse de Bonis Ecclesiasticis ante e-

(*a*) *Habert, de jure et justit. part.* 1. *c.* 21.
(*b*) *Cap. Fraternitatem de donationibus.*
(*c*) *Concil. Aquense ann.* 1558. *tit. de Monast.*
(*d*) *Similia habent Conc. Nicaen. II. Can.* 12. *Rhedon. ann.* 1273. *Can.* 1. *Rothomag. Burdig. Concil. generale* 8. *c.* 15. *etc.*
(*e*) *Div. Bern. Epist* 50. *ad Bonifacium.*
(*f*) *D. Thom. quodl.* 6. *art.* 12. *in corp.*
(*g*) *S. Raymund. l.* 2. *tit.* 5. *de rapt et praed.* §. 6.
(*h*) *Similiter loquuntur omnes alii Patres.*
(*i*) *Joann. maj. in* 4. *dist.* 22. *q.* 6.

rectionem Beneficiorum quae accidit octavo vel nono saeculo; tunc enim, ajunt, erat obligatio justitiae impendendi superflua in usus pios; sed postea Ecclesia instituendo Beneficia dominium Bonorum Ecclesiasticorum absolutum et liberum transtulit in beneficiarios, cum sola obligatione charitatis, vel religionis impendendi superflua in usus pios.

Resp. ad 1. *neg.* Nam aperte loquuutur de bonis quae ad sustentandos Ministros Ecclesiae, et alendos pauperes impendi debent; constat autem nunquam Ministris licuisse bona immobilia consumere in suos, vel pauperum usus.

Resp. ad secundum 1. Non constat hanc divisionem, etsi fuerit praecepta, factam fuisse: imo hoc suadet non esse factam quod nihil pauperibus concessum videamus; quod si hospitalia alicubi erecta fuerint, non ex reditibus Ecclesiasticis fuerunt dotata, sed ex liberalitate fidelium, ut patet ex eorum fundatione.

Respond. ad secundum. Et si facta fuerit ista divisio, bona Ecclesiae non amiserunt per illam, naturam boni Ecclesiastici; ergo semper remanet obligatio justitiae partem superfluam impendendi in pios usus.

Objicies 1. Conc. Trid. (*a*) statuit Beneficiarios munus suum non implentes, *fructus suos* non facere; ergo dum ipsum rite obeunt, *fructus suos* faciunt et horum acquirunt dominium.

Resp. dist. conseq. Acquirunt dominium absolutum et liberum, *nego conseq.* dominium restrictum et gravatum onere justitiae impendendi superflua in pios usus, *conc. conseq.*

Itaque Beneficiarii possunt dici habere dominium fructuum Beneficii, sed gravatum onere justitiae supradicto; sicut haeres habet dominium haereditatis, sed vinculatum onere solvendi debita defuncti.

Inst. 1. Clerici habent dominium absolutum partis Bonorum, quae necessaria est ad suam sustentationem; ergo et Bonorum superfluorum.

Resp nego conseq. Disparitas est quod Bona ad congruam Clerici sustentationem necessaria, ei data sint absolute, cum solo onere recte fungendi Officio spirituali, quo si non fungatur, nec illam partem facit suam; ut bona superflua data sunt non absolute, sed cum onere justitiae, et pacto saltem implicito, ut ea in pios usus impenderentur.

Inst. 2. Ecclesiastici de bonis suis omnibus testantur non contradicente Ecclesia, et dum ab intestato moriuntur, parentes eorum in omnibus eorum bonis etiam ab Ecclesia perceptis, legitime succedunt; ergo sunt veri Domini istorum bonorum.

Resp. nego conseq. Ecclesia enim non permittit hunc abusum, cum illum damnet, *cap. relatum de testamentis*; sed illum tolerat

(*a*) *Sess.* 24. *c.* 12. *de reform.*

ad vitandas perturbationes et multas lites quae ob difficultatem discernendi superflua illa ab aliis bonis, necessario orirentur.

Resol. 1. Ex dictis, Laicos qui sive *testamento*, sive *ab intestato*, succedunt bonis provenientibus ex Beneficiis, vel qui alias dono acceperunt, nisi sint pauperes, teneri in conscientia ad illa restituenda pauperibus vel aliis piis causis; nam *nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur* (a).

Resolv. 2. Qui alea lucrati sunt aliquid notabile ex bonis illis superfluis, tenentur *rem pauperum male partam restituere*, statuit Conc. Rhemense (b).

Quaeres: *Quid intelligitur per congruam sustentationem?*

Resp. Per congruam sustentationem intelligitur, quidquid necessarium est ad victum, vestitum, et famulatum beneficiarii; ad hospitalitatem exercendam; ad remunerandam fidelitatem suorum domesticorum; ad fovendam per modesta convivia, et munuscula, amicitiam amicorum, vicinorum et benefactorum; quae omnia aestimari debent judicio prudenti, secundum cujusque statum, officium, dignitatem, et qualitatem Beneficii.

ARTICULUS V.

De Beneficiorum pluralitate.

Nota. Beneficia alia dicuntur *compatibilia*, alia *incompatibilia*.

Beneficia *compatibilia*, sunt ea quae personalem residentiam non exigunt, nec idem Officium eodem tempore persolvendum.

Incompatibilia sunt duplicis generis;

Incompatibilia *primi generis* sunt ea *quorum unum ipso facto, absque ulteriori sententia excludit alterum*; ut sunt duo beneficia curata, duae dignitates, duo personatus, duo officia (c); item praebendae uniformes sub eodem tecto; v. g. duo Canonicatus, duae Capellaniae concurrentes ad eandem functionem in eadem Ecclesia (d).

Incompatibilia *secundi generis*: sunt ea *quae simul retineri non possunt absque dispensatione: non tamen ita pugnant, ut primum vacet ipso facto, obtento secundo.* Ejusmodi sunt duo Beneficia absque animarum cura, postulantia residentiam, v. g. duo Canonicatus in diversis Ecclesiis.

Dico: *seclusa justa causa, omnino illicitum et juri naturali morali contrarium est, plura simul possidere beneficia etiam compatibilia et simplicia.*

Nota: Haec propositio hominibus qui, ut ait Trid. *improbae cupiditatis affectu, plura simul beneficia obtinere non erubescunt*,

---

(a) *Reg.* 79. *juris in* 6. (b) *Conc. Rhem. ann.* 1583.
(c) *Extrav. execrabilis de praebendis.*
(d) *Cap. Litteras de concessione praebend.*

tam nauseosa, infinitis propemodum Conciliorum decretis, et Pontificum ac Patrum oraculis, est definita, quae referre sigillatim cum non ferat brevitas proposita, hic eorum rationes unico argumento perstringemus; itaque

Prob. prop. Juri ac aequitati naturali repugnat 1. Quod Ecclesiasticus Ordo pervertatur; 2. Quod minuatur cultus divinus; 3. Quod animae certo periculo exponantur; 4. Quod justitia distributiva laedatur; 5. Quod fraudetur voluntas fundatorum; 6. Quod defuncti injuste precibus atque suffragiis sibi debitis, priventur, etc.

Atqui per pluralitatem Beneficiorum; 1. *Ecclesiasticus Ordo pervertitur, quando unus plurium Officia occupat Clericorum* (*a*); 2. *Minuitur cultus divinus* (*b*); Deus enim magis per plures ministros, quam per unum colitur; 3. *Animae certo periculo exponuntur* (*c*); cum inde profluant scandalorum occasiones et suppeditetur avaritiae, luxus, et ambitionis materia; 4. *Justitia distributiva laeditur* (*d*); dum multi digni esuriunt, alii vero ebrii sunt; 5. *Fraudatur pia voluntas Fundatorum* (*e*), quorum intentio fuit sua fundatione promovere cultum Dei, qui pluralitate Beneficiorum minuitur; 6. Defuncti injuste suffragiis sibi debitis privantur, dum unus pluribus obligationibus, nequit illis animabus satisfacere. Ergo etc.

Dixi in prop. *seclusa justa causa*: nam, ut ait Toletus (*f*), *plura Beneficia habere est de eorum numero quae mala sunt, tamen possunt bona fieri, si aliquibus bonis circumstantiis copulentur*; ut occisio, quae adveniente Lege justitiae redditur licita et honesta.

Quaeres 1. Quaenam sit justa causa possidendi, aut conferendi plura Beneficia, sine Pontificis dispensatione?

Resp. Unicam assignat Concil. Trid. (*g*) tenuitatem nimirum Beneficii; conceditque, ut si Beneficium *ad vitam ejus cui confertur honeste sustentandam non sufficiat, liceat aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri.*

Quaeres 2. An per dispensationem Pontificis licitum sit habere plura Beneficia requirentia residentiam?

Resp. Id licitum esse, si adsit justa causa dispensandi.

Dixi, si *adsit justa causa*; sine qua non est tutus in conscientia, qui per dispensationem Pontificiam obtinuit plura beneficia; sed uno retento tenetur caetera resignare; ratio Cajetani (*h*) est, quia est contra jus naturale divinum, ut unus habeat plura Bene-

(*a*) *Concil. Trid. sess.* 24. *c.* 17.
(*b*) *Extrav. execrabilis de praebend.* (*c*) *Conc. Later.* 3. *c.* 24.
(*d*) *Extrav. execrab. de praebend. et D. Th. quodl.* 5. *art.* 15.
(*e*) *D. Th. cit.* (*f*) *Tolet. instruct. Sacerd. l.*5. *c.* 8.
(*g*) *Trident. sess.* 24.*cap.*17. (*h*) *Cajetan. in summa v. Beneficium.*

ficia: atqui Pontifex non potest dispensare in iis quae sunt juris divini naturalis, nisi interveniat justa causa quae turpitudinem tollat; ergo.

Quaeres 3. Quaenam sunt justae causae dispensandi in pluralitate Beneficiorum?

Resp. Sunt tres. 1. Est tenuitas Beneficii, ut supra dictum est. 2. Est necessitas Ecclesiae, v. g. si desint alii, vel idonei, *quod hodie moraliter est impossibile*, ait Paulus a Lugduno (*a*).

3. Est Ecclesiae utilitas; sic filiis Principum et eximie doctis, dantur interdum Episcopatus, ut Ecclesiae adversus Haereticos defendantur, ut posse fieri definit Conc. Later. IV. (*b*).

Verum, ait Dominicus Soto (*c*), *ratio illa dispensandi solum habebat locum, quando Ecclesia vagiebat in cunis, et potentia saeculari opprimebatur: jam vero hoc aetatis, si fas est dicere verum, nescio an eadem dispensationis causa, tam legitima existat.*

Attendant ergo qui coacervatis pinguescunt beneficiis, ista D. Bernardi verba: *qui non unus est, sed plures in beneficiis, non unus sed plures erit in suppliciis.*

ARTICULUS VI.

De Beneficiorum residentia.

Quaeres 1. Quid sit residentia?

Resp. Est in loco Beneficii commoratio, personalisque muniorum Ecclesiasticorum functio.

Dico 1. Omnes quibus cura animarum incumbit, tenentur jure divino residere, et per se Officium suum recte praestare.

Prob. Ex Conc. Trident. sess. 23. cap. 1. de reform. *Cum praecepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas cognoscere, pro his sacrificium offerre, verbique divini praedicatione, Sacramentorum administratione, et bonorum operum exemplo pascere; pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, et in caetera munia pastoralia incumbere, quae omnia nequaquam ab iis praestari, et impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt: sacrosancta Synodus eos admonet, et hortatur ut divinorum praeceptorum memores, factique gregis forma in judicio et veritate pascant et regant .... declarat omnes .... obligari ad personalem in sua Ecclesia vel Dioecesi residentiam, ubi injuncto sibi officio defungi teneantur, neque abesse posse nisi ex causis infrascriptis, etc.*

Ex hoc decreto patet ipso jure divino naturali Beneficiatos curatos non solum ad residentiam teneri, sed et per seipsos personali-

(*a*) *Paul. a Lugd. de Benef. art.* 5.
(*b*) *Relat. c. de multa de Praeb.*
(*c*) *Soto de jure et just. l.* 3. *q.* 4.

ter munia sua explere; cum residentia ipsis non praecipiatur, nisi propter Officium ab ipsis personaliter debitum, juxta illud effatum: *propter quod unumquodque tale et illud magis tale.*

Dico 2. *Canonici, aliique Clerici praebendas, vel dignitates in Ecclesiis Cathedralibus vel Collegiatis possidentes, similiter tenentur ad residentiam.*

Prob. Ex eodem Trident. sess. 24 cap. 12. et iisdem rationibus; quum caeteris paribus eadem sit erga ipsos et aeque gravis obligatio.

Quaeres 2. *Quibus poenis afficiantur Beneficiarii non residentes?*

Resp Privantur *ipso facto* Beneficiorum suorum fructibus *pro rata temporis absentiae*, eosque restituere tenentur *fabricae Ecclesiarum aut pauperibus, alia etiam declaratione* judicis *non secuta* (a). Deinde ad residentiam possunt cogi *per censuras Ecclesiasticas, et substractionem fructuum, aliaque juris remedia, etiam usque ad* (Beneficiorum suorum)*privationem* (b).

Quaer. 3. *Quaenam sint justae causae a residentia excusantes?*

Resp. Quatuor assignat Conc. Trid. ibidem, modo *ita provideant ovibus, ut ex ipsorum absentia nullum damnum accipiant.*

1. Est *Christiana charitas;* ut si aliqua Ecclesia in haeresis periculo versaretur, et Episcopi, aut Parochi, aut Canonici praedicatione juvari posset.

2. Est *urgens necessitas*: cum nempe Beneficiarius residendo incurreret *periculum vitae, vel propter morbum* sibi particularem (non communem, ut pestis); *vel propter persecutionem*, sibi personaliter factam; *vel propter aeris intemperiem* (c).

3. *Debita obedientia* Si nempe Beneficiarii ad aliquod aliud Ecclesiasticum negotium applicentur a Superioribus suis.

4. Est *evidens Ecclesiae vel Reipublicae utilitas*: sic excusantur 1. Qui in Officiis publicis a Rege destinantur; 2. Qui deputantur ad docendam Theologiam, si nullus reperiatur idoneus, 3. Canonici studio Theologiae ad quinquennium addicti, etc. (d).

Nota 2. *Extra has causas* Episcopi possunt quotannis sive continue, sive interrupte a suis Ecclesiis *ex justa causa* ad summum tribus mensibus abesse (e).

2. Canonici possunt duobus vel tribus mensibus sive continuate sive interrupte abesse: *Salvis nihilominus earum Ecclesiarum Constitutionibus, quae longius servitii tempus requirint* (f).

3. Extra quatuor causas supra enumeratas nullum tempus absentiae a Conc. Trid. Parochis conceditur; quod si habeant justam discedendi causam, debet esse *ab Episcopo cognita et pro-*

(a) *Conc. Trid. sess.* 2. *de ref. c.* 1. (b) *ibidem.*
(c) *Barbosa in Conc. Trid. sess.* 23 *cap* 1. *de ref. num.* 8.
(d) *Honorius III. in c. super. specul. de magist.*
(e) *Trid. sess.* 23. *c.* 1. *de ref.* (f) *Trid. sess.* 24, *cap.* 12.

bata, qui discedendi licentiam ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa, concedere non debet; quod si licentia discedendi concedatur, debent *Vicarium idoneum ab ipso Ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione* relinquere (*a*).

ARTICULUS VII.

De Simonia.

Tria de Simonia occurrunt perpendenda sequentibus sectionibus 1. Natura, malitia, et divisio. 2. Modi quibus committi potest. 3. Poenae quibus afficiatur.

SECTIO I.

De natura, malitia, et divisione Simoniae.

Quaeres 1. *Quid sit Simonia?*

Resp. Est *studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum* (*b*).

Dicitur 1. *Studiosa* : id est deliberata, ut excludantur motus voluntatis non plene deliberati, vel procedentes ex ignorantia inculpata.

Dicitur 2. *Voluntas:* ut includatur Simonia mentalis.

Dicitur 3. *Emendi vel vendendi:* sub quibus terminis comprehenduntur omnes contractus onerosi, sive temporale detur ut pretium rei spiritualis, sive ut *motivum* ad acquirendum spirituale, sive tamquam rei spiritualis *gratuita compensatio*, prout definivit facultas Lovaniensis (*c*) et post ipsam Innocentius XI. (*d*).

Dicitur 4. *Aliquid spirituale*: id est res, vel actio sacra ad salutem animae specialiter ordinata, vel ad cultum Dei pertinens, ut dona Spiritus sancti, oratio, Sacramenta, Reliquiae Sanctorum; item omnis potestas supernaturalis, ejusque usus, ut omnis actus ordinis et jurisdictionis Ecclesiasticae.

Dicitur 5. *Spirituali annexum*: id est, quod licet de se temporale sit, atque naturale, aliquam tamen spiritualitatem, et supernaturalitatem induit, propter connexionem quam habet cum rebus spiritualibus et supernaturalibus. quae connexio potest fieri tripliciter.

1. *Antecedenter*: Praecedendo spirituale tamquam quid ordinatum ad illud; tale est jus Patronatus quod praecedit praesentationem ad Beneficium; talia sunt vasa, vestimentaque sacra; altaria, quae referuntur ad sacrificium Missae.

2. *Concomitanter*: Cum rei spirituali necessario est annexum et veluti intrinsecum, ut labor intrinsecus in administ ratione Sacramentorum, celebratione Missae, etc.

(*a*) *Trid. sess.* 23. (*b*) *D. Th.* 2. 2. *q.* 100. *art.* 1.
(*c*) *Facul. Lovan. ann.* 1657. (*d*) *Inn. XI. in damn. prop.* 45. *et* 46.

3. *Consequenter*: Cum rem sacram a qua dependet, subsequitur, ut jus percipiendi Beneficiorum proventus, quod supponit Officium spirituale, propter quod confertur.

Dices: Manca est ista definitio, deest enim haec particula *pro re temporali*; ergo.

Resp. nego ant. Illae enim voces de industria omissae sunt ut nostra definitio conveniret omni Simoniae, etiam illi quae reperitur in permutationibus factis sine auctoritate Superioris, in qua non reperitur temporale pretium.

Quaeres 2. Quotuplex est Simoniae pretium?

Resp. Triplex, scilicet munus a manu, a lingua, ab obsequio.

Munus a manu, est pecunia, vel aliquid pecunia aestimabile, v. gr. remissio debiti, solutionis dilatio, mutui traditio, pensionis solutio, etc.

Munus a lingua, est favor, patrocinium, intercessio, laus, commendatio apud alium, etc.

Munus ab obsequio, est quodvis obsequium alteri praestitum, vel praestandum ad rem spiritualem ab ipso comparandam.

Quaeres 3. Quale sit peccatum Simoniae?

Respond. Est gravissimum peccatum contra religionem et justitiam, nec potest fieri veniale ex levitate materiae.

Dixi 1. *Contra Religionem*: quia est species quaedam sacrilegii, quatenus per ipsam res sacra turpiter et indigne tractatur, cum terrestri et profanae adaequetur.

Dixi 2. *Contra justitiam*: quia per Simoniam aliquis usurpat dominium rerum quod non habet; unde omnes actus Simoniaci sunt irriti, et obligant ad restitutionem.

Dixi 3. *Nec potest fieri veniale ex levitate materiae*; tum rei spiritualis, cum nulla sit vel minima, quae pretio aestimari possit, absque gravi tum ipsiusmet doni, tum Donatoris, nempe Dei irreverentia et contemptu. Tum rei temporalis pro spirituali datae, nam quo vilior est res illa temporalis, eo majus est rei spiritualis vilipendium.

Quaeres 4. Quotuplex sit Simonia?

Respond. Simonia dividitur 1. in eam quae est juris divini, et in eam quae est juris humani Ecclesiastici.

Simonia juris divini, est *rei temporalis commutatio pro re spirituali qua talis*; unde est prohibita quia est intrinsece mala.

Simonia juris humani, *est pactio quaelibet aut conventio, quae ab Ecclesia sub poenis Simoniae inhibetur, quatenus labem redolens Simoniacam.* Lex enim facit ut objectum suum sit materia virtutis illius, ex cujus motivo fertur: sic Communio a non jejuno est sacrilegium, quia Ecclesia ex motivo reverentiae vetuit sumptionem cujuslibet rei ante Communionem.

Dividitur 2. In realem, mentalem, et conventionalem.

Simonia *realis*, est *Pactio Simoniaca, ex utraque parte completa saltem inchoate.*

Dicitur 1. *Pactio;* scilicet expressa vel implicita.

Dicitur 2. *Saltem inchoate:* quia ad Simoniam realem sufficit solutio partis pretii, aut traditio instrumenti pro debito, cum receptione rei spiritualis, vel spirituali annexae.

Simonia *mentalis*, est *datio rei spiritualis pro temporali, vel temporalis pro spirituali, nullo pacto etiam tacito interveniente:* ut si quis serviat Episcopo ea intentione ut pro temporali obsequio ei procuret Beneficium, nulla tamen verbis, vel nutibus facta conventione. Haec est vera Simonia et ejusdem speciei coram Deo, cum Simonia reali (*a*); vocaturque *peccatum Simoniae mentalis*, ut distinguatur ab interna voluntate committendae Simoniae absque externa executione, quae vocatur *peccatum mentale Simoniae.*

Simonia *conventionalis*, est *pactio exterius ex una vel utraque parte facta, dandi vel accipiendi rem temporalem pro spirituali;* et est triplex, scilicet pure conventionalis, mixta, et confidentiae.

Conventionalis pure, est *ea in qua neutra parte pactum executioni est mandatum.*

Conventionalis mixta, est *ea in qua pactum ex una parte executioni est mandatum.* Est mixta conventionali et reali.

Conventionalis confidentiae, est *ea qua quis alteri confert, aut procurat Beneficium, cum pacto expresso vel tacito, ut is cui procuratur, illud aliquando sibi, vel alteri resignet, vel pensionem absque Superioris auctoritate ex eo solvat.*

Unde est species Simoniae conventionalis mixtae cum ex una parte sit completa.

Quaeres 5. *Quot modis committitur confidentia?*

Resp. Committitur quatuor modis.

1. Per *accessum*, ut cum Praelatus volens alicui per aetatem incapaci, procurare Beneficium, illud confert alteri, eo pacto ut quamprimum incapax factus fuerit capax, illud accipiat.

2. *Per ingressum*, ut cum quis Beneficium sibi collatum, ante captam ejus possessionem, alteri resignat, eo pacto ut illud postea ingrediatur, si iste moriatur, vel Beneficium dimittat.

3. *Per regressum*; ut cum quis Beneficium a se possessum, alteri resignat, eo pacto ut iste sibi, vel alteri, idem Beneficium resignaturus sit convenienti tempore.

4. *Per stipulationem Pensionis*, sibi vel alteri ex fructibus Beneficii dandae.

Porro ad hanc Simoniam requiritur ut accessus, ingressus, regressus sint in idem Beneficium; alias non erit Simonia confidentialis, sed conventionalis mixta, vel realis si utrinque sit completa.

(*a*) *Cap. 34. de Simon.*

Quaeres 6. *In quibus Contractibus committatur Simonia juris humani?*

Resp. Committitur 1. Datione etiam spontanea, et acceptione muncrum ex occasione examinis ad Beneficia (*a*). Item ex occasione collationis Ordinum, Tonsurae, Litterarum dimissoriarum, vel testimonialium (*b*).

Dixi *ex occasione*: Nam si darentur pro collatione Ordinum, pro Litteris dimissoriis, etc. esset Simonia Juris divini, cum isti actus sint spirituales. utpote procedentes a potestate spirituali Ordinis, aut Jurisdictionis.

Committitur 2. In venditione Officiorum quorumdam temporalium, quae regimen Ecclesiae temporale spectant, ut sunt Officia OEconomi, Sacristae, Advocati, Defensoris Ecclesiae, etc. (*c*) in his enim Officiis est quaedam dignitas propter quamdam conjunctionem quam habent cum suppellectili sacra, rebus et Ministris Ecclesiae.

Committitur 3. venditione Chrismatis etiam secundum materiam (*d*); Item venditione Ecclesiae (*e*), vel Coemeterii (*f*).

Committitur 4. In permutatione Beneficiorum sine auctoritate Praelati, nullo interveniente pretio: *item* in Resignatione in favorem sine auctoritate Papae. *Item* in resignationibus confidentiariis (*g*).

SECTIO II.

De modis, quibus Simonia committi potest.

Nota. Innumeris modis committi potest Simonia, quos claritatis causa, sub diversis paragraphis exponemus.

§. I. *De Simonia in vendendis temporalibus spirituali annexis.*

1. Est Simonia carius vendere rem temporalem annexam antecedenter spirituali, propter spiritualitatem cui annexa est.

Dixi carius, quia licite emi et vendi potest nisi prohibeatur, quia res illa retinet suum valorem intrinsecum, nec ita dependet a re spirituali, ut ea vendita, haec censeantur vendi.

Hinc vendi possunt, fundus cui annexum est jus Patronatus, vasa sacra, ornamenta sacra, etc.

2. Est Simonia vendere rem *concomitanter* annexam spirituali; ut labor necessarius ad exercendam sacram functionem, verb. grat. Missam celebrandam. *Ratio* est quia haec actio ita intrinseca est

(*a*) *Concil. Trident. sess.* 24. *cap.* 18. *de reform.*
(*b*) *Trident. sess.* 21. *cap.* 1. *de reform.*
(*c*) *Cap. si quis Episcop.* 1. *quaest.* 1. *et cap. salv. cap.* 1. *quaest.* 3.
(*d*) *Cap. si quis Episc.* 1. *quaest.* 1.
(*e*) *Cap.* 15. *de Simon.* (*f*) *Cap.* 13. *de Sepulturis.*
(*g*) *Cap. quaesitum, de permut. Cap. ult. de pactis.*

actioni spirituali, ut vendi non possit, quin actio spiritualis vendatur.

3. Est Simonia vendere rem consequenter annexam spirituali; ut jus percipiendi Ecclesiasticos reditus. *Ratio* est, quia haec res non potest acquiri nisi ratione Officii spiritualis; ergo nec vendi, nisi vendatur spirituale ei praesuppositum.

§. II. *De Simonia circa Missarum celebrationem, et Sacramentorum administrationem.*

1. Mentalis est Simonia et moralis, Missam celebrare, Horis canonicis interesse, Sacramenta administrare, etc. *principaliter* mercedis temporalis intuitu.

Dixi: *Principaliter*, ita ut quis nec Missam celebraret, nec Sacramenta administraret, nisi hanc mercedem temporalem speraret; quia hoc est sanctitatem pretio aestimare.

2. Non est Simonia ex functionibus Ecclesiasticis temporalia suscipere, imo et exigere per modum justi stipendii ac sustentationis *secundum ordinationem Ecclesiae et consuetudines approbatas*, ut ait D. Thom. (*a*) *modo tamen*, ut addit D. Doct. (*b*), *ab invitis non exigatur per spiritualem abstractionem; hoc enim haberet quamdam venditionis speciem.*

Ratio resolutionis est, quia *dignus est operarius cibo suo* (*c*). Unde Concil. Constantiense damnavit hunc Viclefi articulum: *Omnes sunt Simoniaci qui se obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus.*

3. Nec est Simonia, in urgente necessitate, Ministro nolenti Sacramenta conferre, aliquid retribuere, non tamquam rei sacrae pretium, sed ad injustam vexationem redimendam, id est, ut ait Lessius (*d*)*ad alliciendum animum ut pravam voluntatem non dandi deponat et in bonum commutet, quod sane licitum est.*

4. Non est Simonia aliquid accipere pro docenda Theologia, quia licet versetur circa objectum supernaturale, tamen actio eam docendi per se primo non ordinatur ad animae salutem, neque immediate dirigitur ad movendam voluntatem, sed exercitandum intellectum audientis... Aliud est de catechesi vel concione, pro qua praecise aliquid accipere est simoniacum, cum pro fine habeant instructionem ad salutem animae immediate ordinatam.

5. Simonia est, juri divino opposita dare vel exigere quidpiam in pretium dispensationis voti, juramenti, matrimonii, etc. quia dispensare est usus potestatis spiritualis... potest tamen Praelatus, his cum quibus dispensat, imponere per modum mulctae, onus eleemosynam erogandi pauperibus, vel Ecclesiae; modo ex

(*a*) *D. Thom.* 2. 2. *q.* 100. *art.* 2. *in corp.*
(*b*) *D. Thom. art.* 3. *in corp.*
(*c*) *Matth.* 16. (*d*) *Less. l.* 2. *c.* 35. *dub.* 7. *n.* 43.

hac mulcta nullum emolumentum ipsemet suscipiat; hoc enim prohibetur a Concilio Tridentino (*a*).

§. III. *De Simonia circa Religionis ingressum.*

1. Dare vel accipere aliquid pro ipso ingressu Religionis, vel professione tamquam pretium aut motivum ingrediendi, vel profitendi, est Simonia, quia Religio est status spiritualis perfectionis, cum per eum homo se Deo totaliter devoveat (*b*).

2. Si tamen Monasterium sit egenum, nec absque gravamine novos candidatos suscipere possit, licitum est pro eorum victu, et sustentatione, necessaria paecisci et accipere; modo candidati vere gratuito ad Religionem admittantur, nec eorum pecunia principaliter intendatur; ratio est quia temporale, nempe dos non datur pro spirituali, sed pro temporali, nempe pro sustentatione quam Communitas egena non debet.

3. Etiamsi dives sit Monasterium, potest, juxta Trident. (*c*) aliquid recipere pro victu et vestitu Novitii, durante novitiatu: ratio est, quia Novitii non habent jus ut alantur ex communibus Monasterii bonis, nisi fiant Communitatis membra; porro non fiunt membra Communitatis, nisi cum eidem se per professionem solemnem alligant.

§. IV. *De Simonia circa varios modos ambiendi, et conferendi Beneficia.*

1. Est Simonia dare vel promittere alteri aliquod munus sive a lingua, sive ab obsequio *ea principali intentione*, ut ab eo Beneficium obtineat, vel ut ille alter curet ut sibi vel alteri detur Beneficium (*d*). Ratio est quia munere temporali intenditur obtentio Beneficii, eoque medio comparatur.

Dixi *principali intentione*: quia si principaliter intendat omnia munia sua ad gloriam Dei obire, a Simonia excusatur, licet secundaria intentione de obtinendo Beneficio cogitaret.

2. Collator aut Patronus qui Beneficium confert aut procurat Clerico, propter obsequia sibi personaliter exhibita, maxime in rebus suis domesticis, Simoniam committit, juxta definitionem Alex. III. (*e*).

3. Simoniacum est pactum reparandi Ecclesiam, dandi aliquid fabricae, vel pauperibus, etc. ad obtinendum Beneficium (*f*).

4. Qui ad preces amici Clerico Beneficium confert, si per hoc

(*a*) *Trident. sess.* 25. *cap.* 18. *de reform.*
(*b*) *D. Thom.* 2. 2. *q.* 100. *art.* 3. *ad.*
(*c*) *Trid. sess.* 25. *cap.* 16. *de regular.*
(*d*) *Cap.* 1. *can.* 1. *quaest.* 3.
(*e*) *Cap. cum essent, de Simonia.*
(*f*) *Cap. ex multis* 1. *quaest.* 3.

intendat Oratorem sibi obligare; committit Simoniam muneris a lingua (*a*) Si tamen Clericus est dignus, excusatur a Simonia, *quia subest justa causa*, ut addit D. Thomas.

5. Verum non est Simonia, sed *illicita et carnalis collatio*, ait D. Thomas (*b*), gratis conferre Beneficium amico vel consanguineo principaliter propter amicitiam qua eum prosequitur. At Simonia est, si conferas aut procures Beneficium principaliter cujuslibet temporalis emolumenti intuitu, v. gr. *ut inde honoratior vel opulentior fiat tua familia*; etc. (*c*).

§. V. *De Simonia circa resignationes et permutationes.*

Nota. Juxta definitionem Canonum (*d*), et Concilii Rothomagensis, c. *de Episcopis et C. n.* 20. *omnes pactiones super Beneficiis in quibus non intervenit Sedis Apostolicae approbatio, illicitae sunt, atque Simoniacae.*

Ratio Legis est, quia in pactione et commutatione rei spiritualis, cui temporale commodum annectitur, periculum est ne id fiat intuitu rei temporalis; resignatio vero in favorem prohibita est ad tollendam omnem speciem haereditatis in Beneficiis.

Ex hac Lege multa ad praxim necessaria deducuntur.

1. Simoniaca est omnis resignatio in favorem alterius, vel cum reservatione pensionis, facta sine auctoritate Papae (*e*).

2. Simoniaca est resignatio facta cum pacto, ut resignatarius solvat expensas factas a resignante ut Beneficium obtineret, vel ut Beneficii aedificia resarciret, aut augeret.

3. Simoniaca est permutatio, si permutantes compensent auctoritate propria inaequalitatem fructuum pecunia, vel pensione; aut si unus illorum alteri imponat aliquod onus quod sit praeter naturam permutationis, v. g. omnes sumptus solvendi.

4. Nulla est nec canonica permutatio, nisi Beneficiorum ad quae compermutantes vere, legitime et actualiter sunt promoti; *item* illicita est Beneficii actualiter possessi permutatio cum altero in futurum etiam certissime obtinendo, prout statuit Innocentius III. (*f*).

5. Simoniaca est electio eorum qui inter se paciscuntur mutuo sibi conferre ad dignitates suffragia.

6. Simoniacum est et sub poena excommunicationis *ipso facto* incurrendae prohibitum (*g*) suffragia in electionibus quovis commodo terreno emere; et qui sic fuit electus, dignitatem tenetur dimittere, cum electio ejus *ipso jure* nulla sit atque irrita.

(*a*) *D. Thom.* 2. 2. *quaest.* 100. *art.* 5. *ad* 3. (*b*) *D. Thom. Ibidem.*
(*c*) *D. Thomas in* 4. *dist.* 25. *qu.* 3. *art.* 3. *ad* 7.
(*d*) *Cap.* 34. *de Simon. et cap.* 5. *de rer. permut.*
(*e*) *Ex tit. ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.*
(*f*) *Cap. cum universor. de rer. permut.*
(*g*) *Extravag. detestabile.*

§. VI. *De Simonia in transactionibus et compositionibus.*

1. Simoniaca et nulla est omnis transactio, vel cessio juris etiam dubii circa Beneficium non gratuita, propria auctoritate facta (*a*), etiamsi detur spirituale pro spirituali.

2. Simoniaca est transactio ad impediendam vel dirimendam litem super Beneficio, hoc pacto ut unus litigantium cedat juri suo pro pecunia, et alteri Beneficium pacificum relinquat; vel hoc pacto ut unus desistat, modo alter solvat impensas factas (*b*), si fiat propria auctoritate.

Item hoc pacto, ut unus beneficium, alter pensionem super beneficio habeat, quia hujusmodi pensiones Ecclesia solum tolerat, quando constituuntur, *non ex pactione partium, sed ex jussione judicum, pro bono pacis et utilitatis.* Ecclesiae utique, non privatorum, illisque beneficium non oneratur, sed beneficiarii persona duntaxat, ita ut ipse defuncto ejus successor ad pensionis solutionem non teneatur, nec judices quicumque, sed arbitri duntaxat., in quos compromissum est, id decernere possunt: quod dum faciunt, Sedes Apostolica id non tam probat, quam tolerat, ait Innoc. III. cap. *nisi essent, de praebendis.*

Dixi in utroque casu: *si fiat auctoritate propria*: quia auctoritate Superioris factae illae compositiones et transactiones ob bonum temporalis pacis approbantur a jure (*c*).

3. Semper Simoniacum est dare spirituale ad redimendam vexationem injustam, sive ad obtinendum Beneficium, sive post obtentum Beneficium; quia tunc spirituale datur in compensationem mali temporalis vitandi; quae compensatio ex se est pretio aestimabilis.

4. Simonia est redimere justam vexationem post obtentum et possessum Beneficium; nam eo ipso quod justa est vexatio, sequitur quod jus in Beneficio non sit omnino firmum, vel auferri possit, v. gr. propter crimen; unde tunc daretur pretium ad confirmationem, vel conservationem Beneficii, quod est quid spirituale.

5. Simonia est, quodlibet munus offerre ad redimendam vexationem injustam. 1. Quia quis impeditur ne jus acquirat ad Beneficium; 2. Quia quis jam habens jus inchoatum per praesentationem, impeditur ne jus plenum obtineat per collationem, confirmationem, etc. (*d*) *Ratio est*, quia jus sive inchoatum per praesentationem, sive plenum per collationem aut confirmationem, est quid spirituale, quod pretio temporali acquirere velle simoniacum est.

6. Immunis est a Simonia, qui pretio temporali injustam vexationem redimit, qua impeditur a possessione pacifica Beneficii, ad quod jus plenum et perfectum habet: ut definitur a jure (*e*). *Ra-*

(*a*) *Cap. 7. de transact.* (*b*) *Cap. 4. de pactis*
(*c*) *Cap. 2. de arbit.* (*d*) *Cap. 23. de Simon.*
(*e*) *Cap. 28. de Simon.*

tio est quia tunc non datur pretium pro re spirituali, cum haec vere sit acquisita, sed solum pro liberatione ab injuria, quae est quid temporale, et nihil acquiritur de novo; ita D. Thomas (*a*) qui docet *quod antequam alicui acquiratur jus in Episcopatu, vel dignitate, vel praebenda, per electionem, vel provisionem, seu collationem, seu Canonicam institutionem, vel confirmationem, simoniacum esset, adversantium obstacula pecunia redimere. Sic enim per pecuniam pararet sibi viam ad rem spiritualem obtinendam. Sed postquam jus alicui acquisitum est, licet per pecuniam injusta impedimenta removere.*

7. Simoniam committit, qui ad injustam vexationem redimendam dat aliquid spirituale, vel quasi spirituale, v. gr. beneficium, pensionem ecclesiasticam, vel officium ecclesiasticum: quia talis redemptio est temporalis pretioque aestimabilis: atqui Simoniacum est, dare spirituale pro temporali; ergo etc.

SECTIO III.

De poenis Simoniae.

Nota 1. Licet quaelibet Simonia etiam mentalis, sit grave crimen, tamen nullae poenae Canonicae incurruntur, 1. Ob Simoniam pure mentalem, sed sufficit *per solam poenitentiam suo satisfacere Creatori*, ut ait Gregor. IX (*b*) 2. Ob Simoniam pure conventionalem, et conventionalem mixtam, excepta confidentiali; quia jura has poenas statuentia *realem rei spiritualis receptionem requirunt* (*c*).

Dixi, *Realem rei spiritualis receptionem*; quia multi asserunt poenas Canonicas incurri ob Simoniam conventionalem mixtam dum res spiritualis est tradita, licet nondum sit solutum pretium promissum; ratio eorum est, quia tunc Simonia videtur completa exterius, sicut Contractus venditionis censetur completus, si res sit tradita et pretium promissum, etsi nondum solutum. Alii tamen communius docent solam Simoniam realem in qua intervenit munus a manu inducere poenas juris; tum quia haec est praxis Curiae Romanae; tum quia poenae juris impositae pro aliquo actu, intelliguntur de actu exterius ex omni parte consummato, nisi Lex aliud clare exprimat, cum ex reg. juris, *odia sint restringenda.* Huic sententiae adhaereo.

Igitur duae duntaxat Simoniae species poenis Canonicis sunt obnoxiae. 1. Est Simonia realis et haec a manu. 2. Est confidentialis.

Nota. 2. Nullam poenam a jure latam esse nisi pro Simonia commissa in ingressu Religionis, vel in Ordinatione, vel in Beneficio; nomine autem Beneficii comprehenduntur etiam Officia

(*a*) 2. 2. *qu.* 100. *art.* 2. *ad* 5.
(*b*) *Cap.* 46. *de Simon.* (*c*) *Extravag.* 1. *et* 2. *de Simon.*

jurisdictionem spiritualem habentia ; ut Provincialatus, Prioratus, Guardianatus, etc. colligitur *ex extrav. detestabile de Simon.* De his triplici paragrapho.

§. I. *De poenis Simoniae in ingressu Religionis perpetratae.*

Quaeres. Quot sunt poenae Simoniae pro ingressu Religionis?

Resp. Sunt tres, 1. Est excommunicatio Papae reservata, quam ipso facto incurrunt omnes et singuli sive dantes, sive recipientes (*a*).

2. Suspensio ab Officiis Capitularibus Papae reservata, lata in Conventum si consenserit (*b*).

3. Simoniacus scienter admissus, si per sententiam fuerit convictus, in arctius Monasterium debet detrudi, nec absque dispensatione Papae in eodem Monasterio manere potest (*c*).

§. II. *De poenis Simoniae in Ordinatione perpetratae.*

Quaeres. Quot sunt poenae Simoniae in Ordinatione commissae?

Resp. Sunt tres. 1. Est Excommunicatio Papae reservata, quam ipso facto incurrunt, tum Ordinans, tum Ordinatus, tum Ordinationis Mediatores (*d*).

2. Sic Ordinatus ignoranter suspensus est ipso jure ab Ordine simoniace suscepto ; scienter vero simoniace Ordinatus suspensus est ab omnibus simpliciter Ordinibus (*e*).

3. Simoniace Ordinans suspensus est per triennium a collatione omnium Ordinum (*f*). Et ubi recepta est Bulla Sixti V. *Sacrum* (*g*) suspensus est a collatione omnium Ordinum, etiam primae Tonsurae, et ab executione omnium munerum Pontificalium ; et interdictus est ab ingressu Ecclesiae.

§ III. *De poenis Simoniae in Beneficiis commissae.*

Quaer. 1. *Quot sunt poenae Simoniae in Beneficiis commissae?*

Resp. tres. 1. Excommunicatio Papae reservata, quam ipso facto incurrunt qui Beneficium simoniace susceperunt, contulerunt, aut quovis modo procuraverunt (*h*).

2. Irrita est ac nulla, simoniaca Electio, Praesentatio, Resignatio, Collatio, nullumque jus tribuit ; ita ut simoniace provisus etiam occultus teneatur ante omnem sententiam Beneficium dimittere, et omnes fructus restituere Ecclesiae ejusdem Beneficii, cum nullum jus in Beneficium acquirat (*i*).

(*a*) *Extrav. sane de Simon.* (*b*) *Ibidem.*
(*c*) *Cap.* 25. *de Simon.* (*d*) *Extravag. cum detestabile de Simon.*
(*e*) *Ibidem.* (*f*) *Cap.* 45. *de Simon.*
(*g*) *Non est recepta in Gallia.*
(*h*) *Extravag. cum. detestabile.* (*i*) *Ibidem.*

3. Qui Simoniace electus vel provisus fuit, est ipso facto inhabilis ad idem Beneficium, nec potest illud ex Episcopi dispensatione obtinere (*a*).

Quaeres 2. *Quot sunt poenae Simoniae confidentialis?*

Resp. Hae poenae ex Bulla 85. Pii IV. et Bulla 85. Pii V. sunt,

1. Excommunicatio Papae reservata contra utrumque contrahentem, si sint inferiores Episcopis; nam Episcopi incurrunt solum interdictum ab Ingressu Ecclesiae.

2. Privatio Beneficii per confidentiam obtenti, et quidem ante omnem sententiam, cum ejus collatio nulla sit.

3. Inhabilitas ad idem Beneficium, et ad alia acquirenda.

4. Privatio Beneficiorum antea legitime possessorum, et pensionum prius obtentarum; non tamen ante sententiam Judicis declaratoriam, cum justo titulo possideantur; unde usu ita est recepta Bulla.

5. Beneficia per confidentiam collata et accepta, reservata sunt Papae; nec possunt ab Ordinariis conferri.

6. In praedictis Bullis fructus Beneficiorum per confidentiam acquisitorum, et pensionum sic constitutarum reservantur Camerae Apostolicae; sed haec reservatio in Gallia non observatur.

Quaer. 3. *Utrum simoniace promotus poenis Canonicis sit obnoxius, dum ipso ignorante, ab alio perpetrata est Simonia, v. g. a patre aut amico, qui per Simoniam ipsi procuravit Beneficium?*

Resp. Licet sic promotus non incurrerit poenam excommunicationis, cum sit a culpa immunis; attamen invalida est ejus provisio, et ad Beneficium obtinendum fit inhabilis (*b*).

Hinc tenetur ante omnem sententiam, Beneficium dimittere, et omnes fructus perceptos extantes restituere, non tamen eos quos bona fide consumpsit, cum eos bona fide possederit (*c*). *Ratio* est, quia irritatio directe fertur a jure (*d*) in omnem acquisitionem quae fit per Simoniacam labem, nec ad hanc requiritur culpa, vel scientia acquirentis aut conferentis.

Excipiuntur duo casus, in quibus a jure declaratur valida collatio, ignorante proviso, simoniace facta.

1. Est, si provisi inimicus, ipso ignorante, pretium obtulerit, ut eum ad illud Beneficium obtinendum, inhabilem redderet (*e*).

2. Est, si provisus hanc resciens Simoniam expresse contradixerit: modo postea non acceptaverit, vel pretium ab illo promissum non solverit (*f*).

Porro, Juxta plures ignoranti Simoniam, non favet regula Cancellariae de triennali possessione ad praescriptionem, quia expresse

(*a*) *Cap.* 27. *Simon. et cap. penult. de elect.*
(*b*) *Cap.* 26. *de Simon.* (*c*) *Ita D. Thom. quaest.* 100. *art.* 6. *ad* 5.
(*d*) *Cap.* 3. *de Simon.* (*e*) *Cap.* 27. *de Simon.*
(*f*) *Cap.* 33. *de Simon.*

exigit, ut possessio sit *absque Simoniaco ingressu :* sed multi alii docent eum, qui mediante tertii Simonia, Beneficium accepit, posse illud retinere, si integro triennio hanc Simoniam ignoraverit: quia illa verba: *absque Simoniaco ingressu* videntur in rigore, requirere ut Simonia se teneat ex parte ingredientis Beneficium (*a*).

Quaer. 4. *An pretium per Simoniam acceptum restitui debeat, et cui ?*

Resp. Quoad primum affirm. Quia est injuste comparatum ; *gratis accepistis, gratis date:* ergo nullo titulo retineri potest. *Nec dicas*, pretium pro re spirituali ut temporaliter fructifera acceptum, stante aequalitate inter pretium et valorem fructuum, non esse acceptum contra justitiam naturalem, sed solum contra religionem, et reverentiam rei sacrae; ergo jure naturali non est restituendum.

Resp. nego ant. Injustitia enim hic non petitur ex inaequalitate inter pretium, et valorem fructuum, sub venditione rei invendibilis; atqui fructus illi, seu jus ad illos est invendibile, sicut et ipse titulus spiritualis, sine quo non provenit, et sine quo proinde vendi, aestimarique non potest, uti declaratur can. *Si quis*, quaest. 3. *Si quis objecerit, non consecrationes emi, sed res ipsas, quae ex consecratione proveniunt*, penitus decipere probatur. Nam, cum corporalis Ecclesia, aut Episcopus, aut Abbas, aut aliquid tale sine rebus corporalibus in nullo proficiat, nec anima sine corpore vivat, quisquis horum alterum vendit, sine quo, nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit. Vide propositionem 22. damnatam ab Alexand. VII.

Resp. ad 2. Pretium acceptum per Simoniam in Beneficio, sive realem, sive conventionalem mixtam restitui debet Ecclesiae ejusdem Beneficii, prout definitur, *cap.* 11. *de Simonia.*

Acceptum vero pretium pro ingressu Religionis restitui debet ei qui illud dedit, ut definitur, c. 19. *de Simonia.* Similiter dicendum de pretio accepto pro Ordinatione, cum nulla Lex in poenam, ei reddi vetet; jure autem naturali res reddi debet ei qui ejus habet dominium.

Quaer. 5. *Quis a poenis in Simoniam latis absolvere et dispensare potest ?*

Resp. Nullus nisi solus Papa, ab inhabilitate ad Beneficium possidendum dispensare potest, sive conscio proviso, sive eo ignorante commissa sit Simonia (*b*). Quod si vero provisus *ignoranter recepit simplex Beneficium per Simoniacam pravitatem, post liberam resignationem, Episcopi dispensatio toleratur* (*c*).

Resp. 2. A suspensione, quam Clericus simoniace ordinatus in-

(*a*) *Ita tenent Calass. Lessius , Layman , Delugo , Comez. Rebuff. Antoine , etc.*

(*b*) *Cap.* 27. *de Simonia , et cap. penultimo de electione.*

(*c*) *Eodem cap. penult. de elect.*

currit, solus Papa dispensare potest: indulgetur tamen ut Episcopus possit dispensare cum eo qui inscius sic fuit ordinatus (*a*).

De excommunicatione supra dictum est, sicut de suspensione quae incurritur pro Simonia ingressu Religionis commissa.

DISSERTATIO II.

De obligationibus Religiosorum.

Nota. Cum omnis Religiosus suam Regulam, Constitutiones, Statuta, expositionemque Regulae prae manibus habeat; hic solummodo perpendemus quae communia sunt omnibus Religionibus sequentibus capitibus; quorum

1. Erit de natura et essentia Religiosi status.
2. De ingressu Religionis et Noviliatu.
3. De Professione religiosa.
4. De Professorum obligationibus.
5. De Religionis egressu.
6. De Praelaturis religiosis.
7. De variis quaestionibus Regularium.

CAPUT I.

DE NATURA, ET ESSENTIA STATUS RELIGIOSI.

Quaer. 1. *Quid est status Religiosus?*

Resp. Est stabile vitae institutum ab Ecclesia approbatum, et tendens ad perfectionem per tria vota paupertatis, obedientiae, et castitatis.

Dicitur 1. *Stabile institutum* quia per vota homo se in perpetuum Dei obsequium tradit irrevocabiliter.

Dicitur 2. *Vitae, sive contemplativae*, nempe eorum qui sunt instituti ad opera vitae solitariae et contemplativae, et vocantur Monachi: tales sunt Benedictini, Cartusiani, Bernardini, etc. *sive activae*, eorum scilicet qui sunt instituti ad opera vitae activae, ut Ordines militares et Hospitalarii; *sive mixtae*, eorum nempe qui instituti sunt ad vitam actione et contemplatione mixtam, ut sunt Mendicantes, Canonici Regulares, PP. Societatis. Inde colliges tria esse genera Religiosorum.

Dicitur 3. *Ab Ecclesia approbatum*: quia sine hac approbatione non potest esse status spiritualis supra communem statum Christianorum, sed omnes sunt mere Laici, et nisi sint Clerici, sunt omnes subjecti Potestati saeculari.

Dicitur 4. *Tendens ad perfectionem;* ad quam tendere tenentur Religiosi, non quidem per omnia supererogationis opera, sed per ea solummodo quae in sua Regula, Constitutionibus, Statutis et

---

(*a*) *Extravag. cum detestabile de Simon.*

Observantiis regularibus, sunt praescripta; non enim tenentur vitam regularem agere, nisi juxta suum institutum ab Ecclesia approbatum.

Hinc Religiosus qui suam Regulam, Constitutiones, et Statuta Ordinis contemnit, mortaliter peccat; quia ipsammet perfectionem contemnit, si media sine quibus comparari nequit, despiciat. *Comtemnere autem censetur qui ea observare minime est sollicitus, vel qui ea omittit ex intentione ordinationibus Superiorum se non subjiciendi.* Ait D. Thom. (*a*).

Dicitur 5. *Per tria vota;* sive solemnia sint, sive simplicia in Societate Jesu emissa juxta jus novum Greg. XIII. statuentis in Bulla *Ascendente Domino*: vota illa simplicia, Religiosum constituere; ratio est quia per vota simplicia potest fieri traditio irrevocabilis ex parte Voventis, ut fit in Societate Jesu.

Porro in tribus illis votis consistit essentia status religiosi: nam per illa homo se, suaque omnia Deo consecrat, voluntatem suam Superiori subjiciens propter Deum. Per votum *castitatis* Deo consecrat corpus, ut abstractus a carnalibus desideriis Deo melius servire possit. Per votum *paupertatis* Deo bona sua temporalia consecrat, iis se privans propter Deum ut Deus sit ipsi omne bonum, nec aliud possideat, nisi ipsum, sepositis privilegiis a Concilio Trident. sess. 25. cap. 3. Mendicantibus concessis, quibus renuntiarunt fratres S. Francisci Capuccini, et ii, qui Minores de observantia vocantur.

Quaeres 2. Quodnam genus religiosorum sit perfectius?

Resp. Religio contemplativa est perfectior Religione activa; Religio autem mixta cuilibet praestantior est.

Prob. Perfectio Religionis primario spectatur ex fine; atqui finis Religionis contemplativae, cum immediate ordinetur ad ipsum Deum praestantior est fine Religionis activae, juxta illud Christi (*b*): *Martha, sollicita es et turbaris erga plurima, Maria autem optimam partem elegit.* Religionis autem mixtae finis qui est non soli contemplationi vacare, sed etiam contemplata in alios trasfundere, perfectior est fine Religionis tantum activae, ac tantum contemplativae; Ergo.

CAPUT II.

DE RELIGIONIS INGRESSU ET NOVITIATU.

Quaer. 1. Quinam invalide recipiuntur in Religione?

Resp. 1. Invalide recipiuntur qui non sunt sui juris: tales sunt 1. Episcopi; hi enim jurejurando sunt adstricti obedire Romano Pontifici, unde sine illius consensu non possunt recipi, ita definitur in jure (*c*). 2. Servi, mancipia dicti, quia sunt possessio dominorum (*d*).

(*a*) *D. Thom. qu.* 188. *art.* 1. *ad* 2.
(*b*) *Luc.* 10. *vers.* 41. (*c*) *Cap.* 10. *de renuntiat.*
(*d*) *Cap. si quis* 17. *q.* 2.

3. Pueri ante annos pubertatis, quia subsunt Tutoribus, vel parentibus quoad vitae dispositionem; facti vero puberes Religionem ingredi possunt etiam invitis Parentibus, quia efficiuntur sui juris in iis quae ad statum vitae pertinent (*a*). 4. Conjugati post Matrimonium consummatum, nisi accedat compartis consensus (*b*); aut nisi sit adultera, et alter innocens (*c*). 5. Professi qui ex uno ordine ad alium laxiorem transvolant (*d*).

Resp. 2. Qui excluduntur a Religionibus ratione propriarum Constitutionum, quae debent consuli.

Quaer. 2, *Quinam illicite recipiuntur ?*

Resp. Illicite recipiuntur, 1. Debitis gravati, ut declaravit Clem. VIII. (*e*) 2. Filii parentes suos in gravi necessitate relinquentes; *ratio* D. Thom. (*f*) est, quia jure naturae tenentur Parentes alere. 3. Qui sub spe Matrimonii virginem deceperunt, quia per ingressum ei injuriam inferrent. 4. Rationibus reddendis obnoxii, ut sunt Tutores, Thesaurarii, nisi prius redditis rationibus, quia illorum persona est ad illam functionem obstricta.

Quaeres 3. *An liceat quempiam ad Religionem impellere ?*

Resp. Quempiam impellere ad Religionem vi, metu, frande, est gravissimum peccatum contra Religionem et justitiam; unde Conc. Trid. (*g*) anathemati subjicit qui puellam, aut viduam sic impellunt, quae excommunicatio non est reservata.

Quaer. 4. *An liceat quempiam a Religionis ingressu retrahere?*

Resp. Non licet *absque justa causa*: nam in *Conc. Trid.* (*h*) anathemati subjiciuntur omnes, qui mulieres volentes ingredi Religionem, impediunt; quod certe peccatum mortale supponit; etiam erga masculos.

Dixi *absque justa causa*: quales sunt subjecti ad Religionem inidoneitas, et irregularitas Religionis.

Quaer. 5. *Quisnam ingredi Religionem teneatur ?*

Resp. Is solum qui vovit Religionem, tenetur ingredi, juxta sequentes regulas.

1. Qui vovit Religionis ingressum, nullo tempore determinato, tenetur diligenter ac serio curare, ut quamprimum moraliter fieri potest, recipiatur, et postea profiteri, si judicet Religionem illam sibi convenire; nam ista omnia virtualiter et implicite vovit. Quare si sine justa causa egrediatur, vel si sua culpa efficit ut ejiceretur, tenetur postea serio curare ut iterum admittatur: *ratio* est, quia votum obligat ad non apponendum sponte sua impedimentum executioni ejus, alioqui esset illusorium.

2. Qui vovit ingressum Religionis determinatae, si in ea non

(*a*) *D. Thom. q.* 191 *art.* 4. (*b*) *Cap.* 4. 8. 13. *de convers. conjug.*
(*c*) *Cap.* 15. 16. 17. *eod. tit.* (*d*) *Conc. Trid. sess.* 24.
(*e*) *Const. ann.* 1601. (*f*) *D. Thom. q.* 101. *art.* 4.
(*g*) *Sess.* 25. *de Regular. cap.* 18. (*h*) *Ibid.*

sit admissus, liber est a voto; nam non intendit se ulterius obligare. Si vero Religionis ingressum in genere voverit, non admissus in una, alteri se praesentare tenetur: *Ratio* est; quia tale votum, est votum de assumenda aliqua ex omnibus Religionibus, ideoque est de omnibus sub disjunctione.

3. Qui laxiorem Religionem vovit, licite ingreditur strictiorem, non vice versa; *ratio* est, quia talis mutatio est de meliori bono (*a*).

Quaeres 6. *Qualiter peccent Capitulares suffragium Novitio denegantes?*

Resp. Si sine causa legitima suffragium denegent, peccant graviter contra justitiam; *ratio* est, quia Novitius per ardua exercitia Novitiatus, jus ad profitendum comparavit... Quod si adsit justa causa, tenentur sub mortali suffragium denegare, ob damnum Religioni emergens, quod utique damno et incommodo particulari longissime praevalet.

CAPUT III.

DE PROFESSIONE RELIGIOSA.

Quaer. 1. *Quaenam ad Professionis validitatem requirantur?*

Resp. Sequentia: 1. Ætas sufficiens, quae ex Trident. (*b*) est annus decimus sextus completus.

2. Integer nec interpolatus annus probationis post susceptum habitum (*c*). Qui annus debet computari a momento suscepti habitus in momentum professionis: unde non est annus solaris continens 365. dies, cum sex horis; sed est annus civilis continens 365. dies et in anno bissextili 366.

3. Praelati acceptatio tacita vel expressa; cum consensu majoris partis Capituli (*d*).

4. Consensus plenus atque perfectus voventis, liber a metu gravi etiam reverentiali, de quo egimus, *part.* 1. §. 1. *punct.* 1. *et* 2. *de Contractibus.*

5. Carentia impedimenti in illo Ordine essentialis; alias esset inhabilis ad profitendum, nec ejus traditio vere acceptaretur.

Quaeres 2. *An qui emisit professionem nullam, possit reclamare?*

Resp. Potest *ex Conc. Trid.* (*e*) quod tria requirit ut reclamans possit audiri.

1. Ut reclamet intra quinquennium, *a die Professionis* computandum. *Excipe* 1. Si metu gravi, aliave justa causa fuisset a reclamatione impeditus (*f*). 2. Si toto quinquennio ignorasset suae Professionis nullitatem; quia ignorantia non minus reddit impotentem ad reclamandum, quam metus.

(*a*) *Cap.* 10. *de Regular.* (*b*) *Sess.* 25. *cap.* 15. *de Regular.*
(*c*) *Ibidem.* (*d*) *Cap.* 13. *de Regular.*
(*e*) *Trid. sess.* 25. *de Regular. cap.* 19.
(*f*) *Cap.* 1, *de iis quae vis metusve*, *etc.*

2. Ut *causas* nullitatis *quas praetendit*, *coram Superiore suo et Ordinario deducat.*

3. Ut non dimiserit habitum ante hanc deductionem; si tamen bona fide dimiserit et postea resumpserit, est audiendus, ut probat Navarr. (*a*).

Quaer. 3. *Quid requiratur ad ratificandam invalidam Professionem?*

Resp. 1. Requiritur notitia invaliditatis: alioquin ratificatio non erit libera, utpote ex errore emissa. *Excipe* tamen, si Professionem renovando, expresse velit ipsam esse ratam, etiamsi ab initio fuisset invalida.

2. Requiritur novus consensus expressus et liber: est enim novum votum; nec sufficit quod plures annos manserit in Religione, cum ex regula juris *non firmetur tractu temporis quod ab initio non subsistit* (*b*).

Quaer. 4. *Quam vim habeat Professio Religiosa?*

Resp. 1. Extinguit omnia vota simplicia ante ipsam emissa (*c*); saltem si Profitens intendat commutare.

2. Tollit irregularitatem ex defectu natalium ex parte, nimirum ut possit ordinari, et Beneficium simplex obtinere (*d*).

3. Remittit poenam peccatis debitam, non quidem ex opere operato, sed ex opere operantis opus praestantissimum, ita probat Div. Thom. (*e*).

Quaeres 5. *Utrum Religiosus, qui Ordinem amplexus est, in quo praecepta, alia fundamentalia regulae puncta rite non observantur, teneatur vivere secundum regulam, quamvis non intenderit, nisi vivere, sicut vivunt, qui regulam quoad puncta illa, et praecepta transgrediuntur?*

Resp. Affir. et Prob. Ex Conc. Trid. *sess.* 25. de regularibus, *cap.* 1. ubi absque ulla exceptione praecepit, *ut omnes Regulares tam viri quam mulieres, ad regulae, quam professi sunt, praescriptum vitam instituant, et componant: atque in primis, quae ad suae professionis perfectionem, aut obedientiae, paupertatis et castitatis, ac si quae alia sunt alicujus regulae, et Ordinis peculiaria vota, et praecepta, ad eorum respective essentiam, nec non ad communem victum, et vestitum, conservanda, pertinentia fideliter observent . . . Cum compertum sit, a Superiore non posse ea, quae ad substantiam regularis vitae pertinent relaxari. Si enim illa, quae bases sunt, et fundamenta totius regularis disciplinae, exacte non fuerint conservata, totum corruat aedificium. necesse est.*

(*a*) *Navar. comment.* 4. *de Regular. in fine.*
(*b*) *Regul.* 18. *in jur. in* 6. (*c*) *Cap.* 4. *de voto.*
(*d*) *Cap.* 1. *de filiis Presbyter.*
(*e*) *D. Thom.* 2. 2. *quaest.* 189. *art.* 5. *ad* 3.

Ratio est; quia votum solemne non a sola voluntate voventis pendet, sed ab intentione Ecclesiae, quae approbavit regulam, ad quam se adstriuxit: ergo non est in dispositione voventis, Religionem solemniter profiteri hac conditione, quod regulam nolit observare secundum praecepta, et puncta fundamentalia, sed secundum relaxationes, quae circa ea, dissimulatione Superiorum, irrepserunt, quasque Ecclesia nunquam permisit, et in quibus Superiores dispensare non possunt.

Dices: D. Thom. in 4. dist. 38. art. 3. qu. 1. ad 5. ait: *Qui interpretatum votum fecit, ad tria vota Religionis principalia in omni casu tenetur, sed ad alias observantias, quarum transgressio ex dissimulatione Praelatorum inducitur, (qui dum videntes non corrigunt, indulgere videntur) non videtur obligori*. Ergo non tenentur ad praecepta, et alia puncta regulae fundamentalia, quae ab aliis Religiosis non fideliter observantur.

Resp. nego conseq. Quia D. Doctor loquitur tantum de observantiis regularibus, in quibus Praelati regulares dispensare possunt, ut constat ex his verbis: *dum* (Praelati) *videntes non corrigunt, indulgere videntur*. Tales sunt observantiae illae, quas 2.2. q. 186. art. 9. ad 2. non tradi videtur in regula *per modum praecepti, sed proponi per modum ordinationis cujusdem vel statuti obligantis ad certam poenam*. Ergo si quaedam tradantur per modum praecepti, ad eorum observationem Religiosus tenetur in omni casu; tum quia in eis Praelati regulares non possunt dispensare; tum quia, postquam D. Thomas hic in corp. dixit: *Transgressio horum trium* (Votorum) *obligat ad mortale*, addit: *Aliorum transgressio non obligat ad mortale, nisi vel propter contemptum regulae, quia hoc directe contrariaretur professioni, per quam aliquis vovit regularem vitam*: Cujus contemptus reus est, qui puncta regulae fundamentalia transgreditur: *Vel propter praeceptum sive oretenus a Praelato factum, sive in regula expressum, quia hoc esset facere contra obedientiae votum.*

Inst. Ille religiosus non intendit intrare religionem, nisi ut viveret, sicut alii vivunt: ergo ad nihil ulterius tenetur.

Resp. nego conseq. Quia ut supra dictum est, votum solemne non pendet a sola voluntate voventis, sed ab intentione Ecclesiae religionem approbantis; atqui est intentio Ecclesiae, ut praecepta et puncta fundamentalia regulae fideliter observentur, ut constat ex Gregorio XIII. cui, cum Patres Concilii Rothomagensis anno 1581. celebrati sequens dubium proposuissent: *Circa Decretum de Clausura Monialium sunt, quae ex fundatione dicunt, liberum sibi relinqui exitum, et introitum Monasterii: aliae praetexunt, se non emisisse votum Clausurae, nec unquam ingressuras Monasterium, si audivissent, illam fuisse Clausurae obligationem: et per* parentes *nobiles necem etiam Episcopis intentant, si ausi*

Inobedientia materialis, est *violatio praecepti, sine expressa intentione violandi.* Haec reperitur in omni peccato.

Inobedientia formalis, est *violatio praecepti cum expressa intentione violandi praeceptum, vel praecipientem contemnendi.*

Quaeres 2. *Ad quid teneatur Religiosus ex vi voti obedientiae?*

Resp. 1. Tenetur ad servandam Regulam secundum vim obligationis ejus in unaquaque Religione receptam.

Resp. 2. Tenetur obtemperare Superiori in omnibus quae praecepit consentanee ad Regulam, Constitutiones, et Regularem observantiam, et quidem si praecipiat *in virtute sanctae Obedientiae*, tenetur obedire sub peccato mortali; tunc enim Superior intendit illum obligare quantum potest, atque adeo sub peccato mortali; si autem hac forma praecipiendi non utatur, non videtur velle obligare sub mortali, sed tantum sub veniali, nisi transgressio aliunde fiat mortalis, v. g. propter contemptum.

Resolv. 1. Religiosum teneri servare nova Capitulorum statuta, quia spectant ad regularem Observantiam.

Resolv. 2. Religiosum in Religione relaxata teneri obedire Praelatis eam reformare studentibus *in his quae necessaria sunt ad observationem Regulae*, sive relaxatio fuerit introducta ante, sive post ejus Professionem: *ratio* est, quia haec ad statum Religiosum, quem amplexus est, sunt essentialia.

Dixi, *in his quae necessaria sunt ad observationem Regulae*: quia quoad alias observantias Regulares quae sunt observationi Regulae accidentales, reformationem quidem acceptare tenetur, si relaxatio post ejus professionem fuerit introducta, non autem si ante ejus professionem: *ratio* est quia suum institutum observare tenetur, prout professus est, non aliter.

Resolv. 3. Religiosum teneri Praelato obtemperare etiam cum periculo vitae, si bonum Religionis id postulet, verb. grat. Fratribus peste infectis inservire. Item tempore pestis Religiosus mendicans cujus institutum est spirituali proximorum saluti incumbere, tenetur obedire Superiori praecipienti ut saecularibus peste infectis Sacramenta ministret, si deficiat Parochus, vel alius Sacerdos ad id destinatus: quia hoc est secundum ejus Regulam, cum Mendicantes vi sui status Episcoporum sint coadjutores, ut colligitur ex jure (*a*).

Resolv. 4. Superiores Regularium posse praeceptis suos subditos ubicumque terrarum existentes, obligare, fugitivos propria auctoritate capere: quia potestas in suos illis competit non ratione territorii, sed ratione personalis obligationis ex voto obedientiae.

Resp. 3. Religiosus tenetur obedire Papae in omnibus in quibus tenetur suis Praelatis regularibus obtemperare; nam votum obedien-

(*a*) *Cap. dudum de Sepulturis.*

tiae per se primo, ac principaliter fit summo Pontifici, tamquam supremo omnium Religionum Praeposito Generalissimo.

Quaeres 3. *Quandonam est mortalis inobedientia ?*

Resp. 1. Inobedientia formalis semper est mortalis, etiamsi praeceptum sit de re levi, juxta illud Apostoli (*a*): *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*: et illud Christi: *Qui vos spernit, me spernit* (*b*). Contemnere autem Deum in levi est grave peccatum.

Resp. 2. Inobedientia materialis est mortalis, si materia praecepta sit gravis; venialis vero, si materia praecepta sit levis; ita communiter Doctores.

QUÆSTIO II.

De Castitate religiosa.

Quaeres. Quid sit Castitas Religiosa ?

Resp. Est votum solemne quo religiosus promittit abstinentiam perpetuam a voluptatibus carnalibus illicitis, et alias licitis.

Dicitur 1. *a voluptatibus carnalibus illicitis*: tum internis v. g. a turpi cogitatione, desiderio, etc. tum externis, v. g. aspectu, tactu, etc. unde quidquid in saeculari extra conjugium, est peccatum contra castitatem, est insuper in religioso sacrilegium contra votum, ac proinde duplicem habens malitiam: ita tamen ut malitia sacrilegii sit mortalis in iis actibus, in quibus malitia libidinis est mortalis; venialis vero in quibus illa est venialis.

Dicitur 2. *Et alias licitis*; quia Religiosus nec licite, nec valide potest contrahere matrimonium.

QUÆSTIO III.

De poupertate religiosa.

Quaeres 1. *Quid sit paupertas religiosa ?*

Resp. Est votum solemne quo Religiosus promittit abdicationem omnis dominii, proprietatis, ususque independentis a voluntate Superioris.

Dicitur 1. *Quo religiosus*: non autem Monasterium, nam ex Trident. (*c*) *exceptis domibus fratrum S. Francisci Capuccinorum, et eorum qui Minorum de observantia vocantur*, Caeteri absque religiosae paupertatis laesione, aliquid possidere possunt in communi.

Dicitur 2. *Promittit abdicationem*: in perpetuum per renuntiationem possessorum, et in posterum possidendorum.

Dicitur 3. *Dominii proprietatis*: per quod aufertur Religioso

(*a*) *Rom.* 13. *vers.* 2. (*b*) *Lucae* 10. *vers.* 16.
(*c*) *Trid. sess.* 23. *cap.* 3. *de Regular.*

jus disponendi de re pretio aestimabili, tamquam sua; eam scilicet independenter a Superiore, recipiendo, retinendo, emendo, commodando, etc.

Dicitur 4. *Ususque independentis:* quia usus independens proprietatem arguit; *unde* jure merito a Trid. (*a*) damnatur tamquam veri proprietarii, qui sine Superioris licentia non solum de rebus mobilibus disponunt, sed et qui iisdem utuntur.

Colliges eos laesae paupertatis esse reos qui de rebus communitatis, vel ad usum sibi concessis, pro libitu tamquam de suis disponere praesumunt. Tales sunt qui independenter a Superiore

1. Aliquid, etiam pro communitate recipiunt vel retinent (*b*).

2. Qui aliquid dant vel expendunt sine licentia Superioris (*c*). Hinc si Religiosus aliquid sine licentia valida Superioris donet, accipiens tenetur illud restituere Religioni, cum donatio sit irrita.

3. Qui aliquid commodant, permutant, etc. quia sunt actus proprietatis.

4. Qui rem cum licentia acceptam abscondit, ne Superior eam auferat, vel licentiam datam revocet; *item* qui murmure Superiorem impedit ne rem concessam repetat; vel conqueritur tamquam de injuria dum Superior aliqua ei aufert. *Ratio* est, quia ista omnia sunt actus sibi usurpantis usum independentem, cujus est incapax per votum paupertatis, ut constat ex jure (*d*).

5. Qui rem sibi concessam non dimittit statim atque Superior licentiam datam revocat; quia jam eam haberet sine licentia (*e*).

6. Qui res Monasterii, aut sibi concessas, ut vestis, oleum, etc. dilapidant, prodigaliter consumunt, negligenter tractant; quia res illae tribuuntur tantum ad consumptionem necessariam vel utilem, non autem ad destructionem negligentia acceleratam, et Monasterio damnosam.

7. Qui in rerum usu, aut dispensatione, limites honestatis, aut paupertatis religiosae notabiliter excedunt, sive sint inferiores sive Superiores: tales sunt qui habent superflua, qui pecuniam et similia in usus suos concessa, in res turpes, vanas et inutiles expendunt; idque verum est etiamsi Superior consentiat, nam Superior tales usus nec licite, nec valide concedere potest, cum repugnent statui pauperis, et a Canonibus prohibeantur (*f*). Hinc qui rem notabilem ludo exponit, etiam cum Superioris licentia, gravi proprietatis crimine reus constituitur.

8. Qui a saeculari invitatus, manducat aut bibit sine licentia Superioris, quia religioso non licet uti ulla re temporali pretio ae-

---

(*a*) *Trid. sess.* 25. *cap.* 2. *de Regularib.* (*b*) *Cap.* 6. *de statu Monachorum.* (*c*) *Ibidem.* (*d*) *Cap.* 4. *et* 7. *de statu Monachorum.* (*e*) *Cap.* 6. *supra.*

(*f*) *Clement.* 1. *de statu Monachor. et Trid. sess.* 25. *c.* 2. *de Regular.*

2. Quod sit incorporatum quoad dominium et proprietatem cum communibus bonis Monasterii.

3. Quod in dispositione ac potestate Religiosi non maneat, sed apud Superiorem aut Procuratorem.

4. Quod in usus pios, et licitos, juxta paupertatis Religiosae limites, expendatur cum licentia Superioris.

5. Quod ex justa causa permittatur: quae causa petitur, tum ex parte Religiosi qui propter infirmitatem, senium, etc. particularibus indiget; tum ex parte Monasterii ita indigentis, ut omnia subditis suis necessaria, et honestas commoditates, suppeditare non possit.

Ratio cur peculium cum his conditionibus sit licitum, est, quod proprietas non sit penes Religiosum, sed simplex usus licitus dependens a voluntate Superioris.

Dices, peculium Religiosorum est illicitum ex Trident. (*a*) prohibente; *ne deinceps liceat Superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere, etiam ad usufructum et usum.* Ergo.

Resp. nego ant. ad Trid. *Resp.* quod prohibeat tantum illud peculium quod extra manus Superioris aut Monasterii possidetur, quod proprietatem sonat; unde addit: *Nemini liceat bona tamquam propria, aut etiam nomine Conventus possidere, vel tenere, sed statim ea Superiori tradantur* (*b*).

Quaeres 4. Quae summa requiratur, ut Religiosus peccet mortaliter peccato proprietatis, accipiendo, aut expendendo sine licentia Praelati?

Resp. Requiri eandem quantitatem, quae sufficeret ut aliquod furtum Laici sit mortale, cum appropriatio facta a Religioso sit furtum, quia contractat rem alienam invito vel inscio Superiore, quod est injustum et sacrilegum.

Porrò spectandae sunt Leges cujuscumque Instituti, quia fieri potest, ut quod forte non est grave contra paupertatem religiosam spectatam in genere, sit grave contra paupertatem ut est propria talis, vel talis Religionis. Sic in nostro Capuccinorum Ordine per decretum factum in Capitulo generali habito Romae anno 1662. consentientibus omnibus Patribus ibi congregatis, statutum fuit summam quindecim assium esse sufficientem materiam peccati mortalis furti, et proprietatis.

Quaer. 5. Quaenam sint poenae Proprietariorum?

Resp. Praeter peccatum mortale reservatum quod incurrit Proprietarius, sunt tres.

1. Ut recludatur ad agendam poenitentiam (*c*).

2. Ut privetur voce activa et passiva ad biennium, atque etiam juxta suae Regulae et Ordinis Constitutiones puniatur (*d*).

(*a*) *Sess.* 25. *cap.* 2. *de Regular.* (*b*) *Trid. Ibid.*
(*c*) *Cap.* 6. *de statum Monachor.* (*d*) *Conc. Trid. sess.* 25 *cap.* 2. *de Regular.*

3. Ut Ecclesiastica sepultura privetur (*a*), quae poenae non sunt latae, sed ferendae sententiae.

CAPUT V.

De Religionis egressu.

Quaeres 1. *An summus Pontifex possit dispensare in votis solemnibus?*

Resp. Potest ex gravi causa; constatque ex Constitutionibus Bonifacii VIII. (*b*) et Greg, XIII. (*c*) ubi sic loquuntur: *Nos igitur attendentes quod voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiae est inventa:* atqui Papa in jure Ecclesiastico potest dispensare; ergo.

Dices, juxta Innocentium III. (*d*) *abdicatio proprietatis, sicut et custodia castitatis adeo est annexa Regulae Monachali, ut contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere*; ergo non potest dispensare.

Resp. dist. conseq. Non potest dispensare in votis solemnibus cum Religioso manente in statu Religiosi professi, *conc.* Cum Religioso extracto e statu Religiosi professi, *nego.* Papa enim de plenitudine potestatis potest aliquem extrahere ex statu Religiosi ad contrhaendum Matrimonium ob gravem causam, verbi gratia, ut pax et Religio in regno firmentur.

Hinc solemnitas votorum in eo consistit ex institutione Ecclesiae, ut vota emittantur sub certa Regula a Sede Apostolica approbata, cum traditione et acceptatione ex utraque parte perpetuis, et via ordinaria indissolubilibus.

Quaeres 2. *An liceat ex una ad aliam Religionem transire?*

Resp. Omnibus Regularibus jure concessum est ut possint ad Religionem arctiorem transire, ut statuitur, *cap. licet de Regular.* Hic tamen transitus non est laudabilis, cum moneat Apostolus ut *quisque in vocatione, in qua vocatus est, permaneat* (*e*). Unde Conc. Trid. (*f*) statuit ut translatus ad aliam Religionem etiam artiorem, sit incapax Beneficiorum saecularium, etiam curatorum, et perpetuo maneat in claustro sub obedientia Superioris.

Nota. Ut sit validus hic transitus, duo requiruntur a jure;

1. Ut petatur licentia transeundi a Praelato qui tenetur eam concedere; quod si eam recuset, hoc ipso jus concedit (*g*).

2. Ut expleat annum probationis completum, quia Trid. generatim hunc annum requirit (*h*), quo expleto debet profiteri (*i*).

Quaer. 3. *An Religiosus factus Episcopus eo ipso a tribus votis ceterisque regularibus observantiis sit liber?*

(*a*) *Cap.* 4. *et* 6. *de statu Monach.* (*b*) *Cap. unicu de voto in* 6.
(*c*) *Bulla Assendente Domino.* (*d*) *Cap.* 6. *de statu Monachor.*
(*e*) 1. *Cor.* 7. *vers.* 20. (*f*) *Sess.* 14. *cap.* 11. *de ref.*
(*g*) *Cap. licet de Regular.* (*h*) *Trid. sess.* 25. *cap.* 15. *de Regular.*
(*i*) *Trid. Sess.* 14. *c.* 11.

Resp. negat. quoad tria vota: Nam ex jure (*a*) obligatio votorum est de intrinseca ratione Religionis; sed Religiosus per Episcopatum non desinit esse Religiosus; ergo his votis non liberatur.

Hinc Religiosus factus Episcopus tenetur vi voti obedientiae, praestare eandem obedientiam, non quidem Praelatis regularibus cum desierit esse eorum subditus, ut ait D. Thom. (*b*) sed summo Pontifici omnium Religiosum supremo Superiori. *Item* tenetur eandem servare castitatem, simul et paupertatem, secundum quam nullius rei verum dominium sibi comparare potest, sed Ecclesiae cui praeest (*c*).

Resp. 2. *Quoad observantias regulares*: ad ipsas non tenetur; *ratio* est quia ut teneatur ad observantias regulares, debet esse subjectus Regulae et Praelatis regularibus; atqui Religiosus factus Episcopus non est subditus Regulae et Praelatis regularibus, ut constat ex jure (*d*). Ergo.

Quaeres 4. *An aliquis possit e Religione ejici, et quas ob causas?*

Resp. ad 1. Affirmative, hoc enim statuitur a jure (*e*); et *ratio* est quia melius est ut pereat unus quam communitas.

Resp. ad 2. Sunt tres causae, propter quas Religiosus potest ejici; 1. Est *incorrigibilitas*: cum nempe ter juridice convictus de eodem crimine gravi, non se emendavit. Haec sola, jure communi, est expressa (*f*).

2. Est perpetratio criminis, propter quod in illa Religione constituta est ejectio.

3. Est occultasse impedimentum quod in illa Religione censetur essentiale: *ratio* est quia dolus dedit causam admissioni, ac proinde Monasterium non tenetur eum retinere.

Dices. Duae causae ultimae non sunt in jure expressae; ergo.

Resp. nego conseq. Sufficit enim quod approbatae sint a Sede Apostolica juris auctore, et fuerint intimatae cuilibet ante professionem; constitutiones autem Religionum has causas ejectionis decernentes sunt approbatae a summo Pontifice.

Quaer. 5. *An Superiores teneantur fugitivos et Apostatas requirere et recipere?*

Nota. *Fugitivus*, Est is, qui sine Praelati sui licentia sponte a Monasterio discedit, animo aliquando ad illud revertendi.

Apostata, Est is, qui sponte a Religione discedit, animo nunquam ad eam redeundi.

Resp. Superiores ad hoc strictissime et sub gravi peccato tenen-

---

(*a*) *Cap.* 6. *de statu Monachor.*

(*b*) *D. Thom. q.* 185. *art.* 8 *ad* 3. (c) *Ita Lessius*, *Pontas*, *Paul. a Lug.* (*d*) *Cap. statutum* 18. *q.* 1.

(*e*) *Cap.* 6. *de statu Monachorum.*

(*f*) *Cap.* 6. *de statu Monachorum*, *et cap. resecandae* 24. *quaest.* 5.

tur, prout statuitur in jure (*a*); *ratio* est quia tenentur in quantum possibile est, subditorum suorum curare salutem, et ipsos ex statu perditionis eripere.

Si tamen essent scandalosi, et aliis Fratribus periculosi, non tenerentur eos requirere; si tamen sponte redirent, et esset spes emendationis, tenerentur eos recipere, propter rationem supra dictam.

Quaer. 6. *An Religiosus e Religione egredi teneatur ut parentibus in gravi necessitate constitutis subveniat?*

Dixi *in gravi necessitate*; quia si esset extrema parentum necessitas, teneretur quocumque modo etiam per Religionis egressum eis subvenire.

Resp. cum dist. Vel filius parentibus in gravi necessitate constitutis, professus est; vel parentes ex improviso inciderunt in egestatem post filii professionem.

Si primum, filius tenetur egredi, si aliter eis subvenire non potest; *ratio* est quia ingredi non poterat, obligatione subveniendi jam contracta.

Si secundum, filius non tenetur egredi, nec potest repugnante Praelato, ut docet D. Thom. (*b*) *Ratio* est quia jam mutavit statum; ergo illi obligationi supervenienti non tenetur satisfacere, nisi quantum potest salvo statu; sicut si esset matrimonio conjunctus, non teneretur deserere uxorem ad subveniendum parentibus.

CAPUT VI.

DE PRAELATURIS RELIGIOSIS.

Quaeres 1. *An sit obligatio sub mortali eligendi digniorem in Superiorem Regularium?*

Resp. affirm. Eadem est enim ratio de Superiore Religioso ac de Episcopo et Parocho, cum sit animarum pastor, et habeat subditos, quos in viam salutis dirigere, imo et ad perfectionem promovere teneatur ex munere suo; ergo.

Quaeres 2. *Quaenam sint obligationes Superioris Religiosorum?*

Resp. Tres assignamus praecipuas. 1. Tenentur exemplo caeteris praelucere, communem in omnibus vitam agendo, observantiasque regulares adamussim observando.

2. Tenentur instruere et exhortari subditos in doctrina sana, eosque promovere ad perfectionem propriam sui Instituti per observationem Regulae, Constitutionum, caeterarumque observantiarum regularium, quia ad hoc constituti sunt Superiores.

3. Tenentur delinquentes prudenter corripere, ne ignave omnia dissimulantes, penitus ruat, aut labefactetur regularis observantia.

(*a*) *Cap. ult. de regular. et cap. a nobis extra de Apostat.*
(*b*) *D. Thom. quaest.* 101. *art.* 4. *ad* 4.

CAPUT VII.

DE VARIIS QUAESTIONIBUS REGULARIUM.

Quaeres 1. *An liceat feminis ingredi domos Religiosorum?*

Resp. Certum est non licere feminis ingredi, nec superiori eas admittere; nam id semper generatim, saltem ex consuetudine vim Legis habente, prohibitum fuit; *hinc* graviter peccant mulieres in claustra virorum temere ingredientes, nisi excuset mentis levitas, bona fides, et ignorantia.

Quaeres 2. *Quas poenas incurrant mulieres ingredientes claustra virorum, et Religiosi eas in claustra introducentes?*

Resp. In locis in quibus fuerunt receptae Bullae Pii V. et Gregorii XIII. incurrunt excommunicationem ipso facto Papae reservatam; Religiosi vero ipsas introducentes incurrunt ipso facto poenam suspensionis a divinis, privationis Officiorum, et inhabilitatis ad alia Officia obtinenda.

Dixi *in quibus fuerunt receptae*: qualiter non fuerunt in Gallia ut docent communiter doctores cum Pontas (*a*), in aliis locis nullae poenae incurruntur a mulieribus ingredientibus; quia nullae contra eas decretae reperiuntur in universo corpore juris.

Nota tamen, Regulares Ordinum in quorum Capitulis supradictae Bullae promulgatae fuerunt, et usu receptae (prout sunt apud nos) mulieres in claustra sua introducentes, poenis ac censuris in iisdem Bullis latis vere subjacere, cum apud eos plenam rationem Legis obtinuerint.

Quaer. 3. *An liceat ingredi domos Monialium?*

Resp. Omnibus tam viris, quam feminis cujuscumque conditionis, vel aetatis fuerint Conc. Trid. prohibuit sub excommunicatione ipso facto incurrenda, ingredi Monialium Monasteria sine licentia Episcopi, vel Superioris in casibus necessariis (*b*). Haec censura non est reservata.

Quaeres 4. *Quibus in casibus Regulares exempti, Episcoporum jurisdictioni subjaceant?*

Resp. Circa hanc quaestionem sequentia sunt tenenda.

1. Regulares extra claustra degentes, quales sunt fugitivi, apostatae, si deliquerint, puniri possunt ab Episcopo tamquam Apostolicae Sedis delegato (*c*).

2. Regularis notorie scandalosus populo si instante Episcopo, a suo Superiore non puniatur intra tempus ab ipsomet Episcopo praefixum, ab ipso Episcopo puniri potest (*d*).

(*a*) *Pontas V. Monaster. Cas.* 4.
(*b*) *Conc. Trid. sess.* 25. *Cap.* 5. *de regularib.*
(*c*) *Trid. Sess.* 6. *cap.* 14 *de Regular.*
(*d*) *Conc. Trid. Sess.* 25. *cap.* 14. *de Regul.*

3. Regulares non possunt indulgentias populo promulgare, citra Ordinarii licentiam et approbationem (*a*).

4. Non possunt in propriis Ecclesiis exponere Sanctissimum Sacramentum absque consensu tacito Episcopi (*b*).

5. Ab Episcopo compelli possunt, ut ad publicas processiones indictas, accedant; et si aliqua de praecedentia suboriatur controversia, brevi manu ab ipso est componenda (*c*).

6. Tenentur censuras et interdicta ab Episcopo promulgata in suis Ecclesiis publicare, ac servare; item servare dies festos, quos Episcopus in sua Dioecesi servandos praeceperit (*d*).

7. Regulares quibus cura animarum personarum saecularium imminet sive in alienis sive in suis Ecclesiis, subsunt Episcopo in iis quae ad dictam curam, et Sacramentorum administrationem pertinent (*e*).

8. Regulares qui in alienis Ecclesiis, absque Episcopi licentia, concionari praesumunt, vel qui in suis Ecclesiis ipso contradicente conciones agunt; vel qui inter concionandum errores et scandala in populum disseminant, ab eodem Episcopo puniri possunt (*f*).

9. Episcopi in his quae pertinent ad clausuram Monialium conservandam aut restituendam, in Monasteriis etiam exemptis, plenam auctoritatem habent, tamquam Sedis Apostolicae delegati (*g*).

Quaeres 5. *Quid sit dicendum de privilegiis Regularium?*

Resp. Privilegia Regularium sunt concessa vel scripto, nempe in Bullis summorum Pontificum, vel oretenus, et vivae vocis oraculo. Circa ea sequentia sunt notanda.

1. Omnia regularium privilegia vivae vocis oraculo concessa a Greg. XV. et Urbano VIII. fuere revocata.

2. Privilegia scripta continentur in digesto quod *mare magnum* nuncupatur: quilibet enim Ordo habet suum mare magnum. Continentur etiam in Bullis post *maris magni* collectionem.

3. Privilegia omnia expresse contraria Concilii Trid. decretis, penitus sunt revocata; quibus decretis sunt contraria quando ipsis superadditur haec clausula: *non obstantibus quibuscumque privilegiis.*

4. Privilegia quae non sunt expresse revocata per Conc. Trid. suum primitivum robur obtinent, definiente Trid. *in caeteris omnibus praefatorum Ordinum privilegia et facultates, quae ipsorum personas, loca, et jura concernunt, firma sint et illaesa* (*h*).

(*a*) *Trid. sess.* 21. *cap.* 9. *de ref.*
(*b*) *Declaratio Cardin. Conc. Trident. interpr.*
(*c*) *Trident. sess.* 25. *cap.* 13. *de reg.*
(*d*) *Trident. sess.* 25. *cap.* 12. *de reg.*
(*e*) *Ibidem, c.* 11. (*f*) *Trid. sess.* 5. *c.* 2. *de ref.*
(*g*) *Trid. sess.* 25. *c.* 5. *de reg.*
(*h*) *Trid. sess.* 25. *cap.* 20. *de reg.*

5. Privilegiis uni Ordini concessis, caeteri Ordines communicant, ut expresse definierunt Leo X. et Julius II.

Haec de Regularium privilegiis sufficiant, cum sit Praelatorum regularium, ea diligenter inquirere, et subditis exponere, ne hi falsum pro vero adoptantes, conscientiam suam erroris laqueo implicent, a quo vix sese extricare possent.

Quaeres 6. Quaenam sit Praelatorum regularium potestas circa subditorum suorum absolutionem?

Resp. Talis est, ut subditos suos a quibusvis peccatis, censuris ac sententiis tum notoriis, tum occultis a jure vel ab homine quomodolibet latis et promulgatis absolvere possint vi privilegiorum a variis summis Pontificibus (a) concessorum . .. item vi privilegiorum a Clemente IV. Sixto IV. Julio II. Pio V. Gregorio XIV. concessorum possunt cum subditis suis dispensare in omni irregularitate, excepta ea quae provenit ex bigamia, membrorum mutilatione, et homicidio voluntario . . . hanc autem potestatem dispensandi et absolvendi aliis delegare possunt, cum censeatur quasi ordinaria et officio suo annexa.

Quaeres 7. Utrum Regulares aliis quam Confessariis sui Ordinis valeant confiteri?

Resp. Cum existunt in loco ubi nullus Conventus, nullusque Confessarius Ordinis reperitur, possunt libere ac licite quemlibet Presbyterum saecularem ab Ordinario loci, vel Regularem a suo Superiore regulari ad sacramentales Confessiones recipiendas approbatum, adire, atque ab illo absolvi. Ita pro Patribus Capuccinis statuit Benedict. XIV. feliciter regnans, Bulla *Quod communi* (b).

DISSERTATIO III.

De obligationibus parentum erga liberos, et inferiorum erga Superiores et vicissim.

Nota. Agemus hic de mutuis obligationibus, 1. Parentum et liberorum. 2. Tutorum et Minorum. 3. Dominorum et famulorum. 4. Magistrorum et discipulorum.

CAPUT PRIMUM.

DE OBLIGATIONIBUS PARENTUM ERGA LIBEROS, ET VICISSIM.

Quaeres 1. Quaenam sunt obligationes parentum erga liberos?

Resp. Quatuor Parentes ex justitia debent filiis suis, scilicet amorem, instructionem Christianam, exemplum, et correptionem.

Contra amorem filiis debitum peccant.

(a) *Clem. IV. Eugen. IV. Sixt. IV. Alexand. VI. Paul. III. Paul. V. Greg. XIII. Clem. VIII.*

(b) *Data ann. 1742 die 30. Martii.*

1. Qui abortus periculo sese exponunt (*a*).

2. Qui pueros non curant alere, et convenienter sustentare (*b*).

3. Qui eos absque urgenti necessitate in xenodochiis collocando exponunt (*c*).

4. Qui quibusdam ex filiis omnino dediti, alios negligunt et acerbe tractant.

5. Qui filios suos ad aliquem statum invitos cogunt (*d*); vel ab aliquo amplectendo invitos retrahunt (*e*).

Contra instructionis debitum graviter peccant.

1. Qui diligenter non curant, filios suos per se, vel per alios rudimenta fidei edocere.

2. Qui de rebus divinis nunquam aut raro cum ipsis sermonem habent.

3. Qui permittunt eos liberius vivere, ludo et delectationibus immodicis assuescere, in peccandi occasione versari, etc.

4. Qui non invigilant ut mane et vespere Deum orent, caeteraque vitae Christianae munera rite obeant.

Contra bonum exemplum filiis debitum gravissime peccant,

1. Qui coram filiis verba impudica, et blasphemias proferunt.

2. Qui coram eis ebrietatem sectantur, ludos frequentant, etc.

3. Qui filios aut filias secum dormire sinunt, vel in eodem cubiculo, in quo ipsi mariti cum uxoribus dormiunt (*f*).

Contra correptionis debitum graviter peccant parentes,

1. Qui filios delinquentes non objurgant, et cum oportet, moderate non puniunt: *qui enim parcit virgae, odit filium* (*g*) *suum; qui autem diligit, instanter erudit.*

2. Qui filiis suis libertatem relinquunt, quaevis frequentandi consortia; cum tamen maximum ipsis periculum immineat a consortio malorum. Quare Prov. 1. dicitur: *fili mi! si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis. Prohibe pedem tuum a semitis eorum: pedes enim eorum ad malum currunt.*

3. Qui filiis, et filiabus suis permittunt consortia diversi sexus, quia in illis castitatem, etiam puerorum, periclitari norunt, qui eorum Confessionibus audiendis versati sunt. Quare D. Hieron. epist. ad Gaudentium ait: *nesciat puella, imo timeat cum pueris ludere.*

4. Qui filiis, et filiabus permittunt lectionem romanensium fabularum, vel frequentationem spectaculorum minus honestorum, in quibus mundi spiritus imbibitur, amor obscaenus sensim sine sensu inspiratur, devotionis Spiritus extinguitur.

(*a*) *L.* 4. *ff. agnosc. et alend. liberis.* (*b*) *Ibidem.* (*c*) *Ibidem.*
(*d*) *Trid. sess.* 25. *c.* 18. *de regular.* (*e*) *Cap. Puella* 20. *qu.* 2.
(*f*) *In* 2. *part. act. Conc. Mediol. tit. de cautione et custod.*
(*g*) *Prov.* 13. *v.* 14.

5. Qui erga ipsos nimium severi, ipsos ad iracundiam provocant.

6. Qui magis ira quam charitate, magis phantasia quam ratione, in ipsos saeviunt.

Quaer. 2. *Ad qui obligentur liberi, erga parentes?*

Resp. Debent parentibus amorem, reverentiam, et obedientiam; nam haec tria juxta omnes continet praeceptum naturale *honora patrem tuum et matrem tuam*, etc. (*a*).

Contra amorem parentibus debitum graviter peccant filii, et quidem peccato distincto abeo quod aliunde committunt.

1. Qui parentibus signa odii ostendunt, vel signa amoris nunquam aut raro dant.

2. Qui ipsos dure tractant, de ipsis erubescunt; aliquid agunt, vel omittunt ex quo praevident parentes contristandos, vel in gravem iram excitandos esse, licet illud de se non sit peccatum.

3. Qui ipsis non subveniunt in necessitate spirituali vel corporali, v. g. qui ipsos non visitant, si sint infirmi, non provident de necessariis, si sint egeni, etc.

Contra reverentiam debitam graviter peccant,

Qui parentes spernunt; irrident, contumeliis afficiunt, torvis oculis aspiciunt, etc.

2. Qui eos percutiunt etiam leviter, imo qui ipsis minatur, aut contra ipsos manum elevant, etsi sine animo percutiendi; in his enim est gravis in parentes irreverentia et injuria.

Contra obedientiam filii graviter peccant,

1. Qui parentibus obedire nolunt in iis quae spectant ad domesticam administrationem, vel bonos mores; in his enim subditi sunt parentibus.

2. Qui in contrahendo matrimonio parentum consensum non postulant, aut illud contrahunt ipsis rationabiliter invitis; si tamen injuste consensum denegent, licite filii contrahere possunt.

CAPUT II.

DE OBLIGATIONIBUS TUTORUM, CURATORUM, MINORUM, ETC.

Nota. Tutor, est is cui commissa est cura pupilli et bonorum ejus.

Curator, est is qui assignatur Minori praecipue in curam bonorum ejus.

Inter Tutores igitur et Curatores illud tantum discriminis intercedit, quod Tutor detur principaliter in curam personae et secundario in curam bonorum impuberis; Curator vero detur principaliter in curam bonorum et secundario in curam personae puberis.

(*a*) *Deut.* 5. *et Matth*, 19. *vers.* 19.

Quaeres 1. *Quaenam sunt obligationes Tutoris et Curatoris?*

Resp. 1. *Tutor* cum erga pupillum vices patris gerat, tenetur:

1. Curam gerere pupilli, ejus personam tueri, christiane educare per se, vel per alios, et dare operam, ut artem sibi convenientem addiscat.

2. Tenetur pupilli bona curare, et fideliter ac diligenter administrare si opus fuerit.

Resp. 2. *Curator* tenetur fideliter ac diligenter bona Minoris administrare, et insuper ejus personae et educationi invigilare cum opus fuerit.

Hinc si Tutor vel Curator in administratione suae tutelae sint graviter negligentes, peccant mortaliter, et tenentur ad compensationem damni, quia peccant contra proprium officium, proindeque contra justitiam.

Quaeres 2. *Quaenam sunt obligationes Pupilli et Minoris?*

Resp. Tenentur Tutoribus ac Curatoribus suis exhibere amorem, reverentiam et obedientiam in iis quae ad eorum tutelam spectant, velut parentibus, quorum locum illi tenent.

CAPUT III.

DE OBLIGATIONIBUS DOMINORUM ET FAMULORUM ERGA SE INVICEM.

Quaer. 1. *Quaenam sint obligationes Dominorum erga famulos?*

Resp. Domini famulis sicut patres filiis debent cum proportione amorem, instructionem, exemplum, correctionem, et insuper justum stipendium; juxta illud Apostoli (*a*): *Domini*, *quod justum est et aequum*, *servis praestate*.

In quibus peccent contra amorem; instructionem, etc. facile colligitur ex dictis de peccatis patrum circa easdem obligationes erga filios, restat ut dicamus ipsos peccare contra debitum solvendi justi pretii.

1. Cum famulos infra infimum pretium conducunt.

2. Cum mercedem juste conventam eis non suppeditant, aut solvere differunt.

3. Qui damna absque eorum culpa contingentia eos solvere cogunt.

4. Qui famulum conductum ante terminum constitutum dimittunt, prout dictum est in contractu locationis (*b*).

Quaeres 2. *Quaenam sint obligationes famulorum erga Dominos?*

(*a*) *Coloss.* 4. *v.* 1. (*b*) §. 7. *de Contract. in particulari.*

Resp. Debent Dominis amorem, reverentiam; obedientiam in his quae spectant famulatum, et insuper fidelitatem tum in remanendo apud Dominum usque ad tempus condictum, tum in recte gerendo negotia Dominorum.

Contra fidelitatem peccant famuli.

1. Qui Dominus rationabile obsequium non, vel negligenter reddunt, et tenentur restituere partem stipendii pro rata laboris omissi.

2. Qui grave damnum Dominis inferri permittunt cum impedire possint; item qui Dominos de damnis ipsis ab aliis sive extraneis, sive conservis suis illatis, monere negligunt, in quibus tenentur ad restitutionem, ut alibi dictum est.

CAPUT IV.

DE OBLIGATIONIBUS MAGISTRORUM ET DISCIPULORUM.

Quaer. 1. Quaenam sint obligationes Magistrorum erga discipulos?

Resp. Magistri discipulis sicut patres filiis debent amorem, correctionem, exemplum, et specialiter doctrinam.

Contra debitum discipulos doctrina instruendi peccant Magistri;

1. Qui discipulorum progressum in litteris non sedulo promovent.

2. Qui non satis student ut recte officio fungantur.

3. Qui sine causa scholam omittunt.

4. Qui scientiam aut artem quam profitentur, eos diligenter edocere negligunt; ad quam edocendam si stipendium suscipiant, ad restitutionem tenentur.

Quaer. 2. Quaenam sint obligationes discipulorum?

Resp. Debent Magistris amorem, reverentiam, et obedientiam in his, quae ad bonos mores et studia spectant; contra quam peccant,

1. Si a schola absint sine justa causa.

2. Si tempore studiis destinato, lusui vacent vel otio, et quidem mortaliter peccant, si studia notabiliter negligant.

DISSERTATIO IV.

De obligationibus personarum Judicialium et Forensium.

Nota. Ad Judicium concurrunt Judex, Actor, Testes, Reus, Advocatus, Referens, Procurator, Notarius, Scriba, et Apparitor; de quorum obligationibus sub diversis titulis agemus.

CAPUT I.

DE JUDICE.

Quaeres 1. Quis sit Judex?

Resp. Est persona publica habens legitimam potestatem juris dicendi.

Quaeres 2. *Quot sunt obligationes praecipuae Judicis?*

Resp. *Sunt quinque*, 1. *oblig.* Est ut habeat jurisdictionem in personas judicandas, et in causam, alioquin est reus usurpatione judicii, peccatque contra justitiam, et ejus sententia est irrita (*a*)

2. *Oblig.* Est ut habeat scientiam sufficientem ad munus suum recte obeundum, juxta illud Psalmistae: *erudimini qui judicatis terram* (*b*).

Resolv. 1. Nullus officium Judicis suscipere debet nisi scientia competenti sit praeditus; vel nisi brevi eam acquirere possit et conetur, et interea a judicio ferendo abstineat: alias se exponeret periculo nocendi partibus.

Resolv. 2 Judex ex imperitia injuste judicans, tenetur compensare totum damnum inde litigantibus obveniens, sive in substantia litis, sive in supervacaneis impensis.

3. *Oblig.* Est ut habeat constantiam et virtutem ad munus Judicis exercendum, juxta illud Eccl. 7. *Noli quaerere fieri Judex, nisi valeas virtute irrumpere in iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis, et ponas scandalum in iniquitate tua.*

4. *Oblig.* Est ut justitiam et integritatem in omnibus conservet.

Contra justitiam peccat judex, 1. Qui sententiam protrahit; praecipit enim jus (*c*) ut celeriter feratur.

2. Qui sententiam fert ambiguam, unde ad novas interpretationes cum dispendio partium devenire necesse est.

3. Qui in re evidenter justa unum litigantium ad compositionem accedere, fraudulenter sub praetextu dubii eventus, inducit.

4. Qui munera suscipit pro ferenda sententia sive injusta, ut patet, sive etiam justa; ratio est quia ex officio tenetur ferre sententiam justam, unde si aliquid pro ea ferenda recipiat, vendit quod suum non est.

Contra integritatem peccat Judex, qui recipit munera etiam liberaliter et sine ullo opere a partibus oblata: quia *dona excaecant oculos Judicum*. Eccl. 20. Unde Judicibus recipere munera prohibet utrumque jus, Canonicum et Civile (*d*).

5. *Oblig.* Est ut judicet secundum Leges, tum quoad modum procedendi, ordinem et formam judicii, tum quoad sententiam ferendam et exequendam (*e*); *ratio* est quia ad hoc constitutus est a Republica vel Principe.

Hinc 1. Judex non potest quemquam condemnare inauditum et sine testibus (*f*).

2. Non potest uti scientia injuste contra Juris ordinem acquisita

(*a*) *Cap.* 4. *de Ind. c.* 4. *de Poen.* (*b*) *Psalm.* 2. *vers.* 10.
(*c*) *Cap.* 2. *de sentent. et re judicata.*
(*d*) *Cap.* 10. *de vita et honest. Cler. c.* 11. *de rescript. in* 6. *L.* 18. *ff. de Officio Praesid. Auth. ut Judices sine quoquo suffragio.*
(*e*) *Cap.* 1. *de Const.* (*f*) *Clem.* 2. *de sent. et re judicata.*

v. g. si crimen detexit interrogatione facta ubi nulla praecesserat infamia, vel semiprobatio, aut indicia sufficientia; *item* si dolo (promissione, v.g. impunitatis) reum induxerit ad confitendum crimen: *ratio* est quia reo facta injuria continuatur et augetur usu cognitionis taliter acquisitae.

3. Non potest absque legitima causa poenam a Legibus statutam notabiliter minuere, vel augere.

4. Non potest absque praecedente infamia, vel semiprobatione instituere specialem de persona inquisitionem (*a*): *ratio* prohibitionis est quia per illam inquisitionem quis suspectus et infamis redderetur.

Dixi: *Inquisitionem specialem de persona*: quia cum crimen certe est commissum, de eo potest et debet inquiri specialiter, et de persona generatim.

5. Non potest absque gravibus indiciis reum torturae subjicere, alias *confessio habita est nulla, etiamsi sequatur ratificatio* (*b*).

6. Non potest subjicere torturae eos qui jure torqueri prohibentur; tales sunt impuberes, senes, praegnantes, viri illustres eorumque filii, doctor ejusque liberi, miles, qui nisi in criminibus exceptis, haeresis scilicet et laesae Majestatis, non possunt torqueri (*c*). Possunt tamen terreri verbis, et torturae comminari, et si fateantur crimen, valet confessio tamquam spontanea (*d*).

Quaeres 3 *Utrum Judex possit capite damnare eum, quem certo cognoscit innocentem, si per testes legitime probetur reus?* Affirmat D. Thomas, negat D. Bonaventura.

Dixi *capite damnare*: quia in causis civilibus, et in iis quibus agitur tantum de poenis pecuniariis, Judex potest judicare secundum allegata et probata; *ratio* est quia Respublica habet dominium altum in bonis privatorum, vi cujus potest de illis disponere quando bonum commune id requirit in praesenti casu, ne scilicet forma publicorum judiciorum cum populi scandalo pervertatur; ergo.

Resp. itaque negative. Quia intrinsece malum est aliquem occidere sine auctoritate; atqui Judex nullam habet auctoritatem in vitam innocentis; hanc enim auctoritatem ei non potuit communicare Respublica, cum nec ipsa talem habeat, sed solus Deus; ergo, etc.

Confirmatur: Quia quando dicit Scriptura: *Non maechaberis*: vetat accessum ad non suam, etiamsi in judicio probetur sua per testes: nec Judex privata scientia certus, Annam non esse uxorem Petri, potest ferre sententiam, qua Petrus ad ipsam accedere teneatur, licet in judicio Anna probata fuerit uxor Petri; ergo a pari, quando Scriptura dicit: *insontem et justum non occides*,

(*a*) *Cap.* 21. *et* 23. *de accusat.*
(*b*) *L. penult. ff. de quaest. a parit. rationis.*
(*c*) *L. non est dubium cod. de Legibus.* (*d*) *L.*15. §.41. *ff. de injuriis.*

quia aversor impium : vetat occisionem innocentis, etiam in judicio probati nocentis, nec Judex privata scientia certo sciens innocentiam ipsius, sententiam ferre potest, ut occidatur.

Prob. paritas : Ideo Judex non potest ferre sententiam, qua Petrus teneatur accedere ad Annam in casu proposito, quia hoc est intrinsece malum; atqui insontem occidere, pariter est intrinsece malum; ergo etc.

Dices 1. Judex non judicat ut persona privata, sed ut publica nomine Reipublicae; ergo in judicando non potest sequi privatam scientiam, sed publicam.

Respond. dist. ant. Judicat ut persona publica, in his in quibus a Republica potestatem habet, *conc.* in quibus non habet, *nego.* Respublica autem nec potuit, nec voluit Judici conferre potestatem occidendi innocentem, cum hoc sit intrinsece malum juxta illud Exodi 23. *insontem et justum non occides, nec in judicio plurimorum acquiesces sententiae, ut a vero devies.*

Dices 2. Ex D. Ambrosio (*a*), *bonus Judex nihil ex arbitrio suo facit, sed juxta Leges et jura pronunciat*; ergo.

Resp. dist. Juxta Leges et Jura pronuntiat, cum de facto pronuntiat, *conc.* cum non pronuntiat, *nego.* In praesenti etenim casu nullatenus debet pronuntiare, sed (quod notandum pro praxi) tenetur omnes inire vias quibus possit innocentem liberare, v. gr. impediendo accusationem; vel testes per varia intervalla examinando et minis terrendo; vel judicium protrahendo; et si his omnibus viis non possit eum liberare, debet causam ad Superiorem judicem remittere, et apud eum assumere Officium testis ut possit liberationem innocentis urgere.

Inst. 1. D. Thom. quaest. 67. art. 2. dicit : Judicare pertinet ad Judicem, secundum quod fungitur publica potestate . . . . et ideo informari debet in judicando, non secundum quod ipse novit tamquam persona privata, sed secundum quod sibi innotescit tamquam personae publicae . . . . per instrumenta et testes . . . quae debet in judicando sequi magis quam quod ipse novit tamquam persona privata; ergo etc.

Resp. dist. ant. Debet Judex judicare secundum quod ipsi innotescit tamquam personae publicae, quando judicat, *conc.* quando non judicat, *nego ant.* Non ergo amplius dicit ibi Div. Thomas, nec ipsi contradicimus dicendo; quod, ubi agitur de occisione, vel mutilatione innocentis, nec inductas probationes jure potest repellere, potius abstinere debet a judicio, quam innocentem contra prohibitionem divinam occidere.

Inst. 2. Atqui Judex in casu proposito tenetur judicare; ergo nulla solutio.

Prob. ant. Ex cap. *Pastoralis*, de Officio, et auctoritate judi-

(*a*) *Serm.* 20. *in Psalm.* 118.

cis delegati, ubi dicitur, quod judex delegatus exequi debeat sententiam, quam ipse novit injustam; ergo etc.

Resp. nego conseq. Quia ibi fermo non est de occisione, vel mutilatione, sed de causa mere Ecclesiastica: immo nec de Judice, sed de mero executore.

Inst. 3. Sacerdos dare debet Eucharistiam peccatori occulto eam publice petenti; ergo Judex debet ad mortem damnare innocentem occultum, publice probatum nocentem.

Resp. nego conseq. Disparitas est, quod ministratio Eucharistiae non sit intrinsece mala, prout est occisio innocentis. Imo esse licitam in casu proposito probat exemplum Christi, qui in ultima coena Eucharistiam Judae indigne suscipienti ministravit: et sicut non concurrit ad irreverentiam Judae, ad quam se permissive tantum habuit; ita nec Sacerdos in pari casu. Cum econtra Judex innocentem damnando ad mortem, ad eam certissime concurrit, seque habet active mandando, non permissive duntaxat.

Inst. 4. Deus jubet, ut ad mortem damnetur, qui per testes in judicio probatus fuerit nocens, juxta illud Deut. 17. *in ore duorum, vel trium peribit, qui interficietur*; ergo etc.

Resp. nego ant. Sensus enim textus est, quod nullus ad mortem possit damnari, nisi reus probetur per testimonium duorum, vel trium, nec ad hoc sufficiat unius solius testimonium: unde immediate additur: *Nemo occidatur uno contra se dicente testimonium.*

CAPUT II.

DE ACCUSATORE, DENUNTIATORE ET TESTIBUS.

Nota. Accusator, est is qui crimen defert Judici ad vindictam cum obligatione crimen probandi.

Denuntiator, est is qui crimen defert Judici ad rei emendationem, sine obligatione illud probandi.

Testis, est is qui asseveratione sua, rei fidem facit.

Testis idoneus, est is cui nihil opponi potest quominus fides ei adhibeatur. Vocatur testis *omni exceptione major*.

Testis minus idoneus, est is cui aliquid opponi potest, quominus fides ei adhibeatur.

Quaeres 1. *Quaenam sunt dotes accusatoris?*

Resp. Sunt duae. 1. Est *veritas*, qua deterreatur ab accusatione et probationibus falsis vel dubiis.

2. *Est justitia:* qua ab injustis deterreatur molitionibus; v. gr. testes falsos adhibendo, Judices corrumpendo, aut de eorum justa sententia injuste appellando; quae omnia sunt peccata mortalia ad restitutionem obligantia.

Quaeres 2. *An quis, et quo titulo teneatur accusare, vel denuntiare?*

Resp. 1. Officiales justitiae tenentur ex justitia denuntiare delinquentes; quia tenentur ex Officio: tales sunt Fiscalis, custodes agrorum, nemorum, etc.

Resp. 2. Privati tenentur ex charitate denuntiare, 1. Quando crimen in malum Reipublicae vergit. Talia sunt haeresis, proditio, crimen laesae Majestatis, veneficium, etc. 2. Dum id necessarium est ad avertendum grave damnum innocentis, quamvis inde grave malum impendeat reo; quia innocens praeferri debet reo voluntarie nocenti.

Quaeres 3. *Quot sunt obligationes Testium?*

Resp. Sunt duae. 1. Testificari dum a legitimo Judice legitime sunt interrogati, exceptis quibusdam casibus ....

Dixi *Legitime interrogati:* id est dum de auctore delicti praecessit infamia; *vel* dum sunt sufficientia indicia, aut semi-probatio; vel dum grave malum impendet Reip. aut alicui privato quod alia ratione quam per Judicem averti nequit.

Dixi 2. *Exceptis quibusdam casibus:* non enim tenentur testificari 1. Qui delictum norunt ex confessione Sacramentali.

2. Qui delictum norunt sub secreto naturali consilii vel auxilii petendi gratia, *ut Advocatus, Medicus, Obstetrix*: modo tamen sit praeteritum, non autem futurum, dum nempe avertendum est grave damnum imminens communitati, vel privato innocenti.

3. Qui crimen per injuriam illatam cognoverunt, v. gr. Litteras aperiendo; alias continuaretur, imo augeretur injuria.

4. Qui delictum acceperunt a viris non fide dignis, nam testificatio esset inutilis.

5. Qui est consanguineus vel affinis delinquenti usque ad quartum gradum (*a*). Tum quia bonum commune requirit ut vitentur dissensiones in familiis; tum quia ordinarie id fieri nequit sine gravi damno revelantis ob conjunctionem, cui damno non tenetur se exponere ut testificet.

2. *Obligatio*: est ut verum absque fuco testetur, *Testis enim mendax peribit* (*b*): nam praeter perjurium peccat contra justitiam, et tenetur resarcire omnia damna inde secuta; imo tenetur revocare testimonium cum pari suo damno, et periculo etiam vitae, si accusatus de ea periclitetur, et retractatio putetur profutura, quia per injuriam est causa damni et periculi alterius, et *in pari causa melior est conditio innocentis.*

Quaeres 4. *Quinam Testes jure non sunt idonei?*

Resp. Non sunt idonei, 1. Mulier in criminalibus Jure Canonico (*c*), sed in Jure Civili in omni causa admittitur (*d*). 2. Minor

(*a*) *Cap. si testes* 4. *quaest.* 3. *referente Legem* 4. *ff. de testibus.*
(*b*) *Prov.* 21. *vers.* 28. (*c*) *Cap.* 10. *de verbor. signific.*
(*d*) *L.* 18. *de testib.*

viginti annis (*a*). 3. Inimicus rei (*b*). 4. Domestici accusatoris (*c*). 5. Infames (*d*). 6. Perjuri (*e*). 7. Persona vilis et inops, de qua suspicio est facile posse corrumpi, secus si honesta sit (*f*).

CAPUT III.

DE REO.

Nota. Reus est is qui criminis causa convenitur:

Quaeres 1. *An Reus a Judice interrogatus teneatur crimen suum fateri?*

Resp juxta D. Thom. (*g*) *et probabiliorem sententiam*, reum a legitimo judice *juridice* interrogatum, teneri sub mortali veritatem et crimen suum fateri, etiamsi morte plectendus sit.

Prob. Quia Judex habet jus interrogandi et exigendi veritatem ob bonum publicum, ut fatentur oppositae sententiae patroni; ergo fateri, nisi sibi ipsis contradicere velint.

Prob. conseq. Jus in Judice ad interrogandum reum exigendamque ab eo veritatem, et obligatio in reo ad illam clare detegendam sunt duo correlativa, quorum unum sine alio esse nequit: ergo, etc.

Dices 1. Lex humana non obligat cum periculo vitae; ergo longe minus praeceptum Judicis.

Resp. neg. cons. Disparitas est, quod Legislator humanus nec potest, nec vult Legem suam obligare cum periculo vitae; econtra Judex vere potest, et de facto vult praecipere reo semiplene convicto ut veritatem cum periculo vitae fateatur; *ratio* est quia bonum commune exigit ut crimina puniantur, et reus juridice interrogatus verum fateatur: alioqui multa crimina manerent impunita, unde facile pullularent cum magno Reipublicae damno.

Dices 2. Testes etiam cum juramento et juridice interrogati, veritatem dicere non tenentur, si inde sibi aut suis grave damnum timeant; ergo multo minus reus contra seipsum in mortis periculo.

Resp. neg. cons. Disparitas est, quod Testes sint innocentes, non autem reus, ob crimen jam semiplene probatum.

Dices 3. Nemo tenetur arma contra seipsum praebere; ut colligitur Lege *grave nimis* (*h*); ergo.

Resp. dist. ant. Non tenetur dum injuste impugnatur, *conc*. dum juste, *nego*. Reus autem a legitimo Judice legitime interrogatus, juste impugnatur, nec per injustam inobedientiam, perjurium, et mendacium seipsum defendere potest.

Cap. *Grave nimis* dicit tantum, reum non teneri adhibere Testes contra se, ut habet glossa ibidem.

(*a*) L. 20. *ff. de test.* (*b*) L. 3. *eod. tit.*
(*c*) L. 24. *eod. tit.* (*d*) L. 21. *Ibidem.*
(*e*) L. 3. *Ibidem.* (*f*) *Ibid.*
(*g*) *Div. Thom.* 2. 2. *quaest.* 69. *art.* 1.
(*h*) L. 7. *cod. de testibus.*

Quaeres 2. ***An reus de complicibus interrogatus, teneatur ipsos detegere ?***

Resp. Tenetur ipsos detegere, si de ipsis legitime interrogetur, propter rationem supra allatam; si autem non interrogetur legitime, non tenetur eos patefacere, quia tunc Judex non habet jus interrogandi.

Legitime interrogatur de complicibus, 1. Cum de illis praecessit infamia, vel indicia sufficientia, vel semi-probatio. 2. Dum crimen ejus, necessario complicem requirit. 3. Dum crimen quod est Reipublicae valde noxium, vel etiam alicui innocenti, aliter impediri non potest; haec omnia colliguntur ex Jure (*a*).

Quaeres 3. ***An reus teneatur justae sententiae parere ?***

Resp. Affirm. Quia Judex habet jus puniendi reum : ergo reus tenetur obtemperare ejus sententiae: sunt enim duo correlativa quae simul esse necesse est.

Hinc 1. Legitime ad mortem damnatus non potest se defendere contra Judicem et executores sententiae; quia resisteret potestati, *qui autem potestati resistit, Dei ordinationi resistit* (*b*).

2 Reus tam in causis civilibus quam in criminalibus graviter peccat, si causa repellendae, vel differendae justae sententiae, ad superiorem Judicem appellet; tunc enim Judici recte judicanti, et actori injuriam infert.

3. Tenetur poenam justa Judicis sententia decretam, in seipso exequi *dum nimis gravis non est*, talis est poena carceris, vel exilii ad tempus, item poena pecuniaria.

Dixi: *dum nimis gravis non est:* siquidem poenam gravem, v.g. perpetui carceris, mutilationis, aut mortis, nullus in seipsum exequi tenetur; ratio est quia hae poenae crudelitatem habent ex hoc praecise quod a reo executioni mandentur; unde egent executione alterius. Sed

Quaeres 4. ***An licitum est reo fugere ad vitandam mortem, vel mutilationem ?***

Resp. affirm. Quia non conjicitur in carcerem ut ibi sponte maneat, sed ut ibi detineatur . . . nec refert quod ex fuga illa custos carceris grave damnum passurus sit; quia utenti jure suo nihil imputatur ad culpam.

Resolves. Qui ad mortem, vel mutilationem juste etiam damnatus est, potest (secluso scandalo et juramento) vincula rumpere et carcerem effringere: quia cui licitus est finis, licita sunt media; ergo cum licita est fuga, licitum est etiam impedimenta ad fugam removere.

(*a*) *Cod. de accusat.* (*b*) *Rom.* 13. *v.* 2.

CAPUT IV.

DE ADVOCATO, REFERENTE, PROCURATORE, NOTARIO ET APPARITORE.

Dico. Hi omnes tenentur ex justitia, 1. habere competentem scientiam, qua unusquisque suum munus valeat debite exercere,... hinc si delectu peritiae debitae sint causa damni, tenentur illud resarcire, cum erga illos, *imperitia culpae adnumeretur* (*a*).

2. Tenentur justitiam in omnibus sectari: sunt enim instituti justitiae ministri, ut in omnibus justitiam partibus administrent.

Quaeres In quibus hi omnes peccant contra justitiam et ad restitutionem tenentur?

Resp. 1. *Advocatus et Procurator* (*b*) peccant contra justitiam,

1. Quando causam quam noverunt injustam, defendunt, et de ejusdem injustitia clientes non monent.

2. Quando periculum litis amittendae non indicant clienti, qui eo cognito non fuisset litigaturus.

3. Quando in processu causae iniquitatem deprehendentes, non monent clientem ut desistat, nec ipsi eam deserunt, licet prius justam putaverunt; nam alias scienter injustitiam tuerentur.

4. Quando causae expeditionem cum damno clientis differunt.

5. Quando secreta causae, adversae parti detegunt, item qui utrique parti serviunt.

6. Quando in causa manifeste justa clientem ad justam compositionem inducunt, ut adversae parti faveant.

7. Quando Clienti juste damnato suadent, ut de sententia lata appellet.

8. Quando accipiunt pretium justo majus.

Resp. 2. *Referens* (*c*) peccat et tenetur restituere,

1. Dum defectu studii, et diligentiae pro qualitate causae requisitae, male refert, aut aliquid substantiale omittit.

2. Dum conatur jus unius, magis quam alterius exponere.

3. Dum secretum uni manifestat in praejudicium alterius.

Resp. 3. *Notarii* (*d*) peccant et tenentur restituere,

1. Dum sine causa instrumenta conficere renuunt; vel non exhibent juste petentibus, ex quo damnum percipiunt.

2. Dum sincere omnia prout se habent, non scribunt; v.gr. cum aliquid addunt, vel detrahunt.

3. Dum in scriptis suis, clausulas ambiguas quae litis materiam subministrent, inserunt.

4. Dum acta et instrumenta negligenter custodiunt, cum periculo damni partium.

(*a*) *L. 174. ff. de regul. jur.*
(*b*) *Peccata Advocatorum et Procuratorum.*
(*c*) *Peccata Referentis.* (*d*) *Peccata Notariorum seu Tabellionum.*

5. Dum conficiunt instrumenta falsa, usuraria et injusta.
6. Dum testamentum, vel alium contractum hominis usu rationis destituti, suscipiunt.
7. Dum testes falsos admittunt.
8. Dum solemnitates in contractibus necessario requisitas ex ignorantia, vel negligentia aut malitia praetermittunt.

Resp. 4. *Scriba* (*a*) peccat contra justitiam,
1. Dum juramentum, aut secretum violat.
2. Dum processus, aut sententias diligenter non custodit.
3. Dum testimonia non fideliter transcribit.

Resp. 5. *Apparitores* (*b*) peccant,
1. Dum juramentum, aut secretum violant in praejudicium partis.
2. Dum aliquem deprehendere jussi, vel ejus bona, cum spe muneris, vel alio motivo, monent, ut sibi caveat.
3. Dum plura negotia expedientes in eodem loco, vel eodem die tantumdem pro singulis exigunt, quantum pro diversis itineribus, vel pro diversorum dierum expeditionibus.
4. Dum falsum in actis suis enuntiant.
5. Dum praescripto tempore acta juridica sibi commissa non conficiunt, ex quo damnum partibus emergit.
6. Dum tempus necessarium ad facienda acta juridica non concedunt.
7. Dum commissionum suarum occasione, pauperes vexant, et in eos violentias exercent.

DISSERTATIO V.

De obligationibus Regum et Magistratuum, Ducum et Militum.

Quaeres 1. *Quaenam sunt obligationes Regum, et Magistratuum?*
Resp. Tres assignantur praecipuae.

1. *Obligatio*, Est ut divinas Leges et Religionem auctoritate sua tueantur; quia ad hoc praecipue sunt a Deo constituti.

Hinc peccant qui diebus Dominicis et festivis officinas aperiri, choreas publicas agi, nundinas haberi, vinum divinorum Officiorum tempore a cauponibus ministrari, permittunt.

2. *Obligatio*, Est ut populi sibi commissi incolumitati diligenter invigilent,

Hinc peccant qui populum tributis gravioribus onerant; qui res ad victum et vestitum necessarias nimio pretio vendi permittunt.

3. *Obligatio*, Est ut justitiam, tum vindicativam in criminibus puniendis, tum distributivam in oneribus et officiis distribuendis inviolabiliter servent.

(*a*) *Peccata Secretariorum.* (*b*) *Peccata Apparitorum.*

Quaeres 2. Quaenam sunt obligationes Ducum belli, et militum?

Resp. Sunt tres: 1. Est fidelitas et obedientia erga Principem et militiae Praefectos.

Hinc 1. *Duces belli* peccant contra justitiam, 1. Qui militiae secreta revelant.

2. Qui suorum militum numerum non complent dum possunt et debent.

3. Qui in recensione copiarum extraneos non milites (a) supponunt.

4. Qui militibus debitum stipendium retinent, aut annonam jam corruptam ministrant.

Hinc 2. *Milites* peccant 1. Qui stationem suam non servant, quam sub vitae periculo tenentur servare.

5. Qui ad partes inimicorum transeunt.

2. *Obligatio*, Est charitas et mansuetudo erga populos pro quibus militant.

Hinc peccant contra justitiam milites qui ab hospitibus suis quidquam auferunt vel extorquent; et Duces qui similia permittunt, nec restituere cogunt.

3. *Obligatio*, Est ut fidem et justitiam erga hostes servent.

Hinc peccant Duces et milites;

1. Qui fidem datam non servant, aut fraudulenter interpretantur.

2. Qui non imperati damna hostibus inferunt.

3. Qui directe occidunt innocentes, v. g. pueros, mulieres, etc.

4. Qui contributiones exigunt ab urbibus hostilibus, quae summa pecuniaria Principi vel Duci soluta redemerunt omnem exactionem.

DISSERTATIO VI.

De obligationibus Medicorum, Pharmacopolarum et Chirurgorum.

Dico. Horum omnium tres sunt obligationes.

1. *Obligatio* est ut habeant scientiam et peritiam sufficientem.

Hinc Medici et alii qui hanc artem imperiti exercent, peccant mortaliter, tenenturque damna ex sua imperitia orta resarcire.

2. *Obligatio*, est ut fideliter artem suam exerceant;

Hinc contra fidelitatem peccant,

1. Qui debitam curam et operam pro gravitate morbi non impendunt.

2. Qui medicamenta dubia, relictis certioribus, adhibent.

3. Qui ad ditandos Pharmacopolas remedia inutilia praescribunt.

4. Qui curationem protrahunt majoris lucri causa.

5. Qui occultos morbos pudendos eorum quos curant, divulgant.

6. Qui stipendium injustum extorquent.

(a) *Gallice Passe-volans.*

3. *Obligatio* est, ut artem suam cum pietate, religione et charitate exerceant.

Hinc graviter peccant contra has virtutes ;

1. Qui mediis illicitis utuntur ad procurandam sanitatem, v. g. ebrietate, pollutione, etc.

2. Qui sine justa causa a jejunio et abstinentia aegros solvunt.

3. Qui aegros non monent de periculo mortis, ut suae saluti aeternae mature providere possint; hoc districte praecipitur *in Conc. Later.* 4. *cap. cum infirmitas de Poenitent*

4. Qui medicamenta ad procurandum abortum mulieri gravidae praebent, ne ipsa pereat.

5. Qui pauperibus graviter aegrotantibus gratis opitulari recusant.

6. Qui ut peritiam suam extollant , collegis suis detrahunt ; in hoc casu peccant contra justitiam.

Nota: *Mercatorum*, *Rusticorum*, *artificum aliorumque operariorum obligationes*, *ac peccata satis patent ex dictis de Contractibus*, *de justitia et alibi.*

APPENDIX.

Circa receptionem Concilii Tridentini.

Cum in hoc Tractatu de Obligationibus, homines seipsos magis quam veritatem amantes, auctoritatem Concilii Tridentini eliminent sub falso praetextu illud in Gallia non fuisse receptum, operae pretium duximus ejus authenticam receptionem hic recensere , prout reperitur in ActisCleriGallicani praelo mandatis aVitrè anno1673.

Après une mure et longue deliberation, ajunt Praelati congregati, *du commun et unanime consentement de l'Assemblee*, *la resolution suivante y a été faite* :

» Les Cardinaux, Archevêques, Evêques, Prélats et autres Ec-
» clésiastiques soussignés représentans le Clergé général de France,
» assemblés par la permission du Roi au Convent des Augustins à
» Paris, après avoir murement délibéré sur la publication du Con-
» cile de Trente,ont unanimement reconnu et declare,reconnoissent
» et déclarent qu'ils sont obliges par leur devoir et conscience a re-
» cevoir, comme de fait ils ont reçu et reçoivent le dit Concile, et
» promettent de l'observer autant qu'ils peuvent par leur fonction
» et autorité spirituelle et Pastorale. Et pour en faire une plus am-
» ple, plus solemnelle et plus particuliere réception , sont d'avis
» que tous les Conciles Provinciaux de tous les Provinces métro-
» politanes de ce Royaume doivent être convoqués et assemblés en
» chacune Province dans six mois au plus tard ; et que Messieurs
» les Archevèques et Evèques absens en doivent être suppliés par
» les Letres de la présente Assemblée,conjointes aux copies du pre-
» sent Article; pour en ceux Conciles Provinciaux être le dit Con-
» cile de Trente reçu , avec injonction de le recevoir pars après

» aux Synodes de tous les Diocèses particuliers, suivant la délibe-
» ration générale des Etats de ce Royaume, dont l'Article est insé-
» ré au pied de ce présent Acte:et qu'en cas que quelque empêche-
» ment retardat l'Assemblée des dits Conciles Provinciaux dans le
» tems sus dit; le ditConcile sera néanmoins reçu aux sus dits Sy-
» nodes Diocésains premiers suivans, et observé par les dits Diocè-
» ses. Ce que les dits Prélats et autres Ecclésiastiques ont promis
» et juré de procurer et faire effectuer.

» Fait en l'Assemblée générale du ditClergè,tenu auxAugustins,
» a Paris le septième jour de Juillet mil six cens quinze.

Cette Deliberation fut signée par les Cardinaux de Gondy, du Perron et de la Rochefoucaut.

Par sept Archeveques celui de Rheims, de Vienne, d'Aix, d'Ausch, de Bourges, d'Ambrun, et d'Augustopolis Coadjuteur de Roven:

Par. 41. Eveques.

Par les deux anciens Agentes generaux du Clerge,et pars vingt huit autres Ecclesiastiques deputes de la dite Assemblee.

TRACTATUS QUARTUS

DE PECCATIS.

Hunc Tractatum in duas Dissertationes distribuemus, quarum prima erit de Peccatis in communi; secunda de Peccatis in particulari.

DISSERTATIO I.

De Peccatis in communi.

In hac dissertatione agemus, 1. De essentia Peccati; 2. De mutua Peccatorum ab invicem distinctione;3. De illorum connexione, et inaequalitate. 4. De illorum effectibus.

CAPUT PRIMUM.

DE ESSENTIA PECCATI.

Nota. Licet vitium et peccatum saepe confundantur, tamen si stricte sumantur, in hoc different quod vitium sit habitus inclinans ad actum moraliter malum, unde contrarie opponitur habitui virtutis; econtra peccatum sit actus moraliter malus, atque opponatur contrarie actui virtutis; ex quo sequitur actum contritionis expellere quidem peccatum a suo subjecto, non vero vitium quod cum charitate consistere potest; hic de solo peccato loquimur; unde:

Quaeres 1. Quid sit peccatum?

Resp. Cum D. August. (*a*) est *factum*, *vel dictum*, *vel concupitum aliquid contra Legem aeternam*. Quod haec definitio sit legitima,

Prob. Illa definitio est legitima quae datur per genus et differentiam; atqui praedicta definitio datur per genus et differentiam; ergo. Hae enim voces, *dictum*, *factum*, *concupitum*, tenent locum generis, cum pertineant ad actus bonos et malos, qui vel ore, vel mente, vel opere perficiuntur. Istae vero, *contra Legem aeternam*, tenent locum differentiae, et peccatum a quocumque actu humano non peccaminoso, distinguunt; ergo.

Objicies 1. Ista definitio non convenit omni peccato; ergo non est legitima... *Resp. nego ant.*

Probat. ant. Ista definitio non convenit peccato omissionis, quod non est *dictum*; sed omissio dicti, etc. ergo.

Resp. nego ant. Nam in moralibus affirmatio et negatio ad idem genus reducuntur; ac proinde cum omissio sit negatio, seu potius privatio actus debiti, qui est quaedam affirmatio, comprehenditur sub hac definitione peccati.

Inst. Praedicta definitio non convenit peccato originali; nam peccatum originale non est dictum, vel factum.

Resp. nego ant. Ad prob. *dist.* Peccatum originale non est dictum vel factum, voluntate propria cujus non sunt capaces infantes, *conc. antec.* voluntate aliena, nimirum Adami, *nego antec.* Voluntas enim Adami non erat solum voluntas privatae personae, sed erat voluntas communis omnium hominum, quorum Adam erat caput, unde August. (*b*) ait: *peccatum originale voluntarium dici poterit in parvulis, quia ex primi parentis voluntate contractum est, factumque quodammodo haereditarium.*

Objicies 2. Non est de ratione peccati in genere ut sit contra Legem aeternam; ergo..... *Resp. nego ant.*

Prob. ant. Potest dari peccatum mere philosophicum, quod scilicet rectae rationi praecise adversetur, non vero Legi divinae, ergo non est de ratione peccati in genere ut sit contra legem aeternam.

Resp. nego ant. Nam ex Apost. (*c*) *Lex iram operatur*; *ubi enim non est Lex, nec praevaricatio*; ergo quidquid est peccatum, est contra Legem aeternam; ratio est quia qui advertit se contra rectam rationem peccare, simul et indivisibiliter advertit se peccare contra Legem aeternam saltem implicite et virtualiter, cum dictamen rectae rationis sit intimatio ipsius Legis aeternae, quod sufficit ad peccandum formaliter et Theologice.

Hinc Alex. VIII. (*d*) ut *scandalosam*, *temerariam*, *piarum aurium offensivam et erroneam*, damnat hanc prop. *peccatum phi-*

(*a*) *August. l.* 1. *retract. cap.* 13.
(*b*) *August. l.* 22. *contra Faust. cap.* 27.
(*c*) *Rom.* 4. *vers.* 15. (*d*) *Die* 24. *August. ann.* 1690.

losophicum seu morale est actus humanus disconveniens naturae rationali, et rectae rationi: Theologicum vero et mortale, est transgressio libera Legis divinae. Philosophicum quantumvis grave in illo qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum.

Inst. 1. D. Thom. agnoscit peccatum mere philosophicum; ergo datur.

Prob. antec. D. Thom. (*a*) ait: *a Theologis consideratur peccatum praecipue, secundum quod est offensio contra Deum, a Philosopho autem morali secundum quod contrariatur rationi*; ergo, etc.

Resp. nego conseq. Ex textu enim sequitur peccatum considerari posse sub duplici formalitate, nempe ut est offensa Dei, et ut est contrarium rationi; sed non sequitur aliquod esse peccatum contrarium rectae rationi, quod non sit contra Legem aeternam, et vera offensa Dei.

Inst. 2. Ad peccandum formaliter requiritur advertentia ad malitiam peccati; atqui potest quis agendo contra rectam rationem, non advertere ad malitiam peccati; ergo potest quis peccare philosophice, quin peccet Theologice.

Resp. dist. maj. Requiritur advertentia actualis, *nego maj.* virtualis et interpretativa, *conc. maj.* atqui potest quis agendo contra rectam rationem non advertere ad malitiam peccati actualiter, *conced. min.* virtualiter et interpretative, *nego min.* Porro illa virtualis et interpretativa advertentia ad peccatum, sufficit ad peccandum Theologice, tum quia *scire et debere scire* de facto aequiparantur apud jurisperitos; tum quia juxta D. Thom. (*b*) *ratio superior dicitur consentire sive cogitet de Lege aeterna, sive non. Cum enim cogitat de Lege Dei, actu eam contemnit: cum vero non cogitat, eam negligit per modum omissionis cujusdam.*

Objicies 3. Peccatum veniale non est contra, sed praeter Legem Dei, ut docet Div. Thom. (c) ergo definitio allata non convenit omni peccato.

Resp. dist. ant. Peccatum veniale non est contra Legem secundum se spectatam, *nego ant.* nam mendacium leve prohibetur, Eccl. 7. *noli velle mentiri mendacium*; item furtum leve prohibetur hoc praecepto: *non furaberis*: non est contra Legem spectatam secundum finem Legis qui est charitas, *conc. ant.* ratio est quia non evertit charitatem, quae est finis Legis, ut seipsum exponit D. Thom. (*d*).

(*a*) *D. Thom.* 1. 2. *quaest.* 71. *art* 5. *ad* 5.
(*b*) 1. 2. *quaest.* 74. *art.* 7. *ad* 2.
(*c*) 1. 2. *quaest.* 88. *art.* 1. *ad* 1.
(*d*) *D. Thom. quaest.* 7. *de malo art.* 1. *ad* 1.

Objicies 4. Peccatum actuale non tantum committitur contra Legem aeternam, sed etiam contra Leges humanas; ergo omne peccatum non est contra Legem aeternam.

Resp. nego conseq. Quia in definitione Lex ipsa aeterna sumitur, quatenus est radix et origo omnium Legum, cujus Leges humanae sunt quaedam participationes: unde qui peccat contra Leges humanas, hoc ipso peccat contra Legem aeternam quam participant, et quae praescribit obediendum omni Superiori legitime praecipienti.

Objicies 5. Apostolus, *Rom.* 2. ait: *Qui sine Lege peccaverunt, sine Lege peribunt*: ergo peccari potest sine Lege; ergo non omne peccatum est contra Legem.

Resp. dist. conseq Peccari potest sine Lege scripta, *concd.* sine Lege aeterna, *nego conseq.* De sola Lege scripta ibi loquitur Apostolus, qui *Rom.* 4. dicit: *ubi non est Lex, nec praevaricatio.*

Inst. 1. Axioma Theologicum, *Non omne peccatum ideo est malum, quia est prohibitum*; ergo non omne peccatum est contra Legem aeternam.

Resp. dist. ant. Non enim peccatum ideo est malum, quia est prohibitum, Lege positiva, *conc.* Lege aeterna et naturali, *nego ant.* cum D. Thoma, qui 1. 2. quaest. 71. art. 6. ad 4. ait: *Cum dicitur quod non omne peccatum ideo est malum quia est prohibitum, intelligitur de prohibitione facta per jus positivum. Si autem referatur ad jus naturale, quod continetur primo quidem in Lege aeterna, secundario vero in naturali judicatorio rationis humanae, tunc omne peccatum ideo est malum, quia prohibitum.*

Inst. 2. Clemens XI. damnavit hanc prop. *Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum esse videatur*; *ergo*, etc.

Resp. nego conseq. Eatenus quippe propositio illa damnata est, quatenus significat, fornicationem non esse malam, quia prohibita est jure naturali, immutabili et aeterno, sed tantum jure positivo, arbitrario et mutabili; quod est aperte falsum et erroneum.

Quaeres 2. *An omne peccatum sit contra naturam hominis?*

Resp. Omne peccatum est contra naturam rationalem hominis; nam omne peccatum est contra legem aeternam; ergo est contra naturam hominis rationalem, per quam promulgatur nobis Lex aeterna, cujus est participatio.

Dices: Sunt quaedam peccata quae peculiari ratione dicuntur esse contra naturam, ut Sodomia; ergo reliqua non sunt contra naturam.

Resp. dist. conseq. Non sunt contra naturam hominis sensitivam, id est contra naturalem ordinem quem natura servat in generatione, *conc. conseq.* non sunt contra naturam rationalem, id

est contra dictamen rectae rationis, *nego conseq.* Omnia enim peccata contrariantur rectae rationi dictanti omnia peccata esse vitanda.

Quaeres 3. *Utrum formale peccati consistat in aliquo positivo, vel in sola privatione?*

Nota: In peccato duo spectari solent, materiale scilicet et formale. *Materiale peccati* est quilibet actus humanus, ex quo peccatum physice constat. *Formale peccati* est repugnantia actus humani cum Lege aeterna; porro hic quaeritur, utrum talis repugnantia sit quid positivum, vel mera privatio?

Resp. Formalis ratio peccati non consistit in aliquo positivo, sed in sola privatione conformitatis cum lege aeterna, quae conformitas est rectitudo actui debita.

Nostra responsio est D. Thomae qui (*a*) sic loquitur: *peccatum nihil est aliud quam actus humanus malus; quod sit humanus, habet ex hoc quod sit voluntarius; quod sit malus, ex hoc quod caret debita commensuratione.*

Prob. 1. Ratio formalis peccati convenit univoce peccato omissionis et commissionis; quia peccatum recte in illa dividitur tamquam in sua inferiora: sed formalis ratio peccati omissionis est mera quaedam privatio rectitudinis actui debitae, seu conformitatis cum Lege ut omnes fatentur; ergo et formalis ratio peccati commissionis, ea enim ex dialecticis dicuntur univoca, quorum nomen et ratio est communis et eadem.

Prob. 2. Deus est causa omnis entis positivi, ut definivit Innoc. III. (*b*); sed Deus non est causa peccati secundum malitiam moralem, ut definivit Conc. Trid (*c*): ergo formale constitutivum peccati non est aliquid reale positivum. Hinc D. Aug (*d*) ait *peccatum nihil est, et nihil faciunt homines cum peccant*. Ut probet contra Manichaeos Deum non esse auctorem mali, eo quod malum nihil sit physicum positivum.

Prob. 3. Eodem modo se habent malum morale et malum artificiale, quia bonum utrique malo oppositum consistit in conformitate ad regulas artis; ergo et malum morale consistit in privatione conformitatis ad regulas artis; ergo et malum morale consistit in privatione conformitatis ad Legem ut suam regulam.

Objicies 1. Formalitas peccati non consistit in privatione rectitudinis actui debitae; ergo ... *Resp. nego ant.*

Prob. ant. Dantur aliqui actus peccaminosi, quibus nulla debetur moralis rectitudo et bonitas; ergo ... *Resp. nego ant.*

Prob. ant. Actibus odii Dei, mendacii, etc. nulla debetur moralis rectitudo et bonitas, cum omni rectitudine sint incapaces; ergo.

(*a*) 1. 2. *quaest.* 71. *art.* 6. (*b*) *Cap. firmiter de summa Trinit. contra Manichaeos.* (*c*) *Sess.* 6. *can.* 3. (*d*) *Tract.* 1. *in Joann.*

Resp. dist. ant. Actus odii Dei, mendacii, etc. sunt rectitudinis incapaces, si spectentur *reduplicative* prout sunt actus odii Dei, mendacii, etc. *conc. ant.* sic enim sunt charitati et veritati essentialiter difformes; si spectentur *generice* prout sunt actus humanus simpliciter tendens in hoc vel illud objectum, *nego ant.* Porro ut actus humanus sit capax rectitudinis, satis est ut *generice* sumptus possit eam habere; nec requiritur ut sumptus secundum speciem actus humani, illam recipere valeat.

Objicies 2. Si ratio formalis peccati posita esset in sola privatione rectitudinis, 1. Unum peccatum non esset gravius altero, cum privationes magis aut minus non suscipiant. 2. Peccata extreme opposita v. g. avaritia et prodigalitas specie non differrent, cum non includant privationes specie diversas, sed unicam et eandem, nempe privationem rectitudinis quae ex liberalitate oritur; falsum conseq. ergo.

Resp. ad 1. *nego seq. ant.* Ad prob. *dist.* privationes magis aut minus non suscipiunt ratione sui, *conc.* ratione perfectionis qua privent, *nego ant.* Haec enim non consistit in indivisibili ut patet in tenebris quae licet dicantur privatio lucis, aliae tamen aliis sunt majores et densiores.

Resp. ad 2. *nego seq. ant.* Nam ad distinctionem specificam peccatorum extreme oppositorum non requiritur ut sint plures privationes specie diversae, sed sufficit ut voluntas diverso specie modo privet actum humanum debita rectitudine; unde cum avaritia et prodigalitas diverso specie modo privent actum liberalitatis debita rectitudine, non desinunt servare inter se distinctionem specificam.

Inst. Voluntas non privat actum humanum debita rectitudine, nisi quia prave attingit objectum; atqui illa objecti attingentia est quid positivi; ergo.

Resp. dist. min. Est quid positivi fundamentaliter et materialiter, *conc. min.* formaliter, *nego min.* Prodigalitas enim formaliter nihil aliud est, quam privatio justae pecuniarum conservationis, et avaritia quam privatio prudentis pecuniarum effusionis.

Objicies, Peccatum est aversio a Deo et conversio ad creaturam; atqui talis conversio est quid positivum; ergo.

Resp. dist. min. Est quid positivum fundamentaliter, *conc. min.* sic enim est actus humanus, est quid positivum formaliter, *nego min.* Sic enim est privatio rectitudinis.

CAPUT II.

DE MUTUA PECCATORUM AB INVICEM DISTINCTIONE.

Nota. Peccata ab invicem distingui possunt specie vel numero.

Distinguntur *specie*, cum eorum malitia et oppositio cum Lege est diversae naturae: sic furtum differt specie ab adulterio.

Distinguuntur *numero*, cum plurium numero actuum malitia moralis, est ejusdem naturae; sic furtum differt ab alio furto tantum numerice. Hinc quaeritur unde desumenda sit peccatorum distinctio tum specifica, tum numerica.

QUÆSTIO I.

Unde peccatorum distinctio specifica desumenda sit?

Dico 1. *Distinctio peccatorum specifica non est repetenda ex diversis specie praeceptis praecipientibus aut prohibentibus eandem rem sub eodem motivo; repetenda vero est ex diverso motivo quo eadem res praecipitur aut prohibetur.*

Prob. 1. Ex D.Thom. qui 1. 2. qu. 76. artic. 5. ad 3. dicit: *Secundum diversa praecepta legis, non diversificantur peccata secundum speciem.*

Prob. 2. Quia actus morales specificantur a suis objectis formaliter consideratis; atqui cum diversa specie praecepta praecipiunt aut prohibent eandem rem sub eodem motivo est unicum objectum formale, nempe unica res praecepta vel prohibita; econtra cum praecipiunt aut prohibent eandem rem sub diverso motivo, est diversum objectum formale; ergo in primo casu est idem specie peccatum; in secundo multiplex.

Resolves 1. Is qui Sacrum omittit die Dominica in qua incidit Festum alicujus Sancti, nonnisi unum specie et numero peccatum admittit, quia licet duplex sit praeceptum materialiter, tamen unicum est formaliter et specie morali, cum ab utroque auditio Missae sub uno eodemque motivo religionis praecipiatur. *Item* qui furatur, unicum specie peccatum committit, licet furtum legibus specie diversis, nempe naturali, divina positiva et humana prohibeatur; qui ab omnibus illis legibus sub uno eodemque justitiae motivo prohibetur.

Resolves 2. Is qui non jejunat eo die quo jejunium ipsi a Confessario injunctum est, et ab Ecclesia praeceptum, duplex specie peccatum committit, propter diversa motiva poenitentiae ac religionis, propter quae jejunium praecipitur.

CONCLUSIO I.

Distinctio specifica peccatorum repetenda est ab objecto formali, fine et circumstantiis, habentibus malitiam, id est disconvenientiam cum Lege aeterna, specie diversam.

Prob. Actus moralis sumit malitiam moralem in aliqua specie ab objecto, fine, et circumstantiis moralibus; ergo si ista habeant malitiam specie diversam, actus moralis habebit quoque malitiam specie diversam. Sed

Quaeres: Quandonam actus moralis, ex objecto, fine, et circumstantiis contrahit malitiam specie diversam?

Resp Hoc cognoscitur ex quadruplici regula;

1. *Regula;* Actus moralis contrahit malitiam specie diversam quando diversis virtutibus est oppositus; sic eadem percussio Clerici est duplex specie peccatum, quia est opposita virtutibus justitiae et religioni; et sic est peccatum injustitiae et sacrilegii.

2. *Regula;* Actus moralis contrahit malitiam specie diversam quando diversis ejusdem virtutis officiis est oppositus: sic odium Dei et omissio charitatis sunt duo peccata specie morali distincta, quia diversis charitatis officiis opponuntur; charitas enim non solum prohibet ne Deum odio habeamus, sed etiam ut aliquando positivos actus amoris erga Deum eliciamus.

3. *Regula;* Actus moralis contrahit malitiam specie diversam, quando eidem virtuti opponitur modo contrario; sic prodigalitas et avaritia specie inter se differunt, quia licet uni solum liberalitatis virtuti opponantur, ab ea tamen duobus modis contrariis ac proinde specie diversis deflectunt, per excessum scilicet et defectum.

4. *Regula;* Actus moralis contrahit malitiam specie diversam quando eidem virtuti opponitur modo diverso, licet non contrario; sic furtum, rapina, detractio, homicidium specie differunt, quia diverso modo virtuti justitiae opponuntur; alia enim est ratio justitiam violandi nocendo bonis, famae, aut vitae ob speciales quae circa hoc occurrunt difficultates.

Dices: Non omnis distinctio specifica peccatorum illis quatuor regulis comprehenditur; ergo illae regulae non sufficiunt . . . *Resp. nego ant.*

Prob. ant. Furtum unius assis differt specie a furto unius nummi; atqui illa distinctio specifica non comprehenditur illis quatuor regulis; nam utrumque eidem virtuti justitiae est oppositum et eodem modo; ergo.

Resp. dist. ant. Furtum unius assis et furtum unius nummi differunt specie morali demeritoria, *conc. ant.* Ratio est quia unum est veniale, aliud mortale; differunt specie morali absoluta, *nego ant.* Porro hic praesertim inquirimus unde petenda sit distinctio peccatorum specifica absoluta, qua peccatum ad malitiam alterius rationis transferatur. Quod ut bene dignoscatur.

Notandum est, speciem moralem demeritoriam desumi ex parte aversionis a Deo: speciem vero moralem absolutam, desumi ex parte conversionis ad creaturam: unde furtum unius nummi in tantum habet malitiam specie diversam a furto unius assis, in quantum in furto unius nummi reperitur contemptus saltem interpretativus, divinae amicitiae, voluntatisque aversio a Deo, ultimo fine, quae non reperiuntur in furto unius assis; sed neutrum furtum differt specie ex parte conversionis, utrumque enim habet idem objectum, a quo specificantur moraliter absolute, juxta illud D. Thom. quaest. 2. de malo, art. 8. peccatum mortale et ve-

niale, ***Non sunt ejusdem speciei ex parte aversionis; sunt autem ex parte conversionis, per quam respicitur objectum, unde speciem habet.*** Ex quo sequitur, quod major vel minor quantitas objecti, ad quod se convertit peccator, non inducat specificam peccati diversitatem inter peccatum mortale et veniale; sed quod unum sit diversum specie ab altero, quia mortale avertit a Deo, non vero veniale.

QUÆSTIO II.

Unde repetenda sit distinctio peccatorum numerica?

Nota 1. Quaestio procedit de peccatis ejusdem speciei; certum quippe est in iis quae essentialiter differunt, unum non esse aliud, ibi multiplicatur numerus; ergo distinctio specifica distinctionem numericam necessario importat.

Nota. 2. Hic quaeruntur duo: 1. Quandonam actus physice unus plura numero complectatur peccata. 2. Quandonam actus physice plures unum, vel plura numero peccata efficiant; unde.

CONCLUSIO I.

Actus physice unus plura numero peccata complectitur, quoties versatur circa plura objecta materialia quae se non habent per modum unius, sed per modum plurium.

Prob. Quia sicut unus actus est multiplex specie peccatum, dum habet multiplicem specie malitiam, est multiplex numero peccatum cum habet multiplicem numero malitiam; atqui actus physice unus qui versatur circa plura objecta materialia quae se habent per modum plurium, habet multiplicem numero malitiam; ergo est multiplex numero peccatum.

Resolv. 1. Qui uno actu duos homines odit, de duobus detrahit, duos occidit, duo peccata committit; quia illa objecta materialia se habent per modum plurium, cum actus qui circa illa versatur, plurium jus laedat.

Resolv. 2. Conjugatus qui copulam habet cum alterius conjuge, duplex numero adulterium committit: quia duorum jus infringit, uxoris suae scilicet et mariti conjugatae quam cognoscit.

Resolv. 3. Sacerdos qui unica administratione sex baptizat, vel absolvit, vel administrat aliud Sacramentum in malo statu, sex committit peccata numero distincta; quia administratio uni facta est actio integra et ab alia omnino independens. Hinc in Confessione debet exprimere numerum personarum quibus Sacramentum administravit; vel si numeri non meminit, debet saltem exprimere tempus per quod administravit.

Resolv. 4. Qui uni familiae decem personis constanti, unica detractione detrahit, decem numero peccata committit; nam jus quod quaelibet persona illius familiae habet ad famam, violatur; atqui jus unius a jure alterius diversum est et independens.

Nec dicas cum Navarro, Bonacina, Paulo a Lug. una familia, una reputatur persona; ergo qui uni familiae decem personis constanti detrahit, unicum numero peccatum committit.

Resp. dist. antec. Una familia reputatur una persona, fictione juris, *conc. ant.* in esse moris, *nego ant.* nam juxta adversarios non minus decem homicidia commisisse censetur qui decem personas ejusdem familiae occidit, quam qui decem occidit diversae, quia jus in vitam cujuslibet particularis violatur; quare ergo decem numero detractiones non committeret qui decem ejusdem familiae personis detraheret, cum pariter jus quod quilibet particularis habet in famam, violatur.

Inst. 1. Qui unico voluntatis actu, furatur omnes libros bibliothecae, omnes oves gregis, unicum numero peccatum committit; ergo et qui detrahit omnibus unam familiam componentibus, unicum peccatum committit.

Resp. nego conseq. Disparitas est, quod per furtum unius integrae bibliothecae, integri gregis, laedatur jus proprietarii, quod est unicum; ergo est unicum peccatum; econtra qui detrahit decem personis unius familiae, laedit decem jura adaequate distincta. Per hoc enim quod illae personae ad eandem pertineant familiam, non magis desinunt esse revera personae numero plures in esse moris, quam esse desinant specie plures in esse moris dum prima istius familiae persona, est pater delinquentis, secunda uxor, tertia clericus; atqui tunc non desinunt esse plures specie in esse moris; cum qui unico voluntatis actu omnes occideret, plura peccata specie distincta committeret, nimirum, parricidium, uxoricidium, clericidium, etc. Ergo non desinunt esse plures numero complete in esse moris, quarum singulae jus in propriam vitam et famam habent completum et complete distinctum a jure alterius.

Inst. 2. Omnes qui sunt de familia, eo modo componunt unam familiam, quo omnes libri bibliothecae, unam bibliothecam, in his ovibus, quae unum gregem componunt, non sint jura distincta, sicut sunt in personis unam familiam componentibus.

Inst. 3. Saltem Confessarius non tot numero peccata committit, quot unica administratione homines absolvit in malo statu; ergo.

Prob. ant. Non obstante multiplicitate absolutionum, ille Confessarius censetur unum moraliter judicium exercere; ergo censetur unum moraliter numero peccatum committere.

Resp. nego ant. Nam ubi sunt diversae personae quae judicantur, diversaeque judiciales causae ac sententiae, diversa sunt judicia moraliter diversa. Nec est cur in eo casu sit potius unum tantum numero judicium et peccatum, quam una numero fornicatio, unumque peccatum dum quis integra nocte cum pluribus meretricibus uno voluntatis actu miscetur; nec disparitatem satisfacientem possunt dare adversarii; nam tria Sacramenta administrata,

aeque sunt tres actus moraliter completi, ac tres fornicationes, tria homicidia, etc.

Instant contrariae sententiae patroni: major est unitas moralis in plurium Confessionum auditione, quam in pluribus illis fornicationibus successivis. Quippe nova fornicatio requirit in fornicante novam praeparationem, novamque naturae excitationem, quae non requiritur in plurium Confessionum auditione; ergo est magna disparitas.

Resp. dist. conseq. Est magna disparitas physica, *conc.* moralis, *nego conseq.* porro disparitas illa physica nihil facit ad esse moris; nam, ea non obstante, fornicationes in esse moris aeque facile uniuntur, id est, aeque facile uno actu voluntatis intenduntur, quam illae auditiones.

CONCLUSIO II.

Actus physice plures circa idem objectum, sunt plura numero peccata, 1. *Si sint in se completi, nec ordinentur ad actum principalem tamquam illius dispositiones, media, et inchoationes:* 2. *si sint moraliter interrupti. Econtra sunt tantum unum numero peccatum gravius tamen,* 1. *Si non sint in se completi, sed ordinentur ad actum principalem.* 2. *Si non sint moraliter interrupti.*

Prob. Quia tunc multiplicantur numerice peccata cum multiplicantur moraliter actus humani mali; non multiplicantur vero peccata, cum non multiplicantur actus humani mali; atqui actus humani circa idem objectum mali multiplicantur moraliter. 1. Cum sunt in se completi. 2. Cum sunt moraliter interrupti; tunc enim actus illi non censentur una moralis actio. Econtra plures actus humani circa idem objectum mali non multiplicantur moraliter, 1. Si non sint in se completi, 2. Si non sint moraliter interrupti: tunc enim censentur una moralis actio; ergo, etc.

Resolv. 1. Qui omnino successive bis aut ter se polluit, aut fornicatur, totidem committit peccata numero distincta; quia quaelibet pollutio aut fornicatio est opus integrum atque consummatum ab alia pollutione, aut fornicatione distinctum.

Resolv. 2. Qui ex intentione fornicandi, puellam sollicitat, impudice respicit, osculatur, tangit, et tandem fornicatur, unum numero peccatum committit; quia omnes illi actus physice distincti ad actum principalem fornicationis tamquam ejus dispositiones, media, et inchoationes ordinantur; ergo unum numero cum fornicatione peccatum, moraliter constituunt, *quod tanto gravius est*, ait S. Anton. (a) *quanto plura concurrunt.* Unde saltem generatim debent declarari in Confessione.

Qui vero immediate post habitam cum puella copulam, eam

(a) *D. Anton.* 2. *part. tit.* 5. *cap.* 1. §. 10.

impudice respicit, osculatur, tangit, delectatur de copula habita, tot numero peccata committit, quot elicit actus moraliter malos; quia actus subsequentes copulam neque sunt partes copulae utpote penitus consummatae, neque sunt ejus complementum, cum copula sit ex se completa.

Porro ut accuratius resolvamus casus, in quibus peccata multiplicantur numerice ex interruptione morali,

Quaeres. Quandonam accidat illa moralis interruptio?

Resp. Accidit 1. Cum prioris actus voluntas revocatur per contrariam voluntatem, aut poenitentiam; quia haec retractatio efficit ut posterior actus non possit cum priori in unum moraliter actum coalescere. Ex quo,

Resolv. Si quis furari statuat, et postea peccati poenitens voluntatem hanc abjiciat, atque eam brevissimo licet interposito tempore resumat, duo numero peccata committit; unde patet brevissimo tempore multa peccata committi posse.

2. *Accidit*, cum voluntas deliberate convertitur ad aliquid incompossibile cum priore actu intento: quia tunc censetur non amplius velle quod prius volebat; unde est retractatio interpretativa; hinc

Resolv. Si quis visa puella, eam impudice concupiscat, et postea a tali concupiscentia voluntarie se divertat ut alia cogitet, statimque ad priorem delectationem revertatur, duo peccata committit.

3. *Accidit*, cum prioris actus voluntas neque actu, neque virtute perseverat, quod sit cum ab actu involuntarie et quasi naturaliter cessat, v. g. per somnum, aut per applicationem ad alium actum satis longam ut prudentum judicio unus actus cum alio actu non colligetur. Ex quo

Resolv. Qui actum odii in proximum elicuit, et post somnum, aut aliquam distractionem eum iterum renovat, duo peccata committit; quia prior actus odii non perseverat, neque actu cum jam desierit; neque virtualiter quia actus mere interni repetiti nihil habent in quo uniantur et continuentur ad constituendum unum peccatum... Econtra qui ex voluntate occidendi inimicum, mane surgit, gladio se accingit, proficiscitur, quaerit, et post plures horas repertum aggreditur, pluries vulnerat, et tandem occidit, etsi de aliis rebus cogitet in itinere, confabuletur, saepiusque voluntatem occidendi renovet, unum moraliter peccatum committit; (eo tamen gravius, quo pluries occidendi voluntatem renovavit). *Ratio* est quia prior voluntas occidendi in actione itineris et aliis actibus externis ex intentione occidendi inimicum susceptis, virtualiter perseverat et continuatur, quasi in vinculo quo plures actus interni ad eundem finem repetiti conjunguntur. Ex qua resolutione

Sequitur, peccata mere interna longe facilius et frequentius multiplicari, quam externa; actus enim mere interni cum nihil habeant

vi cujus moraliter perseverent, longe brevius interrumpuntur; econtra cum actus interni cum externis conjuncti, in ipsis actibus externis virtualiter perseverent, donec per totius actus tum interni, tum externi cessationem retracteutur, non adeo facile interrumpuntur et multiplicantur.

CAPUT III.

DE PECCATORUM CONNEXIONE ET INAEQUALITATE.

Quaer. 1. *An omnia peccata sint inter se connexa?*

Resp. negat. cum D. Thom. (*a*) nam peccata specificantur a privatione honestatis, quae est in virtutibus quibus opponuntur; atqui privatio honestatis unius virtutis, v. gr. misericordiae, non est connexa cum privatione honestatis alterius virtutis, v. gr. justitiae; alioquin qui violaret misericordiam, violaret justitiam, quod est absurdum; imo avarus esset prodigus, quod est absurdum; ergo.

Dices: Qui unum admittit peccatum, fit omnium aliorum reus juxta illud Jacobi. 2. *Quicumque totam Legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* Ergo omnia peccata sunt inter se connexa.

Resp. dist. ant. et textum: Qui offendit in uno, factus est omnium reus, hoc sensu quod faciat contra charitatem a qua tota Lex pendet juxta illud Ap. (*b*) *omnis Lex in uno sermone impletur: diliges proximum*, etc. *conc. ant.* hoc sensu quod committat omnia peccata, *nego ant.* Addit enim Div. Jacobus *quod si non moechaberis, occides autem, factus es transgressor Legis;* ergo supponit tamquam certum posse unum peccatum committi sine alio. Est expositio D. Augustini (*c*). Cum tamen multa peccata inter se sint connexa, plurimumque expediat Confessarios istam connexionem cognoscere, tum ut poenitentes congrue examinent, tum ut ipsos instruant, ipsisque congruentia remedia praescribant, ideo

Quaer. 2. *Quaenam peccata cum aliis sint connexa?*

Resp. Id sequentibus exemplis declarabitur.

1. *Peccatum superbiae*, per quod appetimus supra alios in aliqua qualitate excellere, connexum esse solet cum peccato invidiae, per quam tristamur de eo quod aliquis nos in ea qualitate superet, vel aequet quatenus nostram excellentiam putamus inde imminui. Hinc detractiones, vituperationes, etc. quibus hominis invisi aestimationem imminuere conamur. Hinc desideria, quibus ipsi malum optamus, et quandoque etiam procuramus; gaudia de malis, quae ipsi adveniunt; aversio ab ipso, etc.

2. *Peccatum fornicationis*, connexum esse solet cum peccatis contra naturam, quibus generatio procuratur, vel nativitas impedi-

(*a*) *L.* 2. *qu.* 7. *art.* 3. (*b*) *Ad Galat.* 5. *v.* 14.
(*c*) *D. August. Epist.* 29. *ad S. Hieron.*

tur, nempe pollutio et abortus. Idem peccatum ut plurimum connexam habet seductionem ac perditionem innocentis animae, quam seductor tenetur exemplo, oratione, et quibus potest modis, ad emendationem, gratiaeque amissae reparationem, reducere.

3. *Peccatum furti* saepe connexum est cum iteratis interruptim desideriis, ac propositis nova furta committendi; item connexum est cum injuriosis suspicionibus, quibus persona innocens, propter istud furtum, impetitur, affligitur, et quandoque infamatur.

4. *Peccatum ebrietatis*, in frequentata popina commissum, saepe connexum est cum provocatione aliorum ad ebrietatem, cum turpiloquiis, blasphemiis, pejerationibus, bonorum familiae dissipationibus, Festorum profanationibus, magnis in familia jurgiis et discordiis, neglectu officii specialis, sicut et generalis hominis Christiani.

5. *Peccatum irae* saepe connexum est cum improperiis, contumeliis, imprecationibus, scandalo praesentium, voluntate ulciscendi aut nocendi; et quandoque cum illatione nocumenti, ex quibus frequenter sequitur diuturna aversio animi, denegatio communium dilectionis signorum, vel etiam specialium, quae inferior Superiori, vel conjux debet conjugi, v. g. denegatio debiti conjugalis.

6. *Peccatum avaritiae*, in personis divitibus, ut plurimum connexum est cum gravi transgressione praecepti eleemosynae, cum illicitis acquirendi bona modis. In Ecclesiasticis vero, praeter frequentem transgressionem praecepti eleemosynae, connecti solet cum simoniaco affectu, quo sacras functiones peragunt; cum earundem functionum neglectu, cumque Laicorum scandalo, etc.

Ex his satis patet, Confessarium non posse rite fungi munère suo, nisi reflectat ad has, et similes peccatorum inter se connexiones.

Quaeres 3. *An omnia peccata sint inter se aequalia?*

Resp. negat. Est de fide contra Stoicos. Ratio est tum quia Christus Joann. 19 asserit peccatum Judae proditoris esse gravius peccato Pilati condemnantis Christum, *qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.* Tum quia peccatum est privatio rectitudinis debitae actui; ergo majus vel minus est pro majori vel minori rectitudine qua privat; sic cum rectitudo quae relucet in conservatione vitae alterius, sit perfectior rectitudine quae relucet in conservatione bonorum ipsius, homicidium est gravius furto.

Quaeres 4. *Unde petatur peccatorum inaequalitas?*

Nota: duplex est peccatorum inaequalitas; 1. Est essentialis quam peccatum habet ex sua specie; 2. Est accidentalis quae peccato in suo esse constituto advenit.

Respond. Inaequalitas essentialis peccati petitur ex objecto ad quod actus peccati ex se tendit; accidentalis vero petitur ex circumstantiis malitiam actus intra eandem speciem aggravantibus vel minuentibus.

Prob. 1. *pars*: Ab eodem principio sumitur peccati inaequalitas, a quo sumitur essentialis differentia et species peccati; atqui essentialis differentia et species peccati sumitur ex objecto; ergo et inaequalitas peccati sumitur ex objecto; Unde D. Thom. qu. 2. *de malo* art. 10. ait: *Actus*, id est peccatum, *speciem habet ex objecto. Gravitas ergo peccati, quam hab. t ex specie sua, attenditur ex parte objecti. Secundum hanc considerationem gravius peccatum dicitur ex genere suo, quod majori bono virtutis opponitur, unde cum bonum virtutis consistat in ordine amoris, ut August. dicit, Deum autem super omnia diligere debeamus, peccata quae sunt in Deum, sicut blasphemia, et hujusmodi, secundum suum genus reputanda sunt gravissima. Inter peccata vero in proximum, tanto aliqua sunt aliis graviora, quanto majori bono proximi opponuntur.*

Resolv. Peccata contra Deum secundum suam speciem esse graviora peccatis quae sunt contra proximum, quia Deus est bonum longe excellentius homine. *Item* homicidium est gravius furto, quia vita hominis est bonum longe dignius bonis hominis externis. *Item*, peccatum contra personam publicam est gravius peccato contra personam privatam commisso, quia persona publica cum praestantiorem locum teneat in Republica temporali, peccatum contra ipsam cedit in majus damnum Reipublicae.

Neque his obstat 1. Quod homicidium sit gravius blasphemia; *Respondeo* enim blasphemiam esse gravius peccatum ratione objecti; homicidium vero esse gravius ratione circumstantiarum quae illud comitantur et effectuum quae ex illo consequuntur.

Neque obstat 2. Quod S. Jacobus cap. 2. reprehendat eos qui magis honorant divites quam pauperes; nam hic loquimur de honore qui debetur alicui ratione status et conditionis quam tenet in Republica; sanctus vero Jacobus loquitur de honore divitis supra pauperem in Christianis actionibus, ut est Sacramentorum administratio, in quibus non est habenda ratio divitiarum.

Prob. 2. *pars*: Quia circumstantiae intra eamdem speciem conferunt ad gravitatem vel levitatem actus; atqui non conferunt ad essentialem, cum sint actui extrinsecae; ergo conferunt ad solam accidentalem.

Quaeres 1. *An ex quibusdam circumstantiis gravitas accidentalis peccati augeatur juxta eamdem speciem?*

Resp. 1. Augetur ex circumstantia ipsius actus peccaminosi; peccatum enim tanto gravius est, quanto fit cum majori deliberatione ex parte intellectus, et majori intentione ex parte voluntatis. Unde minus peccat, qui ex ignorantia, infirmitate, metu, gravi tentatione peccat, quam qui peccat ex malitia, vel habitu, quem corrigere non curat; nam *talis consuetudo*, inquit D. Antonin. 2. part. tit. 3. cap. 3. §. 15. *non excusat vel minuit peccatum, sed potius aggravat*. Sed de his plura dissert. 2. c. 2.

2. **Augetur ex circumstantia personae, quae peccat, juxta illud D. Isidori, lib. 2. de summo bono c. 10.** *Tanto majus peccatum cognoscitur esse, quanto major qui peccat habetur.* Quod tamen D. Thom. 1. 2. qu. 78. art. 10. vult intelligi *de peccatis ex deliberatione, non ex subreptione.* De quibus ait; *Ista peccata tanto magis alicui imputantur, quanto major est.* Additque quod *hoc potest esse propter quatuor. 1. Quia facilius possunt resistere peccato majores, qui excedunt in scientia et virtute .... 2. Propter ingratitudinem, quia omne bonum, quo aliquis magnificatur, est Dei beneficium, cui homo fit ingratus peccando .... 3. Propter specialem repugnantiam actus peccati ad magnitudinem personae, sicut si Princeps justitiam violet qui ponitur justitiae custos..... 4. Propter exemplum sive scandalum .... ad plurium enim notitiam perveniunt peccata magnorum, et magis homines ea indigne ferunt.*

3. Augetur ex circumstantia personae, in quam peccatur: quia, ait D. Thom. art. 9. *Persona in quam peccatur, est quodammodo objectum peccati.* Dictum est autem supra, quod prima gravitas peccati attenditur ex parte objecti. Verum haec non est accidentalis, sed essentialis.

4. Gravitas peccati augetur ex circumstantia nocumenti, quod affert, vel afferre potest ..... quod si nocumentum praevisum fuerit, et intentum, tunc directe malitiam auget, utpote directe volitum ... quod si vero praevisum fuerit, sed non intentum, adhuc malitiam auget, sed indirecte tantum, quia volitum fuit indirecte tantum et in causa ...... quod si vero nec intentum, nec praecogitatum fuerit, *Distinguendum est*, ait D. Thom. 1. 2. qu. 20. art. 15. *quia si per se sequitur ex tali actu, et ut in pluribus secundum hoc eventus sequens addit ad malitiam actus, licet non sit praecogitatus.* Nec impraevisio excusat, utpote proveniens ex culpabili negligentia praevidendi.

Quaeres 2. Quodnam ex duobus peccatis inaequalibus eidem virtuti extreme oppositis sit gravius?

Resp. Illud peccatum quod opponitur virtuti per defectum, gravius est caeteris paribus eo, quod eidem opponitur per excessum; ratio est quia peccatum illud est gravius quod contrariatur ei ad quod virtus primario inclinat; atqui peccatum per defectum contrariatur ei, ad quod virtus primario inclinat; ergo, etc.

Resolves. Desperatio est peccatum gravius quam praesumptio; superbia quam nimia sui abjectio; avaritia quam prodigalitas, etc.

CAPUT IV.

DE EFFECTIBUS PECCATORUM.

Nota. Praecipui effectus peccati personalis, (infra enim agemus de effectibus peccati originalis) sunt duo, nempe reatus culpae,

et poenae. *Reatus culpae* nihil aliud est, quam macula, qua anima peccans inficitur, quae macula vocatur etiam *peccatum habituale*, non quod sit habitus vitiosus quo ad actus similes inclinemur, sed per analogiam ad habitum, 1. Quia sicut habitus producitur per actum, ita peccatum habituale producitur per peccatum actuale. 2. Quia sicut habitus in subjecto permanet, etiam transacto actu, ita peccatum habituale permanet in peccatore, peccato actuali transacto.

Reatus poenae, Nihil est aliud quam obligatio ad poenam, seu jus quod habet Deus ad sumendam de peccatore vindictam.

Certum est de fide 1. Reatum poenae per peccatum contrahi, dicente Christo Matth. 5. *Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennae ignis.* 2. Maculam in anima post peccatum remanere, juxta illud Jerem. 2 *maculata es in iniquitate tua coram me*; *et* Josue 22. *Peccastis in Beelphegor, et usque in praesentem diem macula hujus sceleris in vobis permanet.*

Verum in quo consistat haec macula peccati, controversia est inter Theologos, quae ut solvatur, sit

CONCLUSIO.

Macula peccati, seu peccatum habituale consistit in privatione rectitudinis seu conformitatis ad Legem quam peccator est transgressus per peccatum actuale, habitualiter perseverans, quamdiu peccatum non retractatur, nec remittitur.

Prob. 1. Ex D. Thom. (a) dicente: *maculam importare defectum nitori propter recessum a lumine rationis, vel divinae Legis, et ideo quando homo manet extra ejusmodi lumen, manere etiam in macula peccati.* Ubi nomine recessus a lumine Legis divinae, intelligit privationem conformitatis ad Legem.

Prob. 2 Peccatum omne habet suam essentiam positam in oppositione ad aliquam Legem, est enim essentialiter *contra Legem*; atqui macula peccati, seu peccatum habituale, est vere et proprie peccatum; ergo debet habere suam essentiam positam in oppositione ad aliquam Legem; atqui talis oppositio non potest esse aliud quam privatio conformitatis ad Legem quam peccator actuali peccato transgressus est, et quae habitualiter perseverat quandiu peccatum non est retractatum, nec remissum; ergo peccatum habituale consistit in privatione conformitatis ad Legem.

Atque juxta hanc nostram sententiam facile potest intelligi quomodo pro distinctione peccatorum, alia atque alia macula contrahatur, et pro inaequalitate peccatorum, inaequalis etiam sit macula, quod non nisi difficillime potest intelligi in aliis opinionibus.

Objicies 1. Macula peccati, seu peccatum habituale est quid

(a) *L. 2. qu. 86. art. 1. et 2.*

intrinsecum peccatori; atqui habitualis privatio conformitatis ad Legem, non est intrinseca peccatori; ergo.

Prob. min. Habitualis privatio conformitatis ad Legem nihil aliud est quam actualis privatio conformitatis quae licet physice praeterierit, moraliter perseverat; atqui quod physice praeteriit, non est intrinsecum peccatori; ergo.

Resp. dist. maj. Quod physice praeteriit, non est peccatori intrinsecum physice, *conc. min.* non est intrinsecum moraliter, *nego min.* et sic distincto consequente, *nego conseq.*

Itaque actualis privatio conformitatis ad Legem quam peccator transgressus est, quandiu peccata non remittuntur, remanet in peccatore moraliter, in ordine ad illum reddendum obnoxium odio Dei et poenae aeternae; quod sufficit ut hominem habitualiter et intrinsece injustum et peccatorem constituat.

Objicies 2. Peccatum habituale consistit in privatione gratiae sanctificantis; ergo, etc.

Resp. nego ant. 1. Quia peccatum veniale est verum peccatum habituale, et tamen non consistit in privatione gratiae sanctificantis; 2. Quia in statu naturae purae fuissent profecto peccata habitualia, non tamen fuisset privatio gratiae; 3. Quia diversae sunt maculae pro peccatorum diversitate; est tamen in omnibus peccatoribus una et eadem privatio gratiae; ergo si in illa privatione consisteret peccatum habituale, in quolibet peccatore unicum esset, quia gratia semel amissa, amplius per novum peccatum mortale amitti non potest. 4. Tandem quia privatio gratiae est a Deo, cum sit poena a Deo juste inflicta; sed peccatum habituale non est a Deo.

Inst. 1. Privatio gratiae sanctificantis maculat animam; ergo in illa consistit peccatum habituale.

Resp. dist. ant. Maculat animam per se et primario, *nego ant.* secundario et ratione alterius, nempe ratione privationis conformitatis ad Legem cujus est effectus, *conc. ant.* Porro in illo peccatum habituale consistit formaliter quod 1. et per se maculat animam, non vero in illo quod maculat animam secundario tantum, et ratione peccati cujus est effectus.

Inst. 2. Illud maculat animam primario et per se, propter quod anima est Deo odiosa; atqui propter privationem gratiae sanctificantis anima peccatoris Deo est odiosa; ergo, etc.

Resp. dist. maj. Propter quod anima Deo est odiosa primario et ratione sui, *conc. maj.* et sic ad minorem.

Itaque anima Deo est odiosa ratione privationis gratiae non primario nec ratione sui, sed tantum ratione peccati quod praecessit; nam si Deus per absolutam suam potentiam tolleret ab alio gratiam sanctificantem, absque ullo ejus peccato praecedenti, tunc iste non diceretur esse in peccato *formaliter*, quia in tali hypothesi nullum

actuale peccatum praecedens supponitur. a quo privatio gratiae sit causata demeritoriè; ergo privatio gratiae non potest habere rationem culpae, seu peccati.

Inst. 3. Equidem privatio gratiae secundum se sumpta non habet rationem culpae habitualis, sed hanc habet per respectum ad actuale peccatum a quo causatur et relinquitur in subjecto; ergo nulla solutio.

Resp. nego ant. Quia privatio gratiae ut sic considerata, est tantum relatio effectus moralis ad suam causam moralem demeritoriam; atqui relatio hujusmodi, non est proprie culpa, quia culpa *formaliter* sumpta non est per respectum ad causam, sed per tendentiam in objectum ut Legi dissonum.

CAPUT V.

DE PECCATI DIVISIONE.

Quaeres 1. *Quotuplex sit peccatum?*

Resp. Duplex, originale scilicet et personale.

Peccatum originale, est illud quod aliena voluntate, Adami scilicet, commissum, per viam generationis traducitur.

Peccatum personale, est illud quod propria peccantis voluntate committitur; et duplex est, nempe actuale et habituale.

Peccatum actuale, est actus, vel omissio, difformis regulis morum.

Peccatum habituale, est macula ex peccato actuali in anima remanens; qualiter supra exposuimus.

Quaeres 2. *Quotupliciter dividatur peccatum actuale?*

Resp. Dividitur 1. *ratione praecepti*, in peccatum commissionis et omissionis.

Peccatum *commissionis*, est illud quo praeceptum negativum transgreditur: tale est furtum.

Peccatum *omissionis* est illud quo praeceptum affirmativum transgreditur, verb. grat. omissio Sacri die festo.

2. *Dividitur ratione causae*, in peccatum ignorantiae, infirmitatis, et malitiae.

Peccatum *ignorantiae*, est illud quod ab ignorantia culpabili antecedente voluntarium minuente tamquam a causa per accidens procedit; quale est peccatum illius qui negligit scire, quod scire tenetur.

Peccatum *infirmitatis*; est illud quod procedit a passione antecedente, voluntatem ad consensum trahente.

Peccatum *malitiae*. est illud quod ex plena voluntate ac libertate, absque ignorantia vel passione sensitiva, antecedenter incitante, committitur; ad quod proinde voluntas nullius impulsu, sed ex seipsa movetur.

Dixi: *Absque passione vel ignorantia antecedenter incitante:* quia quando intervenit passio voluntarie excitata, vel ignorantia affectata, censetur peccari ex malitia, seu, quasi ex industria,

juxta illud Job 34. *Quasi de industria recesserunt ab eo* (Deo) *et omnes vias ejus intelligere noluerunt.*

3. *Dividitur ratione modi*, in peccatum cordis, oris, et operis.

Peccatum *cordis*, est illud quod ex natura sua in corde consummatur, ut haeresis, odium, etc. Per peccatum cordis potest etiam intelligi peccati delectatio morosa.

Peccatum *oris*, est illud quod solo ore, ut plurimum perpetratur, ut perjurium, mendacium.

Peccatum *operis*, est illud quod opere externo perficitur, ut furtum, adulterium.

4. *Dividitur ratione objecti*, in peccatum contra Deum, contra proximum, et contra seipsum.

Peccatum *contra Deum*, est illud quod specialiter opponitur reverentiae Deo debitae; talia sunt peccata contra virtutes Theologicas quae habent Deum pro objecto, et religionem quae versatur circa cultum Deo debitum.

Peccatum *contra proximum*, est illud quod proximo nocumentum infert, ut homicidium, furtum, calumnia; etc.

Peccatum *contra seipsum*, est illud quo violatur ordo rationis quem homo servare debet erga seipsum pro recta sui ipsius gubernatione, ut ebrietas, fornicatio.

5. *Dividitur ratione effectus* in mortale, et veniale.

Peccatum *mortale*, est illud quod graviter Deum offendit, et mortem animae infert.

Peccatum *veniale*, est illud quod leviter Deum offendit, quodque cum animae vita et gratia sanctificante consistere potest.

6. *Dividitur* in capitale et non capitale.

Peccatum *capitale*, est illud quod non solum est peccatum per se, sed et aliorum peccatorum radix et causa impulsiva. Ex peccatis capitalibus duo nempe *gula* et *luxuria* sunt *carnalia*, sic dicta quia carnali voluptate consummantur; reliqua sunt *spiritualia* quae spirituali voluptate consummantur.

Peccatum *non capitale*, est illud quod ita est per se peccatum, ut non sit radix aliorum peccatorum.

DISSERTATIO II.

De Peccatis in particulari.

Nota. Cum jam multa de peccatis dixerimus agendo de voluntario, et involuntario, restat hic agendum 1. De peccato commissionis et omissionis. 2. De peccatis ignorantiae, infirmitatis et malitiae. 3. De peccatis cordis, oris et operis. 4. De peccato mortali et veniali. 5. De peccatis capitalibus 6. Tandem de peccato originali. Sit itaque

CAPUT PRIMUM.

DE PECCATO COMMISSIONIS ET OMISSIONIS.

***Nota* 1.** Hic controvertitur utrum possit dari omissio culpabilis sine praecedente voluntatis actu, qui sit causa vel occasio ejus.

Dixi; *Sine voluntatis actu*: quia omissio non potest esse libera sine actu intellectus proponentis obligationem praecepti, cum nihil sit volitum quin praecognitum.

Nota 2. Duplex est actus quo voluntas ordinarie vult omissionem. *Primus* est *directus*, cum voluntas per actum expresse ad omissionem ordinatum vult non implere praeceptum, v. gr. *volo non audire Sacrum*. *Secundus indirectus*, cum aliquid incompossibile cum impletione praecepti vult tempore quo urget praeceptum, v. gr. venari, studere tempore Missae; vel cum antecedenter ponit causam ex qua praevidet moraliter eventurum ut non possit adimplere praeceptum, v. gr. qui se inebriando praevidet futurum ut non possit audire Sacrum.

Nota 3. Hic quaeritur utrum aliquando evenire possit ut voluntas proposito per intellectum praecepto et obligatione ejus, ita circa praeceptum se mere negative habere possit ut suspendendo omnem actum, voluntarie et culpabiliter illud omittat; circa quod,

CONCLUSIO.

Omissio potest esse voluntaria et peccaminosa absque omni voluntatis actu.

Prob. Voluntas est ita libera et indifferens, ut positis omnibus ad agendum requisitis possit adhuc non agere; seu possit actionem suam suspendere; sed unum ex praerequisitis in voluntate ad agendum est ipsa propositio objecti facta per intellectum, quia voluntas non fertur in incognitum; ergo hac posita objecti propositione voluntas potest non agere seu suspendere omnem actum; atqui talis suspensio actus, seu omissio, est libera et peccaminosa; ergo potest dari omissio libera et peccaminosa absque omni voluntatis actu.

Probatur secunda minor. Quia omnis omissio actus liberi et praecepti, id est, actus qui potest et debet poni, est libera omissio actus praecepti; atqui omissio actus licet pura, est omissio actus libera et peccaminosa.

Minor constat, *major* certa est: nam sicut actus libere ponitur hoc ipso quod ponitur cum potestate illum non ponendi; ita libere non ponitur hoc ipso quod non ponitur cum potestate illum ponendi.

Objicies 1. Peccatum non potest esse sine aliquo exercitio libertatis; sed in omissione pura nullum est exercitium libertatis: econtra omne libertatis exercitium suspenditur; ergo in omissione pura nullum est peccatum.

Resp. dist. maj Peccatum non potest esse sine libertatis exercitio positivo vel negativo, *conc. major.* semper positivo, *nego maj.* atqui in omissione pura nullum est libertatis exercitium positivum, *conc. min.* negativum et interpretativum, *nego min.*

Adest enim hoc ipso quod suspenditur omne exercitium libertatis pro eo tempore pro quo reipsa libertas positive exerceri potest et debet.

Inst. Voluntas non potest ex non omittente fieri libere omittens, sine aliqua mutatione de novo adveniente; atqui illa mutatio est actus; ergo voluntas non potest omittere libere sine actu.

Resp. dist. maj. Sine mutatione physica vel morali, *conc. maj.* semper physica, *nego maj.* atqui mutatio physica est actus quo voluntas se ad aliquid determinat, *conc. min.* mutatio moralis, *nego min.* Est enim suspensio actus liberi et praecepti; eo enim ipso quo voluntas illustrata per intellectum, non agit nec se determinat, peccat.

Objicies 2. Omissio actus externi, puta Sacrum audiendi, non potest esse sine aliquo actu externo incompossibili, v. g. sessione, ambulatione, etc. ergo saltem omissio exterior non potest esse sine aliquo actu interno quo voluntas velit actum cum externo incompossibilem.

Resp. nego conseq. Quia actus externus incompossibilis cum actu externo praecepto non requiritur per modum actus qui sit volitus ut causa, vel occasio omittendi, sed solum ex necessitate naturae quae non potest existere sine aliqua ubicatione vel occupatione.

Objicies 3. omissio pura possit esse demeritoria, potest etiam esse meritoria, falsum consequens; ergo.

Respond. nego sequel. Disparitas est quod ad merendum requiratur actio ex affectu supernaturali alicujus virtutis, qui affectus non reperitur in omissione pura.

Quaeres 1. *Utrum actus bonus., vel indifferens qui cum omissione culpabili est conjunctus et incompossibilis cum observant ia praecepti, sit peccatum?*

Resp. Est peccatum, si sit omissionis causa, vel occasio, secus si tantum concomitanter se habeat ad omissionem.

Nota: Actus est causa vel occasio omissionis cum influit in omissionem, v. g. cum quis ut ludat vel studeat, aut ne has actiones interrumpat, non audit Sacrum; actus vero se tantum concomitanter habet ad omissionem cum non influit in omissionem, v. gr. cum quis statuit omittere Sacrum propter pluviam, ludit vel studet dum instat tempus audiendi Sacri, ut otium vitet. His positis:

Probatur 1. *pars*: Actus qui contrahit malitiam omissionis, est peccatum; atqui actus qui est causa, vel occasio omissionis, contrahit malitiam ejusdem; quo enim praecepto peccatum prohibetur, illius quoque causa et occasio vetantur; ergo est peccatum.

Resolv. Actus qui est causa vel occasio omissionis, *si non aliunde* malus, habet unam et eandem malitiam cum omissione culpabili, cum solum habeat malitiam ab illa omissione, et eidem praecepto adversetur.

Dixi: *Si non sit aliunde malus:* quia tunc haberet duplicem malitiam specie distinctam, v. gr. Si quis omittat Sacrum ut furetur.

Probatur secunda pars. Quia quod tantum concomitanter se habet ad omissionem, non influit in ipsam, cum materialiter tantum et per accidens se habeat ad omissionem; ergo non est peccatum.

Dices: Sacerdos qui post firmum propositum Horas Canonicas non persolvendi toto tempore longae navigationis, Breviarium projicit in mare, peccat lethaliter non solum cum illam omissionem statuit, verum etiam cum actu projicit Breviarium; atqui talis Breviarii projectio se tantum concomitanter habet ad omissionem Horarum; ergo.

Resp. dist. min. Projectio Breviarii se habet tantum concomitanter ad omissionem Horarum inchoatam, *conc. min.* continuatam, *nego min.* nam respectu continuatae omissionis se habet ut causa, quia ille Sacerdos sibi adimit facultatem recitandi Horas, licet mutaret malum omittendi propositum; unde talis omissio est quasi medium interpretative electum ad exequendam omissionem, medium autem contrahit malitiam finis.

Quaeres 2. An qui scienter vel ex ignorantia culpabili, ponit causam omissionis, vel se ipsum morali periculo exponit, eo ipso ejusdem omissionis malitiam contrahat?

Resp. affirm Nam qui ponit causam omissionis vel ipsius morali periculo se exponit, vult indirecte saltem et interpretative ipsam omissionem; qui enim vult causam, censetur velle effectum qui ex illa sequitur; ergo.

Resolv. Qui die festo mane se somno tradit praevidens se somno impeditum iri ab auditione ultimi Sacri, tunc peccat contra religionem, etiamsi per accidens excitetur, et postea Sacrum audiat. Non tamen contrahit censuram, si aliqua sit lata contra non audiantes Sacrum, quia censura soli actui externo annexa est.

Quod si per accidens excitatus possit audire Sacrum et non audiat, denuo peccat peccato omissionis, et tunc omissio ejus est in se libera eo modo quo actus externus liber esse potest, quia tunc denuo vult saltem indirecte ipsam omissionem actualem; sed

Quaeres 3. An omissio quae in causa culpabilis est, sit etiam culpabilis in se eo tempore quo omittitur praeceptum, etiamsi contingat hominem prae somno aut ebrietate non esse compotem rationis?

Resp. affirm. Ratio est quia ut aliquid sit in se formaliter peccatum, sufficit, ut indirecte in sua causa, liberum sit et voluntarium; sed omissio Sacri, v.g. contingens in somno, indirecte et in sua causa voluntaria est; cum supponamus omittentem quando se somno dedit, illam praevidisse; ergo omissio illa in se formaliter peccatum est; ergo omittens non solum peccat quando apponit causam, sed

etiam quando de facto omittit, etsi tunc sui compos non sit. Min. certa est.

Prob. maj. Pollutio in somno contingens licet non sit in se formaliter libera et voluntaria, quia tamen est libera et voluntaria iu causa, puta in turpi cogitatione vel tactu impudico, etc. peccatum est, ut docent omnes cum Div. Thom. (*a*); ergo ut aliquid sit in se formaliter peccatum, sufficit quod indirecte et in sua causa sit voluntarium.

Objicies 1. Ad peccatum actuale requiritur libertas actualis; atqui omissio in somno eveniens non est actualiter libera; ergo, etc.

Resp. dist. maj. Ad peccatum actuale requiritur libertas actualis vel in se, vel in causa, *conced. major.* in se necessario, *nego major.* atqui omissio in somno eveniens non est actualiter libera in se, *conced. min.* in causa, *neg. min.* responsio patet ex nostra probatione.

Inst. 1. Illud est actualiter liberum quod est actu in hominis potestate quoad esse et non esse; atqui omissio in somno non est talis; ergo non est actualiter libera.

Resp. dist. maj. Illud est actualiter liberum *in se* quod est actu in hominis potestate quoad esse et non esse, *conc. maj.* Illud est actualiter liberum *in causa* quod, etc. *nego maj.* et sic distincto consequente, *nego conseq.* Porro ad liberum in causa sufficit quod fuerit in hominis potestate ponere et non ponere causam, etsi causa semel posita. non sit amplius in ejus potestate quoad esse et non esse.

Inst. 2. Ex hac responsione sequitur omissionem contingentem in somno esse solum peccaminosam in causa, non vero in se ipsa; ergo revera sentimus cum adversariis.

Resp dist ant. quoad 2. *partem*: Sequitur omissionem non esse peccaminosam in se ipsa ratione sui ipsius, *conc. ant.* ratione causae, in qua libera et voluntaria est, *nego ant.* Hoc vero non dicunt adversarii qui volunt denominationem peccati sistere in causa, nec transire a causa ad omissionem in se, quod nos impugnamus.

Objicies 2. Si ebrius aut dormiens ratione actus praecedentis possit in somno vel ebrietate peccare, poterit etiam Sacerdos ebrius aut dormiens valide conficere Sacramentum, si ante somnum aut ebrietatem habuerit intentionem consecrandi et faciendi quod facit Ecclesia, *falsum conseq.* Ergo. *Prob. seq.* Non minor requiritur libertas ad peccandum, quam ad conficiendum Sacramentum; ergo si libertas in causa sufficiat ad peccandum, sufficiet etiam ad valide consecrandum.

Resp. 1. *nego sequel.* Disparitas non sumitur a libertate actus, sed ex voluntate Christi, qui licet prolationem verborum voluntariam solum in causa ad dignitatem Sacramenti elevare potuerit, id tamen noluit; tum ob reverentiam Sacramento debitam; tum quia

(*a*) *D. Thom.* 3. *p.* *q.* 80. *art.* 7.

oportuit Sacramenta confici a ministro cum morali certitudine de praesentia materiae cui applicatur forma; in somno autem aut ebrietate talis certitudo esse nequit, cum tempore somni materia apposita possit ab aliquo mutari. Ita Gonet et Juenin.

Resp. 2. *nego seq maj.* Quia ut docent Salmanticenses (*a*), confectio Sacramenti non consistit solum in actu, sed etiam in prolatione verborum quam formaliter sint verba humana; verba autem quae dormiens aut ebrius profert, non sunt verba humana formaliter defectu actualis significationis, sed duntaxat materialiter sicut verba prolata a Pica, Psittaco; et ideo quamvis siut voluntaria in causa, non possunt Sacramentum conficere.

Resolves 1. Poenitentem teneri aperire in Confessione non tantum omissionis causam, sed etiam ipsam actualem omissionem, quia cum posita fuit causa omissionis culpabilis, fuit peccatum omissionis *quoad effectum*; cum vero instante obligatione praecepti omissus fuit effectus debitus, fuit peccatum omissionis *quoad effectum*.

Resolves 2. Omnes omissiones sequentes ex infirmitate et impossibilitate voluntarie contractis sunt imputabiles ei qui has praevidit vel praevidere debuit; quia tunc sunt virtualiter et interpretative in causa volitae.

Hinc qui Baccho et Veneri nimium indulgens, ita sit infirmus ut post hac jejunare non possit, peccat non jejunando, donec eum facti sincere coram Deo poeniteat.

CAPUT II.

DE PECCATIS IGNORANTIAE, INFIRMITATIS, ET MALITIAE.

***Nota* 1.** Quod licet omnia peccata SS. Trinitati adversentur, tamen peccatum *infirmitatis* dicitur contra Patrem, cui specialiter attribuitur potentia; peccatum *ignorantiae* contra Filium cui sapientia; peccatum *malitiae* contra Spiritum Sanctum cui bonitas attribuitur.

Certum est 1. Dari peccata infirmitatis; nam peccatum infirmitatis est illud, quod procedit a passione antecedente, voluntatem ad consensum trahente; atqui dantur talia peccata, juxta illud Ap. Rom. 7. *cum essemus in carne, passiones peccatorum*, id est, incitantes ad peccata *operabantur in membris nostris ut fructificarent morti*, id est, ut fructus peccatorum parerent, qui nos ducerent ad mortem aeternam; ergo etc. Videri possunt quae diximus *in Tract. de act. humanis* dum egimus de involuntario per concupiscentiam.

Certum est 2. Dari peccata malitiae: nam peccatum malitiae, illud est quod quis nulla passione, aut tentatione illectus, scienter et libere committit; atqui dantur talia peccata, juxta illud Job 34. *Quasi de industria recesserunt ab eo* (Deo) *et omnes vias ejus intelligere noluerunt.* Ergo etc.

(*a*) *Disp.* 5. *dubio* 6. §. 5.

Restat ergo resolvendum 1. Utrum pecca tum ex habitu, sit peccatum malitiae. 2. Utrum demum peccata igno rantiae: duplici quaestione.

QUÆSTIO I.

Utrum peccatum ex habitu sit pec catum malitiae?

Peccatum ex habitu, quem peccans emendare non curat, est peccatum malitiae.

Prob. 1. Ex D. Thom. 1. 2. q. 78. art. 2. dicente: *Quandocumque aliquis utitur habitu vitioso, necesse est quod ex certa malitia peccet: quia unicuique, habenti habitum, est per se diligibile id, quod est ei conveniens secundum proprium habitum, quia sic sit ei quodammodo connaturale secundum quod consuetudo et habitus vertitur in naturam ... et hoc est ex certa malitia peccare. Unde manifestum est, quod quicumque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.*

Prob. 2. *ratione:* Quia qui peccat ex electione, ita ut electio in ipso sit primum principium peccati, peccat ex malitia; sed qui peccat ex habitu, peccat ex electione, ita ut electio in ipso sit primum principium peccati, cum, ut ait D. Th. art. 3. *Ipsius voluntas ex seipsa movetur ad malum eligendum*; ergo etc.

Objicies 1. Omne peccatum est electione, alias non esset liberum, nec consequenter peccatum; ergo ex hoc quod peccatum ex habitu sit ex electione, non sequitur quod sit peccatum ex malitia.

Resp. nego antec. Cum D. Thom. qui ibidem, ait: *Ille qui peccat ex passione, peccat quidem eligens, sed non ex electione: quia electio in eo non est primum peccati principium, sed inducitur ex passione ad eligendum id, quod, extra passionem existens, non eligeret: sed ille, qui peccat ex certa malitia, secundum se eligit malum.* Ergo ut quis eligens peccet, sufficit, ut voluntas ex quodam intrinseco, v. g. passione impellatur ad peccandum; sed ut dicatur peccare ex electione, requiritur, ut voluntas ex seipsa moveatur ad malum ut addit D. Thom. ad 4.

Objicies 2. Peccatum ex habitu, levius est, quam quod committitur absque habitu; ergo peccatum ex habitu non est peccatum malitiae.

Resp. nego ant. Quia ut ait D. Thom. 2. 2. c. 156. art. 3. *Ubi est major inclinatio voluntatis ad peccandum, ibi est gravius peccatum.* Atqui in eo, qui peccat ex habitu, major est inclinatio voluntatis ad peccandum; ergo etc.

Prob. ant. Quod minuit voluntarium et liberum, minuit peccatum; atqui habitus pravus minuit voluntarium et liberum; ergo etc.

Resp. 1 *nego maj.* Ex qua sequeretur quod quis eo excusabilior esset, quo pejor fieret; et eo minus arguibilis de peccato, quo magis per habitum radicatus ac firmatus esset in malo, utpote eo mi-

nus liber. Similiter quanto magis qui in virtute proficeret, tanto minus meritum acquireret, quod est aperte falsum.

Resp. 2. *nego min.* Imo habitus potius auget voluntarium et liberum, quam illud minuat; licet enim cum ad perfectionem venerit, necessitatem quamdam inducat ad id, ad quod inclinat, non tamen necessitatem inducit antecedentem et involuntariam, sed necessitatem consequentem, quae voluntatem, libertatemque firmat et perficit.

Quaeres 1. *Quaenam peccata reducantur ad peccata malitiae?*

Resp. Peccata in caelum clamantia, et peccata quae specialiter dicuntur in Spiritum Sanctum.

Quaeres 2. *Quot sint peccata in caelum clamantia?*

Resp. Sunt quatuor quae malitiam adeo manifestam prae se ferunt, ut divinam vindictam vehementius quam caetera peccata provocent.

1. Est homicidium voluntarium, Genes. 2. *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.*

2. Est peccatum Sodomiae, Genes. 28. *dixit Dominus: Clamor Sodomorum et Gomorrhaeorum multiplicatus est.*

3. Est oppressio pauperum, Exodi 22. *Si laeseritis eos, vociferabuntur ad me, et ego exaudiam.*

4. Est defraudatio mercedis operariorum, Jacobi 5. *Ecce merces operariorum quae defraudata est a vobis, clamat.*

Quaeres 3. *Quae et quot sunt peccata quae specialiter dicuntur in Spiritum sanctum?*

Resp. Sunt ea quibus abjicitur id quo Spiritus sanctus hominem solet a peccato revocare; et sunt sex.

1. *Est praesumptio de misericordia Dei*, qua inaniter freti peccatores ad peccandum fiunt audaciores.

2. *Est desperatio de divina misericordia*, qua spes omnis tum impetrandae veniae, tum salutis consequendae abjicitur.

4. *Est impugnatio agnitae veritatis*, qua fidei catholicae veritas ex malitia oppugnatur.

5. *Est obstinatio*, eorum qui nolunt intelligere ut bene agant.

6. *Est impoenitentia finalis*, eorum nempe qui proposuerunt numquam agere poenitentiam.

QUÆSTIO II.

Utrum dentur peccata ignorantiae?

Nota: 1. Nulla dari peccata ignorantiae, omnium primus docuit Pelagius, cujus sequens propositio fuit damnata in Conc. Diospolitano: *Oblivio et ignorantia non subjacent peccato, quoniam non secundum voluntatem eveniunt.* Pelagii errorem, quem strenue et acriter impugnarunt DD. Augustinus, et Hieronymus, ex orco su-

scitavit Abaelardus, quem invictis argumentis refutavit D. Bernardus, Epist. 77. ad Hugonem de S. Victore.

Nota 2. Vasquez, anno 1581. primus docuit, quod ad peccandum formaliter necessaria sit actualis reflexio, seu advertentia ad malitiam actionis, vel saltem actuale dubium, vel scrupulus de illa malitia. Unde nullam admisit ignorantiam vincibilem, seu criminosam, nisi adsit actualis reflexio, vel advertentia super malitia operantis. Hanc novam doctrinam, quam multi postea sectati sunt impugnavit Thyrsus Gonzales Societatis Jesu Generalis, ut ipse refert lib. de licito usu opinionum probabilium, dissert. 9. his verbis: *Multi probabilistae, ad peccandum contra Legem, requirunt advertentiam actualem ad malitiam, vel periculum malitiae; ac proinde existimant neminem posse peccare, agendo contra Legem quin cognoscat se peccare. Quos late impugnavi, tom. 3. disp. 6. ostendens, posse aliquem per errorem culpabilem, ortum ex sua culpa personali, peccare mortaliter contra Legem, etsi in eo instanti nullo modo cognoscat se peccare, imo quamvis certo existimet se bene agere.*

Hujus sententiae Patroni argumentis contrariae opinionis victi, concesserunt homines qui peccant absque actuali cognitione malitiae actionis, vel suspicione de illa, peccare formaliter, non quidem dum actu flagitia exercent, sed tantum ob neglectum in cognoscenda vel advertenda illa malitia; unde, juxta illos peccata ex ignorantia vel inadvertentia culpabili commissa, non sunt per se et ratione sui imputabilia, sed solum ratione causae, seu dictae ignorantiae, vel inadvertentiae. Et ne quis praefata credat per exagerationem esse dicta, illorum probabilistarum verba in medium affero. . . . Claudius la Croix *lib.* 5. *num.* 21. sic ait: *Si supponas deesse absolutam inadvertentiam, ita ut nullo modo cogitetur de malitia hujus objecti, quamvis ignorantia, vel incogitantia sit culpabilis, opus ex ea sequens non habet malitiam specialem, nisi praecise illius negligentiae, vel neglectus faciendi, et advertendi; nec erit imputabile ratione sui, v. g. si quis hic et nunc absolute, attamen vincibiliter ignorat malitiam mendacii, peccat quidem mentiendo, non tamen contrahit malitiam specialem mendacii, sed tantum negligentiae, et neglectus in cognoscenda, vel advertenda illa malitia. Ignorantia absoluta, sive sit vincibilis sive invincibilis, facit aequaliter non cognosci malitiam; ergo etiam non contrahi, cum non sit volibilis, ideoque nec contrahibilis per voluntatem, nisi sit cognita per intellectum.* Idem iisdem fere verbis docet Terillus, in regulis morum qu. 63. n. 5. et num. 60.

Has itaque perniciosas opiniones tribus conclusionibus debellandas suscipimus: sit itaque

CONCLUSIO I.

Dantur peccata ignorantiae. Est de fide.

Prob. prop. Unico D. Bernardi testimonio, in quo referuntur principaliora Scripturarum testimonia quae ignorantiae peccata nobis manifestant.

Is forsitan, inquit, *qui asserit non posse peccari per ignorantiam; numquam pro suis ignorantiis deprecatur, sed potius prophetam irridet deprecantem et dicentem*: delicta juventutis meae, et ignorantias meas ne memineris: *Forsitan reprehendit Deum, satisfactionem pro peccatis ignorantiae exigentem, loquitur enim in Levitico, c.* 5. *ad Moysem*, dicens: anima si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his quae lege Domini prohibentur, et peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus Sacerdoti, juxta mensuram aestimationemque peccati. *Et rursum*, qui, *Sacerdos*, orabit pro eo, quia nesciens fecerit, et dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Dominum. *Si ignorantia numquam peccatum est, cur dictum est in Epist. ad Hebraeos c.* 9. *quia* in secundo (tabernaculo) semel in anno solus Pontifex intraret, non sine sanguine, quem offeret pro sua et populi ignorantia?

Si peccatum ignorantiae nullum est, cur ergo peccavit Saulus, quod persecutus est Ecclesiam Dei, quoniam quidem ignorans fecit, manens in incredulitate? Bene itaque faciebat quod erat blasphemus et persecutor et contumeliosus, *quod erat* spirans minarum et caedis in discipulos Domini. *In hoc ipso*, *quippe* abundanter aemulator existens paternarum traditionum, *non debuit dicere :* misericordiam consecutus sum.

Si, inquam, ignorantia numquam peccatur : quid ergo causamur adversus occisores Apostolorum, quandoquidem non solum malum esse nescierunt interficere illos, sed insuper quoque, id faciendo, arbitrati sunt obsequium se praestare Deo? Joann. 16. *Sed et frustra in Cruce Salvator pro suis orabat crucifixoribus, quippe nescientibus, ipso teste, quid facerent, et ita nequaquam peccantibus : neque enim fas est ullatenus suspicari mentitum esse Dominum Jesum aperte perhibentem eos ignorare quid facerent... ubi ait*: si enim cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent. *Nunquid ex his*, concludit D. Bernardus, *satis apparet, in quantis jaceat ignorantiae tenebris, qui ignorat peccari posse per ignorantiam?*

Dices : Ille non peccat, qui non agit contra conscientiam, sed qui agit contra legem; ignorans actionem suam esse contra Legem, non agit contra conscientiam : ergo, etc.

Resp. nego maj. Ut enim is, qui agit contra legem, immunis sit a peccato, non sufficit quod non agat contra conscientiam, sed

insuper requiritur, ut invincibiliter ignoret, actionem suam esse contra legem: alias error erit vincibilis, et consequenter culpabilis. Ita D. Thom. quodlib. 8. art. 13. ubi ait: *Illud quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundum conscientiam*, nimirum, vincibiliter erroneam.

CONCLUSIO II.

Ad peccandum formaliter, necessaria non est actualis cogitatio malitiae actionis, vel actuale de ea dubium.

Prob. 1. Ex Scriptura: Christus, *Joann.* 16. Discipulos alloquens, ait: *Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium praestare Deo. Et haec facient vobis, quia non noverunt Patrem neque me.* Atqui hic non modo non elucet malitiae cognitio, seu illius advertentia actualis, neque etiam actuale de illa dubium; sed econtra praevalet opposita honestatis persuasio; et tamen certum est ipsos peccasse; ergo etc.

Prob. 2. Ex Patribus. Div. Chrysost. *Hom.* 6. *in cap.* 11. *Matth.* sic loquitur: *Nec de his tantum puniendi sumus, quae scimus, verum etiam quae nescimus.* Nihil, *inquit Apostolus*, mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum: *Quin et pro his quae per ignorantiam et scientiam admittimus, puniendi sumus.* D. Basilius, *in reg. Brevioribus. reg.* 58. ait: *Sane judicium Domini in his, qui ex ignorantia peccant, perspicuum est illis verbis:* qui non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis. Atqui per se notum est ignoranti deesse actualem malitiae actionis suae cognitionem, atque actuale de ea dubium; ergo etc. D. Greg Mag. *lib.* 5. *moral. c.* 6. haec habet: *Saepe unde placari judex creditur, inde ad irascendum instigatur, Salomone testante, qui ait*: est via, quae videtur homini recta, novissima autem ejus ducunt ad mortem; *Unde sancti viri, cum mala superant, sua etiam bene gesta formidant, ne, cum bona agere appetunt, de actionis imagine fallantur.* Sed qui placare judicem credit, qui agit quod sibi videtur rectum; qui formidat, ne cum bona agere appetit, de actionis imagine, id est, bonitate apparenti fallatur, non habet actualem malitiae suae actionis cognitionem, nec de ipsa dubium actuale; ergo, etc. D. Aug. *Lib. de spiritu et littera, cap.* 36. dicit: *In multis offendimus omnes, dum putamus Deo, quem diligimus, placere, vel non displicere quod facimus; et postea per scripturam ejus, sive certa et perspicua ratione commoniti, cum didicerimus quod ei non placeat, poenitendo deprecamur ut agnoscat.* Atqui nemo Deo placere, vel non displicere putat illud, quod malum esse actu cognoscit; ergo, etc.

Prob. 3. Variis argumentis a ratione petitis:

1. *Argumentum*: De fide est dari peccata ignorantiae; atqui si

ad peccandum formaliter, necessaria foret actualis cognitio malitiae, vel actuale dubium de illa, nulla dabuntur peccata malitiae; ergo etc.

Prob. min. 1. Quia qui advertit se peccare, non ignoranter, sed scienter peccat. 2. Quia tunc solum ex ignorantia peccatur, dum ignorantia est causa peccati; atqui nunquam ignorantia est causa peccandi, dum adest actualis cognitio peccati; ergo, etc... *Prob. min.* Ignorantia non est causa peccati, nisi per modum removentis prohibens, id est, nisi quatenus removet cognitionem, qua habita peccatum non committeretur; atqui ubi adest actualis cognitio, ignorantia non removet cognitionem; hoc enim pugnat in terminis; ergo, etc.

2 *Argumentum.* Certum est homines peccare agendo secundum conscientiam vincibiliter erroneam; atqui essentialis notio conscientiae vincibiliter erroneae pugnat cum cognitione malitiae, vel dubio de illa, cum dictet non esse malum, quod revera malum est: ergo certum est homines peccare, non solum absque conscientia peccati, sed etiam cum conscientia non peccati: quamobrem dicebat Apostolus: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.* Respondet Vasquez, ibi Apostolum non loqui de peccatis ignoranter commissis, sed de peccatis praeteritis scienter commissis, quorum Apostolus oblitus fuerat. Sed

Contra est 1. Quia haec interpretatio opposita est expositioni omnium Patrum, cum D. Basil. *Constit. Monast. cap.* 2. dicentium: *Cum multis in rebus offendamus Deum, majorem tamen offensorum partem ne intelligimus quidem; idcirco Apostolus dicebat:* Nihil mihi conscius sum, etc. *quod est idem ac si diceret: multa delicta committo, quae committere me non intelligo.* Unde Cornelius a Lapide, exponens hunc textum, ait; *Putamus saepe nos bene agere, cum male agimus: nos ex gratia et amore Dei facere, quod amore nostrae gloriae vel cupiditatis facimus.*

3. *Argumentum:* Si ad peccandum formaliter, necessaria foret advertentia malitiae, vel dubium de illa, ideo esset, quia alias peccatum, qua tale, non foret voluntarium; atqui falsum consequens; ergo, etc. . . . *Prob.min.* Ad peccandum formaliter, sufficit voluntarium indirectum et interpretativum; atqui ad voluntarium indirectum non requiritur actualis praecogitatio malitiae, sed sufficit virtualis, qua nempe malitia potuit ac debuit praecogitari; ergo etc....

Prob. min. Ex D. Thom. 1. 2. quaest. 6 artic. 3. dicente: *Eodem modo, ad voluntarium indirectum requiritur actus cognitionis, sicut et voluntatis, ut scilicet sit in potestate alicujus considerare, et velle, et agere*; ergo sicut ad voluntarium indirectum non requiritur volitio actualis, sed sufficit virtualis consistens in hoc quod homo possit et debeat cognoscere, seu considerare. Unde addit Div. Thom. *Sicut tunc non velle, et non agere, cum tempus fue-*

rit, est voluntarium, *ita et non considerare*. Hujus rationem reddit, art. 7. ad 3. *Quia tunc*, inquit, *non totaliter tollitur cognitio, quia non totaliter tollitur potestas cognoscendi, sed solum consideratio actualis in particulari operabili; et tamen hoc ipso est voluntarium, secundum quod voluntarium dicitur id quod est in potestate voluntatis, ut non agere, et non velle, similiter et non considerare*. Non considerare igitur voluntarium est, cum tempus urget considerationis. Unde *art.* 8. ait: *Dicitur voluntaria ignorantia ejus, quod quis potest scire, et debet.*

4. *Argumentum:* Si advertentia actualis requisita foret ad peccandum formaliter, sequeretur, Atheos, Nerones, Caligulas, Heliogabalos: et alia hominum impiorum monstra, qui, abjecto omni divino et humano timore, abominanda scelera absque ullo conscientiae scrupulo, adeoque absque ulla actuali ad malitiam reflexione, in istis formaliter et imputabiliter non peccasse; atqui haec doctrina et dictu et auditu horribilis est; ergo, etc.

5. *Argumentum* ex eo repetitur, quod ex opinione illa prodierit dogma damnatum de peccato philosophico; nam posito quod nunquam peccetur, nisi adsit cognitio malitiae, quod nunquam Deus offendatur, quando abest actualis advertentia offensae Dei, necessario sequitur peccatum philosophicum; quod sic probatur: actus qui non est formaliter malus, non est offensa Dei; atqui, juxta adversarios, nullus actus est formaliter malus, nisi adsit actualis advertentia illius malitiae, aut dubium de illa; ergo juxta adversarios, nulla datur offensa Dei absque actuali cogitatione de Deo; ergo peccatum, quantumvis grave, in eo qui vel Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, non est offensa Dei, nec proinde peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum; hoc autem purum est ac putidum peccatum philosophicum; ergo adversarii debent, aut rejicere suam de necesitate actualis advertentiae ad peccandum opinionem, aut errorem de peccato philosophico deglutire coguntur; sic Pater *Munier* ex hac opinione suum de peccato philosophico dogma intulit in suis dictatis, hoc modo: *Sicut actus humanus nunquam est malus, sublata cognitione malitiae, sic nunquam est offensa Dei, si non agnoscatur esse offensa Dei.*

Porro, quam horrendum sit dogma de peccato philosophico, ex hoc patet, quod omnia crimina a mortali theologico, seu ab offensa Dei, excuset in his qui vel ignorant Deum, vel de Deo actu non cogitant. Hinc sodomitas, parricidas, adulteros, etc. qui, post exutam longa peccandi consuetudine conscientiam, illa crimina absque ullo vix stimulo perpetrant, excusabit defectus actualis advertentiae ad legem Dei ista prohibentem. Hoc enim ex philosophistarum principiis manifeste sequitur. Audiatur Duffius philosophista in Thesi defensa Lovanii 29. Junii 1679. *Nulla furta*, inquit, *adulteria, homicidia, aliave scelera, quantumvis enormia*, *habent rationem*

peccati formalis, aut divinae offensae in invincibiliter ignorante omnem Dei legem, prohibitionem, et existentiam.

6. *Argumentum* petitur ex horrendis absurdis quae ex opinione ad formale peccatum requirente actualem malitiae advertentiam, sequuntur.

Sequitur enim 1. Non minus quam in opinione Philosophistarum, sodomias, bestialitates, maledicta in Deum, etc. non esse peccata formalia, quando committuntur ab eo qui actu non reflectit super malitia suae actionis.

Sequitur 2. Haereticorum quemque, vel infidelem in sua secta salvari posse: tantum enim abest, ut existimet se veram Dei Religionem contemnere, et conculcare, ut potius sacrificiis Deum colere, propria expiare delicta, divinamque justitiam placare credat.

Sequitur 3. A peccatis formalibus excusari eos omnes, qui, ex inveterata assidue peccandi consuetudine, ad crimen sibi conscientiam fecerunt intrepidam, quia eorum synderesis pravis habitibus undique sic est circumsepta, ut hic et nunc in particulari operatione, vox et murmur ipsius non attendatur, nec consideretur, sed id solum, ad quod appetitus corruptus inclinatur. Tales proinde non peccabunt formaliter per brutalitates suas, defectu reflexionis actualis ad illarum malitiam, imo eo erunt innocentiores et feliciores, quo per effrenatas passiones suas, pravosque habitus et consuetudines erunt obstinatiores, et excaecatiores, utpote, per iterata sua flagitia, facti formaliter ac imputabiliter impeccabiles.

Ut autem non videar loqui per exaggerationem, referam aliquas propositiones quas ignorantismi patroni publicae luci exponere non horruerunt.

1. *Ut actio voluntaria sit, oportet ut procedat ab homine, qui noscit et percipit quid boni malive in ea sit, et antequam intellectus id animadverterit, actio neque bona est neque mala.* Baunius in summa de peccatis, cap. 49. Hanc propositionem Facultas Lovaniensis 4. Maji 1645. proscripsit his verbis. *Est contra communia Christianae Religionis principia et innumera, etiam immanissima, peccata excusat, cum pernicie animarum.*

2. » Nunquam peccatur, inquit Baunius ibidem, nisi praevia » peccati cognitione animus illustretur ejusque vitandi studio ex» stimuletur. *Haec prop.*, inquit Facultas Parisiensis, 1. Augusti » 1641. *est falsa; et viam aperit ad excusandas excusationes in » peccatis.*

3. » Qui in die Dominica, quando Parochus admonet de Festis » et jejuniis hebdomadae, omittit ire ad audiendum Sacrum culpa» biliter, ut scilicet ludo vel somno indulgeat, et quia ad Eccle» siam non ivit, non habet notitiam jejunii in ea hebdomada oc» currentis, et propter hanc ignorantiam vescitur carnibus in eo » die, quibus cum scientia jejunii non vesceretur, habet ignoran-

» tiam hujus jejunii peccato inductam, et tamen vescendo carni-
» bus in eo die non peccat. Petrus Oxea, *Tract. morali, de fide,*
» *disp.* 1. *sect.* 1.

4. *Qui ex inveterata consuetudine, velut quodam necessario impetu, rem malam agit, v. gr. materiales blasphemias profert, vel perjuria effundit, tunc non peccat.* Layman, l. 1. tract. 2. cap. 5.

5. *Si nullus unquam scrupulus animum alicujus pupugerit, de malitia pollutionis, ignorantia illius dici potest invincibilis, nec opus a taliter ignorante perpetratum, ad culpam imputari potest.* Terillus, in reg mor. quaest. 63. num. 17.

6. » Probabilius est, perjurium. ob consuetudinem pejerandi,
» non esse peccatum mortale speciale, quando est cum inadver-
» tentia naturali .... etiamsi operans sit cum habituali affectu ad
» peccatum .... nec refert quod inadvertentia oriatur ex prava
» consuetudine, aut passione; quia tam passio, quam consuetu-
» do, tollit actualem usum rationis, qui necessarius est ad pec-
» catum mortale. *Filliutius.*

7. *Si perditi et consummati peccatores careant omni lumine, et conscientiae remorsu, dum blasphemant, vel suis se nequitiis immergunt, si nullam habeant mali notitiam, contendo cum Theologis omnibus, eos non peccare actionibus istis .... sine libertate enim nullum est peccatum: ut autem adsit libertas vitandi peccatum, oportet adesse notitiam bonitatis vel malitiae, quae in objecto proposito continetur.* Ex his propositionibus, evidenter consequentibus ex opinione, quam impugnamus, patet in quae praecipitia conducat opinio ista.

Solvuntur objectiones.

Objicies 1. Joann. 9. dixit Christus: *Si caeci essetis, non haberetis peccatum; tunc vero dicitis, quia videmus, peccatum vestrum manet:* ergo qui non habent cognitionem malitiae, non peccant.

Resp. nego conseq. Illius enim textus hic est sensus, juxta expositionem D. Augustini, tract. 44. in Joann. *Quare*, inquit, *dixit eis Jesus*, si caeci essetis, non haberetis peccatum, *cum sit caecitas ipsa peccatum?* Postea tradit genuinum sensum: Si caeci essetis: *idest*, inquit, *si vos caecos adverteritis, si vos caecos diceretis, et ad medicum curreretis ... non haberetis peccatum, quia veni auferre peccatum.* Nunc vero dicitis, quia videmus; *et ideo*, peccatum vestrum manet: *quare? quia dicendo*, videmus, *medicum non quaeritis, in caecitate vestra manetis;* quae caecitas est peccatum; ex quo nihil concludere possunt adversarii pro sua opinione.

Objicies 2. Christus Joann. 15. dicit: *Si non venissem, et lo-*

ventus eis fuissem, peccatum non haberent; utique infidelitatis, quo in Christum non crediderunt. Ex quo sic arguitur; infidelis excusatur a peccato infidelitatis ex defectu auditus; ergo similiter peccator a quocumque peccato excusatur ex defectu advertentiae.

Resp. nego conseq. Disparitas est, quod infidelitas illius qui non credit in Christum, quia de eo nihil unquam audivit, est omnino involuntaria, et sic nullo modo imputabilis; sed omissio advertentiae illius qui potuit et debuit advertere, est omnino voluntaria; ergo quod fit ex illa contra legem, est peccatum formale.

Objicies 3. Div. Augustin. *lib.* 3. *de liber. arbitr. cap.* 19. dicit: *Peccatum, quod proprie vocatur peccatum, libera voluntate a sciente committitur*; ergo non datur peccatum *proprie* dictum absque cognitione et advertentia malitiae actionis.

Resp. dist. textum: Peccatum a sciente singula in quibus est actus, committitur, *conc.* a sciente malitiam actionis, *subdist.* actualiter, aut saltem virtualiter, et interpretative, *conc.* semper actualiter, *nego ant. et conseq.* Itaque ut aliqua actio prava, sit peccatum formale, sufficit cognitio et advertentia malitiae virtualis et interpretativa, nec requiritur ut sit actualis; ratio est quia scire, et debere scire aequiparantur in jure. Estque hic verus sensus D. Augustini, qui in Confessionibus suis de seipso dicit. *Et insanabilius peccabam, quo me peccare nesciebam.*

Objicies 4. D. Chrysostom. *Homil.* 13. *in c.* 7. *ad Rom.* ait: *Nemo enim prae ignorantia peccavit*; ergo universaliter requiritur advertentiam malitiae actualem ad rationem peccati.

Resp. dist. textum: Nemo peccavit prae ignorantia invincibili, *conc.* vincibili, *nego ant.* D. Chrysostomus ibi explanat haec verba Apostoli; *Quod ego operor, non intelligo; non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum, illud facio*: quae verba procedunt de concupiscentiae motibus rationem omnino praevenientibus, in quibus certum est neminem peccare, sicut nec per ignorantiam omnino invincibilem; et ita intelligendus est D. Chrysost. qui Serm. 106. dicit; *Si ignoras quae sciri nequeunt, aut cognosci, malitia vacabis.*

Objicies 5. D. Thom. quodlib. 3. artic. 8. dicit: *Cum aliquis nescit fornicationem esse peccatum, voluntarie quidem facit fornicationem*, sed non voluntarie facit peccatum; ergo, etc.

Resp. dist. textum: Non voluntarie facit peccatum, voluntario formali et directo, *conc.* non voluntarie voluntario virtuali, interpretativo, et indirecto, *nego ant. et conseq.* itaque dum quis ignorat fornicationem esse peccatum, alia voluntate facit fornicationem, alia peccatum; voluntate formali et expressa facit fornicationem, voluntate tantum virtuali, interpretativa, et indirecta, seu in causa facit peccatum. Hunc esse D. Thomae sensum, evincunt innumera alia ejusdem testimonia, quibus asserit nullam ignorantiam excusare a culpa fornicationis.

Sic, quodlib. 8. qu. artic. 15. dicit: *Quandoque error conscientiae non habet vim excusandi, quando scilicet ipse error.... procedit ex ignorantia juris, quod quis scire tenetur, et potest, sicut si crederet fornicationem simplicem esse peccatum veniale. Et tunc, quamvis crederet se peccare venialiter, non tamen peccaret venialiter, sed mortaliter* 3. p. qu. 80. art. 4. ad 5. *Hoc quod habet aliquis conscientiam sui peccati*, inquit, *potest contingere dupliciter. Uno modo per culpam suam vel quia per ignorantiam juris, quae non excusat, reputat non esse peccatum, quod est peccatum, puta si quis fornicator reputaret simplicem fornicationem non esse peccatum mortale.* Unde quando quaest. 17. de veritate, dixit contigisse quidem, *Quod fornicatio apud gentiles non reputabatur illicita, sicut latrocinia, nec peccata contra naturam*; addit: *sed hoc contigisse propter corruptionem naturalis rationis*, ergo non inculpabiliter.

Inst. Div. Thom. 2. 2. quaest. 98. artic. 3. ad 2. haec habet: *Ille qui ex lapsu linguae falsum jurat, siquidem advertat se jurare, et falsum esse quod jurat, non excusatur a peccato mortali; si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem jurandi; et ideo a crimine perjurii excusatur.* Ergo actus absque advertentia malitiae, non est peccatum formale.

Resp. nego conseq. Div. namque Thom. non dicit talem esse immunem a peccato irreverentiae erga Sanctum Dei nomen, sed esse immunem a perjurio, quia qui non habet intentionem jurandi, non obligatur ex vi juramenti, quia revera non jurat. Praeterea non negamus, imo asserimus, quod ad peccatum formale requiritur et mentis advertentia et libera voluntatis electio, quae advertentia debet communiter esse actualis, sed quandoque sufficit virtualis, ut ipse D. Thomas asserit, in locis in quibus ex professo versatur controversia de peccatis ignorantiae, ut supra vidimus.

Objic. 6. Nil volitum, quin praecognitum; atqui nullum est peccatum, quin volitum; ergo nullum est peccatum sine cognitione illius malitiae.

Resp. dist. maj. Nil volitum, quin praecognitum, cognitione, aut actuali, aut virtuali et interpretativa, *conc.* cognitione semper actuali, *nego maj.* et sic ad *conseq.* licet enim homo nonnisi volens peccet, non necesse est, ut malum velit actualiter et formaliter, sed sufficit, quod illud velit virtualiter et interpretative; ad quod non requiritur formalis et actualis consideratio malitiae, sed sufficit virtualis et interpretativa; in hoc consistens, quod peccator possit et debeat considerare, sitque ipsi voluntarius defectus actualis considerationis; quia, *scire et debere scire aequiparantur*, leg. quo se mihi ff. de reb. cred.

Inst. 1. Nullum est peccatum nisi vel in se, vel in sua causa sit voluntarium; atqui sine cognitione actuali, vel sine dubio de ma-

litia actus, peccatum nec in se, nec in sua causa, voluntarium esse potest; ergo, etc.

Resp. nego min. Peccatum enim est voluntarium in causa, nempe in negligentia advertendi.

Prob. min. Illud peccatum, non est voluntarium in causa, quod qui committit, non consentit objecto malo; sed qui nec cognitionem actualem, nec dubium habet de malitia actus, non consentit objecto malo; ergo, etc.

Resp. dist. min. Non consentit objecto malo, formaliter, et actu, *conced.* interpretative, *nego minor.* ille enim objecto malo interpretative consentit, qui id facit, quod facere non debet, quodque a se fieri non debere, culpabiliter non advertit; nam, ut ait D. Thom. lect. 7. in c. 1. Epist. ad Rom. *Si ignorantia causetur ex culpa, non excusat culpam subsequentem.*

Inst. 1. Ut inadvertentia sit voluntaria in causa, in eo debet esse praevisa, in specie, vel in genere, distincte vel confuse: de ratione enim voluntarii est, quod procedat ab intrinseco, cognoscente singula in quibus est actio; atqui multae inadvertentiae non sunt sic praevisae; ergo, etc.

Resp. dist. maj. In ea debet esse praevisa, formaliter, vel virtualiter et interpretative, *conc.* semper, formaliter et actu, *nego maj.* inadvertentia autem virtualiter et interpretative praevideri censetur, dum praevideri potest et debet, estque culpa delinquentis quod formaliter et actu non praevideatur.

Inst. 3. Sicut peccatum minuitur, quando minuitur advertentia; ita simpliciter tollitur quando tollitur advertentia simpliciter; atqui per inadvertentiam actualem, advertentia simpliciter tollitur; ergo, etc.

Resp. nego min. Neque enim totaliter tollitur advertentia, dum advertendi debitum manet et potentia, estque culpa hominis, quod actu non advertat uti docet D. Thom. 1. 2. qu. 6. art. 7. ad 3. *In his quae per concupiscentiam aguntur*, inquit, *non totaliter tollitur cognitio, quia non tollitur potestas cognoscendi, sed solum consideratio actualis in particulari agibili, et tamen hoc ipsum est voluntarium, secundum quod voluntarium dicitur quod est in potestate voluntatis, ut non agere et non velle, similiter autem et non considerare, potest enim voluntas passioni resistere.*

Inst. 4. Inadvertentia ad actum, facit actum simpliciter involuntarium, et inimputabilem; ergo inadvertentia ad malitiam actus, facit malitiam simpliciter involuntariam, et inimputabilem.

Resp. dist. ant. Inadvertentia ad actum, quae nec directe, nec indirecte sit voluntaria, facit actum simpliciter involuntarium, *conc.* si directe, vel indirecte sit voluntaria, *nego ant.* perspicuum enim est, voluntarium esse et imputabile homicidium ab eo patratum, qui, absque debita cautione, inadvertenter occidit hominem, putans occidere feram.

Objicies 7. Ad peccandum formaliter, requiritur libertas a necessitate; atqui homo non est liber a necessitate, absque cognitione actualis legis et malitiae; ergo, etc.

Resp. dist. maj. Requiritur libertas a necessitate absoluta, et antecedente, *conc.* a necessitate ex suppositione, et consequente, *nego maj.* atqui homo non est liber a necessitate consequente absque cognitione vel actuali, vel saltem interpretativa, *conc. min.* absque cognitione semper actuali, *nego min. et conseq.* igitur defectus cognitionis actualis proveniens ex culpa, et voluntate propria, non praejudicat libertati ad peccandum necessariae; cum inducat necessitatem peccandi consequentem, non antecedentem, quae sola officit libertati.

Inst. 1. Nemo peccat formaliter in eo quod vitare ipsi est impossibile, ut definivit Ecclesia contra Jansenium; atqui impossibile est homini vitare id quod non praenoscit; ergo, etc.

Resp. dist. maj. Nemo peccat in eo quod ipsi vitare est impossibile, impossibilitate absoluta antecedente, et involuntaria, *conc.* impossibilitate ex suppositione, consequente, et voluntaria, *nego major.* porro ut possibilitas sit consequens, sufficit praecognitio in causa, atque adeo praecognitio virtualis malitiae, nec requiritur actualis.

Inst. 2. Impossibile est homini, impossibilitate antecedente, considerare malitiam, cujus considerandae nulla menti occurrit cogitatio, nec dubium, nec scrupulus. Ergo illi impossibile est, impossibilitate antecedente, illam vitare.

Resp. nego ant. Quia in hominis potestate est tollere voluntarium impedimentum, ex quo provenit, quod nulla menti occurrat cogitatio malitiae, v. g. passionem, pravum habitum, etc. unde quamvis excaecati consummataeque malitiae peccatores subinde non possint actualem considerationem habere in *particulari agibili*, ut ait D. Thom. impotentia illa provenit ex voluntaria ipsorum culpa, proindeque non est antecedens et involuntaria, sed consequens et voluntaria, quae profecto a culpa non excusat.

Inst. 3. » Secundum adversarios, ait *Pater la Croix*, ignoran» tia legis et malitiae potest dici vincibilis, et esse culpabilis, quando » nulla adfuit cognitio legis, vel malitiae; sed quando nulla adfuit » cognitio legis, ignorantia est invincibilis; ergo juxta adver» sarios ignorantia invincibilis erit culpabilis.

Resp. dist. maj. Quando nulla adfuit cognitio legis, vel malitiae, sed potuit et debuit adesse, *conc.* quando nulla adfuit cognitio, nec potuit nec debuit adesse, *nego maj.* sed quando nulla adfuit cognitio legis vel malitiae, ignorantia est invincibilis, si nec potuit nec debuit adesse, *conc.* si potuit et debuit adesse, *neg. min. et conseq.* In hoc ergo errant adversarii nostri quod omnem ignorantiam dicant invincibilem, quae est absque actuali cognitione; quod si ve-

rum esset, nulla darentur peccata ignorantiae, quae tamen dari, de fide definitum est contra Pelagianos. Itaque ignorantia quaelibet, sive vincibilis, sive invincibilis includit in suo essentiali conceptu privationem actualis cognitionis, quae si sit omnino antecedens, et absque voluntaria hominis culpa, ignorantia erit invincibilis, proindeque a culpa excusans; si econtra privatio actualis cognitionis sit consequens, et volita in causa ob culpam ipsius hominis, ignorantia vincibilis est, nec a culpa excusat, imo ipsa peccatum est, et peccati causa.

Objicies 8. S. Thomas, S. Bonaventura, aliique veteres passim docent, inordinatos concupiscentiae motus ad peccatum non imputari, nisi ratio actu advertat ad malitiam; atqui idem de aliis peccatis est dicendum; ergo, etc.

Resp. dist. major. Veteres passim docent inordinatos concupiscentiae motus ad peccatum non imputari, nisi ratio actu advertat ad malitiam, quando exurgunt absque causa eorum voluntarie et culpabiliter posita, cumque defectu advertentiae culpabili in ejusmodi causa, *nego maj.* ratio est, quia tunc non deest perfectus consensus, et advertentia interpretativa, quae, secundum antiquos Doctores, sola sufficit ad peccandum. Nam D. Thom. quaest. 15. de veritate, art. 4. ad 10. dicit: *Antequam ratio delectationem perpendat, vel documentum ipsius* (id est, ipsam pertrahere in peccatum) *non habet interpretativum consensum*; ergo ex D. Thoma, ad hoc ut inordinatus concupiscentiae motus sit peccatum, sufficit interpretativus consensus, ad quem sufficit ut malitia delectationis, quae est intrinsece annexa actui, et possit et debeat ab agente cognosci, hoc que est quod D. Bonaventura, in 2. dist. 24. observat, dicens: *Qui in tali delectatione, adversus periculum, vel debens advertere, voluntarie versatur, exponit se discrimini, quando negligit repellere.*

CONCLUSIO III.

Peccata ex ignorantia, vel inadvertantia culpabili commissa, sunt per se, et ratione sui imputabilia et non solum ratione causae, seu dictae ignorantiae.

Prob. 1. Ex D. Thom. qui 1. 2. quaest. 76. art. 4 ad 4. expresse docet, quod peccatum in ebrietate commissum novam et distinctam mereatur maledictionem; *Ebrius*, inquit, *meretur duplices maledictiones, propter duo peccata, quae committit, scilicet ebrietatem, et aliud peccatum quod ex ebrietate sequitur.* Ergo etc.

Prob. 2. Illa opinio est rejicienda, quae excusat peccata impiorum illorum, qui omni vitiorum generi laxant habenas, absque alia cogitatione, quam brutalibus suis passionibus satisfaciendi; atqui talis est opinio quam impugnamus; ergo, etc. *Prob. min.* Juxta adversarios, qui se in eum statum conjecerunt, ut se male agere amplius non cogitent, dum abominanda peccata perpetrant sine ulla alia cogitatione quam infamem captandi voluptatem, uno

peccant, peccato per se, et ratione sui imputabili, sed solum imputabili in causa, ita ut, si in eo statu mille adulteriis, Sodomiis, etc. insordescerent, nec ampliorem nec novam malitiam moralem contraherent, quam si semel abominanda illa perpetrarent, nec majorem in altera vita poenam mererentur. Imo non punirentur velut adulteri, sodomitae, etc. sed tantum velut culpabiliter negligentes advertere ad malitiam illorum peccatorum, totamque poenam, quam in inferno paterentur, isti soli negligentiae culpabili esse proportionatam; atqui illa opinio excusat peccata illorum qui omnibus immunditiis sese dant, absque ulla cognitione, quam brutalibus passionibus suis serviendi; ergo, etc. *Minor* est evidens: *Major* est adversariorum: ait enim Terillus in reg. mor. q 63. n.60. *Opus a tali ignorantia directum, ab una eademque negligentia vere esse et nominari peccatum, sed aliam peculiarem maculam, aut reatum poenae non afferre, quam quae dictae negligentiae culpabili debetur .... dum quis de praesenti non cogitat se peccare, licet ex culpa priori non retractata in hanc incogitantiam devenerit, peccat quidem, sed non nova malitia et imputabilitate, sed eadem malitia et imputabilitas culpae prioris, applicatur huic operi.*

Prob. 3. Ex absurdis quae ex doctrina, quam impugnamus, sequuntur: namque

Sequitur 1. Ethnicos et barbaros, qui per ignorantiam culpabilem, Deum, vel saltem Dei legem crimina prohibentem, ignorarunt excusari a peccato per se imputabili, in omnibus quae contra legem Dei perpetrarunt: neque enim peccata illa per se et ratione sui fuerunt liberae ac voluntariae transgressiones divinae legis de qua nullam cogitationem habuerunt: *Ubi nulla legis illius datur transgressio, seu peccatum Theologicum.* Contra id quod dicit Apostol. Roman. 2. *Quicumque sine lege peccaverunt, sine lege peribunt.*

Sequitur 2. Deicidium a Judaeis ex culpabili ignorantia, qua Dominum gloriae non cognoverunt, non fuisse peccatum per se, et ratione sui imputabile, sed solum ratione ignorantiae culpabiliter admissae: dixit tamen Christus Lucae 23. *Pater, dimitte illis*; certe Deicidium, *non enim sciunt quid faciunt.*

Sequitur 3. Eum qui ex culpabili ebrietate decem committit homicidia gravius non peccare, nec gravius puniendum esse, quam si unum tantum homicidium committeret; quo nihil falsum magis et absurdum.

Objicies 1. D. August. in exposit. quarumdam propositionum in Epist. ad Roman. de Pharaone dicit: *Non ergo hoc illi imputatur, quod tunc non obtemperaverit, quandoquidem obdurato corde obtemperare non poterat; sed quia dignum se praebuit, cui cor obduraretur, praecedenti infidelitate.* Ergo Pharao, post voluntariam obdurationem, non amplius peccavit, peccato per se imputabili, sed tantum ratione voluntariae obdurationis.

Resp. nego conseq. Jam enim diximus, *in Tract. de gratia*, mentem et doctrinam D. Augustini non esse repetendam ex illo libro, quem scripsit, cum adhuc esset presbyter, ut ipse testatur, *lib.* 1. *retract. c.* 23. quia enim Semipelagianorum placitis tunc erat imbutus, arbitrabatur hominis esse inchoare fidei meritum; quod si non inchoaret, non adduceret gratiam, quae tollit impotentiam bene operandi. Ex aliis ergo locis mens D. Augustini est repetenda, in quibus docet, obdurationem, et esse peccatum, et causam peccati: *Caecitas cordis*, inquit lib. 5. contra Julian. cap. 3. *quam solus removet Deus illuminator, et peccatum est, quo in Deum non creditur, et poena peccati, qua cor superbum digna animadversione punitur, et causa peccati, cum mali aliquid, caeci cordis errore, committitur.* Et lib. retract. c. 5. *Qui vero cogenti cupiditati, bona voluntate resistere non potest; Et ideo facit contra praecepta justitiae, jam hoc ita peccatum est, ut sit etiam poena peccati.* Haec certe propositio retractat perfecte quod dixerat in expositione Epist. ad Rom.

Objicies 2. D.Thom. in supplem.quaest.98.art.6.ad 3.expresse dicit: *Necessitas peccandi, cujus causa sumus, excusat a culpa, in quantum est necessitas quaedam, quia omne peccatum oportet esse voluntarium. Sed quod non excuset, hoc est in quantum a voluntate praecedente processit. Et sic totum demeritum sequentis culpae videtur ad primam culpam pertinere.* Ergo si totum demeritum culpae sequentis necessitatem culpabilem peccandi pertineat ad primam culpam, non est per se et ratione sui imputabilis.

Resp.nego conseq. Ex textu enim sequitur solum, quod peccata commissa ex necessitate, per culpam nostram contracta, non sint voluntaria in se, sed solum in causa; eo autem ipso, quod sint voluntaria in causa, sunt vere peccata in seipsis, vereque ratione sui imputabilia. Unde Divus Thom. non dicit, quod nullum sit demeritum sequentis culpae, nisi demeritum culpae prioris; sed quod *totum demeritum sequentis culpae videtur ad primam culpam pertinere*, quantum ad primam radicem demeriti, quae est ratio voluntarii et liberi, hocque constat ex ipso D. Thom. qui 2. 2. q. quaest. 79 art. 3. ad 3. dicit: *Praecedens inebriatio non fuit omissio, sed omissionis causa. Unde dicendum est, quod omissio incipit ei imputari ad culpam, quando fuit tempus operandi, tamen propter causam praecedentem, ex qua omissio sequens redditur involuntaria.*

Inst. D.Thom. 2. 2. quaest. 150. art.4. dixit ex August. *Quod Loth culpandus est, non quantum ille incestus, sed quantum ebrietas meruit.* Ergo Loth non est culpandus de incestu, sed de ebrietate quae incestus fuit causa.

Resp. nego conseq. Hoc unum vult D. Thom. quod cum incestus Loth fuerit tantum voluntarius in causa, nempe in ebrietate, sit magis, vel minus culpandus pro majori, vel minori voluntarie-

tate causae, seu ebrietatis; ait enim ibidem: *Si subsecuta est ebrietas sine peccato. tunc peccatum sequens totaliter excusatur a culpa, sicut forte accidit de Loth. Si autem actus sequens fuit culpabilis, sic non totaliter aliquis excusatur a peccato sequenti, quod scilicet redditur voluntarium voluntate actus praecedentis, in quantum scilicet aliquis dans operam rei illicitae, incidit in sequens peccatum.* Verum non negat, quin peccatum ab ebrietate causatum, sit vere peccatum ratione sui imputabile, ut patet, tum ex textu allato, tum ex eo quod, *in Resp. ad* 1. dicat: *Philosophus non dicit quod mereatur graviorem maledictionem ebrius, sed quod mereatur duplicem maledictionem propter duplex peccatum*

Objicies 3. Effectus ex causa libere posita siculi eo tempore quo in potestate hominis non est eos impedire, non sunt vere et proprie liberi; ergo non sunt vere et ratione sui imputabiles.

Resp. nego ant. Quia inimpedibilitas liberam voluntatis determinationem consequens, non tollit veram et propriam rationem libertatis; sed sola inimpedibilitas antecedens.

Inst. 1. Saltem effectus ex causa libere ante posita secuti tempore somni, ebrietatis, et amentiae, quo homo non est sui compos et ratione utens, non sunt vere et proprie liberi; ergo non sunt per se et ratione sui imputabiles.

Resp. dist. ant. Non sunt vere et proprie liberi in se, *conc.* in sua causa, *nego ant.* porro libertas in causa sufficit, ut sine nova libertate, effectus illi incipiant imputari ad culpam distinctam a malitia causae juxta illud Div. Thom. 2. 2. quaest. 79. art. 3. ad 3. *Omissionis peccatum praeceptis affirmativis opponitur, quae non ad semper obligant, sed ad tempus determinatum. Et ideo pro illo tempore peccatum omissionis incipit. Potest tamen contingere, quod aliquis tunc sit impotens ad faciendum quod debet; quod quidem si sit, praeter ejus culpam non omittit quod debet; si vero sit propter ejus culpam praecedentem, puta cum aliquis de sero se inebriavit, et non potest surgere ad matutinas, ut debet; dicunt quidam, quod tunc incipit peccatum omissionis, quando aliquis se applicat ad actum illicitum et incompossibilem cum illo actu, ad quem tenetur. Sed hoc non videtur verum: quia dato quod excitaretur per violentiam, et iret ad matutinas, non omitteret. Unde patet quod praecedens inebriatio non fuit omissio, sed omissionis causa. Unde dicendum est, quod omissio incipit imputari ad culpam, quando fuit tempus operandi; tamen propter causam praecedentem, ex qua sequens omissio redditur voluntaria*, licet secuta sit tempore ebrietatis, et impotentiae ad non omittendum; textus est prolixus, sed necessarius, cum nostram sententiam clarissime propugnet, et sententiam oppositam absolute rejiciat.

Inst. 2. Si ita est, peccata quae amens committit in amentiam, ex ipsius culpa praecedente causata, ei per se et ratione sui imputarentur; atqui hoc est absurdum; ergo, etc.

Resp. nego min. Non magis enim absurdum est de peccatis secutis ex amentia culpabili, quam secutis ex culpabili ebrietate, de quibus Divus Thomas id aperte tradit loco citato.

Inst. 3. Libere posuisse causam, verb grat. homicidii, non sufficit ad hoc, ut homo dicatur libere, homicidium committere, si eo tempore committat, quo non est sui compos; ergo, etc.

Resp. dist. ant. Non sufficit ut dicatur libere homicidium committere, libertate homicidii in se, *conc.* libertate homicidii in causa libere posita, dummodo causa illa moraliter adhuc perseveret in effectu suo, vi ipsius secuto, *nego ant. et conseq.*

Inst. 4. Homicidium illud non est liberum libertate homicidii in se; ergo non est imputabile in se, sed tantum in causa.

Resp. nego conseq. Ut enim peccatum sit in se et ratione sui imputabile, sufficit, quod sit liberum in se, vel in causa; ut probatum est.

CAPUT III.

DE PECCATIS ORIS, CORDIS, ET OPERIS.

Nota Agemus 1. de mendacio, 2. de delectatione morosa, quae est peccatum cordis.

QUÆSTIO I.

De Mendacio.

Quaer. 1. *Quid sit mendacium?*

Resp. Est locutio aut quaelibet significatio contra mentem cum intentione fallendi.

Dicitur 1. *Locutio aut quaelibet significatio:* quia potest quis mentiri non tantum verbis, sed etiam nutu, scripto, gestu, et facto; ut docet D. Aug. (*a*).

Dicitur 2. *Contra mentem*: quia ad mendacium requiritur ut homo id falsum esse putet, quod dicit, licet forsan sit verum; unde non mentitur qui falsum dicit, quod putat esse verum. *Ex animi enim sui sententia*, inquit D. Aug. de mendacio, cap. 3. *non ex ipsarum rerum veritate et falsitate mentiens, aut non mentiens judicandus est.*

Dicitur 3. *Cum intentione fallendi.* Alias nugari potius esset quam mentiri, ut si quis existens Nanceii diceret: *Cras ero Jerosolymis.*

Quaeres 2. *Quotuplex sit mendacium?*

Resp. Triplex, officiosum nempe, jocosum et perniciosum.

Mendacium *officiosum*, est locutio contra mentem utilitatis alienae causa.

(*a*) *August. lib. de mendacio, cap.* 30.

Mendacium *jocosum*, est locutio contra mentem voluptatis propriae vel alienae causa.

Mendacium *perniciosum*, est locutio contra mentem, nocumentum proximo, vel religioni inferens.

Quaer. 3. *Utrum omne mendacium sit peccatum ?*

Resp. Omne mendacium est intrinsece malum et peccatum.

Prob. Ex 1.Joann.2. *omne mendacium ex veritate non est*; sed quod non est ex veritate, est intrinsece malum et peccatum ; illud enim est intrinsece malum quod est contra dictamen naturale et contra naturam vocum quae a natura institutae sunt ad significandos internos animi conceptus ; atqui quod non est ex veritate, est contra dictamen naturale, et contra naturam vocum, etc.

Hinc D. Aug. (*a*) docet eum qui baptizari non posset nisi custodibus per mendacium deceptis,Baptismum potius sibi esse praetermittendum: ex quo concluditur nullam esse occasionem in qua liceat mentiri.

Objicies: Quod est intrinsece malum, non potest mercedem mereri; atqui quandoque mendacium meruit mercedem; ergo, etc.

Prob. min. Mentitae sunt obstetrices Ægyptiae, et bona illis Deus retribuit. Mentita est Raab pro exploratoribus terrae, et ideo liberata est; ergo etc.

Resp. nego conseq. Peccaverunt enim mulieres illae, nec ideo remunerationem a Deo acceperunt. quia mentitae sunt, sed quia in servos Dei misericordes fuerunt. Unde *quando ista in Scripturis sanctis legimus, non ideo quia facta credimus . etiam facienda , vel dicenda credere debemus*, inquit D. Aug. lib. de mendacio , cap. 5. *Ne violemus praecepta , dum passim sequimur exempla* ; *constat quod non omnia, quae a Sanctis vel justis Viris legimus facta transferre debeamus in mores.*

Plura exempla objiciuntur ex Scriptura sacra ut probetur mendacium non esse intrinsece malum , quae solvimus in *Dissert. de Scriptura sacra.*

Quaeres 4. *An mendacium sit peccatum mortale?*

Resp. Mendacium perniciosum est mortale ex genere suo, jocosum autem et officiosum sunt tantum venialia.

Prob. 1 *pars.* Quidquid opponitur religioni , aut charitati et justitiae erga proximum, est mortale ex genere suo ; atqui tale est mendacium perniciosum; ergo est mortale ex genere suo, unde Sapientiae 1. dicitur: *Os quod mentitur , occidit animam.* Et Ps. 5. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.*

Dixi: *ex genere suo*.quia fieri potest ut aliquando sit veniale ratione parvitatis materiae aut indeliberationis.

Resolv. 1. Graviter peccant qui inter concionandum falsa mira-

(*a*) *D. Augustin. lib. contra mendacium cap.* 20. *num.* 40.

cula, falsas Indulgentias aut Reliquias annuntiant, qui alicujus Sancti vitam fingunt, etc. quia talia mendacia sunt perniciosa religioni quam ludibrio exponunt; unde D. Aug. (a) ait; *Non est mentiendum in doctrina pietatis, magnum enim scelus est, et primum genus detestabilis mendacii.*

Resolv. 2. Graviter peccant qui in Confessione vel falsum sibi crimen imponunt, vel verum sic imminuunt ut ex mortali faciant veniale, utpote qui Sacramento gravem inferunt injuriam; aliud esset, si mentirentur circa circumstantiam solum levem, et aliunde habeatur materia sufficiens Confessionis, ut docet hic Paulus a Lugd.

Prob. 2. *pars*: Quia mendacia jocosum et officiosum licet veritati repugnent, nonnisi tamen leviter adversantur charitati; atqui quod tantum leviter adversatur charitati, est tantum veniale; modo non addatur juramentum, tunc enim esset mortale perjurium.

Quaeres 5. *An aequivocatio et restrictio mentalis sint vera mendacia?*

Nota 1. Æquivocatio seu amphibologia est *sermo ambiguus habens duplicem sensum quem proferens praevidet ab audiente accipiendum in alio sensu quam ipse intelligit.*

Nota 2. Restrictio mentalis, est *externa locutionis internae limitatio subaudita.*

Nota. 3. Æquivocatio sicut et restrictio mentalis duplex est, nempe pure mentalis et late mentalis.

Restrictio *pure mentalis*, est ea cujus sensus a loquente intentus neque ex modo loquendi, neque ex signis aut circumstantiis, neque ex usu communi potest deprehendi ab audiente; ut si quis interroganti utrum Missam celebraverit, respondeat *celebravi*, subintelligendo *heri.*

Restrictio *late mentalis* est ea cujus sensus a loquente intellectus potest vel ex modo loquendi, vel ex signis et circumstantiis, vel ex usu communi, ab audiente deprehendi. His positis

Resp. et dico 1. Æquivocatio et restrictio pure mentalis et insensibilis sunt vera mendacia.

Prob. Ex D. Aug. (b) dicente: *ille mentitur qui aliud habet in animo, et aliud verbis.* Sed qui utitur aequivocationibus et restrictionibus pure mentalibus, *aliud habet in animo et aliud verbis* exprimit; ergo.

Confirmatur, quia aequivocatio et restrictio pure mentalis externum sermonem non corrigunt; nam aeque me fallit qui dicit *non habeo pecuniam*, subintelligendo, *ad tibi dandam*, quam qui absolute dicit *non habeo pecuniam*; ergo efficere non possunt ut qui loquitur non sit mendax respectu illius qui audit.

(a) *Aug. lib. de mendacio, cap.* 21. *num.* 42.
(b) *Aug. lib. de mendacio, cap.* 3.

Unde jure merito Innoc. XI. damnavit hanc propos. *si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive sua sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine, juret se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.*

Dices: Viri sancti et ipsemet Christus usi sunt aequivocationibus et restrictionibus pure mentalibus; ergo.

Resp. nego ant. Nam ut *scandalosa, contumeliosa et impia* damnata est a Clero Gallicano (*a*) haec propos. *Patriarchae et Prophetae, Angeli et ipse Christus amphibologiis et restrictionibus mentalibus usi sunt.*

Prob. ant. Jacob, Genes. 27. patri suo Isaac dixit, *Ego sum primogenitus tuus Esau*, subintelligendo, ratione juris acquisiti per emptionem primogeniturae Esau. Christus, Joann. 7. ait: *Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum*: Mente subintelligendo. vobiscum, vel manifeste, postea enim *et ipse ascendit ad diem festum non manifeste, sed quasi in occulto.* Ergo tum Jacob, tum Christus usi sunt restrictione pure mentali.

Resp. nego conseq. Neque enim sine injuria, et impietate dici potest, quod Jacob et Christus restrictione pure mentali usi fuerint; et qui hoc audet asserere, inquit censura Cleri Gallicani, *mystice, prophetice, parabolice dicta, vel tacita, cum vulgaribus gestis confundit.*

Itaque, verba Jacob non sunt verba mentaliter sermonem restringentis, sed sunt verba a Deo elevata ad sensum mysticum, nimirum ad significandum quod natu major, populus nempe Judaicus, serviret minori, populo scilicet gentium; hocque cognovit Rebecca, quae ex motione Spiritus Sancti illud negotium peragebat: cognovit et Isaac, qui se fuisse a Jacob deceptum minime conquestus est; imo, *Confestim revelato sibi intus in corde magno Sacramento*, inquit D. Aug. *lib.* 16. de Civ. Dei, cap. 37. *devitat indignationem, confirmat benedictionem. Quis non hic maledictionem potius exspectaret irati, si haec non superna inspiratione sed terreno more gererentur?* Jacob ergo patrem mentali restrictione non decepit; Imo *iste dolus*, pergit D. Aug. *ne fraudulentus putaretur, et non magnae rei mysterium quaereretur, superius praedixit Scriptura, Genes.* 25. *Et erat Esau sciens venari, agrestis; Jacob autem homo simplex, habitans domum.* Nihil ergo per duplicitatem fecit.

Christus, *Joann.* 7. rogabatur, ut manifeste ascenderet cum discipulis suis in Judaeam, ut ibi se suaque opera manifestaret; dice-

(*a*) *Ann.* 1700.

bant enim: *Vade in Judaeam ut et discipuli tui videant opera tua, quae facis; nemo quippe in occulto quid facit, et quaerit ipse in palam esse: si haec facis, manifesta teipsum mundo.* Quibus respondit Jesus: *Vos ascendite ad diem festum istum: quia meum tempus nondum impletum est.* Porro attentis omnibus illis circumstantiis externis, responsio Christi fuit congrua interrogationi; revera enim non ascendit *manifeste*, ut rogabantur, *sed quasi in occulto*; nec ibi tunc miracula fecit, quia ea ibi faciendi, tempus nondum advenerat.

Praeterea, Jansenius Gandav. in sua concordia, cap. 73. notat textum Graecum habere. *nondum ascendo*, quod verissimum fuit: nondum enim ascendit cum discipuli ascenderunt, sed altera die postquam discipuli ascenderant; ita ut sensus horum verborum: *vos ascendite*, etc. sit hic: vos ascendite ad primum diem festi Scenopegiae quod per septem dies durabat; ego autem non ascendo ad primum festum istum, caeteris celebriorem; quod verum fuit: non enim ascendit ad diem festum istum, sed ad alium diem ejusdem festivitatis.

Objicies 2. Nemo tenetur alteri totam mentem suam manifestare, sed partem aliquando potest celare; sic quando Abraham de Sara interrogatus, respondit, *soror mea est*, sed celavit esse uxorem; sed qui utitur restrictione pure mentali, nihil aliud facit, quam partem mentis suae celare; ergo, etc.

Resp. dist. maj. Licet aliquando partem mentis suae celare, sine mendacio, *conc.* sic fecit Abraham, de quo D. Aug. lib. contra mendacium, cap. 10. *Aliquid veri tacuit, non falsi aliquid dixit*: cum mendacio; *nego maj.* Porro per restrictionem pure mentalem verum profertur mendacium, ut supra probavimus.

Inst. 1. Ad mendacium requiritur voluntas loquendi falsum; sed qui utitur restrictione pure mentali, non habet voluntatem loquendi falsum; ergo non mentitur.

Resp. dist. maj. Ad mendacium requiritur voluntas interpretativa loquendi falsum, *conc.* voluntas formalis, *nego maj.* porro ille habet voluntatem interpretativam loquendi falsum, qui loquitur contra mentem: ergo, etc.

Prob. min. Ille loquitur contra mentem, qui per verba exteriora scienter aliud exprimit, quam quod habet in mente, juxta illud D. Aug. supra citati, *ille mentitur, qui aliud habet in animo, et aliud verbis, vel quibuslibet significationibus enuntiat.* Sed qui utitur restrictione pure mentali, per verba exteriora scienter aliud exprimit, quam quod habet in mente; ergo, etc.

Inst. 2. Qui utitur restrictione pure mentali, licet exterius proferat sermonem falsum, interius tamen eum determinat ad sensum verum; ergo nullam, nequidem interpretativam, habet voluntatem loquendi falsum.

Resp. nego ant. Quod est de falso supponente; nam verba habent ex communi hominum instituto suam significationem, quam quilibet particularis pro arbitrio mutare non potest; ergo quaelibet supponatur restrictio pure mentalis, exterior dictio non corrigitur. Quare D. Thom. quaest. 3. art. 1, ait: *Ad virtutem veritatis pertinet, ut quis talem se exhibeat exterius per verba exteriora, qualis est; unde veritati opponitur, quod aliquis per verba exteriora aliud significet, quam quod habet apud se: quod ad mendacium pertinet.*

Inst. 3. Potest quis secum proferre sermonem, partim vocalem, partim mentalem, absque mendacio, etiamsi sermo vocalis, seorsim a mentali, foret falsus; ergo similiter potest alteri loqui.

Resp. nego conseq. Disparitas est, quod qui sibi loquitur, non indiget verbis exterioribus ad illud intelligendum quod mente gerit, nisi beneficio vocum quae, in ordine ad audientem, sunt signa necessaria conceptuum loquentis; sermo ergo mentalis non potest conjungi cum vocali, nisi per voces externas.

Inst. 4. Qui interroganti, num carnes comederit, respondet: *Non comedi*, interius addendo, *hodie*, non dicit falsum, antequam addiderit, hodie; ergo oratio exterior, mentaliter restricta, non est falsa.

Prob. ant. Oratio respondentis, *non comedi*, antequam addiderit, *hodie*, non est plena, sed est suspensa ab intentione aliquid ei addendi; ergo, etc.

Resp. nego antec. Quia in locutione hominis ad alterum, ex sermone vocali, et interna illa additione non fit unum totale signum, sicut fit ex pluribus vocibus externis, quia interna additio, utpote audienti ignota, non potest, respectu illius, esse signum sensus ab addente intenti: ideoque locutio externa non obstante interna illa additione, est omnino falsa, et rejicienda ut lingua dolosa: *Quid est*, enim, *lingua dolosa?* quaerit D. Augustinus in Ps. 51. respondet: *Ministra fallaciae . . . . aliud in corde gestantium, aliud ore promentium.*

Resp. et dico 2. Restrictio late mentalis non est mendacium, sed prudens veritatis occultatio; et ideo ea licet uti ex gravi et justa causa.

Prob. Ille non mentitur qui nec contra mentem loquitur, nec proximum decipit; sed qui restrictionem late mentalem adhibet, contra mentem suam non loquitur, ut per se patet, nec proximum decipit; ergo.

Prob. 2. *pars min.* Ille non decipit proximum qui ipsi mentem suam ita aperit, licet subobscure ut proximus ex modo loquendi, vel ex circumstantiis vel ex materia aut ex communi usu eam percipere possit ac debeat; atqui taliter mentem suam aperit qui

utitur restrictione late mentali; ergo, etc. unde August. (*a*) ait: *aliud est mentiri, aliud verum occultare.*

Nec dicas, Leges humanae societatis exigunt ut homo homini aperte revelet quidquid cognoscit veri; ergo numquam licet uti restrictione etiam late mentali.

Resp. nego ant. Nam sufficit ad societatem humanam ut loquamur eo sensu quem facile ex circumstantiis proximus colligere potest et debet, ut de facto potest ex restrictione late mentali.

Dixi licitum esse *ex gravi et justa causa* uti restrictione late mentali. Ratio est quia Leges societatis humanae postulant ut quisque veritatem simpliciter, juste interroganti aperiat, nisi alioquin eam celandi obest gravis et rationabilis necessitas.

Resolves 1. Confessarius qui interrogatus de crimine quod in Confessione audivit, respondet: *nihil hac de re audivi:* non mentitur; quia interrogans ex materia subjecta facile potest cognoscere a Confessario subintelligi, *quod possim revelare.*

Resolves: 2. Famulus cujusdam viri nobilis qui a quodam Dominum invisente interrogatus, *an Dominus adsit?* respondet, *abest* subintelligendo, *ut videatur*, non mentitur, quia ex usu communi et omnibus noto haec verba solum significant Dominum videri non posse.

Resolves 3. Non licet uti restrictionibus late mentalibus quoties rectus ordo exigit ut veritas clare manifestetur; exigit autem 1. Quoties interrogans habet jus inquirendi et cognoscendi veritatem, nec abutitur sua potestate, ut sunt Superior, Judex, etc. 2. Cum bonum Reipublicae aut Ecclesiae exigit ut veritas palam efferatur, ut si alioqui immineat periculum haeresis, machinationis contra Rempublicam vel Principem, etc.

QUÆSTIO II.

De Delectatione morosa.

Nota 1. Magnum esse discrimen inter desiderium et delectationem morosam.

Desiderium, est *actus voluntatis sibi complacentis in malo cum intentione illud exequendi si posset.*

Delectatio morosa, est *actus voluntatis sibi complacentis in malo*, (vel sibi displicenti in bono) *absque intentione mali exequendi.* Hinc consensus in desiderio est *efficax* respectu objecti, econtra in delectatione morosa est *inefficax.*

Porro dicitur *morosa*, non a mora temporis quo talis delectatio duravit in appetitu sensitivo, cum uno instanti peccatum mortale perfici possit; sed a mora voluntatis quae post turpis delectationis advertentiam, eam non repellit ut potest et debet; tunc enim

(*a*) D. *Aug. in Psalm.* 5.

voluntas est in mora obligationis quae ipsi incumbit delectationis hujus reprimendae.

Nota 2. Claritatis causa agemus, 1. De delectatione morosa per ordinem ad consensum, 2. De eadem per ordinem ad objectum.

ARTICULUS I.

De delectatione morosa per ordinem ad consensum.

Nota 1. Consensus in delectationem est triplex, scilicet positivus, negativus et virtualis.

Consensus positivus, qui etiam *expressus* et *formalis* dicitur, est ille quo voluntas per actum expressum approbat delectationem pravam ab intellectu propositam.

Consensus negativus, qui et *interpretativus* dicitur, est ille quo voluntas non quidem delectationem positive approbat, sed eam advertens non repellit, mereque negative circa illam se habet.

Consensus virtualis, est ille quo voluntas delectationem approbat, non quidem in se, sed virtute causae voluntariae positae ex qua sequitur delectatio, v. g. cum quis non vult turpes corporis motus, sed vult lectionem librorum amatoriorum, ex quibus tale motus excitantur.

Nota 2. Certum est apud omnes consensum positivum et virtualem in delectationem de aliqua re mortaliter mala, v. g. morte parentis, fornicatione, etc. esse peccata mortalia, si adsit plena rationis advertentia, quia nihil potest desiderari ad peccatum mortale quod ibi non reperiatur.

Sola ergo difficultas est de consensu negativo, utrum sufficiat ad peccatum mortale, quae ut solvatur sit

CONCLUSIO.

Consensus negativus quo quis post sufficientem advertentiam non reprimit delectationem circa illicita, sed mere negative se habet non consentiendo, aut dissentiendo, sufficit ad peccatum mortale, non solum quando imminet periculum consensus positivi in delectationem, sed etiam secluso tali periculo, nisi justa causa excuset.

Prob. 1. *pars*: Quia qui se exponit probabili periculo peccati mortalis, peccat mortaliter: sed qui non reprimit delectationem de re mortaliter mala, cum imminet periculum consensus positivi in illam, se exponit probabili periculo peccati mortalis; ergo, etc.

Prob. 2. *pars*: Delectatio interpretative voluntaria, de re mortaliter mala est mortalis: atqui delectatio quae post sufficientem advertentiam non reprimitur, est interpretative voluntaria; ergo. *Prob. min.* illud est interpretative voluntarium quod potest et debet repelli; atqui delectatio de re moraliter mala potest et debet repelli; ergo, etc. 1. *potest repelli*, vel deserendo actionem unde

nascitur nisi justa causa obstet; vel per actum formale displicentiae, vel per orationem, vel mentem alio avertendo, etc. 2. *debet repelli*, ut docet D. Thom. (*a*) *dicendum*, inquit, *quod delectatio dicitur morosa non ex mora temporis, sed ex eo quod ratio deliberans circa eam immoratur, nec tamen eam repellit, tenens et volvens libenter quae statim ut attigerunt animum, respui debuerunt ut Aug. dicit 12. de Trinit.*

Hinc Conc. Trid. (*b*) definit, concupiscentiam non posse nocere *non consentientibus, sed viriliter per gratiam repugnantibus.*

Dixi: *nisi justa causa excuset*: quia praeceptum, *non concupisces*, licet sit negativum formaliter, est tamen affirmativum virtualiter, ut negativum prohibet ne consentiamus concupiscentiis; ut affirmativum praecipit ut eis resistamus; at negativum obligat semper et pro semper, sed ut affirmativum non obligat semper et pro semper: ergo potest dari aliqua justa et rationabilis causa, propter quam juxta prudentis hominis aestimationem, non sit peccatum voluntatem aliquando habere se *mere negative* ad ejusmodi delectationes.

Quaeres: Quae et quot causae censeantur rationabiles ut voluntas circa delectationes morosas se habeat tantum negative?

Resp. Sunt duae.

1. Est cum probabilis est timor, ne ex majori resistentia delectatio augeatur, aut ne ea depulsa gravior insurgat, quia tunc ille status voluntatis est remedium conveniens ad majorem concupiscentiae violentiam reprimendam.

2. Est cum ad motus pravos depellendos dimittenda esset actio honesta vel utilis, v. g. auditio Confessionum, studium casuum conscientiae, utilis equitatio, necessitas medendi mulierem, etc. ratio est quia delectatio in illo casu nullo modo est voluntaria etiam interpretative, cum ad consensum interpretativum non sufficiat quod voluntas possit; sed insuper requiritur ut teneatur; porro in praesenti casu homo non tenetur desistere ab honesta vel utili actione ut reprimat hujusmodi delectationem, modo tamen absit periculum consensus in delectationem, et adsit vera displicentia circa illam.

ARTICULUS II.

De delectatione morosa per ordinem ad objectum.

Nota. Duplex potest esse objectum delectationis morosae.

Primum est cognitio vel artificium ipsius operis cogitati, v. g. si quis delectetur quod scientiam habeat, aut disputare possit de rebus venereis, magicis, etc. vel si delectetur de modo ridiculo

(*a*) *D. Thom.* 1. 2. *q.* 74. *art.* 6. *ad* 3.
(*b*) *Trid. sess.* 5. *can.* 5.

et mirabili quo aliquis cadens graviter laesus est, non vero de damno vulneris illati.

Secundum est ipsa res mala cogitata quae parit sensibilem voluptatem; prout accidit quando quis cogitationem habens de copula, delectatur de ipsa.

CONCLUSIO I.

Delectatio de sola cognitione rei mortaliter illicitae, vel de solo modo insolito et mirabili quo peracta est, non est per se peccatum.

Prob. Delectatio specificatur a suo objecto immediato; atqui objectum delectationis de sola rei malae cognitione et artificio, non est malum, ut per se patet; ergo, etc.

Dixi: ***Non est peccatum per se***: quia fieri potest ***per accidens*** ut sit peccatum; ***mortale*** quidem quando periculum est consensus in objectum illicitum: qui enim se exponit peccati mortalis periculo, peccat mortaliter; ***veniale*** vero quando talis cogitatio est vana et inutilis, puta si habeatur ex sola curiositate vel otiositate.

CONCLUSIO II.

Delectatio morosa quae terminatur ad rem ipsam cogitatione perceptam, est peccatum mortale, si res cogitata sit mortaliter mala; veniale vero si sit venialiter mala; etiamsi nulla sit voluntas operis perficiendi.

Prob. Ratione D. Thom. (*a*) Affectus erga rem mortaliter malam est peccatum mortale, et circa rem venialiter malam est peccatum veniale; sed qui delectatur de re illicita, habet affectum erga illam etiamsi proponat eam opere non complere; ergo, etc. unde Sapientiae 1. dicitur: *Perversae cogitationes separant a Deo.* Idem dicendum de eo qui de re bona habet displicentiam, v. g. qui tristatur de bono proximi, de virtutis exercitio, etc.

Quaeres 1. *Unde dignosci possit quod delectatio habeat pro objecto solam cognitionem vel artificium rei malae, non autem rem ipsam cognitam?*

Resp. Facile dignosci potest ex duobus capitibus;

1. ***Ex motivo:*** si motivum delectationis sit lectio vana, inutilis, etc. est signum quod habeat pro objecto rem ipsam malam; si vero motivum delectationis sit studium, concio facienda, corpus sanandum, etc. signum est quod habeat pro objecto veritatem turpis objecti ut cognitam.

2. ***Ex affectu erga objectum:*** si quis majori afficiatur delectatione circa artificium in rebus obscaenis relucens quam in rebus piis, signum est ipsum delectari de ipsa re turpi, non de cognitione tantum aut de modo.

(*a*) *D. Thom.* 1. 2. *quaest.* 64. *art.* 8.

Observandum est autem, quod interdum delectatio in principio quidem sit tantum de cognitione aut artificio, sed paulatim crescens tandem fiat de ipsa re; unde ubi necessitas aut utilitas non adest, a similibus semper abstinendum est.

Quaeres 2. An delectatio morosa speciem sumat ab objecto et circumstantiis?

Resp. affirm. Cum D. Antonin. (*a*) quia delectatio morosa specificatur ab objecto prout ab intellectu ut praesens repraesentato; ergo si repraesentetur ut malis ac diversae rationis circumstantiis vestitum, harum circumstantiarum malitiam necessario induet.

Hinc delectatio de copula cum conjugata habet rationem adulterii, cum consanguinea habet rationem incestus, hae proinde circumstantiae debent explicari in Confessione.

Objicies: Prava circumstantia non est motivum delectationis; ergo delectatio prava non specificatur ab illa.

Resp. nego conseq. Nam sufficit ut haec circumstantia objecto sit annexa et ab intellectu repraesentata, ut patet in eo qui desiderat copulam cum moniali, qui certe reus est sacrilegii, licet illa circumstantia non sit motivum illius desiderii.

Inst. 1. Exemplum illius, qui desiderat copulam cum moniali, non est ad rem praesentem; ergo, etc.

Prob. antec. Illud desiderium copulae cum moniali est affectus efficax; econtra delectatio morosa de copula cum moniali, est affectus inefficax; sed affectus inefficax specificatur a solo objecto formali, seu motivo; ergo delectatio morosa non contrahit malitiam sacrilegii.

Resp, nego min. Tam enim affectus inefficax, quam efficax, specificatur ab objectis etiam materialibus secundum omnem specificam rationem, quae illis cognoscitur inesse: specifica autem ratio, quae cognoscitur esse in moniali, est femina voto castitatis obstricta; ergo circumstantia voti ingreditur objectum specificum delectationis morosae. Alias omnes delectationes forent ejusdem speciei, non obstante quacumque diversitate objecti, sive utique delectatio foret de copula adulterina, incestuosa, sacrilega, etc. saltem quando delectationis motivum non forent objecta illa formaliter ut talia, sed qua carnalem delectationem excitantia praecise.

Inst. 2. D. Thom. q. 15. de veritate art. 4. ad 8. ait: *Nullus delectatur in aliquo nisi afficiatur ad illud.* Sed qui delectatur de copula cum moniali, non afficitur ad circumstantiam voti; ergo ejus delectatio morosa non specificatur ab illa circumstantia.

Resp. nego min. Nam talis afficitur ad objectum ut est in se; atqui objectum ut est in se, est vestitum circumstantia voti; ergo afficitur ad circumstantiam voti. Unde D. Thom. *ibidem art.* 6.

(*a*) *D. Antonin.* 2. *p. tit.* 5. *cap.* 1. § 6.

dicit: *Delectatio alicujus operationis, et ipsa operatio, ad idem genus peccati reducuntur.* Operatio autem, seu fornicatio cum moniali, est sacrilegium; ergo et delectatio illius operationis est sacrilegium.

Inst. 3. Qui delectatur de copula cum moniali, non vult sacrilegium committere; ergo illud non committit; nullum enim est peccatum nisi sit volitum.

Resp. dist. ant. Non vult sacrilegium committere directe, et formaliter, *conc.* indirecte. et interpretative, *nego ant.* cum D. Thom. *q.* 3. *de malo art.* 3. dicente: *Homo qui peccat, licet per se non velit deformitatem peccati, tamen deformitas peccati aliquo modo cadit sub voluntate peccantis* indirecte scilicet et interpretative, *dum scilicet magis eligit deformitatem peccati incurrere, quam ab actu cessare.* Hinc qui morose delectatur de cogitata fornicatione cum femina sciens eam esse Deo sacram, licet per se et directe non velit deformitatem sacrilegii, vult tamen indirecte et interpretative, dum magis eligit delectari de cogitata fornicatione cum femina Deo sacra, cognita ut tali, quam ab ea delectatione cessare. Ex his,

Resolves: Quod, cum delectatio morosa sortiatur malitiam ejusdem speciei cum opere externo, de quo delectatio capitur, opus vero externum, v.g. fornicatio, malitiam specie diversam sortiatur pro specifica diversitate, tam personae quae fornicatur, quam personae cum qua fornicatur, qualitas utriusque personae tam repraesentantis, quam repraesentatae, est aperienda in confessione. Enimvero, cui ratione voti, v. gr. prohibitum est fornicari, prohibitum est de fornicatione delectari; et sic de aliis.

Quaeres 3. *An liceat delectari de actu intrinsece malo, per accidens citra culpam commisso?* v.g. propter ignorantiam invincibilem, defectum rationis qualis reperitur in nocturna pollutione, etc

Resp. negat. Quia esset delectatio de objecto graviter *ex se* illicito; atqui nunquam licet delectari de objecto graviter ex se illicito; ergo, etc. Unde haec prop. fuit damnata ab Innoc. XI. *Licitum est filio gaudere de parricidio a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex haereditate consecutas.*

Dices: Talis est delectatio quale est ejus objectum; atqui objectum illius delectationis non est malum; ergo.

Resp dist. min. Non est malum per accidens, ratione scilicet involuntarietatis, *conc. min.* per se, *nego min.* Porro delectatio est voluntaria, et ideo non habet causam excusantem quam habet opus defectu libertatis perpetratum, ut patet ex superiori propos. damnata

Quaeres 4. *An delectatio morosa quam percipit viduus de copula praeterita, sponsus de futura, conjugatus de praeterita vel futura in absentia compartis, sit peccatum mortale?* antequam respondeam,

Nota; Duplex est delectatio morosa, nempe spiritualis, et venerea. *Spiritualis* est ea quae in sola voluntate residet sine ulla motione sensibili in corpore. *Venerea* est ca quae sentitur circa partes venereas ex commotione spirituum generationi inservientium. Unde

Resp. 1. *Delectatio venerea quae percipitur a praedictis, est per se mortalis.*

Prob. 1. Quia delectatio venerea non est licita nisi in actuali usu matrimonii vel in ordine ad illum; atqui delectatio venerea percepta a viduis, sponsis, et conjugatis absente comparte non potest ordinari ad usum matrimonii, cum vidui et sponsi sint constituti extra matrimonium, conjugati vero absente comparte non possint actum matrimonialem executioni demandare; ergo delectatio venerea non est ipsis licita.

Prob. 2. Delectatio venerea ex natura sua ordinatur ad seminis effusionem, estque juxta Medicos (*a*) quaedam illius inchoatio; ergo cum seminis effusio voluntaria extra actum conjugalem sit mortalis, omnis actus ad illam tendens et ordinatus est per se mortalis; quippe dispositio sumit suam speciem moralem a forma ad quam disponit, motus a termino ad quem tendit, medium a fine, causa ab effectu.

Resp. 2. *Delectatio spiritualis quam percipit viduus de copula praeterita, sponsus de copula futura, est per se mortalis, si talis delectatio sistat in copula carnali.*

Prob. Talis est delectatio, qualis est actus ex quo percipitur; atqui actus ex quo percipitur delectatio tam in viduo, quam in sponso nunc et in praesenti est malus mortaliter, quia ut sic sunt constituti extra matrimonium, in quo solo carnalis copula est licita; ergo.

Dixi: *Si talis delectatio sistat in copula carnali*: quia si sistat in bono ut causato per copulam matrimonialem, v. g. *Quod per illam evaserit aut evadat periculum peccati carnis vel aliquid aliud*, non est peccatum mortale, modo absit periculum pollutionis, aut consensus in aliquem actum impudicum. Ratio est, quia copula matrimonialis in tali casu habet rationem medii vel causae, quo tale bonum fuit acquisitum: ergo sicut tale bonum est objectum honestae delectationis, ita et copula prout et medium vel causa talis boni.

Resp. 3. *Delectatio spiritualis quam alter conjugum durante Matrimonio percipit ex copula matrimoniali cogitata ut praesenti in absentia alterius conjugis, non est per se peccatum mortale.*

Prob. Ex dictis talis est delectatio qualis est actus ex quo percipitur; sed copula matrimonialis ad cujus cogitationem sequitur delectatio, est isti conjugi pro tali tempore licita, quia ratione matri-

(*a*) Galenus, Hyppocrat.

monii quod perseverat, habet jus et dominium in corpus alterius, ratione cujus potest sine peccato mortali velle copulam matrimonialem, quod jus non tollitur per absentiam compartis, quamvis *per accidens* non possit exerceri.

Dixi*: non est per se mortalis*; quia *per accidens* potest esse mortalis, si nimirum sit causa commotionis in corpore, aut pollutionis; alias secluso tali periculo erit tantum peccatum *veniale*, quia delectatio haec est inutilis, otiosa, et homine Christiano indigna.

Quaeres 5. *An liceat delectari de re mortaliter mala, sub hac conditione;* si non esset mala aut prohibita.

Resp. cum dist. Vel res prohibita est *per se* et *intrinsece* mala, ut adulterium quod tantum prohibetur quia malum; vel non est *per se* et *intrinsece* mala, ut esus carnium in die Jejunii qui est tantum malus quia est prohibitus.

Si res sit *intrinsece* mala, delectatio de illa etiam sub conditione, *Si non esset mala et prohibita*, est mortalis in re gravi, et venialis in re levi . . . Si vero res sit tantum mala quia est prohibita, delectatio de illa sub praedicta conditione non est *per se* peccaminosa.

Ratio 1. *partis* est, quia nulla conditio apposita omnem ab objecto *intrinsece* malo, etiam ut repraesentatur, malitiam tollit; ergo delectatio de illo sub conditione, *Si non esset malum*, est delectatio de objecto absolute considerato; atqui objectum malum absolute consideratum, est mortale in re gravi, et veniale in re levi; ergo delectatio de illo est mortalis in re gravi, etc.

Resolves: Is peccat mortaliter qui dicit: *vellem fornicari, furari, occidere inimicum, si non esset malum furari, fornicari, etc.* item qui dicit: *vellem ut non esset malum furari, ut possim furari:* quia talis ordinem naturalem vult invertere.

Ratio 2. *partis* est, quia conditio apposita tollit omnem ab objecto ut repraesentatur, malitiam; ergo delectatio de illo sic repraesentato non est culpabilis.

Resolves: Non peccat qui dicit: *vellem comedere carnes nisi esset quadragesima*: vel *nuberem si non essem voto obstrictus:* vel si essem Judex, homicidam *hunc ad mortem condemnarem*; quia homicidium auctoritate publica factum, non est contra jus naturale.

Monet tamen Habert quod *cum vanae sint et inutiles hujusmodi delectationes, non sine peccato veniali admittantur.*

Quaeres 6. *An liceat delectari de bono effectu ex peccato secuto ?*

Resp. Licet, modo nullum sit periculum de ipso peccato materiali gaudendi: ratio est quia objectum talis gaudii non est malum; ergo nec delectatio de illo; sic enim Ecclesia gaudet de redemptione per Christum ex peccato Adami secuta: *O felix culpa quae talem et tantum meruit habere Redemptorem.*

CAPUT IV.

DE PECCATO MORTALI ET VENIALI.

Agemus 1, de existentia et malitia peccati mortalis.
2. De requisitis ad peccatum mortale.
3. De poenis peccati mortalis.
4. De existentia peccati venialis.
5. De habitudine peccati mortalis ad veniale.
6. De habitudine peccati venialis ad mortale.
7. De poenis peccati venialis.

QUÆSTIO I.

De existentia et malitia peccati mortalis.

CONCLUSIO I.

Dantur peccata mortalia; est de fide.

Prob. Peccatum mortale est illud quod animae mortem affert et hominem poenae aeternae reum constituit; atqui dantur hujusmodi peccata; ergo etc.

Prob. min. 1. Enim constat dari peccatum quod mortem animae affert, Rom. 1. *qui talia agunt, digni sunt morte.* Et cap. 8. *si secundum carnem vixeritis, moriemini*, morte scilicet animae per privationem gratiae sanctificantis. 2. Datur peccatum quod hominem constituit reum poenae aeternae ad Gal. 5. *qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*: et (a) *ite, maledicti, in ignem aeternum.*

CONCLUSIO II.

Malitia peccati mortalis prout est offensa Dei, est quidem objective et secundum quid infinita; sed est intrinsece et simpliciter finita.

Nota. Offensa *simpliciter* infinita est ea quae nullum habet terminum extrinsecum, nec unquam potest per aliam ejusdem ordinis superari. Offensa *secundum quid* infinita est ea quae habet terminum extrinsecum ultra quem extendi, vel intendi potest.

Prob. 1. *pars*: Actus qui tendit in objectum infinitum, est infinitus extrinsece, secundum quid, et terminative, ut patet in visione beatifica; atqui peccatum mortale offendit Deum qui est dignitatis infinitae; ergo continet malitiam secundum quid objective et extrinsece infinitam.

Prob. 2. *pars*: Illud non est infinitum intrinsece et simpliciter, quod habet terminum ultra quem potest extendi; atqui malitia peccati mortalis ut est offensa Dei, habet terminum ultra quem potest extendi; quia nulla est offensa quae non possit esse major

---

(a) *Matth.* 25. *v.* 41.

et major intra eandem speciem, tum ratione majoris et semper majoris deliberationis, tum ratione variarum circumstantiarum; ergo.

Confirmatur; Si malitia peccati mortalis ut est offensa Dei, esset infinita sempliciter, nullum peccatum esset gravius altero, cum infinito simpliciter nihil majus esse possit; atqui falsum consequens; nam homicidium est gravius adulterio, adulterium simplici fornicatione, etc. Ergo.

Objicies 1. Per peccatum mortale offenditur persona infinite digna; ergo ratio offensae in peccato mortali habet malitiam simpliciter infinitam.

Resp. nego conseq. Prob. Malitia offensae crescit juxta dignitatem personae offensae, unde injuria irrogata militi minor est illa quae irrogatur equiti. Ergo si persona offensa sit infinite digna, malitia offensae est simpliciter infinita.

Resp. dist. ant. Crescit objective, terminative et extrinsece, *conc. ant.* intrinsece et formaliter, *nego ant.* Alias et ipsum peccatum veniale esset infinitum simpliciter et intrinsece, cum etiam per illud offendatur persona infinita.

Porro gravitas extrinseca et objectiva peccati non valet, nec valere potest nisi ad constituendam gravitatem offensae in superiori quodam ordine, ad quem pertinere non possunt omnes offensae irrogatae creaturis.

Objicies 2. Poena proportionatur culpae; atqui poena peccati mortalis est infinita; ergo malitia peccati mortalis est infinita.

Resp dist. min. Est infinita intrinsece quoad durationem, *conc. min.* intrinsece quoad intentionem, *nego min.* Porro poena peccati est infinita quoad durationem, quia *in inferno nulla est redemptio;* sed ex poena quoad durationem infinita colligi non potest culpam esse intrinsece infinitam, eo fere modo quo ex gloria in duratione infinita non potest inferri meritum hominis justi esse intrinsece infinitum.

Inst. Illud est intrinsece infinitum quod est Dei destructivum; atqui tale est peccatum mortale; ergo, etc.

Resp. nego min. Peccator enim sese per peccatum avertendo a Deo, non destruit Deum quantum in se est, sed solum illum contemnit, et quidem per malitiam finitam; quomodo justus sese per actum charitatis convertendo ad Deum, ipsum glorificat per finitam bonitatem.

Objicies 3. Satisfactio ita crescit pro dignitate personae satisfacientis, ut cum haec infinita est, illa quoque infinita sit; ergo a pari gravitas offensae ita crescit pro dignitate personae laesae, ut si haec infinita sit, offensa sit quoque infinita.

Resp. nego conseq. Disparitas est, quod persona satisfaciens sit intrinsecum principium satisfactionis, et ideo satisfactio personae infinitae est infinita; at persona laesa est tantum terminus extrinse-

cus offensae; ergo offensae non communicat gravitatem nisi extrinsece et objective infinitam.

QUÆSTIO II.

De requisitis ad peccatum mortale.

Nota 1. *Peccatum* ex D. August. (*a*) usque adeo est *voluntarium ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.* Ad voluntarium autem requiritur advertentia ex parte rationis, et consensus liber ex parte voluntatis, verum ut cognoscamus quaenam advertentia et quinam consensus requiratur ad peccatum mortale,

Nota 2. Advertentia dividitur

1. *Ratione modi* in formalem, virtualem et interpretativam.

Advertentia *formalis*, seu expressa, est ea qua quis eligit actionem quam hic et nunc cognoscit esse malam.

Advertentia *virtualis*, est ea qua quis elicit actionem cum dubio, vel scrupulo, vel suspicione peccati, aut periculi ejus; item cum praevisione saltem confusa peccati in sua causa.

Advertentia *interpretativa*, est ea qua quis elicit actionem, cujus malitiam potuit et debuit advertere, sed per negligentiam culpabilem non advertit.

2. *Dividitur ratione perfectionis*, in plenam et semiplenam.

Advertentia *plena* seu perfecta, est ea qua homo sibi praesens et sui compos malitiam actus advertit aut advertere potest.

Semiplena seu imperfecta, est ea qua homo propter somnum aut aliud impedimentum non est satis sibi praesens, aut sui compos ut malitiam actus quantum sufficit, advertere possit.

Nota 3. Consensus eodem modo dividitur ac advertentia.

1. *Ratione modi*, in formalem, virtualem, et interpretativum, ut exposuimus, ubi de delectatione morosa.

2. *Ratione perfectionis*, in plenum et semiplenum.

Consensus *plenus* est actus quo voluntas cum plena deliberatione objectum ab intellectu propositum amplectitur.

Consensus *semiplenus*, est actus quo voluntas aliquid absque perfecta deliberatione, seu approbatione amplectitur, ut contingit in semi-dormiente, semi-ebrio, in infantibus perfectum usum rationis non habentibus; in iis qui ex inadvertentia, praecipitatione, turbatione agunt. His positis

CONCLUSIO I.

Ad peccatum mortale tria requiruntur, scilicet plena advertentia, perfectus consensus, et materia gravis, in illis peccatis, quae admittunt parvitatem materiae.

Prob. Peccatum mortale est quid in genere moris gravissimum,

(*a*) *Aug. Lib. de vera religione cap.* 14.

cum dissolvat amicitiam Dei cum homine, eumque aeternis suppliciis obnoxium faciat; atqui ut actus sit in genere moris gravissimus, requiritur ut homo objectum graviter malum cum plena rationis advertentia, plenoque voluntatis consensu, amplectatur; ergo ad peccatum mortale; etc.

Quaeres: *Quibus indiciis in dubio de consensu ad mortale sufficienti cognosci possit eum fuisse datum, vel non?*

Respond. Ad hoc cognoscendum traduntur quatuor regulae.

1. *Regula*: Si dubitans experientia noverit se reprimere pravos motus in appetitu suo insurgentes dum sui compos est ac praesens, signum est non dedisse sufficientem consensum; at si noverit se ordinarie pravis motibus consentire, signum est se dedisse sufficientem consensum; ratio est quia in dubio prudens praesumptio a consuetis et communiter contingentibus ac habituali dispositione sumitur.

2. *Regula*: Si dubitans sit vir probus ac timoratae conscientiae, et ita habitualiter dispositus ut mori mallet quam foedari, praesumendum est non adfuisse consensum perfectum, propter rationem primae regulae, propter quam aliter judicandum est de homine peccatis assueto.

3. *Regula*; Si dubitans oblata commoda occasione peccatum exterius exequendi, non solum illam non fuerit amplexus, sed fortiter eam abjecerit, signum est non consensisse perfecte; quia potentia executrix voluntati omnino obtemperat.

4. *Regula*: Si quis dubitet an vigilans aut dormiens, sui compos an impos quidpiam fecerit, non leve indicium est, fecisse sine plena advertentia et consensu perfecto; ratio est, quia quae cum plena advertentia fiunt, facillime cognoscuntur facta fuisse ratione plene advertente.

Ceterum cum hae regulae fundatae sint in conjecturis plerumque defectibilibus, qui dubitat utrum perfecte consenserit, debet consensum illum dubium confiteri.

CONCLUSIO II.

Ad peccatum mortale sufficit advertentia interpretativa consistens in eo quod quis possit et debeat advertere malitiam, vel ejus periculum, nec tamen advertat. Idem dic de consensu.

Prob. 1. Ad peccandum formaliter non requiritur actualis advertentia malitiae, vel suspicio, aut dubitatio actualis de illa, aut illius periculo, ut fuse probavimus, cap. 2. de peccatis ignorantiae; ergo ad peccatum mortale sufficit advertentia interpretativa.

Prob. 2. Illa advertentia sufficit ad peccatum mortale, quae sufficit ad voluntarium interpretativum, quod juxta omnes ad mortale sufficit; atqui advertentia interpretativa sufficit ad voluntarium interpretativum; ergo.

Prob. min. Voluntarium interpretativum est illud quod licet non sit positive volitum, tamen secundum prudentem aestimationem censetur volitum, eo quod voluntas fecerit aut omiserit quod debebat et poterat facere, aut non omittere; atqui advertentia interpretativa sufficit ut actus secundum prudentem aestimationem censeatur volitus, cum *scire et debere scire sint paria;* ergo advertentia interpretativa sufficit ad voluntarium interpretativum.

Dices: In conclusione superiori dictum est, ad peccatum mortale requiri plenam rationis advertentiam; atqui rationis advertentia non est plena, nisi sit actualis; ergo ad peccatum mortale requiritur advertentia actualis.

Resp. nego min. Cum enim scire et debere scire, sint aequalia, defectus voluntatis plenae advertentiae actualis, aequivalet plenae advertentiae actuali. Quare D. Thom. 1. 2 quaest. 6. *art.* 3. dicit: *Eo modo requiritur ad voluntarium actus cognitionis, sicut et actus voluntatis, ut scilicet sit in potestate alicujus considerare, et velle, et agere; et tunc, sicut non velle et non agere, cum tempus fuerit, est voluntarium, ita etiam non considerare.*

QUÆSTIO III.

De poenis Peccati mortalis.

Nota. **Cum peccatum mortale sit aversio a Deo et conversio ad creaturam, duplici poena praecipua mulctatur, scilicet poena damni quae correspondet aversioni a Deo, et quae consistit in privatione beatitudinis; et poena sensus quae consistit in dolore quem afficit ignis infernalis juxta illud Matth. 26.** ***discedite a me, maledicti, in ignem aeternum.*** **Sed, Quaeritur utrum poenae illae sint aeternae? negavit Origenes, ut refert D. August. (*a*) cujus haeresim sectantur Sociniani, contra quos:**

CONCLUSIO.

Damnatorum poenae sunt aeternae, est de fide.

Prob. ex Script. Isaiae 66. *vermis eorum non moritur, et ignis eorum non extinguetur.* Et Matth. 25. *discedite a me, maledicti, in ignem aeternum . . . . et ibunt hi in supplicium aeternum, justi autem in vitam aeternam.* Atqui in his textibus *vita aeterna* sumitur pro duratione finem nunquam habitura; ergo et *supplicium aeternum*, ut constat ex perpetua traditione, et ex istis aliis Scripturae textibus; *paleas comburet igni inextinguibili* (*b*), *et cruciabuntur die ac nocte in saecula saeculorum* (*c*).

Prob. ratione. Quia peccato in aeternum perseverante, rema-

(*a*) *August. l. de haeresibus, haeresi* 43.
(*b*) *Matth. vers.* 12. (*c*) *Apocal.* 20, *vers.* 10.

net in aeternum poena ipsi debita; atqui in inferno peccatum semper durat, tum quia Deus illud condonare nec vult, nec tenetur; tum quia damnatus defectu gratiae, quam voluntarie amisit, a peccato nunquam resipiscere vult nec potest; ergo, etc.

Objicies 1. Deus punit citra condignum; atqui non puniret citra condignum, bene vero ultra condignum, si poenam infligeret aeternam pro peccato quod saepe in instanti commissum est; ergo.

Resp. dist. maj. Punit citra condignum, hoc sensu quod poena damnatorum sit minus acerba quam merentur, *conc. maj.* hoc sensu quod damnatos non punit in aetenum, *nego major.* Sic intelligi debet hic textus (*a*), *superexaltat autem misericordia judicium.*

Inst. 1. Psalm. 102. dicitur; *non in perpetuum irascetur*; ergo Deus non puniet damnatos in aeternum.

Resp. nego conseq. Nam hic textus spectat hanc vitam, in qua Deus misericordiam suam praecipue exercet, et peccatoribus poenitentibus condonat peccata; non vero spectat alteram vitam in qua justitiam suam Deus maxime exercet sanctos remunerando, et impios puniendo in aeternum.

Inst. 2. Isaiae 24. dicitur: *congregabuntur in lacum, et claudentur ibi in carcere, et post multos dies visitabuntur.* Ergo damnatorum supplicia aliquando sunt desitura.

Resp. nego conseq. Nam, τὸ *visitare* in textu sumitur in malam partem pro *punire*, ut saepe sumitur in Scripturis v. gr. Isaiae 26. *visitasti et contrivisti eos*, unde sensus est, *in aeternum punientur.*

Inst. 3. Marci 12. de Scribis dicitur; *hi accipient prolixius judicium.* Ergo aliqui damnati longius punientur quam caeteri.

Resp. dist. text. Prolixius in acerbitate, *conc.* in duratione, *nego ant.* Poenae enim inferni sunt aequales in duratione, licet sint inaequales in acerbitate; unde *nego conseq.*

Objicies 2. Ecclesia in Missa *pro Defunctis*, orat pro salute reproborum: *libera Domine, animas omnium fidelium defunctorum de poenis inferni, et de profundo lacu*, etc.

Resp. nego ant. Nam vel illa Ecclesiae oratio retrahitur ad ipsum agonis momentum, adeo ut Deus futura oratione tactus, rogatur ne sinat animam morientis cadere *in obscurum.* Vel illa oratio effunditur ad petendum a Deo ut animae fidelium in gratia defunctorum a poenis Purgatorii liberentur; non vero effunditur pro damnatis, cum in eadem Missa canat Ecclesia, *in inferno nulla est redemptio.*

Quaeres 1. *Utrum quis possit puniri pro peccato alterius?*

Resp. Non potest puniri poena vindicativa, et proprie dicta, nisi etiam ipse reus sit culpae cui poena illa juste possit infligi.

(*a*) *Jacob.* 2. *vers.* 13.

Prob. ex Script. Ezechiel. 18. *filius non portabit iniquitatem patris*, et ad Gal. 6. *unusquisque onus suum portabit.* Unde Div. August. ait (*a*): *Omnis poena, si justa est, peccati poena, et supplicium nominatur.*

Objicies: Illud Exodi 20. *Ego sum Dominus .... visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam et quartam generationem.* Ergo.

Resp. nego conseq. Textus enim loquitur de filiis, qui peccata parentum suorum imitantur, ob quae tamen Deus eos certis poenis temporalibus non punivisset, nisi parentes eorum prius peccassent.

Inst. Quandoque filii et subditi ob peccata parentum, et Principum rapiuntur immatura morte, ut patet ex morte parvuli, qui Davidi ex adulterio natus erat 2. Reg. 12. 2. Ex interitu multorum millium de plebe propter peccatum ejusdem Davidis 2. Reg. 24. ergo aliquis potest puniri propter peccatum alterius.

Resp. dist. conseq. Potest puniri poena medicinali in temporalibus, *conc.* poena pure vindicativa, *nego conseq.*

Itaque ejusmodi mors inflicta filiis et subditis propter peccata parentum et Principum est poena proprie dicta et pure vindicativa respectu parentum et Principum, qui in illis tamquam in personis sibi pertinentibus puniuntur; sed est tantum poena medicinalis respectu parvulorum quos Deus per immaturam mortem tentationibus et aliis vitae periculis intendit subtrahere; et respectu subditorum adultorum est occasio ad augenda merita.

Quaeres 2. Utrum unum peccatum possit esse, et quandoque sit poena praecedentis peccati?

Resp. affirm. Ut constat ex Apost. Rom. 1. qui de gentibus, quae relicto vero Deo idola colebant, dicit: *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, etc.* quae exponens August. (*b*) ait: *Hic utique vides causam propter quam traditi sunt sine ulla ambiguitate monstratam . . . proinde praecedentis est poena peccati, et tamen etiam ipsa peccatum.* Sed

Quaeres 3. Quomodo unum peccatum possit esse poena alterius?

Resp. Unum peccatum non est poena alterius peccati hoc sensu, quod Deus propter praecedens peccatum, aliud impellat vel incitet: alias Deus esset auctor peccati formalis, spectati nimirum secundum malitiam, et deordinationem contra legem; sed hoc sensu unum peccatum potest esse poena alterius, quod Deus peccatorem, a quo desertus est, deserat per subtractionem specialium gratiae auxiliorum, quibus antea adjuvabat hominem, et sic de-

(*a*) *Lib.* 1. *retract. cap.* 9.
(*b*) *L.* 5. *contra Julian. cap.* 3.

serendo permittat in alia, et graviora peccata incidere, ex quibus consequuntur infamia, labor, anxietas animi, privatio gratiae sanctificantis; vermis conscientiae, et alia id genus.

QUÆSTIO IV.

De existentia peccati venialis.

Nota 1. Peccatum veniale est ex triplici capite; 1. Ex levitate materiae, ut furtum unius assis, 2. Ex imperfecta deliberatione, 3. Ex natura sua, ut verbum otiosum; dicitur veniale *ex natura sua*; quia quantumcumque crescat circa propriam materiam et objectum, habere non potest ex illo unde fiat mortale; de veniali in hac tertia acceptione agitur et de eo quaeritur, utrum detur?

Nota 2. Circa peccatum veniale ex natura sua erraverunt.

1. Wiclefus et Calvinus qui docuerunt omnia peccata esse mortalia ex natura sua, illa vero electis non imputari ad mortem, sed solis reprobis.

2. Lutherus qui docuit omnia peccata esse mortalia ex natura sua, illa vero non imputari fidelibus ad mortem, sed solis infidelibus; putabat enim homines sola fide justificari posse.

3. Joann. Gerson. (*a*) Rossensis (*b*) et Almainus (*c*) qui docuerunt omnia peccata ex natura sua esse mortalia, quaedam tamen esse venialia ex pura misericordia Dei nolentis quaelibet peccata privatione gratiae et poena aeterna puniri.

Hinc quod peccata sint venialia, id repetunt Haeretici ex conditione peccantis; Gerson vero, Roffensis, et Almainus ex misericordia Dei: contra quos,

CONCLUSIO.

Dantur peccata venialia ex natura sua.

Prob. Peccatum veniale ex natura sua est illud quod *ex se* nec mortem animae infert, nec poenam aeternam meretur; atqui dantur multa peccata quae *ex se* et independenter a conditione peccantis, vel a misericordia Dei, nec mortem animae inferunt, nec aeternam poenam merentur; ergo. Unde Pius V. et Gregor. XIII. hanc Baji prop. damnarunt; *nullum est peccatum ex natura sua veniale: sed omne peccatum meretur poenam aeternam.*

Confirmatur, quia Adam, David, S. Petrus erant fideles et praedestinati: quis tamen audeat asserere ipsos peccasse tantum venialiter?

Objiciunt Haeretici, Scripturam docere omnia indiscriminatim peccata esse natura sua mortalia; ergo etc.

Prob. ant. Variis Scripturae locis.

1. Rom. 6. ***Stipendia peccati mors.***

(*a*) *Gerson. l. de vita spirit. lect.* 1. (*b*) *Roffens. art.* 12. *contra Lutherum.* (*c*) *Almain. Tract.* 3. *moral. cap.* 20.

2. Ezechiel. 18. *Anima quae peccaverit, ipsa morietur.*

3. Matth. 5. *Qui solverit unum de mandatis istis minimis et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum*, id est *nullus*, inquit D. Thom. *quia non erit ibi.*

4. Jacob. 2. *Quicumque totam Legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.*

5. Deuter. 27. *Maledictus qui non permanet in omnibus quae scripta sunt in libro Legis hujus.*

Resp. ad 1. Apostolum loqui, non de quibuslibet peccatis, sed de gravioribus, de quibus post conversionem suam erubescebant recentes ad fidem conversi, *quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors est.* Addit Apost. ibidem.

Resp. ad 2. Ezechielem loqui de rapina, usura, homicidio, idololatria, etc. quae ex natura sua sunt gravissima, unde ibidem ea appellat *detestanda.*

Resp. ad 3. Christum vocare praecepta illa minima, non re, sed aestimatione Pharisaeorum, qui licet peccata externa homicidii, adulterii, etc. gravia reputarent, tamquam levia despiciebant peccata interna concupiscentiae uxoris vel rei alienae, odii inimicorum, etc. quae tamen in se levia non sunt.

Resp. ad 4. D. Jacobum loqui de peccatis gravibus, ait enim: *Quod si non moechaberis, occides autem, factus es transgressor Legis.*

Resp. ad 5. Sermonem esse de iis qui violaverint mandata, quae in illo capite traduntur, ut significat pronomen *hujus;* illa autem gravissima sunt mandata de vitandis idololatria, incestu, homicidio, etc.

Objicies 2. SS. Patres docent nullum peccatum esse spernendum ut parvum; ergo nullum est parvum.

Resp. dist. conseq. Nullum est parvum ratione peccati mortalis ad quod disponit juxta illud (*a*): *Qui spernit modica, paulatim decidet; conc. conseq.* Ratione sui, *nego conseq.*

Objicies 3. Quodlibet peccatum est offensa personae infinitae; ergo meretur poenam in duratione infinitam.

Resp. dist. ant. Est offensa gravis vel levis personae infinitae, *conc. ant.* est semper gravis offensa, *nego ant.*

Inst. 1. Quidquid est contra Legem Dei, est offensa gravis; atqui quodlibet peccatum est contra Legem Dei; ergo.

Resp. dist. maj. Quidquid est contra Legem Dei graviter praecipientem vel prohibentem, est gravis offensa, *conc. maj.* leviter prohibentem, *nego maj.* atqui quodlibet peccatum est contra Legem Dei graviter vel leviter praecipientem aut prohibentem, *conc.*

(*a*) *Eccl.* 19. *vers.* 1.

min. semper graviter praecipientem aut prohibentem, *nego minor. et conseq.* porro transgressio Legis leviter praecipientis, est levis.

Inst. 2. Omne peccatum est transgressio hujus primi mandati: *Diliges Dominum ex toto corde tuo*; ergo est grave.

Resp. nego ant. Universaliter sumptum. Quia per illud mandatum obligamur tantum ad diligendum Deum super omnia, hoc sensu quod parati simus potius carere omni bono, et pati omne malum, quam Deum offendere graviter.

Inst. 3. Nullum peccatum potest esse licitum propter ullum bonum etiam infinitum; ergo est malitiae infinitae, et meretur poenam aeternam.

Resp. nego conseq. Nullum equidem peccatum potest unquam fieri licitum, non quod habeat malitiam infinitam, sed quia omne peccatum qua tale, est intrinsece et essentialiter illicitum; et ita tam repugnat peccatum esse licitum, quam repugnat actum aliquem simul esse et non esse peccatum.

Inst. 4. Quodlibet peccatum est majus malum quam sit poena aeterna; ergo quodlibet per se meretur poenam aeternam.

Resp. nego cons. Equidem peccatum est majus malum quam poena aeterna, quae cum sit malum inferioris ordinis, nunquam potest pertingere malum culpae, quae est superioris ordinis; sed non inde sequitur quod levissimae culpae debeatur poena maxima, cum secundum justitiae vindicativae exigentiam poena debeat correspondere culpae; ideo culpae levi non nisi levis poena debetur.

Inst. 5. Bonum opus supernaturale, vel levissimum meretur vitam aeternam; ergo et peccatum levissimum meretur mortem aeternam.

Resp. nego conseq. Disparitas est quod omne opus bonum ex charitate fiat cui sane debetur vita aeterna: at leve peccatum non procedit ex odio Dei, cum justus illud committens in Dei amicitia habitualiter perseveret.

Quaeres: Unde repetenda sit prima et praecipua peccati venialis a mortali differentia?

Resp. 1. Non est repetenda ex eo quod mortale sit contra praeceptum, veniale vero contra consilium, ut voluit Scotus (*a*). Ratio est quia actus qui sunt tantum contra consilium, non sunt peccata; unde Apost. (*b*) post propositum de virginitate consilium, ait; *Si nupserit virgo, non peccat.*

Resp. 2. Non est repetenda ex eo quod mortale sit *contra* Legem, veniale vero *praeter* Legem. Ratio est quia furtum unius assis, mendacium jocosum, etc. sunt *ex se* venialia, et tamen sunt contra Legem; cum ergo D. Th. (*c*) dicit peccatum veniale

(*a*) *Scotus in dist.* 21. *q.* 1. (*b*) 1. *Cor.* 7. *v.* 28.
(*c*) *D. Thom.* 1. 2. *q.* 88. *art.* 1.

esse *praeter* Legem, per *tò Legem* intelligit charitatem, quae non destruitur per peccatum veniale: ita se explicat Div. Thom. (*a*) dicens: *Non enim corrumpit charitatem quae est plenitudo Legis.*

Resp. itaque 3. Praecipua differentia peccati venialis a mortali ex eo repeti debet quod homo per peccatum mortale ita se avertat a Deo, ut saltem virtualiter et interpretative finem suum ultimum constituat in creatura quam Deo praefert, unde Apost. (*b*) de gulosis dicit: *Quorum Deus venter est*: econtra per peccatum veniale homo nequidem virtualiter et interpretative finem suum ultimum ponat in creatura quam Deo postponit, cum eam deserere habitualiter sit dispositus, si illius amore Deum graviter offendi et penitus amitti, intelligeret; unde plus semper appretiative Deum diligit, quam creaturam.

Prob. Ea est prima et praecipua peccati venialis a mortali differentia, ex quo oriuntur omnes aliae differentiae; atqui ex differentia nobis assignata oriuntur omnes aliae differentiae; nam ex eo quod mortale constituat finem ultimum in creatura, non vero veniale, sequitur:

1. Quod mortale sit gravis offensa Dei, et ejus contemptus saltem interpretativus; veniale vero sit levis offensa absque contemptu Dei interpretativo.

2. Quod mortale extinguat charitatem; non vero veniale quod tantum minuit ejus fervorem.

3. Quod mortale tollat ordinem necessarium ad finem ultimum; veniale utilem tantum et congruum.

4. Quod mortale mereatur privationem gratiae sanctificantis, et amicitiae Dei; non vero veniale.

5. Quod mortale vehat reatum poenae aeternae; veniale vero reatum poenae temporalis tantum; ex his

Inferes: Peccatum mortale distingui essentialiter *in genere moris* a veniali; quia in peccato mortali reperitur contemptus Dei sufficiens ad dissolvendam ejus amicitiam, non autem in veniali.

Dixi *in genere moris*, seu secundum malitiam, quia mortale et veniale quae idem habent objectum materiale, et quae distinguuntur tantum secundum majorem vel minorem quantitatem materiae, non distinguuntur physice et *in genere entis*, quia major vel minor quantitas non mutat speciem physicam.

QUÆSTIO V.

De habitudine peccati mortalis ad veniale.

Quaeres 1. *An peccatum mortale ex genere suo possit fieri veniale?* Ante responsionem

(*a*) *D. Thom. quaest.* 7. *de malo art.* 1; *ad* 1.
(*b*) *Ad Philipp.* 3. *vers.* 19.

Nota 1. Peccatum tum mortale, tum veniale, aliud est tale *ex genere suo*; aliud est tale *per accidens*.

Peccatum *mortale ex genere suo*, est illud cujus malitia ex objecto sumpta, est *per se* gravis; *veniale* vero *ex genere suo*, est illud cujus malitia ex objecto sumpta, est *per se* levis; sic furtum ex genere suo est mortale; mendacium jocosum est veniale.

Peccatum mortale *per accidens*, est illud cujus malitia licet ex objecto levis, tamen fit gravis ratione alicujus circumstantiae sibi *per accidens* conjunctae, v. gr. mendacium jocosum fieri potest mortale ob grave scandalum ex ipso ortum.

Peccatum veniale *per accidens*, est illud cujus malitia licet ex objiecto gravis esse possit, de facto tamen est levis, vel propter levitatem materiae, vel propter defectum plenae advertentiae et pleni consensus.

Nota 2. Peccatum mortale aliud est tale *ex toto genere suo*: aliud *ex genere suo, sed non toto*.

Peccatum mortale *ex toto genere suo*, est illud quod non admittit parvitatem materiae, cujus proinde transgressio in parte quantumvis levissima magnam importat deordinationem. Talia sunt peccata 1. Quae sunt immediate contra Deum et religionem, ut *infidelitas, desperatio, odium Dei, perjurium, simonia, etc.* 2. quae sunt contra Sacramenta, ut *Sacramentorum iteratio*, *sigilli sacramentalis fractio, violatio jejunii naturalis pro sumenda Eucharistia*; etc. 3. Quae gravem in peccatore important deformitatem, et corruptionem, ut *ebrietas*, *luxuria*, quia omnis actus libidinosus, inchoata est pollutio, etc.

Peccatum mortale *ex genere suo*, *sed non toto*, est illud cujus materia gravis non est nisi sit in certa quadam quantitate. His positis.

Resp. 1. Omne omnino peccatum ex genere suo mortale potest fieri veniale ex defectu plenae advertentiae, vel pleni consensus; quia ad peccatum mortale essentialiter requiritur plena advertentia et plenus consensus; ergo uno ex illis duobus deficiente, deficit peccatum mortale. Ita docet D. Thom. 1. 2. quaest. 88. art. 6. his verbis: *Potest, quod ex genere est mortale, esse veniale propter imperfectionem actus, quia non perfecte pertingit ad rationem actus moralis.*

Quaeres 2. Peccatum mortale *ex toto suo genere*, non potest fieri veniale ex parvitate materiae, quia parvitatem materiae non admittit.

Resp. 3. Peccatum mortale *ex genere suo*, *sed non toto*, potest fieri veniale ob parvitatem materiae, ut patet in furto unius assis.

Porro ut probe dignoscatur materiae gravitas, non debet considerari *absolute*, sed *relative* ad finem a Legislatore intentum, qui si gravis sit et materia peccati ad illum multum conducat, pecca-

tum procul dubio erit mortale, sin vero veniale; sic Clericus supposito fine gravi a Legislatore intento peccat mortaliter ingrediendo tabernas, arma deferendo, etc.

Quaeres 2. Ex quibus capitibus colligendum sit peccatum esse mortale aut veniale ex genere suo?

Resp. Ex quinque capitibus:

1. Ex Scriptura sacra et Traditione juxta illud D. Aug. (*a*) *Quae sint levia, et quae gravia peccata, non humano, sed divino pensanda sunt judicio*; hinc peccatum illud est mortale ex genere suo, de quo Scriptura dicit: *Vae*; *abominabile*, *morte dignum*, *excludere a gloria*; *gehennae reum efficere*, *etc.*

2. Ex Ecclesiae auctoritate, summorum Pontificum decretis, sanctorum Patrum sententiis, et communi fidelium timoratorum sensu.

3. Ex gravi damno quod peccatum vel ipsi peccatori, vel proximo infert.

4. Ex gravitate poenae aliquibus transgressionibus impositae a justis Legibus canonicis et civilibus.

5. Ex communi Theologorum consensu a quo recedere maxime in morum regulis est summe periculosum et temerarium.

QUÆSTIO VI.

De habitudine peccati venialis ad mortale.

Nota. Resolvendum hic est, 1. An peccatum veniale disponat ad mortale. 2. Utrum possit fieri mortale. Seq. conclusionibus.

CONCLUSIO I.

Peccatum per accidens veniale disponit directe ad mortale ejusdem speciei.

Prob. Disponere *directe* ad mortale est inclinare et movere ad mortale; atqui peccatum veniale per accidens inclinat et movet ad mortale ejusdem speciei; v. gr. qui saepe furatur parva, inclinatur ad furandum majora; et qui admittit in seipso delectationes turpes imperfecte deliberatas, inclinatur ad eas admittendas ex perfecta deliberatione; ergo.

CONCLUSIO II.

Peccatum veniale ex genere suo *si negligatur et continuetur sensim disponit* indirecte *ad mortale.*

Prob. Disponere *indirecte* ad mortale, est removere id quod peccatum mortale impediret; atqui peccatum veniale ex genere suo, si continuetur, removet id quod peccatum mortale impediret; nam ex parte peccatoris minuit fervorem charitatis ac proinde auget cu-

(*a*) *Aug. enchiridii cap.* 18.

piditatem, juxta illud August. *decrementum charitatis, est incrementum cupiditatis;* et ex parte Dei impedit providentiam illam specialem qua tentationes et pericula removebat, et uberiores gratias largiebatur; ergo. Hinc Eccl. 19. dicitur: *qui spernit modica, decidet.*

CONCLUSIO III.

Peccatum veniale ex genere suo non potest fieri mortale propter solam actus multiplicationem; et consequenter venialia quantumvis multiplicata non possunt facere unum mortale.

Prob. Peccatum veniale differt specie morali a peccato mortali; nam malitia utriusque est diversae essentialiter rationis; atqui essentia rei propter solam actus multiplicationem non mutatur in aliam essentiam, v. g. accidentia numquam possunt mutari in substantiam, corporalia in spiritualia; ergo, etc.

Dices 1. Peccata venialia propter sui multiplicationem possunt occidere animam; ergo possunt fieri mortalia.

Prob. ant. Ex August. (*a*) *timenda sunt parva peccata quae collecta contra nos si fuerint, ita nos gravabunt et opprimient sicut unum aliquod grave peccatum.* Ergo.

Resp. dist. ant. primi argum. Possunt occidere dispositive, *conc.* effective, *nego ant.* sic explicandum esse D. Augustinum asserit D. Thom. (*b*) *loquitur in illo sensu*, ait, *quod multa venialia dispositive causent mortale.*

Dices 2. Famulus qui singulis unius alteriusve mensis diebus, assem furatur Domino, non nisi venialiter peccat singulis vicibus, et tamen contrahit peccatum mortale cum pervenit ad magnam quantitatem; ergo plura venialia constituunt unum mortale.

Resp. nego conseq. Equidem ille famulus contrahit mortale, non quia collectio venialium uni mortali aequivalet, sed quia minuta successive furando, tandem pervenit ad summam quae ad peccatum mortale sufficit, et quam sub mortali tenetur restituere, non ob singula parva furta, sed ob retentionem magnae rei aliense invito domino; neque enim absurdum est, ut qui furando tantum venialiter peccavit, obligetur sub mortali ad restitutionem; nam in *genere moris* pro uno et eodem reputantur, *scienter retinere alienum invito Domino, et illud furari.*

CONCLUSIO IV.

Peccatum ex genere suo veniale potest per accidens fieri mortale.

Prob. Quia ut peccatum veniale fiat *per accidens* mortale, satis est ut illi addatur circumstantia mortaliter mala; atqui hoc fieri potest, et de facto contingit in sex casibus.

(*a*) *August. Epist.* 308. (*b*) 1. 2. *quaest.* 88, *art.* 4.

1. *Ratione pravae dispositionis agentis*, quod fit 1. Quando agens constituit finem suum ultimum in peccato veniali, ut si paratus sit peccatum mortale potius committere quam tale veniale vitare. 2. Quando ex conscientia erronea existimat peccatum esse mortale, quod reipsa duntaxat est veniale. 3. Quando actu ita est affectus ut id quod facit, adhuc faceret, etiamsi sciret illud esse peccatum mortale. Ratio est, quia qui habet affectum ad mortale, peccat mortaliter, cum non amet Deum super omnia appretiative.

2. *Ratione finis mortaliter mali*, ad quem ordinatur; ut si quis verba jocosa proferat ut virginem ad fornicandum inducat: quia medium specificatur a fine.

3. *Ratione gravis scandali*, quod quis ex peccato levi secuturum praevidet, aut praevidere debet; ut si quis jocosa verba proferat praevidens alios inde ad verba turpia excitandos, quia causa praevisa effectus sui rationem induit.

4. *Ratione proximi periculi peccandi mortaliter*, quia qui vult causam, vult efficaciter effectum, quem praevidet aut praevidere potest et debet ex ea causa secuturum. Unde qui experientia didicit se ex aspectu mulieris, aut ex verbis otiosis cum ea habitis, inductum fuisse ad actum turpem, vel ad consensum in delectationem veneream, hoc ipso convincitur velle, ac proinde committere peccatum mortale.

In hoc periculo juxta Bonacinam versaretur qui proponeret omnia venialia committere, quia multa venialia disponunt ad mortale.

5. *Ratione contemptus formalis* praecepti, vel Superioris: ut si quis violet praeceptum in re levi, quia praeceptum est, vel quia renuit subjici praecepto, vel Superiori. Ratio est, quia contemptus iste in ipsum Deum cujus vices gerit Superior, refunditur, juxta illud Christi: (*a*) *Qui vos spernit, me spernit*, Deum autem contemnere, ipsique nolle subjici gravis est de se irreverentia, proindeque grave peccatum.

Dices: Ergo omne veniale erit *per accidens* mortale, quia in omni peccato veniali reperitur contemptus; *falsum conseq.*

Resp. nego sequel. Ad prob. *dist.* In omni veniali reperitur contemptus interpretativus, *conc.* formalis, *nego.*

Contemptus *formalis*, est voluntas Legem infringendi ex hac sola causa quod agens non vult subjici Legi, vel Superiori hoc vel illud praecipienti. Contemptus *interpretativus* est voluntas infringendi Legem ex alia quacumque causa, puta ex passione, ira, inertia, etc. Porro contempus interpretativus non est peccatum mortale nisi dum materia Legis de se, vel ex circumstantiis est gravis; econtra formalis contemptus, ex D. Bernardo (*b*), *con-*

(*a*) *Luc.* 10. *vers.* 16. (*b*) *Lib. de praecepto et dispensat. cap.* 11.

vertit in crimen gravis rebellionis naevum satis levem simplicis transgressionis.

6. *Ratione connexionis* et moralis materiae unionis; dum materiae leves inter se moraliter adunantur, quod fit 1. Per intentionis affectum; 2. Per ordinem quem materiae leves habent ad unam numero obligationem; 3. Per effectum totalem quem producunt, seu per summam integram quam constituunt.

Ex primo capite, qui apud se proponit singulis diebus per duos menses furari unum assem, toties quoties furatur assem, peccat mortaliter; quia ex intentione illius summae totalis paucula illa furatur. Unde licet in singulis furtulis materia sit levis in re, est tamen gravis in intentione, in qua jam existunt.

Ex secundo capite, peccat mortaliter qui saepius in die jejunii pauca comedit; qui saepe in die festo, per modica temporis spatia laborat; qui plures in Horis ejusdem diei versus omittit, ex quibus conjunctim sumptis oriatur notabilis quantitas, quia probabilius est singulas Horas per modum unius officii praecipi, non ut actiones a se invicem indipendentes.

Econtra venialiter solum peccat Clericus qui singulis diebus paucos ex Officio versus omittit; qui singulis diebus Dominicis per quadrantem serviliter laborat; qui quotidie in Quadragesima panis frustulum comedit; *ratio est*, quia illae leves transgressiones non dicunt ordinem ad unam numero obligationem, cum praecepta recitandi Officium, non laborandi, jejunandi, singulos dies in particulari afficiant et una cum die expirent; unde fit ut qui hodie peccat, non transgrediatur idem praeceptum quod heri transgressus est.

Ex tertio capite, qui etiam absque intentione plura furandi, quotidie unum assem furatur, peccat mortaliter cum pervenit ad quantitatem gravem; quia illa parva furta unam summam gravem totalem constituunt.

QUÆSTIO VII.

De poenis peccati venialis.

Nota 1. Poenae peccati venialis quatuor communiter assignantur;

1. Consistit in hujus vitae adversis, doloribus, morbis, et morte temporali, ut constat exemplo Moysis (*a*), uxoris Loth (*b*), Ozae (*c*).

2. Est gratiae copiosioris qua homo adjutus infallibiliter mortalia devitaret, subtractio.

3. Est diminutio ferveris, charitatis et familiaritatis cum Deo, qui peccato veniali coinquinatum incipit evomere de ore suo.

4. Est gravissimi ignis purgatorii perpessio temporanea saltem in his qui in Domino moriuntur.

Dixi: *Saltem in his qui in Domino moriuntur:* quia controver-

(*a*) *Num.* 27. *vers.* 13. (*b*) 2. *Paralip.* 13. *vers.* 10.
(*c*) *Genes.* 19. *vers.* 25.

titur inter Theologos, utrum peccatum veniale puniatur in damnatis poena aeterna, quod ut solvatur.

CONCLUSIO.

Peccatum veniale in hac vita quoad culpam non remissum, per accidens punitur in inferno poena aeterna: secus si quoad culpam fuerit remissum.

Prob. 1. *pars:* 1. Ex D. Thom. (*a*) *peccatum veniale in eo qui decedit cum mortali, quia nunquam remittitur, aeterna poena punitur propter gratiae carentiam.*

Prob. 2. *ratione:* Tamdiu remanere debet poena peccati, quamdiu remanet ejus culpa; atqui culpa peccati venialis in inferno remanebit in aeternum; ergo. *Prob.min.* 1. Quia existenti in termino non datur remissio peccati quoad culpam; 2. Quia remissio peccati non fit sine aliqua applicatione meritorum Christi; atqui Christi merita non applicantur damnatis, cum nec sint membra Christi, nec pro ipsis in tali statu positis obtulerit suam passionem; ergo. 3. Quia culpa non dimittitur absque ejusdem detestatione et displicentia, cujus damnati, defectu gratiae ipsis indebitae, omnino sunt incapaces; ergo.

Dices: Animae purgatorii sunt in termino, cum sint extra statum viae; atqui tamen ipsis remittuntur peccata venialia quoad culpam; ergo et damnatis.

Resp. dist. ant. Animae purgatorii sunt in termino secundum quid, *conc. ant.* simpliciter, *nego ant.* Itaque animae in purgatorio sunt *secundum quid* in via cum non pervenerint *totaliter* ad ultimum terminum, et habeant fidem et spem, quae sunt virtutes viatorum non remanentes in patria; damnati vero sunt *totaliter* et simpliciter in termino, cum fidem non habeant nec spem.

Prob. 2. *pars*: Nulla est alia ratio, cur poena peccati venialis in hac vita quoad culpam non remissi, non possit per satispassionem in inferno remitti, nisi quia peccati culpa in aeternum est duratura, ergo si in hac vita peccatum veniale dimissum fuerit quoad culpam, non est cur per satispassionem condignam et aequalem, poena temporalis ipsi debita solvi non possit in inferno . . . idem dicendum de peccatis mortalibus dimissis solum quoad culpam, quibus in inferno non nisi poena temporalis debetur.

Dices 1. Poenae a damnatis perpessae sunt omnino involuntariae; ergo non valent ad remittendam poenam peccatis jam quoad culpam dimissis debitam.

Resp. dist. conseq. Non valent ad remittendam poenam per satisfactionem, *conc.* per satispassionem, *nego conseq.* ad illam enim sufficit aequalitas inter poenam et culpam.

(*a*) *D. Thom. qu.* 5. *de malo. art.* 2. *ad* 8.

Dices 2. Si peccata venialia et mortalia dimissa in hac vita quoad culpam non punirentur in inferno poena aeterna, daretur in inferno quaedam poenarum redemptio et mitigatio; consequens est contra unanimem Ecclesiae consensum; ergo.

Resp. Ad utrumque cum D. Thom. (a) *Poena cujus est aliquis debitor post culpam remissam, in inferno punietur temporaliter. Nec propter hoc sequitur quod sit in inferno redemptio: quia poena solvitur, non redimitur: nec est inconveniens quod quantum ad aliquid accidentale poena inferni minuatur usque ad diem judicii, sicut etiam augetur.* Poena autem peccatis quoad culpam dimissis debita, est accidentalis.

CAPUT V.

DE PECCATIS CAPITALIBUS.

Nota. Peccata capitalia sunt septem; scilicet *superbia*, *avaritia*, *invidia*, *ira*, *acedia*, *gula*, *luxuria*. De duobus ultimis tractaturi cum agemus de virtute temperantiae: alia quinqne nobis sunt elucidanda; de quibus singulis quaeremus 1. Quid sit? 2. Quale peccatum? 3. Quot ejus filiae? 4. Quot ejus remedia?

QUÆSTIO I.

De Superbia.

Quaeres 1. *Quid sit superbia?*

Resp. Est *inordinatus appetitus propriae excellentiae.*

Dicitur 1. *appetitus*, id est, desiderium et amor.

Dicitur 2. *Inordinatus*: 1. Ex defectu humilitatis quo superbus iis quibus debet, subjici recusat; 2 Ex defectu magnanimitatis quo superbus quae sunt supra conditionem suam, praesumptuose et contra regulam a Deo statutam, appetit. Hinc si quis propriam excellentiam in Deo et propter Deum quaerat, virtus erit magnanimitatis, non superbiae vitium.

Dicitur 3. *Propriae excellentiae*: non alienae, unde si mater nimium appetat excellentiam filiae absque respectu ad seipsam, non est proprie superbia, sed quoddam aliud vitium superbiae affine.

Quaeres 2. *Quale sit peccatum superbiae?* ante responsionem, *Nota*: Superbia alia est perfecta, alia imperfecta.

Superbia *perfecta*, est ea qua quis bona quae a solo De habet gratuito, aestimat a semetipso habere, vel pro suis meritis accepisse.

Superbia *imperfecta*, est ea qua quis agnoscens se omnia Deo debere, caeteris plus aequo se effert; item est ea qua quis bona quae vere non habet, arrogat sive in sua, sive in aliorum opinione. His positis:

(a) *D. Thom. in* 4. *dist.* 22. *qu.* 1. *art.* 1. *ad* 5.

Resp. 1. Superbia perfecta est peccatum mortale *ex genere suo*, juxta illud (*a*) *arrogantiam et superbiam detestor*. Ratio est, quia repugnat charitati Dei qui per superbiam contemnitur; unde Apostolus de *superbis et elatis*, ait: *qui talia agunt, digni sunt morte* (*b*): et Proverb. 16. *abominatio Domini est omnis arrogans.*

Resp. 2. Superbia imperfecta est solum veniale ex genere suo, quia charitati non graviter repugnat; fit tamen mortalis 1. Si adsit gravis Superiorum contemptus; 2. si adsit grave proximi detrimentum, v. g. si quis propriam excellentiam quaerat per proximi detractionem aut calumniam.

Quaeres 3. *An superbia sit omnium peccatorum gravissimum?*

Resp. Est gravissimum, si spectetur ratione aversionis a Deo.

Prob. 1. Quia aversio a Deo, quae ad alia peccata spectat ex consequenti, per se ad superbiam spectat, ut docet D. Thom. 2. 2. q. 162. art. 6. dicens: *In aliis peccatis homo a Deo avertitur, vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, sive propter desiderium cujuscumque alterius boni. Sed superbia habet aversionem a Deo, ex hoc ipso quod non vult Deo, vel ejus regulae subjici.* Ratio est, quia superbia perfecta in eo consistit, quod quis ita extollatur, ut Deo, Superioribus a Deo constitutis, eorumque Legibus nolit subijci.

Prob. 2. Quia superbia omnium peccatorum est initium, juxta illud Eccl. 10. *initium omnis peccati superbia*. Et illud D. August. sermone in Psalm. 18. *Non est majus peccatum, quam apostatare a Deo, quod est initium superbiae hominis*; quare expositione in eundem Psalm., dicit: *Magnum hoc delictum est, et caput et causa omnium delictorum. Scriptum est enim: initium omnis peccati superbia.*

Prob. 3. Quia superbia est vitiorum omnium periculosissimum, unde a S. Isidoro *lib.* 11. *Sentent. cap.* 38 vocatur, *ruina omnium virtutum*, de qua August. *Epist.* 211. dicit, *Alia quaecumque iniquitas in malis operibus; exercetur ut fiant; superbia vero etiam bonis operibus insidiatur, ut pereant.* Ideo justi perpetuo vigilare debent, ne in suis actibus obrepat superbia, quae ex D. August. Epist. 118. *Etiam in recte factis timenda est, ne illa, quae laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur*; ergo quilibet debet orare et cum Regio Psalte, Psal. 53. dicere: *non veniat mihi pes superbiae.*

Quaeres 4. *Quae et quot sint filiae superbiae?*

Resp. Tres recensentur; scilicet praesumptio, ambitio, et vana gloria.

Praesumptio est *inordinatus appetitus aliquid quod vires proprias superat, aggrediendi.*

(*a*) *Proverb.* 8. *vers.* 13. (*b*) *Rom.* 1. *vers.* 25.

Est mortalis 1. cum ex ea imminet periculum Deo iujuriam inferendi, sic peccavit mortaliter Lucifer cum dixit, *similis ero Altissimo.*

2. Cum ex eâ imminet periculum sibi ipsi, aut proximo damnificandi; sic peccat mortaliter qui sine sufficienti scientia praesumit exercere, aut quaerere officium Medici, Superioris, Judicis, Theologiae professoris, etc. 3. Cum ex ea imminet grave periculum peccandi, v. gr. dum quis suam cognoscens ad venerea proclivitatem, feminarum se conversationi, absque necessitate, ingerit, in quibus suam saepe expertus est fragilitatem.

Ambitio est inordinatus honorum et dignitatum appetitus; est *per se* tantum venialis; fit tamen mortalis, 1. *Ratione affectus mortaliter illiciti*, ut si quis mallet peccare mortaliter, quam honorem aliquem non adipisci, vel amittere. 2. *Ratione medii graviter mali*, ut si quis quaerat honorem per detractionem de competitore. 3. Ratione finis, ut si quis appetat honorem propter se, non propter Deum. 4. *Ratione damni proximo inferendi*, ut si quis appetat officium Judicis carens scientia competenti.

Vana gloria, est *inordinatus laudis humanae appetitus.*

Est mortalis 1. Si quis gloriam quaerat ex re mortali, v. g. fornicatione, duello, etc. 2. *Si* in gloria humana ponatur finis ultimus; alias est solum venialis.

Porro licet vana gloria sit filia superbiae, habet tamen et ipsa suas filias numero septem, scilicet inobedientia, jactantia, hypocrisis, contentio, discordia, pertinacia, et novitatum inventio.

Inobedientia est peccatum quo violatur praeceptum Superioris ex contemptu, sive quia praeceptum est; est semper mortalis etiamsi levis sit materia, ut supra dictum est (*a*).

Jactantia, est, *inanis et stulta propriae excellentiae praedicatio.* Est per se venialis; mortalis vero, *si* charitati Dei et proximi sit contraria, qualis fuit jactantia Pharisaei dicentis: *non sum sicut caeteri hominum, raptores, injusti, adulteri, etc.* (*b*).

Hypocrisis, est *fictio peccatoris se justum simulantis*; unde est mendacium facti. Quandove venialis quandove mortalis fit, id *discernendum est ex fine*, ait Div. Thom. (*c*) *quia si* (graviter) *repugnet charitati Dei vel proximi*, *erit peccatum mortale*, *puta cum* (hypocrita) *simulat sanctitatem vel ut falsam doctrinam disseminet, vel ut adipiscatur dignitatem Ecclesiasticam indignus, vel quaecumque alia bona temporalia*, *in quibus finem constituit. Si vero finis intentus non repugnet charitati*, *erit peccatum veniale*, *puta cum aliquis in ipsa fictione delectatur.*

Contentio, est *inordinata verborum contrarietas circa verum.*

(*a*) *Quaest.* 6. *de habitudine Peccati venialis ad mortale.*
(*b*) *Luc.* 18. *vers.* 11. (*c*) *D. Thom.* 2. 2. *q.* 3. *art.* 4. *in corp.*

Discordia vero est *inordinata voluntatum contrarietas circa bonum*, in quo ex charitate Dei vel proximi convenire et consentire tenemur.

Utraque est peccatum mortale *ex genere suo*, sicut alia quae sunt contra charitatem; unde ad Galat. 5. *contentiones et dissentiones* numerantur inter opera carnis a regno Dei excludentia.

Pertinacia, est *perseverantia in propria sententia contra veritatem cognitam, vel sufficienter propositam*. Est solum venialis per se; fit tamen mortalis quando est contra honorem Dei, vel bonum grave proximi; nam tunc materia gravis est.

Inventio novitatum, est *propriae excellentiae manifestatio per aliquid novi, admirationem ingerentis*. Est per se venialis, fit tamen mortalis, 1. Si fidei, bonis moribus, vel pudicitiae adversetur. 2. Si pariat scandalum vel grave damnum proximo.

Quaeres 5. Quaenam sint superbiae remedia?

Resp. Inter innumera, haec afferri solent.

1. Est notitia sui, vix enim possibile est ut sibi ipsi non vilescat, qui defectus suos tum physicos, tum morales sincere coram Deo pensabit.

2. Est diligens inspectio brevitatis eorum quibus mens superbire solet; nam quicunque sis, *terra es et in terram reverteris* (*a*).

3. Est frequens meditatio poenarum superbiae, et humilitatis praemiorum, nam (*b*) *qui se exaltaverit humiliabitur, et qui se humiliaverit, exaltabitur.*

4. Est libens cum humilibus conversatio, atque Christi imitatio, qui *humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem*.

5. Est susceptio ministeriorum vilium, v. g. hospitalia visitare; pauperibus et aegrotis ministrare, infimum locum eligere, etc.

QUÆSTIO II.

De Ira.

Quaer. 1. Quid sit Ira?

Resp. Est *inordinatus appetitus vindictae aut quasi vindictae.*

Dicitur 1. *Appetitus inordinatus*: quod ex duplici capite oriri potest. 1. *Ex parte objecti*, cum nempe quis optat vindictam ei qui non meruit; vel majorem quam meruit; vel inferendam sine justa auctoritate; vel tandem qui eam, etsi justa sit, non ut justam appetit, sed ut satiativam malevoli cordis. 2. *Ex parte modi*, ut *si quis nimis ordenter irascatur interius, vel si nimis exterius manifestet signa irae*, ait D. Thomas (*c*).

Hinc dum ira nec modum excedit, nec in objecto deficit, sed ad finem honestum tendit qui est ait D. Thom. (*d*) *conservatio ju-*

(*a*) *Genes.* 3. *vers.* 19. (*b*) *Matth.* 13. *vers.* 12.
(*c*) *D. Th.* 2. 2. *quaest.* 158. *art.* 3. (*d*) *Ibidem art.* 2.

stitiae et correctio culpae, vitium non est, sed virtus, juxta illud Psalmistae, *irascimini et nolite peccare.*

Dicitur 3. *Vindictae aut quasi vindictae*: nec enim ad iram necesse est ut vindicta feratur in eum a quo quis se laesum putat; sed quilibet potest vere et inordinate irasci in res inanimatas, ut scriptor in calamum, pictor in pennicillum, etc.

Quaeres 2. Quale sit peccatum Ira?

Resp. 1. Ira ex parte objecti inordinata, est peccatum mortale ex genere suo, cum sit contra charitatem et justitiam; unde *ira* numeratur inter *opera carnis quae qui agunt, regnum Dei non consequentur.*

Resp. 2. Ira ex parte modi tantum inordinata, *secundum se non habet ex genere suo rationem peccati mortalis*, ait D. Thom. (*a*) potest tamen esse mortalis per accidens, nempe ratione scandali, convicii, blasphemiae, maledicti, etc. quae ex nimia irae commotione oriuntur.

Quaeres 3. Quae et quot sint filiae irae?

Resp. Sex vulgo numerantur, quae omnes sunt peccata mortalia aut venialia prout magis vel minus graviter justitiam vel charitatem offendunt, et sunt:

Indignatio, quae est vitium quo quis ob injuriam sibi factam alteri recusat officia charitatis communia.

Tumor mentis, est aestus quidam animi diversa vindictae media omni conatu excogitantis.

Clamor, est inordinata atque confusa locutio.

Blasphemia, est injuriosa contra Deum vel Sanctos locutio.

Contumelia, est sermo injuriosus contra proximum audientem.

Rixa, est pugna manuum inter eos qui ex ira invicem se percutiunt auctoritate privata. *Rixa*. in aggressore est semper mortalis ex genere suo, ut patet *ex Galat.* 5. in eo autem qui se defendit, non est peccatum, si non excedat debitum moderamen; quod si excedat, est peccatum veniale quidem, cum excessus est levis, mortale vero cum excessus est gravis; ita D. Thom. (*b*).

Quaeres 4. Quaenam sint remedia irae?

Resp. Quatuor praecipua sunt,

1. Meditari mansuetudinem Christi, qui (*c*) *cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur.*

2. Considerare quantum ira sit injusta et perniciosa, quae tot induxit clades, bella, duella, homicidia, etc.

3. Nihil facere in motu irae, sed solum postquam sedatus erit.

4. Elicere actus charitatis, humilitatis, patientiae, et mansuetudinis qui irae maxime adversantur.

(*a*) *Ibidem art.* 3. (*b*) *Div. Thom. hic qu.* 41. *art.* 1.
(*c*) 1. *Petri* 2. *vers.* 23.

QUÆSTIO III.

De Avaritia.

Quaeres 1. *Quid sit avaritia?*

Resp. Est *inordinatus appetitus divitiarum.* Est autem *inordinatus* 1. *ratione objecti*, dum nempe aliena concupiscimus; 2. *ratione finis*, dum finem nostrum constituimus in divitiis. 3. *ratione excessus*, dum ita opes congerimus ut nullum iis congerendis modum statuamus. Unde avarus non est, sed providus, qui divitias appetit quantum satis est ad vitam honeste transigendam, prolem educandam, familiam sustentandam, etc. quia in hoc nihil est inordinati.

Quaeres 2. *Quale sit peccatum avaritia?*

Resp. 1. Dum avaritia charitati vel justitiae adversatur, est mortalis ex genere suo; nam *neque fures, neque avari, regnum Dei possidebunt*, ait Apostol. (*a*) *Resp.* 2. cum D. Thom. (*b*) *si inordinatio amoris*, divitiarum, *intra hoc sistat, ut scilicet homo quamvis superflue divitias amet, non tamen praeferat earum amorem amori divino, ut si propter divitias non velit aliquid facere contra Deum et proximum, sic avaritia est peccatum veniale.* Ratio est quia tunc potius illiberalitas quam proprie dicta avaritia, censetur.

Quaeres 3. *Quot sint filiae avaritiae?*

Resp. Sunt septem.

1. Est *proditio*, quae est *deceptio contra fidem datam vel debitam*.

2. Est *fraus*, quae est *deceptio proximi per facta injusta:* v. g. cum venditur pixis ex auricalco pro pixide ex auro.

3. *Fallacia* seu *dolus*, est *deceptio proximi per verba dolosa*, aequivoca et mendacia.

4. *Perjurium*, est *deceptio proximi per falsum juramentum.*

5. *Inquietudo mentis*, qua ex nimio divitiarum amore a debitis retrahimur officiis.

6. *Violentia*, qua res aliena per vim injustam usurpatur.

7. *Obduratio cordis*, seu immisericordia, quae est *tenax rebus terrenis adhaesio quae impedit ne cor miseriis pauperum emolliatur*, unde fit ut violetur praeceptum eleemosynae.

Quaeres 4. *Quaenam sint remedia avaritiae?*

Resp. Praecipua sunt.

1. Attendere omnia prorsus in morte dimittenda et relinquenda haeredibus saepe ingratis, dissipatoribus, imo saepe inde damnationis occasionem sumpturis; *stulte*, ait Christus, *hac nocte animam tuam repetunt a te: quae autem parasti cujus erunt* (*c*)?

(*a*) 1. *Cor.* 6. *vers.* 10. (*b*) *D. Thom.* 2. 2. *quaest.* 118. *art.* 4.
(*c*) *Lucae* 19. *vers.* 20.

2. Animadvertere *quam difficile* sit *confidentes in pecuniis in regnum Dei intrare; facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei* (*a*).

3. Meditari paupertatem Christi, qui (*b*) *cum dives esset, propter nos egenus factus est.*

QUÆSTIO IV.

De Invidia.

Quaeres 1. Quid sit invidia?

Resp. Est *tristitia de bono proximi quatenus est propriae excellentiae imminutivum.* Unde si quis de bonis proximi tristetur ex alio motivo, non erit invidia.

Hinc 1. Si quis tristetur de bonis proximi, quia ipsi est inimicus, erit *odium*, non invidia.

2. Si tristetur de bonis prodigi ea dilapidantis, aut avari ea turpiter recondentis, erit *justa indignatio*, non invidia.

3. Si tristetur de bonis temporalibus peccatorum, quia illis sunt indigni, erit *zelus inordinatus*; cum omnia divinae Providentiae decretis, quae adorare debemus, eveniant.

4. Si tristetur de bono alterius; v. g. de adepta potestate, non quia ipsi bonum, sed quia damnum sibi aut alteri inde imminet, est *justus timor*.

5. Si tristetur de bono alterius, non quia ille bonum possidet, sed quia sibi deest, ita tamen ut minime cupiat alterum illo privare, est *aemulatio*, non invidia.

Quaeres 2. Quale peccatum sit invidia?

Resp. Est peccatum mortale ex genere suo; quia opponitur charitati, cujus proprium est de bono proximi gaudere, et de illius malo dolere; hinc ad Galat. 5. *invidia* dicitur excludere *a regno Dei.*

Quaeres 3. Quot sunt filiae invidiae?

Resp. Sunt sex, scilicet odium proximi, contumelia, detractio, et exultatio in adversis et afflictio in prosperis, susurratio, de quibus omnibus alibi agemus.

Quaeres 4. Quaenam sunt invidiae remedia?

Resp. Sequentia numerantur;

1. Est attente meditari nullum esse vitium quod nos similiores reddat diabolo, juxta illud (*c*) *invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum: imitantur autem illum qui sunt ex parte illius.*

2. Est honorem humanum contemnere, *non efficiamur*, ait Apost. (*d*) *inanis gloriae cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.*

3. Est persuasum habere invidiam soli invidenti nocere qui ea

(*a*) *Matth.* 10 *vers.* 24. (*b*) 2. *Corinth.* 8. *vers.* 9.
(*c*) *Sap.* 2. *v.* 24. (*d*) *Ad Galat.* 5. *v.* 26.

immaniter ac inutiliter cruciatur; quaero enim an invisus per invidiam suis spolietur bonis? An invidens per invidiam ditetur bonis invisi, etiamsi ipsis spoliari contingat? Respondeat qui diabolico illo cruciatur vitio?

QUÆSTIO V.

De Acedia seu Desidia.

Quaeres 1. *Quid sit acedia?*

Resp. Est *tristitia et taedium de bonis divinis ut ad nos pertinentibus;* ut si quis doleat quod Deus sit beatitudo nostra, eo quod haec beatitudo sine voluptatis fuga, et difficili virtutum exercitio obtineri non possit.

Quaeres 2. *Quale sit peccatum acedia?*

Resp. Est mortale ex genere suo, juxta illud Apostol. (*a*) *Tristitia saeculi mortem operatur.* Ratio est quia graviter charitati Dei repugnat, cum per eam parvipendatur amicitia Dei et aeterna beatitudo; atque indigna reputentur quae difficili virtutum exercitio comparentur.

Quaeres 3. *Quot sint filiae acediae?*

Resp. Sunt sex 1. Est *malitia*, qua quis odit bona spiritualia, et vellet ea non esse, v.gr. non esse Sacramenta, religionem Christianam, non agnovisse Christum, etc. haec est mortalis *ex toto genere suo*. Unde sola indeliberatio excusare potest.

2. Est *desperatio*, qua quis assecutionem beatitudinis sibi impossibilem existimans, de ea obtinenda diffidit. Est peccatum de se gravissimum.

3. Est *pusillanimitas*, qua quis ex diffidentia de viribus suis, Dei consilia aut praecepta omittit.

4. Est *rancor*, quae est quaedam indignatio in eos qui ad spiritualia nos inducere volunt; est grave peccatum juxta illud: (*b*) *Viro qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus.*

5. Est *torpor*, qui est languor animi quo bonum vel omittitur, vel negligenter fit. Est mortalis, si bonum sit graviter praeceptum.

6. Est *evagatio mentis*, in oratione aliisve exercitiis spiritualibus. De se quidem venialis est; sed mortalis si fiat eo tempore quo ex praecepto requiritur mentis attentio.

Quaeres 4. *Quot sunt remedia acediae?*

Resp. Praecipua sunt; 1. Meditatio noctis illius aeternae *in qua nemo potest operari* (*c*). Et istius Christi comminationis: *Jam securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor quae non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur* (*d*).

(*a*) 2. *Corinth.* 7. *v.* 10. (*b*) *Prov.* 19. *v.* 1.
(*c*) *Joann.* 9. *v.* 4. (*d*) *Matth.* 3. *v.* 10.

2. Est reflexio ad labores quos filii hujus saeculi suscipiunt, ut ad corruptibilem coronam perveniant; unde concludemus totis viribus gloriae aeternae adeptioni esse incumbendum.

3. Est meditatio laborum et passionum Christi et Sanctorum, brevitatis laborum et aeternitatis praemiorum fervidae charitatis, etc.

QUÆSTIO VI.

De Gula.

Quaeres 1. *Quid sit gula?*

Resp. Est, *Inordinatus appetitus cibi et potus.*

Dicitur 1. *Appetitus*; quia non solum inordinate comestio, sed etiam desiderium inordinate comedendi, et bibendi, est vitiosum.

Dicitur 2. *Inordinatus*: Quia qui cibo et potu utitur, juxta Dei ordinationem, ad corporis sustentationem, non solum non peccat, sed et coram Deo meritum sibi comparare potest. Is ergo solus reus est peccati gulae, qui ob solam voluptatem manducat et bibit, ut declaravit Ecclesia damnatione hujus prop. *Comedere et bibere usque ad satietatem, ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui*. Quam etiam propositionem *temerariam, scandalosam, perniciosam, erroneam, ad Epicuri scholam ablegandam*, declaravit Clerus Gallicanus, anno 1700.

Dicitur 3. *Cibi et potus*: per quod designatur proprium gulae objectum, quod est delectatio cibi, et potus inordinate concupita.

Quaeres 2. *Quot modis gulae peccatum committi possit?*

Resp. Quinque modis hoc versu contentis:

Praepropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

Praepropere, id est, si edas ante tempus, est enim signum quaesitae potius voluptatis quam necessitatis, cum obsit, non prosit valetudini.

Laute, id est, si nimis exquisita, nempe pretiosiora, quam conveniat statui vel necessitati.

Nimis, id est, plusquam natura exigit.

Ardenter, id est, si nimia aviditate, aut voracitate; *Et licet quidam habeant a naturali conditione vel assuefactione*, ait D. Antonin. p. 2. tit. 6. cap. 1. §. 5. *tamen corpori nocet . . . . . et cum procedit ex inordinato appetitu delectationis, gulae peccatum est.*

Studiose, id est, si nimis exquisite praeparata, quod non sit, nisi propter voluptatem.

Quaeres 3. *Quale sit peccatum gulae?*

Resp. Cum D. Thom. 2.2. q. 138. art. 2. distinguendo. *Si inordinatio concupiscentiae*, id est appetitus cibi et potus, *accipiatur in gula secundum aversionem a fine ultimo, sic gula erit peccatum mortale. Quod quidem contingit, quando delectationi gulae inhae-*

ret homo tamquam fini, propter quem Deum contemnit, paratus scilicet contra praecepta Dei agere, ut delectationes hujusmodi assequatur. Ratio est, quia hoc charitati Dei graviter contrariatur.

Si vero in vitio gulae intelligatur inordinatio concupiscentiae tantum secundum ea quae sunt ad finem utpote quia nimis concupiscit delectationes ciborum, non tamen ita quod propter hoc faceret aliquid contra legem Dei, est peccatum veniale. Ratio est quia tunc non contrariatur charitati Dei; potest tamen fieri mortale *ex circumstantiis.*

1. Dum homo, ob gulam, impotens fit ad munia sua obeunda, debita solvenda, familiam sustentandam, gravem necessitatem patienti opitulandam etc.

2. Dum ob eandem versatur in periculo sanitatem corporis et animae amittendi.

3. Ratione scandali, vel periculi graviter peccandi; eadem, cum proportione sunt dicenda de potunimio, independenter ab ebrietate consummata.

Quaeres 4. Quot sint species gulae?

Resp. Sunt duae, *crapula*, scilicet, seu comessatio, et *ebrietas.*

Crapula, est *Excessus, quo quis omnino sanus, ita cibis sese ingurgitat, ut ad vomitum moveatur.*

Ebrietas, est *Excessus voluntarius in potu, usque ad violentam privationem usus rationis.*

Dicitur 1. *Excessus voluntarius:* sive sit expresse volitus, dum nempe, quis directe sese inebriare intendit: vel interpretative tantum, dum quis vult bibere quantum potest, non curans de ebrietate secutura, vel dum advertens, vel advertere debens et potens proximam et imminentem ebrietatem, nihilominus bibere non desistit... per hanc conditionem excluditur ebrietas violenta per ignorantiam, vel inadvertentiam inculpabilem, vel etiam per coactionem.

Dicitur 2. *Usque ad violentam*, etc. ut ebrietas distinguatur a somno, phrenesi, aut hypocondria, quibus usus rationis naturaliter aufertur.

Quaeres 5. Quale sit peccatum crapula?

Resp. Est per se peccatum mortale; quia ita sese cibis ingurgitare valde turpe est et abominabile, naturaeque rationali maxime contrarium omnibus hominibus videtur, quod valde vituperat Isaias, *cap.* 23. dicens: *Omnes mensae eorum repletae sunt vomitu, sordiumque, ita ut non esset ultra locus.* Unde de iis merito Apostolus, *Rom.* 16 dicit: *Hujusmodi enim Christo non serviunt, sed suo ventri.* Qui et propterea ad Galatas 5. *Homicidia, ebrietates, comessationes* enumerat inter *opera carnis*: de quibus subjungit: *qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.*

Hinc D. Basilius, *in asceticis, cap.* 1. dicit; *Ventrem plus aequo replere et cibis aggravare, maledictione dignum est, dicente Domino:* vae qui saturati estis, quia esurietis.

Merito ergo ab Academia Lovaniensi confixa fuit haec nonnullorum Casuistarum propositio: *Nonnisi veniale est, etiam absque utilitate, et cibo et potu usque ad vomitum se ingurgitare, nisi ex hujusmodi vomitibus gravia valetudini incommoda oriantur.*

Quaeres 1. *Quale peccatum sit ebrietas?*

Nota: Ante responsionem, quot sint tres ebrietatis gradus. *Primus*, dum ipsa non pervenit, nisi ad quamdam rationis obnubilationem. *Secundus*, dum non pervenit, nisi ad organorum turbationem, et cordis aggravationem. *Tertius*, dum pervenit ad rationis subversionem. His notatis.

Resp. Ebrietas, in *primo gradu*, de se est peccatum veniale tantum, nisi ex circumstantiis fiat mortale; *in secundo gradu*, longe gravior, et saepe mortalis est, dum scilicet notabilis fit organorum disturbatio, et cordis aggravatio. *In tertio autem gradu*, mortalis est ex genere suo, quod

Prob. 1. Ex Script. *Isaia* 5. dicente: *Vae qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et potandum usque ad vesperam.* Illud autem *Vae*, indicat peccatum mortale, juxta illud Ven. Bedae, in cap. 23. Proverb. *Vae, aeternum interitum nominat.* Et illud Hieronymi in cap. 5. Amos, *Vae penarum ultimum est.* Ergo etc. unde Apostolus, 1. Corinth. 6. ait: *Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri . . . neque ebriosi . . . regnum Dei possidebunt.*

Prob. 2. Ex Div. August. *Serm.* 294. dicente: *Frequenter usque ad vomitum ingurgitare se non erubescunt . . . Pejores animantibus judicandi sunt. Cum enim animalia amplius quam eis opus est, bibere nolint, illi et duplum, et triplum, quam eis oportet, potum accipiunt. Et unde tribus aut quatuor diebus refectionem rationabilem potuerunt habere, uno die cum grandi peccato suo contendunt perdere potius quam impendere. Atque utinam vel totum tantummodo perderent, et non etiam ipsi perirent.*

Prob. 3. *ratione.* Ubi est gravis inordinatio, ibi est grave peccatum; atqui in ebrietate gravis est inordinatio, nempe privatio usus rationis, qui est praecipuum hominis bonum; ergo, etc.

Porro; Censent communiter DD. eum peccare mortaliter, qui, attento usu communi, monstruose bibit, licet adhuc sit rationis compos; *ratio est*, quia, per hanc monstruosam potationem, temperantiam enormiter laedit. Unde dicit Isaias supra citatus; *Vae, qui potentes estis ad bibendum vinum.* Et Prov. 23. dicitur: *Noli esse in conviviis potatorum . . . quia vacantes potibus, et dantes symbola consummentur . . . cui vae? . . . nonne his qui commorantur in vino, et student calicibus epotandis?* atqui maledictio per tò, *vae* annuntiata, non incurritur nisi propter peccatum mortale; ergo etc. hinc

Resolves, 1. Eos graviter peccare, nec absolvendos esse nisi se

emendent. 1. Qui, more daemonum, alios ad nimiam potationem provocant. Unde August. *serm.* 231. *de tempore:* dicit: *Qui alterum cogit, ut se, plusquam opus est, bibendo inebriet, minus malum ei erat, si carnem ejus vulneraret gladio, quam animum ejus per ebrietatem occideret.*

2. Qui non impediunt ne alius inebrietur cum impedire commode possunt; graviter enim peccant contra praeceptum, quo *unicuique mandavit Deus de proximo suo.* Vi cujus sicut impedire tenentur ne proximus se occidat quoad corpus, dum sine magno suo periculo impedire possunt: ita et ne occidat se quoad animam.

3. Qui, etiam salvo rationis usu, mero se ingurgitant, cum gravi proximorum scandalo, v. gr. patres familias, toti familiae suae grave per hoc praebentes offendiculum: item Ecclesiastici, ex nimia compotatione, in publico titubantes, cum tanto graviori scandalo, quanto sanctius ministerium in Ecclesia Dei, subeunt; nam: *Cum aliis sobrietatis bonum deberent jugiter praedicare, non solum hoc non faciunt, sed etiam se, aliosque, inebriare non erubescunt, tales si se noluerint emendare, et pro se et pro aliis, necesse erit eis aeterna supplicia sustinere.*

4. Qui ebriosis, et ebrietati proximis, vinum subministrant, ut caupones, nisi tamen eos excuset gravioris incommodi imminens periculum. Quia ad peccatum alienum concurrunt subministratione inebriantis materiae.

Nec dices: Proximus se jam spiritualiter occidit, per voluntatem se inebriandi: ergo etc.

R. neg. cons. Nam adhuc impedire tenetur istius voluntatis executionem, quomodo impedire tenetur executionem voluntatis se corporaliter occidendi, cum ebrietas opere consummata malum sit gravius morte corporali. Ergo a fortiori tenentur caupones ad externam ebrietatem non concurrere.

Resolv. 2. Absolvendos non esse eos, qui popinis frequentandis sunt assueti, nisi contra istam pravam consuetudinem viriliter pugnando, se emendaverint. Quia ista consuetudo ut plurimum est occasio gravium peccatorum; nimirum

1. Notabilium in potu excessuum in se, et in aliis qui ad similes excessus a combibitoribus provocantur.

2. Verborum et factorum turpium, vel propriorum, vel alienorum, quae cooperanti, corridenti, vel alias consentienti imputantur ad culpam.

3. Rixarum, imprecationum, quae tam illic quam domi committuntur.

4. Dilapidationis bonorum, quibus et familia sustentanda esset, vel filiis providendum, vel pauperibus succurrendum.

5. Graviter afflictae atque per illam dilapidationem irritatae conjugis, si conjugatus sit; vel si sit filius familias, parentum,

qui moerore et anxietate conficiuntur, dum merito timent, ne in periculosa illic consortia incidant, et in mala quae ex popinarum frequentatione evenire non ignorant.

6. Malorum exemplorum, quae non solum domesticis et filiis suis dant, sed et aliis, quos suo pariter exemplo et consortio ad popinarum frequentationem alliciunt.

7. Profanationis dierum festivorum, qui sanctificandi sunt non solum per abstinentiam ab operibus servilibus corporalibus, sed et maxime per abstinentiam ab operibus servilibus spiritualibus; id est, a peccatis, ut in variis definitum est Conciliis.

Ex his possunt concludere Confessarii quanto animi vigore, quanto zelo debeant popinarum frequentationi adversari, quae tantorum malorum est occasio proxima.

Quaeres 7. Utrum sese inebriare liceat ad mortem vitandam, aut alium inebriare, ut a majori peccato retrahatur?

Resp. negative, cum D. Aug. *serm.* 232. *de tempore*, dicente: *Etiamsi ad hoc veniretur, ut tibi diceretur, aut bibes, aut morieris, melius erat ut caro tua sobria occideretur, quam per ebrietatem anima moreretur.*

Prob. ratione: Quod est intrinsece malum, nullo casu potest esse licitum, cum ex Apost. *non sint facienda mala, ut eveniant bona*; atqui se aut alium privare usu rationis, quod est praecipuum hominis bonum, quo a brutis discernitur, est intrinsece malum; ergo, etc.

Objicies: Cum quis se aut alium inebriat ad vitandam mortem, non intendit privationem rationis, sed vitae conservationem; ergo hoc est licitum.

Resp. dist. ant. Non intendit privationem rationis, in actu signato, *conced.* in actu exercito, *nego ant.* Cum enim quis intendit id a quo ex natura sua aliud sequitur, intendit illud ipsum in actu exercito; et ideo SS. Patres excessum vini, sine ulla exceptione semper damnarunt.

Inst. 1. D. Thom. *qu.* 150 *art.* 2. *ad* 3. dicit: *cum aliquis multum comedit, vel bibit secundum consilium medicinae ad vomitum provocandum, non est reputandus superfluus cibus, vel potus.* Ergo ex consilio Medici licitum est se inebriare ad recuperandam sanitatem.

Resp. nego conseq. Equidem ex consilio Medici licitum est largiore potu uti ad vomitum procurandum, sed salvo rationis usu, et ita ut non perveniatur ad ebrietatem. Unde D. Thom. addit: *Nec tamen ad vomitum provocandum requiritur, quod sit potus inebrians, quia etiam potus aquae tepidae vomitum causat, et ideo propter hanc causam non excusaretur aliquis ab ebrietate.*

Inst. 2. D. August. *Serm. de Purgatorio*, dicit; *ebrietatem esse peccatum mortale, si sit assidua.* Ergo ebrietas semel commissa non est mortalis.

Resp. nego conseq. D. enim August. hoc non ideo dicit, quod velit ebrietatem non esse peccatum mortale, si semel dumtaxat aut iterum committatur; sed quia ebrietas semel commissa excusari, potest a mortali, ob ignoratam vini fortitudinem, nunquam autem sic excusari potest, si quis in eam frequenter inciderit; et ita exponit Augustinum D. Thomas citatus ad 1. *Assiduitas facit ebrietatem esse peccatum mortale, non propter solam intentionem actus, sed quia non potest esse quod homo inebrietur, quin sciens et nolens ebrietatem incurrat, dum multoties experitur fortitudinem vini, et suam habilitatem ad ebrietatem.*

Quaeres 8. *An mala, in ebrietate culpabili commissa imputentur ad culpam?*

Resp. Vel praevisa sunt ut verisimiliter secutura, vel nullo modo praevideri potuerunt; *si primum*, imputantur ad culpam, quia sunt voluntaria saltem interpretative: qui enim vult causam, vult consequenter effectum, saltem interpretative, quod sufficit, ut fusius probavimus supra, ubi agebamus de peccatis ignorantiae... *si secundum*, non imputantur ad culpam, cum nullo modo sint voluntaria.

Quaeres 9. *Quot sint filiae gulae?*

Resp. Sunt quinque mox enumerandae ac definiendae.

1. *Hebetudo mentis*, quae est, *stupiditas orta ex crapula* propter fumositates ciborum perturbantes caput. Est mortalis, si quis per ipsam fiat ineptus ad praestanda graviter obligantia.

2. *Inepta laetitia* quae movet ad cantilenas obscoenas, motus lascivos, actus turpes, etc. est mortalis.

3. *Scurrilitas*, quae est *immoderatio in jocis et facetiis*; est plerumque peccatum veniale, dum personarum quidem decentia non servatur in jocis, sed abest scandalum et prava intentio. Est tamen quandoque peccatum mortale ratione objecti, si nempe jocus sit obscaenus, vel scandalosus; aut si Deo, Sanctis vel proximo sit graviter injuriosus. Unde sacrilega scurrilitas est, Scripturae sacrae verbis abuti ad *scurrilia*, *fabulosa*, *vana*, ut declarat Conc. Trid. sess. 4.

4. *Multiloquium*, quod ratione superfluitatis verborum est veniale peccatum: quod si tamen excat in detractionem, aut turpitudinem, est peccatum mortale sed tunc *pertinet ad scurrilitatem*, ait D. Thomas q. 148. art. 6.

5. *Immunditia*, quae fit per vomitum, vel pollutionem, semper est mortalis: unde Apostolus *Ephes.* 5. dicit: *Fornicatio autem, et omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis.*

QUÆSTIO VII.

De Luxuria.

Latissimam hanc materiam in tres articulos partiri necessarium

duximus; 1. erit de luxuria in genere; 2. de variis luxuriae speciebus; 3. de impudicitia.

ARTICULUS I.

De Luxuria in genere.

Quaeres. 1. *Quid sit luxuria, et quale peccatum : Resp. ad* 1. Luxuria est inordinatus voluptatis venereae appetitus, vel usus.

Resp. ad 2. Luxuria est peccatum mortale ex genere suo, ut concedunt omnes; etc.

Prob. 1. Ex Apost. ad Galatas 5. *Opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria .... quae praedico vobis, sicut praedixi, quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur.*

Prob. 2. *ratione :* Inordinatio in materia gravi, est peccatum mortale ex genere suo; atqui luxuria est inordinatio in materia gravi; cum enim usus rei venereae ex natura sua sit institutus ad conservationem et propagationem generis humani, est res maxime gravis; ergo, etc. Circa quod

Nota : Licet prima fronte solum adulterium videatur prohiberi hoc praecepto, *Non moechaberis*, omnem tamen omnino mentis, oris, et corporis impudicitiam per illud vetari constat ex hoc Christi Domini oraculo : *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo.* Si enim Christus solum aspectum mulieris, ad ejus concupiscentiam ordinatum, damnat; quanto magis tactus, oscula, pollutionem, fornicationem, etc.

Ex hoc principio facile deducitur, nullam in re venerea dari materiae parvitatem, omneque luxuriae peccatum esse semper mortale : tamen ut haec veritas magis elucescat.

Quaeres 2. An delectatio venerea admittat parvitatem materiae?

Nota. Triplicem in hac materia distingui delectationem, spiritualem nempe, mere sensibilem, et veneream.

Delectatio spiritualis, est ea, quae in sola voluntate residet, absque ullo motu sensibili in corpore : talis est delectatio, qua quis in proximi miseria exultat.

Delectatio mere sensibilis, seu organica, est ea, quae oritur ex conformitate rei tactae, aut visae, cum organo tactus, aut visus, sine ulla commotione spirituum genitalium circa partes venereas, ita ut homo non delectetur, nisi de re blanda, leni, tenera, pulchra, etc. talis est delectatio, quae percipitur ex gustu, musica, etc.

Delectatio venerea, seu *libidinosa*, est ea, quae sentitur circa partes venereas, ex commotione carnis, spirituumque generationi inservientium.

Certum est 1. Dari parvitatem materiae in delectatione spirituali: unde si sit de actu mortali, est mortalis; si sit de actu veniali, est venialis. Ratio est, quia specificatur ab illo actu, ut objecto.

Certum est 2. Dari levitatem materiae ex delectatione mere sensibili, dum abest ulterioris turpis delectationis, aut consensus periculum, quod aliquando contingere potest; alias peccato mortali damnandae forent matres ac nutrices, quae cum suavitate et affectu teneram puerorum carnem osculantur. *Nec obstat*, damnatio hujus prop. ab Alexand. VII. *Probabilis est opinio, quae dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem, quae ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris et pollutionis.*

Resp. enim, quod S. P. hic loquatur de delectatione venerea et libidinosa, quae satis exprimitur per haec verba, *ob delectationem carnalem*: de sola ergo delectatione venereà potest esse difficultas, quae ut solvatur, sit;

CONCLUSIO.

Non datur levitas materiae in delectatione venerea. Est communis.

Prob, Omnis delectatio venerea ex natura sua ordinatur ad seminis effusionem; estque inchoatio quaedam illius; nam in omni delectatione venerea fit quaedam resolutio seminis, ejusque deductio ad partes venereas, ut testantur Medici; ergo cum seminis effusio voluntaria, extra actum conjugalem, sit mortalis, omnis actus ad illam ex se tendens, est per se mortalis, nam dispositio specificam suam malitiam sumit a forma ad quam disponit, motus a termino ad quem tendit, medium a fine, etc.

Prob. 2. Ex Eccl. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo*; sed qui vel minimam delectationem veneream quaerit, vel deliberate admittit, moraliter et practice loquendo, se exponit periculo peccati mortalis: moraliter enim impossibile est in re tam lubrica sistere in certa delectationis parvitate; ergo delectatio venerea, vel minima, quaesita, aut admissa, est mortalis.

Dices: In furto, in excessu cibi et potus, datur parvitas materiae; ergo, etc.

Resp. nego conseq. et paritatem: *Disparitas* est quod rei vilis ablatio, levis excessus in cibo et potu, per se non ordinatur ad actum mortalem, nec inducit periculum graviter peccandi; econtra delectatio venerea, vel minima, ex se ordinatur ad effusionem seminis mortaliter malam extra conjugium, et per se inducit periculum consentiendi majori delectationi.

Quaeres 3. *Quid de motibus in parte inferiori exortis sit dicendum?*

Resp. Vel illis motibus data est occasio, vel insurgunt naturaliter

sine data occasione. *Si primum*, voluntas debet ipsos per omnia media positiva reprimere, cum in sua causa sunt voluntaria, et consequenter vera peccata. *Si secundum*, debet voluntas illos reprimere, saltem per actum displicentiae positivae. Quod

Prob. Ex Concil. Trid. sess. 5. cap. 5. definiente, *Concupiscentiam non posse nocere non consentientibus, sed viriliter per gratiam repugnantibus.* Ergo, ut non noceant, non sufficit mera negatio consensus, sed requiritur repugnantia positiva.

Dixi: *Saltem per actum displicentiae positivae:* quia interdum non sufficit illa displicentia, sed illi motus prorsus expellendi sunt, praesertim deserendo actionem quae eos excitat, nisi obstet justa causa, v. gr. si ad illos motus expellendos, dimittenda foret actio honesta, necessaria, vel utilis, ut auditio confessionum, studium casuum conscientiae: tunc enim sufficiet displicentia vera, modo tamen non sit periculum consensus, in quo casu quilibet teneretur adhuc ab illis actionibus abstinere ex charitate sibi debità.

Porro, medium aptissimum motus illos compescendi, est mentem alio avertere, et si perseverent, orare, signo Crucis se munire, oculos ad imaginem Crucifixi convertere, cogitare de ejus passione, de morte, inferno, etc. applicare se negotio quod mentem occupet, et a tali objecto avocet.

Quaeres 4. Quaenam sint filiae luxuriae?

Resp. Ex D. *Thom. q.* 153. *art.* 5. sunt octo: nempe quatuor ex parte intellectus, et quatuor ex parte voluntatis, quorum praecipuae operationes impediuntur ac deordinantur per luxuriam.

1. Filiae luxuriae, ex parte intellectus, sunt:

Caecitas mentis, quae debiti finis, quem sibi quisque in agendo praefigere debet, consideratio impeditur.

Praecipitatio, qua impeditur consilium de mediis ad finem illum consequendum eligendis.

Inconsideratio, qua impeditur sanum de agendis judicium, quatenus luxuriosus, nec modum, nec statum rerum considerat.

Inconstantia, qua impeditur imperium rationis circa executionem agendorum . . . haec quatuor filiae luxuriae sunt mortales, quando, propter illas, praeceptum aliquod, in re gravi violatur.

2. Filiae luxuriae ex parte voluntatis, sunt:

Amor sui inordinatus, qua luxuriosus finem suum ultimum ponit in carne sua, obscaenis illiùs, ac praesentis saeculi voluptatibus, cogitationes suas ac curas ad illarum assecutionem referendo.

Odium Dei, luxuriam prohibentis ac punientis.

Affectus praesentis saeculi, quo voluptatibus corporeis inhaeret, ut aliam beatitudinem non quaereret, si eis semper perfrui posset. Hic Sap. 2. refertur, dicens: *nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra, nemo nostrum exors sit luxuriae nostrae*, ubique relinquamus signa laetitiae, quoniam haec est pars nostra, et haec est sors.

Horror et Desperatio futuri saeculi : eo quod *ex una parte*, nihil ibi luxuriosus expectet, nisi gehennam luxuriosis preparatam; *ex alia parte* obscoenas voluptates deserere, sibi quasi impossibile reputet . . . hae quatuor filiae sunt semper mortales.

Quaer. 5. *Quot sint rimedia contra luxuriam.*

Resp. Sequentia vulgo assignantur.

1. Oratio fervens, ac frequens, ad implorandum divinum auxilium ; *Quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det*, ait. Sap. 8.

2. Custodia sensuum, tam internorum, quam externorum, quia Jeremiae 9. *Mors intrat per fenestras* praesertim per aures, quia, *corrumpunt bonos mores colloquia prava*, 1. Cor. 15. et per oculos, ut dicitur Eccl. 9. *Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius...: propter speciem mulieris, multi perierunt : et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit.* Prout expertus est David oculos conjiciendo in Betsabee.

3. Fuga otii, ut nos semper diabolus inveniat occupatos, ne ex otiositate nostra aditum ad animas nostras valeat invenire.

4. Carnis macerationes et jejunia, dicente Christo, Matth. 17. *Hoc genus daemoniorum non ejicitur nisi per orationem et jejunium.*

5. Assidua piorum librorum lectio, munimen sanctarum cogitationum, meditatio novissimorum, scriptum est enim Eccl. 6. *Memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis.*

6. Vitatio occasionum, quales sunt, frequentatio improborum, familiaritates inter personas diversi sexus, lectio librorum amatoriorum, etc. nam D. August. ait : *Contra libidinis impetum apprehende fugam, si vis obtinere victoriam.*

7. *Optimum et probatissimum remedium pro consuetudinariis in materia venerea*, ait Doctor Dujardin, in lib. de officio Sacerdotis, p. 266. *Est ut uno eodemque semper utantur Confessario, viro docto, pio, et prudenti, ejusque monitis fideliter et constanter obtemperent.* » Hic enim remedia suggeret, quae » poenitenti erunt utiliora, et huic tentationi superandae aptiora, » ait P. Antoine, hic.

ARTICULUS II.

De variis luxuriae speciebus.

Nota. Septem sunt luxuriae species ; nempe simplex fornicatio ; stuprum ; raptus ; adulterium ; incestus ; sacrilegium ; et peccatum contra naturam ; de quibus totuplici paragrapho.

§. I. *De fornicatione simplici.*

Quaeres 1. *Quid sit fornicatio simplex ?*

Resp. Est, *copula carnalis soluti cum soluta corrupta.*

Dicitur 1. *Soluti cum soluta*, uterque enim debet esse solutus, tum a vinculo matrimonii, tum a vinculo voti, ordinis sacri, cognationis, et affinitatis; alias si alteruter esset innexus vinculo matrimonii, esset adulterium; si vinculo voti, vel ordinis sacri, esset sacrilegium; si cognationis aut affinitatis, esset incestus, etc.

Dicitur 2. *Corrupta*, quia ex D. Thom. qu.154.art.6. *Fornicatio est concubitus qui fit cum mulieribus jam corruptis.*

Quaeres 2. Quale sit peccatum fornicatio?

Resp. Est peccatum mortale, jure naturali prohibitum.

Prob. 1. pars. Quod excludit a regno Dei, est peccatum mortale; atqui ex Apostolo Ephes. 5. *Omnis fornicator non habet haereditatem in regno Dei et Christi*; ergo etc.

Prob. 2. pars: Quod adversatur debitae educationi ac instructioni prolis, est *intrinsece* malum; atqui fornicatio adversatur debitae prolis educationi ac instructioni. Haec enim requirit operam viri, et feminae, qui sint inter se conjuncti lege matrimonii: alioquin ex natura rei esset incerta et periculo exposita prolis educatio; ergo, etc.

Objicies: Fornicarii de prolis educatione conveniri possunt, ita ut ipsi provideant; ergo in hoc casu fornicatio non est intrinsece mala.

Resp. nego conseq. Quia, ut fornicatio sit intrinsece mala, sufficit ut proli *de se* sit nociva, licet quandoque per *accidens* ei non noceat; equidem in casu proposito non noceret, sed hoc esset per accidens; unde debuit ab auctore naturae generaliter prohiberi pro omni casu, et de facto prohibita est, ut constat ex hac prop. ab Innoc. XI. damnata; *Tam clarum videtur fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.*

Quaeres 3. An fornicatio cum meretrice, sit gravius fornicatione cum alia femina soluta?

Respond. affirm. Quia maris et feminae commixtio ex naturali institutione, non solum ordinatur ad convenientem prolis educationem, sed imprimis ad ejus generationem; atqui generatio prolis impeditur per fornicationem cum meretrice; ergo, etc.

Quaeres 4. Utrum fornicatio cum concubina sit gravior fornicatione cum meretrice?

Resp. affirm. Quia in concubinatu homo non solum peccat, sed est in habitu peccandi, et in continuo proposito fornicandi permanet; atqui in tali fornicatione gravior est inordinatio, quam in accessu ex occasione ad meretricem; ergo, etc. Hinc. Conc. Trid. *sess.* 24. *de reform. matrim. cap.* 8 statuit, ut concubinarius, si ter monitus ab Episcopo non resipiscat, excommunicetur, concubina vero e Dioecesi ejiciatur ... quarè concubinarius non

debet absolvi, quin concubinam ejecerit; quod si mors ita immineat, ut non sit tempus eam abjiciendi, tunc sufficiet verum eam ejiciendi propositum.

Quaeres 5. *Utrum fornicatio cum infideli sit gravior, quam cum fideli?*

Resp. Cum Delugo et pluribus aliis, quod non solum sit gravior, sed et mutet speciem, quia non solum est contra castitatem, sed etiam contra virtutem religionis; Ecclesia enim vetat matrimonium fidelis cum infideli propter honorem religionis catholicae, atque propter periculum defectionis a vera fide; atqui contra illud utrumque pugnat similiter fornicatio fidelis cum infideli; ergo similiter vergit in dedecus religionis.

§. II. *De Adulterio.*

Quaeres 1. *Quid sit adulterium?*

Resp. Est *copula inter personas, quarum alterutra, vel utraque est conjuncta matrimonio cum alia tertia*... tribus ergo modis committitur. 1. Per accessum soluti ad conjugatam. 2. Per accessum conjugati ad solutam. 3. Per accessum conjugati ad conjugatam non suam. *In tertio hoc casu*, duplex violatur thorus, duplex proinde committitur adulterium propter duplicem injuriam in Confessione aperiendam; quarum una in proprium, vel propriam conjugem, altera in conjugem alterius committitur.

Quaeres 2. *Quale sit peccatum adulterium?*

Resp. Est peccatum mortale gravissimum, a regno Dei excludens teste Apostol. 1. Cor. 9. *Neque adulteri, neque molles.... regnum Dei possidebunt.*

Ratio est, quia, ultra turpitudinem quae reperitur in simplici fornicatione, gravem injuriam infert, 1. In compartem cujus thorus violatur, cum dicat Apostol. 1. Cor. 7. *Mulier sui corporis potestatem non habet sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet sed mulier.* 2. In matrimonii Sacramentum, cujus dignitas violatur, significataque per illud conjunctio Christi cum Ecclesia, sponsa ejus unica, nam *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico, in Christo, et in Ecclesia.* 3. In pacem conjugalem, qua per adulterium perturbata impeditur bonum prolis ex isto conjugio procreatae, vel procreandae.

Quaeres 3. *Quodnam inter adulterium soluti cum conjugata, vel conjugati cum soluta, sit gravius?*

Resp. Gravius est peccatum, si mulier sit conjugata, quam si solus vir, quia id naturae magis contrarium est. Copula siquidem cum conjugata generationem quandoque impedit; aut si non impediat, prolem incertam reddit, supponit prolem alienam marito cum damno veri haeredis. Unde haec circumstantia in Confessione declarari debet, etiam ab adultero, quia ipse cooperatur feminae ad illam gravitatem majorem, et ad damna inde secutura.

Quaeres 4. *Si conjux adulterantis consentiat, an concubitus erit contra justitiam?*

Resp. affirm. Quia, sicut maritus cedere non potest juri quod habet in corpus suum, ita nec juri, quod habet in corpus uxoris; alias vir et uxor sibi invicem valide remittere possent jus totum, quod in mutua habent corpora, seque matrimonium suum, licet consummatum, dissolvere, cum tamen Christus dicat: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Igitur cum cessio juris nulla sit, totum jus manet, quod violatur, ideoque semper verum est adulterium. Hinc Innoc. XI. damnavit hanc prop. *Copula cum conjugata consentiente marito, non est adulterium, adeoque sufficit in Confessione dicere, se esse fornicatum.*

§. III. *De Stupro.*

Quaeres 1. *Quid sit Stuprum?*

Resp. Est illicita virginis defloratio.

Dicitur 1. *Illicita defloratio*: id est facta per copulam carnalem extra matrimonium.

Dicitur 2. *Virginis*; quia concubitus cum corrupta, etiam violentus, licet contineat specialem malitiam injustitiae, non est tamen proprie stuprum, cum non sit violata corporis integritas. *Porro*, nomine *Virginis*, tam intelligitur masculus, quam femina; ideoque stupratrices sunt mulieres, quae vi, metu, dolis ac importunis sollicitationibus, virginitatis florem adolescentibus excerpunt.

Quaeres 2. *Quale sit peccatum stuprum?*

Ante responsionem, nota; stuprum posse committi tripliciter: 1, Cum Virgine coacta, vel per dolum seu fraudem seducta. 2. Cum Virgine ultro consentiente, sed invitis parentibus aut tutoribus, sub quorum est custodia. 3. Cum Virgine ultro consentiente, consentientibusque parentibus ejus integritatis custodibus. His positis.

Resp. 1. Si stuprum fiat cum Virgine coacta, aut per dolum seducta, ultra malitiam fornicationis simplicis: *Habet duplicem malitiam annexam,* ait Div. Thom. 2. 2. 154. art. 6 ad 3. *Unam ex parte Virginis, quam etsi non vi corrumpat,* stuprator, *tamen eam seducit; et sic tenetur ei satisfacere*, nempe propter honorem Virginitatis per vim aut per fraudem ademptum... *Aliam vero injuriam facit patri puellae*, sub cujus est custodia, *et ei secundum legem, Deuter.* 22. *tenetur ad poenam.* Tum quia jus custodiae integritatis suarum filiarum violatur; tum quia constituuntur in periculo augendi dotem, vel innuptas retinendi filias.

Resp. 2. Si stuprum fiat, ultro consentiente Virgine, sed invitis parentibus, vel tutoribus, tunc habet specialem malitiam injuriae

ex parte parentum vel tutorum, sub quorum est custodia. Parentes enim jure naturali custodes sunt ac depositarii corporis filiarum suarum et illius integritatis usque ad matrimonium, ita ut, ipsis invitis, nequeant absque injuria ipsorum se violandas tradere extra matrimonium, juxta communem Doctorum sententiam, quam insinuat Spiritus sanctus, *Eccl.* 7. dicens: *Filiae tibi sunt? custodi corpus earum.* Et cap. 42. *Super filiam luxuriosam confirma custodiam, ne quando faciat te in opprobium venire inimicis.*

Resp. 3. Si stuprum fiat ultro consentientibus puella et parentibus, aut tutoribus, sub quorum est custodia, est adhuc peccatum gravius simplici fornicatione et specie ab ea distinctum.

Prob. Ratione D. Thom. hic: *Ubi circa materiam alicujus vitii occurrit aliqua specialis deformitas, ibi debet poni determinata species illius vitii*; atqui in stupro, etiam cum consensu puellae et parentum commisso, occurrit specialis deformitas ex parte puellae, quae per hoc, contra charitatem sibi debitam, perdit signaculum Virginitatis, amittit pudorem, et inde exponitur periculo relabendi, seu, ut ait Div. Thom. *Ponitur in via meretricandi, a quo retrahebatur, ne signaculum Virginitatis amitteret.* Cui deformitati cum cooperetur stuprator, tam ille, quam stuprata, illam circumstantiam debent exprimere in Confessione.

§. IV. *De Raptu.*

Quaeres 1. *Quid sit raptus?*

Resp. Raptus est *violenta alicuius personae abductio, libidinis explendae causa.*

Dicitur 1. *Abductio*: Id est, translatio de loco in locum ab alio moraliter distantem: qui enim puellam ad aliquos tantum passus traheret, libidinis explendae gratia, non esset raptor, sed stuprator.

Dicitur 2. *Violenta*: Sive persona rapta, sit invita, sive, ipsa consentiente, inviti sint hi quorum curae commissa est, nempe parentes, tutores, maritus, etc.

Excipe 1. Si Sponsus abducat sponsam consentientem, etiam repugnantibus parentibus, quia ratione sponsalium, quoddam jus habet in ipsam.

Excipe 2. Si puella sponte discedat cum amasio, insciis parentibus, tunc enim est fuga, non raptus.

Dicitur 3. *Alicujus personae*; sive sit mas, sive femina; sive nupta aut innupta, sive virgo, aut corrupta. In quo raptus, qui est species luxuriae, differt a raptu qui est impedimentum matrimonii, ad quem requiritur ut persona rapta sit femina, ut constat ex Trident. sess. 24. c. 6. de ref. matrim.

Dicitur 4. *Libidinis explendae causa.* Quia si fieret ob alium quemvis finem, non esset verus raptus, sed plagiatus. 2. Quia ut

verus sit raptus, qui sit species luxuriae, requiritur actualis expletio libidinis; in quo iterum differt a raptu qui est impedimentum matrimonii, ad quem non requiritur, ut libido actu expleatur; sed sufficit, ut mulier fuerit per vim abducta cum intentione explendae cum ea libidinis.

Quaeres 2. *Quale sit peccatum Raptus?*

Resp. Est peccatum ex genere suo mortale, ab aliis speciebus distinctum, cum duplicem contineat malitiam mortalem; unam contra castitatem, alteram contra justitiam, ob injuriam abductionis, propter quam gravissimae in utroque jure statuuntur poenae.

§. V. *De incestu.*

Quaeres 1. *Quid sit Incestus?*

Resp. Est *peccatum luxuriae inter personas consanguineas, aut affines, intra gradus prohibitos.*

Dicitur 1. *Peccatum luxuriae*; sive incompletum, qualia sunt desideria, tactus, oscula, etc. quae rationem incestus participant, cum induant malitiam actus principalis ad quem ordinentur. *Sive completum*, copula nimirum sive naturalis, sive sodomitica; sodomiticus enim concubitus reverentiam parentibus debitam non minus offendit, quam naturalis.

Dicitur 2. *Intra gradus prohibitos.* Quales sunt omnes gradus consanguinitatis, sicut et affinitatis ex matrimonio contractae, usque ad quartum gradum inclusive, intra quos etiam matrimonium inter se contrahere prohibentur cognati cognatione spirituali, et legali; incestuosa proinde est talium inter se carnalis copula.

Objicies; Definitio quam damus incestus, est manca; ergo, etc.

Prob. ant. Copula Confessarii cum poenitente est incestus; atqui non comprehenditur in definitione a nobis data; ergo etc.

Prob. maj. Mulier poenitens, est spiritualis filia Confessarii, juxta can. *Omnes* 30. q. 1. *Omnes quos in poenitentia suscipimus*, ita nostri sunt spirituales filii, sicut illi quos in baptismo suscipimus. Ergo copula Confessarii cum ipsa, est incestus.

Resp. nego conseq. Nam poenitentes eo tantum modo sunt filii nostri spirituales, quo filii nostri sunt ii, quos praedicatione a statu peccati ad statum gratiae revocavimus; atqui illa filiatio non inducit cognationem spiritualem, cum Bonif. VIII. *cap. ult. de cognat. spirit.* declaret ex nullo alio Sacramento oriri cognationem spiritualem, quam ex Baptismo et Confirmatione; ergo talis copula non est incestus, sed sacrilegium gravius quocumque alio sacrilegio venereo.

Quaeres 2. *Quale sit peccatum Incestus?*

Resp. Est gravissimum peccatum, duplicem habens malitiam, unam contra castitatem, alteram contra pietatem; nam praeter

luxuriae foeditatem, continet turpitudinem contrariam reverentiae consanguineis vel affinibus debitae . . . eo gravius scelus est, quo gradus est propinquior; nam consanguineis et affinibus pro diversitate graduum, diversus honor et pietas debentur, qui per incestum violantur . . . . *item*, majus peccatum cum consanguinea, quam cum affine, quia vinculum illud est multo arctius; majus cum cognata vel affine, quam cum cognata spirituali: unde hae omnes circumstantiae sunt declarandae in Confessione saltem tamquam notabiliter aggravantes.

Dixi: *Saltem tamquam notabiliter aggravantes*; quia juxta plures Theologos, incestus cum consanguinea specie differt ab incestu cum affine ob specialem reverentiam consanguineo prae affine debitam: nam, inquiunt, motivum reverentiae affinibus debitae, est copula vel matrimonium cum aliquo consanguineorum; ergo cum sit motivum reverentiae specie diversum, est etiam incestus difformitas specie diversa. Verum D. Thom. 2. 2. q. 154. *art.* 9. *ad* 2. est contrariae opinionis, dicens: *Persona affinis conjungitur alicui propter personam consanguinitate conjunctam: et ideo quia unum est propter alterum, ejusdem rationis inconvenientiam facit consanguinitas et affinitas.*

§. VI. *De Sacrilegio venereo.*

Quaeres 1. *Quid sit sacrilegium venereum?*

Resp. Est rei sacrae violatio per actum venereum.

Dicitur: *Rei sacrae*; per quam intelligitur: 1. locus sacer 2. tempus sacrum; 3. persona peculiari ritu Deo consecrata, sive per votum simplex, sive per votum solemne castitatis, sive per susceptionem Ordinis sacri.

Hinc, sacrilegium est, 1. actus venereus externus sive alinnde licitus, sive illicitus in loco sacro exercitus. Tales sunt copula conjugalis, etiam occulta, fornicatio, pollutio, tactus impudici, etc. licet enim necessaria sit seminis effusio ad pollutionem loci sacri, talem, ut indigeat reconciliatione, non est tamen necessaria ad sacrilegium; unde tactus impudici in loco sacro exerciti, sunt sacrilegium, quia sunt contra reverentiam loci sacri.

2. Peccatum luxuriae, sive consummatae, sive non consummatae, a persona sacra, sive opere, sive mente, admissum.

3. Peccatum a persona non sacra commissum cum sacra, vel circa personam sacram; v. gr. pollutio, oscula, delectatio morosa, etc. . . . Quod si utraque persona sit sacra, vel si persona sacra eam turpitudinem exerceat cum non sacra in loco sacro, vel tempore sacro, erit duplex sacrilegium in Confessione aperiendum; nam violatur sanctitas loci, temporis, et personae.

Quaeres 2. *Quale sit peccatum sacrilegium venereum?*

Resp. Est peccatum gravissimum, duplicem continens malitiam;

unam contra castitatem, et alteram contra Religionem, qua gravis Deo irrogatur injuria.

Porro, Sacrilegium tanto gravius est, quanto persona, quae violatur, strictius Deo est conjuncta. Unde gravius sacrilegium committit Sacerdos, quam Clericus; gravius Religiosus, quam qui voto tantum simplici adstrictus est; gravius Sacerdos regularis, quia votum solemne castitatis strictius annexum est religiosae professioni, quam ordini sacro. Quare omnes illae circumstantiae sunt declarandae in Confessione.

§. VII. *De peccato contra naturam.*

Nota: Peccatum contra naturam est *voluntaria seminis effusio contra ordinem naturalem venerei actus, qui convenit humanae speciei.* Quadruplex est, scilicet, pollutio, seu mollities, sodomia, bestialitas, et inordinatus concubitus; quin inter se differunt specie, ut constat ex decreto Alexand. VII. quo sequentem damnavit prop. *Mollities, sodomia, et bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimae; ideoque sufficit dicere, se procurasse pollutionem.*

PUNCTUM I.

De Mollitie, seu pollutione.

Quaeres 1. *Quid sit pollutio?*

Resp. Est *voluntaria seminis effusio extra copulam quamcumque.*

Dicitur 1. *Seminis effusio*; ut distinguatur ab illo humoris fluxu, qui a Doctoribus appellari solet, *distillatio*, qui non est pollutio; nam, *ut dicunt Medici*, ait D. Thom. opusc. 64. *sine libidinosa delectatione et carnis rebellione, nullus potest pollui vigilando; secus distillationem pati* Et ideo cum distillatio accidit sine delectatione, carnisque rebellione, timorata mens anxiari non debet, ut communiter observant Doctores. Dum vero accidit cum delectatione, et carnis rebellione, tunc non licet eam promovere, nec in annexa delectatione sibi complacere, utpote libidinosa, sive orta ex commotione spirituum generationi servientium.

Dicitur 2. *Voluntaria*: quia si non sit voluntaria nec in se, nec in causa (ut saepe sit in somno, vel quando ex causis naturalibus oritur) non est peccatum, modo absit consensus et complacentia in illam.

Quaeres 2. *Quale sit peccatum mollities?*

Resp. Est peccatum mortale per se, et quidem gravius fornicatione.

Prob. 1. *pars*: Quod excludit a regno caelorum, est peccatum mortale; atqui mollities excludit a regno caelorum: *Neque adul-*

teri, inquit Apost. 1. Cor. 6. *neque molles regnum Dei possidebunt*; ergo, etc.

Prob. 2. *pars*: Quod est intrinsece malum et jure naturali prohibitum, est *per se* peccatum; atqui mollities est intrinsece mala, et jure naturali prohibita, nam graviter repugnat generationi, ad quam ex natura sua ordinatum est semen humanum; ergo, etc. Hinc jure merito Innoc. XI. damnavit hanc prop. *Mollities jure naturae prohibita non est; unde si Deus eam non interdixisset, saepe esset bona.*

Prob. 3. *pars*: Quod directe tollit generationem, est peccatum gravius ipsa fornicatione; atqui mollities directe tollit generationem; ergo, etc. Unde scriptura, *Genes.* 38. de Onau fundente semen in terram, ait; *Et idcirco percussit eum Dominus, quod rem detestabilem faceret.* Ex his

Colliges 1. Nullo unquam casu, etiam vitandae mortis, licere in se, vel in alio, quovis modo, pollutionem procurare, admittere, vel intendere, imo nec aliquid sumere ea intentione ut in somno accidat: quia ipse actus pollutionis secundum se, independenter a delectatione, graviter repugnat generationi.

Objicies: Ad conservandam vitam, abscindere licet corporis partes; ergo licet effundere semen ad ejusdem vitae conservationem.

Resp. nego conseq. Disparitas est, quod partes corporis per se et primario ordinentur ad totum constituendum, quare de illis disponere licet ad totius conservationem; semen vero humanum solum constitutum est ad speciei propagationem, ideoque eo uti non licet, nisi modo ad speciei conservationem idoneo, et intra matrimonium.

Colliges 2. Desiderare non licere, vel ob sanitatem recuperandam, vel ad tentationem vincendam, ut pollutio naturaliter eveniat: quia pollutio est mala ex objecto suo et natura; at non licet, ob quemvis finem desiderare id quod est malum ex natura sua; ergo, etc.

Colliges 3. Non licere de pollutione naturaliter habita gaudere, propter eandem rationem. Est tamen licitum gaudere de bono effectu ex illa secuto.

Colliges 4. Dum incipit naturaliter pollutio, tenemur eam cohibere, si possimus absque gravi nostro incommodo, et hoc non solum propter consensus periculum, sed praecise, quia pollutio secundum se graviter repugnat generationi, ad quam ex natura sua semen est ordinatum. Quod si non possimus eam cohibere, tunc talem effusionem possumus pati ex necessitate, modo tamen reprimamus delectationem per positivam displicentiam internam, nam non licet indifferenter se habere ad illam.

Nota: Saepe pollutio, propter propriam malitiam, adjunctam habet aliam petitam ex qualitate personae se polluentis, quae si

sit sacra, est sacrilegium ; si conjugata, est inchoatum adulterium, cum ejus caro dividatur contra fidem datam, et exigentiam matrimonii : si habeat affectum ad aliam, cum qua desiderat copulam habere, si illa sit soluta, est fornicatio ; si sacra, est sacrilegium ; si ejusdem sexus, est sodomia, etc. Quod si duo se invicem polluant, est scandalum, se enim suo et alieno peccato contaminant, et ad illud se mutuo incitant. Propterea illae circumstantiae sunt declarandae in Confessione.

PUNCTUM II.

De Sodomia.

Quaeres 1. *Quid si Sodomia?*

Resp. Est, coitus libidinosus personarum ejusdem sexus, vel diversi sexus in vase indebito : unde

Sodomia duplex est, alia perfecta, alia imperfecta.

Perfecta, Est congressus duorum ejusdem sexus.

Imperfecta, Est congressus maris cum femina, non servatis debitis organis, seu instrumentis naturalibus. Vocatur *imperfecta*, quia non est affectus ad sexum indebitum, proindeque specie differt a perfecta, licet utraque sit gravissimum peccatum reservatum.

Quaeres 2. *Quale sit peccatum Sodomia?*

Resp. Est peccatum ita grave, ut *nefandum* antonomastice dicatur, eo quod malitiam ipsius lingua exprimere non sufficiat. Apostolus illud vocat passionem ignominiae, Rom. 1. loquens de idololatris superbis dicit : *Tradidit illos Deus in passiones ignominiae. Nam feminae eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam. Similiter autem et masculi, relicto naturali usu feminae, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes.*

Porro, Sodomia, praeter propriam malitiam, potest habere alias deformitates adjunctas, v. g. adulterii, si fiat a persona conjugata, vel cum illa ; sacrilegii, si fiat a persona sacra, vel cum illa, etc. quae omnia sunt in Confessione declaranda.

Quaeres 3. *Quibus poenis plectatur Sodomita?*

Resp. Jure civili punitur poena ignis, juxta Codicem Theodosianum, l. 9. tit. 7.

Juxta Canones vero, si sit Laicus, excommunicandus est. *Cap.* Clerici, de *excess. Praelat.* si sit Clericus, eum e Clero dejici jubet Leo X. Bulla, *Superna.*

PUNCTUM III.

De Bestialitate.

Quaeres. 1. *Quid sit bestialitas?*

Resp. Est Coitus cum bestia.

Quaeres 2. *Quale sit peccatum bestialitas?*

Resp. Est peccatum horrendum, et, ut ait D. Th. 2. 2. qu. 154. ad 4. *Inter vitia quae sunt contra naturam, gravissimum, quia non servatur debita species. Unde super illud Genes. cap.* 37. Accusavit (Joseph) fratres suos apud Patrem de crimine pessimo, *dicit glossa*, *quod cum pecoribus miscebantur.* Ratio est, quia nullum est peccatum, quod naturae rationali magis contrarietur.

Ad bestialitatem reducitur concubitus cum daemone, qui non tantum est peccatum luxuriae contra naturam, sed etiam contra virtutem religionis, propter commercium cum capitali hoste Dei, totiusque generis humani. De hoc horrido peccato, *Lev.* 22. sic statuitur : *Qui cum jumento et pecore coierit, morte moriatur, pecus quoque occidite.*

PUNCTUM IV.

De inordinato concubitu.

Quaeres 1. *Quid sit inordinatus concubitus?*

Resp. Est. Is, in quo non servatur ordo naturalis concumbendi; talis ordo non servatur, 1. Si a latere copula habeatur ; 2. Si stando, vel sedendo ; 3. Si viro succumbente, vel averse accedente, more pecorum.

Quaeres 2. *Quale sit peccatum inordinatus concubitus?*

Resp. cum distinctione : Si in tali deordinatione sit periculum semen extra vas effundendi, impediendi generationem, aut prolem conceptam suffocandi, est peccatum mortale, quia semen frustratur fine ad quem ordinatum est. *Si haec absint*, est grave peccatum veniale, nec contra, sed praeter naturam ; non vero est *de se* mortale.

Dixi : *De se* : Quia potest esse, et plerumque est signum concupiscentiae mortalis, cum fiat ex sola libidine sine causa ; sed nullum erit peccatum si hoc fiat ex necessitate, cum scilicet conjuges, ob indispositionem alterutrius corporis, non possunt servare modum ordinarium, modo diligenter caveatur periculum effusionis extra vas.

ARTICULUS III.

De Impudicitia.

Nota. Impudicitia est peccatum luxuriae, in qua non intervenit effusio seminis. Unde vocatur luxuria imperfecta, consistitque in osculis venereis, tactibus, aspectibus impudicis, scriptis et verbis turpibus, et repraesentationibus lascivis. Haec omnia esse mortalia *ex se* constat, tum ex Apostolo, *ad Galat.* 9. dicente : *Opera carnis quae sunt fornicatio, immunditia, luxuria ... quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Tum quia in peccato luxuriae non datur parvitas materiae. Tamen ad clariorem elucidationem.

Quaeres 1. *Quid de osculis sit dicendum?*

Resp. Oscula, amplexus, si juxta morem patriae fiant, urbanitatis, pacis, aut benevolentiae causa, non sunt peccata per se; quia, ut ait D. Thom. q. 154. art. 4. *Possunt haec absque libidine fieri, vel propter consuetudinem patriae, vel propter aliquam necessitatem aut rationabilem causam.* Tamen per accidens possunt esse peccata v. g. ob scandalum, vel periculum carnalis delectationis.

Si vero ista fiant ex aliqua vanitate, joco, levitate, juxta multos, sunt solum venialia, modo absit affectus libidinosus tum in se, tum in alio.... Quod si sine causa crebro fiant inter personas libidinis capaces, sunt mortalia, quia excitant delectationem veneream; quae enim crebro fiunt ex curiositate aut levitate, in materia tam lubrica, degenerant in libidinem. Quare admittens oscula crebra, peccat mortaliter, quia cooperatur affectui libidinoso alterius.

Quod si oscula, amplexus, etc. sunt libidinosa, sunt mortalia, ut docet D. Thom. ibidem, dicens: *Consensus in delectationem peccati mortalis, est peccatum mortale, et non solum consensus in actum. Et ideo cum fornicatio sit peccatum mortale, consequens est quod consensus in delectationem talis peccati, sit peccatum mortale, et non solum consensus in actum. Et ideo cum oscula et amplexus hujusmodi, propter delectationem hujusmodi,* id est, fornicationis, *fiant, consequens est quod sint peccata mortalia; et sic solum dicuntur libidinosa.* Ex hoc textu

Sequitur, Quod osculum libidinosum, sic illud quod habetur ob delectationem concubitus cogitati cum persona quam deosculatur, etiamsi obsit periculum consensus ulterioris, vel pollutionis.

Quaeres. 2. *Quid de tactibus sit dicendum.*

Resp. Tactus ex joco, vel levitate partium honestarum, v. g. vultus, manuum, non sunt de se mortales; quia non fiunt propter delectationem veneream.

Dixi; *De se*, quia si subreperet delectationis venereae periculum, esset mortale per accidens.

Tactus partium pudendarum, aut pudendis proximarum corporis alterius personae, sive sit ejusdem, sive diversi sexus, si fiant absque necessitate medendi, etsi non ob delectationem veneream, sed ex sola curiositate, vel joco, sunt mortales; quia hi tactus valde excitant delectationem veneream; imo ex natura sua ad effusionem seminis referuntur; ergo simul cum illa graviter prohibentur, unde veniunt nomine *impudicitiae*, quae *ad Galat.* 5. dicitur *excludere a regno Dei.*

Tactus vero propriorum pudendorum sine necessitate, est peccatum mortale, si delectatio venerea ex eo tactu oriatur et praevideatur; quia ex natura sua tendit ad pollutionem. Quod si fiant

ex evitate, curiositate, absque delectationis venereae periculo, tunc non sunt peccata, quia non fiunt animo libidinoso, nec in eis ea intervenit turpitudo, nec idem periculum, quod in tactu alieni corporis reperitur. Nihilominus poenitentes tales tactus exercentes valde objurgandi sunt, ab eisque vivide deterrendi propter periculum futurum peccati; est enim in natura corrupta pondus quoddam latentis concupiscentiae, cui si voluntas tantillum laxet habenas, magno impetu eam in praeceps trahit.

Quaeres 3. *Quid de aspectibus sit dicendum?*

Resp. Qui, absque juxta causa medendi, personas diversi sexus in partibus secretioribus aut valde vicinis, aspiciunt; item qui viri ac mulieris coitum contemplantur, peccant mortaliter: quia ad veneream libidinem per hos aspectus multum excitantur.

Qui vero brutorum coitum, qui se ipsos, aut alios ejusdem sexus in partibus pudendis; qui picturas aut statuas turpes ex sola curiositate vel levitate aspiciunt, peccant solum *venialiter*, modo absit affectus venereus, scandalum, et periculum delectationis venereae; quia ista ad delectationem non adeo excitant. Possunt tamen peccare *mortaliter* ratione periculi, spectata aspicientis speciali fragilitate; quod non raro abest in juvenibus, quare ab his graviter deterrendi sunt.

Quaeres 4. *Quid de turpiloquio sit dicendum?*

Resp. Turpia et obscaena loqui, canere, legere, vel audire, est mortale, si fiat extra conjugium cum delectatione venerea, vel cum probabili ejusdem periculo in se vel in aliis; quia delectatio venerea, extra conjugium, est ex objecto mortali; ergo est mortale intendere, aut procurare illam, aut ejus periculum in se vel in aliis ... secluso autem omni affectu venereo, et periculo delectationis venereae, vel scandali, turpia loqui, vel canere solum ex levitate; vel legere aut audire ex mera curiositate, aut cum sola delectatione ad rerum aut verborum artificium, est saltem veniale, quia prohibentur Ephes. 4. *Omnis sermo malus de ore vestro non procedat.* Et cap. 5. *Fornicatio autem et omnis immunditia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas.*

Verum quia in praxi, raro abest desiderium turpis desiderii, aut complacentiae, sive in proferente sive in audiente; sermones, cantilenae, lectiones rerum turpium in juvenibus, vel coram illis, aut aliis infirmis, raro vacant a culpa mortali propter scandalum, nam *corrumpunt bonos mores colloquia prava.* 1. Cor. 1. unde Clem. Alexandr. lib. 2. Paedadogi, cap. 6, ait: *A turpiloquio et nos omnino abstinere oportet, et eis qui illo utuntur, os obstruere, et aspectu severiore, et vultus aversione, et subsannatione, et saepe etiam asperiori oratione. Quae enim ex ore exeunt, coinquinant hominem. Profanum, intemperantem, et pe-*

tulantem eum ostendunt, non modestum , honestum, et temperantem.

Nec a Confessariis audiendi sunt , qui dicant se verba ejusmodi proferre absque ulla cogitatione mala. Nam saltem cogitant id quod dicunt ; ergo aliquid malum , se turpe cogitant. Deinde verba turpia non assumerent pro materia recreationis , si a rebus infamibus , per ea significatis, abhorrerent ; ut abhorrere debent. Denique , eo ipso quo de illis rebus turpibus libenter loquantur et in recreationibus de illis jucundentur, signum est satis evidens quod de illis delectentur , etiamsi nullam habeant voluntatem aliquid ejusmodi exequendi ; neque enim voluntas ista requiritur, ut anima coram Deo rea sit gravis peccati, ut constat ex dictis de gravitate peccati delectationis morosae.

Idem dicendum de gestibus turpibus, comoediis, ac lectione librorum amatoriorum, qui licet obscaena expresse non referant; nihilominus imaginationem feriunt , delectationemque carnalem ingerunt : unde qui eos retinent, non sunt absolvendi , nisi illos comburant , vel saltem tradant Confessario comburendos.

CAPUT VI.

DE PECCATO ORIGINALI.

Hoc caput in quinque Quaestiones distribuemus, quarum prima erit de existentia peccati originalis ; secunda de ejus natura ; tertia de causa proxima ejus transfusionis ; quarta de ejus subjecto ; quinta de ejus poenis.

QUÆSTIO I.

De existentia peccati originalis.

***Nota* 1.** Per peccatum originale nihil aliud intelligimus quam peccatum mortale ab Adamo ut morali totius generis humani capite commissum, et per generationem naturalem in omnes ab eo via naturali descendentes transfusum, secluso speciali privilegio.

Nota. 2. Existentiam peccati originalis negarunt olim Pelagiani teste August. (*a*) docueruntque 1. Adamum peccando sibi soli nocuisse, morbos, mortem, concupiscentiam non esse effectus peccati illius, sed naturales naturae humanae defectus. 2. Baptismum necessarium quidem esse parvulis ut consequantur regnum caelorum , sed non ut ab ullo peccato abluantur.

Errorem (*b*) hunc renovarunt postea Albanenses (*c*), Albigenses (*d*), Anabaptistae (*e*), et elapso proxime saeculo Sociniani, contra quos omnes , sit.

(*a*) *Aug. L.* 1. *de peccator. meritis*

(*b*) *Et Lib. de peccato originali.*

(*c*) *Lib. de haeres. haeresi* 88. (*d*) *Ann.* 769. (*e*) *Ann.* 1178.

CONCLUSIO.

Datur peccatum originale; hoc est verum ac proprie dictum peccatum, quod secluso speciali privilegio in conceptione contrahimus, et in quo nascimur.

Propositio est de fide definita in pluribus Conciliis contra Pelagianos habitis (*a*); et tandem in Conc. Trid. *Sess.* 5. *canc.* 2. contra Anabaptistas his verbis: *Si quis Adae praevaricationem sibi soli et non ejus propagini asserit nocuisse, et acceptam a Deo sanctitatem et justitiam quam perdidit, sibi soli et non nobis etiam eam perdidisse, aut inquinatum illum per inobedientiae peccatum, mortem et poenas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem et peccatum quod est mors animae, anathema sit, cum contradicat Apostolo dicenti*: *Per unum hominem, etc.*

Probatur propositio ex Scriptura.

1. Ex Job. 14. *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es?* Quem locum sic vertunt septuaginta Interpretes: *Nemo mundus a sorde neque infans, cujus vita est unius diei super terram.* Unde sic argumentor: Immunditia de qua loquitur Job, non est corporea, ut volunt Sociniani, alias ab homine posset mundari, sed est immunditia peccati quae a solo Deo potest mundari; atqui immunditia illa non est peccatum actuale, cujus infans unius diei non est capax; ergo est peccatum originale quod ab Adamo per originem contrahitur.

2. Psalm. 50. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea*: atqui ea iniquitas non est actualis: neque Davidis cujus in conceptione non erat capax; neque parentum ejus, cum ex legitimo matrimonio sit natus; ergo originis est iniquitas quae in Hebraeo exprimitur in singulari, *in iniquitate, in peccato*, et quam Vulgata nostra plurali numero expressit, *in iniquitatibus*; 1. Quia est radix omnium malorum peccatorum; 2. Quia in Adae peccato multiplex iniquitas concurrit, superbia scilicet, inobedientia, gula et alia quae refert D. August (*b*).

3. Ex Apost. Rom. 5. *Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Unde sic arguitur; datur peccatum quod per unum hominem in hunc mundum intravit, quod omnes homines in proto-parente commiserunt; atqui illud peccatum non est aliud peccatum quam originale; ergo, etc.

Resp. Pelagiani, *nego min.* et dicendo illud peccatum esse ipsummet actuale peccatum Adami quod intravit in mundum *non*

(*a*) *Ann.* 1740. (*b*) *Enchiridii cap.* 45.

propagatione, sed *imitatione*, quatenus suo pravo exemplo posteros ad peccandum induxit; sed

Contra est 1. Si Apostolus de peccato imitationis loqui voluisset, non dixisset *per unum hominem* peccatum intrasse, sed *per diabolum*, siquidem diabolus prior peccavit, et pravo suo exemplo homines ad peccandum induxit ab initio; ita Aug. (*a*).

Contra est 2. Quia ex Apost. eodem modo peccatum intravit quo mors; sed mors intravit non tantum imitatione, sed realiter et propagatione; ergo.

Contra est 3. Quia peccatum de quo loquitur Apostol. reperitur in omnibus qui morti sunt obnoxii; atque infantes morti sunt obnoxii; ergo reperitur in infantibus; atqui infantes non sunt capaces peccati per imitationem; ergo Apostolus non loquitur de peccato per imitationem.

Prob. prop. ex traditione Patrum.

1. Ex D. Cypriano, qui (*b*) ait. *infans recens natus contagia mortis antiquae prima nativitate contraxit.*

2. Ex D. Ambrosio (*c*) dicente: *Adam dente serpentis vulneratus, obnoxiam haereditatem successionis humanae suo vulnere dereliquit, ut omnes illo vulnere claudicemus.*

Ex D. Chrysost. (*d*) dicente: *Quando Adam peccavit illud grande peccatum, omne genus hominum in communi damnavit*: atqui peccatum quod omnes in communi homines damnat, est originale; ergo, etc. hos et alios Patres refert D. Aug. (*e*).

Prob. prop. rationibus theologicis.

1. Petitur a necessitate Baptismi sic: Baptismus necessarius est omnibus, non solum adultis, sed et infantibus juxta illud, *nisi quis renatus fuerit*, etc. atqui Baptismus est institutus in remedium peccati, Act. 2. *baptizetur unusque vestrum in remissionem peccatorum*; ergo infantes sunt peccato inquinati, non actuali, cujus sunt incapaces; ergo originali.

2. Petitur ex redemptione per Christum, sic: Christus mortuus est pro omnibus non solum adultis, sed etiam parvulis juxta illud Apostoli (*f*): *Pro omnibus mortuus est Christus*: Sed ex eodem Apostolo ibidem, Christus non est mortuus nisi pro mortuis morte animae, *si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt*: ergo parvuli mortui sunt per peccatum; ergo cum non sint capaces peccati actualis, fatendum est eis inesse peccatum originale.

(*a*) *Aug. L. de peccatorum meritis, cap.* 9.
(*b*) *D. Cyprian. L.* 3. *Ep. ad Fidum.* (*c*) *D. Ambr. in Psalm.* 48.
(*d*) *D. Chrisost. Ep. ad Olimpiam.*
(*e*) *Aug. L.* 1. *contra Julian. a cap.* 3. *ad* 8.
(*f*) 2. *Cor.* 5. *vers.* 15.

Solvuntur objectiones ex Scriptura.

Objicies 1. Ezechiel. 18 dicitur: *filius non portabit iniquitatem patris.* Atqui si daretur peccatum originale, filius portaret iniquitatem patris, ergo etc.

Resp. dist. maj. Filius non portabit, etc. si peccati patris non sit particeps, *conc. maj.* si sit particeps, *nego maj.* Porro cum voluntas filiorum Adami contineatur in voluntate patris tamquam in capite morali totius posteritatis; sunt participes ejus peccati, quod unicuique ipsorum est proprium, non quidem *proprietate actionis*, ait. D. Aug. (*a*) sed *contagione propagationis.* Praeterea Propheta loquitur de poena peccati personalis; quare addit, *pater non portabit iniquitatem filii; justitia justi* (id est, merces justitiae) *super eum erit; et impietas impii* (id est, poena impietatis) *erit super eum.*

Objicies 2. Ex Rom. 4. *ubi non est Lex, nec praevaricatio.* Atqui infantes non sunt capaces Legis; ergo nec praevaricationis.

Resp. dist. min. Infantes secundum se considerati non sunt capaces Legis, *conc. min.* considerati prout erant in primo parente, *nego min.* Nam Lex quae est data Adamo, fuit etiam data omnibus ejus posteris in illo; quare infantes sunt rei praevaricationis a primo parente qui eorum personam gerebat, commissae, qua praevaricatione constituuntur peccatores a primo instanti animationis.

Objicies 3. Rom. 5. *regnabit mors ab Adam ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae.* Ergo sola mors, non vero peccatum ab Adamo contrahitur. *Ita Zuinglius.*

Resp. nego conseq. Imo ex textu contrarium debet concludi: nam si mors regnavit ab Adam usque ad Moysen in eos qui non peccaverunt peccato personali sicut Adam, evidens est eos aliena voluntate peccasse, cum mors, utpote poena justa, peccatum praesupponat, juxta illud Apostoli: *stipendia peccati mors* (*b*).

Inst. 1. Ibidem subdit Apostol. *non sicut delictum ita et donum; si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei. . . . in plures abundavit.* Unde sic: plures sunt qui in Christo justificantur, quam qui in Adamo peccaverunt, ergo non omnes peccaverunt in Adamo, sed solum ii qui ejus imitatione peccaverunt.

Resp. nego ant. Tum quia istae voces, *multi*, *omnes*, *plures*, promiscue usurpantur ab Apostolo, dicit enim illo cap. *in quo* (in Adamo) *omnes peccaverunt*, et infra, *unius delicto multi*

(*a*) *Aug. L.* 6. *contra Julian. cap.* 12.
(*b*) *Rom.* 6. *vers.* 23.

mortui sunt; unde *ipsi sunt multi qui et omnes*, ait August. (*a*) quia illi omnes revera sunt multi; tum quia in graeco non legitur *in plures*, sed *in multos*, Πολλὺς.

Inst. 2. Vox illa, *multo magis*, in textu Apostoli significat plures gratia Christi fuisse ditatos, quam Adae peccato infectos; ergo nulla solutio.

Resp. nego subsumpt. Nam vox, *multo magis* non refertur per comparationem ad personas, sed per comparationem ad *delictum et donum*, ita ut sensus sit; donum Christi redemptoris per se majus ac utilius beneficium esse, quam delictum Adami fuerit perniciosum.

Objicies 4. 1. Cor. 15. dicitur : *sicut in Adam omnes moriuntur*, *ita et in Christo omnes vivificabuntur.* Atqui non omnes in in Christo vivificabuntur : ergo neque omnes in Adamo moriuntur.

Resp. nego conseq. Nam in eo non stat comparatio Apostoli, sed in hoc uno quod sicut quotquot qui ex Adamo generantur, peccati et mortis reatum contrahunt; ita quotquot in Christo regenerantur, justitiam percipiunt, percepturi vitam aeternam, si in bono perseverent.

Objicies 5. 2. Cor. 5. dicitur : *omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi*, *ut referat unusquisque propria corporis prout gessit*, *sive bonum*, *sive malum.* Atqui parvuli nihil mali in corpore gesserunt; ergo nullam poenam referunt, et consequenter peccatum originale nullum est.

Resp. Apostolum loqui de solis adultis, qui soli capaces sunt boni vel mali actualis, ut constat ex verbis immediate praecedentibus : *ideo contendimus sive absentes sive praesentes placere illi*, *omnes enim nos manifestari oportet*, *etc.* Unde objectio est extra rem.

Solvuntur objectiones ex Patribus.

Objiciunt Pelagiani 1. Tertullianum (*b*) qui ut probet Baptismum differendum donec adoleverint, ait : *quid festinat aetas innocens ad remissionem peccatorum?*

2. Gregorium Nyssenum (*c*), *nec ab initio quidem* (parvulus) *porsus in animam morbum admisit.*

3. D. Chrysost. (*d*) *infantes baptizamus cum non sint coinquinati peccato*, *ut detur eis*, *vel addatur sanctitas.*

4. Theodoretum (*e*), *quorsum infantes baptizamus*, *qui pec-*

(*a*) *Aug. L.* 6. *contra Julian. cap.* 24.
(*b*) *Tertull. L. de Bapt. cap.* 18.
(*c*) *Greg. Nyssen. orat. de infantibus praematura morte abreptis.*
(*d*) *Chrysost. homil. ad Neophytos.*
(*e*) *Theod. Lib.* 5. *haereticarum fabularum*, *cap.* 18.

catum nondum gustarunt? Ergo, inferunt Pelagiani, illi Patres peccatum originale non agnoverunt.

Resp. 1. Generaliter, *nego conseq.* illi enim Patres negaverunt tantum infantes admisisse peccatum actuale personale, ut docet Augustin.(*a*)respondens ad textum Divi Chrysostomi: *peccata dixit parvulos non habere*, inquit, *sed propria, unde illos innocentes merito nuncupamus secundum id quod ait Apost. nondum natos nihil egisse boni sive mali: non secundum id quod ait: per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi.*

Resp. 2. Singulos illos Patres admisisse peccatum originale, et quidem,

1. Tertullianus (*b*) de Adamo ait: *exinde totum genus humanum de suo semine infectum, suae etiam damnationis traducem fecit.*

2. Gregor. Nyssenus (*c*) sic loquitur: *sordes hominis peccatum est, quod una cum humana orditur natura, quoniam in peccatis concepit me mater mea.*

3. D. Chrysostomi testimonium vide in probationibus.

4. Theodoretus ait (*d*): *ad omnes enim homines mors pervasit, quatenus omnes peccaverunt,non enim propter primi parentis peccatum, sed propter suum unusquisque mortis decretum suscepit*; quia ex Trid. peccatum originale dicitur, *unicuique proprium.*

Objiciunt 5. Clementem Alexand. qui (*e*) ait: *dicant ergo nobis ubi fornicator est infans natus? vel quando sub Adae cecidit execrationem, qui nihil est operatus?* ergo aperte negavit peccatum originale.

Resp. nego conseq. Ibi enim Clemens Alex. negat solum infantes fuisse actuali peccato inquinatos, antequam eorum animae corporibus unirentur; agit enim contra Basilidianos qui eodem modo ac Origenes, animas ante corpora creatas fuisse asserebat et in illa anteriori vita peccatum admisisse, in cujus poenam animae illae corporeis vinculis alligarentur,idque aperte demonstrant verba, quibus urget Basilidianos, *dicant ergo nobis, etc.* praeterea Clem. Alexandrin. agnoscit peccatum originale cum (*f*) ait: *multis autem modis vocatur hoc opus* (baptismus) *gratia, illuminatio et lavacrum quidem, per quod peccata abstergimus, etc.* Ergo agnoscit infantes, pro quibus institutus et necessarius est Baptismus, peccato inquinari.

Objiciunt 6. Origenem qui (*g*) per *mundum*, in quem peccante

(*a*) *August. L.* 1. *contra Julian. cap.* 6.
(*b*) *Tertull. De testimonio animae, cap.* 1.
(*c*) *Greg. Nyssen. cap.* 16. *in Psalmos.*
(*d*) *Theodor. in cap.* 5. *ad Epist. ad Rom.*
(*e*) *Clem. Alexand. L.*3 *Stromatum contra Encratitas et Basilidianos,*
(*f*) *L.* 1. *Paedagogi cap.* 6.
(*g*) *Origen. l.* 5. *Comm. in Epist. ad Romanos.*

Adamo, *peccatum intravit*, intelligit, *terrenos quosque et in terrena conversatione permanentes*; id est qui in similitudinem Adae peccant; ergo negat originale peccatum.

Resp. nego conseq. Nam Origenes verba Apostoli in illo commentario allegorice pro more suo exponit; allegoria autem non destruit sensum litteralem, quem luculenter confirmavit homil. 12. in Leviticum: *Omnis*, inquit, *qui ingreditur in mundum, in quadam contaminatione effici dicitur: propter quod et scriptura dicit: nemo mundus a sorde nec si unius diei fuerit vita ejus; hoc ipso ergo quod materiam corporis ab origine paterni seminis sumit, in patre et matre pollutus est, solus vero Dominus Jesus meus . . . . in matre non est pollutus.*

Solvuntur objectiones a ratione petitae.

Objicies 1. Cum Juliano (*a*) *non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat ille* (Deus) *qui condidit: per quas igitur rimas inter tot praesidia peccatum fingis ingressum?*

Respondet August. *Quid quaeris latentem rimam, cum habeat apertissimam januam? per unum hominem ait Apostolus, per inobedientiam unius hominis ait Apost. quid quaeris amplius? quid quaeris apertius?* Unde non peccat qui nascitur cum nascitur, sed nascendo peccatum contrahit quod in Adamo commisit.

Inst. 2. Omne peccatum est voluntarium; atqui peccatum originale in infantibus non potest esse voluntarium; ergo nec peccatum.

Resp. dist. maj. Omne peccatum est voluntarium vel physice vel moraliter, *conc. maj.* physice tantum, *nego maj.* atqui peccatum non potest esse voluntarium in infantibus, physice, *conc. min*, moraliter, *nego min.*

Itaque discrimen est inter peccatum personale et originale, quod personale debeat esse voluntarium physice, id est voluntate propria peccantis admissum; econtra satis sit quod originale sit voluntarium moraliter, id est voluntate Adae in quo tamquam in capite morali omnium posterorum voluntates includebantur. Justum est enim ut malum quod eligitur a capite, imputetur membris in eo moraliter inclusis, *sicut justum est*, ait August. (*b*) *ut pacta conventa inter Principem et Majores populi ab omnibus civibus serventur.*

Inst. 2. Voluntarium est illud quod sit a principio intrinseco cum cognitione; atqui peccatum originale non est in parvulis a principio intrinseco, sed ab extrinseco, scilicet Adamo, nec cum cognitione, cum ejus sint incapaces, ergo, etc.

Resp. dist. min. Peccatum originale non est in parvulis a principio intriuseco, phisico cum cognitione physica, id est a personali

(*a*) *Apud August. L.* 3. *contra Julian cap.* 25.
(*b*) *August. L.* 4. *Operis Imperf. cap.* 90.

voluntate et cognitione, *conc. min.* non est a principio intrinseco et cognitione moralibus, id est a voluntate et cognitione Adami quae moraliter fuerunt nostrae, *nego min. et conseq*. eodem enim modo peccatum debet esse a principio intrinseco et cognitione, quo est voluntarium; atqui peccatum originale est voluntarium moraliter: ergo sufficit ut sit a principio intrinseco et cognitione moralibus; id est a cognitione et voluntate capitis naturae humanae.

Objicies 2. Si anima inficeretur peccato originali, Deus esset causa peccati; absurdum consequens; ergo, etc.

Resp. nego sequel maj. Prob. Quidquid convenit rei ab origine, causae efficienti tribuitur; atqui Deus est causa efficiens animae, neque enim anima per traducem a parentibus sicut corpus, sed per creationem a Deo producitur; ergo, etc.

Resp. dist. maj. Quidquid convenit rei ab origine, causae efficienti tribuitur, si ei conveniat vi actionis, per quam producitur, *conc. maj*, secus, *nego major*. Porro peccatum originale non contrahitur ab anima vi actionis per quam a Deo creatur, sed quatenus corpus ab Adamo descendens informat, nam sic incipit esse pars filii Adae, in quo tamquam in radice tota natura humana corrupta et maledicta fuit. Hoc explicant Patres similitudine aquae quae licet ex purissimo fonte fluat, si tamen in vas coinquinatum recipiatur, ab eo contrahit immunditiam, ita anima ex sua cum carne vitiata conjunctione contrahit foeditatem. Ita August. (*a*).

Instat Julian. 1. In hominibus baptizatis peccatum originale deletum est; ergo illud in posteros transfundere nequeunt; nemo enim dat quod non habet.

Resp. nego conseq. Nam sicut triticum purgatum generat aliud triticum non purgatum, sed paleis involutum, quia eodem modo natum est triticum seminatum; ita quia parentes nati sunt ex Adam cum peccato originali, etsi ab illo per baptismum fuerint purgati, generant tamen postea filios infectos peccati originalis, in quo et ipsi nati sunt. Ita August. (*b*)

Ad probationem *dist.* nemo dat quod non habet, nec formaliter, nec virtualiter, *conced.* quod saltem habet virtualiter, *nego*. Habent ergo parentes peccatum originale virtualiter, virtute scilicet seminis corrupti quod est causa generationis, seu unionis animae cum corpore, per quam peccatum originale contrahitur.

Inst. 2. Si peccatum originale per generationem traduceretur in posteros, usus matrimonii esset malus utpote causa peccati; falsum consequens.

Resp. nego maj. et ejus probationem, nam peccati originalis sola causa est voluntas Adami ut capitis moralis omnium ab eo per viam naturalem descendentium.

(*a*) *L.* 5. *contra Julian. cap.* 3.

(*b*) *L.* 2. *contra Julian. in principio. Et L.* 3. *de peccator. meritis, cap.* 3.

Inst. 3. Peccatum originale sequitur ex usu matrimonii ; ergo talis usus est causa illius.

Resp. dist. ant. Sequitur per accidens, *conc. ant.* per se, *nego ant.* Nam in statu innocentiae fuisset usus matrimonii, nec tamen fuisset peccatum originale. Porro homo non tenetur causam per accidens alicujus peccati omittere, cum habet justam causam prosequendi jus suum, etiam cum certitudine talis mali ; atqui propagatio naturae humanae dat conjugatis justam causam prosequendi jus suum ; ergo non peccant in usu conjugii, praesertim cum malum quod inde proli advenit, non ad ipsos proxime, sed ad Adamum pertineat.

QUÆSTIO II.

De natura peccati originalis.

Nota In peccato originali duo possunt considerari, nempe 1. Actus quo Adamus transgressus est Legem Dei ; 2. Macula quae hanc transgressionem subsecuta est, et quae vocatur *peccatum habituale* : de hoc solo in praesentiarum inquirimus, cujus investigatio tam difficilis est, ut circa eam varias in partes abeant tum Haeretici, tum Catholici, quorum opiniones exponemus et refellemus, et tandem veriorem statuemus duplici articulo.

ARTICULUS I.

Exponuntur et solvuntur variae opiniones, tum Haereticorum, tum Catholicorum circa naturam peccati originalis.

CONCLUSIO I.

Peccatum originale formaliter non est substantia mala a daemone creata quae sit ipsius daemonis imago. Est contra Mathiam illiricum Lutheranum (*a*).

Prob. Omnis substantia est a Deo, per quem *omnia facta sunt* (*b*). Atqui peccatum non est a Deo; ergo peccatum originale non est substantia.

Confirm. Quia ex Trid. (*c*) per Baptismum *tollitur totum id quod veram et propriam peccati rationem habet* : atqui per baptismum nulla tollitur substantia ; ergo.

Dices : Peccatum originale vocatur ab Apost. (*d*) *vetus homo*, *corpus peccati.* Sed homo et corpus sunt substantia ; ergo.

Resp. dist. maj. Vocatur *vetus homo*, *corpus peccati*, metaphorice, *conc. maj.* proprie, *nego maj.* Nam Apostolus *per veterem hominem* significat vitam in peccatis peractam, sicut *per novum hominem* significat vitam in virtute et justitia transactam, et per *corpus peccati* significat totam congeriem peccatorum quae commisimus.

(*a*) *In libello de peccato origin.*
(*b*) *Joann.* 1. *vers.* 3.
(*c*) *Session.* 5. *canon.* 5.
(*d*) *Roman.* 6. *vers.* 6.

CONCLUSIO II.

Peccatum originale formaliter non est ipsa concupiscentia seu fomes qua ad peccatum trahimur. Est contra Lutheranos et Calvinistas.

Prob. Per Baptismum tollitur in renatis *totum id quod veram et propriam peccati rationem habet*, ut definitur in Concil. Trid. (*a*) et constat ex his Apostoli verbis (*b*) *nihil damnationis*, id est damnatione dignum, *est iis qui sunt in Christo Jesu*; atqui per Baptismum non tollitur concupiscentia, seu fomes, *quae ad agonem relicta est*, ut docet ibidem Trid. et colligitur ex Apost. Rom. 7. *Video aliam Legem in membris meis repugnantem Legi mentis meae, etc.* ergo peccatum originale formaliter non est concupiscentia seu fomes.

Objiciunt Novatores 1. Apostolus concupiscentiam vocat *peccatum* (*c*), atqui non est peccatum actuale; ergo originale.

Resp. dist. maj. Apostolus concupiscentiam vocat *peccatum* formaliter et proprie dictum, *nego major.* materialiter et improprie dictum quatenus nimirum est effectus peccati originalis et causa peccati actualis, *conc. maj.* ita docet Trid. (*d*) declaratque concupiscentiam ab Apost. *peccatum appellari, non quod vere et proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, et ad peccatum inclinat.*

Inst. Concupiscentia prohibetur hac lege: *non concupisces*; ergo est proprie peccatum.

Resp. nego ant. Nam per hanc Legem non prohibetur propensio carnis ad rebellandum contra spiritum, cum hoc non sit in nostra potestate, sed unice prohibetur, ne motibus concupiscentiae inordinatis libere consentiamus, *frustra dictum est*, ait Aug. (*e*) *post concupiscentias tuas non eas, si jam quisque reus est, quod tumultuantes, et ad mala trahere nitentes, sentit eas.*

Objicies 2. D. Aug. (*f*) docet concupiscentiam esse peccatum non in renatis, *sic est Lex ista peccati* (in renatis) inquit, *ut etiam in peccatum imputetur*; ergo est peccatum proprie et formaliter.

Resp. dist. conseq. Est peccatum proprie ratione sui praecise, *nego conseq.* ratione culpae, seu reatus quo facta est, et quocum ante Baptismum conjuncta est, *conc. conseq.* sic se hic explicat D. August. dicens: *Sic est Lex ista peccati ut etiam in peccatum imputetur, id est, ut etiam reatus ejus* (peccati) *cum illa sit qui eum teneat aeterni supplicii debitorem.*

(*a*) *Session.* 5. *canon.* 5. (*b*) *Roman.* 8. *vers.* 1.
(*c*) *Rom.* 7. *vers.* 17. (*d*) *Session.* 6, *canon.* 5.
(*e*) *August. L.* 5. *contra Julian. cap.* 3.
(*f*) *L.* 1, *de nuptiis cap.* 32.

Inst. 1. D. Aug. (*a*) ait: ***Concupiscentia sola Sacramento regenerationis expiatur:*** sed quod expiatur Sacramento, est peccatum proprie et ratione sui; ergo etc.

Resp. dist. min. Quod expiatur ratione sui, est peccatum ratione sui, *conc. min.* quod expiatur ratione culpae a qua est, et cum qua ante Baptismum conjunctum est, *nego min.* hoc solo et vero sensu concupiscentia dicitur ab August. expiari per Baptismum; *unde Lib.* 1. *contra Julianum*, *cap.* 8. *docet* concupiscentiam per Baptismum *transire reatu*, *et manere actu.*

Inst. 2. D. August. (*b*) dicit *Deum in renatis odisse* concupiscentiam; ergo est peccatum formaliter.

Resp. nego conseq. Quia Deus non tantum odit quidquid est peccatum formaliter, sed etiam quidquid est peccatum causaliter, talis est concupiscentia quae nos ad malum morale impellit.

Inst. 3. Concupiscentia opponitur Legi mentis nostrae (*c*); ergo mala formaliter.

Resp. dist. ant. Opponitur Legi mentis nostrae causaliter, *conc. ant.* formaliter, *nego ant.* ex quo sequitur quod sit causaliter tantum peccatum.

CONCLUSIO III.

Peccatum originale formaliter non est qualitas morbida, quae ex carne per peccatum infecta derivatur in animam. Est contra Henricum Gandav. (*d*) et Greg. Ariminensem (*e*).

Prob. Quia vel fictitia est illa qualitas morbida, vel nihil aliud est quam concupiscentia seu fomes peccati: atqui natura peccati originalis non potest esse fictitia, alias et ipsum peccatum esset fictitium, nec est concupiscentia, alias peccatum originale remaneret post Baptismum, quod est Novatorum error; ergo peccatum originale non est illa qualitas morbida.

Objicies: D. August. (*f*) de concupiscentia dicit: *est affectio quaedam malae qualitatis*, *sicut languor*; ergo peccatum originale est formaliter qualitas morbida.

Resp. nego conseq. Nam D. August. per affectionem malae qualitatis intelligit tantum ipsum appetitum sensitivum, quatenus vitiatus est, non aliqua positiva labe, sed carentia justitiae originalis; ait enim (*g*): *Restat ergo cum carne conflictus*, *quia deleta est iniquitas*, *sed manet infirmitas.*

CONCLUSIO IV.

Peccatum originale formaliter non est ipsum Adae peccatum

(*a*) *Lib.* 1. *de nuptiis*, *cap.* 23. (*b*) *In Psalm.* 35.
(*c*) *Rom.* 7. *vers.* 23. (*d*) *Quodl.* 2. *quaest.* 11.
(*e*) *In* 2. *dist.* 30. *quaest.* 2. *art.* 1.
(*f*) *L.* 1. *de nuptiis cap.* 25. (*g*) *August. serm.* 6. *de verbis Apost.*

nobis extrinsece tantum imputatum. Est contra Pighium (*a*) et Ambrosium Catharinum (*b*).

Prob. De fide est definitum in Trident. (*c*) peccatum originale *propogatione transfusum fuisse*, *omnibus inesse*, *et unicuique proprium esse*; atqui juxta sententiam Pighii peccatum non fuit in nos transfusum, cum nobis sit extrinsecum, nec est unicuique proprium, ut expresse fatetur Pighius his verbis: *Proprium peccatum nullum reperitur in parvulis; et in uno Adam fuit*, *non in nobis*; ergo peccatum originale non est ipsum Adae peccatum nobis extrinsece tantum imputatum. Hinc sententia Pighii communiter rejicitur ut erronea, imo a Suarez habetur ut haeretica.

Objicit Pighius. Concil. Trident. (*d*) definit *peccatum Adae origine unum esse*; ergo peccatum originale est unum et idem in omnibus, ita ut reipsa fuerit in Adamo, et in nobis sit per imputationem.

Resp. nego conseq. Quia licet peccatum originale sit unum origine; est tamen multiplex *propagatione*, et quidem *unicuique proprium*, ut constat ex eodem Concilio.

CONCLUSIO V.

Peccatum originale formaliter non est reatus poenae. Est contra Durandum (*e*) Major. (*f*).

Prob. Quia reatus poenae supponit peccatum originale; ergo non potest esse constitutivum peccati originalis. *Prob. ant.* Reatus poenae est obligatio ad poenam subeundam; atqui obligatio ad poenam subeundam supponit culpam, ergo reatus poenae supponit culpam peccati originalis; ergo, etc. Unde damnata a Pio V. ista Baji prop. *In peccato duo sunt*, *actus et reatus*, *transeunte autem actu*, *nihil remanet nisi reatus*, *sive obligatio ad poenam.*

CONCLUSIO VI.

Peccatum originale formaliter non est complexum ex concupiscentia tamquam parte materiali et concupiscentiae reatu tamquam parte formali. Est contra Juen. (*g*) et alios.

Prob. 1. *pars.* Concupiscentia ex Trid. (*h*) manet in renatis; atqui ex eodem Concilio omne quod habet rationem peccati, tollitur per Baptismum; ergo concupiscentia non est pars essentialis materialis peccati originalis.

(*a*) *In controversia de Peccato origin. in Comitiis Ratisbonensibus.*
(*b*) *In Opusculo de peccato orig. disp.* 6.
(*c*) *Session.* 5. *Canon.* 3. (*d*) *Session.* 5, *Canon.* 3.
(*e*) *Durand. in* 2. *dist.* 30. *quaest.* 3.
(*f*) *Major. ibidem quaest.* 5. *sub. finem.*
(*g*) *Tom.* 7. *pag.* 681. (*h*) *Sess.* 5. *Canon.* 5.

Prob. 2. *pars.* Quia per concupiscentiae reatum intelligitur ipsa culpa originalis ; atqui nugatorium est dicere peccatum orinale constitui in ratione peccati per id quod in eo culpa et peccati rationem habet; sicut nugatorium est dicere hominis essentiam consistere in humanitate ; ergo , etc.

Dices : D. Thom. (*a*) docet concupiscentiam se habere *in peccato originali sicut quiddam materiale* : ergo est pars materialis essentialis peccati originalis.

Resp. nego conseq. Nam constat ex voce *sicut* qua utitur D. Thom. concupiscentiam non esse materiam essentialem peccati originalis ; unde dicitur ab illo quod sit sicut quiddam materiale in peccato originali , quia cum eo conjungitur tamquam effectus cum causa in non renatis , in quibus propter hanc conjunctionem vocatur a sancto Augustino *peccatum* , quod post Baptismum *remanet actu* , *tollitur reatu.*

ARTICULUS II.

Statuitur verior sententia circa naturam peccati originalis.

CONCLUSIO.

Peccatum originale formaliter est habitualis privatio conformitatis ad Legem quam Adam caput nostrum transgressus est , et quam nos ejus voluntate transgressi sumus.

Prob. Illud est nobis nascentibus peccatum originale formaliter, quod Adamus in nos vere, proprie, et intrinsece transfudit ; atqui Adamus transacto actu peccati in nos vere et intrinsece transfudit habitualem privationem conformitatis ad Legem, quam ut caput nostrum transgressus est ; ergo , etc.

Prob. min. Adamus in nos transfudit quod in eo post ejus actuale peccatum mansit, et a quo ipse et ejus posteri denominantur peccatores; atqui habitualis privatio conformitatis ad Legem quam per actum suum est transgressus , est id quod in eo remansit transacto actu peccati ; ergo Adamus in nos transfudit habitualem privationem conformitatis ad Legem : ergo.

Confirmatur , quia in eo formaliter consistit peccatum originale , ex quo omnia quae ad peccatum originale pertinent , tamquam a radice promanant ; atqui ex habituali privatione conformitatis ad Legem quam Adamus transgressus est, omnia quae ad peccatum originale pertinent , promanant ; namque inde profluit quod peccatum sit unum origine, cum sit unum habituale peccatum Adae ; 2. Quod sit unicuique nostrum proprium, quia illud peccatum ita nobis vere et intime est communicatum , ut unumquemque perinde constituat peccatorem , Deo odibilem , et poenis peccati dignum ac si ab eo solo commissum fuisset ; ergo.

(*a*) 1. 2, *quaest.* 82, *art.* 3.

Objicies 1. Habitualis privatio conformitatis ad Legem, quam Adam ut caput nostrum transgressus est, communis est omnibus Adae posteris; ergo non est unicuique propria.

Resp. dist. conseq. Non est unicuique propria hoc sensu quod non ita conveniat uni quin aliis omnibus conveniat, *conc.* hoc sensu quod vere et proprie non conveniat cuilibet, quamvis eidem singulariter et privatim non conveniat, *nego conseq.* Porro peccatum originale commune est omnibus quia ad omnes extenditur, et est unicuique proprium, quia nullus est cui tota ejus ratio non conveniat; unde tot remissionibus indiget, quot sunt homines ab Adamo via naturali descendentes.

Inst. Illud non est unicuique nostrum intrinsece proprium, quod in nos non nisi moraliter transmittitur; atqui habitualis privatio, etc. non nisi moraliter in nos trasmittitur: ergo.

Resp. dist. maj. Quod in nos non nisi moraliter trasmittitur quoad rem transmissam, *conc. maj.* quoad modum transmittendi, *nego maj.* atqui habitualis privatio conformitatis ad Legem, etc. in nos non nisi moraliter transmittitur quoad modum, *conced. min.* quoad rem transmissam.*nego min.* Itaque in nostra sententia peccatum originale intrinsece et realiter propagatur, licet aliunde non nisi moraliter communicetur, quatenus transfunditur ab eo in quo moraliter ut in capite continebamur.

Objicies 2. Cum Thomistis. Peccatum originale formaliter consistit in privatione justitiae originalis, prout dicit gratiam sanctificantem: ergo.

Resp. nego ant. Nam privatio justitiae originalis est poena juxta illud D. Thom. (*a*) *Substractio originalis justitiae habet rationem poenae, sicut etiam substractio gratiae.* Atqui poena peccati est posterior peccato; ergo peccatum non constituit, sed constitutum praesupponit.

Inst. 1. D. Thom. dicit: *Privatio justitiae originalis per quam voluntas subdebatur Deo, est formale in peccato originali;* ergo peccatum originale consistit formaliter in privatione justitiae originalis, prout dicit gratiam sanctificantem.

Resp. nego conseq. Quia D. Thom. non dicit simpliciter: *privatio justitiae originalis est formale in peccato;* sed addit: *per quam voluntas subdebatur Deo*; atqui illa subjectio ad Deum est conformitas ad Legem quam Deus dedit Adamo; ergo per *privationem justitiae originalis per quam voluntas subdebatur Deo,* nihil aliud intellexit quam privationem conformitatis ad Legem, alias sibi contradiceret D. Doctor.

Inst. 2. Sancti Patres peccatum originale exprimunt per *justitiae privationem*, *mortem animae*, ergo consistit formaliter in privatione justitiae originalis prout dicit gratiam sanctificantem.

(*a*) 1. 2. *q.* 85. *art.* 5.

Resp. dist. ant. Patres ita exprimunt peccatum originale, ut primarium ejus effectum assignent, *conc. ant.* ut assignent rationem formaliter constitutivam peccati originalis; *nego ant.* neque enim Patres, sicut nec D. August. expenderunt metaphysice in quo sita esset peccati originalis natura eo modo quo expendunt scholastici; unde illud saepius expresserunt per effectus cum eo connexos, utpote ipsa peccati natura notiores.

Inst. Cum Gonet. in illo consistit formaliter peccatum originale, quod per Baptismum primario tollitur; atqui privatio justitiae originalis ut dicit gratiam sanctificantem, primario per Baptismum tollitur; ergo etc.

Resp. nego maj. Nam ut aliquid per Baptismum primario tollatur, non requiritur ut illud sit formale constitutivum peccati originalis, sed sufficit quod in peccato originali contineatur sicut effectus in sua causa; ergo, etc.

QUÆSTIO III.

De causa proxima transfusionis peccati originalis.

Nota. Constat apud omnes peccatum Adami esse causam remotam transfusionis peccati originalis in ejus posteros, qui *omnes* in eo *peccaverunt*. Verum in assignanda illius transfusionis causa proxima gravis est controversia, circa quam duae sunt praecipuae opiniones.

1. Est Jansenii (*a*) qui post Lutherum et Calvinum docuit causam proximam transfusionis peccati originalis esse physicam et ex natura rei, eamque esse libidinem seu parentum concupiscentiam in usu conjugii. Huic sententiae adhaerent Juenin (*b*) et Henricus a sancto Ignatio (*c*).

2. Est omnium aliorum qui assignant pro causa transfusionis proxima seminalem ab Adamo generationem, supposito tamen decreto Dei quo Adam fuit constitutus caput morale omnium posterorum in ordine ad observationem et transgressionem praecepti de non comedendo fructu ligni vetiti. Ideo,

CONCLUSIO I.

Causa proxima transfusionis peccati originalis in parvulis non est libido quacum a parentibus generantur.

Prob. Illud nec esse potest causa physica et necessaria transfusionis peccati originalis, quo posito potest non esse, et quo sublato potest esse peccatum originale; atqui posito ardore libidinis in actu generationis potest non esse, et eo sublato potest esse peccatum originale; ergo.

Prob. min. Si duo conjuges de novo crearentur, quamvis cum ardore libidinis generarent, proles tamen peccatum originale non

(*a*) *Jansen. L.* 1. *de statu nat. lapsae*, *c.* 6. *et seq.*
(*b*) *Juenin tomo* 7. *pag.* 685. (*c*) *Henric. L.* 10. *aethicae part.* 3. *c.* 6.

contraheret, quia ex Trident. (*a*) *homines nisi ex semine Adae propagati nascerentur*, *non nascerentur in injusti*; econtra si duo conjuges ex Adae semine procreati ex speciali Dei beneficio generarent sine ardore libidinis; nihilominus eorum proles contraheret peccatum originale, quia semper descenderet ab Adamo, ac proinde in illo peccaret *in quo omnes peccaverunt.* Ergo posito ardore libidinis in actu generationis potest non esse, et eo sublato potest esse peccatum originale.

Objices cum Jansenio. D. Aug. pluribus locis (*b*) docet, ipsam prolem contrahere peccatum originale, quia cum libidine et concupiscentia gignitur; ergo concupiscentia est causa proxima et physica transfusionis peccati originalis.

Resp. dist. antec. Docet prolem contrahere peccatum originale quia gignitur cum libidine quae sit causa physica traducendi peccatum, *nego ant.* quae sit signum evidens et infallibile quod natura humana quam ab Adamo haurimus, ab ipso fuerit vitiata, *conc. ant.* et *nego conseq.* Sensus itaque D. Augustini est quod libido quae sentitur in actu conjugali, sit signum corruptionis naturae in ipsius parentibus, ex quo a posteriori, seu ab affectu arguitur peccatum originale esse in prole hoc modo procreata.

CONCLUSIO II.

Causa proxima transfusionis peccati originalis in parvulis est seminalis generatio ab Adamo in quo tamquam in capite morali omnes ejus posteri continebantur, non jure naturae, nec vi pacti cum Adamo initi, sed vi decreti quo Deus in voluntate Adami voluntates omnium qui ab eo per viam in generationis naturalis descensuri erant, inclusit, in ordine ad observationem vel transgressionem praecepti de non comedendo fructu vetito.

Prob. 1. *pars:* Quae in Trident (*c*) expresse definitur his verbis: *revera homines nisi ex semine Adae propagati nascerentur*, *non nascerentur injusti*, *cum ea propagatione per ipsum dum concipiuntur, propriam injustitiam contrahant.* Hinc etiam dicimur ab Apostol. (*d*) *natura filii irae*, id est generatione; ratio Div. Thom. (*e*) est, quia *peccatum originale a primo parente reducitur in posteros in quantum moventur ab ipso per generationem; sicut membra moventur ab anima ad peccatum actuale... nam ratio seminalis nihil aliud est quam vis activa in generatione. Si autem aliquis formaretur virtute divina ex carne humana, manifestum est, quod vis activa non derivaretur ab Adam, unde non contraheret peccatum originale, sicut nec actus*

(*a*) *Trid. Sess.* 5. *can.* 3. (*b*) *D. Aug. L. contra Jul. cap.* 5. *Et L.* 1. *de nuptiis c.* 23. *Et L.* 1. *de peccator. meritis c.* 6.
(*c*) *Sess.* 5. *can.* 3. (*d*) *Ephes.* 2. *v.* 3.
(*e*) 1. 2. *quaest.* 82. *art.* 4.

manus pertineret ad peccatum humanum, si manus non moveretur a voluntate hominis, sed ab aliquo extrinsece movente.

Objicies: Semen humanum utpote corporeum, animam spiritualem, quae sola peccati subjectum est, nullatenus attingit, sed a Deo solo immediate creatur; ergo animam peccato non inficit.

Resp. dist. conseq. Humanum semen peccato non inficit animam formaliter, *conc. conseq.* virtualiter et instrumentaliter *nego conseq.* inficit enim animam quatenus per dispositiones quas inducit in corpus, conjungit illam cum carne ex Adamo tracta, per quam conjunctionem anima efficitur pars constitutiva hominis, qui in Adamo peccavit.

Prob. 2. *pars*: Quae asserit *Adam non fuisse morale caput jure naturae*; quia nullum hujus rei fundamentum reperiri potest in ipsa natura; nam si eo ipso quo Adam est caput naturale hominum, habet ut etiam sit caput illorum *morale*, non erit potior ratio cur alia peccata ab illo commissa non censeantur etiam nostra, sicut unicum ejus inobedientiae peccatum, cum omnia procedant ab eo qui est caput totius naturae humanae; atqui ex Script. et Patribus hoc unicum inobedientiae Adae peccatum reputatur nostrum, caetera si quae fuerint, reputantur illi propria; ergo Adam non fuit caput nostrum morale jure naturae.

Prob: 3. *pars*. Quae asserit *Adam fuisse constitutum caput morale non ex pacto Dei cum Adam inito, sed ex solo Dei decreto*, etc. quia Deus, eo modo constituit Adamum caput morale posterorum, quo consuevit dare praecepta hominibus; quia tunc Adam constitutus est caput morale, quando datum est illi praeceptum de non comedendo fructu; atqui Deus quando praecepta dat hominibus, non solet expectare eorum consensum, quasi sublato illo nolit praeceptum obligare; nam Lex Dei semel promulgata homines velint nolint obligat, cum sit supremus Dominus; ergo et in praecepto de non comedendo fructu, Deus non expectavit consensum Adami quo se Deo obligaret tamquam caput naturae humanae; ergo divino tantum decreto et non ex pacto Dei cum Adam inito, hic constitutus est caput morale suorum posterorum.

Objicies: Adam fuit constitutus caput nostrum morale vi pacti cum Deo initi; ergo.

Resp. nego ant. Nam Adam, seposito decreto divino, non habebat jure naturae dominium in voluntates suorum posterorum quoad bona vel damna spiritualia; ergo nullo modo potuit seposito decreto Dei, obligare posteros ut proprium suum peccatum reputetur peccatum posterorum.

Inst. 1. *Prob. ant.* ex Aug. qui (*a*) illud Genesis, *masculus*

(*a*) *Aug. L.* 16. *de civ. Dei c.* 19. *L.* 1. *de nuptiis c.* 11.

cujus praeputii caro circumcisa non fuerit, *peribit anima ejus de populo suo*, *quia pactum meum irritum fecit*; intelligit *non de imperata circumcisione sed de ligni prohibitione*, id est de peccato origiuali; ergo Adam fuit constitutus caput nostrum vi pacti a Deo cum ipso initi.

Resp. dist. conseq. Vi pacti *formalis* positi in expresso duorum vel plurium consensu, *nego conseq.* neque enim hoc pactum necessarium fuit Deo, qui potest de omnium hominum voluntatibus, ut supremus arbiter, disponere. Vi pacti *virtualis* positi in decreto efficaci, quo Deus voluit absolute, non expectato Adam consensu, ut esset caput morale posterorum suorum, eosque repraesentaret in observatione et transgressione praecepti de non comedendo fructu ligni vetiti, *conc. conseq.* ex quo paret hoc pactum virtuale nihil esse quam decretum quo Deus voluntates posterorum Adami inclusit in voluntate ipsius Adami; unde D. Hier. (*a*) illud *pactum* vocat *Legem*.

Instab. 2. Si Deus per decretum absolutum constituisset Adamum caput morale suorum posterorum; debuisset illi manifestare; atque nullibi reperitur illius decreti Dei manifestatio facta Adamo; ergo.

Resp. nego min. Hoc enim decretum Deus manifestavit Adamo, cum illum in Paradisum terrestrem introducens dixit; *de ligno scientiae boni et mali ne comedas, in quacumque enim die comederis*, *morte morieris.* Quod licet sit dictum in singulari, ei tamen dictum est tanquam capiti, illudque debebat manifestare uxori suae, et ita posteris, ut notat August. (*b*) et intellexit Eva cum dixit in plurali (*c*), *de fructu ligni quod est in medio Paradisi*, *praecepit nobis Deus ne comederemus*, *et ne tangeremus illum*, *ne moriamur.*

Inst. 3. Deus non potuit sine injustitia in voluntate Adami includere voluntates posterorum ejus in ordine ad observationem et transgressionem praecepti; ergo illas non includit.

Resp. nego antec. Nam possunt Principes subditorum pupillorum voluntates includere in voluntate tutorum in ordine ad certos effectus morales; ergo a fortiori Deus qui habet supremum in creaturas suas dominium, potuit in voluntate Adami includere voluntates nostras in ordine ad observationem et transgressionem praecepti de non comedendo fructu vetito.

QUÆSTIO IV.

De subjecto peccati originalis.

Nota. Nomine *subjecti* hic eos intelligimus, ad quos peccatum originale transfunditur; circa quod pugnandum habemus 1. Cum

(*a*) *D. Hier. in c. 6. Osee.*
(*b*) *Aug. L. 8. de Gen. ad Litt. c. 17.* (*c*) *Gen. 3. v. 3.*

Novatoribus contendentibus filios fidelium nascendo non contrahere peccatum originale, 2. Cum quibusdam Catholicis propugnantibus Beatam Virginem labe peccati originalis infectam fuisse; contra quos

CONCLUSIO I.

Filii fidelium non secus ac alii contrahunt peccatum originale. Est definita in Trident. (*a*).

Prob. Illi contrahunt peccatum originale qui peccaverunt in Adamo, nisi speciali privilegio a Lege communi eximantur; atqui omnes qui via generationis naturalis descendunt ab Adamo, peccaverunt in Adamo, ut probatum est supra; ergo omnes etiamsi sint a fidelibus progeniti, contrahunt peccatum originale, unde Apost. (*b*) de se ipso et aliis fidelium parentum filiis dicit: *eramus natura filii irae, sicut et caetera.*

Objicies: Illud Apost. (*c*) *sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.* Atqui si filii fidelium contraherent peccatum originale nascendo, non essent *sancti*, sed *immundi*; ergo.

Resp. dist. textum. Nunc autem sancti sunt, id est legitimi, *conc.* id est immaculati, *nego*. Nam Apostolus hic hortatur conjuges fideles, ne deserant conjuges infideles, si velint pacifice cohabitare, et rationem hanc reddit, quia matrimonium non fit illegitimum per conversionem unius conjugis, alias, ait, filii talium parentum essent *immundi*, hoc est illegitimi, nunc autem *sancti sunt*, hoc est legitimi. Igitur hic locus non est ad rem ac commodatus.

Inst. Idem Apost. (*d*) ait: *si radix sancta, et rami*; ergo qui nascuntur ex parentibus sanctis, sunt sancti.

Resp. dist. conseq. Quia non loquitur Apostolus de sanctitate formali, sed de sanctitate praeparatoria et in spe; ita ut sensus sit juxta Theodoretum; si Patriarchae sancti fuerunt, ita reliquum corpus Judaeorum ad fidem et sanctitatem censetur deputatum et praeparatum in sanctis parentibus, quorum pietate ac diligentia pie educari ac sanctificari possunt.

CONCLUSIO II.

Licet Beata Virgo debitum habuerit contrahendi peccatum originale, illud tamen non contraxisse pro certo tenendum est.

Prob. 1. *pars*: Illa debuit contrahere peccatum originale quae inclusa fuit in hac Lege generali, *in quacumque die comederis, morte morieris.* Atqui B. Virgo fuit inclusa in illa Lege generali; ergo debuit contrahere peccatum originale.

(*a*) *Sess.* 5 *can.* 3. *et* 4. (*b*) *Ephes.* 2. *v.* 3.
(*c*) 1. *Corinth.* 7. *v.* 14. (*d*) *Roman.* 11. *vers.* 6.

Confirmatur; Quia Beata Virgo fuit vere a Christo redempta; atqui Christus non redemit nisi qui aut actu per peccatum mortui sunt, aut secundum Legem ordinariam mori debuerunt, et revera mortui fuissent, nisi per speciale beneficium a peccati labe praeservati fuissent; ergo Beata Virgo secundum Legem ordinariam debuit contrahere peccatum originale.

Dices: Gratia abunde praeveniens, ipsum peccati debitum expungit; atqui Beata Virgo statim gratia praeventa est; ergo non habuit debitum contrahendi peccatum.

Resp. nego major. Gratia enim opponitur peccato actu contracto, non autem debito contrahendi, quia ut intelligatur debitum, satis est ut B. Virgo peccatum incurrisset nisi per praevenientem Spiritus Sancti gratiam fuisset praeservata, quod verum est. Fatemur tamen post gratiae collationem ne ipsum quidem remansisse debitum, quia debitum remissione extinguitur.

Prob. 2. *pars*: Quae hodie est ita certa ut Gregorins XV. (*a*) prohibuerit *ne quisquam etiam in scriptis et sermonibus privatis audeat asserere quod Beata Virgo in peccato concepta sit.* Propugnando nimirum contrariam opinionem, non autem adducendo ejus argumenta eaque solvendo: unde licet non sit de fide, quia nondum definita, est tamen fidei consonum, ut declaravit Concilium Basileense, *Sess.* 36.

Prob. inquam 1. *Ex Script.* Genes. 3. *inimicitias ponam inter te et mulierem*, et *ipsa conteret caput tuum*: ubi per tò *mulierem* intelligitur Beata Virgo, quam daemonis potestati numquam subjiciendam fore testatur Deus: atqui si Beata Virgo non fuit a peccato originali praeservata, fuit aliquando daemonis serva, et potestati ejus subjecta; ergo, etc. Unde per tò *caput* in textu allato multi intelligunt peccatum originale quod est caput et radix omnium peccatorum, quodque contrivit B. Virgo, quia illud nunquam contraxit.

2. Ex cap. 4. Cantic. ubi legitur: *tota pulchra es amica mea et macula non est in te.* Qui textus litteraliter intelligitur de Beata Virgine, cum in eo fundetur definitio Tridentina de B. Virginis ab omni peccato actuali etiam veniali, immunitate, quam teste Trid. (*b*) tota *tenet Ecclesia*; atqui ille textus a B. Virgine removet omnem prorsus maculam; ergo ut actualem, sic et originalem.

Prob. 2. *ex Patribus*: 2. Ex S. Andrea Apost. qui ut referunt Presbyteri Achajae (*c*) dicebat: *sicut de terra immaculata factus fuerat primus homo, ita necesse erat ut de immaculata Virgine Christus nasceretur.*

2. Ex idiota (*d*) qui ait: *invenisti Virgo Maria, gratiam cae-*

(*a*) *Bulla data ann.* 1622. (*b*) *Sess.* 6. *can.* 23.
(*c*) *L de passione Beati Andreae.* (*d*) *Idiota cap* 6. *L. quem scripsit de B. Virgine contemplatio. Qui refertur tom.* 5. *Biblioth. Patrum Vixit ann.* 350.

lesiem, quia fuerunt in te ab originis labe praeservati, angelica salutatio; etc.

3. Ex D. August. qui (*a*) sic loquitur: *Excepta sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini, nullam prorsus, dum de peccatis agitur, habere volo quaestionem; inde enim scimus quod ei plus gratiae collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quae concipere, ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum.* Quae verba diligenter sunt ponderanda;

1. Itaque dicit se nullam prorsus velle habere quaestionem de B. Virgine *cum de peccatis agitur*: quo tam generaliter loquendi modo significat se non solum de personalibus, sed etiam de originali loqui.

2. Hoc dicit *propter honorem Domini*: atqui si honor Domini postulavit ut ejus mater per totam vitam immunis esset a peccato actuali etiam veniali; quanto magis postulavit ut immunis esset ab originali labe mortali, propter quam fuisset Deo odibilis, serva diaboli, et rea damnationis aeternae?

3. Dicit B. Virgini collatam fuisse gratiam *ad vincendum omni ex parte peccatum;* at quomodo peccatum *omni ex parte* vicisset, si aliquando peccato originali infecta fuisset?

4. Dicit Mariam ideo accepisse gratiam ad peccatum omni ex parte vincendum, quia fuit mater illius, *quem constat nullum habuisse peccatum;* ergo accepit gratiam ut immunis esset ab omni peccato, quo caruit Christus; atqui Christus caruit peccato tum personali, tum originali; ergo et B. Virgo.

Prob. 3. *Ex Trident.* (*b*) declarante *non esset suae intentionis comprehendere in hoc decreto ubi de peccato originali agitur, Beatam et Immaculatam Virginem, sed observandas esse constitutiones Sixti IV. Papae sub poenis in eis constitutionibus contentis, quas innovat.* Ergo ab hoc suo decreto eam tacite excipit, aut saltem merito excipiendam judicat.

Prob. 4. *Ex facto Ecclesiae*, quae non solum omnes fideles ad cultum Beatae Virginis in sua Conceptione immaculatae indulgentiis invitat (*c*); sed etiam cultum illum imperat, festo ad hunc finem instituto et praecepto, ut patet ex constitut. Alexandri VII. (*d*): ergo cultus ille, est cultus objecti veri, ideoque verum est Beatam Virginem a peccato originali praeservatam fuisse. *Prob. conseq.* nam si cultus ille, esset cultus objecti falsi, esset vanus et superstitiosus; atqui Ecclesia non potest consulere, multo minus praecipere sub mortali cultum vanum et superstitiosum, cum non magis possit errare in materiam morum, quam in materia fidei; ergo.

(*a*) *L. de natura et grat. cap.* 23.
(*b*) *Sess.* 5. *in fine decreti.*
(*c*) *Ut constat ex Decreto Sixti IV. quod confirmavit Synodus Trid.*
(*d*) *Edita ann.* 1661.

Propter hanc saltem rationem videtur pia haec sententia esse definitioni proxima, et tantam habere certitudinem, quantam infra certitudinem fidei, haberi potest.

Prob. 5. *Ex consensu* omnium fere Religiosorum Ordinum, qui festum immaculatae Conceptionis celebrant et propugnant; *ex conspiratione* omnium orbis Christiani Academiarum, quae ad eam defendendam sese solemni voto obstrinxerunt, et in quarum pluribus, gradus Theologici non conferuntur nisi prius juramentum de ea tuenda praestiterint; quod si quis contrariam sententiam *suscipere ausus fuerit*, ait Universitas Parisiensis (*a*) *hunc honoribus nostris omnibus privatum atque exauctoratum tum a nobis et consortio nostro, velut Ethnicum et Publicanum, procul abjiciendum decernimus.*

Objicies: 1. Textus Sacrae Scripturae quibus astruitur existentia peccati originalis, sunt ita generales ut comprehendant omnes ab Adamo descendentes; ergo B. Virginem comprehendunt.

Resp. dist. ant. Comprehendunt omnes, etc. quando nullum est privilegium eximens a Lege communi, *conc. ant.* quando adest tale privilegium, *nego ant.* Porro hoc privilegium habuit Beata Virgo, quae in locutionibus Scripturae generalibus non comprehenditur, quales sunt istae quibus astruitur generalitas peccati actualis: *non est homo qui non peccet. In multis offendimus omnes* Ut juxta Trid. (*b*) *tenet Ecclesia Catholica.*

Inst. Mors est poena peccati originalis, nam *per peccatum intravit mors*; atqui Beata Virgo mortem subiit. Ergo.

Resp. dist. maj. Mors est poena peccati originalis vel actu, vel quoad debitum contracti, *conc. maj.* solum actu et de facto contracti, *nego maj.* Porro ex dictis B. Virgo contraxit debitum peccati originalis.

Objicies 2. De fide est Beatam Virginem a Christo fuisse redemptam; atqui si non contraxit peccatum originale, non fuit a Christo redempta; ergo.

Resp. dist. min. Si Beata Virgo non contraxit peccatum originale neque quoad actum, neque quoad debitum, non fuit redempta, *conc. min.* Si non contraxit peccatum quoad actum, bene vero quoad debitum, *nego min.* Igitur Christus sua redemptione fecit ut Beata Virgo non contraheret actu et in se peccatum originale ad quod contrahendum erat obnoxia; et hic modus redimendi est nobilissimus.

Inst. Atqui ad veram redemptionem requiritur liberatio a captivitate actuali; ergo nulla solutio.

Resp. nego subs. Tam enim redimitur qui praeservatur a captivitate in quam non poterat non incidere nisi Redemptoris gratia

(*a*) *Statuto ann.* 1496. (*b*) *Sess.* 6. *can.* 23.

eum misericorditer praeveniret, quam qui liberatur a captivitate in quam actu incidit.

Objicies 3. Sancti Patres cum loquuntur de peccato originali, solum Christum eximunt; ergo.

Resp. dist. ant. Solum Christum eximunt per exclusionem modi exemptionis, *conc. ant. per* exclusionem ipsius exemptionis, *nego ant.* Nam privilegium Christi in eo consistebat quod ex vi suae Conceptionis, quae fuit supernaturalis, conciperetur Sanctus; quod de Beata Virgine dici non potest, quae vi suae Conceptionis quae fuit naturalis ex conjunctione viri cum femina, debuit contrahere peccatum originale, et de facto contraxisset, nisi ab eo per gratiam Christi praeservata fuisset.

Inst. 1. D. Augustin. (*a*) ait: *Si sine dubio caro Christi non est caro peccati, sed similis carni peccati; quid restat ut intelligamus nisi ea excepta, omnem reliquam humanam carnem esse peccati?* ergo caro Beatae Virginis fuit caro peccati.

Resp. dist. conseq. Fuit caro peccati, quia via naturali concepta contraxit peccati debitum, *conc. cons.* quia ipsum peccatum contraxit, *nego conseq.* namque gratia praeveniente fuit liberata.

Inst. 2. D. Bernardus (*b*) reprehendit Canonicos Lugdunenses quod festum conceptionis Beatae Virginis in sua Ecclesia instituerint.

Resp. nego ant. Nam illos reprehendit tantum quod illud festum instituerint inconsulta Ecclesia Romana; *nam si sic videbatur*, inquit, *consulenda erat prius Apostolicae Sedis auctoritas*, *et non ita praecipitanter atque inconsulte paucorum sequenda simplicitas imperitorum, Quae autem dixi, absque praejudicio sane dicta sint sanius sapientis, Romanae praesertim Ecclesiae, cujus auctoritati atque examini, totum hoc, sicut et caetera quae ejusmodi sunt, universa reservo; ipsius, si quid aliter sapio, paratus judicio emendare.* Ergo si D. Bernardus nunc viveret, devote celebraret festum immaculatae Conceptionis, quam videret solemniter ab Ecclesia Romana celebrari, festo ad hunc cultum praecepto sub mortali.

Inst. 3. D. Thom (*c*) ait: *Christus nullo modo contraxit peccatum originale, sed in ipsa sui conceptione fuit sanctus juxta illud Joann.* 1. Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei; *sed Beata Virgo contraxit quidem peccatum originale, sed ab eo fuit mundata antequam ex utero nasceretur.* Ergo.

Resp. nego conseq. Equidem licet D. Thom. possit benigne interpretrari, probabilius tamen est in ea fuisse sententia, quam si

(*a*) *L.* 5. *contra Julian. cap.* 15.
(*b*) *D. Bernard. Epist.* 174.
(*c*) *D. Thom.* 3, *p. qu.* 27. *art.* 2. *ad* 2.

nunc viveret, certissime mutaret, ut constat ex argumento, quo ibidem (*a*) probat Nativitatem Beatae Virginis fuisse sanctam, *Ecclesia celebrat Nativitatem Beatae Virginis*, inquit, *non autem celebratur Festum in Ecclesia, nisi pro aliquo sancto; ergo Beata Virgo ipsa sua Nativitate sancta fuit.* Atqui Ecclesia celebrat festum Conceptionis Beatae Virginis ad colendam *Beatam Virginem, praeveniente Spiritus Sancti gratia, a peccato originali praeservatam*, prout declaravit Alexander VII. instituens hoc festum (*b*); ergo etc.

QUÆSTIO V.

De poenis peccati originalis.

Nota. Poenae peccati originalis aliae spectant hanc vitam, aliae futuram.

ARTICULUS I.

De poenis peccati originalis in hac vita.

Nota. Poenae peccati originalis in hac vita aliae sunt corporis, aliae animae.

Quaeres 1. Quaenam sunt paenae corporis in hac vita?

Resp. Duae recensentur, quarum 1. est mors juxta illud (*c*): *Deus creavit hominem inexterminabilem .... invidia autem diaboli mors intravit in orbem terrarum.*

2. Sunt omnes hujus vitae miseriae, scilicet *morbi, dolores, labores*, quibus addi possunt et alii defectus extra nos, ut sunt captivitas sub diabolo; sterilitas terrae, intemperies aeris, rebellio bestiarum, et alia mala quae a caelo, terra, mari patimur; quae omnia expressit Spiritus Sanctus his verbis (*d*) *Jugum grave super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturae.*

Quaeres 2. Quaenam sunt poenae animae?

Resp. Sunt duae; 1. Est privatio omnium donorum gratuitorum, scilicet justitiae originalis, qua hominis mens erat perfecte subdita Deo, et appetitus sensitivus menti; et gratiae sanctificantis caeterorumque habituum supernaturalium fidei, spei, charitatis, donorum Spiritus Sancti, etc. quae omnia justitiam originalem comitabantur.

2. Est vulnus quadruplex in anima, nempe *Ignorantia* in intellectu, quae tollit cognitionem agendorum. *Malitia* in voluntate, quae tollit facilem et promptam inclinationem ad obediendum Deo et rationi. *Concupiscentia* in appetitu concupiscibili, quae tollit ab illo appetitu subjectionem ad voluntatem et rationem, et sic in-

(*a*) 3. *part. q. 27. art. 1. in argum. sed contra est.*
(*b*) *Decreto ann. 1662. edito.*
(*c*) *Sapient. 2. vers. 23.* (*d*) *Eccl. 40. vers. 1.*

cepit inordinata propensio ad voluptates carnis. *Infirmitas* in appetitu irascibili, a quo tollit firmitatem, alacritatem et vehementiam ad suscipienda ardua, et removenda, quae nostrum bonum impediunt.

ARTICULUS II.

De poenis peccati originalis in futura vita.

Nota 1. Poenae peccato originali in altera vita debitae, sunt. 1. Exclusio a regno Caelorum. 2. Privatio vitae aeternae. 3. Dolor internus qui tum ex exclusione a regno Caelorum, tum ex privatione vitae aeternae nascitur. 4. Poena sensus seu gehennae ignis.

Nota 2. Parvulos sine Baptismo decedentes non solum excludi a regno Caelorum, sed etiam privari vita aeterna, quae consistit in intuitiva Dei visione, de fide definitum est in variis Conciliis, (*a*) contra Pelagianos teste August. (*b*) his verbis: *Novellos Haereticos Pelagianos justissime Conciliorum Catholicorum et Sedis Apostolicae damnavit auctoritas, eo quod ausi fuerint non Baptizatis parvulis dare quietis et salutis locum, etiam praeter regnum Caelorum*. Quae veritas similiter definita est in Concilio Tridentino (*c*).

Nota. 3. Cum Ecclesia circa caeteras poenas nihil definierit, Auctores Catholici in varias abiere sententias, quarum probabiliores et communiores hic breviter attingemus; quare sit

CONCLUSIO I.

Parvuli sine Baptismo morientes, internum animi dolorem patientur ex sui a vita aeterna exclusione. Est contra Thomistas.

Prob. Ex D. Augustino sic loquente (*d*): *Si hoc eis non erit malum* (quod in aeternum excludantur a regno Dei) *non ergo amabunt regnum Dei tot innocentes* (ab omni peccato personali) *imagines Dei? Si autem amabunt, et tantum amabunt quantum innocentes amare debent regnum Dei, nihil ne mali ex hac separatione patientur?* Ex quo sic argumentor; qui cum certa cognitione privatur objecto amato, maxima tristitia et dolore afficitur; atqui parvuli absque baptismo mortui privantur aeterna beatitudine quam amant et ad quam se creatos esse certo cognoscunt, alias non amarent; ergo. Unde Gregor. Magnus de illis parvulis ait (*e*): *Perpetua quippe tormenta percipiunt qui nihil ex propria voluntate peccaverunt.*

Dices 1. Thom. 2. dist. 83. quaest. 2. artic, 2. ait: *Pueri ... nihil omnino dolebunt de carentia visionis divinae*; ergo.

(*a*) *Diospolitano, Carthaginensi, Milevitano.*
(*b*) *August. L. 2. de origine animae cap. 12.*
(*c*) *Session. 5. canon. 4.* (*d*) *August. L. 6. contra Jul. cap. 4.*
(*e*) *L. 9. moralium, cap. 13.*

Resp. Salva reverentia D. Thom. debita non admittimus sententiam, quam junior scripsit, quamque revocaturus fuisset in sua Summa, sicut plures alias de facto revocavit, nisi mors immatura eum praevenisset; unde potius adhaeremus D. Augustino.

Dices 2. Parvuli non patientur poenam sensus; ergo nec animi dolorem.

Resp. nego conseq. Disparitas est quod poena sensus a Deo directe infligatur, econtra dolor animi ex beatitudinis pvivatione ortus, non infligitur a Deo directe sed per se et naturaliter ex ea sequitur.

Dices 3. Pueri sine baptismo mortui nullam de intuitiva Dei visione cognitionem habent; ergo de ejus amissione non tristantur.

Resp. nego ant. Prob. Æterna beatitudo, utpote supernaturalis, non potest cognosci sine gratia fidei; atqui parvuli hanc non habent; ergo.

Resp. nego ant. Ex cujus veritate sequeretur non tantum parvulos, sed etiam adultos qui in gentilitate ubi nihil unquam de Evangelio audierunt, mortui sunt, non cruciari amore amissae beatitudinis; neque enim adulti illi aliquando fidem habuerunt, per quam unam (ut volunt adversarii) homo scire potest beatitudinem in intuitiva Dei visione sitam esse; quod est contra fidem.

CONCLUSIO II.

Parvuli sine Baptismo mortui nec fruuntur, nec unquam fruentur beatitudine naturali. Est contra Catharinum (*a*) et Cardinalem Sfondratum (*b*).

Prob. Ex Ephes. 2. *eramus natura filii irae*, hoc est Dei odio et vindictae obnoxii; sed qui tantis poenis sunt obnoxii, nulla etiam naturali fruuntur beatitudine; ergo, etc. Hinc Conc. Flor. sess. ult. definivit; *illorum animas qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas.* Atqui animae quae in inferno poenis puniuntur, carent sane beatitudine naturali: ergo.

Confirmatur: Ex D. Aug. (*c*) dicente: *non baptizatis parvulis nemo promittat inter damnationem regnumque caelorum quietis vel felicitatis cujuslibet atque ubilibet*; *quasi medium locum*: *hoc enim eis haeresis Pelagiana promisit.* Sed qui excluduntur a quiete et felicitate *qualibet*, nulla etiam naturali beatitudine fruuntur; ergo.

Objicies; Pueri per peccatum originale non sunt aversi a Deo tamquam a fine naturali, sed tantum tamquam a fine supernaturali; ergo aequum non est ut propter peccatum originale in aeternum priventur beatitudine naturali.

Resp. nego ant. Tum quia aversio a Deo ut auctor gratiae non potest subsistere sine aversione a Deo ut auctore naturae; tum quia

(*a*) *L. de statu parvulor. absque Bapt. decedent.*
(*b*) *L. cui titulus, Modus praed. dissolutus pag.* 114.
(*c*) *L. de origine animae cap.* 9.

peccatum Adami utramque aversionem continebat; ergo utraque per origiuem fuit traducta.

Instab. Deus in resurrectione non obstante culpa originali, concedet infantibus plura dona gratuita, v. g. immortalitatem, impassibilitatem, magnitudinem quam habituri essent si ad adultam aetatem pervenissent; ergo non denegabit illis beatitudinem naturalem.

Resp. nego conseq. Disparitas est quod illa dona non sint cum peccato originali incompatibilia; beatitudo autem naturalis cum illo stare non possit; cum importet conversionem ad Deum ut auctorem naturae; peccatum vero originale a Deo nedum ut auctore gratiae, sed etiam ut auctore naturae, avertat.

CONCLUSIO III.

Parvuli cum solo originali decedentes, non patientur poenam sensus, seu ghennnam ignis. Est communis (*a*).

Prob. 1. Ex Script. Apocal. 18. ubi dicitur: *quantum se glorificavit et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum.* Unde sic arguo: poena sensus correspondet culpae pro delectatione quam causat, sed in culpa originali nulla delectatio invenitur; ergo poena sensus non correspondet culpae originali, nec habet proportionem cum illa.

Prob. 2. Ex Innoc. III. (*b*) dicente: *poena originalis peccati est carentia visionis Dei; actualis vero peccati est gehennae perpetuae cruciatus.* Ubi prior pars videtur intelligenda de carentia visionis Dei cum exclusione cruciatus gehennae; alias eaedem poenae corresponderent peccato originali, quae actuali; quod esse falsum declaravit Eugenius IV. in Concil. Flor. his verbis: *animae illorum qui in actuali peccato mortali, vel solo originali decedunt, descendere mox in infernum, poenis tamen disparibus puniendas.* Dicendo autem poenas *dispares*, non autem inaequales, satis significat utriusque peccati poenas esse specie, non autem intensione tantum diversas.

Prob. 3. Auctoritate et ratione D. Thom. (*c*) *poena*, inquit, *proportionatur culpae; et ideo peccato actuali mortali, in quo invenitur aversio ab incommutabili bono, et conversio ad bonum commutabile, debetur et poena damni ... respondens aversioni, et poena sensus respondens conversioni. Sed in peccato originali non est conversio, sed sola aversio, vel aliquid aversioni respondens, scilicet destitutio animae a justitia originali: et ideo peccato originali non debetur poena sensus, sed solum poena damni, scilicet carentia visionis divinae* (*d*).

Objicies 1. Scriptura de Christo dicit (*e*): *permundabit aream*

(*a*) *Contra Ariminens. Driedonem quosdam alios.*
(*b*) *Cap. Majores de Baptismo.*
(*c*) *D. Thom. quaest. 5. de malo art. 2. in corp.*
(*d*) *D. Thomae consentiunt D. Bonavent, Magister, Scotus, Estius, etc.* (*e*) *Matth. 3. vers. 12.*

suam ; et congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili : atqui parvuli sine Baptismo decedentes non sunt triticum, sed paleae ; ergo, etc.

Resp. ad maj. Hanc parabolam non spectare infantes non baptizatos ; ex qua proinde nihil de illorum poenis concludi potest ; nam per *aream* intelligitur Ecclesia catholica in qua sunt boni malis admixti, ut triticum ; paleis infantes non baptizati numquam fuerunt in Ecclesia ; ergo.

Objicies 2. Matth. 13. dicitur : *simile est regnum caelorum sagenae missae in mare ... sic erit in consummatione saeculi ; exibunt Angeli et separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in caminum ignis ibi erit fletus et stridor dentium.* Atqui parvuli non Baptizati erunt de numero malorum, de quibus loquitur Christus ; ergo etc.

Resp. nego min. Certum est enim hic per *sagenam* intelligi Ecclesiam ; et ideo scriptura loquitur de extremo judicio prout spectabit eos qui fuerint in Ecclesia in qua nunquam fuerunt infantes.

Inst. Parvulis in extremo judicio dicetur : *ite, maledicti, in ignem aeternum.* Sed nomine *ignis* poena sensus intelligitur ;

Resp. nego maj. Illa enim Christi verba non dirigentur ad omnes reprobos qui a sinistris Judicis erunt ; sed solum ad adultos ; non potest enim ad parvulos spectare causa quae ibi redditur : *esurivi enim, et non dedistis mihi manducare*, etc.

Objicies. 3. Apocal. 20. dicit D. Joannes : *vidi mortuos magnos et pusillos stantes in conspectu Throni, et libri aperti sunt, et alius liber apertus est, qui est vitae ... et qui non est inventus in libro vitae scriptus, missus est in stagnum ignis :* atqui parvuli non erunt scripti in libro vitae ; ergo.

Resp. Scriptura loquitur de solis adultis, qui judicabuntur ex propriis operibus, ut patet ex his verbis intermediis : *et judicati sunt mortui ex his quae scripta erant in libris secundum opera ipsorum.*

Inst. D. Joannes loquitur *de magnis et pusillis* ; ergo, etc.

Resp. nego conseq. Nam per *pusillos* non intelligit aetate aut statura, sed dignitate et gradu exiguos, ut sunt servi, ancillae, etc.

Objicies 4. D. Aug. (*a*) et alii Patres (*b*) affirmant parvulos sine Baptismo decedentes, ituros in ignem aeternum ; juxta sententiam Domini : *ite maledicti, in ignem aeternum.* Ergo.

Resp. dist. ant. D. August. et alii Patres docent parvulos ituros in ignem aeternum, sumendo nomen *ignis* pro poena damni, *conced.* pro poena sensus, *negat. ant.* Illi enim Patres sumunt speciem pro genere.

Ita respondent DD. Bonaventura, Thomas, et Glossa.

1. D. Bonavent. respondet (*c*) *quod Augustinus in verbis illis*

(*a*) *August. Serm.* 14. *de verbis Apost.*

(*b*) *D. Fulgent. relatus cap. firmissima de consec. distinct* 4. *D. Gregor. l.* 8. *et* 9. *moralium.* (*c*) *D. Bonav. in* 2. *dist.* 33. *art.* 3. *q.* 1.

non intendit dicere quod parvuli sensibiliter crucientur: sed intendit eorum poenam manifestare quantum ad carentiam visionis Dei, et quantum ad vilitatem loci, et hoc valde abundanter exprimit, plus dicens et minus volens intelligi. Nec sine causa loquitur sic: hoc enim facit ad extirpandam illam haeresim quae dicebat parvulos nulla poena puniri.

2. D. Thom. (*a*) respondet: *dicendum quod nomen tormenti, supplicii, gehennae et cruciatus, vel si quid simile in dictis Sanctorum Patrum inveniatur, est large accipiendum pro poena, ita ut ponatur species pro genere. Ideo autem Sancti tali modo loquendi usi sunt, ut detestabilem redderent errorem Pelagianorum, qui asserebant in parvulis nullum peccatum esse, nec eis aliquam poenam deberi.*

3. Glossa (*b*) ait: *et haec carentia* (visionis Dei) *est poena ignis, de qua intelligendus est Canon* firmissime, *desumptus ex Fulgentio.*

Objicies 5. Parvuli in hac vita puniuntur poena sensus; patiuntur enim famem, sitim, morbum, etc. Ergo et in alia vita, etc.

Resp. nego conseq. Nam afflictiones hujus vitae non infliguntur proprie et directe parvulis in poenam peccati originalis, ait Bellarminus, sed indirecte tantum quatenus consequuntur naturam humanam spoliatam justitia originali, quae hos naturales effectus impedivisset.

Inst. 1. Parvuli post diem judicii non habebunt corpora gloriosa, sed passibilia; ergo in inferno aliquid patientur ab igne.

Resp. nego conseq. Nam post judicium cessabit ortus et interitus rerum naturalium, quae non amplius agent in se mutuo actione corruptiva, unde agent tantum in instrumenta divinae justitiae; quare cum divinae justitiae ratio non exigat ut infantium corpora ignem patiantur, immunia erunt a cruciatu ignis; quamvis alioqui non gloriosa, sed caeterorum damnatorum corporibus similia sint futura.

Inst. 2. Peccatum veniale quod levius est originali, punietur in altera vita poena sensus; ergo multo magis originale.

Resp. nego conseq. Disparitas est, quod peccatum veniale sit voluntate propria commissum; originale vero non nisi voluntate aliena; et cum poena sensus correspondeat propriae voluntati, non mirum est, si veniale poena sensus puniatur, cum originale sola poena damni mulctetur.

Finis Tomi quarti.

(*a*) *D. Thom. q.* 5. *de malo art.* 2. *ad* 1.
(*b*) *Glossa in caput nulla de consec. dist.* 4.

INDEX

TITULORUM

TOMI IV.

TRACTATUS PRIMUS DE ACTIBUS HUMANIS.

DISSERTATIO I.

De Actibus humanis secundum se. . . . . . . Pag.
Cap. I. *De Fine Actuum humanorum.* . . . . . »
Quaest. I. *De Fine ultimo hominis in communi* . . » 6
Art. I. *De effectibus finis* . . . . » ibid.
§. I. *De Electione* . . . . » 9
§. II. *De Fruitione.* . . . . » 11
Art. II. *An quidquid deliberate vult homo, illud velit propter finem ultimum.* . . . . » 12
Art. III. *Utrum homo possit simul intendere plures fines ultimos.* . . . . » 14
Quaest. II. *De vera hominis beatitudine.* . . . . . » 15
Art. I. *De beatitudine hominis objectiva* . . . . . » ibid.
Art. II. *De beatitudine formali hominis.* . . . . . » 18
§. I. *De beatitudine formali viae.* . . . . . . » ibid.
§. II. *De beatitudine formali patriae.* . . . . . » 19
Art. III. *De dotibus animae beatae.* . . . . . . » 22
Art. IV. *De dotibus corporis beati.* . . . . . . » 24
Cap. II. *De natura Actuum humanorum.* . . . . . » 26
Quaest. I. *De voluntario* . . . . » ibid.
Quaest. II. *De voluntario libero, seu de libertate.* . » 29
Quaest. III. *De involuntario, et ejus causis.* . . . » 47
Art. I. *An et quomodo violentia causet involuntarium?* » 48
Art. II. *An et quomodo metus causet involuntarium?* » 50
Art. III. *An et quomodo concupiscentia causet involuntarium?* . . . . » 51
Art. IV. *De voluntario per ignorantiam.* . . . . . » 54
§. I. *Circa quae detur ignorantia invincibilis?* . » 55
§. II. *An et quomodo ignorantia causet involuntarium?* . . . . » 61

Cap. III. *De moralitate Actuum humanorum* . . pag. 67
Quaest. I. *Quot et quaenam sint species moralitatis?* » 68
Art. I. *Utrum detur actus humanus indifferens, idest qui nec bonus, nec malus sit moraliter.* . . » ibid.
Art. II. *Utrum Actus externus, interni bonitatem, vel malitiam augeat; ita ut melior sit actio illius, qui eleemosynam dat de facto, quam ejus qui eam dare vult, et non potest defectu facultatis, vel occasionis?* » 74
Quaest. II. *Quot et quaenam sunt moralitatis principia?* » 76
Art. I. *An et quomodo actus humanus moralitatem desumat ex objecto?* . . . . » ibid.
Art. II. *An et quomodo actus humanus moralitatem desumat a fine operantis?* . . . . » 78
Art. III. *An et quando actus humanus moralitatem desumat ex circumstantiis?* . . . . » 79
Quaest. III. *Quaenam sint affectiones moralitatis?* . » 84
Quaest. IV. *Quaenam sit moralitatis prima regula?* » 86

DISSERTATIO II.

De Conscientia. . . . . » 88
Cap. I. *De conscientia vera et erronea.* . . . . . » 89
Cap. II. *De conscientia scrupulosa et lata.* . . . . » 97
Cap. III. *De conscientia certa et dubia.* . . . . . » 100
Art. I. *An conscientia dubia sit regula morum?* . » 101
Art. II. *Quo principio conscientia dubia possit deponi, et fieri moraliter certa?* . . . . » 102
Art. III. *Nonnulli casus circa dubia resolvuntur ex supra dictis principiis.* . . . . » 106
Cap. IV. *De conscientia, seu de opinione probabili.* » 108
Quaest. I. *Utrum liceat sequi opinionem probabilem, hominis libertati faventem, in concursu probabilioris, vel saltem aeque probabilis, quae favet legi?* » 112
Quaest. II. *Utrum liceat sequi opinionem probabiliorem, quae favet libertati, in concursu minus probabilis quae favet legi?* . . . . » 124

TRACTATUS SECUNDUS DE LEGIBUS.

DISSERTATIO I.

De Legibus in communi . . . . » 127
Cap. I. *Quid sit Lex?* . . . . » 128
Cap. II. *An promulgatio sit de essentia Legis?* . » 132
Cap. III. *An Lex prout in Legislatore spectatur, in actu intellectus vel voluntatis, formaliter consistat?* » 135

DISSERTATIO II.

De Legibus in particulari . . . . pag. 137
Cap. I. *De lege aeterna.* . . . . » ibid.
Cap. II. *De Lege naturali.* . . . . » 139
Quaest. I. *Quid sit Lex naturalis?* . . . . . . » 140
Quaest. II. *Quodnam sit objectum juris naturalis?* . » 141
Quaest. III. *An lex naturalis possit pati mutationem vel interpretationem?* . . . . » 143
Quaest. IV. *An lex naturalis possit admittere dispensationem.* . . . . » 144
Cap. III. *De lege positiva divina.* . . . . » 147
Quaest. I. *De lege veteri, seu Mosaica.* . . . . . » ibid.
Quaest. II. *De lege Evangelica.* . . . . » 158
Art. I. *An lex Evangelica sit vera lex?* . . . . » 159
Art. II. *In quo lex Evangelica conveniat et differat a lege veteri?* . . . . » 162
Cap. IV. *De lege humana.* . . . . » 163
Quaest. I. *De natura legum humanarum* . . . . » ibid.
Art. I. *An et quibus hominibus competat potestas ferendi leges?* . . . . » ibid.
Art. II. *Quaenam sit materia legum humanarum?* » 168
§. I. *An lex humana possit praecipere actus internos?* » ibid.
§. II. *Utrum modus, finisque legis cadat sub praecepto* . . . . » 172
Art. III. *Qualis esse debeat promulgatio legum humanarum?* . . . . » 173
Art. IV. *An ut lex humana obliget, requiratur consensus et acceptatio populi?* . . . . » 176
Art. V. *Quinam legibus humanis teneantur?* . . . » 178
§. I. *Utrum legislator suis legibus obligetur?* . » 179
§. II. *An Clerici legibus Civilibus obligentur?* . » 180
§. III. *An peregrini, advenae et vagi teneantur legibus?* . . . . » 181
Art. VI. *Quae sit formalis legum humanarum obligatio?* » 185
§. I. *An leges humanae obligent in conscientia?* » ibid.
§. II. *Proponuntur, et solvuntur nonnullae quaestiones circa obligationem formalem legum humanarum* . . . . » 189
Quaest. I. *De variis speciebus legum humanarum.* . » 194
Art. I. *De lege scripta.* . . . . » ibid.
§. I. *De Jure Civili.* . . . . » ibid.
§. II. *De Jure Ecclesiastico, seu Canonico.* . . » 195
Art. II. *De lege consuetudinaria* . . . . » 198
Art. III. *De lege favorabili, seu de Privilegiis.* . » 202

APPENDIX.

De Pensionibus. . . . . pag. 265
Art. III. *De his quibus beneficia debent conferri.* » 266
Art. IV. *De Bonorum Ecclesiasticorum usu et Dominio* . . . . » 269
Art. V. *De Beneficiorum pluralitate* . . . . . » 272
Art. VI. *De Beneficiariorum residentia* . . . . » 274
Art. VII. *De Simonia* . . . . » 276
Sectio I. *De natura, malitia, et divisione Simoniae* » ibid.
Sectio II. *De modis, quibus Simonia committi potest.* » 279
§. I. *De Simonia in vendendis temporalibus Spirituali annexis.* . . . . » ibid.
§. II. *De Simonia circa Missarum celebrationem, et Sacramentorum administrationem* . . . . . » 280
§. III. *De Simonia circa Religionis ingressum* . » 281
§. IV. *De Simonia circa varios modos ambiendi, et conferendi beneficia* . . . . » ibid.
§. V. *De Simonia circa resignationes, et permutationes* 282
§. VI. *De Simonia in transactionibus, et compositionibus* . . . . » 283
Sectio III. *De poenis Simoniae* . . . . » 284
§. I. *De poenis Simoniae in ingressu Religionis perpetratae* . . . . » 285
§. II. *De poenis Simoniae in Ordinatione perpetratae* » ibid.
§. III. *De poenis Simoniae in Beneficiis commissae* » ibid.

DISSERTATIO II.

De Obligationibus Religiosorum . . . . . . » 288
Cap. I. *De natura et essentia status Religiosi* . . » ibid.
Cap. II. *De Religionis ingressu et Novitiatu* . . . » 289
Cap. III. *De professione Religiosa* . . . . . . » 291
Cap. IV. *De Professorum obligationibus* . . . » 294
Quaest. I. *De Obedientia Religiosa.* . . . . . . » ibid.
Quaest. II. *De Castitate Religiosa* . . . . . . » 296
Quaest. III. *De paupertate Religiosa* . . . . . » ibid.
Cap. V. *De Religionis egressu* . . . . » 300
Cap. VI. *De Praelaturis religiosis* . . . . . . » 302
Cap. VII *De variis quaestionibus Regularium.* . . » 303

DISSERTATIO III.

De Obligationibus Parentum erga liberos, et inferiorum erga superiores, et vicissim. . . . . . . » 305
Cap. I. *De Obligationibus Parentum erga liberos, et vicissim* . . . . » ibid.

Cap. II. *De obligationibus Tutorum, Curatorum, Minorum. etc.* . . . . . . » 307
Cap. III. *De Obligationibus Dominorum et famulorum erga se invicem.* . . . . » 308
Cap. IV. *De Obligationibus Magistrorum, et discipulorum.* . . . . . » 309

DISSERTATIO IV.

De Obligationibus personarum Judicialium, et Forensium . . . . . » ibid.
Cap. I. *De Judice* . . . . . . » ibid.
Cap. II. *De Accusatore, denunciatore, et Testibus.* » 313
Cap. III. *De Reo.* . . . . . . » 315
Cap. IV. *De Advocato, Referente, Procuratore, Notario, et Apparitore* . . . . . » 317

DISSERTATIO V.

De Obligationibus Regum, et Magistratuum, Ducum, et militum . . . . . » 318

DISSERTATIO VI.

De Obligationibus Medicorum, Pharmacopolarum, et Chirurgorum. . . . . . » 319

APPENDIX.

Circa receptionem Concilii Tridentini. . . . . » 320

TRACTATUS QUARTUS DE PECCATIS.

DISSERTATIO I.

De Peccatis in Communi. . . . . . . » 321
Cap. I. *De Essentia peccati* . . . . . » ibid.
Cap. II. *De mutua peccatorum ad invicem distinctione.* » 326
Quaest. I. *Unde peccatorum distinctio specifica desumenda sit?* . . . . . » 327
Quaest. II. *Unde repetenda sit distinctio peccatorum numerica?* . . . . . » 329
Cap. III. *De peccatorum connexione, et inaequalitate.* » 333
Cap. IV. *De effectibus peccatorum* . . . . » 336
Cap. V. *De peccati divisione* . . . . . » 339

DISSERTATIO II.

De peccatis in particulari. . . . . . » 340
Cap. I. *De peccato commissionis, et omissionis* . . » ibid.

Cap. II. *De peccatis ignorantiae, malitiae et infirmitatis.* . . . . » 345
Quaest. I. *Utrum peccatum ex habitu sit peccatum malitiae?* . . . . » 346
Quaest. II. *Utrum dentur peccata ignorantiae?* . . » 347
Cap. III. *De peccatis oris, cordis, et operis.* . . » 363
Quaest. I. *De mendacio* . . . . » ibid.
Quaest. II. *De delectatione morosa.* . . . . . . » 369
Art. I. *De delectatione morosa per ordinem ad consensum* » 370
Art. II. *De Delectactione morosa per ordinem ad objectum* . . . . » 371
Cap. IV. *De peccato mortali, et veniali* . . . . » 377
Quaest. I. *De existentia et malitia peccati mortalis.* . » ibid.
Quaest. II. *De requisitis ad peccatum mortale* . . » 379
Quaest. III. *De poenis peccati mortalis.* . . . . . » 381
Quaest. IV. *De existentia peccati venialis.* . . . . » 384
Quaest. V. *De habitudine peccati mortalis ad veniale* » 387
Quaest. VI. *De habitudine peccati venialis ad mortale.* » 389
Quaest. VII. *De poenis peccati venialis* . . . . » 392
Cap. V. *De peccatis capitalibus.* . . . . » 394
Quaest. I. *De superbia.* . . . . » ibid.
Quaest. II. *De ira.* . . . . » 397
Quaest. III. *De avaritia.* . . . . » 399
Quaest. IV. *De invidia.* . . . . » 400
Quaest. V. *De accidia seu desidia.* . . . . . . » 401
Quaest. VI. *De gula.* . . . . » 402
Quaest. VII. *De luxuria* . . . . » 407
Art. I. *De luxuria in genere.* . . . . » 408
Art. II. *De variis luxuriae speciebus.* . . . . . . » 411
§. I. *De fornicatione simplici.* . . . . » ibid
§. II. *De Adulterio.* . . . . » 413
§. III. *De Stupro.* . . . . » 414
§. IV. *De raptu.* . . . . » 415
§. V. *De incestu.* . . . . » 416
§. VI. *De Sacrilegio venereo.* . . . . » 417
§. VII. *De peccato contra naturam.* . . . . . » 418
Punctum. I. *De Mollitie, seu pollutione* . . . . » ibid.
Punctum. II. *De Sodomia.* . . . . » 420
Punctum. III. *De Bestialitate.* . . . . » ibid
Punctum. IV. *De inordinato concubitu.* . . . . » 421
Art. III. *De impudicitia.* . . . . » ibid.
Cap. VI. *De peccato originali.* . . . . » 424
Quaest. I. *De existentia peccati originalis* . . . » ibid.
Quaest. II. *De natura peccati originalis* . . . . » 432
Art. I. *Exponuntur, et solvuntur variae opiniones, tum*

Haereticorum, tum Catholicorum circa naturam peccati originalis . . . . » 432
Art. II. *Statuitur verior sententia circa naturam peccati originalis* . . . . » 436
Quaest. III. *De causa proxima transfusionis peccati originalis* . . . . » 438
Quaest. IV. *De subjecto peccati originalis.* . . . » 441
Quaest. V. *De poenis peccati originalis* . . . . » 447
Art. I. *De poenis peccati originalis in hac vita* . » ibid.
Art. II. *De poenis peccati originalis in futura vita.* » 448

Finis indicis Tomi Quarti.